

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

1728

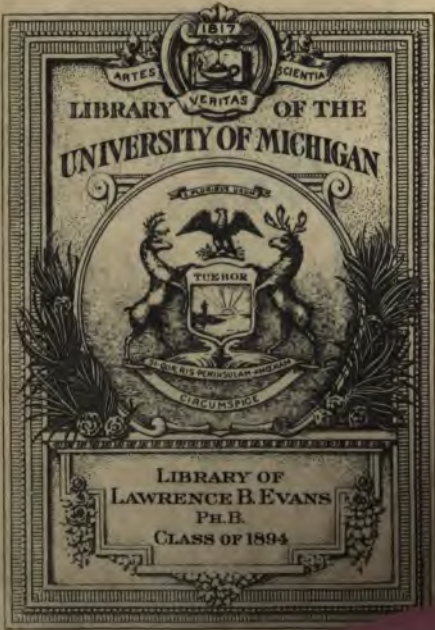
BL

860

.5315

ad

J. P. Evans

DL
860

.5315

James B. Evans

46C

Schedius, Clae
ELIAE SCHEDII
DE
DIIS GERMANIS
SIVE
VETERI GERMANORVM,
GALLORVM, BRITANNORVM,
VANDALORVM RELIGIONE
SYNGRAMMATA *QVATVOR*
CVM FIGVRIS AENEIS.

NOTIS ET OBSERVATIONIBVS
ILLVSTRAVIT

M. JOANNES JARKIVS.
ACCEDIT PRAEFATIO

JO. ALBERTI FABRICII
THEOL. D. ET PROF. PVBL.

IN GVMN. HAMBVRG.

ET APPENDICIS LOCO

V.C. JO. GEORG. KEYSLERI
SOCIETAT. REG. LONDINENS. SOCII
DISSERTATIO

DE

CVLTV SOLIS, FREJI ET OTHINI.

CVM PRIVILEG. POT. REG. POL. ET ELECT. SAXON.

H A L A E
EX OFFICINA CRVGIANA,
M D C C X X V I I I.

LIBRARY OF THE
3-12-81

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

100 EAST EAST

CHICAGO, ILLINOIS 60607

TEL: 773-936-3000

VIRO MAGNIFICO,
NOBILISSIMO AC JURISCON-
SULTISSIMO
DOMINO
JOAN. ANDERSON,
CONSVLI REIPUBLICAE
HAMBVRGENSIS,
IMMORTALITER DE SALVTE PVBLICA
PROMERITO,

S. P. D.

JOANNES JARKIVS.

3-20-31 Jarkiv

S

*V*dore nonnib
perfundor, cui
meam reputo me
cum audaciam
qua in public
forsan commod
pecco, et præclaras Tuas pr
Re, Libertate et Salute public
curas hac dedicatione interpello
at cum vicissim e contrario respo
cio obviam Tuam, **VIR MA**
GNIFICE, humanitatem, qu
Bonæ Mentis Cultores ultra
semper solitus fuisti admittere
animum mihi ipse addo ad Bene
volentie Tue aditum. Nolo
pro more dedicantium, aut Tu
rum laudum panegyricum scribi
re, aut arcessitis adulatricis pr

dentiae strophis Tuo favori ad-
reperere, neque enim Tua Virtus in
illustri loco jam dudum posita, et
spectata inter Bonos Moderatio
me, aut quocunque alio, praecone-
egent; et ego is sum, qui Invidiae
et Calumniae ingenuam Masculae
Virtutis simplicitatem opponere
malo, quam Fortunam aut Purpu-
ram, abiectissima animi humilitate,
errantibus vulgo in extremo la-
bro verbis, adorare. Longe alia
sunt, quae in Te suspicio: non il-
la, quae a Fortunae sunt suspensa
arbitrio; sed Animum illum Tu-
um, Veri Rectique constantia in-
tegrum, excultum non minus Ci-
viliū Rerum insigni peritia, quam
uberrimo Eruditionis non vulga-

ris instrumento. *Has vero præclaras animi dotes ac alia illustriora Tua merita tanti facio, ut me et mea studia, cum omnibus officiis atque obsequiis meis, ex fide et formula antiqua, lubens Tibi consecrem et dedicem. Cuius animi testem hunc librum, ex SCHEDII meisque lucubrationibus compositum, ad Te ablego; quem ut serena fronte accipere digneris, ac mihi favere, etiam atque etiam, qua possum, animi veneratione et observantia rogo. Vale, VIR MAGNIFICE, et Rem tam Publicam, quam Tuam præclare, diutissime, felicissime gere!* Stadæ XIII. Cal. Octobr. anni secundum Fastos emendatiores cl^o Idc XXVII.

LECTO-

LECTORI BENEVOLO
ET ANTIQVITATIS ERVDITÆ
AMANTI

S. D.

JO. ALBERTVS FABRICIVS.

Cce Tibi lucubra-
tionem insignem *cla-
rissimi Viri ELIÆ
SCHEDI*, quæ
a longo jam tempo-
re in tabernis libra-
riis desiderata, jam
pridem commeruit, ut typorum beneficio
restituereetur, atque ita in lucem veluti

FABRICII PRAEFATIO.

revocata manibus studiosorum postliminio traderetur ac commendaretur. Hanc expolitam jam variis eruditis observationibus auctamque usibus Tuis offert egregius Vir, atque edito specimine Historiæ Academicarum Eruditarum Italiæ, quod A. MDCCXXV Lipsiæ vulgavit, Tibi non ignotus, M. JOANNES JARKIVS, Stadenfis, qui hoc habet cum Schedio commune, ut quemadmodum ille in primo flore ætatis elegantioribus sese litteris consecravit, librumque præsentem composuit, ita hic eodem studiorum amore à prima ætate accensus, suas in illum notas publici juris facit admodum Juvenis. Neque hoc alterutri debet fraudi esse, quibus datum est corde sagaci, eruditione et industria multorum non modo æquare sed superare senium, verum adversus acerbiores censores et obrectatores poterit esse justæ defensionis loco.

Non dubito *Joannis* potissimum *Seldeni*, Viri summi exemplum, sicut *Herodoti* olim *Thucydidem*, ad simile studium suscipiendum, erectam *Schedii* indolem
alli

FABRICII PRAEFATIO.

allicuisse ac provocasse. Sicut enim Seldenus primum eruditionis suæ monumentum esse voluit librum de Diis Syris, quo Londini in lucem jam A. MDCXVII edito nomen suum famæ feliciter inseruit: sic et Schedius in Specimen ingenii doctrina exculsi depoposcit sibi argumentum de Diis Germanis, librumque de his elaboratum sicut suum Seldenus in syntagmata, sic Schedius in syngrammata distinxit. In eo saltem illi non æque uti Seldeno favit fortuna, ut quod huic contigit, libro suo ultimam manum imponeret absolutumque prælis ipse subiceret, et communibus eodem plausibus excepto Eruditorum famæ suæ ac laudibus vivus ac spirans porro interesset per quadraginta ferme annorum spatium, longeque pluribus deinde ac majoribus operibus ingenia sibi devinciret. At Schedius ex hac vita discessit necdum sextum ac vicissimum transgressus annum, et plura licet affecta habens in scriniis, vel prælo parata etiam, ut Genealogiam Megapolitanorum Principum, et heroæ carminæ Franceidem ad Aeneidos exemplum XII digestam libris: nullo tamen monumento

FABRICII PRAEFATIO.

ingenii sui in lucem edito, diem obiit, librumque de Diis Germanis Patri filii unici tristissimo Georgio Schedio, Scholae GUSTROVIENSIS Recturam tunc cum laude gerente evulgandum reliquit.

Non opus est referre quam faventes lectores emissa primum a Patre in dias luminis auras hæcce syngrammata repererint propter æquitatem humanitatemque, propter ingenium sollers scriptoris et propter varietatem & copiam rerum jucundarum scitu, tractatarumque diligenter, atque ex priscais omne genus monumentis ubertim illustratarum. Ipse Seldenus, qui plus simplici vice hoc opere utitur, auctori ejus, *elogium perdocti scriptoris* neutiquam invidet lib. 1. de Synedriis pag. 417. edit. primæ. Cum autem non minori caligine, vel majori etiam obsitæ sint res veterum Germanorum ante salutarem CHRISTI lucem terris nostris illatam, quam res prisca Syrorum aliorumque populorum Orientalium: non mirum est vel conjecturis a Schedio perinde ut Seldeno locum datum haud raro esse, velletiam, quod in Bibliotheca Thomasia-

FABRICII PRAEFATIO.

masiana (*) ei vertitur vitio, digressionibus subinde etiam longioribus et paullo alienioribus, ipsum indulgisse. Neque vero conjecturae interdum incredibiles in medium allatae detrahunt pretium Germaniae antiquae Philippi Cluverii, aut tot aliis virorum doctorum, quae ab omnibus magni fiunt et cum fructu leguntur monumentis: aut Seldeni scripta non avide ab eruditis evolvuntur, quamquam et in illis evagationes frequentes licet annotare, quarum tamen tedium quod curiosiori se obijcit lectori, observationum praestantia et copia haud difficulter detegitur.

Libenter igitur mihi persuadeo etiam Deos hosce veterum Germanorum, stylo postumo Schedii descriptos atque ex Antiquitate erutos, perenne de Auctoris ingenio et doctrina testimonium praebituros esse, perinde ut Seldeni imagini adscriptos memini hosce versiculos:

Qua-

(*) Summarische Nachrichten von auferlesenen in der Thomasschen Bibliothek vorhandenen Büchern, T. I. p. 52. sq. Hamburgische Bibliotheca Historica Centur. IV. p. 181. sq.

FABRICII PRAEFATIO.

---

*Qualis et ingenio, vel qualis ab arte,
loquentur
Diique ipsi et lapides, si taceant ho-
mines.*

Inde confido quoque hanc novam operis Schediani editionem, notationibus præcipue accessionibusque non contemnendis a laudato Jarkio locupletatam, studiosis litterarum gratam fore et acceptam, quos et ipse majoribus semper et pulchrioribus colere industriz suæ documentis, et ad memoriam posteritatis, famæ vestigium felix ponere studebit. Ita Vale mi Lector Humanitatis amans et Antiquitatis: ac præstantissimi Editoris studiis conatibusque, sicut meis quoque fave. Scripsi Hamburgi Nonis Augusti A. C. 1737.

PRAEFA-

PRAEFATIO EDITORIS.

Quo magis innotuit huius libri praestantia, eo paucioribus verbis opus erit ad totius consilii rationem aperiendam, quae ad eius novam editionem nos praesertim impulerit. Hanc enim flagitabat exemplorum inopia et raritas, quae quo maior indies accrevit, eo vehementius testabatur, quanto opere nostri auctoris labor iis placuerit, qui antiquitatis notitiam rimari amant. Quorum commoda ut sic quoque adiuvantur, statuit librarius librum praemis iterum subiicere. Quamobrem me sollicitare coepit, ut si quid ad instruendam hanc renovatam operam haberem, ei concederem.

Quod postquam in me recepi, initio colligere et digerere coepi, quod ab aliis post hunc observatum sciebam, vel perperam erat intellectum; eoque augmento me satis gratiae initurum apud meum putabam, quippe cui integra manente suae operae industria, ipsius tamen materiae illustratio insigni incrementum lucraretur. Verum tamen dum sic collectas sententias inter se componerem, et tam diversa sententiarum turba obruerer, commodiorem viam, qua me ex his tricis expedirem, circumspiciens a me impetrare non potui, ut vulgarem socordiam tantum foverem, et sterili excerptorum sarragine defungerer. Potius statui hic periclitari ingenii vires, et tentare quatenus materiae, quam hic liber comprehendit intellectum elucidare possem. Ita-
que

PRAEFATIO EDITORIS.

que post recoctas sæpius virorum doctorum opiniones et maturum examen, quæ maxime verisimiles apparebant, nec solis coniecturis fultæ, sed solido ex veterum testimoniis petito fundamento nixæ, eas separatim elegi. Hinc futili religione in aliorum verba non adeo obstrictus esse potui, ut non quandoque ab iis discederem, et perperam scripta notare. Illo Catone contenti sint, quibus sine sapore est palatum, qui que propterea studiorum amœnam libertatem nefarie supprimunt. Interim non eo impudentiæ prorupi, ut ex aliorum infami detrimento gloriolam captarem, vel fallaci dissimulatione eius, quod hic secus quam oportebat expositum legebatur, hunc venditarem, tibi vero fraudulenter imponerem. Sed illius aliorumque doctrinam cum veneratione suspiciens, nec ab ea temere digrediens de meo parce adiunxi, ne noctuas Athenas, ut aiunt. Proinde id præcipue cavi, ne vereturæ fines violarem, quum ipsa rei veritas insinuare apud æquos rerum arbitros debeat. Quod moderationis officium si sine verioris doctrinæ dispendio observasse qua decet videar, id mihi tanto gratius erit, quanto acriorem molestiam creavit huiusmodi examinis genus, quod intra certos alienarum cogitationum cancellos stylum coarctat. Ut taceam tyopothetarum vitia, atque etiam indices suo ordini restitutos auctosque ex notis. Quo opere absoluto, si eum laborem tibi non displicuisse intellexero, habebò quod huic scriptori gratuler, et mihi satis grande operæ pretium nuac contingere tacite applaudam.

Vale.

Nobi-

Nobilissimis, Magnificis, Amplissimis, Consultissimis, et Prudentissimis,

DOMINIS

CONSVLIBVS,
SYNDICIS, CAMERARIIS,
ET SENATORIBVS,

Inelytarum

LVBECAE,

HAMBVRGI,

BREMAE,

ROSTOCHII,

LVNAEBVRGI,

STRAALSVNDAE,

STETTINI,

WISMARIAE, et

GVSTROVII

Civitatum, qua Imperialium & Anseaticarum,
qua Principum Aulis nobilitatarum
Gravissimis & Excellentissimis,

*Mufagetis, hoc est, beneficentiae nitore &
calore Studia, & haec tractantes, non secus atque
Solmundam inferiorem, foventibus, & Fau-
toribus suis admodum honorandis*

S. P. D.

b

Nobi-

*Nobilissimi, Magnifici, Amplissimi, Consultissimi,
& Prudentissimi Viri, Musagetæ &
Fautores admodum honorandi.*

DEORVM pluralitatem, si à Diabolo recedimus, induxit vulgi & imperitorum opinio. Hi enim, rationi lora nimium permittentes, tantam machinam, totq; & tam diversas & diversæ naturæ in ea res non posse subsistere, nisi certum cuique Numen destinarent, persuaderi non potuerunt. Hinc in quam plurimas turmas **DII** ipsorum cœpti distribui. Et cum 30000 ex Romanis nonnulli Deos commenti sint, quod sufficere poterat ad delirium illorum & impietatem; repertus est Philosophus Romæ à Gallis post Urbem expugnatam & Capitolium obsesum relictus, qui jam jam naturæ debitum persoluturus Senatui, qui ad illum visendum venerat; lætari se dixit, quod quo tempore Romam venisset, ingens & non ferendum dedecus vidisset. Urbem nempe admodum à **DII** esse inopem; jam autem ad numerum Civium auctum esse eorum numerum. Sicut enim ducenta & octoginta Civium essent millia, ita tot à se, singulos nempe singulis Deos Urbi relinquere addens, ut suo quisque Lare contentus publica Urbis Numina non fatigaret. Et horum quidem vanitas ne imperitis plane tecta maneat, præter Ianum, Saturnum, Iovem, Genium, Mercurium, Apollinem, Martem, Vulcanum, Neptunum, Solem, Orcum, Liberum patrem, Tellurem, Cererem, Iunonem, Minervam, Lunam, Dianam, Venerem & Vestam: Infinitosque alios ab officiis, quibus præficiébantur, ex hominibus in Deorum numerum adoptarunt. Tales erant Cautius, Lucina, Opis, Vagitanus, Cunnia, Rumina, Stellinus, Adcona, Mens, Volamnus & Volu-

DEDICATIO.

Volumna, Bellona, Victoria, Honorinus, Aescula-
 nus, Pectunia, Fessonia, Pellonia, Spiniensis, Rubi-
 go, Fortuna, Muta, Agenoria, Stimulus, Murtia, Run-
 cina, Aesculapius, Iugatinus, Vallonia, Seja, Sege-
 tia, Tutilina, Flora, Matura, Ruana, Forculus, Li-
 mentinus, Priapus, Portulus, Carda, Sylvanus, Fe-
 bris, Pavor, Meretrix, Cloacina, Quies, Theatrica,
 Proma & Pertunda, Patellana seu Patula, Nodutus
 seu Nodutus, Orbona, Mellona, Deus Lucrius, Li-
 bentina, Volupia, Confus, Victa, Potua vel Potina,
 Educa vel Edusa, Laverna, Fauna vel Fatua. Et quis
 omnibus recensendis sit sufficiens? Qui plures &
 plura de his, horumque muniis audire cupiscit, adeat
 Arnobii l. 3. & 4. disputat. adversus Gentes, uti & ob-
 serv. in eisdem p. 74. 75. 82. 83. 104. adeoque legat
 totum opus, lectu dignissimum. H. D. August. Io-
 hannem Bocacium & Guevar. Horologium l. 1. c. 12.
 O Deorum (exclamare liceat cum Arnobio) assertio
 religiosa! Ô amplitudinis metuendæ venerabilem
 monstrans & insinuans dignitatem! Siccine apud
 vos (scilicet Gentes) quæso supernarum nascitur emi-
 nentia potestatum? Hofne Dominus, quos veneremini,
 quibus fiatis supplices, accensetis, quos talibus no-
 minibus insignitis, (Petron.) quæ ipse pudor atque
 naturalis verecundiæ lex abscondere jubet? quæ
 enumerare, quæ persequi probus audeat nemo?
 Ex his & infinitis aliis, non minus absurdis, quam im-
 piis videmus, homines, si extra verbum revelatum &
 scripturam Deum querere velint, in infinitos & in-
 explicabiles præcipitari Labyrinthos. Tanto autem
 non Numinum, sed Idolorum, ex hominibus in Deo-
 rum numerum ascitorum stipata vetustas Ethicæ,

DEDICATIO.

quod ex his quidve poscerent, ignorantes, tandem desperare cogebantur. Nos ex DEI benignitate gratia coelesti illuminati scimus, omnes has & hos quocunque nomine venditentur, Diaboli fraude hominibus veri DEI ignaris fuisse obtrusos. Apostata enim hic omnium primus & antiquissimus, de caelo in aërem caliginosum præcipitatus, infra suam dignitatem hoc factum ferebat, quod, qui voluerat Filio non saltim DEI æquiparari, sed etiam eundem superare, ipsius pedibus olim calcandus subdi & prosterni deberet. Pro tanta, ut malitiose Veterator nequissimus putabat, infamiae nota sibi inflicta cum Deum ulcisci non posset; immani & implacabili sui Conditoris odio exarsit, ut quovis modo de parte hominum præcipua veteratorie decipienda, secumque in loca horroris timorisque plena præcipitanda cogitaret. Mox ergo à condito Mundo primos homines, & ex iis sequioris sexus Evam aggressus gustatione fructus ex arbore sub amissione salutis æternæ decerpi & vesci prohibiti, quasi ad vitam perpetuandam conducturus esset, ab obsequio Deo debito abduxit. Hoc nequitiae suae edito tyrocinio Cainum ad fratri Abelo insidias struendas impulit, quod victimam de pecorum primigenis DEO probari; suum contra munus de terræ frugibus libatum improbari videret. Post invasit Gigantes ex Filiis Dei, id est, Principum, & filiabus hominum, scilicet atheorum natos, & ad oppressionem cæterorum illius seculi mortalium, libidinisque & omne genus malitiæ serviticia quasi factos, diabolicas suas artes illis insufflavit. Hos autem, quia centum & viginti annis de sua conversione & resipiscencia admoniti non parebant,

uni-

DEDICATIO.

universali Deus cataclysi sustulit. Ab hisce Gigantibus antediluvianis Magiam CHAMVS, posteros suos, Ægyptios, Chaldaeos, Persas, & alios eandem docuit. Hunc Chamum Berofus nominat *Zoroastrem*, quasi vivens astrum. Videns hic, referente eodem; Noam parentem alios ex sese genitos amare ardentius, se unice despici; inensus Patri, occasione captata ex tumultu, qua ille captus jacebat genitalia denudatus, ejus virilia manu venefica tetigit, taciteque magico carmine submurmurans, eum sterilem, & ad foemellam aliquam foecundandam inhabilem fecit. Impiissimum sane impiissimi filii facinus, divina, quæ ex paterna maledictione subsecuta fuit, animadversione, & æterna damnatione dignum! Ictus enim fulmine periit. Anima autem ejus ab illius discipulis inter sidera credebatur relata, dicebaturque ab iisdem *Zoroaster*, ac si dicas, *vivens astrum*. Historiam pluribus persequitur Majolus, ubi vide. Ex eo tempore ne quid vaser ille ἀνδροκόβαλ & fraudulentus veterator de suo usquam dominio decedere pateretur, multitudinem Oraculorum induxit. Perspicuus enim ad mandatum Dei paratum esse Superhumernale, cui mira arte inditum erat EPHOD, lapillis preciosis elaboratum, non prius quiescendum sibi putabat, quam ex Ecclesiæ sedibus prostibula, ex quibus ad suum dominium augendum indies accederet incrementum, faceret. Erat autem EPHOD textum spithamæ magnitudine, instar Pectoralis, ex aureis illi arte varia confectum. In medio erat velut stella; tota aurea. Utrinque bini Smaragdi, quorum uterque fenas Tribus Israëlitas insculptas gerebat; Adamante inter utrumque interjecto. Eratque duobus

DEDICATIO.

verbis inscriptum, URIM & THUMIM. Illud sunt,
 qui interpretantur *lumina, claritatem*; Hoc vero
perfectiones, integritatem & veritatem. Gemmæ
 ordine erant dispositæ in hunc modum: Primus Or-
 do tenebat Sardium, Topasium, Smaragdum: Se-
 cundus Carbunculum, Sapphirum, Iaspidem: Ter-
 tius, Ligyrium, Achatem, Amethystum: Quartus de-
 mum Chrysolitum, Onychium & Berillum. Hos
 Summus Pontifex in pectore gestabat, & ex eo dili-
 genter inspecto vaticinabatur. Et Deum quidem de
 aliqua re interrogaturus colligebat Ephod in pallio,
 in medio pectoris, & inferne manus supponebat. Ita
 reperiebatur in palmis ejus planum instar tabulæ, &
 in Ephod intuens Deum rogabat. Si res, quæ gerenda
 erat, bene cessura esset, quæstione proposita gemmæ
 vivida micabant luce. Quod si DEVS populum ho-
 stibus daturus erat, sanguinæ apparebant; sin peste
 eundem afficturus, nigrescebant; aut inspiratus à
 DEO Sacerdos futura prædicebat. Si vero non ede-
 batur responsum, certissima erat iræ divinæ signifi-
 catio. Unde Sauli, quia à Deo rejectus erat, & ipse ab
 eo impie desciverat, neque Prophetia, neque somniis
 neque *Λογία*, id est, Oraculo, seu per *Vrim &*
Thumim respondebatur. Hucusque ex Bodino, &
 forte aliis Zuingerus. Et hæc, quæ de Ephod adduxi,
 impostor ille Cocytius æmulando perficere conatus,
 dum majorem hominum partem inquietis animis
 magis intentam futuris quam tranquille fruente[m]
 præsentibus vidit, facile, quæ voluit, obtinuit. Falsis
 certe homines miraculis effascinando perfecit, ut ob-
 liti conditoris, & sui ipsorum, non amplius eo modo,
 ea lege, eo denique sine sacrificia offerrent, quo Deus
sibi

DEDICATIO.

sibi ea offerri mandaverat; in natura vero non amplius vestigia sapientiz & prudentiz divinæ scrutarentur, neque causas mirandorum operum, effectaque, nec quo consilio facta, quibus usibus destinata essent, investigarent: sed creaturis abusi vel significationes eis affingerent certorum eventuum, plane contra naturæ ordinem, et primam constitutionem, ut recte & copiosius de his Peucerus. Sic Diabolus quo tempore in animis hominum nondum omnis de DEO opinio erat oblitterata, præstigias suas colore veritatis divinæ fūco in crustatas in locum veri cultus in vexit, & miraculis præstigiatoris confirmavit.

Et quia hic impostor vidit, DEVM ad certam gentem, certumque locum semet alligasse, ubi haberet aram & ignem, id est, ubi vellet adorari, sacra sibi fieri, & invocantibus se præsto esse, nec non sciscitantibus vel oretenus, vel per Ephod, vel per visiones & somnia respondere; ne hac parte DEO videretur esse inferior, certa sibi loca elegit, in quibus à subjectis sibi Vasallis delubra sibi fieri voluit.

Quamquam autem ex luce naturæ facile perspicere poterant, in censu longe majore habendum universi hujus Conditoem, quam ejusdem manuum opera; quantumvis preciosa; tamen eousque impietatis progrediebantur, ut aliquot seculis post Noæ & ejus filiorum posteris nefanda sese idololatria polluerent. Chamo enim, cui Libya, et pars Asiæ sorte cesserat, augustissimum templum Danaus quidam Ægyptius condidit ultra Cyrenen in extremo sinu apud Garamantas. Deestri hujus simulacrum è Smaragdis aliisque gemmis coagmentatum circumferebatur in aurea navi ab octoginta sacerdotibus eo, quo nutus &

DEDICATIO.

voluntas Dei, scilicet, illos agebat. Subsequatur ingens virginum & matronarum numerus hymno patrio Deum laudantium. Idolum ipsum Hammonis pelle amictum hircina, capite & cornibus arietinis colebatur.

Alterum Noë Filium JAPHETVM Epirum, & quidem editiora hujus loca transisse, urbemque ibi amplissimam de suo filio Dodoniam Dodonam dictam, erexisse referunt Historici. Huic Dodonæ nemus vicinum erat quercinum, ubi Oraculum confulentibus quercus motæ & insonantes responsa dabant. Zenodotus tradit, duas Dodonæ fuisse columnas, in quarum altera pelvim positam æneam, in altera pensile pueri simulacrum, flagellum æreum manū tollentis. Si quando itaque ventus flabat vehementius, scutica impulsæ pulvum feriebat. Et quia lebetes, seu pelves illæ ex ordine se contingebant, fiebat, ut sonitu per contactum ab aliis ad alios succedente tinnitus in longum tempus duraret, sono nempe in orbem redeunte. Hæc duo oracula, responsis Diaboli nobilitata, ex familia Noë prodidisse multi gravissimi Autores testantur. Et Clariss. quidem Peuce rus illa existimat initio fuisse Scholas Patrum, quas post Cataclysmum aperuerint, & veram de DEO vero doctrinam in iis docuerint. Hujus opinioni ut in Japheto libenter accedo: Ita, quoad Chamum, ab ea secedo. Erat *Japhetus* in Deum pius, debitaque Patrem reverentia persequens. Hoc testatum faciebat, dum patris verenda & ipse & Semus amiculo humeris imposito aversa facie contexerunt. Unde & pars benedictionis apud JAPHETVM mansit, ut vaticinaretur, audiret latissimum de posteris suis in locum Semita-

DEDICATIO.

initarum live Iudæorum surrogandis. Fieri hinc potuisse credibile est, ut, sicut in familia Semæ benedictio sine interruptione mansit : ita & Japheti posterii diu ejusdem participaverint, donec Japheto, filiis & nepotibus, penes quos verus veri DEI cultus permanferat, morte interceptis, cum peregrinatione, conversatione cum gentibus externis, & harundem scæda permixtione, religionis tetra confusio subsequuta est. Videmus, si hæc cui forte à vero absona videbuntur, idem contigisse tempore Hieroboami, qui cum translatione decem Tribuum versus Samariam, simul horrendam vituli aurei idololatriam induxit. Chamus vero totus ex impietate confusus, idololatriæ & incantationi pervicacissime deditus, simulque opibus & religione paterna ob derisum Patrem exutus, occupata Ægypto & Arabia infinitæ superstitionis autor fuit, & malorum dæmonum cultum longe lateque propagavit. Fuitque Arabia quodam quasi fato terra gentibus humanis pestilens. Siquidem Mahumetes post tres seculorum decadas, si accedant anni 229. suas horrendas blasphemias, ex hac velut arce spargere cœpit. Ex duobus his delubris, altero in extremis Libyæ, altero vero in Epiro, velut metropoles omnium idololatriæ fundatis & statuminatis Diabolus plura successive oracula produxit, velut ex hydræ uno capite præciso multa alia nascebantur. Hinc enim prodiit templum in Daphne, Antiochiæ suburbio magnifice & preciose elaboratum, à Seleueo Antiochii Patre constructum. Hinc Branchidarum seu Dindymorum in Milesia; hinc illud in Delo, Cycladum clarissima; hinc Colophonium Ioniz; hinc illud in Pto monte Bœotiz; hinc Thebanum ejusdem regionis; nec Jo^u

DEDICATIO.

vi saltim & Apollini, sed & DIIS, ut vocabant, minorum gentium sana extruebantur. Sifit autem sese nobis primum Mercurii in Pharis Achaiae oppidi foro, ridiculum potius, quam dignum, quod mireris. In pauca contraham, ut nostra felicitas, misellorum contra istorum dementia appareat. Extabat in foro signum Vestae marmoreum ante Mercurii statuam. Huic appositae erant plumbo ferruminatae aeneae lucernulae. Deum consulturi thure prius incesato Vestam placabant, mox lucernas oleo infuso incendebant. Tum nummum aeneum patria nota signatum in dextra arae parte dedicabant. Ubi quod ex usu esset rogarat, aurem simulacro admovebat; inde in forum abiens, aures manibus premebat. Ut primum excessit e foro, quam primum manu amota excipiebat vocem, oraculi eam loco sibi ducens. Bacchus tribus oraculis, duobus in Thraciae, & uno in Phociae clarus erat. Herculei oraculi Burae, Achaiae oppido, fortes ex tabula per talos capiebantur.

In Aesculapii apud Epidaurios & Pergameno templo sanitatis recuperandae ratio discebatur, perinde & Argis in Sicilia. Quid dicam de Podalirio, Amphiarao, Trophonio, Orpheo, Epapho, Apide, Serapide, Acidalo, Terra, Fortuna, Cerere, Latona, Iside, Ino, Pasiphae, Daphne, Nymphis? Et vesani quidem singulorum cultores à singulis sua tempestate responsa modis ferebant dissimilibus.

Expedivi, qua maxime fieri potuit, brevitate, quomodo sensim à vera, pura & primæva religione desciverint Filii Nox. Superest, ut in specie aliquid dicam de nostra Patria, nec tam de hac, quam simulacris atque Deastris loco veri DEI in illa cultis. Requirit hoc

autho-

DEDICATIO.

authoris inens, & ipsa libreries. Faciam, sed paucis, sed tribus verbis. De Jano refert Berofus, quod Principes homines ad novas sedes quærendas, & communem cœtum inter homines agendum, urbesque ædificandas adhortatus, tres orbis partes, ut ante diluvium viderat, Asiam, Africam & Europam illis designaverit. Et ut reliquos silentio involvam, Tuysconem Sarmatiz fecisse Regem à Tanai ad Rhenum, iunctosque illi omnesque filios Istri & Melsæ cum suis fratribus ab Adula Monte ad Mesemberiam usque Ponticam, idem ibidem refert. Hic Tuysco, Noæ Filius, Germanorum Sarmatarumque Pater, horumque duos dixi, primus Rex, eum probe intelligeret sine Justitia & absque religionis metu, neque Remp. coalescere, neque licentiam hominum contineri posse; jura dabat, legesque ferebat, & eas carminibus complectebatur, quæ publice & privatim cantarentur, ne aut oblivio oblitteraret, aut ignorantia excusaret. Suffragatur his Tacitus, cum dicit: Celebrant Germani carminibus antiquis, quod apud illos memoriz & annualium genus est, *Tuysconem terra genitum &c.* Hanc alii vocant Hertham, ex qua, si unica litera mutetur & altera dematur, descendit Terra.

In matrimoniis erat prudens, siquidem à teneris duritiz ac labori studere sobolem præcepit, quod qui diutius manerent impuberes & cœlibes, majore inter suos inactarentur laude. Alii etiam hac ratione statueram, augeri vires, nervosque consolidari & confirmari putabat. Intra annum vigesimum fœminæ notitiam habuisse, in turpissimis haberi volebat. Existimabat, ex sera juvenum ætate, & inexhausta pubertate, si nec virgines solito citius nubere, sed eadem juvena-

DEDICATIO.

---

juventute, similique proceritate pares validique iniscerentur, liberòs, parentum robur relaturos. Nec minus in cavendis seditionibus prudens erat. Videbat autem hæcæ strui & excitari divitiis. Ideo nulli certum modum agri aut fines proprios habere permisit. Sed magistratus ac Principes in annos singulos gentibus & cognationibus hominum, qui una coierunt, quantum eis & quo loco visum erat, attribuebant agri, atq; anno post alio transferre cogebant, ne latos fines parare studerent, potentioresque possessionibus humiliores expellerent; neve accuratius ad frigora atque æstus vitandos ædificarent, ne qua oriretur opum cupiditas, qua ex re factiones & dissensiones nascerentur, ut animi æquitate plebem continerent, cum suas quisque opes cum potentissimis æquari videret. Cumque nulla re magis, quam religione hominum animos coalescere optime sciret, suos in patrio veri DEI cultu & adoratione retinere satagebat. Ideoque lucos & nemora, pro more illorum temporum, in quibus res divina fieret, consecrabat. Arbitrabatur enim, cœleste Numen pro magnitudine sua nec parietibus cohiberi, nec in ullam vel hominis vel fluxæ alterius rei speciem vultumve assimilari posse aut debere. Tandem cum bene sapienterque annos centum septuaginta sex in regno expleisset (vitæ enim plus quam ducentos complevit) ex hac vita migravit, anno orbis ab aquis liberati supra trecentissimum septimo. Et quoniam ob merita suarum virtutum & munerum charus erat his, quibus imperaverat; magnum sui mortuus illis desiderium reliquit. Idcirco præsci ipsum communibus omnium fragiis ob miraculum sapientiæ & bonitatis, sicut

indi-

DEDICATIO.

indigetem & DEI interpretem ac nuncium (id enim Germanorum lingua Tuisco valet) consecrarunt, ac pro DEO habere cœperunt. Hucusque Avent. in l. I. Annalium Bojorum.

Ex commemoratis manifestum fit, ut primum Noa cum Filiis in vera religione imbutis, suis quisque regionibus & partibus orbis, quibus præerant, fatis concesserant, januam idololatriæ maximam fuisse apertam. Et qui corrupto toto orbe non corrumpetur Germania? cum prius cum illi in viventium contubernio esse desiissent, quorum pietate & autoritate tenus hæc Religio sincera & incorrupta manserit. Nemo tamen sibi persuadet, hosce Noæ filios & nepotes, quo tempore has oras incolere cœperunt, statim a veri DEI agnitione descivisse; probabilius videtur, illos à Chaitarum idololatria in tantum abhorruisse, ut relictis ad tempus suis sedibus Hesperiam extremam, alias Hispaniam, & tandem Africam ingressi fundatam à Chamo idolomaniam tam placide quam vi extirpare tentaverint. Hinc fabula Poëtarum orta de Titanibus, qui Jovem cœlo exturbare conati sint; cum per Titanas intelligantur Teutones vel Tuiscones, & per Jovem Chamus, qui illis est Jupiter Hammonius. Cum itaque aliquam multa secula veri DEI cultores extitissent, tandem in sensum perversum distracti à creatore ad creaturas, profanas! delapsi; & ampliandis regionibus dediti, quid nobilissimo corporis inquilino, animæ fieret, parum curabant. Hinc sensim factum, ut loco unius & veri DEI tanquam minus conspicui, adoptarent in numerum Deorum Solem, Lunam, Martem, Saturnum, Jovem, Mercurium, Venerem & alia sidera. Ex his Mercurio summum tribuebant honorem, appellitan-

DEDICATIO.

tes *Teutatem*. Hic illis erat inventor artium, viarum ductor, pecuniarum & divitiarum quaestor. De hoc Auctor ager cap. 5. Syngram. 1. Proximum honorem deferebant *Heso*, illis *Mars* dicto. Uterque autem sanguine humano placabatur. De hoc cap. 6. *Belenus* hunc excipiebat vices Apollinis gerens. Dicitur haud dubie à Belo Assyriorum Rege, à quibus catalogo Deorum inscriptus Bel dicebatur, in sacris *Baal*, de quo cap. 7. Tandem *Tharamis*, qui Jupiter credebatur, cap. 8. Religioni exercendae destinabantur *Druyda* maximae inter illos autoritatis. Nec enim sine horum consensu quicquam alicujus moliminis vel in bello vel alias successum felicem habere posse autumabant. Luci nec quilibet, sed maximis & vetustissimis quercubus referti, illis erant pro templo. Modum, DEO arborem, cui inscribebantur nomina jam denominata, dedicandi, exhibet cap. XII. Syngram. 1. & cap. XXIV. Syngr. 2. Hoc haecenus.

Porro statuas fuisse positas Heroibus, sunt qui memorant fidei non subest Historici. Inimam, stante adhuc vera religione, factam à Tuiscone, cui honoris gratia statua posita posteris cessit in idololatriam. Hercules vero Bojorum Rex, ultimus Germaniarum Regum, quos Berofus recenset, ab obitu non statim fuit adoratus, sed ob facta heroica magni aestimatus, de quo cap. 2. Syngr. 3. Fuerunt & alia Germanis simulacra non minus celebria, ex quibus primo prodit *Irmenfûl*, cujus nomen sunt qui ab Hermete seu Mercurio, alii ab Arminio Cheruscorum Principe deducunt, ut ab illo dicatur *Hermetsfæule*, ab hoc vero *Hermensfæule*, quae voces à posteris corruptae conversae sunt in *Irmonsfæule*: His accensetur *Radagastus*, Vandalorum & Gothorum Rex, qui crudeli-

DEDICATIO.

tate immantissima ductus D I s suis Romanorum sanguine se litaturum juraverat, à *Stilicone* potius fame quam ferro oppressus & absumptus, inter suos divinos meruit honores. Rugianorum quoque Heroës D I s ob res præclare gestas accensiti sunt. His annumeratur Rugievitus septiceps *Rugevail*, Parovitus Pentacephalus *Barovail*. Erant & alii Paronutius, cui cum quatuor capita humeris eminent, quintum insuper loco pectoris erat. Erat *Zedutt*, vel *Zedutte*; *Glinz* in honorem *Vifilai* Regis *Obotritarum*. *Bafanus* *Bafangott*. *Syeba* Herulorum. Hi & alii ex hominibus divinos honores erant adepti. Et locum mereantur in III. *Syngrammate*. Quartum deniq; paucis pagellis absolvent *Idola* dæmonum potius, quam Deorum, puta *Triglossi* *Erigla*, *Crodonis*, *Saturni*; *Jovis* *Hammonii*, à cuius nomine creditur esse *Hainburgum*. A Romanis insuper & Græcis petiti *Mars*, unde *Martiburgum* *Misnia*, *Westphalia*, & ad littora *lacus Bodmici*; *Mercurius* unde *Hermesleben*; *Luna*, unde *Luneburg*. *Sol*, hinc *Soldwedel*, *Castor* & *Pollux*, *Prono*, *Suantovitus*, *Herda* vel *Terra*, *Belbog*, & *Zernebog*. Hisce totum opusculum absolvetur. Consulatur etiam de nonnullis *Vetus Pomerania* *Clar. Jo. Miczeli*, in variis locis *Erpoldus Lindenbruch*. *M. Pet. Albinus*. *Chronicum Sax.* *Helmoldus*, & alii.

Cumque hic labor potissimum eo sit directus, ut ob oculos ponat, in quantis antecessores nostri tenebris versati sint, & quanta felicitate nos fruamur; nostrum est tantum à Deo in nos collatum beneficium gratis animis agnoscere, ne nostra Deo ingratitude permoto, tantum nobis thesaurum subtrahendi, & loco Veritatis cælicæ nebulas mendaciorum ex Orco revocatorum nobis affundendi ansa subministraretur.

Quod reliquum est, *Viri Nobil Magnifici, Ampliss Consulariss & Prudentissimi, Musagetæ & Fautores Musarum piarum animii*, ad vos jam meus se vertit calamus, ad vos, inquam,

DEDICATIO.

qui major pars estis una nobiscum illarum gentium, quæ pro Junone, ut ajunt, nubem; pro Penelope ancillas; pro veritate cœlesti mendacia putida; proq; Deo vero *μορμολύκεα* Styge orta, & Diabolum complexæ sunt & adorarunt. Et optarim quidem, Filium meum, hujus & aliorum operum auctorem gentium eatenus vixisse, ut in manus vestras, perinde apud animum proposuerat, tradere potuisset! Sed Deus, qui terminum cuique præscripsit, quem transgredi non potest, ipsum in meliore studiorum cursu, cum Cracoviam, auditurum ibi jus Canonicum profitentes tenderet, mature, annum nempe 26. ætatis agentem *Warsovia* Apoplexia surreptum *εἰς τὸν ἀναδεν βίον εἰς πρῶτον γῆν 2.* Martii Anno 1641. avocavit. Ego vero, quem jure paterno concernunt ipsius factus, quos in prorsâ (ut cum Calcagnino loquar) simul ac vorâ scriptos post se reliquit, ut satis pio & ardenti ejus desiderio facerem V. N. M. A. C. & P. hoc Opusculum ἰ ν. Syngrammatum de D I s Germanis vel veteri Germanorum Religione ab ipso ante susceptum iter Regionum versus iisdem consecratum, nunc demum ex meo phrontisterio productum summisse offero. Est labor fateor juvenis, unius, cum calamum labori admoveret, & viginti annorum, sed à multis viris doctis (præfiscini dixerim!) ut publici juris fieret, sæpe expetitus. Horum voto, & defuncti cineribus, qui hoc ipsum clamitare & suo jure poscere videntur, ut tandem satisfiat, ipsa pietas & *επιείκεια*, ne indefessi labores ejus intercidant, quasi imperant. Non Aristonis januam frequentare Cæsar dedignabatur, neque Pompejus Cratippi: Et vos *Viri Nobilissimi, Magnifici, Ampliff. Consultiff. Prudentiff.* quos Ν Α Τ Ι olim mei, *νῦν ἐν ἀγίοις*, Manes pie Vobis destinant, labores facili manu suscipite, vestroque patronatu adversus invidorum morsus foveate. Sic abunde gratiarum pro fideli educatione & sumptibus in Filii studia abs me erogatis ad me transiisse gloriabor & gaudebo, cum tantis placuisse Viris constiterit, quorum Republicæ hæctenus, dum omnia in pejus rueret & retro labi visa sunt, salutaribus consiliis ad multorum invidiam floruerunt; & utinam æternum floreat! *Valete Viri inclyti! Ἡ μὲν τε θεὸς τόσα δόξα, ἕσα φρεσὶν ἡμῶν μεταναῖτε, καὶ ἡμῶν σωτήρι ἐστὶ ψυχῆς.*

G V S T R O VI A. 1647. die Martii 2. qui Autori hujus opusculi A. 1641. *Warsovia Sarmatarum Regis regia* erat emortualis.

E L I A E

ELIÆ SCHEDII,
DE
DIIS GERMANIS
SYNGRAMMA PRIMVM.

CAP. I.

De Germania. Termini. Diu Romanis incognita. Qua causa. Germani unde. Πολυώνυμος. Scythia. A Rege Scythia. Incognita gentes Scythia. Getarum regio. Gethæ Germani. Sarmatia. Amazones. Cimbrorum femina. Valasca Boëmorium. Mâßen. Celtæ triplices. Galatæ. Galli. Germani. enones Germani. Romam sub Brenno ceperunt. Explicati Florus & Orosius, Cimbri Germani. Germania alias Gallia comata. Casar correctus. Causa. Galli ambitiosi. Luddus reprehensus. Brennus non Britannus. Britanni non polluerunt mari. Bodinus. reiectus. Cimbri illi, Gallogræci. Galatæ Germana usi lingua. Gallorum prisorian lingua a Germana diversa. Plerique Gallorum a Germanis orti. Belge. Treviri. Nervii. Vangiones. Triboci. Nemetes. Vbii, Batavi, Galli

extransrhenanis. Gallie regnum cum Germania olimunum. Germani Britannie domini. Ingentis stature. Diod. Siculus Cæsari contradicit. Religio a Romanis ad Britannos & Gallos translata. Galli a candore dicti. Cisalpini. Transalpini. Alemannia. Francia vel Franconia. Teutonia. Sedes Rom. Imperii. Germani fidei tenaces. Effreni. Inuicti. Martii. Rhenus & Danubius incursonum Germanicarum objices. Regio nunquam in provinciam redacta. Incole indomiti. Romanis pacem vendidere. E principibus Germanis eligitur Cæsar. Cui vi solius electionis competit jurisdictio. Error a Papa Imperium dependere. A solo Deo. Septem Electores. Archiepiscopi. Principes. Duces. Comites. Vrbes libera Imper. Academia. Germanorum inventa.

NE quis litem nobis, vestibulum hujusce dissertationis ingrediens, de inscriptione ejus moveat, tam Germanorum, quam cæterarum Gentium Numinum congesto chaos; absolute hanc materiam tractare visum fuit. Massa quamvis hujus tractatus primaria sit Germanorum, Gallorum, Britannorum numinum catalogus, quorum Historicorum non infima pars meminerunt: nihilominus tamen generalem titulum, qui una facie finitimarum gentium sacra involveret, vel remotiorum similes ritus contineret, præfiximus. Germaniæ enim nomen latissime diffusum, passim in fini-

finitimas tranſiit nationes. Regio hæc a Rhodano, Oceano Germanico, Mari Adriatico, Tanai & Ponto Euxino a cæteris nationibus ſeparatur, Aventin. l. i. Annal. Bojor. Antiquiſſimi ſane Germani minimeque aliarum gentium adventibus & hoſpitiis mixti. Quia nec terra olim, ſed claſſibus advehebantur, qui alias ſedes quærebant: & immenſus ultra, atque, ut ſic dixerim, adverſus Oceanus raris ab orbe noſtro navibus aditur. Tacit. in l. de mor. Germ. Serius tamen Romano populo cognita fuit; quamvis formidaturna gentis nomen terras antehac remotiſſimas pervæſerit. Cauſa ſane videtur eſſe eadem, qua Joſephus l. i. contra Apionem genti ſuæ Iudaicæ ignorantem excuſat: *De vetuſtate Iudeorum nihil eſt ſcriptum, quamvis omnium vetuſtiſſimi ſint, ob eam rem, quod Iudæi neque marinam regionem habitarent, neque mercimoniis ſe exercuerint, quorum converſatio cum Græcis remotior fuerit: nihil offerrebat in antiquis temporibus, quod permixtionem Græcorum illis faceret: ſicut Agyptiis mercimonia, quæ ab iis rejiciuntur, & ad eos ruruſus introducuntur.* Atque hoc itidem circa Europam contigit, quando de Romanorum civitate tam longo tempore adepta poteſtate, tantasque cauſas belli conficiente, neque Herodotus, neque Thucydides, nec nullus, qui fuit cum iſtis, fecit aliquam mentionem, ſed ſero tandem, & vix ad Græcos potuit eorum cognitio pervenire. De Galatis enim & Hiberis ſic ignorare. Hi enim putantur ſubtiliſſimi Scriptores, quorum eſt Epho-

rus, ut unam civitatem arbitraretur Iberos, qui totam partem Hesperiae terrae noscuntur inhabitare. Quomodo ergo mirari decet, si neque nostra gens plurimis erat certa, nec ad scribendum de se aliquam dedit occasionem. Haecenus ille. Caeterum Germaniae vocabulum, teste Tacito in l. de Mor. Germ. recens, & nuper auditum. Quoniam qui primo Rhenum transgressi Gallos expulerant, tunc Tungri, nunc Germani vocati sunt. Ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim, ut omnes primum a victore ob metum, nunc a se ipso invento nomine Germani vocarentur. Alias, referente Aventino l. 1. Ann. Boj. Germania terrarum Europae maxuma, & pluribus distincta nominibus. Nam & Scythia, Getarumque regio, qua contingit Pontum, vocabatur: ultra Vistulam Orientem versus Sarmatia (id quod tamen falsum:) citra vero & Galatia, & Gallia, & Celtica: etiam nunc Alemannia, Francia & Teutonia. De Scythia primo dicendum arbitror. Haec eadem cum Germania. Nomen a Rege Scythia deductum, de cujus nativitate mira sane Herodotus l. IV. prodidit: matrem ejus Hyleam * vixisse in antro aecipitis naturae, humanae ac serpentinae: superne quidem femore tenus foeminam, inferius viperam. Herculem illam compressisse, quo recuperaret equos ablatos, & abeuntem flenti dedisse arcum, baltheumque, qui baltheus in extrema com-

* Scythia matrem *Schedius* oscitanter *Hyleam* nominat, quando id proprium fuit nomen terrae, ubi foemina ista sive a Jove sive ab Hercule sit compressa.

commissura haberet auream phialam, & his dona-
 tis abisse. Illam pueris natis nomen imposuisse,
 uni Agathyrsi, sequenti Gelono, novissimo Scy-
 thæ. Et cum in virilem ætatem adoleverant, ean-
 dem mandatorum memorem illa peregrisse, &
 duos quidem filiorum Agathyrsum & Gelonum,
 qui proposito certamini non suffecissent a matre
 ablegatos e regione excessisse. Scytham vero, qui
 arcum tetendisset ibidem remansisse, & ab illo Scy-
 thæ Herculis progeneratos, qui deinceps fuerint
 Reges Scytharum: ab illa autem phiala Scythas ad
 hanc usque ætatem phialas in baltheis ferre, & id
 solum Scythæ matrem excogitasse. Cui Diodorus
 quoque Siculus l. 11. Biblioth. astipulatur; nisi
 quod pro Hercule Iovem substituit. Celeberrimæ
 autem Scytharum gentes, ut Plin. l. VI. N.
 Hist. habet, Sacæ, Massagethæ, Dacæ: Gethæ,
 Daci Romanis dicti. Plin. l. IV. alias Sarmatæ,
 Græcis Sauromatæ, eorumque Hamaxobii, aut
 Aorsi, alias Scythæ degeneres. Et hi nulli alii,
 nisi Germani. Gentes enim incognitas sibi, e
 Scythia progressas arbitrabantur prisca. Scythia
 autem remotissima, & quasi alio sub sole putaba-
 tur sita. Strabo sanè libr. XI. Geogr. Septem-
 trionem & Oceani partes a Scythis incoli scribit.*
 Interius vero a Sarmatis atque Scythis Plin. l. IV. c.
 12. Scytharum nomen, usque quaque transit in
 Sarmatas & Germanos. Nec aliis prisca illa dura-

* De latitudine Scythiæ per Europam omnem, ma-
 gnamque Asiæ partem se longe lateque diffundentis
 vide Cluverii Germ. Antiq. l. I. c. 2. Olai Rudbt.

vit appellatio, quam qui extremigentium harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt. Gethas jam videbimus. Et horum nomen Germania sibi vendicat. Dionysius enim Afer in περιηγήσει recensens Germaniæ gentes, ad Istrum Gethas collocat:

Τῆ μὲν πρὸς βορέην τετραυσιμῶνα Φῦλα νέμονται
πολλὰ μάλ' ἕξεισι μαιώτιδος ἐς σοίμα λίμνης.
Γερμανοὶ, σαρμάται τε, γέτααι θ' αἶμα, βασάρ-
ναι τε,

Δακῶν δ' ἄσπιτος αἶα, καὶ ἀλκήντες ἀλανοί.

*Cujus quidem in Boream extentæ gentes habitant
Permultæ ex ordine, Meotidis in ostium paludis:
Germani, Sarmatæque, Getæque simul, Bastar-
næque,*

Et Dacorum ingens tellus, & fortes Alani.

Plinius etiam Scythis Gethas annumerat. * Scythæ autem Germani.** Strabone etiam teste libr. VII. Geogr. Getharum terrâ Germaniæ copulatur.

skii Atl. L. X. c. 10. Matth. Pratorii Orbem Goth. L. I. C. 7. Gurtleri Orig. M. L. I. C. 18. & L. II. C. 9. Barthii Advers. L. LVI. C. 15.

*) Vide Jo. Peringerum sive Peringskioldum in notis ad Jo. Cochlaei vitam Theodorici Regis editam Holmiæ, a. 1699. in 4. p. 307. & 341. sqq. Scheringham de Orig. Anglorum p. 223. Olavum Verelium in not. ad Hist. Hervor. p. 8. b. & Rudbeckium Atlant. T. III. p. 164. sq.

**) Cel. Hillerus in pererudita Dissertatione de Orig. Gent. Celticar. Cap. I. p. 8. sqq. studet evertere fundamentum, quo opinio Boxbornii & asseclarum nititur, Germanos nimirum esse a Scythis ortos,

tur. Principio quidem angusta, ad Istrum porrecta, qua plagam spectat Australem. Contra vero e regione ad montanam Hercyniæ sylvæ radicem pars montium in ea continetur. Postmodum extenditur latius ad Aquilonem usque ad Thirigethas. Et his Sarmatæ vel Sauromatæ vicini, a quibus Scythia Sarmatiæ nomen obtinuit. Scytharum enim nomen passim transit in Sarmatas, autore Plin. l. IV. N. Hist. Videatur etiam Strabo l. XI. ubi quam late se Scythia & Sarmatia extendat, multis ostendit. Ab his Amazonum * origo fertur. Plin. l. VI. Mulieres horum non proceritate tantum viros æquiparant, sed animi quoque viribus æmulantur. Diodor. Sicul. l. V. Coniunctæ etiam uxores in militandi societatem. Strab. L. VII. In his enim gentibus ad belli munera feminae tanquam viri exercentur, fortitudine viris nihilo inferiores. Hinc multæ, magnæque res ab illustribus feminis peractæ sunt, non tantum in Scythia, sed & re-

A 4

gio-

pro qua opinione (quam tueri etiam videtur G. G. Leibnizius T. I. Scriptor. Rer. Brunsvicens. p. §. not. a) in gratiam Hunnorum, nuper admodum pugnavit *Matthias Belius* in Exercit. de Vet. Litteratura Hunno-Scythic. p. 21. Ob defensum Scythismum notatur etiam Boxhornius a *Morino* in Diss. de Orig. Ling. Hebr. apud *Tilladatum* T. I. Dissertat. p. 239.

- * Quæ de Amazonibus narrantur, num veris historiis an fabulis annumeranda sint? disputatum fuit, prius non sine ingenio & insigni specie asserente *Petro Petito*, in Dissert. de Amazonibus, edit. Amst. 1687. 4. Conf. sis *Petr. Vollenii* Diss. de Republica Amazonum, Upsal. 1721. 8.

gionibus illis conterminis, Diod. Sic. l. II. Scytharum fœminæ nubunt, verum ut nubiles habeantur, non in ætate modus est: nisi quæ hostem interemere, virgines maneant, Pompon. Mela l. I. c. 21. Plura de his vide apud Eusebium in Chron. D. Hieronymum. Plinium lib. VI. c. 13. Iustinum lib. II. Diodorum Siculum l. II. Guidonem de Columna cap. 61. Insuper Herodotum lib. IV. Q. Curtium lib. III. Quamvis Strabo lib. XI. reclamet, unquam Amazonas existisse. Affirmant tamen tot CL. Virorum testimonia, & res ab eis gesta, quæ passim adhuc decantantur. Penthesilea enim interfecta, egregia quamvis virtute prædita fuisset, gentisque reliquis viribus subinde magis diminutis, tandem prorsus defecisse constat. Inde fit, ut recentior ætas fortia Amazonum gesta prædicari audiens pro meris fabularum commentis antiquitates illas accipiat. Hæc Diod. Sicul. l. II. Bibl. Fl. Vopiscus in bello Germanico decem ab Aureliano Amazonas captas, & triumphatas narrat, quas Germanas fuisse aperte dicit. Quam fortiter Cimbrorum fœminæ ferro usæ fuerint, testatur Fl. l. III. c. 3. Ne se mulier Germanica extra virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum, periculorumque sociam, idem in pace, idem in prælio passuram aufuramque. Hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic vivendum, sic pereundum, Tacit. in l. de Mor. Germ. Notum est, quam fortiter se Boëmæ Amazones gesserint, duce Valasca, ut Boëmiam sibi tributariam reddiderint, nobi-

nobilesque adolescentes amoris specie circumventos trucidaverint, donec Valasca sub jugum missa fuerit, Æneas Sylvius in Hist. Boëm. Satis constat ex Germania fuisse Amazonas. Nostra enim lingua Germanica cæteris derivationibus dimissis, utpote nihil ad rem facientibus (convenit enim ut ex ea lingua Germanica derivetur, qua usæ est gens; sic Herodotum Arimaspos, Sauromatasque, & Plin. l. VI. c. 17. Caucasum ex accolarum idiomate derivare videmus,) Amazonum nomen, virgines sonat, Mazas vel Mezas, Mäßen. * Nos etiam hodiernam vocamus viraginem Mäße, & per καλάρωνον quoque meretricem. De Amazonibus jam sat dictum: Celtæ ** jam, Galatæ & Galli dicendi. Celtæ sunt triplices; Germani, Celtæ Cisalpini, & Celtæ Transalpini. Celtæ Germani vulgo Galli & Galatæ dicti sunt. Herodor. l. IV. Istrum in Celtis oriri scribit. Quem Diod. Sic. l. v. hac in parte sequitur: de cæteris fluviis, quos Oceanus

A 5

exc-

- * Vox *Mazzena* bona significatione qua olim gaudebat descivit, hodieque dicitur de meretrice (eine Meße) quod fatum alicubi locorum etiam expertum est nomen *Ditne*, quod puellam famulam notat. Originem vocis a *Manzon* deduco, quod ubera vel mammas veteribus significabat. Tatianus Alexandrinus in Harmoniæ Evangelicæ antiquissima versione Theodisca c. 53. §. 2. p. 109:

*Salig uamba, thiu thib truge,
Inti thie manzon, thie thu sugl.
i. e. Beatus venter, qui te portavit,
Et ubera, quæ suxisti.*

- ** A voce *Kelt* cærimonia celebre Celtarum nomen desecit nobilissimus Succus *Riddarfierva*, quod Celtæ cærimoniarum admodum studiosi fuerint, &

excipit, maximi videntur esse Danubius & Rhenus, quem nostra ætate D, ille Cæsar ponte mirum ad modum junxit, & traductis pedeltri via copiis Gallos ultiores domuit. Subnectit insuper hæc: Qui interiora supra Massyliam tenent, & qui circum Alpes, ac cis Pyrenæos montes habitant, hos Celtas nominant. Quia vero infra hanc ipsam Celticam, partes Austrum versus, & ad Oceanum, Hercyniumque montem fitas incolunt, omnesque ad Seythiam usque diffusos, Gallos vocitant. At Romani gentes hasce universas una Gallorum appellatione comprehendunt. Dion Cassius Nicæus clarior hoc explicat: Rhenum scribens, absque ulla controversia discernere duplices Celtas, id est, Germanos & Gallos. Ptolemæus hinc doctissimus Ægyptiorum in Geograph. Germaniam magnam Galatiam vocat; in qua magnus ille Stagiri-

ta

*Petro Salano ad Egilli & Asmundi historiam p. 160. 161. laudatus. Origines aliorum apud Pontanum Glossar. prisco Gall. p. 216. sq. Mylium. Ling. Belg. p. 93. 227. Bochartum Oper. T. I. p. 1268. sq. & Leibnitium Collect. Etymol. P. I. p. 104. videas. Ex omnibus duæ eminere videntur, altera, quod Celta, herões, *Helden*, essent, *Goldast.* ad Paræm. Vet. p. 366. 380. *Tentzel.* Dial. mensr. 1689. p. 714. & 1690. p. 69. 212. altera, quod in tentoriis, *Zelten*, habitarent, *Leibnit.* Misc. p. 431. Quæ de Celtae nomine ab Asis seu Asiaticis, jam ante Christum natum in contumeliam verso, & voce *Kelt* propterea adhuc hominem vilem significante, in Nov. Litt. mar. Balth. 1699. p. 177. 178. *Sperlingius* tradidit, meris coniecturis a *Leibnitio* ibidem p. 247. in dubium vocatis nitantur.*

ta l. II. Meteorologia^{ων} Istrum oriri contendit: qui tamen est Germaniæ fluvius. Cui etiam Strabo l. IV. assentitur. *Super Carnos Apenninus mons incumbit: lacum habens in amnem Isaram influentem. Qui rapto secum altero fluvio, effertur in Adriaticum sinum. Eodem autem ex lacu fluvius alter in Istrum labitur, quem Atesinum vocant. Ister enim ab hisce montibus in multa divisus capita sumit originem.* Suidas etiam & Appianus Alexandrinus in Celtico aperte scribunt, Germanos dici Celtas; quamquam vox illa in una tantum Germaniæ parte Geldria retenta sit. Polybius & Strabo in IV. libr. Celtas ex Germania in Italiam migrasse tradunt. Inter quos Boji incolæ Hercyniæ sylvæ juxta Appianum, tertio anno post Pyrrhi in Italiam adventum novas olim sedes quæsierunt, victi iterum atque iterum cum Romanis fidem percusserunt, Strabo l. IV. Bojos Hercyniam prius sylvam habitasse asserit. Hercynia autem sylvæ ad Germaniam spectat, teste D. Cæsare l. VI. Comment. Belli Gall. Senones etiam, qui duce Brenno Romam devastarunt, Germanos fuisse, & quidem natione Suevos, patet ex Tacito in Libro de moribus Germanorum, qui vetustissimos se, nobilissimosque Suevorum Semnones memorare scribit. Hi subactis Galliis signa in Etruriam moverunt. Inde Legatis Romanorum in aciem descendentibus contra jus Gentium infesto descenderunt agmine in Romanam terram, pugna commissâ ad Anienem victores Senones Urbem occuparunt. Hos autem Senones fuisse T. Livius l. v. V. C. prodidit: *Senones*

nes, dicens, *recentissimos Alpium juga transcendisse*. Sic & Vellejus Paterculus l. II. Senones Her-
munduris conjungit, juxtaque Albin collocat. In
Dionis fragmentis Electo LXXI. probissime scri-
ptum extat: *πρὸς Σέμνονας ἐπιχρῆσαι*, ad Sem-
nones conatu perrexit, de Antonini bello in
Marcomannos & Quados. Item Electo XLIX.
Μασύος ὁ Σεμνόνων βασιλεύς, Masyus Semnonum
Rex. Manifesto hæc Dionis spectant ad Germa-
nica bella. Et Teutonas, Cimbros, Bojos, Se-
nones, Germaniæ gentes Gallos vocarunt Roma-
ni. Sic enim Florus l. I. Gallos *Senones quondam*
ab ultimis terrarum oris cum cingerentur Oceano,
ingenti agmine profectos. Cum & alibi dicat,
Cimbros, Teutonalque ab extremis Galliæ pro-
fugos, cum terras inundasset Oceanus, venisse.
Orosius l. v. C. *Manlius & Q. Cæpio Procos.* ad-
versus Cimbros & Teutonas, Tigurinos & Ambro-
nas Gallorum gentes missi sunt. Salustius in Iugur-
tha: *per idem tempus adversum Gallos, a ducibus no-*
stris P. Cæpione, & M. Manlio male pugnatum est.
Cum constet, non a Gallis, sed Germanis occupa-
tos, fufos, profligatos fuisse. Quos Tacitus in l.
de Mor. Germ. Cimbros & quidem Germanos vo-
cat: *Sexcentiesimum & quadragesimum annum*
urbis nostra agebat, cum primam Cimbrorum au-
ditâ sunt arma, Cæcilio Metello, ac Papirio Carbone
Coss. Paulo post subdit: Germani Carbone, &
Cassio, & Aurelio Scauro & Servilio Cæpione,
M. quoque Manlio fufis vel captis quinque simul
Consulares exercitus Populo Romano abstule-
runt. T. Livius lib. v. scribit: *Alia subinde ma-*
nus

nus Elitovio duce vestigia priorum sequuta, eodem saltu favente Belloveso, cum transcendisset Alpes, ubi nunc Brixia ac Verona urbes sunt, locos tenuere Libui, confidunt: post hos Salluvij, qui prope antiquam gentem Levos Ligures, incolentes circa Ticinum amnem. Pœnino deinde Boji, Lingonesque transgressi, cum jam inter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus trajecto, non Etrufcos modo, sed etiam Umbros agro pellunt: intra Apenninum tamen sese tenuere. Tum Senones recentissimi advenarum ab Vfonte fluminae usque ad Athesim fines habuere. Hanc gentem Clusium, Romanque inde venisse comperio: id parum certum est, solamne, an ab omnibus Cisalpinorum Gallorum populis adjutam. Ex his clarissimi Patavini Historici non obscure colligitur, priores illos, quos commemorat, fuisse Germanos, qui Alpes insederint. Et Strabo l. IV. argumentum reliquit, Brennum, Gallorum Regulum, non fuisse Gallum, Brennumque à quibusdam Pransum appellatum. *At enim (inquit) neque Pransos ipsos, nec quas terras prius habitavint, dicere possumus.* Volaterranus etiam: *Germanos uno nomine veteres Græci Celtas, Romani Gallos vocavere.* Gothofridus Viterbiensis in Chronico, Porennum Germanum, & Senones Suevos dixit. Germania etiam Gallia Comata nuncupata. Hinc Lucan. l. I. Pharf.

- - *Quondam per colla decora*

Crinibus effusis toti prælate comatæ.

Et Celtas Germanos in Galliam progressos cum Cimbris non veritati absonum. Cæsaris igitur hac

in

in parte vestigiis insiltens contra cæterorum fidem, furoris acculari posset. Hic enim repugnantibus cæteris, & sibimet ipsi contradicens audent scribere, colonias a Gallis trans Rhenum deductas. Qui, quæso, Martia Germanorum pectora levibus Gallorum animis cessissent, quos tam diu sine ullo commodo Romani bello invaserunt? Qui tamen Gallos citissime debellarunt, jugoque submiserunt. Strabo mihi testis sit libr. IV. de nativa Gallorum ignavia. Galli, ait, *minori negotio à Romanis debellati sunt, quam Hispani: nam, quia gregatim totis copiis irruerant, gregatim simul debellabantur.* Hispani vero prælia partiti, vires ut depositum servabant, alii alio tempore, aliisque in partibus, latrocinandi more belligerantes. Taciti sane verba memorabilia l. XI. Hist. Aug. *si cuncta bella recenseras, nullum breviori spatio, quam adversus Gallos confectum, continua inde ac fida pax.* Idem in Agric. Vita: *Gallos in bellis floruisse accepimus, mox segnitie cum otio intravit, amissa virtute pariter & libertate.* Causa additur a D. Cæsare l. VI. Comment. Bell. Gall. quod paulatim assuefacti superari, multisque victi præliis, ne se quidem ipsi cum illis virtute comparent. Et hæc sententia adeo certa, ut Theodoretus etiam Gorhos Celtas nominaverit. Sextus quoque Rufus, V. C. qui ad Valentinianum Imp. scripsit, non aliter Germanos quam Gallos vocare solet. Gallos quoque qui Romam incenderunt, fuisse Teutonas, vel Cimbros, luculenter Diod. Siculus l. V. testatur: Tam pervulgata autem est horum vis bellica & feritas, ut qui totam olim Asiam, Cimnerii tunc appel-

lati,

lati, incurfationibus infeltam reddiderant, hi ipfi cenfentur effe a nonnullis, qui paulum corrupta per temporis longinquitatem voce Cimbri nunc vocantur. Ex antiquo latrocinii dant operam, quibus aliorum terras populantur, omnesque præ fe contemnunt. Hi enim funt, qui Romam cœperunt. Hi templum in Delphis expilarunt. Hi magnam Europæ, nec exiguam Afie partem fibi tributariam fecere: agrosque debellatorum a fe occuparunt, ob fui cum Græcis perimixtionem Gallo-græci tandem appallati. Multos denique & ingentes Romanorum exercitus contrivere. Tacitus in l. de Mor. Germ. *Eundem Germaniæ finum proximi Oceano Cimbri tenent, parva nunc civitas, fed gloria ingens, veterisque fama late veftigia manent, iuraque ripa castra, ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem, manusque gentis, & iam magni exercitus fidem.* Strabo l. VII. Nec male profecto conjecturam facit (Poffidonium nempe) quod latrocinando ex certis errabundi fedibus Cimbri ad paludem usque Mæotim militiam agitarint. Ab eis enim Cimbricus vocatus est Bosphorus, quasi Cimmericus, cum Græcorum lingua Cimmericos Cimbros nominet. Cæfar igitur diverfis nominum formis, cum primum univerfi Germani Celtæ, vel Galli, postmodum Germani nuncuparentur, lapsus est: Senones Gallos effe credens; cum & ipfi & Boji ex Germania descenderint.

Hinc D. Cæfar vanis gloriationibus, ridiculisque rumoribus aliorum fibi virtutem bellicam attri-
buentium fuis hæc commentariis addidit. Constat enim

enim nullam esse gentem, teste Ænea Sylvio in Europa, quæ Gallorum superet ambitionem. Quisquis etiam suæ genti immortale decus adstruere conatur. Nequeo satis quorundam populorum infamiam mirari, præsertim Britannorum, qui non solum audent Historicis contradicere, sed etiam contendere pro imaginativa suorum popularium laude. Cui labi, ne dicam vitio, Luddus quidam cum Polydoro Virgilio, Viro alias magni nominis, multæque lectionis, adhæret; qui Brennum Beleni cujusdam fratrem, Berovallique cujusdam Regis imaginarii Britannorum fingit filium. Contra omnium Historicorum fidem, uterque Milesius Gallorum fabulis, fama que nescio qua, nova regna, novasque gentes constituente magno cum labore, non ullo tamen verisimili colore adhæret. Cum tamen obviam eis esset in Historiis Græcis & Romanis aliter reperiri. Quod si Luddo illi credimus, Historiæ Britannicæ architecto, cui Polydorus in omnibus adhæret, Brennus Beleni frater, hos Brennos (loquitur de Brenno, qui Romam occupavit, & de altero, qui Delphos invasit) trecentis annis præcessit, qui si in Italiam duxisset, non cum populo Romano libero, sed cum Numa Rege, aut Tullo Hostilio congredi debeat. Tu vero, ô Luddi, quæ tua est impudentia, Brennum adversus omnium scriptorum fidem, qui Græce & Latine scripserunt Historias, unus non modo Minerva, sed Musis omnibus invitis, Britannum esse contendis. Hæc Buchananus l. II. Rer. Scoticar. scribit. Nec Britanni ante Cæsaris adventum polluerunt mari, ut videre est ex D. Cæf. l. IV. Com.

Comment. Bell. Gall. Næ mihi Bodinus, vir alioquin doctissimus, in suas partes secedere animum non persuadebit: qui sibi erubescendum non statuit, in Meth. Historic. c. 4. talia proferre: *licitum sibi suorum popularium dignitatem honesto mendacio tueri.* Sane tanto Viro, cui propositum erat de Historicis iudicium ferre, nulla unquam absurdior vox excidit: ipseque inde Bodinus statuit sibi licitum, Germanorum, Gallorumque Historias pro libitu confundere, pervertere, e mentiri. Emollit virum πολιτικώτατον nimius patriæ amor, cui Historicus, si nomen tueri vult, minime favere debet, ut de re-cto tramite decedat; & fallax in Gallos suos inclinatio, quæ eo redegit hominem, ut contra rationem, & fidem ausus sit scribere, *Imperatorem Romanum Tioræ tributarium esse*, l. V. de Republ. c. 6. *Germaniam Galliæ provinciam*, l. I. de Republ. c. 9. ibidem. Principes Germaniæ Ligios Vasallos Regni Gallici vocare non erubuit. Ipse potius Rex Galliæ Vasallus Imperii, licet Imperatorem Romanum non de facto, sed jure recognoscat: Quod patet ex Glossa, cum dicitur, quod Rex Francorum non est subditus Imperatoris, ut ei subjiçatur, aut ipsum sequatur, cap. *per venerabilem*, Extr. qui filii sunt legitimi, dicit Glossa, de facto hoc procedit, sentiens quod jure debet recognoscere. Qui, p. e. Gallia subiecta erat Romano Imperio. Plura de hac re vide in Goldasti Politic. Imper. Cimbro autem illos, Sennonæque Suevos, qui Romam incenderunt, dictos fuisse ab exteris Galatas & Gallo-græcos pro comperto habeo. Hi enim paucos post annos conglo-

bato agmine Asiam invaserunt. Hortante enim successu divisis agminibus alii Græciam, alii Macedoniam, omnia ferro proterentes petivere. Tantusque terror Gallici nominis erat, ut etiam Reges non laceffiti ultro pacem ingenti pecunia mercarentur. Iustinus l. XXIV. ex Pompejo Trogo. Ab his Galatia provincia Asiæ nomen accepit, cui a Romanis Proconsul dabatur: qui postmodum sub Impp. comes Galatiæ primæ dictus est; de cujus officio, vid. in Authent. *Vt Iudices sine quoquo suffragio fiant.* §. Hoc autem ipsum. & Dignitate. in Authent. De præfide Pisidiæ, §. *quæcunque igitur.* De prætore Lycaoniæ. §. Sed neque comitibus. De Prætore Thraciæ. §. hæc etiam in sacris. De Comite Isauriæ, §. Hoc unum sciat. Ad hos autem Galatas D. Paulus Epistolam scripsit. Hinc D. Hieronymus in proœmio l. II. Comment. in Epist. ad Galatas dicit: Galatas excepto sermone Græco, quo omnis Oriens loquitur, propriam linguam eandem pene habere, quam Treviros: nec referre si aliqua exinde mutaverint, seu corruperint, cum & Apbri Phænicum linguam nonnulla ex parte mutaverint, & ipsa Latinitas, & regionibus quotidie mutetur & tempore. Treviros autem fuisse Germanos, Germanicaque usos lingua, Tacitus in l. de Morib. Germ. refert. Gallorum enim linguam diversam à Germana fuisse, patet ex Suetonio, qui in Caligula sic ait: *Conversus hinc ad curam triumphi, præter captivos ac transfugas barbaros. Galliarum quoque procerissimum quemque, & ut ipse dicebat, ἀξιόδοξαίμωτον, ac nonnullos ex principibus legit,*
ac

ac seposuit ad pompam, coëgitque non tantum rutilare & submittere comam, sed & sermonem Germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre. Galli igitur alia, quam Germani usi lingua. Quid enim conduceret, linguam discere, quæ nativa erat, aut cognata? Videre est ex nominibus propriis, quibus Gallorum proceres insigniti fuerunt, quam apte scilicet Germanam Dialectum exprimant. Ne vero quis objiciat, Gallos jam tum patriæ linguæ defuetos, etiam Teutonicæ oblitos linguæ. Sane Galli, ne dum hodie, vel illo tempore rite potuerunt loqui Romane, ut potius in tantum degenerarint, ut neque Teutonicum, neque Romanum, neque patrium idioma retinuerint, sed aliam ex omnibus confutam confecerint. Placet hoc clarius ex Tacito, qui in l. de Mor. Germ. scribit: *Gotbinos Gallica, & Oseos Pannonia lingua coarguit, non esse Germanos.* Si enim Gallica illos arguit, non esse Germanos, utique diversa fuit à Germana, neque eadem cum hac, ut quidam olim indocte satis statuerunt. Scimus tamen, plerosque Gallos originem Germanici nominis vindicare. D. ille Cæsar l. II. Comment. Bell. Gall. plerosque scribit Belgas ortos esse à Germanis, Rhenumque antiquitus traductos, propter loci fertilitatem ibi confedisse, Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse: solosque esse, qui patrum nostrorum memoria omni Gallia vexata, Teutones, Cimbrosque intra fines suos ingredi prohibuissent. Plurimum inter eos Bellovacos & virtute & autoritate, & hominum numero valere. Sueviones suos esse finitimos, latissimos, feracissimos.

mosque agros possidere: Nervios, Atrebates, Ambianos, Morinos, Menapios, Caletos, Vellocaffes, Veromanduos, Catuaros, Condrufos, Eburones, Cærefos, Pæmanos, qui uno nomine Germani appellantur. Treviri & Nervii, teste Tacito in l. de Mor. Germ. circa affectationem Germanici nominis ultro ambitiosi sunt, tanquam per hanc gloriam sanguinis à similitudine & inertia Gallorum separentur. Ipsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes, Vbii quidem, quanquam Romana colonia esse meruerint, ac libentius Agrippinenses conditoris sui nomine vocentur, origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, ut arcerent, non ut custodirentur. Omnium harum gentium virtute præcipue Batavi, non multum ex ripa, sed infulam Rheni amnis colunt, Chattorum quondam populus, & seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani Imperii fierent. Manet honos, & antiquæ societatis insignie. Nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit. Exempti oneribus & collationibus, & tantum in usum præliorum sepositi, veluti tela atque arma, bellis reservantur. Idem l. IV. Hist. Batavi donec trans Rhenum agebant, pars Chattorum seditione domestica pulsæ, extrema Galliæ ora vacua cultoribus, simulque infulam inter vada sitam, occupavere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit, nec opibus Romanis, societate validiorum attriti, viros tantum armaque Imperio ministrant. Fratres hinc & amici
Ro-

Romani Imperii dicti. Testis inter cæteros lapidis
cujusdam Inscriptio, quam Gerardus Noviomagus
in Antiquitatibus Belgicis adducit :

GENS. BATAVORVM
FRATRES. ET. AMICI
ROMANI. IMPERIL

Et alia, quam habet Ludovicus Vives :

FORTVNÆ. AVG. SAC.
PRO. SALVTE. ITV. AC.
REDITV. DD. NN.

M. AVR. ANTONINI. PIL
AVG. ET. P. SEPTIMI
GETÆ. NOBILISS. CÆS.

CIV. BATAVI
FRATRES. ET. AMICL. P. R.

V. S. L. M.

Cæs. etiam l. II. Comm. Bell. Gall. scribit, reliquos
omnes Belgas in armis esse, Germanosque, qui ri-
pas Rheni incolunt, sese cum his conjunxisse. l. I.
vero. *Tum demon necessario Germani suas copias e
castris eduxerunt, generatimque constituerunt pari-
bus intervallis, Harudes, Marcomannos, Triboces,
Vangiones, Nemetes, Sedusios, Suevos.* Ammianus
Marcellinus tradit: Gallos ex tractibus transrhe-
natis oriundos esse, indigenas quidem partem inha-
bitasse. Illud satis quoque constat, quemadmodum
post natum Christum longo tempore Germania
conjuncta Galliæ fuit, ex Germaniaque ortis Regi-
bus paruit: ita ante Christum natum Germania
obedisse principibus, unumque regnum, unum Im-
perium cum Germania fuisse constat. Nam & Ro-
mani, teste D. Cæsare l. I. Galliam intrarunt vocati

à Gallis contra Germanos. Vbi enim Galli Germanorum imperium pertæsi, pro levitate sua naturali Romanos evocarunt, quo Germanorum dominium excuterent, Ariovistus transiit non sua sponte, sed rogatus & accersitus a Gallis. Provinciam, ajens, suam esse hanc Galliam, sicut illam Romanorum. Ut sibi concedi non oporteret, si in Romanorum fines impetum faceret, sic item Romanos esse iniquos, qui in suo jure se interpellarent. Idem l. II. scribit, apud Belgas fuisse Regem Divitiacum totius Galliae potentissimum, qui cum magnæ partis harum regionum, tum etiam Britanniae imperium obtinuerit. I. Campanus scribit, Vespasianum cum Germanis a Claudio missum bis & tricies conflixisse. Cum Britannis enim, non cum Germanis decertavit. Suetonius de Claudio ait, unam tantum omnino suscepisse expeditionem, eamque modicam, in Britanniam scilicet. In Vespasiano etiam: Claudio principe Narcissi gratia legatus legionis in Germaniam missus est, inde in Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Egesippus etiam l. III. dicit, Vespasianum Britanniam Romano Imperio armis acquisivisse. Eutropius l. III. tricies & bis cum hoste in Britannia conflixisse Vespasianum. Fuerunt ergo hi Germani, quos Vespasianus in Britannia devicit, vel Britanni a Germanis orti. Cum nempe Britannia Belgis, qui Germani, paruerit. Aucta mox Batavorum gloria per Britanniam, referente Tac. l. IV. Histor. transmissis illuc cohortibus, quas vetere instituto, nobilissimi popularium regebant. Maritima sane pars, teste Cæf. l. V. Comment. Bell. Gall.

Gall. ab iis incolitur, qui omnes fere his nominibus civitatum appellantur, quibus orti ex civitatibus eo pervenerunt, & bello illato ibi remanserunt, atque agros colere cœperunt. Virorum etiam statura, ut Strabo l. IV. refert, supra Gallos procera. Quod proprium Germanorum. * Sic enim M. Manilius l. IV. Αστρονομικῶν.

Flava per ingentes surgit Germania partus.

Pomponius Mela de Germania: *qui habitant immanes sunt, animis atque corporibus.* D. Cæf. l. I. de Bell. Gall. ingenti magnitudine corporum Germanos, incredibili virtute atque exercitatione in armis esse prædicat. Columella l. VII. Agric. *Germaniam decoravit natura altissimorum hominum exercitiis.* Egesippus l. II. de Germanis, qui magnitudine corporum, & contemptu mortis ** cæteris validiores. I. Solinus. *Frequens Germania populis numerosis & immanibus.* Tacitus l. XX. Ann. *Germanos summi- nibus suetos levitas armorum & proceritas corporum attollit.* Idem in l. de Mor. Germ. *In omni domo nudi, ac sordidi in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excrescunt.* Herodianus dicit; *nuda Germanorum in bello capita, & prægrandia corpora.* Juvenalis Sat. 15.

*Quam nec terribiles Cimbri, nec Britones unquam,
Sauromataque truces, aut immanes Agathyrsi.*

Perfius Sat. 6.

B 4

Jam

* Vide Cel. *Keyserum* in Antiq. Sel. Sept. & Celt. pag. 221 sq.

** Confer laudatum *Keyserum* l. c. p. 131.

*Iam chlamydes Regum, jam lutea gausapa captis,
Essedaque ingentesque locat Cæsonia Rhenos.*

Et Tacitus in Agric. vita, Britanniam a Germanis habitatam tradit: Habitus corporum varii, atque ex eo argumenta: namque rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem asseverant. Quamvis Diodor. Sic. l. repugnet, hanc, scribens, ab extraneis olim viribus intactam remansisse. Nam neque Bacchus, neque Hercules, aliorumque Heroum aut Dynastarum quisquam (quod nos quidem sciamus) bello eam lacesivit; nostro vero seculo Cajus Cæsar, qui Divi nomen rebus gestis promeruit, omnium qui memorantur, primus Insulam in potestatem redegit, Britannosque debellatos certum pendere tributum coëgit. Sed ipsemet Cæsar contrarium scribit, Britanniam Belgis paruisse. Hinc religionis ritus & doctrina a Germanis Belgis in Britanniam translata, propria genti mansit. Vnde Cæsar l. VI. Comment. Bell. Gall. disciplinam in Britannia repletam, atque inde in Galliam translata esse existimat. Et nunc qui diligentius eam cognoscere rem volunt, plerumque illo dicendi causa proficiscuntur. Galli autem vel Galatæ dicti sunt Germani a candore corporis, ut D. Hieronymus in Comment. ad Epist. Pauli ad Galatas refert, suæ sententiæ auctores citans M. Varronem, Sibyllam, Lactantium. Lacteos quasi dixerunt, ob formam: Gala enim Græci lac nominant. Hi Græciam devastantes a Regibus Bithyniæ evocati, Galatiam de suo nomine

mine dixerunt. De his Claudianus l. II. in Eutropium:

*Nuper ab Oceano Gallorum exercitus ingens
Illis ante vagus, tandem regionibus haesit,
Gesaque deposuit jam Grajo mitis amictu,
Pro Rheno poturus Halyn. —*

Rhenus autem fluvius Germaniæ, apud quem Germanorum populi. Qui autem plusquam Germani Galli, id est, candidi dici merentur. Celtæ autem Italici seu Cisalpini ex Germania in Italiam migrarunt, ut Polybius & Strabo tradunt. De Bojis narrat Appianus & Livius. Insubres vero cum Bojis & Gesatis Italiam intrarunt. Urbs eorum fuit Mediolanum. Cænomani etiam Cisalpinorum Gallorum pars, quorum caput Brixia; Senones novissimi Italiam tenuerunt, qui Romanos ad Alliam vicerunt. Celtæ Transalpini seu Gallici quadruplices sunt secundum Strabonem in IV. & Ptolomæum, quibus tamen immixti fuerunt alii populi; ex Germanis, Belgæ, Senones, Boji, Cænomanni, Helvetii: ex Sarmatis Venedi, ex Hispanis Aquitani, ex Græcis Massylii. Alemannia autem pars est Germaniæ, ut Suevia, cujus nomine deinde univèrsa regio fuit appellata. Epigraphe Lapidis hæc est:

DN. CONSTANTIVS. NOB. C
CONCORD. EXERCITIVVM
FL. IVL. CRISPVS NOB. CÆS.
ALEMANNIA DEVICTA SIRMI.

Francia vel Franconia regio Germaniæ, cui Franci ortum suum debent. * Hi Gallias invasere sub

B 5

Pha.

* Francos non pro Germanis, sed Gallis venditare con-

Pharamundo Rege, Regnumque Francorum instituire. Hi non a Gallis, ut scioli quidam Galli scribunt, orti fuerunt. Cæsar enim, qui totam devicit Galliam, horum non meminit; sed e Germania in Galliam signis fulgentibus contenderunt. Audiatur Flavius Blondus Foro-Julienfis, qui l. I. sic scribit: *sed Franci & ipsi Germani ex ea provincia, que nunc etiam Franconia appellatur, oriuntur: tunc erant in Gallis; eos autem primus Romanorum ducum domuit in patria Constantius Fl. Constantin-*

tendit *Adrian. Turnebus* Advers. 37. p. 830. quia Francorum nec Ptolomæus, nec Tacitus meminere. Ex isto autem utriusque silentio nihil amplius inferas, quam Francorum nomen illis incognitum fuisse. Nam post utriusque tempora ortum esse, aut Romanis saltem innotuisse videtur. Ad antiquiorem illorum in nummis memoriam omnino pertinet nummus insignis Crispi, qui Constantini M. filius fuit, aureus longe rarissimus, nulli, quod sciam, eorum, qui de nummis scripserunt, laudatus, in nummophylacio Eggelingiano. Huius antica Crispi facies cernitur, cum hac epigraphe: **FL. JVL. CRISPVS NOB. CAES.** postica exhibet iuvenem, cum galea cristata, in terra sedentem, a cuius tergo erectum est tropæum, arcus vero & clypeus in terra jacent. Inscriptio superior est: **GAVDIVM ROMANORVM**, inferior: **FRANCIA**. Quem Crispi nummum ad victoriam ejus a Francis reportatam pertinere nullus dubitat S. R. *Jo. Diemannus* in Specimine Glossarii, quod Rabano Mauro tribuitur p. 82. de qua *Nazarus* in Pannecyr. expressam Francorum mentionem faciens, apud *Brower*. Annal. Trevir. L. 3. p. 311. b. Aliquot Crispi nummos quidem Mediobarbus Nu-

stantini filius, eaque accepta clades tunc effecit, ut semper postea, usque ad Honorii & Arcadii tempora fuerint in patria quietissimi. Idem Blondus. II. inquit: Diximus supra Francos vetusta origine ex Franconia Germanos, a Vandalis, Burgundionibus, & Alanis primo, & post ab Aëtio fuisse ex Gallis in patriam repulsos, &c. M. Antonius Sabellicus I. IX. Enn. VI. inquit: Erat per id tempus præter Suevos altera Germanorum gens in Gallia, Francos se a Franconia dixerant Germaniæ parte, unde aliquot ante annos fuerant profecti. Plura de Francis vide apud I. Trithemium in Francor. Chronico. Teutonia olim regio Germaniæ, quæ deinde in titulum transit. Hæc sacri Romani Imperii sedes, quæ in Occidentem, Orientem que divisa, variis multarum gentium excursionibus labefacta, diffidiis lacerata, mo-

---

mism. Imp. Rom. p. 470. sqq. collegit, sed hic ejus, ut aliorum quoque notitiam fugit. Quo vero jure Francos *Sheringham* de Angl. gent. Orig. C. 5. p. 141. Gothicam gentem constituat, ipse videt. Sed nec Græcos moror, qui Longobardos & Nortmannos, in Italia dominantes, Francos passim appellant. Vide *Lupum* ad Can. & Decret. Synod. III. p. 668. nec *Gregor. Abul-Pharajum*, cui in Hist. Dynastiar. p. 69. adhuc insulsius ipsi Romani Franci audiunt. Quæ ceterum vetustæ Francorum historiæ cognoscendæ inserviunt, elegantè compendio digessit *Hertius* in Notitia vet. Francorum regni, Giesæ 1710. 4. prodita, cuius apparatus scriptorum de rebus Francis, in Prolegom. exhibitio non parum commodabunt *Schonobovius* deorig. & sed. Francor. *Goropii* Francia, in ejus Operibus poematis, *Christianus* Vind. Hisp. c. 9. p. 80. sqq. *Pon-*

mole sua ruinam minitabatur, relicta Italia, non alia potius regione, quam Germanica, præsidium, robur, salutem quæsit. Germani enim cunctos fide antecellunt. Tacit. l. XIII. Ann. de Legatis Germanorum, qui theatrum ingressi ad Patres se moverunt, dicentes; *nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse.* Quod comiter a visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona æmulatio. Custodes etiam corporis soli Germani erant apud Cæsares. Testatur Suetonius, quod Augustus solos Germanos usque ad Varianam cladem custodes sui corporis habuerit. Idem de Galba: *Iterum Germanam cohortem a Caesaribus olim ad custodiam corporis institutam, multisque experimentis fidelissimam dissolvit, ac sine ullo commodo remisit in patriam.* Idem de Claudio: *Germanorum Legatis in orchestra sedere permisit, simplicitate eorum & fiducia motus.* Caji Caligulae, & Neronis, Suetonio & Iosepho l. XIX. τῆς Ἀρχαίου-
λο-

---

tani Origines Francicae, Schurtzschius Lemm, antiq. Franc. Oper. Hist. Pol. p. 155. sqq. Hachenbergius Germ. med. p. 15. sqq. Audigier l' origine des Francois & de leur Empire, Tom. II. a Paris. 1676. 12. Hamberger. Diss. de Francis antiq. Jen. 1686. ed. Leibnitius Praef. in Cod. Jur. gent. diplom. & sing. Disquis. de Orig. Francor. Hannoveræ 1715. ed. & auctius cum Annot. recusa a Cl. Eccardo in nova Leg. Franc. Salic. & Ripuar. editione p. 247. sqq. Schilterus Annot. ad Königshou. Chron. p. 466. sqq. Altingius Notit. Batav. & Fries. ant. I. 68. ff. Obseru. Hall. VI. 63. ff. & Richardus Diss. de Francor. Sallor. & Orig. & differ. Jen. 1713. 4.

λογίας .testibus, custodes erant Germani. Aurelius Antonium & Maximinus, teste Herodiano, potissimum fidei Germanorum confidebant, quos solos propter summam fidelitatem percussores illius vindices timebant. Cum etiam omnes Vitellium relinquerent, soli Germani ad finem usque fideles manserunt: Galba etiam, nisi deviasset, ab ipsis non desertus fuisset. Soli enim ex omnibus militibus, ut Suetonius habet, in auxilium advolaverunt, sed serius itinere devio per ignorantiam locorum retardati, ultimi recesserunt a Nerone, referente Tacito. Caracalla etiam vindicatus est a Germanis, occiso percussore Martiale. Vsi & illis alii. Herodes quoque apud Ioseph. l. XVII. Hinc etiam Reges Galliæ Germanis Helvetiis in corporis custodes utuntur, uti & Pontifices Romani. Sane Lapis Interamnæ sic se habet:

HILARIUS. NERONIS. CÆSARIS. CORPORA-
RIS. CVSTOS. NATIONE. FRISO.

Ioh. Barclajus in Satyr. l. IV. *His moribus onerata Germaniam suæ dotes & magnitudo virtutum absolvit. Ignota ibi perfidia, etiam in venali fortitudine stipendia merentium. Ne ingenium quidem fraudis capax, aut odia sub amicitia titulis latent, & omnino ingentia scelera verescenda populi simplicitas ignorat. Candidi animi, virtutes aliorum, factaque aut inventa, maxime absentium non maligno & tumido livore delibant, sed sinceris laudibus, ac propemodum immodicis, attolunt. Alterum est, Marcium Germanorum docet. Nihil enim in Ger-*
ma-

manica gente magnificentius, quam quod nomen summi Imperii, Aquilamque sibi habet: tanquam Romam Germania vicerit, & provinciarum ultima, que Italico jugo accessit, jam sit sola, in qua nomen atque reliquie fortuna Romana acquirerint. Tanti nominis sancta Majestas nulla sociorum Principum emulatione corrumpitur, Regesque, quamquam viribus sepe majores, sponte Imperatorio culmini concedunt, Ioh. Barcl. in Satyr. l. IV. Idem: Gens armis egregia, & que pacem ferre possit. Tarde & cunctantibus consiliis ad tumultus evocantur, sed excitos longa tempestas, & hominibus digna exercet. Cicero contra Pisonem acerrimas dicit Germanorum nationes. Seneca l. i. de Ira c. II. Germanis quid est animosus? quid cursu acrius? quid armorum cupidius, quibus innascuntur, innatruunturque, quorum una illis cura est, in alia negligentibus? quid induratius ad omnem patientiam? ut quibus magna ex parte non tegumenta corporum provisum sunt, non suffragia adversus cæli perpetuum rigorem. Et in libro de brevitate vitæ vocat ferocissimas gentes Germanos. Et libr. VI. natur. avidam gentem belli. Iosephus l. XIX. dicit germanos impetu primo quibuscunque congressos prævalere. Livius, bellicosos Teutonas. Lucanus l. 1. Phars.

Albis & indomatum Rheni caput. ---

Cæsarpise l. 1. ex Gallorum relatione: ingenti corporum magnitudine esse Germanos, incredibili virtute, atque exercitatione in armis, sæpe numero

ro se cum his congressos, ne vultum quidem, atque aciem oculorum ferre potuisse. Tacitus l. XIX. Ann. Duces Vespasiani Germanicarum legionum vim extollebant, & famam. Ibid. simul virtus Germanici exercitus extollebatur, Fl. Vopiscus Germanos omnium ferocissimos vocat: Orosius verq. l. VI. fortissimas nationes. D. Hieron. Epist. XXXV. ad Suniam & Fratellam: *bellicosa Germanorum pectora*. Nullus enim populus, nulla natio, quæ tanto successu, tam felici victoriarum progressu, uno impetu terras universas subegit, quam Germanorum natio; Romam, Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, Europam, & Asiam uno exercitu, uno ferme tempore, Gothi, Vandali, Alani, Longobardi, Quadi, Suevoi, Burgundiones, Marcomanni, Saxones, Angli, Scoti, Turcilingi, Rugii, Heruli, & innumeri alii vastarunt. Ipse Cæsar. l. VI. Comment. Bell. Gall. testatur; Sicambros minimum Germaniæ populum in Galliam prædatum descendisse, Romanaque castra pene cepisse. Idem l. VII. Treviros a Germanis Rhenum transeuntibus pressos. Idem in IV. Germanos facile impelli, ut in Galliam transeant. Eutropius: *Germani in Hispaniam penetraverunt non multo post Tiberium*. Iosephus l. III. Hesperiam Germanorum tumultu concussam. Lampridius de Alexandro: *Erat autem gravissimum Reipublicæ atque ipsi, quod Germanarum vastationibus Galliæ diripiebatur*. Fl. Vopiscus de Probo: *his gestis, cum ingenti exercitu Gallias petit, que omnes occiso Postumo turbata fuerunt, interfecto Augustino Ger-*

*Germanis possessæ. Latinus Pacatus de Theodosio :
 Iacebat innumerabilibus malis ægra, vel potius di-
 xerim examinata Respubl. barbaris nationibus, Ger-
 manis scilicet (ut ipse postea declarat) Romano
 nomini, veluti quodam diluvio superfusus. Mamerti-
 nus ad Iulianum: Florentissimas quondam, anti-
 quissimasque urbes barbari (Alemanni erant) possi-
 debant, Gallorum illa celebrata nobilitas, aut fer-
 ro occiderat, aut immitibus addicta dominis ser-
 viebat; in hoc statu Imperator noster Gallias nactus,
 nimium habuit adversus hostem laboris atque discrimi-
 nis. De Germanis D. Hieronymus suo tempo-
 re talia dicit: Horret animus nostrorum temporum
 ruinas prosequi, viginti & eo amplius sunt anni,
 quod inter Constantinopolim, & Alpes Iulias quo-
 tidie Romanus sanguis effunditur. Scythiam,
 Thraciam, Macedoniam, Thessaliam, Darda-
 iam, Daciam, Achaiam, Epiros, Dalmatiam,
 cunctasque Pannonias, Gothus, Sarmata, Qua-
 dus, Alanus, Vandali, Marcomanni vastant, tra-
 hunt, rapiunt. Idem Epist. XI. c. 6. ad Ageruchi-
 am: innumerabiles & ferocissimæ nationes univer-
 sas Gallias arripiunt. Quicquid inter Alpes, & Py-
 renæum est, quod Rheno, Oceanoque includitur,
 Quadus, Vandalus, Sarmata, Alani, Gipedæ, He-
 ruli, Saxones, Burgundiones, Alemanni, & o lu-
 genda respublica hostes Pannonii vastarunt, sub
 Valentiniano superiore Quadi, Germani, & Sar-
 matae Illyricum vastaverunt. Nazarius ad Con-
 stantinum de Germania sic ait: Iacet in latere Gal-
 liarum, non in sinu tuo fusa barbara per se ipsa po-
 tens*

tens natio, & post Romam magnitudinem secunda in terris. Et Egesippus l. II. tradit: Romanis tamen super nubes viantibus, & ultra columnas Herculis Imperium propagantibus, nihil invium fuit, tanta facilitate hostis, & qui latebat repertus, & qui resistebat victus est, quorum improvise adventu consedisse montes Germania credidit, Rhenum exaruisse, qui magnitudine corporum, & contemptu mortis cæteris validiores, qui retinaculum ante suum Rhenum putabant, vanæ salutis defensionem. Itaque non scopulis Germanorum repletur, sed Romanorum Liburnis, quæ pererrantis tot usque ad mare bicornis amnis fluenta, quondam liberas gentes servitio premunt, ut quæ ante sibi totius orbis imperium præsumserant, nunc servitutis propriæ mercedem exsolvant. Ex quibus verbis liquet, Germanos aliud post Romanos imperium tenuisse, potentissimosque fuisse: totius etiam orbis imperium præsumpsisse, liberasque fuisse gentes. Nec enim ea de se scriberent Romani, si veritati minus congruerent. Quod vero alter scribit, victos a Romanis, videtur ex adulatione dicere. Vespasianum enim non trans Rhenum, sed in Gallia, uti & Constantinum cis Rhenum cum Germanis decertasse, passim ejus ævi scriptores memorant. Multi autem Romanorum Impp. se a domita Germania Germanicos dixere: sed nemo unquam domuit Germaniam, nisi cis Rhenum sc. Germaniam secundam, teste Amm. Marcell. hoc est, Germanos, qui nobis Transrhenani, Austrasii nempe, & Belgarum magna pars. Sane Romani parum profecerunt contra Germanos, ni-

si in intima Gallia, in qua Romani saepe & victi sunt a nostris & vicerunt. Hinc non immerito Pacatus Latinus in orat. ad Theodos. Imp. miserum Galliae statum ob crebras Germanorum incursiones talibus deplorat: *Vnde igitur ordiar, nisi a tuis, mea Gallia, malis, quae ex omnibus terris, quas illa pestis infederat, haud injuria tibi vindicas privilegium miseriarum?* Verissimum hoc; ipse etiam D. Cæsar nihil trans Rhenum insigne memoratu egit, potius arma ostendit, quam intulit. Sic enim Lucan. l. II. Pharf.

-- *multisne rebelis*

*Gallia jam lustris, atasque impensa labori
Dant animos? Rbeni gelidis quod fugit ab undis,
Occanumque vocans incerti stagna profundi,
Territa quaestis ostendit terga Britannis?*

Hæc Lucanus ex animi sententia scripsit. Hinc nati illi homines optimo jure deridendi, & e Germania exturbandi, qui non consentientibus autoribus, ipsis historiis contradicentibus, proprio cerebro confisi, & quicquid ipsis in buccam venit evomentes, a Julio Cæsare urbes aliquot insignes in Saxonia ædificatas esse, quas a septem Planetarum numero indigitaverit, tradunt. Non erubescunt talia aperte ementiri, cum ipse dicat, se post 18. diem e Germania rescisso ponte in Galliam remeasse. Non ipse hoc certe prætermisisset, homo alioquin & gloriosus & ambitiosus supra modum. Quod etiam Maximilianus Imp. perspexit: qui interroganti Romano Flamini, num Cæsaris commentaria legisset, respondit; *Cæsarem de rebus suis inflatus scripsisse, ut qui se victorem*
cum

um victus sit, faciat: Aventin l. II. Ann. Bos. Nuzæ harum urbium exstructiones sunt, et juxta focum natæ aniles fabulæ. Semper enim Rheno & Istro terminatum Imperium R. fuit; Romanique contenti fuerunt, si intra Rhenum, Istrumque Germani pacati degerent. Domitius Vlpianus ff. de captivis & postl. reversis: hostes sunt, in quibus bellum publice R. P. decrevit, vel ipsi Populo Romano, cæteri vero latrunculi, vel prædones appellantur. Ideo servus a latronibus captus, servus latronum non est, nec postliminium illi necessarium: ab hostibus autem captus, puta a Germanis vel Parthis, & servus est hostium, & postlimino statum recuperat pristinum. D. Ambrosius de tempore Valentiniani: *Danubius de Occidentalibus partibus barbarorum atque Romanos interfecans populos, donec pento ipso condatur. Rhenus de jugo Alpium usque in Oceani profunda cursus suos dirigens, Romanis memorandus adversus feras gentes murus Imperii.* Ioseph. l. II. τῆς Ἀλώσεως: *Quid mirum, si Euphrates ab Oriente & Oceanus ab Occidente, itemque a Meridiano tractu Libya fertilissima regio, & Septentrione Rhenus, atque Ister sunt Imperii limites?* Claudianus in carmine de IV. Coss. Honorii:

*Nobilitant veteres Germanica fœdera Drusus,
Marte sed ancipiti, sed multis cladibus emptæ,
Quis victum meminit sola formidine Rhenum?*

Servius libr. VIII. Aen. Rhenus fluvius bicornis, quia per duos alveos fluit. Per unum, qua Romanorum Imperium est, per alterum interfuit Bar-

baros. * Senecalibr. v. Natur. *Sub Nerone hinc, qui medius inter pacata & hostilia, fuit Danubius & Rhenus, alter Sarmaticos impetus cobibens, & Europam, Asiamque discriminans, alter Germanos avidam gentem belli repellens. Eutropius de Iuliano: a quo medicis copiis apud Argentoratum Gallie urbem ingentes Alemannorum copiae extinctae sunt, submotique ultra Rhenum Germani, & finibus suis Imperium constitutum. Panegyricus Maximiani:*

* *Barbari* nomine in Graecia primum omnes, qui non erant Graeci, deinde in Latio, qui non erant Latini, Judaei quoque & Christiani paganis, immo & ipsi Judaei & Christiani inter se, appellabantur, ut pluribus docent *Picardus* *prisc.* *Celtopæd.* p. 190 *sqq.* *Stadius* in *Tibull.* p. 339 350. *Chabotius* in *Hor.* p. 743. *Cerda* in *Virg.* II. 225. b. *Goldastus* *Rer. Alem.* II. 113. *Bangius* *Obs.* *Philol.* L. 2. p. 1388-1399. *Salmastius* in *Solin.* p. 561. *Douglassus* *Anal. S.* II. p. 100. *Hyde* ad R. *Pentfol.* *Cosmogr.* p. 49. *Cotelerius* *Patr.* *Apost.* I. 653. *Cheuveana* II. 112. ff. *Dufresne* *Gloss.* G. p. 475. *sqq.* *Valesiana* p. 219. *J. Meursius* ad *Lycophr.* ad v. 150. *Magius* *Misc.* L. III. C. 13. *Chiffletius* in *Anast.* *childeric.* C. V. p. 81. *Suicerus* in *Thesaur.* p. 660. *Joh. de Hispania* in *Opusc.* p. 367. *Jo. Faes* ad *Gyr.* *desep.* p. 141. *Jo. Peringskiöld* in *notis* ad *Jo. Cochlaei* *vitam Theodorici regis* p. 300. *Vitringa* *Obferu S.* L. 101. ff. *Van den Honert* *Syntagm. Diss.* *de stylo N. T.* 305. ff. *Pitiscus* *Lex. Antiq. Rom.* T. I. p. 261. *Jo. Dieckmannus* in *Spec. Glossarii*, quod *Rabano Mauro* tribuitur, p. 49. 50. & *Cel. Theod. Haseus* in *Anal.* ad *Diss. Hadr. Relandi* *de Barbaris & Scythis.* *Biblioth. Brem.* *Class.* V. *Fasc.* II. p. 271. *sqq.*

ni: *Tu Domine Maximiane repente Rheno institisti, omnemque illum limitem non equestribus, neque pedestribus copiis, sed presentia tua terrore tutatus es.* Tacit. in agric. Vita: *nec jam de limite Imperii & ripa, sed de hiberna legionum possessione dubitari a Romanis.* Claudian. in bell. Getico.

— *sublimis in Arcton*

*Prominet Hercynia confinis Rhetia sylvæ;
Quæ se Danubii jactat, Rhenique parentem,
Vtraque Romuleo prætendens flumina regno.*

Seneca l. III. Nat. quæst. *O quam ridiculi sunt mortalium termini! Vltra Istrum Dacus non exeat, Istrum Samothracæ includat, Parthis obstet Euphrates, Danubius Sarmatica ac Romana distermi-
net, Rhenus Germaniæ modum faciat.* Rufinus etiam in Scholastica historia, Decium Imp. a Gothis victum in præsens & futurum maximo Reipublicæ interitu. Lucanus l. I. Pharfal.

Albis & indomitum Rheni caput. —

Vna erat ripa Germanorum, altera Romanorum. Cujus rei testimonium non leve dant urbes illæ magnificæ ad adversam ripam Rheni & Istri constructæ haud dubie a Romanis, quo a sua parte cis fluvios illos hostium transitus impedirent. Sed Danubii ripam, qua Rhetos, Vindelicos, Noricos, Pannonios, Mælos perfluit, legiones viginti: Rheni vero oram Gallicam duo exercitus superior & inferior custodierunt. In unoquoque exercitu quatuor fere legiones; cognomina eorum apud Tacitum pleraque reperiuntur. Extant etiam Romæ legionum nomina in antiquo lapide; quæ sic se habent:

NOMINA LEG.

II. AVGVSTA.	II. ADIVTRIX.	III. SCYTHICA.
VI. VICTRIX.	IV. FLAVIA.	XVI. FLAVIA.
XX. VICTRIX.	VII. CLAVDIA.	VI. FERRATENSIS.
VIII. AVGVSTA.	I. ITALICA.	X. FRETENSIS.
XII. PRIMIGENIA.	V. MACEDONICA.	III. CYRENENSIS
I. MINERVIA.	XI. CLAVDIA.	II. TRAIANA.
XXX. VLPPIA.	XIII. GEMINA.	III. AVGVSTA.
I. ADIVTRIX.	XII. FVLMINATRIX	VII. GEMINA.
1. X. GEMINA.	XV. APOLLINEA.	II. ITALICA.
3. I. PARTHICA.	III. GALLICANA.	III. PARTHICA.
2. XIII. GEMINA.	II. PARTHICA.	

Atque hi amnes cum aucti aquis erant, ab omnibus, qui oram Galliae, Rhetiarum, Vindelicorum, Noricorum, Pannoniae, Mœsiarum incolabant, dīs honos habitus, gratiaeque acta: quod si defecissent, aut siccitate decrevissent, aut denique glacies ripas conjunxisset, omnis tunc aetas atque sexus, viri, mulierculæ, senes, pueri, puellæ publice & privatim indixere iustitium: ab auguribus, sacerdotibus, sacrificulis feriæ conceptæ, supplicationes decretæ, circa omnia pulvinaria Deorum supplicatum est: hostiæ majores, minoresque mactatæ, & peculiaribus ceremoniis, sacris solemnibus, votis & comprecationibus Iovi Elicio * operati sunt Pontifices minores, & Flamines maximi, ut impetrarent pluviam, inundationemque horum fluminum, ne Germanis pate-

ret

* De hoc Jovis cognomine docte & copiose commentatus est *Henr. Christoph. Bytzavius* Danus Observatt. circa Jovem Elicium, Hafniæ 1715, 4.

ret transitus, Aventinus l. II. Hinc Claudianus de bello Getico:

*Alta nec incertis metimur flumina votis,
Excidio latura moram: non poscimus amnes
Undosam servare fidem, aubesque fugaces,
Aut conjuratum querimur splendere serenum.*

Idem l. I. de Laudib. Stilicon.

- ducis impetus undas

Vincebat celeres, & pax a fonte profecta

Cum Rheni crescebat aquis. -

Hinc nemo apud Autores Germaniam in provinciam reductam inveniet. Drusus quidem portiunculam in provinciam redegit; sed non diu mansit, siquidem Romani, duce Q. Varo, fuso sanguine & eade maxima ibi fuerunt extincti. Postmodum adeo evanuit eorum apud Germanos potentia, ut Albi, referente Tacito in l. de Mor. Germ. flumen inclytum, & notum olim vix tandem audiretur. Strabo etiam l. V. qui florentissimum Imperium vidit, Romanos nunquam Albim transgressos refert: Illa vero plaga, quæ trans Albim spectat, nobis prorsus incognita. Nullus enim priorum ad Orientem usque ad Caspii maris ostium hanc peregrisse navi nunquam accepimus: neque Romani trans Albim ipsum transcenderunt. Nec litera moveat, plurimos Imp. se a devictis Germanis Germanicos dixisse. Falso gloriati sunt titulo; quod vel in Gallia, aliisque provinciis parva aliqua strage excursantes quosdam milites Germanie vel vicerint, vel in amicitiam receperint, vel domita modica Germanie regione max totam

Germaniam domitasse luxuriosis verbis retulerint. Inter quos Tiberius Cæsar, qui se Germanicum dici voluit, ut patet inter cætera ex monumento lapideo Romæ:

PRO SALVTE TIB. CLAVDI. CÆSARIS. AVG.
GERMANICI. PONT. MAX. TRIB. POP. VII.
COS. IIII. IMP. XV P. P. CENSORIS.

LIBERORUMQVE.

EX. VOTO. SVSCEPTO. C. IVLIVS. SEX. F. COR.
POSTVMVS. PRAEFECT. ÆGPTI.

Cum tamen Suetonius in Tiberio affirmet, quod etiam Gallias a Germanis vastari neglexerit. Nec minus & inani titulo Germ. devictæ gloriatus est C. Cæsar, quos tamen fugit & timuit, ut Suetonius habet: quem falso triumphantem ultima Sartyra irridet Perſius:

*O bone num ignoras? missa est a Cæsare laurus
Inſignem ob cladem Germanæ pubis, & aris
Frigidus excutitur cinis, ac jam postibus arma,
Iam oblamydes regum, jam lutea gauſaya
captis,*

Effedaque, ingentesque locat Cæsonia Rhenos.

Claudius etiam Cæsar Germanici titulum accepit, uti & Vitellius, quorum hic in Gallia, ille in Britannia levia aliquot prælia gesserunt, nec Claudius unquam Germaniam vidit, sed potius a Germano milite Hermæo, quem nostra lingua Hermetæ vocamus, teste Iosepho in Imperatorem sublimatus est. Nec Nero, quamvis se in numismatibus Cæsarem Germanicum vocarit; quod patet ex hoc:

NERO

NERO CLAVDIVS CAESAR
AVG. GER. P. M. TRIB. IMP.
S. C.
ROMA.

ullam contra Germanos expeditionem suscepit, sed Alexandrinam tantum & Achaicam, teste Suetonio in Nerone. Nec Nerva laudem e Germania consecutus. Nec Trajanus, quamvis Decebalum in potestatem & Daciam in provinciam redegerit. Nec posteriores Imp. qui post Trajanum & Constantinum Germanici sibi nomen arrogaverunt, cum rebus florentibus Romani pari damno cum Germanis belligerant. Domitianum item falsum duxisse e Germania triumphum Tacit. in Agric. Vita testatur: *Inerat conscientia derisus nuper fuisse falsum e Germania triumphum, emptis per commercia, quorum habitus & crines in captivorum speciem formarentur.* Inde quod de Dacis Germaniae populis dicitur a Domitiano victis falso ex praedictis dictum deprehenditur. Quippe magis de Opio Sabino & Cornelio Fusco legionum duetoribus occisis, quam de debellata Dacia triumphavit. Hanc provinciam Aurelianus ereptam deseruit. Fl. Vopiscus, & Jornand. de regn. successione. Nec Romanorum credendum triumphis: sic enim Strabo l. III. ostendit; Polybius CCC. urbes Celtiberorum a Tiberio Graccho subversas esse memoriae prodidit, quod ritu Comico Tiberii Gracchi dictum est, ab eo qui turres urbes appellat, ut in triumphalibus pompis fieri mos est. Et Panegyricus ad Maximianum: hic quod jam falso de antiquis Imp. putabatur, Romana trans Rhenum

signa primus barbaris gentibus intulit. Nec tamen
 victoria potitus est Maximianus. Hinc non obfcu-
 re Germanorum invictam animi magnitudinem
 Tacitus prodidit, sic in l. de Mor. Germ. scribens :
*Sexcentefimum & quadragesimum annum urbs no-
 stra agebat, cum primum Cimbrorum audita sunt ar-
 ma, Cecilio Metello, ac Papirio Carbone Coss. ex quo
 ad alterum Imperatoris Trajani consulatum com-
 putemus, ducenti ferme & decem anni colliguntur,
 tamdiu vincitur Germania. Medio tam longi ævi spa-
 tio multa invicem damna. Non Sarmis, non Pæni,
 non Hispania, Gallie: ne Parthi quidem sapius
 admonuere. Quippe regno Arsacis acrior est Ger-
 manorum libertas. Quid enim aliud nobis, quam
 Crassicadem, amisso & ipso Pacoro infra Ventidium
 dejectus Oriens objecerit? At Germani Carbone, &
 Cassio, & Aurelio Scauro, & Servilio Capione; M.
 quoque Manilio fuis vel captis, quinque simul consu-
 lares exercitus Populo Romano: Varum, tresque
 cum eo legiones etiam Cæsari abstulerunt, nec impune
 C. Marius in Italia, D. Iulius in Gallia, Drusus ac
 Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt.
 Mox ingentes C. Cæsaris minæ in ludibrium versa.
 Inde otium, donec occasione discordia nostra & civi-
 lium armorum, expugnatæ legionum hibernis, etiam
 Gallias affecta vere: ac rursus pulsæ inde, proximis
 temporibus triumphati magis, quam victi sunt. Hinc
 optime Claudianus l. I. de Laud. Stiliconis:*

*Cedant, Druse, tui, cedant, Trajane, labores,
 Vestra manus dubio quicquid discrimine gessit,
 Transcurrens egit Stilico. - -*

Vt & Baptista Mantuanus ad Robertum Severi-
natem :

*Sed nec & imbelles Indi, mollesve Sabæi,
Pygmæivæ breves rapiunt, verum accola Rheni,
Genus durata gelu, genus insuperabile bello.
Quod toties Romam, tunc cum ditioe premebat
Europæ, Libyæque urbes, Asiæque minorem,
Terruit; hi superant Parthos, Thracumque
furores,*

*Quos Martem genuisse ferunt, hi spicula torquent
Thermodontica non inferiora securi.*

Namque Romanos, etsi omnibus terrori erant, Ger-
manos timuisse constat. Sic enim loquuntur apud
Cæsarem l. IV. Tenchtheri & Vsiptes: *Germanos
nunquam recusare, si lacessantur, armis contendere,
quod hæc sit eorum consuetudo a majoribus tradita,
quicumque bellum inferant resistere.* Nec hoc abne-
gat Hircius in additione Bell. Gall. ante præstantissi-
mas Cæsaris in Gallia res gestas, Germanos nemini
auxilia adversus Romanos denegasse. Qui enim fieri
poterat, ut Romanos timerent, qui omnibus adver-
sus Romanos suppetias mittebant? Mithridati,
ipsis etiam gladiatoribus in gremio Italiæ. Oros.
l. V. Nec ipsi quieti crebris agminibus nunc Italiam,
nunc Galliam, nunc cæteras Romanorum provin-
cias vastabant. Optime Claudianus ad Stil. l. I.

- - *Ingentia quondam*

*Nomina crinigeræ flaventis vertice Reges,
Qui nec principibus, donis, precibusque vocati
Paruerint, jussu properant, sægnique verentur
Offendisse mora. - -*

Idem

Idem de Bello Getico:

*Illane posteritas credat, Germania quondam
Illa ferox populis, quæ vix instantibus olim
Principibus, tota poterat cum malo teneri,
Iam sese placidam præbet Stiliconis habenis.*

Quos tamen Stilico non vi, sed maxima auri summa, quia & ipse Vandalus & Germanus fuit, ad suas partes traxit. Et Poëta satis nimius est in extollenda Stiliconis laude, quem tamen tantæ virtutis fuisse non constat. Satis, superque hæc demonstrant, Germanos non pro libertate, sed pro imperio & dignitate decertasse. Drusus enim, licet is solus aliquandiu minimam Germaniæ particulam in provinciam redigere incubuerit, tamen cæsus apud Binguium fati concessit. Absit ergo, quod Germani Romanos rerum Dominos timuerint, dum contra sæpissime amicitiam, pacemque a Germanis grandi vi auri emerint. Claudian. l. I. Stilic.

*Illi terribiles, quibus otia vendere semper
Mos erat, & sæda requiem mercede pacisci.*

Sic etiam queritur Salvianus l. VI. de Gubernatione Dei: *Terrebant Romani veteres, nos timemus, vexigalia illis solvebant populi barbarorum: nos vestigales barbaris sumus. Vendunt nobis hostes lucis usuram: tota admodum salus nostra commercium est.* Et D. Cæsar in amicitiam susceptis Germanis Cithrenanis, ut Lucanus l. I. Pharfal. testatur:

Et docilis rector rostrati Belgæ covini.

Et:

*- - nimumque rebellis
Nervius, & casi pollutus sanguine Cotta,*

Et

*Et qui te laxis initantur Sarmata braccis,
Vangiones, Batavique truces, &c.*

Et:

*Tu quoque latatus converti praelia Trevir, &c.
Pompejum devicit. Sub Augusto, Tiberio, Cali-
gula, Claudio, Nerone, Galba, Vitellio Germani ma-
ximis affecti beneficiis, ad custodiam Caesarum vigi-
labant, ut passim ex Suetonio liquet. Ochs porro
Imp. ut & Vespasianus duces Germanici exercitus
lenire studebant, ut Tacitus habet. Et reliqui etiam
Commodus, Pertinax, Severus, Antoninus, M.
Verus, Alexander: hi omnes amicitiam Germano-
rum quaesiverunt, de quibus Tutor ait ad Civilem
secundum Tacitum: illos omnia ex libidine agere,
non regi, non juberi, solosque pecunia, & donis cor-
rumpi. Sic etiam Herodianus de Alexandro Imp.
refert, nunquam superiorem evasisse, tandem pecu-
nias elargitum esse, foederaque & pacem merca-
tum: sunt enim Germani avidi pecuniae, atque
nunquam non auro pacem vendunt. Et Commo-
dus auro dato, ut ipse habet, pacem emit ab ipsis:
quippe barbari * suapte natura pecuniae avidi, periculo-*

* Germanos *κατ' ἔξωκτι* ita dictos docent 70. Sa-
varo ad Sidon. Apollin. L. V. ep. 5. & L. VIII. ep.
3. Goldastus in Notis ad script. R. Alemannic. T. I.
p. 113. & ad Eginb. p. 132. & 162. M. Berneggerus
in quest. ad Tacit. c. 91. Gallos sic appellatos
observat Calsp. Baribius ad Claud. epigr. p. 1012.
De Latinis s. Romanis idem docuere Druisius Obl. L.
III. c. 3. Berneggerus l. c. Jac. Emmenestius ad Virg.
Eclog. I. vs. 71. & Th. Bangertus Obl. phil. p.
1396. sqq.

culorum despicientes, aut incurſionibus, popula-
tionibusque victum parant, aut propoſita mercede
venalem pacem habent. Quod intelligens Commo-
dus, ut pecunia quam maxime ſecuritatem redime-
ret, nihil videlicet petentibus denegabat. Plura vi-
de apud Fl. Vopifeum, Lampridium, Iul. Capitoli-
num, Spartianum, Trebellium Pollionem, V. Pa-
terculum, Aur. Victorem, R. Feſtum, Eutropium,
Paul. Diaconum, Caſſiodorum, Iornandem. Et li-
cet Germani interdum victi fuerint, non tamen in
provinciam redacta fuit regio, ſed continuis ſe-
copiis oppoſuere, nunc hi, nunc illi ſucceſſerunt, donec
Romanum Imperium ad ſe traxerunt. Hinc jus ſo-
lus apud Germanos permanet eligendi Romanum
Imperatorem, quod ab Ottone III. originem ſump-
ſit. Vid. Martinum Polon. in Chron. Leopoldum de
Babenberg de Iur. regni & Imp. c. 2. Rodulph.
de Columna c. penult. Albericum de Roſate
in ſuo Lexico, in voce *Electores*. Marſil. Patavin.
de translatione Imp. c. H. Cuſan. de Concordantia
Cathol. III. c. 4. Antonin. Hiſt. ſuæ p. 2. tit. 16. c.
4. Blond. Dec. II. l. III. Platin. in Vita Gregorii V.
Jacob. Bergomat. in ſupplem. Chron. l. XIII. Albert.
Cranz. in Metrop. Naucl. gener. XXXIV. Triſth. in
Chron Hirſaug. de Cunrado X. Abbate. Cuſpinian.
in vita Ottonis III. Hug. Mutium de German. prima
origine l. XIII. Melch. Goldaſt. Imp. Polit. part. 1.
Electus vocatur Caſar, & Rex Romanorum, cui vi-
ſolius Electionis competit iuriſdictio, licet non ſub-
ſecuta fuit Papalis coronatio: Aurea Bulla tit. 2.
S. uls. Molin. in conſuet. Pariſ. tit. 1. num. 73. To-
bias

bias Paurmeister. l. II. de Iurisd. c. 4. n. 5. Pacian.
 l. II. de probat. c. 35. n. 32. Error enim manifestus
 est, Imperium, regna, republicas, quæ sunt, ab Ec-
 clesiastica Pontificis Romani & Ecclesiæ potestate
 dependere. Sed Imperium solum a Deo solo descen-
 dit, qui Reges & Principes ordinat, non autem Papa
 l. I. C. de vet. jur. enucl. Nov. 28. c. 4. l. fin. C. de
 legibus l. 9. ff. ad l. Rhod. de jactu Nov. 105. c. 2.
 l. 3. in fine Cod. quadrienn. præscript. Bartol. l. 24.
 n. 7. ff. de captivis. Geil. 1. de PP. c. 11. n. 4. Dan-
 tes Aliger. l. III. Rodolphus de Col. Jordan. in
 Chron. Aeneas Sylvius, Guilielmus Occam, An-
 ton. Rossel. Sigbertus, Blondus, Platina, Vincentius,
 Onuphrius Panvinius tr. de Comit. tit. qua rat.
 Imp. Franci, & Marianus Scotus, Naclerus, Ro-
 bertus Gaguinus, Philippus Bergomensis, Wim-
 phelingius, Donatus Acciaiolus, Gothofridus Vi-
 terbiensis, Lambert. Schaffnaburg. Aventinus, Al-
 bericus, Nicolaus Gillius, Arnif. de exempt. & subj.
 cleric. c. 7. n. 11. Marsilius Patavinus l. II. c. 8. in
 princ. Besold. de Iurisd. Rom. Imp. dist. 5. Henon.
 disp. pol. 3. th. 4. Bodin. l. 5. de Republ. c. 8.
 Polyd. Virg. l. IV. de Invent. Rer. c. 10. Cluten.
 Syll. rer. quotid. conclus. 6. lit. b. Reinking de Re-
 gim. secul. Rom. Imp. l. I. class. 2. c. 3. Goldast.
 Polit. Imp. part. 9. de translat. Imp. ad German. p.
 488. Facit hæc arrogantia Pontificis contra S. Co-
 dicem II. Sam. V. 1. 1. Reg. c. XII. v. 1. & 16. Pro-
 verb. c. VIII. v. 15. Rom. XIII. v. 18. Dan. II. v. 25.
 Esaiæ XLV. v. 1. & 2. Matth XXII. XVII. in 1.
 Petr. cap. 11. Hinc Papæ extra territorium jus di-
 ceati

centi impune non paretur. l. ult. ff. de jurisdic-
 Marfil. Patavin. in defenf. pacis, p. 2. c. 25. Cabo-
 tius 1. disput. 5. Goldast. Imp. Polit. p. 2. Iohan.
 Limnæum Stat. Imp. Romano-Germ. part. 1. 82.
 Post Imperatorem septem sunt Electores: tres Ar-
 chiepiscopi, quos Imperii Archicancellarios vocare
 placuit, Moguntinus Germaniæ, Coloniensis Italiæ,
 Trevirensis Galliæ. Quatuor Principes, quos vo-
 cant seculares, Rex Bohemiæ Pincerna, Comes Pa-
 latinus Archidapifer, Dux Saxonie Archimareschal-
 lus, Marchio Brandenburgensis Archicamerarius,
 Regna IV. in Imperio, Bohemia, Hungaria, Dacia,
 Polonia. Ducatus titulo gaudent hæ sequentes re-
 giones: Lotharingia, Sabaudia, Burgundia, Bra-
 bantia, Lucenburgum, Limburgum Westrasia, Gel-
 dria, Iuliacum, Clivia, Montes, Rhetia, Zaringia,
 Suevia, Virttembergum, Bavaria, Carinthia, Carnio-
 la, Stiria, Austria, Noricum, Palatinatus, Franco-
 nia, Saxonia, Luneburga, Brunsvicum, Westphalia,
 Afcania, Holfatia, Megapolis, Pomerania, Rugia,
 Borussia, Livonia, Silesia, Transylvania. Land-
 graviatus IV. Thuringia, Haffia, Lichtenberg, Al-
 latia. Marchiones IV. Misnensis, Moravus, Baden-
 sis, Brandenburgicus. Burggravius IV. Meidenbur-
 gensis, Noribergensis, Reneck, Strombergensis.
 Comites innumeri: quos videre est apud Ioh.
 Limnæum P. 1. & 2. Stat. Imp. R. Germ. Archi-
 episcopatus sunt in universum septem: Mogunti-
 nus, Coloniensis, Trevirensis, Magdeburgicus,
 Saltzburgensis, Bremensis, & Rigenfis. Sylvæ ce-
 lebriores Martiana, quæ & nigra & Hercynia. Flu-

vii nobiles Danubius, Rhenus, Amasius, Mœnus, Nicer, Albis, Viadrus, Vistula, aliique innumeri. Academiae & Gymnasia publica in Germania multa, Basileæ, Coloniae Agrippinae, Dillingæ, Moguntiae, Marpurgi, Lipsiæ, Ingolstadii, Heidelbergæ, Gripswaldi, Friburgi, Brisgoiæ, Francofurti ad Oderam, Erphordiæ Thuringorum, Pragæ, Rostochii, Regiomonti, Tubingæ, Viennæ Austriæ, Vitebergæ, Herbipoli, Jenæ, Argentinae, Helmstadii. Altorfi, Rintelii. Civitates liberae in Germania numerantur LXXXIV. Circuli decem: Franconia, Bavaria, Austria, Suevia, Electorum Rheni, Germaniae inferioris, Saxoniae superioris & inferioris, & Burgundiae. Pet. Bertius. Admissis exterarum gentium commerciis humanitas, eruditio, sapientia, simul admissa. Testantur id permulti omnium artium genere instructissimi viri: testantur linguarum Graecæ, Latinae, Hebraeae peritissimi: hic Poetae nobiles, hic disertissimi Oratores, hic acuti Disputatores, hic absolutissimi Arithmetici, hic Astronomi exactissimi inveniuntur. Geometras vero nulla Europæ vel Orbis regio magis consummatos dabit. Specta æris fundendi cudendique peritiam, spectametallosum tractandorum scientiam: spectamedicinæ accuratam cognitionem. Hæc primum machinas, tormentaque ærea invenit, prima typographiam nostro orbi dedit, prima horologiorum confectioem demonstravit. Cui stipulatur P. Iovius, homo Italus: *offertur nobis latissima seges ab ipsa mirabili Germanici cœli fertilitate. Occulta herulis syderum commutatione evenisse arbitramur, ut*

illud cælum molestis Boreæ flatibus, frigore, geluque damnatum borrida dudum, torpentiaque ingenia mollierit, ac excitavit. Nec enim contenti sua veteri militiæ laude, qua Martium decus Romanis gentium victoribus ereptum stabili disciplinæ feliciter tuentur: Ipsas etiam pacis ornamenta literas, optimasque artes decoquenti Græciæ, ac Italiæ dormitanti, quod pudeat, abstulerunt. Patrum siquidem memoria architecti inprimis, ac exinde pictores, statuarii, sculptores, mathematici & perargutæ manus artifices, ac item aquileges, septem pedarii que mensores, & Germania petebantur. Nec mirum, quum antea inusitata & portentosa inventionis areas formas excudendis libris, & formidanda bello ænea tormenta nobis attulerint. Typographiæ sane inventum, ut Barcl. Sat. l. IV. habet, pulverisque nitrati cum tormentis bellicis Germanis orbis debet, ambiguo profus beneficio, & quo tam perniciēs mortalium, quam utilitas se humanis rebus ulterius insinuavit. Vid. & Polyd. Virg. l. II. c. 11. Denique ita Germania (verba sunt Bertii) omnium artium asyllum facta est, ut nullam elegantiore scientiam admiserit, quam non exornarit, auxerit, poliverit: multas vero ipsamet invenerit.

CAP. II.

De summo hominis bono. *Ejus descriptio. Existentiæ. Non in Voluptate. Non in honore. Non in divitiis. Non in virtute. Sed in solo Deo. Quem Philosophi etiam Ethnici summum bonum statuunt. Modus sc. medium religio. Desinitio. Scopus hominis reditus ad Deum, Unus Deus. Una religio. Nota vera religio.*

Enu-

ENucleata jam regione, politiaque adjuncta, disquirendum est, quid sit in hac ulterius expetendum. Et quidem summum bonum homini in vita maxime indagandum, & ad ejus participationem maxime aspirandum. Est autem summum bonum, secundum Aristot. l. I. Eth. animi operatio secundum virtutem optimam & perfectissimam in vita perfecta. Dicitur autem vel summum bonum, τὸ ἀγαθόν, beatitudo μακαρισμός, felicitas, εὐδαιμοσία, prospera fortuna εὐτυχία, bona actio εὐπραξία, beata vita εὖ ζῆν. Definitur autem per operationem. Rei enim perfectio ex operatione ejusdem æstimatur. Summa autem beatitudo nequaquam in voluptate est. Beluis enim, brutisque animalibus communis. Si enim beatos voluptas facit, feliciores sane nobis bestię, quę liberiori, & jucundiori fruuntur. Nec diuturna est. Plautus in Curcul.

- - nulli homini perpetuum bonum.

Iam huic voluptati adjunctam est odium. Boëth. lib. III. m. 7.

*Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fiorentes,
Apiumque par volantum,
Vbi grata mella fudit,
Fugit, & minus tenaci
Ferit ic̄ta corda morfu.*

Hor. I. Epist. 17.

*Sperne voluptates, nocet empta dolore
voluptas.*

Corrumpit etiam potius hominem quam perficit.
Fieri enim non potest, ut animus libidini deditus,

amore, desiderio, cupiditate, copia, inopia etiam nonnunquam impeditus, literis operam dare possit. Nec est alia causa, cur in tantis præmiis eloquentiæ, tanta voluptate dicendi, tanta laude, tanta gloria, tanto honore tam sint pauci, semperque fuerint, qui in hoc labore versentur. Omittendæ enim sunt omnes voluptates: relinquenda studia delectationis, ludus, jocus, convivium, sermo etiam pene omnium familiarium deserendus: quæ res in hoc genere homines a labore, studioque deterret, Cic. pro M. Cælio. Impedit voluptas consilium, eoque magis, quo major sit, ut Veneris, Arist. l. VII. Ethic. c. 11. Hinc a voluptatibus & doloribus, ut idem l. II. Eth. c. 3. scribit, habitus vitiosi nascuntur: propterea quod ea quis sequatur aut caveat: vel quæ facienda, fugiendaque non sint, vel quando, vel quomodo facienda non sint, & cavenda, quæque sunt ejusdem generis, quæ ratio præscribat. Silius Ital. l. XV.

- - *inde aspice latè*

Florentes quondam luxus quas verterit urbes;

Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hostes,

Quantum sola nocet animis illapsa voluptas.

Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris

Circa te semper volitans infamia pennis.

Voluptas insuper potest stare cum pessimis vitiis, cum luxu & adulterio, cum his bonum stare nequit. Infelicissimi etiam voluptate fruuntur. Voluptas igitur non summum bonum. Nec honor summi boni nomen meretur. Hic enim non propter se, sed propter virtutem expetitur. *Gloriam & honorem*

rem non debet sequi virtus, sed ipsa virtutem: Unde honores, quos expetunt multi, Cato petere non debuit, sed eos civitas ob ejus virtutem non petenti dare, August. IV. de Civ. Dei. Virtutis merces gloria, quae eadem bonis viris tribuitur, Arist. I. IV. c. 3. Eth. Quia honor est bonum externum, leve, dubium, fugax, inconstans, fallax, cum ob vulgi levitatem, tum ob nostram imbecillitatem. Honos etiam magis est in honorante, quam honorato. Arist. I. I. Eth. Est in eorum potestate, qui colunt, non qui coluntur, Arist. Eth. I. I. c. 5. Honor insuper saepe ab indignis acquiritur. Summum autem bonum non nisi a dignis. Gloriam & honorem, & Imperium bonus & ignavus æque sibi exoptant. Si bonus vera via nititur, sed ignavus, quia bonæ artes desunt, dolis atque fallaciis contendit, Sall. in Catil. Hinc Alphonsus, ut Panormit. I. II. de rebus ejus gestis refert, interrogatus, quid sibi sine utilitate honor esse videretur? Consimile id sibi videri respondit, ut si peracutum & peracre quis cernat, sed offensus caligine oberret in tenebris. Notabat autem eos, qui ad magnos honores aspirant: quibus impetratis, non habent, quo honoris titulo satisfaciant. Tales sunt hodie equites, etiam aurati, qui post profectioem ad D. Iacobum, aut Dominicum sepulcrum, se auratos equites nominant, ac insignia picta ostendunt, quum vix habeant viaticum ad unum atque alterum miliare, pedes ire soliti. Remotis igitur obstaculis insanæ opinionis, scelera nuda persantur, nuda inspiciantur, fallacia tegmina & vanæ laudes & gloriæ auferantur, & apparebunt miserie

peccatorum, August. l. III. de Civ. Dei. Nec divitiarum.
 Quia divitiarum expetuntur non propter se, sed propter
 aliud, nempe vitam nostram splendide agendam.
 Iuv. Sat. XIV.

- - Mensura tamen qua

Sufficiat census, si quis me consulat, edam.

In quantum siti atque famel, & frigora poscunt,
 Insanos sese, sese sine mente vident.

Opes enim multorum instrumentorum, & commoditatum, teste Arist. l. I. de Rep. c. 5. in re familiari, & civili ratione locum obtinent. Ex quo perspicuum est, quaestuariam quandam artem a natura propositam esse, & iis, qui Rempub. & iis, qui rem familiarem tuentur. Sunt etiam incertae & instabiles: bonum autem est stabile & permanens. Recte Graecus, quisquis est, Comicus:

Τῶν γὰρ ἀγαθῶν τὸν πλεῖστον ὕστατον τίθει.

Ἀβελαιότατον γὰρ ἐστὶν ὧν κεκλήμεθα.

Opes bonorum judica omnium ultima:

Nam possidemus nil eis incervius.

Vt & Horatius l. II. Epist. 2.

Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis hora
 Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte su-

prema

Permutet dominos, & cedat in altera jura.

Si quia perpetuus nulli datur usus & haeres

Heredem alterius, velut unda supervenit undam.

Quid vici profunt, aut horrea? quidve Calabris

Saltibus adjecti Lucani? si metit Orcus

Grandia cum parvis non exorabilis auro?

Porro divitiarum sunt damnosae, periculosa, violentae.

Con-

Congeratur in te, inquit Seneca Epistola 16. ad Lucil. quicquid multi locupletes possederunt, ultra privatum pecuniæ modum fortuna provehat, aut tegat, purpura vestiat, & eo deliciarum, opumque provehat, ut terram marmoribus abscondas, & non tantum tibi habere liceat, sed calcare divitias. Accedant, statuarum, picturarum, & quicquid ars ulla luxuriæ elaboravit, majora cupere ab his disces. Quid refert, quantum illi in arca, quantum in horreis jaceat, si alieno inhiet, si non quæsitâ, sed quærendâ computat. Non enim pauper est, qui minus habet, sed qui plus cupit. Nec qui plus habet, sed qui minus cupit dives. Si ad naturam vives, nunquam eris pauper. Si ad opinionem, nunquam eris dives. Exiguam natura desiderat, opinio immensum. Caduca nimirum & fragilia (ut Val. Max. l. VI. ait) puerilibusque consentanea crepundiis, sunt istæ, quæ vires atque opes humanæ vocantur: affluunt subito, repente dilabuntur; nullo in loco, nulla in personâ stabilibus nixa radicibus consistunt: sed incertissimo flatu fortunæ huc atque illuc acta, quos in sublime extulerunt, improvise decursu destitutos, in profundo eladium miserabiliter immergunt. Itaque nec existimari, neque dici debent bona, quæ inflictorum malorum amaritudine desiderium suum duplicant. Recte de his Boëthius l. III. pr. 8. de Consol. Philos. Divitiæ quantis implicitæ sint malis, brevissime demonstrabo. Quid enim? pecuniam ne congregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? donanti supplicabis: & qui præire cæteros honore cupis, poscendi humilitate

te vilesces. Potentiamne desideras? subjectorum insidiis obnoxius, periculis subiacebis. Gloriam petis? sed per aspera quæque distractus, securus esse defistis. Voluptuariam vitam degas, sed quis non spernat atque abjiciat vilissimæ, fragilissimæque rei corporis servitium? Nec virtus. Non enim est vera virtus, nisi quæ ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis, quo melius non est, unde virtuosus homo petere non debet, August. l. IV. de Civ. Dei. Nullus etiam homo in omnibus excellit. Omnes autem virtutes sibi ita cohærent, ut qui una caruerit, omnibus careat, Hieronym. in Epist. In hac autem vita virtus non est, nisi diligere, quod diligendum est. Id diligere prudentia est, nullis inde averti molestiis fortitudo est; nullis illecebris temperantia est; nulla superbia, justitia est, August. in Epist. ad Maced. Nihil autem præstantius Deo, Cic. l. II. de Nat. Deor. Nihil pretiosius Deo, virtute dilectionis, D. Aug. *ἰδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός*, nemo bonus nisi unus Deus, Matth. XIX. v. 17. Marc. cap. X. vers. 18. Luc. XVIII. vers. 19. Summum igitur bonum Deus, ad quod consequendum totus vitæ nostræ cursus est dirigendus, quo tanti boni participes fiamus. Finis ergo actionis nostræ est solus Deus. Quem possidere non quimus, nisi cælesti amore prosequamur: non amore ardemus, nisi cognoscimus; & hoc tantum fidei spe accedente, quo tandem tanti boni participes fiamus, non in hac vita, sed in futura. Et huic assentiuntur sententiæ summi Philosophi, qui etiam si naturali cæcitate perverfi, tamen aliquam cognitionem summi hujus boni hau-

hauserunt. Plato in Timæo: Deus est summum bonum, supra omnem substantiam, omnemque naturam, quod cuncta expetunt, cum ipse sit plenæ perfectionis & nullius societatis indigus. Ibid. Bonus quidem Deus, & omnium Deus causa bonorum. Idem in Phædone: quod conjungimur & assimilamur Deo, qui omnis beatitudinis fastigium, meta, finis. Mercurius Trismegistus: ὁ δὲ θεὸς τὸ ἀγαθὸν ἔ κατὰ ἑμὴν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν, ἡ γὰρ ἡ φύσις τῆ θεῶν, τὸ ἀγαθόν. *Deus est bonum non secundum honorem, sed secundum naturam. Una enim est natura Dei, ipsa bonitas.* Zoroastres in Oraçulis:

Χεῖρ σε σπένδειν πρὸς τὸ φῶς, ἐκ πατρὸς αὐτῶν.
 Ἐνθα ἐπέμψθη σοι ψυχὴ πολλὴ ἐσσαμένῃ νῦν.
*Opus est festinare ad lucem, & patris splendorem,
 Unde missus tibi animus multa indutus mente.*

Iamblichus de summo bono loquens, divinum vocat: Sanum, formosum, divitem, honoribus auctum, bono sensu præditum esse, num beatitudinem hominis dicemus? Profecto non. Robur hominis risus est; honos, nugæ; homo ipse, & quicquid apud homines in pretio, umbra celer: sed bonis bonæ possessiones illæ sunt, malis malæ & perniciosæ. Quid ergo? num, si ista, non per somnium momentaneum; sed in perpetuum possideantur? Imo, si absque virtute æternum possideantur, maximum malum, & quo citius desinent, eo minus. At vera ratio pervenendi ad divinam beatitudinem, invocatio Deorum, summi vero Dei imprimis, qui cæteris domina-

tur & imperat. Item: Homo olim contempla-
 tioni Dei admotus erat. Inde vero huic corpori
 obnoxius factus est, & fati necessitati alligatus.
 Quare, qua via liberari possit, rimemur. Sola
 utique Dei cognitio, non ulla alia, solvere illum
 potest. Felicitatis enim idea, nosse bonum, & bo-
 ni cognitio, sacra porta, per quam ad omnium
 rerum creatorem aditus patet. Plotinus En-
 nead. 1. l. IV. Supremus hominis finis, merum
 bonum, id est, Deus. Cætera vero ad finem per-
 tinent, finis non sunt. Ei porro qui bonum illud
 possidet, nullum bonum auferri, nullum addi
 potest, quia non conjungitur tantum Deo, sed fit
 quasi Deus. Porphyrius: Quis humanæ vitæ fi-
 nis? haud dubie vivere mente, contemplando in
 hac vita. Non autem contemplatio illa ver-
 borum congeries est; aut disciplinarum rhapsodia,
 sed vera, ejus qui contemplatur, cum ea re
 quam contemplatur, conjunctio & unio, videli-
 cet mentis cum Deo. Syrianus in Ethica: Philoso-
 phamur boni nostri causa, id est, salutis nostræ gra-
 tia. Salus autem in eo, ut Deo conjungamur & con-
 ciliemur rursus. Simplicius: Initium, & finis
 beatæ vitæ, mentisque perfectio, ad Deum exten-
 di convertique. Hoc autem fiet partim, si agno-
 scamus rerum omnium gubernacula, penes eum
 esse, partim si iis omnibus, quæ facit, tanquam a
 justissima sententia profectis acquiescamus.
 Quamdiu mens nostra in Deo, tanquam radice
 defixa est, perfectiones & dotes quibuscum a Deo
 creata est, integras retines; sin avellitur inde, aut
 abscedit, emarefcit ilico & elanguescit, donec ite-

rum

rum convertatur ad illum, ipsique adhærescat. Alexander Aphrodisæus de Provident. Cum enim dignissimus animæ actus contemplatio sit, & contemplatio in vera rerum optimarum cognitione consistat; divinis autem rebus melius sit nihil; divinarum utique rerum contemplatio, & finis noster & felicitas nostra sit oportet. Patet igitur, bonum hoc hominis non in hac, sed in altera acquiri vita. Ad quod acquirendum religio nos unica adducit. Est autem religio quæ superioris cujusdam naturæ, quam divinam vocant, curam cæremoniamque affert, Cic. l. II. Rhet. quam omnes apud homines necessariam esse consentiunt. Plato: Beatitudo hominis Deo similes fieri, si justus & sanctus sit pietate erga Deum, quæ summa apud homines virtus. Aristoteles l. V. Ethic. & l. I. de Cælo: Homini natura inſevit ut sacrificet. Epictetus: Si quid mente valemus, quid nobis agendum, nisi ut Deum assidue celebremus, ei hymnos, ei gratiarum actiones canamus? dum terram fodimus, aut vertimus? seu laboramus, seu requiescimus? quas autem? Magnus Deus qui hæc colendæ terræ instrumenta dedit. Magnus qui manus ipsas largitus est nobis. Magnus vero, qui dat, ut nec cogitantes crescamus, & dormientes respiremus? (Sunt enim hæc ejusmodi, ut nostræ industriæ adscribi non possunt) hic omnium debet esse, quotidianus hymnus. Hierocles adversus Atheos c. I. Omnium virtutum dux Religio, quæ ad divinam causam refertur, ac propterea Pythagoras præcepta sua inde orditur. Quæ religio, secundum eundem cap. 5. est obedientia erga Deum, omnium virtutum mater, &

& vitiorum omnium odium & fuga, & eousque parere tenemur Deo, ut, si opus est, parentibus ipsis obsequium denegemus; imo & vitam ipsam abnegemus; parentibus enim obsequium debemus propter Deum, & per Deum, & a Deo vitam omnes possidemus. Igitur, natura nos obligat, ut Averroës scribit, ad magnificandum Deum, orationibus & sacrificiis. Quia in pietate, autore Alexandr. Aphrodisæo erga Deum omnis nostra felicitas posita est, nullam quippe mercedem, nisi Deum solum expectamus; hunc autem, qui summum ipse est bonum, colendo acquirimus. Recte sane Iamblichus de myst. c. 45. Incipiamus ab optimo, pretiosissimoque, Pietas colenda est, pietas autem Dei cultus. Item; Suspicias viam aliquam forte esse, qua ad felicitatem eatur, aliam quam pietatem: & quæ sit, aut esse possit illa, rogas. Sed profecto si in Dis essentia, & prima vis omnis boni sita est, beati illi tantum qui (quod nos fecimus) sese totos adjunxerint Deo & consecraverint. Adjuncta est enim huic statui & conditioni contemplatio, & absoluta scientia, & præter Deorum cognitionem sui ipsius cognitio, quæ reflexione mentis in se ipsam acquiritur. Item: facienda sunt, quæ Deo grata sunt; profecto illa non possunt cognosci, nisi ab eo, qui Deum ipsum audiverit, aut arte aliqua divina fuerit doctus. Cui Alpharabius Arabs in l. de Scientiis assentitur: Res divinæ & pia fide credibiles, altiore quam ceteræ gradum obtinent, quia ab inspiratione divina procedunt, & quia debilior mens hominis, & tenuior ratio, quam

quam ut ad illas attingere possit. Est igitur scopus hominis, quo reditus ipsi ad Deum pateat. Reditus autem est religio. Unus est autem Deus verus, una igitur religio; cui tres notæ competunt, quibus a falsis separatur: Si veri Dei sacra administret, si fundamento certo & indubitato, non coacto testimonio Sacri Codicis utatur, si hominum animos perditos ad Deum reducat, & reconciliationem indubitatam illis pariat.

CAP. III.

Impedimentum. Natura corrupta. Non Deus, Inobedientiam malum hoc sequutum. Astu Diaboli, Serpentis habitum induti. Samuël priscis. Ethnicorum opinio. IdololatRIA Enoſi tempore incepit. Idola tempore Noa: in Alcorano. Serugi seculo restaurata. Subversa procellis. Thara statuarum. Vetusissima hujusce Theologia duo genera. Incorporatorum & corporeorum. Philosophi sideribus divinitatem tribuentes. Adorationis ritus. Aegyptii duodecim signa observarunt. Vestii Valentis in edis juramentum. Quanam res in Deos relata. Toti Dei, quot civēs. Omnes denique creatura inter Deos recensita.

V Ideo meliora proboque, detriora sequor: inquit Medea apud Ovid, l. VII. Metam, innuens corruptam hominis naturam: Hæc enim ad Deum unice contemplandum directæ, nefarie conditionem suam deseruit eque domina facta fuit serva. Homo namque cum in honore esset, non intellexit. In quo honore? habitabat in Paradiso, * & in loco

VO-

* Paradisi existentia, situs, ambitus, & alia ad ipsum pertinentia permultos viros doctos exercuerunt, quorum alii ad fabulas sunt dilapsi, alii probabilia, alii satis certa proposuerunt. Varias sententias collectas vide in Relatt. Inno x.

voluptatis, verba sunt Bernardi Cant. ferm. XXXV. conversatio ejus: nihil molestiæ nec indigentia sentiebat, odoriferis stipatus malis, ful-tus floribus, gloria & honore coronatus, & constitutus super opera manuum plasinatoris. Magis autem ob insigne divinæ similitudinis præcellerat, & erat illi fors ac societas cum plebe angelorum, & cum omni militia cælestis exercitus. Sed mutavit istam gloriam in similitudinem vituli comedentis fœnum. Heu tristis & lacrimosa mutatio! ut homo Paradisi accola, terræ dominus, cœlicivis, domesticus Domini Sabaoth, frater beatorum spirituum & cælestium virtutum cohæres, repentina se conversione invenit, & propter infirmitatem jacentem in stabulo, & propter indomitam feritatem alligatum præsepio, & propter pecorinam similitudinem indigentem fœno, sicut scriptum est; in campo, & freno maxillas eorum constringe, &c. Vide hominem prius quatuor virtutibus amictum, quid huic deerat, quem misericordia custodiebat, veritas docebat, justitia re-
ge-

1702. p. 553. sq. Conf. præter *Maluendum* & alios citatos auctores, itemque *Bochartum*, *Petr. Dan. Huetii*, *Stephani Morini*, *Salom. von Till*, *Jo. Marckii*, *Jo. Harduini* peculiaries de Paradiso commentationes. Adde *Hadriani Relandi* Diss. de Situ Paradisi terrestres, quæ est prima in P. I. Dissert. Miscellan. p. 4. sqq. Studet in ea evincere fuisse olim Paradisum in Armenia, & eo quidem loco, qui medius est inter fontes quatuor fluviorum, Phasidis, Araxis, Tigridis & Euphratis, quos esse illos credit, qui a Mose describuntur nominibus Phisonis, Gihonis, Chiddekel & Phrath.

gebat, pax fovebat? Namque ad hoc homo, ut Gregor. l. 4. mor. habet, positus erat in Paradiso, ut si se ad conditoris sui obedientiam vinculis charitatis adstringeret, ad cœlestem angelorum patriam, quandoque sine carnis morte transfret. Absit vero ut Deus sit autor peccati, aut velit, vel probeat peccata. Minime gentium; sed ipsemet homo. Gen. c. VI. v. 5. Et vidit Iehova, quod omnis cogitatio hominis super terram, ac omne ejus figmentum tantum, primum ad malum ab adolescentia omni tempore Ps. V. v. 5. Quia non es Deus, cui iniquitates placent, faciens malum non stabit ante te. Ioh. VIII. v. 44. Ἐκεῖν⊕ ἀνθρώπων⊕ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἔχ' ἔσηκεν, ὅτι ἐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ 1. Ioh. c. III. ὁποῖων τὴν ἀμαρτίαν ἐκ τῆ διαβόλη ἐστίν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ἐ διαβολ⊕ ἀμαρτάνη. Quod & maximus ille Plato, ethnicus quamvis affirmat: κακῶν δὲ αἰτιον φάναι θεόν τινα γίγνεσθαι, ἀγαθὸν δὲ⊕ διαμαχητίον παντὶ τρέπῳ, μητέ τινα ταῦτα λέγειν ἐν τῇ αὐτῆ πόλει, ἢ μάλλει εὐνομήσεισθαι, μητέ τινα ἀκτεν, μήτε νεότερον, μήτε πρεσβύτερον, μήτ' ἐν μέτρῳ, μήτ' ἄνευ μέτρῳ μυθολογῆν⊕, ὡς ἐπὶ ὅσια ἀν λεγόμενα ἢ λέγοιτο, ἔτε ζύμφορα ἡμῖν ἔτε ζύμφωνα αὐτὰ αὐτοῖς, id est, Deum autem, quippe qui bonus est, cuiquam autorem causamque esse malī, hoc verò omni contentione refutandum est, neque concedendum, ut quisquam hæc vel dicat, vel audiat in civitate (si illam bene constitutam optamus) neque juniorum videlicet, neque seniorum,

rum, neque versu, neque soluta oratione, utpote, quæ dicta, neque pia sunt, neque utilia, nec ipsa sibi et ipsis consentanea atque congruentia. Deus autem agit liberrime: ordine namque agentem voluntatem, verba sunt Peuceri in l. de Divin. gen. & sustentat & adjuvat: ruentem contra ordinem non adjuvat, etsi sustentat. Etsi conatum non impedit in actionibus ordini contrariis: tamen vel ne perficiat, quod conatur, prohibet, vel quibusque, quod illa conatur, permissurus sit, constituit metis circumdatis. Quemadmodum enim lex Judæis posita, mortis nomen interdum habet, non suo apte ingenio mortem complectens, sed quod eam transgressoribus importet; sic nec lignum mortem continuit in sese, nec Deus mortem ipse creavit. Deus enim hominem condidit, ut esset immortalis, & ad suæ æternitatis imaginem. Deus mortem non creavit; nec oblectatur viventium interitu; sed invidia Diaboli mors in mundum introivit, sicuti Salomonis docet sapientia. Imo Deus hortatur hominem ante prævaricationem, ut manducaret de ligno vitæ. Nam etiam arborem vitæ complexus est sub dictione, *omni*; cum diceret: *De omni ligno quod est in Paradiso, comedendo comes, præsertim cum illa arbor ei, utpote in medio Paradisi conversanti, cæteris proximior foret, Thriverus in Apoph. XXX. Obedientiam vero detrectantes tantum malum secutum est. Astu enim diabolico circumventi malum sibi lethæum contraxerunt, quo posteri etiamnum laborant. Quippe Diabolus,*

lus, Angelus per superbiam separatus a Deo, qui in veritate non stetit, doctor mendacii, quia ab ipso primum inventum est mendacium. Ipse est adversarius effectus (verba sunt Augustini ad Iulianum Com.) generis nostri, inventor mortis, superbiae institutor, radix malitiae, scelerum caput, princeps omnium vitiorum; persuasor turpium voluptatum. Hinc ergo cum illum primum hominem a Deo factum Adam patrem omnium nostrorum intueretur, videretque hominem ex limo terrae ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circumdatum, immortalitate vestitum: æmulus atque invidus tantum, beatitudinem hominem æternum accepisse, quod ipse, dum esset angelus, per superbiam agnoscitur amisisse; invidit statim insatiabilis homicida, primum parentem nostrum tantis & talibus bonis exspoliavit, & nos interemit. Serpenti enim assimilatur Gen. III. Primos nostros parentes eo seduxit, ut pro infinitis bonis infinita mala susceperint, gratiam Dei perdiderint, Paradiso extrusi, omniumque malorum participes facti fuerint. Volunt autem antiqui Diaboli hujus seductoris proprium nomen fuisse Samaëlem, qui primos homines seduxit, eumque colubro cameli speciem referente inventum. Rab. Moses Ben-Maiemot More Nevochim II. c. XXXI. Coluber fuit equitatus, & ejus quantitas sicut cameli, & equitatus ejus sicut ille, qui decepit Evam, & ipse fuit Samaël. Hoc autem nomen præcise dicunt de Diabolo. Traditio etiam veterum Ecclesie Orientalis

bet: *Accusationis Sachaëlis ne recorderis, memento autem defensionis Michaëlis*, Elias etiam in Thisbe diverbium hoc Hebræorum adducit: *Date nimis ipsi Samaëlin die expiationum*. Deducitur autem nomen a נשח quod est *perdidit*, scil. *exterminavit*. Saniores etiam Ethnici hac parte consentiunt. Sibyllæ versus hi:

Ἀνθρωπος πίπλασαυ θεῶ παλαμαῖς ἐν
αὐταῖς,

Ὅν τε πλάνησεν ὄφις δόλοισ ἐπὶ μοῖραν ἀνέλθῃ
τῷ θανάτῳ, γινώσκῃ τε λαβεῖν ἀγαθῆ τε κακῆ τε.

Homo formatus est manibus ipsius Dei,

Quem abduxit serpens dolosus, ut ad sortem veniret

Mortis, cognitionemque caperet boni & mali.

Pherecydes Syrus apud Origenem contra Celsum, Dæmonem scribit, qui terras devastavit, Serpentem, fuisse eumque ideo ὄφιογενῆ & ὄφιόθεν , id est, serpentigenam vocat, qui quidem homines, tanquam turmatim adversus Deum in aciem producat, &c. Eleganter sane Hermes Trismegistus c. 1. in Pœmandro: Pater omnium intellectus, vita & fulgor existens, hominem sibi similem procreavit, atque ei tanquam filio suo congratulatus est, pulcher enim erat, patrisque sui ferebat imaginem. Deus enim re vera propria forma nimium delectatus, opera ejus omnia usui concessit humano. Homo autem cum considerasset in tempore suo rerum omnium procreationem, ipse quoque fabricare voluit, unde a contemplatione patris, ad spheram generationis delapsus est. Hinc in Harmoniam lapsus

pfus periclitatus, servus effectus est. Huic addit pu-
 latur Hierocles Stoicus in Comment. in aurea Py-
 thagoræ carmina: Homo, *inquit*, motu suo malum
 sequitur, bonum relinquit: & inest ei controversia
 quædam in imis affectibus germinans, & præter
 contraque naturæ voluntatem excitata, quæ dum
 cum Deo litigat & contendit, facit ut ex cælo in ter-
 ram proruat. Inest quoque ei libera voluntas, quæ
 ita abutitur, ut omni conatu legibus divinis obstitat.
 Libertas vero illa est nihil aliud, quam voluntas
 fuscipiendi malum potius quam bonum. Ne inte-
 rim blasphememus, quasi nostrorum scelerum sit
 auctor Deus: imo homo sua ipsius voluntate duce
 & incentrice pravus evasit, & quando in peccatum
 incidimus, quod in nobis erat, fecimus; non quod
 Dei erat in nobis. Ambitio namque, scilicet super-
 bia, mortalis & lethifera est nobis: hoc autem ma-
 lum nobis ipsi accivimus, quatenus a Deo mentem
 abduximus ad res caducas, quæ oblivionem Dei in-
 ducunt. Plotinus Enn. v. l. I. c. I. Quod istæ animæ,
 quæ naturæ divinæ participes sunt, ita oblivioni tra-
 diderint, & Deum parentem suum, & agnationem
 suam, & se ipsas, quid tandem causæ esse potest? Pro-
 fecto, respondet ipse, initium mali, temeritas & au-
 dacia, quia voluerunt sese emancipare, & sui juris
 esse: itaque libertate ad licentiam abusæ, adversam
 plane viam elegerunt, adeoque alienæ factæ sunt a
 Deo, ut (non secus ac infantuli, qui ab ipsis incuna-
 bulis a parentibus separantur) cujus sint, aut unde,
 aut quales, plane ignorent. Porphyrius in l. de via
 ab intellig. & l. III. de Abstin. De corruptione ho-
 minis,

minis, animæque purgatione differens: quæ purgatio omni homini adeo necessaria est, ut fieri non possit, quin Deus universalem aliquam purgandi humani generis rationem procurarit. Qua ratione igitur fieri potest, ut per phantasiam, qua conjungitur animæ corpus, hominis lapsus contigerit, cum superiora ab inferioribus non trahantur, sed contra? Imo hæ superiores substantiæ descendunt in seipsis, ab intellectu in phantasiam, a spiritualibus ad materialia, a summis ad ima, a perfectis ad imperfecta. Et quæ firmæ & stabiles esse poterant, si in unum Deum intentæ fuissent, non tam sua quam Dei virtute, sub cujus veluti forma vixissent, egissentque, dum in materiam inclinant, & propendent, a seipsis, & infra semetipsas delabuntur. Propterea vero in istis substantiis quæ in res materiales nutare possunt, & advenisse peccatum, & damnatam fuisse infidelitatem seu perfidiam antiqui tradunt, quatenus creaturas dilexerunt, Creatorem aversatæ sunt. Proclus in l. de anima: Anima si integra mansisset apud Deum, ut Plotinus volebat, rationem ipsam, quæ animæ tanquam radius, illibatam servasset, ac proinde omnes ejus actiones ita direxisset, ut peccato obnoxii facti non essemus. Simplicius sane exacte scribit: Quamdiu anima hominis, auctori suo firmiter adhæret; integra manet, & perfectionem a Creatore ingenitam retinet. Sin autem ab eo divellitur, ac si a radice refecetur, marcescit ilico & vanescit, & primo vigori reddi nequit, nisi primæ causæ denuo jungatur.

Et hæc nefanda hominis corruptio in primo
mul-

mundo instinctu diabolico verum Deum reliquit. imaginesque Dæmonum pro Deo coluit, fideribusque cultum divinum exhibuit. Nec enim idololatria post mundum aquis perditum incepit, sed longe ante: quippe Enochî tempore. * Sic enim Gen. c. IV. vers. ult. **אוֹחוּחַל לְקָרָא בְשֵׁם יְהוָה** id est, tunc profanatum est in invocando nomen Iehovæ. **לֹא יִחַל** enim sapissime in Sacro Codice pro profanare sumitur. Num. XXX, v. 3. **לֹא יִחַל** id est, non profanabit verbum suum, & omne faciet, quod ex ore suo exivit. Ezech. XXXIX. v. 7. **וְלֹא־אֲחַל** Et non profanabo nomen sanctitatis meæ. Plura exempla passim occurrunt, tam in Moyse, quam in Prophetarum scriptis. Paraphrasis Chaldaica, cujus autor R. Jonathan Ben-Vziel esse perhibetur, non aliter hunc locum quam de Idolis capit, ac si ante diluvium jamdudum homines superstitionibus his dediti fuissent. R. Salomon Iarchi hæc habet: **אִז הוּחַל לְקָרָא אֵת שְׁמֵי הָאֲדָמָה וְאֵת שְׁמֵי הָעֵצִים בְּשֵׁם שֵׁל** id est, tunc profanatum est, invocando scilicet nomina hominum, & nomina imaginum, cum nomine sancti illius, qui benedictus sit, Dei, adeo ut facerent idola, & vocarent ea Deos. Buxtorfiana autem editio, ut & Bombergiana pro **אֵת שְׁמֵי הָאֲדָמָה** habet: **עַן**, quo

E 3

innuic

* Adstipulatur huic opinioni *Anton, Van Dale*, qui omni conatu id agit, ut primam idololatriæ originem hinc derivet, de origine & progressu Idololatriæ & Superstitionis, cap. II. p. 14.

innuitur **עבדך** **עבדך**, cultus extraneus, nempe idololatria. D. Hieronymus in quæstionibus Hebraicis scribit; plerosque Hebræorum arbitrari, quod tunc primum in nomine Domini, & in similitudine ejus fabricata fuerint idola. Plerique tamen Theologorum τὸ, **אמר** à **אמר** id est, sperare deducunt; quo sensu Seniores hunc locum ita transtulerunt: *ἔτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα τῆ κυρίας τῆ θεῆς*. Vbi τὸ ἐπικαλεῖσθαι active accipi volunt, quod tamen antiquis passive favebatur; sensusque sic esset Seniorum: Hic speravit domini Dei nomine compelli seu indigitari Deus. Sic Georgius Cedrenus in *λεπτογενέσει* scribit: *ἔτι τὸ ἐνὸς ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίας τῆ θεῆς πρώτος, προσαγορευέσθαι ὀνόματι θεῆς ἐστίν. ἐνὸς γὰρ ἐρμηνεύεται ἄνθρωπος κατὰ τὸν ἑβραϊκὸν γέν.* Quod Enos speraverit vocari nomen Domini Dei primus, non aliter innuitur, quam nomine Dei compelli. Nam Enos significat hominem juxta Hebraicam mentem. Quamvis Abenezra reclamet huic opinioni contra cæterorum Rabbiorum sententiam. Onkeli verba, & alterius paraphrastæ Chaldæi in Editionibus Buxtorfianis, Bombergianis, & Garianis hæc sunt: **מלצלנה בשם אלהים** incepisse homines, non orare in nomine Domini. Hinc Codex ille Arabicus Erpeniani Pentateuchi sic se habet: **حينئذ بدأ الناس لعلوا الله**, id est, hinc inceperunt homines deficere a cultu Dei. Sane coherentia textus, & Historiæ progressio fatis superque explicat de profana-

fanatione esse accipiendum, quippe in VI. cap. Idololatriæ & defectionis ratio a Moysè explicatur. Finis itaque hujus capituli est cum principio VI. capituli conjungendus. Historiam enim Moyses interposito cap. V. abruperat. Testis sane Ios. I. I. c. 4. τῆς Αρχαιολογίας, scribens longo tempore ante Noachum idolorum cultum in usu fuisse usque ad septimam generationem, Deum T. O. M. Dominum rerum omnium fuisse, inde ex patria doctrina degenerasse. Mahometes Alcorani autor in Surata LXXXI. idolorum nomina recenset: Adhuc item sermonem suum prosequendo, Noë dixit: O Deus me nullatenus imitando, sed dolos quam plurimos perpetrando, id quod sibi pecuniam atque prolem, non nisi damno suo, tribuit secuti sunt. Unde illi persuadentes vicissim cæteris ne suas defererent imagines, quæ maxima multis erroris occasio fuerunt, videlicet Wadda, Suwaha, Vajowth, Yahowk & Nafera, cum propter caligamina plus aberraverint, reique multum extiterint, nostra manu submersi sunt. Continuo autem vix ubi diluvium terras reliquerat, iterum nefanda idololatria exordium suum sumpsit. Pœna gravissima oculos subterfugerat, idcirco redintegrata fuit, ut passim apud Euseb. in Præpar. Evang. Theodoretum, Epiphani. Clement. Alexandr. occurrat, præsertim Serugi & Tharæ ætate. Quibus etiam Said Aben - Batrich adstipulatur:

وَدَبَحُوا دِيَابِلَهُمْ وَبَنَاتِهِمْ لِلشَّيَاطِينِ بِعِثِ اللّٰهِ
عَلَيْهِمْ رَبِّهَا عَاصِمًا وَكَانَ طَوْفَانٌ مَّرِيحًا

وكسرت الريح الاصنام كلها وهدمت بيوت
 الاصنام حتى صار قوتها تلال تراب والتلال
 الي اليوم باقية. Et immolabant filios suos &
 filias suas Dæmoniiis. Immisit Deus in illos ventum
 procellosum, & fuit Typhon ventus. Et confregit
 ventus idola omnia & diruit Tempa idolorum us-
 que dum in tumulos pulveris redacti fuerint. Et
 tumuli illi etiamnum remanent. Cujus etiam sen-
 tentiæ sunt Alexander Polyhistor & Abydenus, tur-
 rim Babylonicam interpretantes: Communis opi-
 nio & fama est homines e terra prognatos robore
 suo fretos, invitis diis turrim ad solem usque attol-
 lere voluisse, quo loco Babylon sita est: ubi vero ea
 ad magnam jam altitudinem perducta fuisset, a Dîs
 vi ventorum disjectam & pessundatam fuisse: &
 quia plurium linguarum initium inde cepisset, He-
 bræos locum illum Babel, id est, confusionem, vocita-
 tasse. Sibyllæ carmen hoc est de eadem subversione:

- - ἀνεμοι μέγαν ὑπόθι πύργον
 πρῆσαν. - -

Hestius etiam & Eupolemus tradunt, sacerdotes
 ex ruina illa incolumes, cum sacris Iovis sui in cam-
 pum Senaar descendisse, unde homines variegata
 lingua coacti alienas terras petere, totum orbem re-
 pleverunt. Sane templorum illam subversionem
 cum Babylonica congruere præter S. Codicem tra-
 dunt Ioseph. l. I. c. 5. τῆς Ἀρχαιολογίας, Euseb.
 de præparat. Evang. l. IX. c. IV. Cedrenus in λε-
 πτογενέσει, alii. Serugi itaque ætate rursus post
 dilu-

diluvium statuas venerati sunt. Inde Thara Abrahæ pater eas coluit. Cedrenus sane affirmat, Abrahamum jam sexaginta annos natum, cum Tharam patrem ab Idolorum cultu dehortatus fuisset, nec quicquam proficisset, fanum incendisse: conflagrante igitur hoc, Haranum idola ex flamma rapere conantem flammis consumptum fuisse: * quod in Chaldæo tumulato, Thara Mesopotamiam coluit. Ebræorum sane multi statuarium hunc Tharam fuisse, notant, & hunc Deos alienos coluisse ex sacris patet: Iosuae l. c. 24. v. 2. Seniorum versio: *πέραν ἔ ποταμῷ κατώκησαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἀπ' ἀρχῆς, θάρρα ὁ πατήρ ἀβραάμ, καὶ ὁ πατήρ Ναχωρ, καὶ ἐλάτρευσαν θεοὺς ἑτέροις.* R. Moses Ben-Maiemon in More Nevochim in l. III. c. 30. explicat Deos illos alienos, sic scribens: *Notum est, quod Abraham natus est in gente, quæ serviebat Igni, & in credulitate, dolorem, qui credebant, quod non erat Deus alius nisi Stella. Cum vero fecero te scire in hoc capitulo, libros eorum, qui non inveniuntur apud nos translati ad linguam Arabicam, in narratione ipsorum in antiquis contentionibus, & fecero te scire opiniones ipsorum, & rationes eorum; ostendetur tibi credulitas in Stellis quod sunt Dii, & quod Sol est major inter Deos. Et dixerunt quod reliqui Planetæ sunt Dii, sed Sol & Luna sunt maximi Deorum. Invocies id quod manifeste dicunt. Quod Sol regit*

E 5

mun-

* Confer Georg. Syncellam Chronogr. p. 99. Philastrium Hæres. p. 142. Suidam in Ἀβραάμ, & VVagenfeiliam in Gota. p. 192.

mundum superiorem & inferiorem, & invenies istud in libris eorum; & narrant statum Abrabæ, & dixerunt hæc eadem verba quod Abraham fuit natus & educatus in terra fervientium igni, quando contradixit opinioni gentis illius, dicens quod alius operator erat præter Solem, & induxerunt contra eum rationes suas, inter quas fecerunt mentionem de operationibus Solis, quæ manifesta sunt, & apparent visæ in universo esse, &c. Et hinc vetustissimus mos descendit adorandi stellas, cælestiaque corpora pro Diis habendi. Res enim quæ ab antiquis adoratæ fuerunt, sunt vel corporeæ vel incorporeæ. Corporeæ, ut cælestia corpora, Sol, Luna, Stellæ, vel terrestria, ut homines, Heroës & cætera bruta, cum herbis & plantis. Incorporeæ, Dæmões. De prioribus jam dispendendum erit; posteriora vero jam seponemus, donec ad illum perveniamus locum, in quo de his differere idoneum duximus. Non equidem mirandum, si aut barbari, aut imperitum vulgus in adorandis astris errarint; cum etiam ipsi Philosophi, (verba sunt Lactantii l. II. de fals. relig.) Stoicæ disciplinæ in eadem fuerint opinione, ut omnia cælestia, quæ moventur, in Deorum numero habenda esse censuerint. Siquidem Lucilius Stoicus apud Ciceronem sic loquitur: *Hanc igitur in stellis constantiam, hanc tantam in tam variis cursibus in omni æternitate convenientiam temporum non possum intelligere, sine mente, ratione, consilioque regi: quæ cum in sideribus esse videamus, non possumus ea ipsa non in Deorum numero ponere.* Item paulo ante: *Restat, inquit, ut motus siderum sit voluntarius; & quæ*

*qua qui videat non indocte solum, verum etiam impie
 faciat, si Deos esse neget. Cui suffragium non leve
 fert Iob. cap. XXXI. v. 26. & 27. אִם-אֶרְאֶה בִּיהוָה
 וְיִרְחַק יָקָר הוֹלֵךְ וַיִּפַּח בְּסִתְרֵי לְבָבִי וְתִשְׁקַן יְרֵי לִפְיִי
 גַם-יִהְיֶה עֵן פְּלִילִי כִּי כַחֲשֵׁתִי לֵאלֹהִים מִסְעֵל:*
*Si aspexi Salem cum splenderet aut Lunam nobili-
 ter incedentem, & seductum est in abscondito cor
 meum & applicata est manus mea ori meo, etiam hac
 est iniquitas a iudice vindicanda, quia sic negassem
 Deum supremum, Deuter. cap. IV. Ne forte eleves
 oculos tuos in caelum, & videas Solem, & Lunam at-
 que Stellas cum universo exercitu caelorum, & im-
 pellaris, & adores, atque colas ea. II. Reg. cap. II.
 v. 3. Et dorabat omnem exercitum caelorum, & ser-
 viebat illis. in II Reg. c. XXIII. v. 5 Et destruxit
 Camarim, quos Reges Iudae constituerant, fumigera-
 re in sublimitatibus & in civitatibus Iudae, & circa
 Ierusalem, & fornicatores Baalis & Solis & Luna,
 & Planetarum, & omnis exercitus in caelo. ibid. v.
 II. Et destruxit equos, quas posuerant Reges Ichu-
 dae Soli. Hinc Aegyptii primi duodecim signa cae-
 lectia observarunt. Herodotus in Euterpe: *δω-
 δεκα θεῶν ἐπωνυμίας ἔλαγον πρώτους Αἰγυπτίως
 νομίσαι, καὶ Ἕλληνας παρὰ σφίων ἀναλαβεῖν βω-
 μάς τε καὶ ἀγάλματα, καὶ τῆς θεοῖσι ὀπονείμει
 σφίας πρώτους, καὶ ζῶα ἐν λίθοις ἐγγλύψαι,* id
 est, duodecim Deorum nomina primos Aegyptios
 existimasse, atque Græcos ab illis cepisse, eosque pri-
 mos aras & imagines & templa Diis sibi erexisse, &
 animalia in lapidibus insculpsisse. De Persis idem
 in Clio hæc memorie prodidit: *θύμσι δὲ ἄλλω,*
*καὶ**

καὶ σελήνῃ, καὶ γῆ, καὶ πυρὶ, καὶ ὕδατι, καὶ ἀνέ-
μοισι. Τέτοιοι μὲν δὴ μένοισι θύουσι ἀρχῆθεν:
Sacrificant & Soli, & Lunæ, & Telluri, & Igni, &
Aquæ, & Ventis: * his enim solis ut sacrificent, an-
tiqua obtinuit consuetudo. Vide Græcos, Poëta-
rumque Choriphæum Homer. l. III. Iliad.

Ζεῦ πάτερ, ἔδῃθεν μεθέων, κύδιε, μέγιστε,
Ἡέλιός θ' ὅς ποίητ' ἐφορεῖς, καὶ πάντ' ἐπακείεις.
Juppiter pater, qui Idæ præces, gloriosissime,
maxime,

Solque qui omnia aspicias, & omnia audis.

In hymno vero Solis:

Ἡέλιόν τ' ἀκάμαντ', ἐπιείκελον ἀθανάτοισιν,
Ὅς φαίνει θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι θεοῖσιν
καῖρε ἀναξ.

Solemque indefessum, similem immortalibus,
Qui lucet mortalibus, & immortalibus Diis
Salve rex.

Euripides in Medea:

- - πρῆνέπω δέ σοι,
εἴ σ' ἢ πύσσα λαμπὰς ὄψεται θεῶ.
- - nuncio tibi

Si te crastina lampas lucebit Dei.

Idem in Oreste

Καὶ πῶς σιωπῶ, Φέγγος εἰσοραῖν θεῶ
Τὸ δ' ἐκέθ' ἡμῖν τοῖς ταιλαιπώροισ μέτα.

Et

* Vide Gyraldum T. I. Oper. p. 190. Cerdam ad Virg. II. p.
292. 586. a. 592. b. III. 508. Lomeierum de Lustrat.
C. X. p. 78. 199. Petr. Nannium Misc. I. p. 1315. 1316.
& Phil. a Turre Monum. Vet. Antii p. 299. 199.

*Et qui tacebo, lumen videre Dei
Non amplius licet nobis miseris.*

Æschylus in Prometheo:

*Καὶ τὸν πανόπτην κύκλον Ἡλίου καλῶ.
Et omnia cernentem circulum Solis voco.*

Hinc Theognis vocat Solem ἄθανάτων κάλλιστον,
Immortalium pulcerrimum. Proculus Lycius hæc
de Sole scribit:

*Κλυθὶ πρὸς νοερῆ βασιλεῦ χρυσήνιε Τιτάν,
Κλυθὶ Φάος ταμία, ζωαρχέος ὡ ἀνα πηγῆς,
αὐτὸς ἔχων κλῆδα καὶ ὑλαίοις ἐνὶ κόσμοις.
Audi ignis intelligentis Rex auræ Titan,
Audi lucis custos, fontisque vitalis Rex,
Qui habes claves, & omnibus dominaris in orbe.*

Herodotus in Melpomene, de Lybiæ populis:
*Θύσσι δὲ ἡλίῳ καὶ σελήνῃ μένοισι, τῆτοισι μὲν
νῦν πάντες λίθους θύσσι: Sacrificant Soli &
Lunæ solis: quibus omnes Libyæ populi solent im-
molare.* Orpheus in hymno in Solem:

*Ποικιλόβηλ', ἀμίαντε, μεγαθενές, ἄλκιμος
Τιτάν.*

Consilio pollens, puer, magnanime, fortis Titan.
Virgilius l. XII. Æn. Solem in sacrificando invocan-
timum: *Esto nunc Sol testis.* Sol etiam a præstan-
tissimis Philosophorum Deus habitus fuit. * Plato

in

* Solem non a Persis tantum cultum tanquam Deum sed
sub nominibus & symbolis variis & multiplicibus
toto a toto Oriente & aliis nationibus præclarissimum
viri docti ad *Macrobius* L. I. Saturnal. c. 1. & 2.
Braunius L. IV. Scil. Sacr. p. 460. sq. *Gissius* in

καὶ σελήνῃ, καὶ γῆ, καὶ πυρὶ, καὶ ὕδατι, καὶ ἀνέ-
μοισι. Τάτοισι μὲν δὴ μύθοισι θύεσι ἀρχῆθεν:
Sacrificant & Soli, & Lunæ, & Telluri, & Igni, &
Aquæ, & Ventis: * his enim folis ut sacrificent, an-
tiqua obtinuit consuetudo. Vide Græcos, Poëta-
rumque Choriphæum Homer. l. III. Iliad.

Ζεῦ πάτερ, ἔδηθεν μεδέων, κῦδις, μέγιστε,
Ἡέλιός θ' ὅς πάντ' ἐφορεῖς, καὶ πάντ' ἐπακείεις.
Iuppiter pater, qui Idæ præes, gloriosissime,
maxime,

Solque qui omnia aspicias, & omnia audis.

In hymno vero Solis:

Ἡέλιόν τ' ἀκάμαντ', ἐπιείκελον ἀθανάτοισιν,
Ὁς Φαίνοι θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι θεοῖσιν
καῖρε ἀναξ.

*Solemque indefessum, similem immortalibus,
Qui lucet mortalibus, & immortalibus Diis
Salve rex.*

Euripides in Medea:

- - πρὸννέπω δέ σοι,

εἴ σ' ἢ πύσσα λαμπὰς ὄψεται θεῶ.

- - nuncio tibi

Si te crastina lampas lucebit Dei.

Idem in Oreste

Καὶ πῶς σιωπῶ, Φέγγος εἰσοραῖν θεῶ
Τὸ δ' ἐκίθ' ἡμῖν τοῖς ταλαπῶροις μέτα.

Et

* Vide Gyraldum T. I. Oper. p. 190. Cerdam ad Virg. II. p.
292. 586. a. 592. b. III. 508. Lomeierum de Lustrat.
C. X. p. 78. sqq. Petr. Nannium Misc. I. p. 1315. 1316.
& Pbil. a Turre Monum. Vet. Antii p. 299. sqq.

Et qui tacebo, lumen videre Dei

Non amplius licet nobis miseris.

Æschylus in Prometheo:

καὶ τὸν πανόπτην κύκλον Ἡλίου καλῶ.

Et omnia cernentem circum Solis voco.

Hinc Theognis vocat Solem ἄθανάτων κάλλιστον
Immortalium pulcerrimum. Proculus Lycius hæc
de Sole scribit:

κλυῖθι πυρὸς νοσρῆ βασιλεῦ χρυσοῦν Τιτάν,

κλυῖθι Φάος ταμία, ζωαρκίος ὡ ἀνα πηγῆς,

αὐτὸς ἔχων κληῖδα καὶ ὑλαίοις ἐνὶ κόσμοις.

Audi ignis intelligentis Rex auree Titan,

Audi lucis custos, fontisque vitalis Rex,

Qui habes claves, & omnibus dominaris in orbe.

Herodotus in Melpomene, de Lybiæ populis:

Θύοσι δὲ ἡλίου καὶ σελήνης μένοισι, τέτοισι μὲν

νῦν πάντες λίβυες θύοσι: *Sacrificant Soli &*

Luna solis: quibus omnes Libya populi solent im-

molare. Orpheus in hymno in Solem:

Ποικιλόβηλ', ἀμίαντε, μεγαθενὲς, ἄλιμω

Τιτάν.

Consilio pollens, puer, magnanimè, fortis Titan.

Virgilius l. XII. Æn. Solem in sacrificando invocat

primum: *Esse nunc Sol testis.* Sol etiam a præstan-

tissimis Philosophorum Deus habitus fuit. * Plato

in

* Solem non a Persis tantum cultum tanquam Deum, sed sub nominibus & symbolis variis & multiplicibus adoratum a toto Oriente & aliis nationibus præclare ostendunt viri docti ad *Macrobius* L. I. Saturnal. c. 17. sqq. *Jo. Braunius* L. IV. Sel. Sacr. p. 460. sq. *Gisb. Cuperus* in Har-

in Cratylō, Anaximander, Alcmaeon, Xenocrates, Theophrastus, Zeno, Cleanthes, Socrates, cultum divinum sideribus tribuerunt. Hinc omnia, quæ in terris fuerunt, in numerum Deorum relata, Terra, * Mare. Aër, Venti, Ignis, ** Fruges; quicquid homini commodum pararet. Lucretius l. II. de rer. nat. eleganter canit:

*Heic si quis Mare, Neptunum Cereremque vocare
Constituet, fruges, & Bacchi numine abuti
Mavolt quam Latiis proprium proferrè vocamen;
Concedamus ut hic Terrarum dicat orbem
Esse Deum matrem, dum re non sit tamen apse.*

Orpheus in minore Cratere:

*Ἐρμῆς δ' ἱερμηνεύς τῶν πάντων ἀγγελός ἐστι,
Νύμφαι ὕδαρ, πῦρ Ἡφαίστος, σίτος Δημήτηρ,
Ἡ δὲ Θάλασσα Ποσειδάων μέγας, ἠδ' Ἐνο-
σίχθων.*

Kaj

Harpocrate p. 111. sqq. Jac. Sponius in Miscellan. p. 87. sqq. Jo. Franc. Grandis in Diss. de variis Dei nominibus Soli attributis, & Hieronymus Aleander junior in Explicatione tabulæ Heliacæ. Rom. 1616. 4. & Tom. V. Thesauri *Græviani*.

* De cultu telluris Deæ viri docti ad *Lucretium* II. p. 598. sq. & *Florum* I. 19. 2. *Sirmondus* ad Theodulphum Aurelianiensem p. 298. *Hemmingius Fovellius* Diss. de Tellure Gentium Dea. Upsal. 1705. 8.

** De ignis cultu *Briffonius*, *Hydæus* & *Henricus Lord* de Religione Persarum differentes, tum *Kircherus* T. I. Oedipi p. 251. sqq. *Buxtorfius* Exerc. Philolog. p. 262. sqq. *Freinshemius* ad *Curtium*, *Balthasar Bonifacius* XVI. 15. Hist. ludicræ, *Arpinus Thiling* in Diss. de cultu ignis apud omnes gentes usitato Wittenb. 1705. 4. & Jo. *Gottl. Bobnius* de igne gentilium sacro. ibid. 1718. 4.

Καὶ πόλις ἔστι μὲν Ἄρης, εἰρήνη δ' ἔς' Ἀφροδίτην.
 Οἶνον, τὸν Φιλίεσι θεοῖ, θνητοὶ τ' ἀνθρώποι.
 Ὅς τε βροτοῖς εὖρεν λυπῶν καλλήτορα πασῶν
 Ταυρογενῆς! Διόυσος εὐφροσύνην πόρε πᾶσι
 Ἡθίτην πάσῃσι ἐπ' εἰλαπινήσι πάρεσι.

Καὶ Θέμις, ἥ περ ἅπασι θεμιστεύει τὰ δίκαια.
 Ἥλιος δὲν καλέσσι Ἀπόλλωνα κλυτότοξον,
 Φοῖβον ἐκὼς ἐλέτην, μάντιν πάντων ἐκδέργον.
 Ἰητέρα νόσον Ἀσκληπιόν. ἐν τὰδε πάντα.

*Mercurius vero interpret omnibus nuncius est,
 Nympha aqua, ignis Vulcanus, panis Ceris,
 Mare ingens Neptunus, terram concutiens.*

Et bellum quidem Mars, pax vero est Venus.

*Vinum, quod Di, mortalesque homines amant,
 Quod mortalibus invenit fugans omnium macro-
 rem*

Taurigena Bacchus in gratiam omnibus

Dulcem, omnibus in convivis exhibens.

Et Themis, quæ omnibus justitiam administrat,

Sol quem vocant Apollinem in chytum sagittarum,

Phebum procul jaculantem fatidicum augurem.

Mædicum Æsculapium.* Vnum vero hæc omnia.

Menander ex Epicharmi sententia Deos hos numerat:

Ἐπι.

* Fuit ejus cultus apud Athenienses, Phocenses Pergame-
 nos, Tricæ, Rhodi, Butinæ, Nicæ, Tii, quæ claræ Bi-
 thynicæ urbes, Ancyræ, Amastridis Ponticæ &c. uti ex
 namis antiquis & scriptoribus copiose probant Illustri
 Spanhemius in epist. I. ad Morellium p. 78. Cel. Theodo-
 rus Hafens in Biblioth. Brém. Clav. III. p. 105. sqq. Cl.

Ἐπίχαρμος ὕδωρ, ἄσρα γῆν, πῦρ, ἥλιον,
 Ἄνεμος, σελήνην, ἢ θεόν ποτ' ἔμμεναι.

*Erichartmus aquam astra, terram, ignem, Solem,
 Ventos, Lunam, Deos asserit.*

Vettii Valentis Antiocheni l. VII. ἀνθολογίῳ iura-
 mentum, hoc est, quod V. Cl. Seldenius ex
 Mf. adducit; autor enim hic pondum lucem
 vidit: ἐν τοῦ χάνοντος ὀρκίζω ἡλῖς μὲν ἱερὸν κύκλον
 καὶ Σελήνης ἀνωμάλης δρόμους, τῶν τε λοιπῶν
 ἀστέρων δυνάμεις καὶ κύκλον δεσκαίδεκα ζωδίων
 ἐν ὑποκενύφοις ταῦτα ἔχειν καὶ τοῖς ἀπαυδύτοις
 ἢ ἀμυήτοις μὴ μετὰ δίδοναι, τιμὴν τε καὶ μνήμην
 τῷ εἰσηγησαμένῳ ἀπονέμειν. εὐ ὀρκῆσι μὲν εὐ εἴη
 καὶ κατὰ δύμιοι οἱ περικειμένοι θεοί. ἐπισηκῆσι
 δὲ τὰ ἐναντία, hoc est, omnes qui incidierint, adjuro
 per sacrum Solis circulum, inæquales Lunæ cur-
 sus, reliquorumque Syderum vires & signiferum
 circulum, ut inreconditis hæc habeant, nec indoctis
 aut profanis communicent; sed præceptoris memo-
 res sint, iique honorem retribuunt. Dii jam dicti san-
 cte jurantibus dent quæ velint, pejerantibus contra-
 ria. Persei verba digna relatu sunt, quæ Cicero l. I.
 de N. D. adducet: *Deos esse habendos, a quibus ma-
 gna utilitas ad vitæ cultum esset inventa, ipsasque*
res

*Petrus Zornius Biblioth. Antiq. Exeget. T. I. p.
 699. sqq. & doctissimus Christian Gotl. Schwartzius
 in Exposit. Veteris Inscriptionis de Aesculapio & Hygea
 Diis φιλανθρώποις Altorf. 1725. 4.*

res utiles & salutare Deorum vocabulis esse nuncupandas, ut ne hoc quidem dicerent, illa inventa esse Deorum, sed ipsa divina. Postea addit: Ipsi qui irridentur Ægyptii, nullam belluam, nisi ob aliquam utilitatem, quam ex ea caperent, consecraverunt. Herodotus in Euterpe: νομίξασσι δὲ καὶ τῶν ἰχθύων τὸν καλεούμενον λεπίδαλλον ἱερόν εἶναι, καὶ τὴν ἑγχελυν, καὶ τῶν ὄρνιθων τὰς χηναλώπικας. ἔσι δὲ καὶ ἄλλ' ὄρνις ἱερός τὸ ὄνομα Φοῖνιξ, hoc est, existimantur e piscibus squamosum sacrum esse, & anguillam, & ex avibus vulpanferem. Est item alia avis sacra, cui nomen est phœnix. Sed & herbas in numerum Deorum intulerunt, quorum dementiam hisce deridet Iuvenalis Sat.

--quis nescit qualia demens

Ægyptus portenda colat? Crocodilon adorat.

Insuper:

Porrum & cape nefas violare & frangere morsu,
O sanctas gentes, quibus hec nascuntur in her-
tis

Numina!

Cui Anaxandrides Rhodius belle astipulatur:

Οὐκ ἀνδραίμην συμμαχεῖν ὑμῖν ἐγώ.

Οἳ τ' οἱ τρόποι γὰρ εἰμονοῦσ'. ἔθ' οἱ νόμοι

Ἡμῶν ἀπ' ἀλλήλων δὲ διεχασθὲν πολύ.

Βῆν προσκυνεῖς, ἐγὼ δὲ θύω τοῖς θεοῖς.

Τὴν ἑγχελυν μέγιστον ἠγῆ δαίμονα,

Ἡμεῖς δὲ τῶν ὄψων μέγιστον παρὲν πολύ.

Οὐκ ἔθεις ὕεια, ἐγὼ δὲ γ' ἴδομαι

Μ' ἄλλα τέ τοις, κύνα σέβεις, τύπῳ δ' ἐγώ

ΤΥΧὸν καταδίσσας ἤνικ' αὖν λάβω.

Haut possum vobiscum ego commilitare.

Neque mores vestri similes meis, neque leges

Vestrae multum ab alternis differunt.

Bovem colis, ego vero Dīs sacrifico.

Tu anguillam maximum ducis Deum,

Nobis obsoniorum dulcissimum habeo.

Non comedis suillas, ego vero verbero,

Maxime his, canem colis, * ego vero verbero,

Vbi forte comedentem obsonium invenio.

Primi enim generis Theologiae numina ea demencia a posteris fingebantur, ut nihil in toto orbis cardine exstaret, quod hominibus commodum quoddam afferret, quin in canonem Deorum referrent, ut Maximus Tyrius diff. XXXVIII. habet. Nec Romani hac in parte sapientiores Græcis. His enim Lucina, Opes, Vagitanus, Cunina, Ruminia, Stratilinus, Adeona, Mens, Volumnus & Volumna, Bellona, Victoria, Honorinus, Æsculanius, Pecunia, Fessonia, Pellonia, Æsculapius, Spinienfis, Robigus, Fortuna, Muta, Agenoria, Stimula, Murtia, Runcina, Iugerinus, Vallonia, Sepa, Segetia, Tutilina, Flora, Matuta, Ruana, Forculus, Limenrinus, Portulus, Carda, Sylvanus, Iugatinus, Febris, Pavor, Meretrix, Cloacina, Theatrica, Tempestates, Venti, & sexcenta alia, de quibus vide Arnobium, Augustin. l. IV. de C.

D. La.

* De Ægyptiorum cultu Canino consulte *Sochartum Hieroz.* P. 1. lib. II. cap. 56. *Vossium* de Idolol. Lib. I. cap. 28. & Lib. III. c. 74. *Ouzelium* ad *Minut. Fel.* p. 162. sqq. & *Ampliff. Cuperum* in *Harpocrat.* p. 66. sq.

D. Laſtant. l. l. c. 20. Guevaram in Horolog.
Princ. l. l. 12. Breviter tot fuerunt Dii Romanis,
quot cives in Vrbe. Bruxellus Philoſophus, cu-
jus Cicero l. l. de N. D. ex relatione Parasmanis l.
XX. de libertate Deorum apud Guevaram l. l. c. 6.
mentionem facit, dicit; quemadmodum ducenta &
octoginta millia civium ſunt, ita perſuaſiſſimum
Romani habeant, illis Deorum ducenta & octo-
ginta millia a Bruxello relinqui. Recte igitur Pru-
dent l. l. contra Symmach.

*Vt ſemel obſedit gentilia pectora patrum
Vana ſuperſtitio, non interrupta cucurrit
Ætatem per mille gradus: tener horruit heres,
Et coluit, quæquid ſibi met venerabile cani
Monſtrarent atævi.*

Namque ut perro pergit:

*Quicquid humus, pelagus, cœlum mirabile gi-
gnunt,*

*Id duxere Deos, collera, freta, flumina, flammæ,
Hæc ſibi per varias formata elementa figuras
Conſtituere patres, hominumque vocabula matris
Scripſerunt ſtutias, vel Neptunum vocitantes
Oceanum, vel Cyaneas cava flumina Nymphas,
Vel ſylvas Dryadas, vel devia rura Napeas,
Ipſe ignis, noſtrum factus qui ſervit ad uſum,
Vulcanus perhibetur, & in virtute ſuprema
Fingitur, ac delubra deus & nomine & ore
Aſſimilatus habet, nec non regnare caminis
Eertur & Æolia ſummus faber eſſe, vel Æonæ,
Eſt qui conſpicuis Superos quaſiſit in æſtri,*

*Aufus habere Deum Solem, cui tramite certo
Conditio imposta est, vigilem tolerare laborem,
Visibus objectum mortalibus, orbe rotundo*

*Præcipitem, terreique globo per inane volantem,
Causam adducit author libri Sapientiae c. XIII. v. 1.
& 2. Μαλακοὶ μὲν γὰρ πάντες ἀνθρώποι φύσει,
οἷς παρῆν θεῶ ἀγνοσία, καὶ ἐκ τῶν ὁρωμένων ἀγα-
θῶν οὐκ ἴχυσαν εἰδέναι τὸν ὄντα, ὅτε τοῖς ἔργοις
προσέσχοντες ἐπέγνωσαν τὸν τεχνίτην· ἀλλὰ ἢ πῦρ,
ἢ πνεῦμα, ἢ ταχινὸν αἴερα, ἢ κύκλον ἀστρῶν ἢ βίβλιον
ὕδαρ ἢ φῶς ἢ ἄλλο ἕτερον, προβάλλεις κόσμῳ θεῶς ἐνόμι-
σας: hoc est, Natura fuitiles erant omnes, qui Deum
ignorabant, nec eum qui est ex bonis illis, que viden-
tur, agnoscere potuerunt, neque opera animadverten-
tor opificemprehenderunt; sed aut ignem, aut ven-
tos aut celerem aërem, aut astrorum circumulum, aut vio-
lentias aquas, seu caelestia luminaria mundi rectores
& Deos esse existimarunt.*

CAP. IV.

*Germani juxta Romanos sidera adorarunt, & elementa.
Πολυθυμία apud Gentes. Exoptatissima. Inde plures
nati Dii. Baalitarum invocatio. Πολυλογία apud D. Mat-
thæum, Turcis etiamnum in usu. Proprie Germanorum
Dii quinque. Mercurius. Mars, qui Casari Vulcanus.
Ignis quibusdam, Deorum faber. Armorum inventor.
Thraex, Gerba. Horum Sympatriota. Deus, Martis gla-
dius apud Scythas. Germanorum præcipuus Deus. For-
san in sacris Thubalcain. Sol. Apollo. Parentes. Alias
Orns, Vates, Loxias. Astra enim antiquis Dii. Meni.
Mazalchob. Libamenta Planetarum. Exercitus calli
Sors. Fortuna locus. Culta ceu Dea. Περυβίβια. Incer-
ta. Solis imago aurea, Thammuz, Adonis dictus, Tekupha
Tham-*

Thammuz, Orientalium Deus. A Iudæis cultus, Themoſta Pharao. Macedonibus Mars. Adonis Dominus. Κύρις. Adonis ἑορτὴς feſtum. Ζῆνους καὶ ἰούπεως apud Alexandrinos & Byblienſes. Locus Iſaia illustratus. Ritus plantandi. Quis Adonis. Aliis frumentum. Reſtius Sol. Quis & Arys. Planctus ſuper Oſiri. Feſtum Oſridis. Verenda apud Orientales ſacra. Conjeſtura in Ezechielem. Priapus. Iudæis Miſphlezeth. Vnde apud Hebræos diductum, זִוְאֵדֶן. Κατάδου. Obſcæna ſacra. Babylonia mulieres. Locus Maruchi explicatur. Σχῆμα. Ceſtus. Kedefchim ſacerdotes illi. Miſphlezeth hic alias Baalphegor. Nominis ſtymon. Idolium Turpitudinis. Ezechielis locus explicatur. Cur ſic dictum. Sacrorum ritus. Cauſa Bacchi ſacra apud Romanos. Laſciſorum habitus. Luxuria mulierum reprehenditur. Veſtes Coæ. Libido in ſacris. Phallus a Miſphlezeth. Hamorroides aureæ Palaſtinorum. Muræ in luſtrationibus. Oſiris hic idem cum Dionyſo. Qui Sol. Oſiris inde dictus. Alias Sirus. Siris Nili nomen. Iudæis Schiebor. Nominis ſtymon. Niger enim. A Rege Nilus Nilus dictus. Aegyptus nomen Nili. Nominis ratio. Aegyptus regio Aeria. Nilus etiam Melo. Symnachi locus corruptus. Aegyptiis Deus. Anni numerum continet. Tauri ſacri. Apis. Mæbis. Indæorum vitulus aureus. Nilus bos. Omnes ſubii Oſiris etiam Serapis dictus. Quis Sol. Et Omphis dictus. Sol etiam Adad. Macrobii locus corruptus innuitur. Adad Syria regum gentilitium. Abraxas Deus. Nominis ſtymon examinatur. Sol eſt. Dies anni continens. Miſhra Sol. Perſarum Deus. Nomen explicatum. Herodoto Venus. Rejeſta hujus opinio. In 70 numerus anni continetur. Miſtridax lapis. Miſtræ Rex Aegypti. Miſtridates. Explicatus. Iupiter celum eſt. In montibus ſacrificabant Perſæ celo. Nullis imaginibus dediti. Vti & Iudæi ſecundum gentes. Origo hujus erroris. Conjeſtura in Petronium. Calicola in Codice. Kodis aſinus. Inſignis hac contumelia in Iudæos. Quæ etiam olim Chriſtianiſmũ objeſta. Ononychitis.

Corrupto itaque toto orbe, ipsa etiam gente a Deo O. M. electa, ipsi quoque Germani patriam; quam a majoribus acceperant, religionem corruperunt, vanisque siderum nominibus, ut quidam Romanorum putant, honorem Deo debitum exhibuerunt. Iul. Cæs. l. VI. de Bel. Gall. Germani, inquit, Deorum numero eos solos ducunt, quos cerunt, & quorum opibus aperto juvantur, Solem, & Vulcanum, & Lunam: reliquos ne fama quidem acceperunt. Tacit. in l. de German. Morib. Germani Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem & Martem concessu animalibus placant: pars Suevorum & Isidi sacrificat. In commune Erthum, id est, terram matrem colunt, eamque intervenire rebus hominum, inveni populis arbitratur. Idem: matrem Deum venerantur. Herodotus in Melpomene de Scythia, qui nulli alii, nisi Germani, hæc recenset: Θεὸς δὲ μόνος τὴς δὲ ἰλασκούσας, εἶσιν μὲν μάλις α, ἐπὶ δὲ Δία τε καὶ γῆν νομίζουσις τὴν γῆν τῆ Διὸς εἶκα γυναῖκα μετὰ δὲ τῆς ἀπόλλωνά τε καὶ ἑρακλῆν, Ἀφροδίτην καὶ Ἡρακλῆα, καὶ ἄλλα τῆς μὲν πάντες οἱ Σκύθαι νενομίκασι, id est, Deos autem solos hos placant, Vestam quidem præcipue; postea Iovem ac Tellurem, Tellurem Iovis uxorem existimantes. Post hos Apollinem, cælestem Venerem, & Herculem ac Martem. Hos enim omnes Scythæ Deos putarunt. Priusquam igitur hi autores inter se a nobis componantur, necesse est, ut præcipue tradantur ritus, quos pri-
sci

sci in invocandis Diis adhibebant. Præcipue igitur πολυωνυμία apud Gentes in usu erat, qua infinita nomina consarciebantur, ut omnia Deorum nomina ad unicum tandem Deum redigerentur. Exoptatissima sane habebantur multa nomina, deusque ille illustrior, cui plures erant indigitationes. Multiplici enim nominum tumulto, multiplicem quoque potestatem Diis suis accedere arbitrabantur. Hinc Diana apud Callimachum precatur,

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον, ἄκπα, φυλάσσειν,
καὶ πολυωνυμίην. —

Da mihi virginitatem perpetuam, Pater, custodire,

Et multis nominibus vocari. —

Orpheus in Hymno ad Martem:

ἄρες ἀναξ δολόδαπε, Φόνοις πεπαλασμένους
αἰεὶ,

λίμασι ἀνδροφόνω χαίρων, πολεμόκλονε, Φει-
κτῆ,

Ὅς ποθέεις ξίφισίντε καὶ ἔγχισι δῆριναῖκισον.

Mars Rex horrendo, cæde gaudens semper,
Sanguine humano gaudens, bellum avens, asper,
Qui cupis gladiis, & hastis semper contendere.

Bacchus apud Nonnum l. XL. Dionys. mystica voce precatur Solem:

Ταῖον ἔπος βοῶν ἐκαλέσσατο μύσιδι Φανῆ
ἄσροχίτων Ἡρακλες, ἀναξ πυρός, ὄρχαμβ
κοσμος,

Ἐῆλος ἐπ' εὐφρέταο λίσου κικλημένος ἄμωων,

Ἄπις ἔΦυι Νειλῶος, Ἄραψ Κρότος, Ἀσσύριος
Ζεὺς,

Ἐἴτε Σάραπις ἔΦυι λιγύπηλιος ἀνέΦελος Ζεὺς,
Ἐἰ χρόνῳ, εἰ Φαίδων πολυάνυμῳ, εἴτε συ
Μίθρῳ,

Ἡἷλιος, βαβυλῶνες ἐν Ἑλλάδι ΔελΦός Ἀπόλ-
λων,

Ἐἴτε σὺ Παιήων ὀδυνηΦατος, εἰ πέλις αἰθρη
Ποίκιλος, Ἄσροχίτων δὲ Φαίριζεται.

*Tale verbum clamans invocavit mystica voce
Stellatam tunicam habens Hercules, Rex ignis,
Lux mundi,*

*Bolus Euphratis, Lybicus vocatus Ammon,
Apis et Niliacus, Arabs Saturnius, Assyrius Iupiter,
Sive Serapis et Agyptius innubis Iuppiter,
Si tempus, si Phaëton multi nominis, & si tu Mi-
thris,*

*Sol Babylonis, in Grecia Delphicus Apollo,
Sive tu Pæon dolorem mitigans, sive tu ather
Varius, Astrochiton vero appellatur.*

Catullus in Athi:

*Dea, magna Dea, Cybele, Didymi Dea, Domina,
Procul a me tuus sit furor omnis hera domo.*

Vide sis luculentum hymnum in Bacchum con-
scriptum a Daniele Heinsio, in quo omnia no-
mina Baccho dicata occurrunt. Cui etiam Bac-
cho magnus ille Scaliger egregium, planeque divi-
num carmen dedicavit. Hinc pro variis virtuti-
bus nomina oblata & ficta, postea in varios transi-
bant Deos, Nescio sane, an etiam sacerdotum Baalis
invocatio talis fuerit, de qua legitur I Reg. capite
XVIII.

XVIII. versu 26. *Et acceperunt juvenicum, quem concesserat eis, & paraverunt eum, & invocaverunt in nomen Babilis a mane usque ad meridiem ascendendo, o Baalexaudi nos! Nec enim persuasum mihi est, ut credam, eos per integras sex horas clamando binas tantum has voces עַנְנֵי עֲבָדֶיךָ Baalem ad sacra sua convocasse: potius accedendum est ad eorum partes, qui has preces ad reliquorum Deorum ritum & morem invocationis formatas esset statuunt. Hic autem invocandi ritus haud dubie a Salvatore nostro I. Christo Matth. c. VI. vers. 7. reprehenditur: * *περὶ σευχόμενοι μὴ παρολογήσητε, ὡς περὶ οἱ ἔθνηκοι, δακῆσι γὰρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακκηθήσονται.* Quod de Turcis etiamnum Scriptores tradunt. Barthol. Georgieviz hæc de Turcarum sæminis notat: Orant ab hora nona noctis usque ad duodecimam, utpote mediam noctem; atque inter orandum corpus continuo agitur, & vociferationibus mire affligunt: ut sæpius viribus & animo defectæ in terram pronæ concidant. Quod etiam de Turcis ipsis scribit Salm. Sueiggerus in Itinerario Hierosolym. Hi Divi, quorum superius mentio facta, commode ad hos quinque reduci possunt. Mercurius pri-*

F 5

mus

* De πολυλογία gentilium vide *Lacerdam* in *Adversariis* p. 459. *Seldenum* de Diis Syris p. 56. *Saubertium* in *Opp. Posthumis* p. 70. *Douglum* P. II. anal. p. 10. *Corn. Adami* in *Observat.* p. 109. *Lomicerum* in *Epimenide* p. 407. *Homburgium* in *Parergis* p. 24. *Lamyum* in *Comment. ad Harmon. Iivang.* p. 139. & *Rev. Wolfsum* in *Cur. Philolog. & Crit.* p. 121. 144.

mus erit: hic enim maxime a Germanis cultus. Mars inde, cui etiam Vulcani nomen competit. Apollo idem est ac Sol. Cælum autem Iuppiter; Vrania Venus, Erthus, Vesta, Luna ipsa Isis. De Mercurio nihil occurrit, quod hic disquirendum. Tacitus enim solus ejus mentionem facit. Mars vero Tacito & Herodoto autoribus a Germanis cultus ille est, quem Cæsar Vulcanum tradit. Vulcanus enim inventor ignis, & artificiorum, quæ igne parantur, ut Tzetzes in Histor. 335 Chil. 10. habet:

Ἦ Φαισός τις Αἰγύπτῳ ἐν χερόνιοις τοῖς Ἐνωῶς,
Ὁς Νῶε κ', Διό. υσ. καὶ Ὀσίρις καλεῖται,
Ἐ Φεῦρος πῦρ, καὶ τέχνας δὲ τῶν ἐκ πυρός ὀπόσας.
*Vulcanus quidam Aegyptiis temporibus Noë,
Qui Noë, & Dionysus & Osiris vocatur,
Invenit ignem, & artes, ex igne quot sunt.*

Hic etiam Ignis creditus est, ut Orpheus in Hymno habet:

Ἦ Φαισ' ὀβριμόθυμος, μεγαθενὲς, ἀκάμαλον
πῦρ,
λαμπόμενε φλογίαις αὔραις φασσίμβροτι
δαῖμον.

*Vulcano præstans, magnanime, perennis flamma,
Splendens in flammeis auris per amabile numen.*

Arma itaque Marti fabricavit, cum Deorum esset faber, uti divinus Maro in VIII. canit:

*Parte alia Marti, currumque rotasque volucres
Instabant, quibus ille viros, quibus excitat urbes.*

Mars autem Deus est bellorum, quia is prior armare invenit, & in aciem instruere, & omnes bellicos usus, ut præstantissimi Græcorum tradunt. Sic enim

enim Heraclides Ponticus: ὁ ἄρης ἔδέν ἐστιν ἄλλο πλὴν ὁ πόλεμος, παρὰ τὴν ἀγὴν ὀνομασμένος, ἥπερ ἐστὶ βλάβη: nihil aliud Mars est, quam bellum, ita ab imprecationibus nominatum, sive a detrimento. Hom. Iliad.

Ἄρης βροδόλοιγε, μαιφόνε, τείχεσι πλῆτα.

Mars hominum occisor, urbium populator.

Nullus itaque alius Vulcanus, nisi idem Mars. Hinc eum etiam Hom. l. X. ll. igneam vim vocat:

Μαίνετο δ' εἰς ὅτ' ἄρης ἰγχεσπαλος, ἢ ὄλοὸν πῦρ.

Insurgit ceu Mars strenuus, vel ignea vis.

Sane Strabo lib. VII. Thraces appellat Gethas, Menandrique versus adducit:

Thraces universi, nos praesertim Gethae;

Nam eorum indigenam esse me ipse glorior.

Mars autem Gethicus dictus, ut Iornandes in Hist. Goth. testatur, quem etiam divinus Maro, Geticis praesidere arvis scribit:

Gradivunque patrem, Geticis qui praesidet arvis.

Hinc Lycophron astipulatur:

Ὁρκομοῦνησαι τόν τε Κρησιώνης Θεόν.

Iurare item Crestones Deum.

Est autem Crestone Thraciae civitas, ac Deus Thracum Mars. Hinc Homerus l. 9. Odyss. de Marte ait:

- - ὁ μὲν Θράκην δὲ βίβηεν.

- - *Ipsa vero Thraciam petiit.*

Stautius etiam l. VII. Theb.

Martis domicilium & sedem in Thracia locat,

Hunc Getae asperrima placaverunt cultura, ut Ioh. Magnus l. I. Goth. Hist. scribit, morte nempe captivo-

ptivorum, opinantes bellorum præsidem, aptius humano cruore placari. Martis etiam gladius apud Scythas inventus est, magnaque cum religione cultus. Sacer quippe hic Martis gladius apud Scytharum Reges servari olim solebat, quo quisque potiretur, ei regnum sperare fas erat. Pastor quidam cum buculam claudicantem offendisset, vulneris causam scrutatus, ensem invenit, quem incauta bestia forte calcaverat, effossum ad Attilam Hunnorum Regem detulit, quo ille accepto, omnium gentium dominum se brevi futurum ariolatus est, Bonfin. l. III. Dec. 1. Tacit. sane l. IV. Histor. luculenter scribit: *Tenchteri Rheno discreta gens missis legatis mandata apud concilium Agrippinensium edi jubent, quæ ferocissimus e legatis huic modum protulit: Rediisse vos in corpus, nomenque Germaniæ communibus Diis, sed præcipue Deorum Marti gratias agimus.* Hinc recte Arnobius l. IV. contra Gentes; *Quis Spartanum fuisse Martem, nonne Epicharmus vester? quis in Thraciæ sinibus procreatum, non Sophocles Atticus, cunctis consentientibus theatris?* Hunc Minutius Fælix in Octavio Thracium vocat: *vel etiam Mars Thracius, vel Iuppiter Creticus.* Nihil fallor, Vulcanus hic idem erit, qui Thubalcain, qui Gen. c. IV. v. 22. arma bellica, ærariam, ferramentariam invenit. Sic enim Hebraica veritas habet: *וצילה נס היא לדה את תובלקין לוטש כל חרש:* נחשת וברזל id est, Zilla quoque ipsa peperit Thubalcainum, qui erudit omnem fabrum ærarium & ferrarium. Litteris enim quibusdam abjectis integrum nomen Vulcani resultat. Qui juxta Diod.

Diod. Sicul. ferri, æris, argenti, auri, omniumque quæ igni fabricantur, artem invenisse fertur. Sol jam nobis dicendus, quem quidem silentio Tacitus involvit, Cæsar tamen ejus meminit; hunc Herodotus Apollona vocat. Hic illum in Euterpe Dionysi & Isis filium fuisse scribit: Ἀπόλλωνα δὲ καὶ Ἄρτιμιν, Διονύσου καὶ Ἴσιος λέγουσι εἶναι παῖδας. Λητῶν δὲ τροφὸν αὐτοῖσι καὶ σῶττειραν γενέσθαι, id est, *Apollinem ac Dianam Dionysi & Isis filios esse ejus: Latonamque illorum fuisse nutricem, eam illos servaverit.* Aegyptiis dictus est alias Orus, ut idem in Euterpe scribit: τὸ δὲ πρότερον τῶν ἀνδρῶν τῶτων, θεὸς εἶναι τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἀρχοῦσας; ἢ κ' ἑοῦσας ἅμα τοῖσι ἀνθρώποισι, καὶ τῶτων αἰδῶ ἕνα τὸν κραττόντα εἶναι. ὕσαλον δὲ αὐτῆς βασιλεύσασαι ὧρον τὸν Ὀσίριδος παῖδα, τὸν Ἀπόλλωνα ἕλληες ὀνομάζουσι. τῶτον καταπαύσαντα τυφῶνα, βασιλεύσασαι ὕσαλον Αἰγύπτῳ: *Atque prius horum hominum Deos fuisse illos, qui regnaverunt in Aegypto, qui non amplius inter mortales degerent: inter quos unus fuerit semper, qui reliquos auctoritate anteciret. Postremus autem omnium regnavit Orus Osiridis filius, quem Graeci vocarunt Apollinem. Atque hunc ejicientem Typhonem, regnasse ultimum in Aegypto.* Fuit alias egregie artem vaticinandi edoctus, quam a Pane, ut Apollodorus l. 1. tradit, accepit: Ἀπόλλων δὲ τὴν μαντικὴν μαθὼν παρὰ τῆ Πανός, τῆ Διὸς καὶ Θύμβρος, ἦκεν εἰς Δελφὸς χρησμοῶδέσσης τότε Θέμιδος, ὡς δὲ ὁ Φοῦρων τὸ μαλῆιον πύθων ὄφις ἐκάλυεν αὐτὸν παρελθεῖν εἰς τὸ χάσμα, τῆτον ἀπελὼν, τὸ μαλῆιον παραλευβαίην.

Βάβης. Apollo autem vaticinandi artem a Pane Iovis & Thymbris edoctus, Delphos se contulit, quo tempore Themis dabat responsa. At ubi illum Pytho serpens impediret, quo minus penetraret ad hiatus, eo cæso Apollo loco oraculi ipse potitus est. Hinc Ovid. l. I. Met.

*Iuppiter est genitor, per me quod erit que, fuit que
Estque patet; per me concordant carmina nervis.*

Maro vero l. III. Aen. idem tradit:

*Trojugena interpres Divium, qui numina Phæbi,
Qui Tripodas, Clavii lauros, qui sidera sentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omina penne.*

Sic enim ipse apud Aeschylum in Eumendibus de se profatur:

*Καὶ γὰρ τε χροσμᾶς, τῆς ἐμῆς τε καὶ Διὸς
Ταρσεῖν κελεύω.*

*Et ego oraculis tam meis, quam Iovis
Confidere jubeo.*

Hic autem Apollo * nemo alius, nisi Sol. ** Si enim originem nominis aspiciemus, Solem esse patet.

* De Apolline & rarioribus ejus cognominibus Diatriba *silvestri Lürsenii*, subjicitur ejus libro singulari de Templo & Bibliotheca Apollinis Palatini. Franeq. 1719. 8.

** Apollo historice vel secundum fabulas sumptus a Sole plane diversus est. Ille enim animalis Deus, hic naturalis, idem tantum Græcis ac Romanis creditus cum physiologice numina considerabant. Hinc est, quod multæ etiam lapidum inscriptiones Solem ab Apolline distinguunt. vid. *Phil. a Turro Diss. de Beleno*, in Monumentis Veteris Antii Romæ 1700. 4. editis p. 278. 199.

tet. Sic enim Macrobius l. i. Saturn. refert: *Plato*
Solem Ἀπόλλωνα cognominatum scribit, ἀπὸ τῆς
 πράξεως τῆς ἀκτῖνας, id est, a jactu radiorum.
Chrysippus Apollinem ὡς ἐξὶ τῶν πολλῶν ἑσίων τῆς
 πυρός ἔτα. Primam enim nominis literam retinere
 significationem negandi, ἢ ὅτι μόνος ἐστὶ, καὶ ἐξὶ
 πολλοί. Nam ἔστι Latinitas eum, quia tantam clari-
 tatem solus obtinuit, Solem vocavit. *Spreusippus*, quod
 ex multis ignibus constet vis ejus, ὡς ἀπὸ πολλῶν
 ἑσίων πυρός αὐτῆς συνισώτος. *Cleantes* ὡς ἀπὸ
 ἄλλων τὰς ἀναβολὰς ποιούμενον, quod ab alijs at-
 que alijs declinationibus faciat ortus. *Cornificius*
 arbitratur Apollinem nominatum ἀπὸ τῆς ἀναπο-
 λείν, id est, quia inter circuitum mundi, quem Gre-
 ci πόλον appellant, impetu latus ad ortus refertur.
 Alii cognominatum Apollinem putant ὡς ἀπολλύν-
 ῃ τὰ ζῷα. Exanimat enim ἔστι perimit animantes
 eam pestem intemperie caloris immittit, ut *Eschylus*
 in *Phaëthonte*: ὦ χρυσοφειγγὲς ἥλιε, ὡς μὲν
 ἀπώλεσας, ὅθεν σὺ ἀπόλλων ἐμφανῶς κλήσεις
 βροτός. Item *Archilochus*: ἀναξ ἀπόλλων καὶ σὺ
 τὲς μεναιτίες σήμαινε καὶ σφάξ ἄλλυ ὡσπερ
 ὄλλυες. Denique in istos morbo ἀπολλωνοβλή-
 τες καὶ ἡλιοβλήτες appellant. Et quia similes
 sunt Solis effectus Luna, in juvando, nocendoque,
 ideo feminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτες
 καὶ ἀρτεμιδοβλήτες vocant. Hinc est quod aren-
 ἔστι sagittis Apollinis simulacra decorantur, ut per
 sagittas intelligatur vis emissa radiorum. Unde *Ho-*
merus αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βάρος ἐχεπευκὲς
 ἐφίης, βάλλε. Idem autor est ἔστι publica sospitatis,
 quam

quam creditur Sol animantibus præstare temperie. Sed quia perpetuam præstet salubritatem, & pestilens ab ipso casus rarior est, ideo Apollinis simulacra manu dextra gratias gestant, arcum cum sagittis sinistra, quod ad noxam sit pigrior, & salutem dextera manus promptior largiatur. Hinc est quod eidem attribuitur medendi potestas, quia temperatus Solis calor morborum omnium fuga est. Nam *ταῖς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους ἀπόλλωνα, quam ἀπολλῶντα cognominatum putant.* Cic. l. III. de N. D. Illa autem, Balbe, quæ tu a cælo, astrisque ducebas, quam longe serpant, non vides. Solem Deum esse, Lunamque, quorum alterum Apollinæm Græci, alterum Dianam nuncupant. Hinc & Lœxias dicitur, quia obliquum habet incessum sub Ecliptica, & Phœbus a splendore luminis, & Delius quia occulta manifestat. Antiqui enim celestia corpora, & quæ visui exposita sunt signa pro Diis coluere. Astra itidem tanquam Deos adorarunt. * Sic enim Ies. c. LXV. v. 11. *הַעֲרִיכִים לַגֵּר שְׁלֹחַן לַמִּנִּי מִמַּסַּךְ* id est, præparantes Gad mensam, & implentes Planetis libamen. ** Septuaginta

* De antiquissimo Astrorum cultu Epistola *Spiridonis Pouparsii* inserta *Memoriis literariis Trevoltinis A. 1712. Septembr. p. 1615.*

** Confer ad h. l. *Esaïæ Nicolaium Fullerum Miscellan. V. 17. Bynæum L. 1. de calceis Hebraeor. cap. X. Spencerum de Leg. Hebr. L. III. Diff. II. cap. II. p. 968. Husiana p. 336. Rest. Zornium Diff. singulari de Novi Anni auspiciis, quæ Iudæi gentium ritu in honorem Gad et Meni hoc est Solis & Lunæ celebrarunt, Hamb. 1722.*

ginta vero interpretes sic vertunt: ετοιμαζοντες τῷ δαίμονι τράπεζαν καὶ πληρῶντες τῆ τυχῆ κέρασμα: præparantes Dæmonio mensam, & implentes Fortunæ vinum mixtum. R. David Cimchi in Radicibus, & ad caput hoc Isaia per Meni septenarium Planetarum numerum intelligit. Munsterus Rabinorum deliramenta adducit de Mazalthob, quam Iovis Stellam vocat: Hanc liberorum generationi secundum Astrologorum dogma, radius suis conducere arbitrantur: unde etiam puellæ desponsatæ traditur annulus, in quo scriptum est *Mazaltob*: nam Mazal est sydus seu stella; unde dicunt Rabbini, non esse aliquam herbam in terra, quæ non habeat proprium מלח sc. Stellam influentem & dirigentem in cælo. In I Reg. c. XXIII. adolebant incensum Baal, Soli, Lunæ, Planetis. Vbi מלחמות extat, & *universa militia cæli*. Hinc D. Hieronymus ad hunc locum sic scribit: Est autem in cunctis urbibus, & maxime in Aegypto & in Alexandria idololatriæ vetus consuetudo, ut ultimo die anni & mensis eorum qui extremus est, ponant mensam refertam varii generis epulis, & poculum multo mixtum, vel præteriti anni vel futuri fertilitatem auspicantes. Hoc autem faciebant & Israëlita omnes simulacrorum portenta venerantes. * Cælestes autem

G

tem.

1722. 8. & in Biblioth. Antiq. Exeget. T. I p. 794 sqq. & Cel. Dav. Millii Diss. de Gad et Meni, quæ est IV. in ejus Dissert. Sel. p. 81. sqq.

- * Tali modo Lunam mensa cibus referta & cratere adposito convivio exceperunt Israelitæ, solemni Gentilium consuetudine, qui ut Deos suos eo magis sibi propitios redderent.

tem exercitus vocantur Stellæ; qua nuncupatione nihil aliud præsumitur, quam Thema cæli erectum. Hoc enim Orientalibus solemne erat, quo sortem seu fortunam bonam ex astrorum figuratione, positu, ortu, elicerent. Constituto enim themate Genethliaco circumspiciebant locum Solis ab Horoscopo: quo invento, numerabant totidem a Luna; inde constituiebant partem fortunæ. Tanta enim est distantia $\oplus$ a γ quanta est $\odot$ ab Horoscopo. Subtrahendus est autem locus Solis a loco γ resolutis signis Zodiaci in suos numeros, relictum addendum

redderent, & sine gratias agerent insigni beneficio mactati, sive imminens periculum deprecarentur, Diis suis convivium & lautissimas epulas parare solebant: talia erant *Lectisternia* Romanorum, de quibus conf. *Jo. Lomeierus* de Lustrat. p. 28. 70. 451. a *Turre Monum. Vet. Ant.* p. 318. sq. *Seldenus* L. III. de Synedr. c. 14. p. 286. *Gutherius* L. III. c. 9. de jur. Pontific. *Thomasinus* de Donat. cap. 4. p. 772. T. XII. *Grævii*, *Tassinus* de anno Rom. seculari c. II. & 15. T. VIII. *Grævii*, *Tristanum* in Hist. Imperat. ex nummis illustr. T. II. p. 403. *Chimentellum* de honore biselli c. 31. T. VII. *Grævii* p. 2149 & *Alstorpius* de Lectis Veter. p. 168. sqq. Hujusmodi Lectisternium apparet etiam in nummis, vide *Vaillant* Fam. Rom. Tom. I. p. 292. Confer quoque illustrem *Spanbøhmium* de Praest. & Usu Numism. T. II. Diss. X. f. 193. In Oriente pariter usitatissima erat ea Deos demerendi consuetudo, ut coram Idolis mensas cibis & poculis instruerent, ut *Vir* *Literaturæ Orientalis* peritissimus *Thomas Hyde* de Relig. Vet. Perf. c. III. p. 94. observavit. Qualis etiam mensa Isiaca fuit, in qua epulae & libationes reponbantur. Vide *Laurent. Pignorii* Exposit. Mensæ Isiacæ p. 13.

dum signo, gradibus & minutis Horoscopi, & aggregatum verum partis fortunæ locum ostendit. Resolutio autem signorum sic se habet:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11
 ♀ ♁ ♀ ♁ ♀ ♁ ♀ ♁ ♀ ♁ ♀ ♁ ♀

Quod si subtractio fieri nequit, assumendus est integer circulus, videlicet duodecim signa, & residuum erit differentia. Si numerus 12, signorum fuerit præcise; aut illum superaverit; abjectis 12, reliquum erit fortunæ locus verus. Si 0 remanserit, fortuna erit in ♀. Porro si numerus graduum 30 superaverit, abjectis 30, & unitate ad numerum signorum addita, quod remanserit, erit pars Fortunæ, & signum, & gradus, & minutum. Sed nunc non erat his opus, ut Poëta canit. Cæterum Fortuna illa a Romanis culta passim, quod & monumenta testantur: *

FORTVNAE
 REDVCI LARI
 VIALI ROMAE
 AETERNAE
 Q. AXIS. AELIA
 NVS. VÉ. ProC.
 AVG.
 C.

G 2

Item:

*
 L. O. M. ET
 FORTVNAE
 REDVCI PRO
 SALVIE. ITV ET
 REDIV. TITI
 FL. VETERIS
 PATRONI

Item :

VENERI. ET
FORTVN. PRIM.
SACR.
L. CALVIVS. L. F.

Plutarchus in Ῥωμαϊκοῖ; num. CVII. Διὰ τὴν Ῥωμαῖοι τύχην σέβοντα περιμιγένειαν ἢ ἀντὶς εἶπος πρωτογένειαν, id est, Quamobrem Romani venerantur Fortunam Primigeniam. Philastrius inquit: *Est hæresis in Iudæis, quæ Reginam, quin & Fortunam Cæli invocat, eique sacrificia offerre non dubitabant.* Hanc rerum Dominam Euripides in Hecuba vocat his carminibus:

Ὁ Ζεῦ, τί λέξω; πότρεα σ' αὐθρῶπις ὄρα,
Ἡ δόξα ἀλλῶς τὴν δὲ κεκληθεῖσαι μάτην
ψευδῆ, δοκῶντας δαίμονων εἶναι γένος,
Τύχην δὲ πάντα τῶν βροτῶν ἐπισκοπεῖν.
*O Jupiter, quid dicam? tene viros cernere,
Vel opinionem frustra eos invasisse
Mendacem, docentes demonum esse genus,
Fortunam vero omnia mortalium regere.*

Plautus sane egregie in Pseudolo de hac disserit:
*Centum doctam hominum consilia hæc devincit dea
Fortuna, atque hoc verum est, proinde ut quisque
fortuna utitur,*

Ita

apud M. J. Guenebault in opusculo, cui Titulus: *Le Réveil de l' Antique Tombeau de Ghyndonax, Prince des Facies, Druides, Celtiques Duonnois avec les ceremonies des anciennes Sepultures imprimé 1623. 4. cap. 19. p. 134.*

*Ita praecllet, atque exinde sapere cum omnes di-
cimus.*

*Bene ubi quid consilium discimus accidisse, homi-
nem cautum*

*Eum esse declaramus: stultum autem illum, qui
vertit male.*

*Stulti haud scimus, frustra ut sumus, quem quod
cupientes dari*

*Petimus nobis, quasi, quid in rem sit, possumus
noscere.*

*Certa amittimus, dum incerta petimus, atque hoc
evenit*

*In labore atque in dolore, ut mors obrepat interim.
Nampe Dea haec omnia sursum deorsum rotat, ut
Palladas in his scribit:*

*Οὐ λόγον, ἔ νόμον οἶδε Τύχη, μερόπων τυραννίδι,
Τοῖς ἰδίαις ἀλόγως ψύμασι συρομένη.*

*Μᾶλλον τοῖς ἀδικαίαις ῥέπει, μισῆ δὲ δικαίαις,
Ὡς ἐπιδεικνυμένη τὴν ἀλογον δύναμιν.*

*Neque rationem, neque legem scit Fortuna, homi-
num excidant,*

Semper sine ratione cum impetu ruens.

Maxime injustis blanditur, edit vero justos,

Monstrans quasi vim stultitiae.

Cujus etiam opinionis Seneca est in Agamemno.

- - quicquid in altum

Fortuna tulit, ruitur a leuat.

Et in Hippol.

Res humanas ordine nullo

Fortuna regit, spargitque manu

Munera caeca peiora fovens.

Silius Italicus l. IV.

Pelle moras, brevis est magni fortuna favoris.

Lucan. l. I. Pharf.

- - *Fors incerta vagatur,*

Fert refertque vices, & habent mortalia casum.

Recte itaque Manil. l. III. *Astronomixων*:

Idcirco tanta est rerum discordia in ævo,

Et subtexta malis bona sunt, lacrumaque sequuntur

Vota, nec in cunctis servat Fortuna tenorem:

Vsque adeo permixta fuit, nec permanet usquam,

Amisitque fidem variando cuncta per omnes:

Non annis anni, non menses mensibus usque

Conveniunt, seque ipse dies, aliumque reliquit,

Horaque non ulli similis producitur hora.

Sed ad Solem redimus. Hujus imago erat aurea, & omnia vestimenta aurea. Solis enim radij vivo affimulantur auro; gignit etiam Sol aurum calore suo.

Quod Callimachus hisce attigit;

Χούσσεα τῶ πόλλωνι, τὸ, τ' ἐνδυτὸν, ἢ τ' ἐπιπορπίς,

ἢ τε λύρη, τὸ, τ' αἶμμα τὸ λυκτικόν, ἢ τε Φαρέτην.

Χούσσεα ἢ τὰ πέδιλα, πολύχρυσος γὰρ

Ἀπόλλων.

Aurea sunt hæc Phæbo, vestis & fibula,

Tum Lyra, tum plectrum, & pharoetra,

Aurei sunt calcei, auri dives Apollo est.

Quamvis Tibullus purpuream esse statuit. l. II. *Elcrg.*

Sed nitidus, pulcherque veni; nunc indue vestem

Purpuream, longas nunc bene necesse comas.

Callimacho tamen facem addit R. Moses Ben-Maimon in More Nevochim, qui auream fuisse statuam

Solis

Solis scribit: Cum prædicaret cuidam Regi, ut serviret septem stellis & signis duodecim, præcepit Rex eum interfici gravi morte. Nocte vero mortis ipsius convenerunt omnes imagines ab extremis terræ in palatio Babylonis ad imaginem auream, quæ sceleratæ erat imago Solis, & pendebat inter cælum & terram, & prostravit se in medio palatii, & omnes imagines circumquaque, & enarravit eis, quicquid contingerat Thammuz. Imagines vero flebant, & lamentabantur per totam noctem. Mane autem facto evolaverunt omnes imagines ad palatia sua usque ad extremum terræ. Et consuetum est quotannis in principio diei mensis Thammuz lamentari & fieri super Thammuz. Nunc ergo appone cor tuum, & vide cujus intellectus erant homines in tempore illo. Thammuz * autem hic nullus est alius, præterquam

G 4

Ado-

- * De Deo Thammuz vide Jo. Dougaum in anal. S. P. I. p. 275. *VVittium* Egyptiac. L. II. cap. 2. p. 67. sq. *Hotsingerum* Dissert. de idol. & hist. Orient. L. I. c. 8. p. 170. *Leusdenium* in Philologo Hebraeo-mixto Diss. 43. p. 303. sq. *Pfeifferum* Oper. Philolog. p. 408. *Vossium* de idol. lib. II. cap. 4. *Ursinum* quaest. bibl. lib. II. cap. 15. *Reinesium* de Deo Endovellico p. 108. *Petr. Jurieu* dans l'histoire des dogmes & des cultes de l'Eglise P. IV. cap. 6. p. 684. *Kircherum* Oedip. T. I. Synt. IV. c. 9. p. 294. *Braunium* lib. IV. Sel. Sacr. c. 5. §. 70. p. 415. *Deylingium* in singulari dissert. subjecta P. III. Observat. Sacr. *Bern. Montfaucon* dans l'Antiquité expliquée & représentée Tom. I. P. I. cap. 20. §. 3. p. 173. *Jo. Nicolai* in commentat. de ritu antiquo & moderno Bacchanaliorum p. 195. Tom. VII. antiq. *Gronovii*, *Saubertum* de sacrificiis p. 75. ut taceam, qui de

Ado-

Adonis, ut Seldenus ostendit. Author Chron. Alex. Θαμύζ ὅπερ ἑρμηνεύεται Ἀδωνίς: hamm uz qui interpretatur Adonis: Loquitur enim de Ezechielis prophetia. D. etiam Hieronymus in Comment. III. ad Ezech. Adonin interfectum ab Apro esse scribit, idque mense Iunio contigisse, a quo Adonis Thammuz dictus. Mensis enim Iunius Thammuz dicitur, Solisque ingressus in Cancrum Iudæorum Astronomis Tekupha Thammuz, hoc est, periodus Thammuz. In hoc plangitur a mulieribus quasi mortuus & postea reviviscens canitur atque laudatur. Fuit autem Adonis apud Orientales cultus. Lucianus author est in Dea Syria: λέγουσι γὰρ δὴ ὡν τὸ ἔργον ἐς Ἀδωνίην ὑπὸ ἔσθου ἐν τῇ χώρῃ τῆσφ' ἐτέρῃ γενέσθαι καὶ μνήμην ἑπάθει, τυπιοῦνται τε ἑκάστ' ἔτι, καὶ θρηνέουσι, καὶ τὰ ὄργανα ἐπιπέλεισι, καὶ σφισι μεγάλα πένθησ' ἀνά τὴν χώρην ἵσταται, ἑπὶ αὐτὴν δὲ ἀποτύφωνται τε, καὶ ἀποκλαύσωνται, πρῶτα μὲν κατὰ γίγισσι τῷ Ἀδωνίδι, ὅπως εἰόντι νέκυϊ, καὶ δὲ τῇ ἐτέρῃ ἡμέρῃ ζῶειν τέ μιν μυθολογέουσι, καὶ ἐς τὸν ἥερα πέμπουσι, id est, Dicunt enim in sua regione contigisse, ut Adonis ab apro ictus fuerit: atque ad ejus rei memoriam singuli quotannis se plectunt, & lamentantur, & diem celebrant, & magnus luctus

Adonidis, qui Thammuz est festo agunt, Jo. Fasoldum in veter. Graecor. Ἱερολογία Dec. I. festo iV. Ἀδωνία, *Pererum Castellatum* in Ἑορτολογία five de festis Graecorum, Syntagmate in voce Ἀδωνία, Jo. Meursium L. I. Graeciae Feriatae f. de Festis Graecorum, Jo. Potterum L. II. cap. 20. Archaeolog. Graec. p. 347. Tom. XII. Gronovii, & Jo. Marshamum in Canone Chronico p. 31.

luctus in illa regione per id tempus exoritur: ubi vero se percusserint, & luxerint, primum Adonidi inferias persolvunt, tanquam vita defuncto: deinde altero die ipsum vivere inquitunt, & in caelum mittunt. Hunc autem Thammuz Philastrius tradit filium fuisse Regis gentilium, cujus Iudææ mulieres simulacrum cum stetibus adorabant, impietatemque Gentilium colentes, ei offerre sacrificia non desinebant. Thammuz enim Pharaon ille dicebatur Rex Aegyptiorum, qui sub beato Moysæ Aegyptiis præfidebat illo tempore. Hoc autem haustum est ex Iosepho, in *1. τῆς Ἀρχαιότητος*, qui hunc Pharaonem Themosin vocat. Cui adherent Eusebius, Theophilus Antiochenus, Tatianus, Cedrenus ex Ptolomæo Mendefio. Thammuz autem hic Macedonibus Mars dictus, ut ex Hesychio patet. Ptolomæus etiam de Orientalibus, qui Trigono Aquilonari subsunt, hujus rei meminit: Verum adorans & Martem Adonin, sed aliter eum adpellantes, καὶ μυστήρια ἴνα μὲν θεῶν ἀποδίδότες αὐτοῖς, & mysteria hæc cum plangitu celebrant. Quem ritum etiam Aegyptiis fuisse Athenagoras in Orat. pro Christ. refert: Aegyptii vero annon ridiculi etiam sunt? Plangunt enim in templis & pectora pulsan, conventus agentes tanquam defunctis, & eisdem tanquam Diis sacra faciunt. Adonis autem Dominus est. Hesychius: Ἀδωνίς δεσπότης ὑπὸ Φοινίκων, Adonis Phœnicibus Dominus est. Vnde Lacones eum κύριον, id est, κύριον dixerunt, eodem teste. Hic maximo in honore apud Assyrios. Hinc Adonin Solem esse non dubitari scribit Macrobius. l. I. Saturn. inspe.

ἡ γυνὸ σίτος σπαιρόμενος, ἕξ μῆνας ἐν τῇ γῆ ποιεῖ
 ὑπὸ τῆς σποράς. καὶ ἕξ μῆνας ἔχει αὐτὸν ἡ Ἄφρο-
 δίτη, τῆτ' ἔστιν ἡ εὐκρασία τῆς αἰέρος, καὶ ἐκ τότε
 λαμβάνουσιν αὐτὸν οἱ ἀνθρώποι, id est, ajunt
 enim de Adonide, quod mortuus sex menses mo-
 ratus est in complexu Veneris, quod etiam apud
 Proserpinam. Hoc re ipsa ita se habet: quod
 Adonis frumentum est satum, quod sex menses
 degit sub terra: sex menses illum habet Venus,
 aëris temperies scilicet, ex quo illum messorum
 colligunt. Alii tamen, & quidem rectius, So-
 lem intelligunt. Hic enim, dum sex signa austra-
 lia pererrat, breviores sunt dies noctesque lon-
 giores, & dicitur apud inferos morari. Cum
 vero signa Borealia percurrit, Venerem amat:
 qua omnis lætitia restituitur. Orpheus hunc ita
 in hymnis celebrat:

Εὐβλε, πολύμορφε, τροφή πάντων ἀρίσθη,
 Κέρη, καὶ κόρη, σὺ πᾶσι θάλας αἰὲν ἄδωνι,
 Σθενύμενε, λάμπων τε καλαῖς ἐν κυκλάσι
 ὥραις

*Consiliis pollens, multiformis, nutritio omnibus
 existens,*

*Puella Ἔ puer, tu omnibu germens æternum
 Adoni,*

Extincte, resplendensque labentibus horis.

Uterius vero pergens, eum modo apud Superos,
 modo apud Inferos esse canit:

Ὅς ποτὲ μὲν ναίεις ὑπὸ τάρταρον ἠεροῦντα,
 Ἦ δὲ πάλιν πρὸς ὄλυμπον ἄγεις δέμας ὠριό-
 καρπον.

Qui

Qui nunc nigrum inhabitas Tartarum,

Et rursum in Caelum referes corpus frugiferum.

Physici enim, teste Macrobio l. 1. Saturn. c. 21. terræ superius hemisphærium, Proserpinam vocaverunt. Ergo apud Assyrios sive Phœnicas lugens dicitur Dea, quod Sol annuo gressu, per XII. signorum ordinem pergens, partem quoque hemisphærii inferioris ingreditur, quia de duodecim signis Zodiaci sex superiora, sex inferiora censentur. Et cum est in inferioribus, & ideo dies breviores facit, lugere creditur Dea, tanquam Sole raptu mortis temporalis amisso, & a Proserpina retento, quam numen terræ inferioris circuli & Antipodum diximus. Rursumque Adonin redditum Veneri credi volunt, cum Sole videlicet sex signis annuis inferioris ordinis, incipit nostri circuli lustrare hemisphærium, cum incremento luminis & dierum. Ab apollo autem tradunt interemptum Adonin, Hyemis imaginem in hoc animali fingentes: quod asper hispidus & asper, gaudet locis humidis & lutosis, pruinaque contentis, proprieque hyemali fructu pascitur glande. Ergo Hyems veluti vulnus est Solis, quæ & lucem ejus minuit & calorem, quod utrumque animantibus accidit morte. Nec Atys, quem Berecynthia mater amavit, alius est, quam Sol: qui corrupto nomine pro Adoni Atys vel Attines dictus est. Hic enim fistula & virga ornatus est. Fistula ordinem spiritus inæqualis ostendit, quia venti, in quibus nulla æqualitas est, propriam sumunt de Sola substantiam

tiam. Virga Solis potestatem asserit, qui membra moderatur. Et hujus in sacris etiam luctum adhiberi tradit Macrobius l. i. Saturn c. 2 r. Ad octavum nempe Kal. April. Phryges exordium lætitiæ celebrant, qui dies Hilaria appellatur, quo primum tempore Sol diem longiorem nocte protendit.

Plangebatur & apud Aegyptios Osiris, cujus sacra ἀφαισμοῦ καὶ εὐρέσει culta fuerunt. Hic enim, cum iustissime apud Aegyptios regnaret, a Thyphone fratre, homine violento & impio, trucidatus est. Is dilacerato interfecti corpore in XXVI. frustra, cuique facinoris socio unum tribuit, ut omnes eo piaculo obstringeret, sibi que in regni defensione & custodia firmos haberet adjuutores. Reperit tandem Isis omnia frustra corporis pudendis solummodo demptis. Virilia enim a Thyphone in fluvium abjecta erant, quia sociorum nemo hæc recipere volebat: quæ tamen ab Iside nihilominus divinis honoribus affecta fuerunt. Nam in templis effigiem horum adornatam coli præcepit, & initiorum ceremoniis, sacrificiisque Deo isti peragendis honoratissima ut esset, plurimaque veneratione digna, effecit. Idcirco & Græci, postquam sacrorum Bacchicorum ritus & Orgiorum sollemnitates ab Aegyptiis accepere, membrum illud in mysteriis, initiationibus, & sacrificiis Dei hujus, Phalli nomine honorant. Hæc Diodorus Siculus l. i. Biblioth. Ptolem l. II. Tetrabibl. de Assyriis, Persisque, & Aegyptiis: κατὰ διεστέλλαι δὲ παρ' αὐτοῖς, τὰ γεννητικὰ μέγιστα διὰ τὸν

τὸν τῶν προκειμένων ἀστέρων ἑρημάλιστον ὄντα
 σπερματικῶν Φύσει, idest, *sacra sunt apud eos
 membra generationi destinata ob Solis, Saturni,
 Venerisque aspectus, qui seminales sunt.* Xiphili-
 nus in Heliogabalo: τῶ αὐτῶ (Ἡλιογαλάῳ)
 ἔθους παῖδας σφαγιαζομένῳ, καὶ μαγισανύ-
 μασι χρώμενῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ
 λείονα, καὶ πύθιον, καὶ ὄφιν, ἕνα ζῶηα ἱερα-
 τακτείας, αἰδοῦναι τε ἀνθρώπων ἑμβολῶν, καὶ
 ἀλλ' ἅηα ἀσσοιουργῶν περὶ αὐτοῖς τί τις μύροισι
 ἀνέπειθε χρώμενῳ; idest, *ipse sacrificavit pueros
 hostias immolans, & imposturis magicis utens. Sed
 & in templum ipsius Leonem, & Simiam & Ser-
 pentem aliquem viventem inclusit, verenda hominis
 injiciens, hisce amuletis seu unguentis perpetuo tunc
 utens.* De his spurcissimis sacris consule Eusta-
 thium l. τ. Iliad. Haud dubie reprehensio illa
 Ezech c. XVI. v. 26. de Phallis hisce intelligenda
 est. Idololatria enim sub fornicatione intelligitur.
 Hinc Phallorum cultus, * tanquam ab Aegyptiis
 acce-

* Non solum in Aëdis (eo pertinet Iſidis capiti mem-
 brum virile imponi apud *Trifanum* in M. Aurelii
 Claudii nummo) Osiridis Bacchi & Eleyfinskiis Sacris
 pendendorum membrorum cultus erat, sed & in Cy-
 beles Sacris (vide *Cyperum*, in Harpocrate p. 89.)
 Deæ Syriæ (Confer *Seldenum* de Diis Syris Syntagm.
 II. cap. I. p. 227) eorundem cultus observabatur. Vi-
 de *Le Moyne* in Variis Sacris p. 747. *Petr. Zornium* Tr.
 I. Opusc. p. 277. 779. & in Biblioth. Antiq. & Eze-
 get. T. I. p. 14. 322. 729. 947. sq. Phallum istum
 vim genitalem & seminatalem denotasse vult *Plutar-
 chus* lib. de Iſide & Osiride, quo etiam confer *Porphy-
 rium* apud *Eusebium* de Præparat. Evang. Observaciones.

acceptus severe taxatur. Sic autem verba: ותוכי אל בני מצרים שכנן גרתי בשר; *scortata es cum filius Egypti, vicinis tuis, magnis carne.* בשר enim non tantum carnem, sed etiam hominem, interdum vero animalia denotat, nunc tota, nunc partes; inde etiam honestatis causa de membro pudendo dicitur, ut Buxtorfius contendit. גרתי autem magnus sonat, & participialiter crescens; quod nervis extentis horrendum illud quasi crescebat, & extendebatur. Hinc, Prudentius l. II. contra Symmachum Priapi obscœna cubilia, affixumque ramum hęc carminibus carpit:

--hic tamen idem

*Scortator nimius, multa que libidine suctus
Ruricolæ vexare lupas, inter que sancta,
Et densas sepes obscœna cubilia inire:*

Indomitum intendens animum, semperque paratum

*Ad facinus, nunquam calidis dabat otia venis,
Hic Deus e patrio prænobilis Helleponto
Venit adusque Italos sacris cum turpibus hortos,
Sinum lactis & hęc votorum liba quot annis
Accipit, ac thuris servat vineta Sabini,
Turpiter adfixo pudeat quem visere ramo.*

Hęc lucem addunt Ezech. c. XXIII. v. 20. ubi expresse inter pudenda hujus & afini comparatio

---

De sole omnis foecunditatis parente illa Sacra exponit *Vossius* de Idolol. L. I. p. 198. cujus vestigia premit *Cuperus* l. c. historice *Clericus* T. VI. Bibl. Vniuers. p. 61. physice *Eschenbachius* in Epigene p. II.

tio instituitur: ותענכה על פלגשיהם אשר כשר חמורים כשרם id est, & amasiam agit cum concubinis eorum, eo, quod velut caro asinorum, caro eorum. Nihil aliud intelligitur hic, nisi Phallus. Legimus enim apud Euseb. l. de falsa Religione; Priapum aliquando cum una ex illis asellis, qui Bacchum in Indicam expeditionem proficiscentem trans quendam fluvium transvexere, de membri magnitudine decertasse. Priapus autem apud Iudæos colebatur sub idolo Miphlezeth, * ut 1 Reg. c. XV. v. 13. apparet: Descendit autem a radice פלץ; quod tremere significat: quia horrorem ac calamitates multas cultoribus suis adducit, uti ad caput hoc R. Levi Ben-Gersom scribit: שהויה מביא פלצות וצרות לעוכריו, ideo quod tremorem affert & calamitates multas eis, qui eum coluere. Cui aslipulatur R. David Kimchi. Vnde & apud Romanos Priapus

-- furum, aviumque

Maxima formido dictus.

Catullus epigr. XX.

- hoc tibi expedit,

Parata namque crux, sine arte mentula.

Et Martialis l. VI. ep. XVI.

Tu qui pene viros terras & falce cinados,
Iugera sepositi pauca tuere loci.

H

Idem

* Miphlezeth nomine Deam Hecatem designari contendit Cl. David Millus in Diss. de Baalzebus & Miphlezeth, quæ extat Diss. Sel. p. 190. 191.

acceptus severe taxatur. Sic autem verba: רתוכי
 : בשר אל-בני-מצרים שכנני גרלי בשר : *scortata es*
cum filiis Egypti, vicinis tuis, magnis carne. בשר
 enim non tantum carnem, sed etiam hominem, in-
 terdum vero animalia denotat, nunc tota, nunc par-
 tes; inde etiam honestatis causa de membro puden-
 do dicitur, ut Buxtorfius contendit. גרל autem
 magnus sonat, & participialiter crescens; quod
 nervis extentis horrendum illud quasi crescebat,
 & extendebatur. Hinc, Prudentius l. II. contra
 Symmachum Priapi obscœna cubilia, affixumque
 ramum hisce carminibus carpit:

-- *hic tamen idem*

Scortator nimius, multa que libidine suctus

Ruricolæ vexare lupas, interque salicta,

Et densas sepes obscœna cubilia inire :

*Indomitum intendens animum, semperque pa-
 ratum*

Ad facinus, nunquam calidis dabit otia venis.

Hic Deus e patrio prænobilis Helleponto

Venit adusque Italos sacris cum turpibus hortos,

Sinum lactis & hæc votorum liba quot annis

Accipit, ac thuris servat vineta Sabini,

Turpiter adfixo pudeat quem visere ramo.

Hæc lucem addunt Ezech. c. XXIII. v. 20. ubi
 expresse inter pudenda hujus & asini compara-
 tio

De sole omnis fecunditatis parente illa sacra expo-
 nit *Vossius* de Idolol. l. I. p. 198. cujus vestigia pre-
 mit *Cuperus* l. c. historice *Clericus* T. VI. Bibl. Vni-
 vers. p. 61. physice *Eschenbachius* in Epigene p. 11.

tio instituitur: ותענכה על פלגשיהם אשר id est, & amasiam agit cum concubinis eorum, eo, quod velut caro asinorum, caro eorum. Nihil aliud intelligitur hic, nisi Phallus. Legimus enim apud Euseb. l. de falsa Religione; Priapum aliquando cum una ex illis asellis, qui Bacchum in Indicam expeditionem proficiscentem trans quendam fluvium transvexere, de membri magnitudine decertasse. Priapus autem apud Iudæos colebatur sub idolo Miphlezeth, * ut 1 Reg. c. XV. v. 13. apparet: Descendit autem a radice פלץ; quod tremere significat: quia horrorem ac calamitates multas cultoribus suis adducit, uti ad caput hoc R. Levi Ben-Gersom scribit: שדוה סכיא פלצות וצרות לעוכריו, ideo quod tremorem affert & calamitates multas eis, qui eum coluere. Cui aspipalatur R. David Kimchi. Vnde & apud Romanos Priapus

-- *furum, aviumque*

Maxima formido dictus.

Carullus epigr. XX.

- *boc tibi expedit,*

Parata namque crux, sine arte mentula.

Et Martialis l. VI. ep. XVI.

Tu qui pene viros terras & falce cinados,

Iugera sepositi pauca tuere loci.

H

Ideq;

* Miphlezeth nomine Deam Hecatem designari contendit Cl. David Millin in Diss. de Baalzebus & Miphlezeth, quæ extat Diss. Sel. p. 190. sqq.

Idem ep. XLIX.

Num sum de fragili dolatus ulmo,
Nec quæ stat rigida supina vena
De ligno, mihi quolibet columna est,
Sed viva generata de cupresso.
Hanc tu quisquis es, o, malus timeto.

Idem ep. LXXIII.

Aspice, quam certo videar non ligneus ore,
Nec de vota focis inguinis arma geram.

Apud Thalmudistas autem legitur **מפצפץ**,
eo quod mirificum risum præberet: Nempe ut R.
Ioseph explicat: **כמין זכרות עשתה לה והיתה**
כמין זכרות עשתה לה והיתה, eo quod recondita in
memoriam revocarentur, quæ feceret illa; & confe-
ctus fuit illi a fæminis pubescens in omni tem-
pore. Meminit etiam illius R. Salomon Iarechi
ad eundem locum **אמרו רבותינו מפליא**
ליצנות, dicunt Rabini nostri, quod miran-
dum excitaret risum. Eo etiam respexit procul
dubio author vulgatæ editionis Latinæ, cui & Ly-
ranus consentit. Seniores autem hunc locum ita
vertunt: **μητέρα εαυτῆς μετέσῃσε τῆ μη εἶναι**
ἡγεμένην καθότι ἐποίησε σύνοδον ἐν τῷ ἄλσει αὐ-
τῆς. καὶ ἐξέκοψεν ἑσάτας κατὰ δούσεις αὐτῆς καὶ
τὴν Μααχά τὴν μητέρα αὐτῆς μετέσῃσε ἵδῃ μη εἶναι
τῇ Ἀσαρῇ λειτερεῖσσαι καὶ κατέκοψε τὸ εἶδω-
λον, &c. sed quidnam **σύνοδος** ista & **κατὰ δούσεις**
sibi volunt? **σύνοδος** namque coitum quandoque
significat, **κατὰ δούσεις** vero olentem fornicem, qua
libidines, & obscæna celebrabant. Quem mo-
rem Tertullian. l. III. ad Vxor. tangit, consulto-
rium

rium vocans: Procedat de janua laureata, ut de novo consistorio libidinum publicarum. Senec. Controv. Meretrix vocata es, incommuni loco stetisti, stetisti puella in lupanari, stetisti cum meretricibus. Horat. l. I. Carm.

*Quis multa gracilite puer in rosa
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato Pyrrha, sub antro.*

Juven. Sat. VI.

*- dormire virum cum senserat uxor,
Ausu palatino tegetem praeferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix augusta cucullos,
Linquebat, comite ancilla non amplius una:
Et nigrum flavo crinem abscondente galero,
Intraxit calidum veteri centone lupanar,
Et cellam vacuum, atque suam, tunc nudis
papillis*

*Constitit auratis titulum merita Lycisca,
Ostenditque tuam generose Britannice vom-
itrem.*

*Exceptit blandam intrantes, atque era poposcit.
Mox lenone suas jam dimittente puellas,
Tristis abit, sed quod potuit, tamen ultima cel-
lam*

Claustis adhuc ardens. -

Clemens Alexandr. l. III. c. 3. Pæd. in eis stant in fornice mulieres, carnem suam ad probra voluptatis venundantes; & pueri docti abnegare naturam mulieres simulant. Omnia immutavit lu-

xus; hominem probro ac dedecore affectit: mollis & luxuriosa superflua curiositas quarit omnia, omnia aggreditur, naturam coercet, homines patiuntur muliebria, & fœminæ præter naturam viros agunt, & nubunt, uxoresque ducunt fœminæ: nullus est meatus ad quem non pateat aditus impudentiæ. Iam vero eis quoque communis Venus publicatur, conviviorum delitiæ. O nefandum spectaculum! o nefandum studium! Hæc civilis nostræ intemperantiæ ostenduntur trophæa; flagitia arguunt, quæ prostant in fornicibus Suetonius in Tiberio: *In sylvis quoque ac nemoribus passim venereos locos commentus est, prostantesque per antra, & cavas rupes, ex utriusque sexus pube Paniscorum & Nympharum habitu, palamque jam & vulgato nomine insule abutentes Caprinium distabant.* Strabo l. XVI. Geogr. de Assyriorum mulieribus; omnibus Babyloniorum mulieribus mos est, ex causa quadam in aliqua re venerea cum hospite permisceri, cum turba & cultu plurimos ad illum venientibus, quilibet coronatur: qui vero ad eam admittitur, posito super genibus ejus argento, quantum sibi videtur, cõit longe ea a fano abducta, id argentum Veneri sacrum est. Arnob. l. v. Cypriæ Veneris abstrusa illa initia præterimus, quorum conditor Cyniras rex fuisse iudicatur: in quibus fumentes certas stipes, inferunt ut meretrici. Clemens Alex. in Protrept. *νόμισμα δὲ ἀεὶ φέρουσι αὐτῇ οἱ μυστανοὶ ὡς ἑταίρα ἱεράαι:* *Nunnum autem ii offerunt, qui iniuriantur, ut ami-*

ca amatores. Huc respiciunt Baruchi verba c. VI. v. 43. Αἱ δὲ γυναῖκες περιθέμεναι χονία ἐν ταῖς ὀδοῖς ἐκείνην θυμιῶσαι τὰ πίπυρα· ὅταν δέ τις αὐτῶν ἐφελκυθεῖσα ὑπό τι τῶν παραπερευομένων κοιμηθῆ, τὴν πλησίον θινειδίζει ὅτι ἢ ἠξιώσῃ ὡς περὶ αὐτῆ, ἢ δὲ τὸ σχονίον αὐτῆς διαρρήξῃ. *Mulieres vero cinctæ funiculis in viis ipsis sedent accendentes acus eorum. Sed quando aliqua illarum abstracta ab aliquo ex transeuntibus compressa fuerit, alterum probro afficit, quod non fuerit appetita, sicut ipsa fuit, neque funiculus ipsius disruptus fuerit.* Olympiodorus autem vult τὰ σχονία fuisse περιζώματα seu cingula, quibus pudenda duntaxat operiebant, cætera nudæ. Σχονία, scribit, φησὶ τὰ περιζώματα. Καλύπτουσα γὰρ μόνον τὰ τῆ σώματος ἀσχήμονα, τὰ λοιπὰ παργύμην προσκαλέμενα τὲς ἐρασάς. Et hoc habitu alliciebant amatores suos. Quem morem in Satyrico suo tangit Petronius: *Cum ego negarem me cognoscere domum, video quosdam inter titulos, nudasque meretrices furium spatiantes.* Philæmon Comicus:

Στήσαι περιμένει ἢ γυναῖκας κατὰ τόπους
κοινὰς ἅπασιν, καὶ καλίσκουσμένας,
ἑσῆσι γυμναί.

*Prostare conductum inter mulieres, ad locos
Omnibus communes, & preparatas,
Sunt nude.*

Tacit. l. XV. Annal. *contra scorta visabantur,
nudis corporibus.* Artemidorus l. II. ἢ δὲ ὅλα γυ-

μνή, (ἀΦροδίτη) ἑταίρας καὶ μόναις ἀγαθῇ, καὶ
 ἀργασίας σηματοτικῇ: tota vero nuda Venus ami-
 cis & folis bona, & quæstus significatrix. Cypria-
 nus c. VI. de spectac. Per prostitutarum nuda cor-
 pora. Ex junco autem erant zonæ, quo faci-
 lius rumperebantur; & præcinctione hac artem
 suam profitebantur. Hinc Diana apud Græcos
 λυσιζωνος dicta fuit; cum enim uterus excrevisset
 gravidis puellis, sic ut consueta zona amplius
 cingi non possent, eam in templo Dianæ * so-
 lemni ritu deponebant, ut Agathias in his refert
 carminibus:

T 7

- * De templo hoc Dianæ Ephesinæ vide *Seldenum* ad marmora Oxon. p. 57. 73. 96. *Petrum Fabrum* L. III. Semeltr. p. 51. *Th. Smithum* in notitia VII. Ecclesiarum Asiae p. 156. *Andr. Mollerum* specimine rei numar. veter. p. 39. *Petitum* lib. de Amazonibus c. 30. *Spanhemium* de Vesta, & Prytanibus Græcorum T. V. antiq. Rom. p. 698. *Ottavium Falconerium* in diss. de numo Apameensium, quos laudat *Celeb. Fabricius* Bibliogr. ant. p. 297. Iis adde Rev. *Deylingium* in Obs. S. P. III. p. 286. *Jo. Esbergium* Diss. de Dianæ Ephesinæ templo Upsal. 1702. 8. *Aug. Esmarckii* Disquisitiones IV. Hamburgi editas p. 21. 39. & Rev. *Wolffsum* in Cur. Philolog. & Crit. p. 1296. Templi ipsius formam ex veterum monumentis delineat, & in duplici numo exhibet *Claudius Menetretius* in commentatione de Statua Dianæ Ephesinæ f. 48. sq. quo labore amplius perfunctus est *Jo. Petr. Btlorinus* in repetita ejusdem libelli editione Rom. 1688. & in T. IV. Antiq. Græc. Statuam Dianæ Ephesinæ, quam hoc templum complectebatur, apud eundem *Menetretium* tum in numis, tum in ipso simulacro

τῆ παφίῃ σιφάνυς, τῆ Παλλάδι τὴν πλοκα-
μίδα

Ἄρτέμιδι ζώνην ἀνθετο καλλιφῶσ.

Εὔριτο γὰρ μητηῆρα, τὸν ἦθελε, καὶ λάχνη
ἦσεν

Σώφρασα, καὶ τεκίαν ἄρσεν ἔτικχε γένθ.

Veneri corollas, Minerva crines,

Diana zonam posuit Callirhoz.

*Invenit enim procum, quæm volebat, & accerpsit
invenitum*

Sapientem, & gravida σίχχα est masculum.

Hinc zonam solvere, * gravidam fieri notat, ut
Apollonius l. I. Argon. canit:

Μίτρην πρώτου ἔλυσσα, καὶ ὕσατο, ἔξοχα
γὰρ μοι

Εὐλείθυια θεὰ πολιοῦς ἐμίγηρε τέκιο.

H 4

Cin-

conspicias, unde repetit Rev. *Deylingius* l. c. p. 284.
& *Neocorus* in Biblioth. Novor. libr. an. 1699. p.
185. qui & p. 285. aliam repræsentat ex *Leonb. Au-*
gustino, & aliis numis p. 287.

- * Zonam solvere dicebantur virgines, cum nubere-
& viro traderentur, vel cum novæ nuptæ partus ede-
rent. Vide *Josephum Scaligerum*, *Muretum* & *Robor-*
sellum carminum Catulli interpretes, *Alexandr. Sar-*
dum de moribus ac ritibus gentium l. 7. *Aloysium*
Novarinum l. IV. factor elect. c. 9. p. 53. *Risonium*
de ritu nuptiar. p. 25. *Thomasium* de Donar. cap.
XIV. p. 807. T. XII. *Grævil. Hieron. Magium Mi-*
scellanum l. I. c. 2. *Anton. Holomannum* de veteri ritu-
nuptiarum cap. 16. p. 1123. T. VIII. *Grævil & Doug-*
teum Anal. in V. T. appendice ad Apocryph. Judith.
IX, 2. p. 171. sq.

*Cingulum primum solvit, & ultimum excellens
enim mihi,*

Ilithyia Dea civitatis invidit natum.

Expresse autem in sacris literis prohibetur prostitu-
tio illa, & huc illud Levit. c. XIX. v. 29. respicit:
:אל־תחלל את־בתך להזנותי: id est, ne pro-
fanato filiam tuam prostituendo eam. D. autem
Hieronymus Priapum vertit: Miphlezeth: Afa Rex
Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps
in sacris Priapi, & in luco ejus. Et in c. XV. secun-
di Paralip. libri: sed & Maacham matrem Afa Rex
ex angusto deposuit imperio, eo quod fecisset in luco
simulacrum Priapi, quem alias Beelphegor vocat.
Sic enim c. XIX. ad Oseam scribit: *Ipsi autem edu-
cti de Aegypto fornicati sunt cum Midianitis, & in-
gressi sunt ad Beelphegor idolum Moabitarum, quem
nos Priapum possumus appellare.* Denique interpre-
tatur Beelphegor idolum tentiginis, habens in ore,
id est in summitate pellem, ut turpitudinem mem-
bri virilis ostenderet. Item c. IV. Istiusmodi Idolo-
latria erat in Israëli colentibus maxime sceminis Beel-
phegor ob obscæni magnitudinem, unde & Afa Rex
tulit excelsa de populo & hujusmodi sacerdotes &
matrem de angusto posuit imperio. Item l. I. contra
Iovianum c. XII. Phegor in lingua Ebræa Priapus
appellatur. Rufinus l. III. in Hoseam: Beelphegor
figuram Priapi * dixerunt tenere. Isidorus Origin,
l. VIII.

* Priapum cum nudo inguine ex antiquo marmore re-
præsentat *Anton. du Pois* dans la discours sur les medail-
les & graveurs antiques, item *Boissardus* in *Antiq. Rom.*
aliique, quos laudat *Cel. Peir. Zornius* T. I. *Opusc. Sacr.*
p. 276.

l. VIII. Beelfegor interpretatur *simulacrum ignominie*. Idolum enim fuit Moab, cognomento Baal, super montem Phegor, quem Latini Priapum vocant, hortorum Deum. Origenes Idolum vocat Turpitudinis Hom. II. *Beelphegor idoli nomen est, quod apud Midianitas precipue a mulieribus colebatur. In hujus ergo idoli mysteriis consecratus est Israël. Interpretationem nominis ipsius cum requireremus attentius inter Hebræa nomina, hoc tantum invenimus scriptum, quod Beelphegor sit species turpitudinis.* Noluit tamen declarare quæ vel qualis species, vel cujus esset turpitudinis, honestati credo consulens, qui interpretatus est, uti ne auditum pollueret audientium. Igitur cum multæ sint turpitudinum species, una quædam ex pluribus turpitudinis speciebus Beelphegor appellatur. Hæc ille. Forsitan etiam locus ille Ezech. c. VIII, v. 3. huc pertinet: **אשר שם מושב סמל הקנאה המקנא** ubi erat sedes idoli Zelotypiæ, quod provocat ad Zelotypiam. Quid enim magis zelotypiam divinam & iram excitaret, quam ejuscemodi Idolum Turpitudinis, & Ignominie, qua provocaretur Deus ad justam vindictam. In sacris enim hujus idoli denudabant pudenda. Sic enim verba illa interpretor Ezech. cap. XVI. vers. 25. **והפשקי את רגליך לכל עובר:** divaricasti pedes tuos omni viatori. Et c. XXIII. vers. 18. **והגל תזנותיה ותגל את ערותה** cum itaque retegat scortationes suas, retegatque nuditatem suam. **ערוה** enim nuditatem significat, & quidem pudendorum, quæ natura tegi voluit. Gen. IX. vers. 22. **ערוה אביו:** verenda

da patris sui, & sexcenti alii loci passim in S. Scriptura occurrunt. Hæc autem detectio erga idola facta esse intelligitur; quia fœminæ hæc colebant; ob insignem Assyriarum mulierum libidinem, Nec enim secundum literam scortatio hæc sumenda est: sed idololatria intelligitur, & ritus divaricatione illa in sacris notatur. Huc spectat Philonis illud in libro *περὶ τῶν μέλονομαζομένων*: ἔτοι τε τελευτῆς ταῆς αἰσθητικῆς ταῆς Βεελφεγὼρ τελευτῆς, καὶ τὰ ἐ σώματα ὁ σώματα πάντα εὐρύναίης πρὸς τὴν τῶν ἔξωθεν ἐπιχειομένων ρευμάτων ὑποδοχὴν. ἐρμηνεύεται γὰρ Βεελφεγὼρ ἀνωτέρω σώμα δέρματ. κατέκλυσαν τὸν ἡγεμόνα τὸν καὶ ἐπέσειαν εἰς βυθὸν ἔσχατον, hoc est, illi vero sacris impiis Beelphegor initiati, atque omnia corporis ostia, ad recipienda, quæ ab externo infunduntur flumina, dilatantes: (interpretatur enim Beelphegor superius os pellis) mentem gubernatricem diluvio obruerunt, & in imum gurgitem impulerunt. Accuratius hunc modum denudandi tradit R. Salomon Iarchi ad Numer. c. XXV. v. 3. פִּרְעוֹן לְפָנָיו רַעֲיָהּ מוֹצֵא רַעֲיָהּ מוֹצֵא רַעֲיָהּ distendebant coram illo foramen Podicis, & stercus offerebant; & hic erat cultus ejus. Cui astipulatur R. Moses Ben-Maiemon in More Nevochim part. III. c. XLVI. inquires: Tu vero scis quod servitium idoli quod vocabatur Pahor in temporibus illis erat, ut discooperiret se homo versus eum. Et idcirco præceptum est sacerdotibus, ut facerent braccas, quibus cooperirent operienda in hora sacrificii; & præterea non ascende-bant per gradus ad altare, ne discooperirentur. Ar-nobius

nobius l. V. ritum hunc tangit: Propudiosa corporum monstratur obscenitas, objectanturque partes illæ, quas pudor communis abscondere, quas naturalis verecundiæ lex jubet: quas inter aures castas, sine venia nefas est, ac sine honoribus appellare præfatis. Mortuo namque Api, ut Diod. Sicul. l. I. & Strab. l. XVII. scribunt, apud Aegyptios, sacerdotes ad id delecti vitulum priori similem quærent: quo invento, mulieres solæ taurum vident: quæ ante faciem ejus astantes, vestibus sublatis ei abrasam femem ostentant. De cultu Veneris apud Phœnices Eusebius l. III. de Vita Constantini hæc refert: *Nemus erat & delubrum* extra publicam viam spurco Veneris demoni in parte verticis montis Libani in fruticeto positum. Erat hic maktiæ schola omnibus lascivis. Vbi viri non viri, muliebri morbo demanem placabant. Doindo & illegitimi ac furtivi mulierum congressus arcanaque & turpia facta ibi exercebantur; nec quisquam erat magistratus ea puniens, eo quod nemo vir honestus illic comparere auderet.* Epiphanius de Eleufiniis sacris l. III. tom. II. de fide Catholicæ Ecclesiæ, inquit: *In adytis sunt fœdissima, mulierum denudationes, tympana, placentæ, rhombus, calathus, lana confecta, & cymbalum, & cyceon potus in phiala preparatus.* Arnobius l. V. de

De delubris vide *Chobotium* ad *Horat.*, p. 560. *Bergivium* des grands chemins de l'Emp. L. 5 C. 8. p. 790. *Sauberzum* de Sacrif. p. 324. sq. *Onzolium* ad *Niniv.*, p. 54. sq. *Schwarzsteischium* Oper. Hist. Polit. p. 758. *Guperum* ad *Labant.* de mort. perfec. p. 162. & *Paisicum* Lex. Antiq. Rom. T. I. p. 645, b.

de Origine horum Sacrorum hæc scribit: *Quodam tempore, inquit, cum in Sicilia legeret flores virgo Proserpina, per profunda aitudinis speluncam Rex profiliens Manium, raptam secum vexit. Ceres facies geminas, flammis comprehensas Etnæis, præferens, pergit ire qua situm filiam: Eleusinos etiam pervobitur fines, in regione Attica. Pagum illum incolebant terrigenæ Baubo, Triptolemus, capellarum Dysaulæ custos, Euboleus porcorum, gregis laniciæ Eumolpus, a quo gens fuit Eumolpidarum, & ducitur clarum illud apud Cecropios nomen: & quæ postea floruerunt caduceatores, hierophantæ atque præcones. Baubo accipit hospitio Cererem, sitienti offert potionem cymum, cyceonem quam nuncupat Gracia. Aversatur & respuit mærens Dea: cumque nullis quiret obsequiis flecti, vertit Baubo artes, & quam serio non quibat allicere, ludibriorum statuit exhibere miraculis. Partem illam corporis, per quam sexus femineus & sobolem prode, & nomen solet acquirere generi, eam longiore ab incuria liberat, facit sumere habitum puriorem, & in specie levigari nondum duri atque striculi pusionis. Redit ad Deam tristem, & inter illa communia, quibus moris est frangere ac temperare mærores, reteggit seipsam, atque omnia illa pudoris loca revelata monstrat. Inguinibus atque pubi affigit oculos diva, & inauditi specie solaminis pascitur. Tum diffusior facta per risum, aspernatam sumit atque ebibit potionem: & quod diu nequivit verecundia Baubonis exprimere, præpudiosi facinoris extorsit obscuritas. Symbola quæ rogati in sacrorum exceptionibus respondebant, erant: Iejunavi, atque*

atque ebibi cyceonem: extra sumsi, & in calathum misi: accepi rursus atque in cistulam transtuli. Clemens Alex. in Protrept. Baubo cum Cererem hospitio excepisset, ei confestim potum porrigit. Cum ea autem recusaret accipere, & non vellet bibere, ut quæ lugeret, ægre faciens Baubo, ut quæ fuisset despecta, pudenda aperit & ea Deæ ostendit. Ceres autem delectatur visione, & vix tandem potum accipit, exhilarata spectaculo. Cæterum in sacris Cypriæ Veneris Phallus adhibebatur. Rationem tradit Clemens Alex. in Protrept. *Quæ ergo ex spuma & in Cypro est genita Cinyra amica, Venerem dico, quæ Φιλαμηνῆς dicitur, quæ exorta sit ἐξ μηδίων*, hoc est, ex genitalibus: ex salacibus, inquam, illis genitalibus, quæ cælo abscissa sunt, quæ post abscissionem fluctui vim attulerunt, tanquam libidinis vestris partibus dignus fructus sit Venus in sacris mysticis. Marinæ hujus voluptatis generationis indicium, salis pugillus, & Phallus traditur iis, qui in hac mechandi arte sunt initiati. Idem: annon Veneri quidem *περιβασίη* Argivi: *εταῖρα* autem, id est, amicæ seu meretrici Athenienses, *καλλιγύγω* autem, id est, pulcros clunes habenti sacrificant Syracusani, quam Nicander Poëta alicubi vocavit *καλλιγύγων*, id est, pulcris natibus? Dionysum autem jam taceo *χοιροψάλλον*, id est, cunni contrectatorem. Eum adorant Sicyonii Dionysum præficientes membris muliebribus, ut curam gerat turpitudinis, colentes eum, qui est author & princeps probri ac petulantiae. Idem: quin etiam Themidis arcana symbola, origanum, lucerna, ensis, pecten muliebris, quem ho-

neſte

neſte & myſtice licet dicere, pudendum muliebre. Conveniebat itaque, ut tam deformis & impudicus Deus, impudicis etiam ceremoniis coleretur; quod de ipſo apud Tibullum carmen loquitur:

• - qui ſub arboris coma

Sacrum ſoles revincte pampino caput

Ruber ſedere cum rubente ſaſcino.

Et ipſe in Catalectis de ſe loquitur:

Nec mihi ſis crimen, quod mentula ſemper aperta eſt.

Novitius ſariæ, quæ T. Livius l. XXXIX. de Bacchi ſacris ſcribit: *Cum vinum animos & nox, & miſti faminis mares, ætatis tenera majoribus, diſcrimen omne pudoris extinxiffet, corrupela primum omnis generis fieri cæpta, cum ad id quisque quo natura pronioris libidinis eſſet, paratam voluptatem haberet. Nec unum genus noxæ: ſupra promiſcua ingenuorum feminarumque erant: ſed falſi teſtes, falſa ſigna; teſtimoniaque & indicia ex eadem officina exhibant; vênona inſidem inſeſtinaque cædes, ita ut nec corpora quidem interdum ad ſepulturam extarent. Multa dolo, pleraque per vim audebantur. Occudebat vim, quod præ ululatus tympanorumque & cymbalorum ſtrepitu nulla vox quiritantium inter ſupra & cædes exaudiri pòterat. Lascivorum habitum Arnobius l. II. contra Gentes graviter reprehendit, qui laſcivis earminibus impudico corporis motu in ſymphoſiis Venerem excitarent; & Pſalterium deliramenta, quæ numeris obſcænis motibus reſpondebant: ut Symphonicas ægerent, & fiſtulatorias artes, cantionibus ut præirent obſcænis numeroſiter,*

rositer, & scabellorum concrepationibus sonoris quibus animarum alia lascivens multitudo incompósitos corporum dissolverentur in motus, & ad ultimum clunibus, & coxendieibus sublevatis lumborum crispitudine fluctuaret. Iuvenalis Satyr. II.

. . . *Vt Gaditanâ canoro*

*Incipiant prurire choro, plausuque probata
Ad terram tremulo descendant chine puella.
Irritamentum Veneris languentis.*

Spureitiem Tiberii Suetonius in scriptis suis retulit: Luxuriam sane ejus seculi eo processisse testatur scripta, ut mulieres tenuissimis velatæ linteis, * velanda per nebulam quasi opacam aspicientibus ostenderent; quo ad libidinem illos incenderent. Horatius libri primi Satyra II.

*Altera nil obstat; Cois tibi pene videre est
Vt nudum, ne crure malo, ne sit pede turpi,
Metiri possis oculo latus.*

Plinius l. XI. c. XXII. Prima eas redorditi, rursusque texere invenit in Ceo mulier Pamphila Latæ filia, non fraudanda gloria, excogitatæ rationis, ut denudet fœminas vestis. Dio: γυμνός τε αὐτὴ ἐπὶ τῆς Σύραγ

* De hoc vestium genere consule *Brouckhuysium* ad *Propert.* libr. II. El. I. v. 5. *Bayssum* de Re Vest. Cap. VI. *Boi* in *Animad.* ad *Script. Græc.* cap. XIX. p. 80. sq. *Petr. Fabrum* L. I. Semestr. p. 76. *Meursium* de *Luxu Romanor.* cap. 9. *Harduinum* ad *Plin.* T. I. p. 680. & T. II. p. 515. *Saldeonum* L. I. Otior. ex. 6. p. 86. Jo. s. *Vowern* in *animadv.* ad *Petron.* p. 424. *Turnebum* *Advers.* I. Y5. *Braunsium* L. I. de vestitu sacerdot. H. br. c. 8. §. 121. p. 134. & lib. II. §. 697. p. 659. & *Oleatium* ad *Philosophum* p. 8.

θύρας αὐτῆς ἑταίς, ὡς περ αἱ πόρται, καὶ τὸ σινδόνιον χρυσοῖς κρίκοις: ἐξηραμένον διαστίων, nudus-que semper praeforibus ipsius adsians, quemadmodum meretrices, Ἔ telam aureis circulis intertextam dirijiciens. Tertullianus l. de Pallio: *texta pellucida nudavit pudenda.* Fulgent. Mythol. l. i. *Assiterant itaque firmata nebuloso lucida terna virgines.* Hieronym. ad Helvid. *Ingressiuntur expolita libidinum victima, Ἔ tenuitate vestium nuda oculis ingeruntur.* Item ad Lætam: *Vestimenta parci, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur.* Propert. l. IV. Eleg. 11.

Indue me Cois, fiam non dura puella.

Petronius Arbiter in Sat.

Aequum est induere nuptam ventum textilem,

Palam prostare nudam nebula lintea.

Lucret. l. IV. de Nat. Rer.

Interdum in pallam Melitensia, Caeque vertunt.

Cæterum huc respiciunt verba D. Pauli in epistol. ad Rom. cap. I. v. 27. tam nefandos sacrorum ritus, quam perditos seculi sui mores vere taxantia: αἷ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μισητάσθαι τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν ὁμοίως τε καὶ οἱ ἄρσενες, ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξ-καύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσενσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμιθίαν, ἢν εἶδει, τῆς πλάτης αὐτῶν, ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαυβάνοντες, id est, nam Ἔ femina illo-rum mutaverunt naturalem usum in eum, qui est praeter naturam. Similiterque Ἔ masculi relicto naturali usu feminae, exarserunt per appetentiam sui, alius in alium, masculi in masculos, sedisatem per-

petrantes, & primum quod oportuit erroris sui in se recipientes. Horum verborum Scholiastem si vis habere, consule Petronii Satyricon, qui copiosissime nec fucate luxuriam sui temporis luci exponit. Vide & Apulej. *Metamorph. de sacerdote Deæ Syriæ nefando stupro, Miphlezeth autem Priapus est; τὸ ΠΥΡΡΟΝ* enim abjectis prima & ultima literis transiit in Græcorum Phallum. Phallus autem & Ithyphallus dicitur Priapus. Hinc genus carminis, quod *Ithyphallicum* * dicitur, in hujus sacris canebatur: quod ob brevitatem, singularem luxuriam præ se ferebat. Phallica autem in Dionysi honorem instituta, verba sunt Natalis Comitis l. V. *Mytholog.* quæ apud Athenienses agebantur, apud quos primus Pegasus ille Eleutheriensis Bacchi cultum instituit: in quibus cantabant quemadmodum Deus hic morbo Athenienses liberavit, & quemadmodum multorum bonorum author mortalibus existit. Fama est enim quod Pegaso imagines Dionysi ex Eleutheris civitate Bœotix in Atticam regionem portante Athenienses Deum neglexerunt, neque ut mos erat, cum pompa acceperunt: quare Deus indignatus pudenda hominum morbo infestavit, qui erat illis gravissimus: tunc eis ab oraculo, quo pacto liberari possent, petentibus, responsum datum est, solum esse remedium

I

malo-

* Cum hæc carmina canerentur, *φάλλος* penis erectus perticæ gestabatur impositus. Vide *Sponium* in *Miscellan.* p. 26. *Pfowerium* in notis ad *Julium Firmicum Maternum*, p. 428. edit. *Gronovii, Petrum Castellannum* in *Ερολογίαι, Vossium* instituit. Poët. III. 17. & *Montacutium* Orig. *Ecclef.* T. I. p. 65.

malorum omnium, si cum honore & pompa Deum recepissent: quod factum fuit. Ex ea re tum privatim, tum publice lignea virilia thyrsis alligantes per eam solennitatem gestabant: fuit enim Phallus vocatum membrum virile. Sed Clemens Alex. in Protrept. aliam Phalli originem adducit, sic scribens: *Sed quæ sunt quidem in Sagra mysteria, & quæ in Alimonte Atticæ circumscripta sunt Athenis, mundi autem sunt probrium & dedecus: & certamina & Phalli Dionysio consecrati, qui vitam male occuparunt. Dionysus enim cum cuperet descendere ad inferos viam ignorabat. Pollicetur autem se ei esse daturum quidam Prosymnus nomine, sed non sine mercede. Merces autem non pulchra, sed pulchra Dionysio. Erat autem venerea gratia merces, quam postulabatur Dionysus. A Deo autem volente hoc postulatum est, idque ei daturum pollicetur, si redierit, iurejurando promisso confirmato. Cum viam didicisset, abiit, rursus rediit, non offendit Prosymnum: erat enim mortuus. Amatori iusta faciens Dionysus, proficiscitur ad monumentum, & muliebria patiendi vehementi tenetur desiderio. Cum ergo ficus ramum, ut contigit, trussisset, instar virilis membri eum efformat, & ei insidet ramo faciens promissum mortuo. Mysticum hujus, quod accidit, monumentum per urbes Phalli excitantur Dionysio. Nisi enim pompam facerent Dionysio, & canticum canerent, pudendis, inquit Heraclitus, fierent impudentissimi. Hac sacra Corybantes Italia tradiderunt, ut idem refert: Cabeiros autem appellantes Corybantes mortem quoque Cabiricam annunciant. Hi enim duo fraticida, cum cistam*
sustu-

*sustulissent, in qua repositum erat pudendum Dionysi-
eam vexerunt in Hetruriam, egregiarum mercium
mercatores, & ibi habitaverunt, cum essent exsules, ve-
nerabilem pietatis doctrinam, pudenda, & cistam co-
lendam commendantes Hetruscis.*

In S. etiam Codice Philistæi afflicti gravissimo morbo secretis corporum partibus, morbi sui ideam consecrarunt, Deo offerentes cum arca, ut I Sam. cap. VI. v. 4. scriptum occurrit. Gentes enim potissimum Diis suis offerebant imaginem morbi sui, ut etiam Athenienses Phalkum, quo facilius liberarentur. Textus autem in Hebraica veritate sic sonat: **וְהָאֲמָרוּ מִסֵּפֶר סֵרְנֵי פִלְשְׁתִּים הַמְשָׁה עִמָּלֵי זֶהב חֲמִשָּׁה עֶבְכָרֵי זֶהב כִּי־מִגַּפַת אַחַת לְכֻלָּם :** id est, dixerunt numero Satraparum Philistæorum, quinque hemorrhoides aureæ, & quinque mures aurei, quia plaga eadem omnibus vobis, & Satrapis vestris. **עִמָּלֵי** enim obscæna vox est, & cognomen inferiorum partium corporis **כְּנֹוֹי** לַתַּחְתָּנוּיֹוֹת quæ sic obscæne Hebræis ab elevatis clunibus appellantur. Masorethæ autem pro ea substituerunt aliam prononciatu honestiorem, nempe **טַחְרִים**, quæ proprie morbum ani denotat, ut R. David Kimchi in l. Radicum scribit. Est autem **טַחְרִים** morbus gravissimus, ut R. Levi annotat, in quo egreditur sanguis multus, maxime vero quando extraordinarie a Deo immissus est. De muribus satis constat, quod ab ipsis etiam læsi fuerint; unde & id genus animalis Deo tanquam hostia piacularis datum. Plutarchus in Symp. IV. c. V. & in comment-
αἰσὶ φῶς μῖσος refert, hanc bestiolam Ma-

gis, & Deo etiam ipsi ante alias invisam esse. Mures cur sacris abigantur, vide rationem Iamblichi Syri apud Photium in Myriobiblo, Cod. XCIV. qui etiam mysteria ἀπὸ τῶν μυῶν derivari contendit. Ad Esaiæ c. LXV. v. 4. vide R. Moyf. Ben-Maiem. Perplex. III. c. XXX. Quemadmodum enim apud Europæos inter lustra porcus adhibebatur, sic apud Orientales porca & mus. * Sed Dionysus nos revocat. Itaque in orbitam redimus. Hic autem sanioribus Sol fuit creditus. Maro l. I. Georg.

- - vos ð clarissima mundi

*Sidera, labentem celo qua ducitis annum,
Liber & alma Ceres. - -*

Eumolpus in Bacchicis carminibus:

Ἄγροφαῖ Διόνυσον ἐν ἀκτίεσσι πυρρῶδι,
Illustrem Dionysum inter radios igneum.

Orpheus in hymnis:

Πρῶτος δ' ἐς Φάος ἦλθε, Διόνυσος δ' ἐπεκλήθη,
Οὐνεκα δινείται κατ' ἀπείρονα μακρὸν ὄλυμπον.
*Primus vero in lucem venit, Dionysus vero dicitur
Quia voluitur circa magnum longum caelum.*

Clarius tamen subnectit, dum Solem eundem Dionysum esse scribit:

Ἥλιος ἐν Διόνυσον ἐπήκλησιν καλέεσι.
Sol quem Dionysum cognomine vocant.

Ausonius in Epigram. XXIX. varia cognomina Bacchi tradit:

Ogygia

* Vide *Seldenum* de Diis Syris Synt. I. cap. 6. p. 180. *Spencerum* de Legib. Hebr. L. I. cap. 5. *Lomscierum* de Lustrat. Vet. cap. 23. p. 291. & *Saubertum* de sacrif. c. 23. p. 590.

*Ogygia me Bacchum vocat,
 Ofirin Ægyptus putat,
 Mystra Phanacen nominant,
 Dionysum Indi existimant,
 Romana sacra Liberum,
 Arabica gens Adoneum,
 Lucaniacus Pantheon.*

Diodorus autem Siculus l. I. Bibl. scribit, vetustissimos in Ægypto mortales mundum supra se contemplatos & non sine stupore demiratos universi naturam, duos esse Deos existimasse, æternos & primos, Solem quippe & Lunam, quorum istam Ofirin vocant, hanc Isin, ab etymo quodam appellarint. Nam si interpreteris Ofirin, * multioculum esse: & merito, cum radios ubique intendat, universam terram & mare, quasi multis oculis collustret: cum quo etiam Poëtæ consonat versus:

Ἡέλιος ὁ δὲ πάντ' ἰδοῦνός τε καὶ πάντ' ἐπιλάσσει.
Sol, qui cuncta vides, & omnia audis.

Hinc Ofirin Ægyptii, ut Solem esse asserant, quoties Hieroglyphicis suis literis exprimere volunt, insculpunt sceptrum, inque eo speciem oculi exprimunt,

I 3

& hoc

* De Ofiride confer *Tb. Hyde* in notis ad *Perisæli* Itinerarium mundi p. 46. *Fassum* de Idolol. L. I. c. 27. *Huetium* Demonstrat. Evang. Cap. 8. *Salmasium* de annis Climacter. p. 566. *Braunium*, Sel. Sacr. L. IV. Cap. III. p. 383. sq. *Clericum* T. VII. Bibl. Sel. p. 131. *Petr. Zornium* Opusc. T. I. p. 385. sq. & in Biblioth. Antiq. Exeg. T. I. p. 26. 473. 612. 648. 664. & 1125. & *Joh. Christoph. Zebringium* in Observ. de Etymo Ofiridis infert. Bibl. Brem. Class. V. Fasc. II. p. 387. sqq.

& hoc signo Ofirin monstrant: significantes hunc Deum Solem esse, regalique potestate sublimem cuncta despiciere; quia Solem Iovis oculum appellat antiquitas: hæc Macrobi. l. I. Saturn. c. XXI. Ofirin autem sunt qui & Sirium denominatione quadam vocant, Diod. Sic. l. I. Biblioth. Suidas Σείρη. Σείρης ὁ Ἥλιος καὶ Σείριος. Hesychius: Σείριος ὁ Ἥλιος, καὶ ὁ Ἐκύνος ἀστὴρ. Et Nilus Aegyptiis Siris dictus est, cumque Ofiride idem nomen est, ut Seldenus ostendit. Dionysius Afer de Nilo:

Σείρης ὑπ' Αἰθιοπίων κικλήσκεται. οἱ δὲ Συήνης
ἕναίεται σρεφθέντι μετ' ἄνομα Νεῖλον ἔθεντο.

Siris ab Æthiopicibus vocatur. At Syenes

Indigenæ mutarunt versum nomina Nilum.

Plin. l. V. c. IX. *Nec ante Nilus, quam se totum aquis concordibus rursus junxerit, sic quoque etiamnum*

Siris, ut ante nominatus per aliquot millia. Et Nilus lingua sacra vocatur שחר Ἐσαιæ cap. XXIII.

vers. 3. ובטם רבים זרע שחר קציר יאור.

Cujus proventus aquis multis semen Schichoris,

messisrivi. Ieremiæ cap. II. vers. 18. ועתה מהלך

שחר מי שחר לדרך מצרים לשתור מי שחר

quid tibi in via Aegypti bibendo aquas Schichoris.

שחר tamen nigrescere, nigrum esse significat,

unde שחר, qui Nilus est. Quis enim aliorum fluminum,

præter quam Nilus niger optimo jure vocari potuit, qui nigras aquas vehit. Maro l. IV.

Georg.

Et viridem Ægyptum nigra fecundat arena,

Nilus ad eam ipse etiam Ægyptus dicitur Homer.

Odyss. 8.

Ποίω

Πρὶν γ' ἄτ' ἀν' αἰγύπιοις διῖκετόσϠ παλαμοῖο.
Quam Aegypti a Iove fluentis fluvii.

Plinius l. V. c. IX Nat. Hist. Nilus in totum Homero Aegyptus vocatur, Diodor. Sicul. l. 1. Bibl. Nilus Rex fluvium, Aegyptum prius vocatum, Nilum de se nominavit. Vide Eustath. & Didymum ad Hom. Odyss. IV. Oppianum in Cyneget. Hefych. Ιοηαν. Stobæum serm. πη. Aegyptus autem pro nigro accipitur, & αἰγυπτιάζειν pro adurere fumitur, ut hoc carmen testatur:

Χώραν τε τὴν σὴν ἤλιϠ λάμπων Φλογὶ
 αἰγυπτιώσει.

*Regionem vero suam Sol splendens flamma
 Perurit.*

Et αἰγυπτιώσαι atrare & denigrare μελαῖνας interpretantur: Vide Eustathium Odyss. β. & Hefychium in αἰγυπτιώσαι. Ifychius ad Levit. l. III. & VI. Aegyptus, ait, contenebratio interpretatur. Et ob tenebras etiam priscis Aëria dicta est; Eustath. in Dionysi περιήγησιν ἐκλήθη δὲ ποτε κατὰ τὴν ἰσραῖαν, ἡ τοιαύτη χώρα καὶ Ἀερία καὶ Ποταμία, καὶ Λιθιοπία, διὰ τὰς ἐκεῖ λιθιοπας, περὶ ὧν πολλοὶ τῶν παλαιῶν ἰσραῖοι, vocatur vero secundum historiam regio illa Ἔ Aëria, Ἔ Potamia, Ἔ Aethiopia, propter Aethiopes illic habitantes; de quibus multi veterum inquirunt. Apollonius Rhodius Argonaut. α.

- - Ἡερίη, πολυλήϠ ἀα Πελαόσγαν.
- - Aeria, fertilis terra Pelasgorum.

Scholiaſtes ait Theſſaliam ita dictam *παρὰ τὸ μέλαινα* εἶναι τὴν γῆν. ἔτι γὰρ καὶ τὴν Αἴγυπτον Ἡερίαν Φασίν, eo quod nigra tellus fuerit. Et ſic Ægyptum Aëriam vocant. Item Euseb. in Chron. Pa. μεσση̅ς ὁ ἀδελφός αὐτῶ ὁ Αἴγυπτιος καλέμενος ἐβασίλευσεν Αἴγυπτον ἔτη ζη. Μετανόμασεν τὴν χώραν Αἴγυπτον τῷ ἰδίῳ ὀνόματι ἧτις πρότερον Μεστραία, παρ' Ἕλλησι δὲ Ἀερία, ἐλέγετο, *Rameses frater Armais, Agyptus dictus, regnum obtinuit in Agypto annos LXVIII, Regionem a suo nomine Agyptium, quæ primis Meſtrea, Græcis vero Aëria nuncupata est, denominavit.* Et hæc ſententia adeo certa, ut etiam Nilus Melo* dictus ſit, *παρὰ τὸ μέλας*, id est, niger. Sextus Pompejus Festus: *Melo alio nomine Nilus vocatur.* Servius l. 4. Georg. *Nam antea Nilus Latine Melo dicebatur.* Aen. 1. *Atlas Græcum est nomen, sicut Ὀ Nilus. Nam Ennius dicit Nilum Melonem vocari, Atlantem vero Telamonem.* l. IV. Aen. *Latine Atlas Telamon dicitur, sicut Nilus Melo.* Symmachus l. 1. Epist. XIV. *Hunc tu mihi improvisa clarorum versuum dignitate Agyptio Melone majorem, frigidiorum Scythico Tanai, clarioremque hoc nostro populari Tiberi reddidisti.* Vbi tamen, nescio, cujus imperiti & audaculi correctoris dementia, in Symmachi epistolis, Aufonio subnexis, nuperque in minori forma cum Aufonio excusis pro Melone Nilus

* Vide Steph. *Le Moine* Epist. ad Illustrem Virum *Gisb. Cuperum*, de Melanophoris p. 261. & *Gilberti Gaulmini* notas ad vitam *Mosis* p. 247.

lus substituitur; cum tamen Melonem vetustissimi Codices, & optimi Authores defendant. Nilus autem hic ab Aegyptiis Deus ** fuit habitus. Αἰγῆπτῳ ζεῦ Νεῖλος, ait Parmeno Byzantinus apud Athen: Dipnosoph. v. Lucanius in Pharf.

*Terra suis contenta bonis, non indiga mercis;
Aut Iovis, in solo tanta est fiducia Nilo.*

Tibullus:

*Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
Arida nec pluvio supplicat herba Iovi.*

Hinc statua erecta, tanquam Divo, quæ Romæ in Vaticano visitur. Hæc ab imo pede usque ad verticem habet sedecim lufitantes pufiones todidem cubitorum excrefcantis Nili indices. De incrementis Nili hæc Leo Africanus scribit: *Hæc incrementa Nihil hifce temporibus a delectis pueris demunciantur civibus Cayri, & id observatum est, ubi attingit cubitos quindecim altitudinis abundantem annum denotare. Si infra subsistat & duodecimum*

I 5

cu

** Testis est nummus rarissimus apud *Anselm. Bandurium* Numism. Imperat. T. II. p. 425. In quo Nilus conspicitur dextra arundinem tenens, sinistra Cornucopiæ urnæ innixus, um verbis. DEO SANCTO NILO. Alius itidem nummus apud *Triffertum* in Hist. Imperat. ex nummis illustrata T. I. p. 307. Altera parte Titum Vespasianum Laurea cinctum, altera Nilum exhibet sub forma Jovis corona radiata ornati, cum nomine ΝΕΙΛΟΣ.

cubitum superet, mediocrem futuri anni proventum. Infra duodecimum cubitum annonæ caritatem portendere. Quod si excedat ulnas XV. & XVIII. attingat Nili incrementum, magnam sequi calamitatem. Id pueri delecti denunciant Cayri, & simul divinum numen ante oculos ut habeant, monent; Incrementa enim Nili excessisse oras putei. Hac voce populus percussus, quo avertat iram divinam, supplicationes instituit, & in pauperes plurima erogat. Diebus XL. crescit Nilus & totidem decrescit. Incipit autem incrementum circa XV. diem Iulii: ubi intra suas ripas se recepit transactis VIII. diebus, dies festos celebrant. Cæterum de Nilo & hujus incrementis consule Strabon. l. XIII. Geogr. Plin. l. V. c. IX. Heliod. Aeth l. X. Eustath. ad Dionysii *περὶ γηγενέων*, Stephan. Byzantin. & Hesych. aliosque. Nili autem nomen continet numerum anni, CCCLXV. totidem scilicet, quot sunt in anno dies. N. L. E. V. I. X. Λ. XX. Ο LXX. Σ. CC. Menus fluvius Germaniæ nostræ, totidem etiam numeros continet. M. XL. E. V. N. L. Ο LXX. Σ. CC. Nilus itaque mystica Aegyptiorum doctrina Osiris ist, qui etiam Sol. Huic tauri sacrum qui Apis, * tum qui Mnevis vocatur. Ut pro Diis colantur, apud universos promiscue Aegyptios sancitum est. Hoc enim animantium ge-

* De Apide consule Clariss. *Montfauconium* in Biblioth. Coisliniana p. 194. sq. *Jac. Onzelium* ad *Minut.* p. 262. sqq. Illustr. *Spanhemium* Diss. VII. de Præst. & Usu Numism. p. 655. & Cl. *Petr. Zornium* in Biblioth. Antiq. & Exeget. T. I. p. 660. sqq.

genus maxime omnium frumenti inventoribus ad sementem faciendum & utilitates agriculturæ omnibus æque communes operam accommodarat, Diod. Sic. l. I. Bibl. Strabo l. XVII. Supra quam est regio Heliopolitana, ubi Solis civitas est in aggere ingeniti posita, quæ Solis templum habet, & Mnevim bovem, qui in septo quodam nutritur, & ab Heliopolitanis pro Deo habetur; quemadmodum & Apis Memphitis. Lucan. l. VIII. Pharf.

-- Illo cultore Deorum

Lustra suæ Phæbes non unus vixerat Apis.

Ad hujus Idoli imaginem Israëlitæ in deserto sibi fecerunt vitulum, * & adorarunt Exod. XXXII. D. Hieronymus ad c. IV. Hoseæ: *Videntur idcirco mihi populus Israël in solitudine fecisse sibi Vituli caput quod colerent, & Ieroboam filius Nebat Vitulos aureos fabricavit, ut quod in Ægypto didicerant * אַרְוֵי נֶגַל מַעֲבֹדִים, qui sub figura Boum coluntur, esse Deos, hoc in sua superstitione servarent.* Lactant. de Vera Sap. c. X. in Luxuriam prolapsi ad profanos Ægyptiorum ritus animos transulerunt. Cum enim Moyses dux eorum ascen-

dissert

* Hanc sententiam tuentur *Philo* l. III. de vita Mosis p. 677. 823. *Kircherus* Oedip. Ægypt. T. I. p. 291. *Grotius* ad Matth. V. 45. *Spencerus* de Leg. Hebr. L. I. cap. I. sect. I. p. 3. *Bocharius* Hieroz. P. I. L. II. col. 346. *Jo. Conr. Dietricus* in antiq. Bibl. V. T. p. 199. *Herm. VVissus* Ægyptiac. L. II. cap. II. p. 62. sq. frustra obliuente *Jo. Henr. Heideggero* in dissert. de Vitulo Aaronis, quæ est VIII. Tom. III. Diss. Sel.

disset in montem, atque ibidem XL. dies moraretur, aureum caput bovis, quem vocant Apin, quod eis signo praeceperet, figurarunt. Vid D. Ambros. l. I. de Pœnitent. c. VI. Item in Epist. ad Roman. Tertullian l. I. adversus Iudæos. Rufinum ad Amos. l. I. Optatum Milevitanum l. III. Aegyptii autem animalia hæc instar Deorum colebant. Hinc Gen. c. XLIII. v. 32 dicitur: כִּי־לֹא יִכְלוּ הַמִּצְרִיִם לֶאֱכֹל מִן־הַבְּרֵיתִים הַהֵם: non enim poterant Aegyptii sumere cum Hebræis cibum, quia abominationi, id est, in Aegypto. Subdit Onkelos: eo quod pecus, quod Aegyptii colunt, Ebræi comedunt. Vti & R. Salomon Iarchi: quia pecora his Dii erant. Abstinerunt enim ab illis animalibus, quod & Herodot. in Euterpe, Artemidor. Oneirocriticῶν l. I. c. IX. Porphyrius περὶ ἀποχρῆς l. IV. ubi plenius percurrit, Lucian. περὶ αἰσρολογίας ubi cultum animalium e cælis ducit ad Aegyptios. Ambros. epistol. IV. libr. I. At Aegyptii Nilum suum, ut Diod. Sic. l. I. scribit; pro Oceano censent; ad quem etiam Dii sint orti. Hinc fingitur Nilus Memphim Regis Ogdoidi filiam compressisse sub imagine tauri, uti Nic. Perottus ad Martial. testatur. Ideo haud dubie in rei memoriam taurus Nilo, tanquam Osiridi seu Soli dicatus. Tauriformes autem dicuntur fluvii, quia cum impetu irrupentes tauris similem edunt mugitum: vel ut Hellanicus sensit, quia terram sulcare tanquam boves apparent: vel, ut aliis placuit, quia circa ripas fluminum tauri mu-

mugire ob uberiora pascua audiantur. Hæc Nat. Comes l. VII, Mythol. scribit. Cæterum de Apide vide Herodot. in Euterpe, Pompon. Melam l. I. c. IX. Strabon. l. XVII. Geogr. Plin. l. VIII. c. XLVI. Nat. Hist. Solinum c. XXXV. Spartianum in Adriano, Macrobi. l. I. c. XXI. Saturn. Marcellin. in Iuliano, Lucian. in l. *περὶ θυσίων*, Suidam, alios. Sin vero plenior cognitionem de aureo vitulo a Iudæis in deserto culto, an aliquid cum Apide commune habuerit, acquirere vis, evolve c. IV. Syntagm. I de aureo Vitulo, CL. I. Seldeni de DIIS Syris. Osirin autem Scriptores etiam Sarapin * dicunt. Diod. Sic. l. I. Biblioth. scribit: *Osirin modo Sarapin, modo Dionysium dicunt; qui seipsum in Oraculo Solem dixit.* Interrogatus enim a Nicœreonte Cypriorum Rege, quis Deorum haberetur, his versiculis respondit:

Εἰμὶ θεός, τοῖος δὲ μαθεῖν, οἷον κ' ἀγῶ, ἔπω
 Οὐράνι ☉ κόσμῳ ☉ κεφαλή, ὁ ἀστὴρ καὶ θά-
 λασσα.

Γαῖα δέ μοι πόδες εἰσὶ, τὰ δ' ἔατ' ἐν αἰθέρι
 καίτα.

* Ομμάτε τηλαυγές, λαμπρὸν φάτ' ☉ ἡλίωιο,
 Sum Deus, talis vero existo, qualem me dico,
 Ca-

* De Serapidis cultu consule Ampliff. Gibb. *Cyperum* in Harpocrate p. 82. 105. 139. 149. *Ouzellium* ad *Asi-*
um. p. 253. Cel. *Fabricium* Cod. Pseudepigr. V. T.
 Tom I. p. 760 *Braunium* in Sel. Sacr. L. IV. c. IV. p.
 393. sq. *Phil. a Torre* in Monum. Vet. Antii, p. 178.
 & Cl. *Petr. Zoërium* in Biblioth. Antiq. & Exeget. T. I.
 p. 63. 115. 217. 446. 666. & 705 sq.

*Caelestis mundus caput est, sydus vero mare,
Terra vero mihi pedes est, aures vero in caelo sunt.
Oculus vero cuncta videns, fulgidum lumen Solis.*

Macrobi. l. I. Saturn. c. XX. Perro Osiris etiam Omphis dicitur, quem Hermæus apud Plutarchum *Ὀσίργιαν* interpretatur. Sol etiam Assyriis *אָרַר* dicitur. Deo enim (verba sunt Macrobii l. I. Saturn. c. XXIII.) quem summum, maximum venerantur, Adad nomen dederunt. Ejus nominis interpretatio significat unum. In quo tamen locus librariorum incuria depravatus est. *אָרַר* enim unus est, uti & Chaldaeis Syrisque *אָרַר*. Ideo Soli optime hoc nomen tribuitur; unus enim, est & fulgentissimus Planetarum. Haud dubie etiam locus ille Esaiæ c. LXVI. v. 17. de Achad * accipiendus erit: *הַמְתַּקְרְשִׁים וְהַמְסַהְרִים אֶל־חֲגֹנֹת אַחַד אַחַד כְּתוּךְ* sacrificantes & lustrantes se in hortis post Vnum in medio. Nec enim hic Maforethis standum, qui *אָרַר* unam legant. Et id Iosephus Scaliger testatur: Sensus, ait, ille est apertissimus: februationes & lustrationes Deo illi sive idolo fieri, quem Deum ipsi vocarent Achad, id est, Vnum, idque in medio hortorum, qui illi idolo dicati, in opisthomo templi: subintelligendum enim templum, pone emplum Addad. Nam praepositio *אָרַר* qua utitur Prophetæ, est localis, ut etiam sic accipitur ab omnibus Judæis, & Jonathan vertit *בְּתַר אֶפְסוֹסֵי*. Vel sim-

* De idolo Achad confer Cel. David. Millii peroruditam Dissertationem, quæ est V. in Diss. Sel. p. 135. sqq.

simplicius Idolum pro ipso idoli templo accipien-
dum, ut Græcis & Latinis mos est. Hæc ille, in l.
 ad fragmenta Græc. Veterum. Et ipse locus Ma-
 crobii, si pro Adad Achad legatur, apertissime
 testatur Solem fuisse illum Achad. Nam simu-
 lacrum Achad insigne cernitur radiis inclinatis,
 quibus monstratur, vim cæli in radiis Solis, qui
 demittuntur in terram: Macrobi. l. I. Sat. c. XXIII.
 Sin verò a $\gamma\gamma\eta$ derivatur, quod celeusma, seu
 hortationis clamorem significat: non quidem a
 sacrificiis quæ Soli adolebantur in Oriente, alie-
 num erat. Lamenta enim puerorum, quæ So-
 li, quem Molochum vocabant, immolabantur,
 celeusmati comparantur: quorum clamorem mi-
 ferrinum & tympana, & gaudentium strepitus
 intercipient, ne a miseris audirentur parentibus.
 Hic enim Molochus ipsissimi Solis erat imago,
 de quo postea, cum *ἄθροπυσίαν* attigerimus.
 Adad autem erat alias nomen familiæ regiæ apud
 Syros, quod per decem generationes in regia
 Syrorum profapia propagatum fuit, ut Fl. Jo-
 sephus l. VIII. c. VI. *τῆς ἁρχαιολογίας* tradit.
 Epiphanius cum B. Hieronymo, Tertulliano, &
 Irenæo advers. hæret. l. I. c. XXIV. meminit Dei
 etiam, cui nomen erat Abraxas, * quem etiam
 Scaliger in literis ad Casaubonum adducit: *nihil*
tam

* De Abraxa vide *Michael. Angelum Causeum de la*
Chausse in gemmis antiquis delineatis, *Raphaelem*
Fabretum in inscript. antiq. explicatione & addita-
 mento cap. VII. *Gassendum* T. V. Oper. p. 249. *Jac.*
de Pilde in gemmis antiquis selectis, *Salma-*

tam frequens est, quam hac *ἐπιφωα* in gemmis inclusa videre, etiam vetustissima. Ea nemo intelligit, nisi qui facienda curavit. Et frustra illis interpretandis opera datur. Quot enim verisimilia dici possunt, quorum nullum mentem eorum aperuerit. Veteres heretici, praesertim Valentiniani & Marcossiani multa ejusmodi reliquerunt, quae hodie in antiquariorum loculis asservantur cum eorum Deo Abraxas. Vnde hoc nomen deductum sit, in ambiguo est, nisi quod Orientalem aliquam dialectum sapiat. Forfitan ex voce *מכרך*, quae Gen. c. xli. vers. 43. occurrit, resultat. Facillime enim a Graecis immutari potuit. Diversae autem opiniones sunt hac de voce. Targum Hierosolymitanum habet: *clamarunt ante eum* & dixerunt: *יהו מכר דמלכא דרב* **יחיו** *vivat pater Regis, qui est magnus sapientia, & tener annis.* Onkelos: & *clamarunt ante eum*: **דין מכר למלכא**, hic est pater Regis. R. Jonathan vero: & *clamarunt ante eum*: **דין מכר למלכא רב בחכמתא ורכיך כשניא** *hic est pater Regis, magnus sapientia & tener annis.* D. Hieronymus Quæst. in Genesin f. 223. *Clamavit ante eum praco, & constituit eum super omnem terram Ægypti. Pro quo Aquila transtulit: & clamavit in conspectu ejus geniculationem. Symmachus ipsum*

---

sum de annis Climacter. p. 572. *Steph. Morinum* in exercit. de lingua primæva Exercit. I. cap. 13. p. 131. *Bern Montfauconium* in præstantissimo opere Palæograph. Græc. p. 177. fq. *Borremansum* Var. Lect. p. 47. & *Turre Monum. Vet. Ant.* p. 171. & *Autores Memor. Trevolt. A. 1701. T. II.* p. 293.

ipsum Ebraicum sermonem interpretans, ait: & clamavit ante eum אֲבִיכָא Abrech. Vnde mihi videtur non tam adgeniculatio, quæ in salutando vel adorando Ioseph accipi potest, intelligendâ, quam id quod Hebræi tradunt, dicentes patrem tenerum ex hoc sermone transferri. אֲבִי quippe dicitur pater, רַךְ vero delicatus, sive tenerissimus, significante Scriptura, quod iuxta prudentiam quidem pater omnium fuerit, sed iuxta aetatem tenerissimus adolescens fuer. Alii tamen vocem quidem dividunt, רַךְ tamen ex dialecto Syracetunt, Regemque significare contendunt. R. Salomon Iarchi ad hunc locum: רַךְ בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי מֶרֶךְ, Rech in lingua Aramæa Rex est. Sicut dictum fuit de Herode, ut Raschi statim subjicit: לֹא רֵיכָא וְלֹא כֶּרֶךְ, non fuit Rex, neque filius Regis. Quidam vero vocem רַךְ, id est, delicatus, mollis interpretantur, ut R. Salomon Iarchi: כִּדְרָכֵי אֲנִיָּה דְרֵשׁ רֵכִי יְחֹרֵה אֲבִיכָא זֶה יוֹסֵף שְׂהוּיָא אֲבִי, per modum allegoriæ exposuit Rabbi Iehuda; Abatech est Ioseph, quia ipse fuit pater sapientia & tener annis. Verior tamen pars concludit, vocem hanc significare, genua flectendâ esse. Namque ut R. Iose Ben Dormaskith subjicit: תַּחַת יְרוּחַ כָּל הָיִו נִכְבָּשִׁין וְיוֹצֵאִין וְאִשְׁתַּוְּהוּ כְּלֵאדָם קוֹרֵץ: omnes ei subiciebantur ac egrediebantur sub manu vel potestate ejus. Rabbi Abenezra sic: וְאִשְׁתַּוְּהוּ כְּלֵאדָם קוֹרֵץ לְפָנֵי אֲבִיכָא omnis homo clamabat ante eum, procumbam in genua, & adorabo. Esse autem אֲבִיכָא Infinitivum, docet verbum continuo sequens וְנָתַן & dedisse seu constituisse. Nempe regius Præco in Iosephi inauguratione ante currum proclamavit:

flectenda esse genua omnibus coram Josepho: con-
 stitutum enim esse supremum præfectum totius
 Aegypti. Hæc Buxtorfius in Rad. 773. Ingeni-
 culandum ergo esse significat ABRAKAS, coram
 Deo magno Sole. Adorabatur enim apud Ethni-
 cos. Vnde Deus O. M. prohibet populo suo Deu-
 ter. IV. c. Ne forte eleves oculos tuos in celos, &
 videas Solem & Lunam cum universo exercitu cæ-
 lorum, & impulsus adores, atque colas ea, quæ di-
 stribuit Dominus Deus tuus omnibus populis sub
 universo celo. Sane si mysticam numerorum ra-
 tionem adhibeamus in ΑΒΡΑΞΑΣ, proveniet inde
 numerus dierum communis anni ΑΙΒΗΡC. ΑΙ.
 Ζ. L X A I Σ. CC. Hinc D. Hieronymus in Comm.
 ad Amos. Abraxam eundem esse cum Mithra seu Sole
 tradidit. Mithri autem, vel Mithir, vel Mithra, * vel
 Mether Persice Dynastam & Dominum significat,
 ut Ios. Scaliger l. VI. de Em. Tempor. scribit. Nec
 obstat, quod Herodot. in Clío scribit: καλέουσι δὲ
 Ἀσσυριοὶ τὴν Ἀφροδίτην Μυλίττα, Ἀράβιοι δὲ
 Ἀλίττα, Πέρσαι δὲ Μίτραν: Vocant vero Assyrii
 Venerem Mylitta, Arabes vero Alitta, Persæ vero
 Mi-

---

* Nomen Mithræ esse Persicum *Mader*, Græcum *Μίτρας*,
 Latinum *Mater*, Germanicum *Möder*, *Mutter*, exilti-
 mat *Hinckelmannus* in *Detest. Fundam. Bæhm.* p.
 122. *Relandus* *Diff. Misc.* P. II. p. 198. originem vocis
 quærit in *Mihr* i. e. Sol. Ejus nominis vestigia hodie
 quoque inesse libris Persarum, quibus Sol dicitur *Mihr*,
 testatur *Spanhemius* in notis Gallice scriptis ad Cæsares
 Juliani p. 317.

Mithram: * Gravissimi liquidem authores repugnarent. Nonnus l. XL. Dionys. de Sole :

Εἰ χρόνον, εἰ Φαίδων πολυώνυμον, εἴτε σὺ
Μίθρης.

*Seu tempus, seu Phaëthon multi nominis, sive tu es
Mithres.*

Claudianus l. I. de Stilicon.

*Thuris odorata cumulis, & messe Sabæ
Pacem conciliant aræ, penetralibus ignem
Sacratum rapuere adytis, rituque juvencos
Chaldeo stravere Magi. Rex ipse micantem
Inclinat dextera pateram, secretaque Belæ
Et vaga testatur volventem sidera Mithram.*

Solem intelligit; qui enim alius cætera sidera volvit, cæterisque vigorem & lumen partitur; quem cætera nunc accedunt, nunc fugiunt? Persæ per Mithram, hoc est, Solem jurare solebant. Alexand. ab Alex. l. v. c. III. Gen. diæ. Persæ Solem Mithram adorabant, ** illique equum in sacris maëtabant,

K 2

quem

* Confer *Gatakovum*, qui Herodotum utpote linguæ Persicæ imperitum isthæc scripsisse existimat, in Advers. Miscell. Posthum. c. 22. p. 661. A Gatakero dissentit *Relandus* l. c. p. 199. cum *Julius Firmicus Maternus* de Errore Prof. Relig. p. 10. sq. referat, Persas ignem sub viri & feminæ simulacris colere. Vid. *Gisb. Cuperus* in Harpocrate p. 283. *Fortun. Liceti* *Quæsitæ* per Epistolas p. 191. & *a Torre* in *Monum. Vet. Ant.* p. 174.

** De Mithræ sacris consule *Bernb. de Montfaucon* in *Diario Italico* p. 210. *Halleixium* in *vita Justin Martyris* p. 256. *Gürtlerum* in *Orig. Mundi* p. 101. sqq. *Borre*.

quem ritum ad Græcos translatum Pausanias in Laconicis scribit. Quintus Curtius l. III. *Super tabernaculum Darii, unde ab omnibus conspici posset imago Solis chrystallo inclusa fulgebat.* De equo vero * Soli sacro idem: *hos eximia magnitudinis equus, quem Solis appellabant, sequebatur,* Item l. IV. *Ipse cum ducibus propinquisque agmina in armis stantium circumibat, Solem Mithren, sacrumque & æternum invocans ignem, ut illis dignam veterè gloriã, majorumque monumentis fortitudinem inspirarent.* Strabo l. XV. de Persis: *Colunt Solem quem Mithram vocant.* *Μίθρας* autem mystica numerorum resolutione efficit dies anni CCCLXV. quod & Q. Curtius videtur affirmare: *Magos trecenti & sexaginta quinque juvenes sequebantur, punicis amictibus velati, diebus totius anni pares numero. Quippe Persis quoque in totidem dies descriptus est annus.* Hinc Mithridax lapis dictus, qui Sole percussus coloribus tinct

---

Borremansium in Var. Lect. p. 45. Iqq. *Pitiscum* ad Curt. IV. 13. *Gatakerum* advers. Misc. cap. 21. p. 237 *Grabium* T. I. Spicileg. Patr. p. 240. & in *Justini* M. Apolog. I. p. 98. *Vossium* de Idolol. L. II. cap. IX. p. 350. *Andream Taurellum* & *Fortun.* Licetum in Quæsit. per Epistolas p. 181 - 191. & *Anton, van Dalen* in Diss. de origine ac ritibus Sacri Taurobolii, in Dissertat. ad Antiquitates & Marmora p. 1. Iqq. Adde *Hydeum* in Hist. Relig. Vet. Persar. Cap. IV. qui probare studet, Mithram nunquam Persarum Deum fuisse, refutatus ideo est rectissime a *Philippo Turrio* in Monum. Veter. Antii p. 194.

- De equis Solis vide Illustr. *Spanhemium* ad *Callimachum* p. 434.

cat variis, ut l. Solinus c. XL. scribit. Mithras etiam dicitur à Persis, ac certa gemma est, rubri maris montibus multicolor, contra Solem varie resurgens, Plin. l. XXXVII. c. X. Fuit alias Mithras Rex Ægypti, qui in Solis urbe regnavit; qui obeliscos Solis numini sacros somnio iussus posuit. Radiorum ejus argumentum in effigie est, itemque literæ Ægyptiæ, Plin. l. XXXVI. c. VIII. Forsitan ab hoc Mithra descendit Mithridates, Solis legem denotans. **𐤇𐤃** lex est, & facile in Persicam transire potuit linguam. Plura apud Persas vocabula in dates exeuntia occurrunt, ut Madates, Tyriades, Oxydates, Phradates. Mithridates autem compositum est, ut patet ex Syfimethre, cujus l. viii. apud Curt. mentio fit; & Syfigambes mater Darii dicta; Dates vero præfectus classis sub Xerxe, ut ex Herodot. l. vii. apparet. Mithres vero Sol est. Sed hæc iis excutienda relinquimus, quorum hac de re accuratius differere interest. Nos jam ad Iovem iter dirigimus, qui Cæsari cælum est: hoc enim maxime cernitur: nec enim, ut ille habet, alios colunt Deos, quam quos vident. Iuppiter aut gentibus nullus alius fuit, nisi Olympus, sc. cælum. Credebant enim immensam hanc cæli molem, nisi quid divini in se contineret, non posse subsistere. Hermes Trismegistus in Asclepio cap. 11. Cælum ergo sensibilis Deus, administrator est omnium corporum, quorum augmenta, detrimentaque Sol & Luna sortiti sunt. c. v. hominum enim obsequiis, laudibus, admirationibus, cælum, cælestesque delectantur. c. ix. Nemo suspiciet cælum. Alcæus:

Ἔτει μὲν ὁ Ζεὺς, ἐν δ' ὀρανώ μέγας
 χειμῶν, πεπλάγασιν δ' ὑδάτων ῥοαί.

Pluit Iupiter, & in caelo magna

Tempestas, concreveruntque aquarum fluxus.

Euripides in Cyclope:

οὐδ' οἶδ' ὅτι Ζεὺς ἐστ' ἐμῆ κρείσσων θεός.

οὐ μοι μέλει τολοιπόν. ὡς δ' ἔμοι μέλει,

Ἄκασσον. ὅταν ἀνωθεν εὐβρον ἐκχέῃ,

ἐν τῆδε πέτρᾳ τσγν' ἔχω σκηνώματα.

Non scio cur Iupiter mihi sit major Deus.

Not est mihi cura; quod non mihi cura est,

Audito, quando desuper imbrem fundis,

In hac petra densa habeo umbracula.

Et Aratus in Phænomenis:

- - Τότε δὴ κρύει ἐκ Διός ἐστι

ναύτη μαλκιδίωσι κακώτερον.

- - Tunc frigus ex Iove est

Nauta torpenti pejus.

Theocritus Eclog. iv.

Χ' ὦ Ζεὺς ἄλλοια μὲν πέλει αἰθερί, ἄλλοια
 δ' οὐρα.

*Et Iuppiter quandoque serenus est, quandoque
 pluit.*

Lucretius l. i. de Nat. rer.

Postremo pereunt imbres, ubi eos pater aether

In gremium matris terrae praecipitavit.

Maro l. ii. Georg.

Tum pater omnipotens facundis imbribus aether

Conjugis in gremium laeta descendit, & omnes

Magnus alit magno commistus corpore factus.

Horat. l. i. Carm.

Iacet

- - Iacet sub Iove frigido.

Et alibi:

Quod latus mundi nebula, malusque

Iupiter urget.

Et Cicero l. I I. de Nat. Deor. reliquit scriptum ex Euripidis sententia, æthera summum Deum esse appellandum, ut ex his patet:

Vides sublime fufum, immoderatum æthera,

Quæ tenero terram circumvectu amplectitur:

Hunc summum habeto divinum, hunc perhibeto æthera.

De Persis Herodotus in Clio: οἱ δὲ νομίζουσι, Διὶ μὲν ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα τῶν ἑρέων ἀναβαίνοντες θυσίας ἔρδειν, τὸν κύκλον πάντα ἔφρανε διὰ καλέοντες, id est, istis vero lancitum est, ut in altissimos montium vertices ascendentes Iovi sacrificent, Iovem universum cæli ambitum appellantes. De Iudæis solum cælum venerantibus Strabo lib. xvi. Geogr. *Moses docebat, quomodo Ægyptii non recte sentirent, qui ferarum ac pecorum imagines Deo tribuerent, nec Græci, qui Deos hominum figuris insignirent: & quod id solum Deus esset, quod nos contineret, terram ac mare: quod cælum & mundum, & rerum omnium naturam appellamus, cuius profecto imaginem nemo sanae mentis nostræ similem audeat effingere: oportere igitur relicta omni simulacrorum effigie & digno ei fano ac templo constituto sine forma colere, & vel pro se quemque indormire, vel alios, qui boni insomniores essent pro aliis.* Tacit. l. v. Histor. *Iudæi mente sola, unumque numen intelligunt. Profanos qui Deum imagines, mortalibus ma-*

fuisse dictum fuerit, vide Collect. quæ Parisiis sine authoris nomine prodierunt. - Vulgatum est, & omnibus innotuit, Iudæos a gentibus Asinarios dictos. Tacit. l. v. Hist. *Asini effigiem, quo monstrante errorem, suisque depulerant, penetratis sacravere, casu ariete, velut in contumeliam Hammonis.* Spurcissimas Appionis hac de re nugas vide apud Fl. Ioseph. in l. τῆς Ἀρχαιότητος. Epiphanius hæc habet: *Φασὶ δὲ τὸν Σαβωῶθ οἱ μὲν ὄντα μορφήν ἔχειν, οἱ δὲ χοίρεα*, id est, dicunt vero quidam Sabbatho formam asini habere, quidam vero porci. Vide & Gnosticorum libros; in iis enim unus erat ἡ γυναιμαρίας vocatus, in quo miraculosa de Zacharia interfecto ob Asininum numen inter sacrificandum ab illo visum; in vulgusque delatum perfidi monstrabant. Nota sunt Arriani verba in Epiætet, l. II. c. IX. quod etiam Christianis sub primordio sacratissimæ Religionis Iudæorum nomine passim obiecta fuerint illa convitia. Minutius Felix, itemque Tertullianus advers. Nation. l. I. c. XI. & in Apol. e. xv. firmis argumentis Gentium vanitatem expugnant. Trifurcifer enim ille nequam in Christianorum ignominiam imaginem pinxerat, quæ auri- bus erat asininis, altero pede unguolata, librū gestans, & togata; hoc adjecto titulo: **DEVS CHRISTIANORVM ONONYCHITIS.** Mira de Iudæorum religione apud Gentes deliria occurrunt, de Sue, Asino, Cælo; quæ in gentem à Deo O. M. electam ab imperitis harum rerum, profanisque scriptoribus sparguntur; utpote Strab. l. XVI. Diod. Sicul. l. XI. Pomp.

Pomp. Trog. l. xxxvi. Plutarch. Tacit. l. v. *Hist.*
quos evolvere operæ precium erit.

CAP. V.

Mercurius. *Hic maxime a Germanis cultus. Theu-*
tates dictus. Thaautes Phœnicum. Baal alias. no-
minis ἔρωτος. Θεὸς Ἄγης Suida. Sol Arabibus.
Dayufar. Myrrha Theasur. Aufariis. Dufari-
tis. Esar. Germanarum Thaut, vel Dith. Thau.
Theutas. Theutones. Ara Mercurii. Tumulus.
Mercurius Theutates. Theudas magus. Thoth.
Bau. Theutatis inventa. Ægyptius quibusdam.
Longobardorum Deus. God vocatus. Mercurii
dies Wodentag.

Conciliatis Scriptoribus ad ulteriorem de his
disquisitionem progrediendum erit, ut pate-
fiat, quo nomine indigitati fuerint. Et inter hos
quidem Choragus quasi Mercurius est. *Hunc Ger-*
mani Deorum maxime colunt, Tacit. in l. de Mor.
Germ. Cæsar in Celtis seu Germanis l. vi. Com-
ment. Bell. Gall. *Deum maxime Mercurium colunt :*
hujus sunt plurima simulacra. Hunc omnium inven-
torem artium ferunt : hunc viarum atque itinerum
ducem : hunc ad questus pecunie, mercaturæque ha-
bere vim maxime arbitrantur. Et hic dictus Theu-
tates. Legitur etiam Thaautes a Phœnicibus cul-
tus. Varro l. iv. de Lingua Latina: Principes
Deos illis fuisse habitos Cælum & Terram: qui in
Ægypto Serapis & Isis, qui apud Phœnicas Taa-
tes & Astarte, qui in Latio Saturnus & Ops. Franc.
Junius

Iunius in Notis ad Tertull. Apologet. scribit: Taautem apud Phœnicas in mysterio fuisse, Astartem in usu & exercitio publico. Ac propterea Taautæ nullum nomen singulare datum, sed commune & indefinitum Baal, aut Syre Beel, ex quo factum, ut in Scriptura sæpe conjungantur, Baalim & Astharoth. Phœnicæ autem Baalsamen, qui nomine mystico Tautes & Astartem colunt. Etymon autem huius Divi varie deducitur. Annus Viterbiensis suppositivus & nauci scriptor, in comm. apud suum Berosum; *Teutates Mercurius Germanorum existit, cui cognomen Teutanes sacrificans ritus indidit. Reddebat enim pallentes eos, qui sibi gratis immolabantur. Tau enim laudem, & Thoudas laudatorem, Taam vero & Tanam pallentem gratis; Hieronymus & Thalmudista interpretantur. Hinc Teutanes laus pallentis gratis dicitur. In laude enim sacrificii victimandi gratis pallebant effusione cruoris.* Galli enim, ut Lactantius l. I. c. XXI. scribit, Hesum & Theutatem * humano cruore placabant Deos. Lucanus l. I. Pharf.

Et

- * De hoc numine vid. *Hillemus* de Orig. Gent. Celticar. Ci. Syntagm. Hermeneut. p. 125. *Jac. Porizonius* Orig. Aegyptiac. c. XXII, p. 402. *Fossius* de Idolol. L. I. p. 98. 103. L. II. p. 139. *Ant. Thyssus* Exercit. Misc. p. 524. *Bochartus* Canaan L. I. p. 699. 735. *Arnhel* in Relig. Ethn. Cimb. P. I. p. 19. P. III. p. 212. *Paul. Pzzyonius* in antiq. gentis & ling. Celt. p. 293. *Leibnitius* P. I. Collect. Etymolog. p. 143. *Kircherus* Oedip. Aegypt. T. I. p. 15. 37. & *Jac. Car. Spenerus* Notit. Germ. Antiq. L. III. c. I. §. 5. p. 105. qui vocem *Teut*, Saxonico idiomate *Dute*, h. e. Deum notare observat.

Et quibus immitis placatur sanguine caeso

Teutates. —

Et hunc Tertullian. in Apologet. c. IX. Mercurium interpretatur: *Major aetas apud Gallos Mercurio profecatur.* Dylares dicitur in Apologet. Vnicuique etiam provinciæ & civitati suus Deus est, ut Syriæ Asartēs, ut Arabiæ Dylares. Hesych. Δυσάρην τὸν διόνυσον Ναβαθαῖοι, ὡς Φησὶν Ἰσίδωρος. Dufaren Bacchum Nabathæi vocant, sicut dicit Isidorus, Stephan. Byzantin. Δυσάρην, σκοπέλον καὶ κορυφὴν ὑψηλοτάτην Ἀραβίας, εἴρη καὶ δὲ ἀπὸ τῆς Δυσάρης, θεὸς δὲ εἶται παραῖ Ἀραβίης καὶ Δαχαρηνοῖς τιμώμενον, id est, Dufare, locus editus in Arabia, ita Dufaro nuncupata, qui Arabibus & Daeharenis cœu Deus colitur. Arabes alias, teste Herodot. in Clío; Solem dixerunt Vrotait, id est, Lucis Deum, itemque Dufarem, vel Daifarem, id est, perlustrantem Deum. Arabice compositum est Dai-usar, & simplex Vfar, perlustrans Deus, Sol. De cujus nomine myrrha dicta est Theusur, Isai. c. IV. Et myrrha una Aufaritis, altera Dufaritis olim nominata, ut Plin. l. XII. c. XVI Nat. Hist. tradit. In Hetrusca etiam lingua *Efar* vocatur Deus, ut Suetonius in Augusto refert: *Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ ejus prima nominis litera C. effluxit.* Responsum est: *centum solos dies viturum, quem numerum C. litera notaret: futurumque, ut inter Deos referretur, quod Efar, id est, reliquæ pars e Cæsaris nomine, Etrusca lingua Deus * vocare.*

* Vide quæ viri docti ad Sueton. August. c. 74. Dickinson in

careta. Alii Germanam vocem esse dicunt. Prisca enim Germanorum lingua vocabatur *Thaut*, vel *Dieth*, vel *Duth*. Hinc Lactantii *Teutas*, vel *Teuthantes*, Romanorum *DIIS*, & *Theutones* ortus; quod etiam D. Lutherus testatur. Hinc plurima prae-
 fcorum Germanorum nomina propria hac voce componuntur, licet Græcis male scribantur: *Theodoricus*, *Theodomarus*, *Theodomannus*, *Theodoberus*, *Theodobaldus*, *Theodatus*, *Theocephalus*, quæ omnia Germanica nomina. Iulius sane Cæsar Mercurio aram in Galliis erexit, quæ demum a D. Materno everfa fuit. Nec ab eo ritu fuisse immunes Hispanos, teste G. Buchananol. II. *Rer. Scot.* ut quorum bona pars e Galliis originem ducebat, indicat tumulus prope Carthaginem Novam, qui Mercurius *Teutates* appellatur. *Livius* l. XXVI. *Quod tibi versus Scipio in tumulum, quem Mercurium Teutatem appellant, advertit, multis partibus nudata defensoribus mania esse, omnes e castris excitos ire ad oppugnandum urbem, & ferre scalas jubet.* De *Theuda* Mago, qui sub Fado populum seduxit, vide *Ios.* l. XX. c. II. τῆς Ἀρχαιολογίας, & *Euseb. Hist. Eccles.* l. I. c. II. *Theth* & *Bau* in Phœnicum sanctuariis, verba sunt *CL. V. Seldeni* c. III. *Prolog.* de *DIIS. Syris*, ex *Tohu* & *Bohu*, id est, תהו ובהו *Genes.* c. I. petunt docti. *Plato* autor est *Mercurium* hunc *Geometrix* & *Astronomiz* authorem, ta-
 lorum-

Delphis Phœniciz, p. 76, *Hesychius*: Αἰρεὶ Θεοὶ τῶν Τεττιῶν.

lorumque esse. Marſilius Ficinus in præf. in Merc. Trism. hæc de eo ſcribit: Eo tempore, quo Moſes natus eſt, floruit Atlas Aſtrogus Promethei Phyſici frater, ac maternus avus majoris Mercurii, cujus nepos fuit Mercurius Trismegiftus. Hoc autem de illo ſcribit Auguſtinus, quanquam Cicero & Lactantius Mercurios quinque per ordinem fuiſſe volunt, quintumque fuiſſe illum, qui ab Aegyptiis Theut, a Græcis autem Trismegiftus apellatus eſt. Hunc aſſerunt Autores Aegyptiis præuiſſe, eiſque leges ac literas tradidiſſe. Literarum vero characteres in animalium, arborumque figuris inſtituiſſe. Hic in tanta hominum veneratione fuit, ut in Deorum numerum relatus ſit. Tempſa illius numini conſtructa quamplurima. Nomen ejus proprium ob reverentiam quandam, pronunciare vulgo, ac temere non licebat. Primus anni menſis apud Aegyptios nomine ejus cognominatur. Oppidum ab eo conditum, quod etiam nunc Græce nominatur *Hermopolis*, id eſt, Mercurii civitas. Trismegiftum vero ter maximum nuncuparunt, quoniam & Philoſophus maximus, & Sacerdos maximus, & Rex maximus exiſtit. Quod etiam Iamblich. in l. de Myſt. affirmat: Aegyptii, *inquiens*, ſcriptores, putantes omnia inventa eſſe a Mercurio, ſuos libros Mercurio inſcribebant, Mercurius præeſt ſapientiæ * & eloquio

---

* Mercurium eloquentiæ præſidem conſtituebant Gen-

quod. Pythagoras, Plato, Democritus, Eudoxus, & multi ad Sacerdotes Aegyptiacos accesserunt. Dogmata hujus libri sunt Assyriorum, & Aegyptiorum, & ex columnis Mercurii. Pythagoras & Plato didicerunt Philosophiam ex columnis Mercurii in Aegypto. Columnæ Mercurii plenæ doctrinis. Mercurius itaque hic a Celtis seu Germanis prisca Theutates dictus fuit, quem maxime a Longobardis cultum P. Diaconus l. XVIII. & Methodius tradunt. Alia tamen voce, Godam vocari contendunt: unde nostra lingua Deus God * vocatur: Mercuriique dies etiamnum apud Saxonas quosdam inferiores & Westphalos, der Bodentag vocatur. Vide Reiner. Reinec. de Mysorum origine.

CAP.

titles: hinc a *Iamblicho* in limine operis de Mysteriis Aegyptiorum vocatur θεός ὁ τῶν λόγων ἀρχαῖος. Ino Ἐγῆς ἀπὸ τῆς ἰσθμῆς a dicendo appellatus creditur Phurnuto de Natura Deorum c. 16. p. 164. & Porphyrio apud Eusebium Præpar. Evang. III. II. p. 114. λόγιος audit Luciano in Pseudolog. p. 600. Lege plura hujusmodi apud Gyraldum de Historia Deorum Syntagm. IX. p. 300. sqq. Galium ad *Iamblichum* l. c. p. 182. Cuperum L. I. Observat. c. II. p. 81. Ezech. Spanhemium ad Aristophanem Plutum v. 1111. Jac. Elsnerum in Obsf. S. p. 423. & Jo. Alberti Obsf. S. p. 251.

* De vocis Gott origine, variaque significatione conf. S. R. Dicmannus in Specimine Glossarii, quod Rabano Mauro tribuitur, p. 108. sq.

CAP. VI.

Hefus. *Mars Germanis. Etymon in Hebræo. Bello præfidet, Acizus Orientalibus. Alias etiam Esmunnus. Qui genitalia sibi amputavit.*

DIVUS Cæsar l. IV. Comment. Bell. Gallic. de Celtis hæc scribit: Martem bella gerere arbitrantur. Tacit. in l. de Mor. German. *Martem concessis animalibus placant.* Lucanus l. I. Pharf.

Et quibus immitis placatur sanguine caeso

Teutates, horrensque feris altaribus Hefus.

Laëtant l. 1. cap. XXI. Galli Hefum * & Theutam humano cruore placabant Deos. Hefus enim hic Mars est. Significat autem fortem in Hebræo idiomate; ex quo pleraque præsertim Deorum & sacrificulorum nomina originem habere videntur. **𐌹𐌿𐌹** enim robur est. Mars autem secundum Ethnicos bello præfidet, Consequens igitur, ut fortis sit. Edessæ in Mesopotamia in So-

L

lis

* *Laëtantii* Codices nonnulli manu exarati pro *Hefo* habent *Efum*, neque male. Inscriptio & titulus ejus habetur in monumento vetusto anno 1711. e fundamentis Ecclesiæ Cathedralis Parisiensis eruto. Descripsere illud peculiaribus Dissert. Clarissimi viri *Mauritius, Baudelotius, Gallandus, & Turneminius*, in quibus & æri incisum exhibetur. Baudelotianam designationem æri incidi fecit *Cel. Jo. Georg. Eccardus* in *Leibnitii* Collectan. Etymolog. P. I. ad pag. 75. Ibidem extat Epistola *Leibnitiana* ad Serenissimam Duceem Aurelianensem viduam, in qua sententiam suam de illo monumento exponit. Vide *Memor. Literar. Trevolt. A. 1712. Januar. p. 44. 54.*

lis templo a vetustissimis seculis colebatur Belus
 sive Sol: juxta eum Mercurius, quem Monimum,
 & Mars, quem Aezizum nuncupabant, simul
 adorabantur. Iulianus Apostata in Hymno ad
 Solem: Οἱ τὴν Ἐδέσσαν οἰκῶντες ἰσθὲν ἐξ αἰῶνος
 ἠλίω χωρίον, Μόνιμον αὐτῷ καὶ λίξιζον συγκα-
 θιδρεύσας οἰκῶντες, id est, qui ad Edessam inco-
 lunt sacrum ab aeterno Soli locum, Monimon ipse
 & Aezizon adjungentes. Hunc autem Martem,
 illum Mercurium fuisse, Solisque παρῆδεως a
 Iamblichō Syro, præceptore suo se didicisse glori-
 atur. Occurrit & alius Orientalium Deus, quem
 Esmunum vocabant. Hunc Astronoën Deam
 amasse autor est Damascius in vita Isidori. Ve-
 nanti aliquando infidiata est Dea, quam tamen ju-
 venis fugit: cumque Dea ipsum jamjam compre-
 hensura esset. genitale membrum sibi amputavit:
 ἡ δὲ τῷ πάθει πῆριαλγήσασα, καὶ Παιῶνα καλέ-
 σασα τὸν νεαγίσκον τῆ τε ζωογόνῳ Θέρμη ἀνα-
 ζωπυρήσασα θεὸν ἐποίησεν Ἐσμνον ὑπὸ Φοινίκων
 ὠνομασμένον ἐπὶ τῇ Θέρμη τῆς Ζωῆς. οἱ δὲ τὸν
 Ἐσμνον ὄγυδρον ἀξιῶσιν ἐρηνηεύειν. Astronomo vero ca-
 suafflicta, Pæana juvenem vocavit, ejusque genitalem
 calorem restituit & Deum fecit, qui Phœnicibus Esmu-
 nus ob genitalem calorem dictus. Alii vero Esmunum
 octavum significare existimant. Sed hic cum Hefo
 nostro forsitan nihil commune habuit: de quo
 plura non observavimus, nisi quod Martem esse
 constet.

CAP. VII.

Belenus. Apollo. Noricorum Deus. Ara Beleno dicata. Novici & Carni eadem gentes. Gallorum etiam Deus. Βελουσία verba. Cunobelinus Rex Britannorum. Numerum anni continet. Belatucadrus Deus Britannorum, Orientalium Βήλος. Aglibolus, & Malachbelus. Βελ. Belis urbs Lybia. Punica ab hoc vocabula. Iupiter Έσβαλιος. Qui & Mars. Άγεος Iupiter. Βελφάμεν Phanicum, Iupiter Bel. Idem qui alias Sol.

BElenus * jam nobis dicendus est, qui religioſe a Celtis cultus fuit. Cæf. l. VI. Comm. de Bell. Gall. Apollinem colunt, quem morbos depellere arbitrantur. Herod. l. VIII. de Maximino sic scribit:

L 2

Chri-

* De Beleno, qui Apollo apud Gallos, vide *Petr. Berthaldum* in libro ſing. de ara cap. 27. §. 4. p. 381. T. VI. *Grævii*, *Joſephum Scaligerum* L. I. Auton. Lect. c. 9. *Gyraldum Syntagm.* II. de Diis Gent. p. 114. T. I. Oper. & ibid. Synt. VII. p. 236. *Petrum Jurieu* dans l'hiſtoire des dogmes & des cultes de l'Egliſe P. IV. cap. 2. p. 596. *Sertor. Urfatum* de Not. Roman. p. 567. T. XI. *Grævii*, *Voſſium* de Idolol. I. 35. p. 99. Tom. V. Oper. & II. 17. p. 145. *Pithoem* L. I. ſubſeciv. cap. 3. & 4. p. 743. T. II. Lampad. *Græveri*, *Bernard. Montſaucon* dans l'antiquité expliquée Tom. II. P. II. L. II. cap. 4. §. 2. p. 390. & L. V. cap. 3. §. 1. p. 419. *Inl. Cæf. Bulthgerum* in libro de fortibus cap. 6. p. 386. T. V. *Grævii*, *Marcellum Donatum* in diſſeudationibus in *Julium Capitolinum* p. 914. T. VI. Lampad. *Græveri*, *Salmaſium* in *Vobiſc. Aurelian.* cap.

Crispinus ad bellum audacter sustinendum aruspicum etiam responso, qui leta nuntiabant, dicebatur animatus. Nonnulla quoque oracula ferebantur, patrii cujusdam numinis victoriam promittentia. Belenum (in quibusdam exemplaribus corrupte Belin legimus) Deum vocant indigena, magnaque cum religione colunt, Apollinem interpretantes: cujus quoque speciem pro urbe ipsa pugnantem sibi visam in caelo quidam ex Maximini militibus affirmabat. Tertullian. Apolog. c. XXIV. Unicuique etiam provinciae & civitati suus Deus est, ut Syriae Astartes, ut Arabiae Dyzares, ut Norici Belenus. Noricorum autem & Gallorum seu Celtarum Belenus idem Deus aestimabatur. Hinc est quod Caeser Apollinem a Gallis cultum scribit. Arae Beleno dicatae Venetias, Aquileja destructae translatae, adhuc ibi videntur, quarum inscriptiones Pighius in Herc. Prodic adducit.

BELE-

39. *Seldenum de Diis Syris Synt. II. cap. I. p. 216. Jo. Braunium L. V. Sel. Sacr. p. 779. sq. Jac. Nicol' Loënsen L. V. Miscellan. Epiphylid. c. 15. Steph. Le Moyne Notis ad Var. Sacr. p. 622. Petr. Zornium Bibl. Antiq. Exeget. P. I. p. 128. sqq. & singularem Philippi a Turre Dissert. de Beleno Veterum Aquilejensium Deo. Extat subjecta ejusdem Monumentis Veteris Antii. Rom. 1700. 4. edit. p. 255. sqq.*

BELENO.	BELINO. AVG.	BELINO
MANSVETIVS	SACRVM.	SEL.
VERVS	VOTO. SVSCEPTO	CÆSERNIVS
LAVR. LAV.	PRO. AQVILIO.	FAVSTVS.
ET. VIBIANA.	C. F. POMP. VALENTE	IIII VIR
IANTVLLA	III V. I. D. DESIG.	V. S. L. M.
V. S.	PHOEBVS. LÆ.	**
***	V. S. L. M.	BELEN. AVG.
APOLLINI	BELENO	IN. MEMOR.
BELENO. AVG.	AVG. SACR.	IVLIOR.
IN HONOREM	L. CORNELIVS.	MARCELL. ET
C. PETITI. C. F. PAL.	L. FIL. VELL.	MARCELLÆ. ET.
PHILTAI. EQ. P.	SECYNDIVS.	IN. HONOREM.
PRAEFE. AED. POT.	AQVIL.	IVLIARVM.
PRAEF. ET. PATROM.	EVOC. AVG. N.	CHARITES. ET.
COLLEGIORVM	QVOD. IN. VRB.	MARCELLÆ FILIAK.
FABRI. ET. CENT.	DONVM. VOV.	ET. LICIN. MACRON.
DIOCES. LIB.	AQVIL.	IVNIOR. NEPOTIB.
DONVM. DEDIT.	PERLATVM	C. IVL. AGATHOPVS
L. D. D. D.	LIBENS. POSVIT.	IIII VIR. AQVIL.
	L. D. D. D.	L. D. D. D.

Nec refert, quod hic Carnorum Deus esse dicitur. Erant enim Norici & Carni inter se contermini, communi religione, & lingua utentes: ut qui solo Carvania monte discreti essent, Strabone & Ptolom. testibus. Aufonius In Profess. IV.

*Tu Bajocassis stirpe Druydarum satus,
Si fama non fallit fidem,
Beleni sacratum ducis e templo genus,
Et inde vobis nomina,
Tibi Pater: sic ministros nuncupant
Apollinaris mystici.*

Et x. Prof.

*Nec reticebo senem
Nomine Phabitium:*

*Qui Beleni aditus,
Nil opis inde tulit.*

Herba etiam Apollinaris (hyosciamum putant) in appendice Canteriani Dioscoridis c. *χνα*. Βελι-
νέμια Gallis appellatur. Reliquia Beleni in vo-
cabulo hærent. Numisma etiam Canobelini Re-
gis Britanni, qui augustior ob nomen a DIIS
tractum habitus est, Belenum insculptum ge-
rit, lyram pulsantem. Si literas mystice in nu-
merum transpones, elicies numerum dierum anni;
quem Sol cursu suo determinat. B. II HVIII. A.
XXX. EV. NL. O LXX. ΣΟΟ. Et a Britannis ara Be-
latucadro dicatur, qui nullus nisi Belenus;

DEO
SANCTO BELA
TVCADRO
AVRELIVS
DIATOVA ARAE
X. VOTO POSVIT
LL. M. M.

DEOBELATVCAD
RO. LIB. VOTV
M. FECIT.
IOLVS.

BELATVCADRO
IVL. CIVILIS. OPT.
V. S. L. M.,

'Apol-

Apollo autem qui Gallis seu Celtis Belenus dictus, Orientalibus Βηλ[⊙] vocatus fuit. Inscriptio Romæ, quæ ex Oriente translata est, hujus rei exemplum subdit:

ΑΓΑΙΒΩΛΩ. ΚΑΙ ΜΑΛΑΧΒΗΛΩ.

ΠΑΤΡΩΟΙΣ. ΘΕΟΙΣ.

Euseb. in Chron. Tharæ anno XXVIII. Assyriorum Rex primus Belus mortuus est, quem Assyrii Deum nominaverunt. Hinc etiam ipse Deus

T. O. M. a Iudæis Baal dictus est: Hoseæ c. II. v.

יְהוָה בְּיוֹם מוֹתָהוּ כָּאֵם יִקְרָא יְהוָה יִקְרָא

יְהוָה יִקְרָא יְהוָה יִקְרָא יְהוָה יִקְרָא, & erit

in die illa, dicit dominus, vocabis me Ischi, &

non vocabis me ultra Baali, id est, Baal meus.

Populus enim Dei Baalem suum pie fatis vocabat, priusquam ob vocem illam ad gentilium numina traductam Deus prohiberet. Deinde corruptis seculis, corruptisque moribus Solem Belum dixere: quem, ut Philo Bibliensis scribit, μό-

νον θεῶν θεόν, id est, solum in cælo Deum putabant. Paulatim vero nomine hoc abusi sunt,

mortaliumque simulacra nomine hoc vocarunt.

Georgius Cedrenus de Thurra Nini successore loquens: τὰ τῶ τῶ ἄρες πρώτην σήλην ἀνίστησαν

οἱ Ἀσσύριοι, καὶ ὡς θεόν προσκυνοῦσι, βααλ

ἐνομαζόντες, ὃ ἐρμηνεύεται ἄρες πολέμων θεός.

Hinc Marti primam statuam crexerunt Assyrii,

& eum uti Deum adorarunt, nuncupantes eum

Baal, quod interpretatur Mars Bellorum numen.

Bal autem, ut Servius l. 1. Æn. notat, lingua Pu-

nica Deus dicitur, apud Assyrios autem Bel, quæ-

dam

dam sacrorum ratione & Saturnus & Sol. Pœni autem ex Phœnicibus seu Assyriis originem trahunt. Belo etiam in Bali urbe Libyes templum dedicatum fuit. Stephan. Byzantin. Βάλις πόλις Λιβύης πρὸς τῆ Κυρήνη ἀπὸ τινὸς Βάλως, ἢ καὶ ἱερὸν ἔχει, id est, Balis civitas Libyæ prope Cyrenen a quodam Baale dicta, cui & sacrum facit. Inde descendunt Punica vocabula hac voce composita, Asdrubal, Maharbal, Adherbal, Annibal, ut & Belsazer vox, qua Daniel juxta nomen Dei sui, uti tyrannus apud Dan. c. IV. loquitur, dictus fuit. Belus autem hic Iupiter est. Βῆλος ὃν καὶ Δία μεθερμηνεύουσιν, Belus quem Iovem interpretantur. Hestizus vero non tantum Iovem, sed ἑνυάλιον una vocatum tradit: τῶν δὲ ἱερῶν τὰς διασωθέντας τὰ τῆ ἑνυαλῖς Διὸς ἱερώματα λαβόντας εἰς Σενναάρ τῆς Βαβυλωνίας ἔλθειν: *Quosdam vero sacerdotum profugos Enyalii Iovis sacra rapientes in Sennaar Babylonia campum pervenisse.* Enyalius autem Mars apud Poëtas dicitur. Et Iuppitur Martialis dictus Græcis. Pausanias in prior. Eliacor: Sed hanc multi ex Eleis Ἄρεος ζῆνος, Martii Iovi nominant. Ajunt autem Oenomaum quoties filiaë procis curule certamen proponeret, Ἄρειω Iovis rem divinam facere solitum. Hinc *Iupiter Vhor* apud Tacit. l. II. Annal. Mars autem nullus alius nisi Sol. Acitani Hispana gens simulacrum Martis radiis ornatum maxima religione colunt, Necyn vocantes. Macrob. l. I. c. XIX. Saturn. Cæterum Belus etiam pro Iove habitus fuit. Hesychius: Θαλάσσιος

ζεύς ἐν Σιδῶνι τιμᾶται: *Thalassius Iuppiter in Sidone colitur.* Belus autem Iuppiter apud eundem dicitur: Βῆλ⊙ ἕρανός κηϊ ζεύς Ποσειδῶν⊙ υἱός. Belus, Caelum & Iuppiter Neptuni filius. Berofus: Βῆλ⊙, ὄνηϊ Δία μεθερμηνεύουσιν, *Belus, quem & Iovem indignant.* Herodotus in Euterpe: Ζῆνα Βῆλον vocat. Xiphilinus in Caracalla: ὁ ζεύς ὁ Βῆλ⊙ ὀνομαζόμενος⊙ κηϊ ἐν τῇ Ἀραμείᾳ τῆς Συρίας, τιμῶμενος⊙, *Iuppiter Belus dicitur & in Aramea Syriae cultus.* Vide Dionem, Ioseph. I, VIII. c. II. τῆς Ἀρχαιολογίας. Agathiam I. II. alios. Iuppiter autem Olympius Phœnicibus Baalsamen est, ut Philo habet: ὁ ἐστὶ παρὰ Φοίνιξι κύρι⊙ ἕρανῶ, ζεύς δὲ παρ' Ἕλλησι, id est, qui Phœnicibus est Cœli dominus, Græcis vero Iuppiter. Et recte si originem videamus, dominus Cœli significat. **𐤁𐤓𐤕𐤁** enim est, quod κύρι⊙ ἕρανῶ redditur. D. Augustinus in Iudic. q. XVI. *Baal Punici videntur dicere Dominum, unde Baalsamen, quasi dominum cœli intelliguntur dicere. Samen quippe apud eos cœli appellantur.* Ne tamen hic quis putet Belum, cum Iupiter redditur alium esse quam Solem, Platonis verba ponderet, qui sic in Phædro de Iove scribit: ὁ μὲν δὲ μέγας ἡγεμῶν ἐν ἕρανῶ ζεύς ἐλαύνων πτηνὸν ἄρμα, πρῶτος πορεύει τὰ διακοσμῶν πάντα κηϊ ἐπιμύλλωμενος⊙. τῷ δ' ἔπιται στρατιὰ θεῶν κηϊ δαιμόνων, κατὰ δαΐδεια μέρη κεκοσμημένη. μένει δὲ Ἔστια ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. *Magis sane dux in caelo Iuppiter volucrum impellens currum, primus incedit*

dit omnia coordinans atque curans. Huic sequitur Deorum atque Daemonum exercitus in duodecim partes distributus: ac Vesta sola in atrio Deorum permanet. Quis enim magnus ille Iupiter, nisi Sol? is siquidem velocissimum currum impellit, & convolvens totum stellarum exercitum secum trahit, duodecimque partes signiferi circumvolvit. Vesta autem, quæ terra est, in atrio harum stellarum immota consistit. Orpheus in hymno ad Iovem, eundem Solem putat.

Ζεὺς πατήρ, ὀψιδρομον πυραυγέα νόσμον ἰλαύ-
νον.

Iupiter pater, altijugum igneum orbem impellens.

Et clarius hoc exprimit hocce versu:

Εἰς Ζεὺς, εἰς Ἀΐδης, εἰς Ἥλιος, εἰς Διόνυσος,
Idem Iupiter, idem Pluto, idem Sol, idem Dionysus.

Vt & hisce:

Ἄσλας Ζεῦ, διόνυσσε πατέρ πόντι, πάτερ αἰης
Ἥλιος, πανγενέτορ, παναίολε, χρύσειο Φεγγύς.
Splendide Iupiter, Dionyse pater Ponti, pater
Terra

Sol, omnium genitor, varie, aureum jubar.

Recte itaque Servius l. I. Aen. Omnes in iis partibus Solem cohunt, qui ipsis Bel dicitur. Hic itaque Bel, Belus, Belis, Belenus Belatucadrus, ipsissima Solis nomina sunt, qui tam ab Orientalibus quam Occidentalibus pro Deo cultus fuit.

CAP. VIII.

Tharamis. *Celtarum Deus. Ab exteris Iupiter creditus. Conjectura in monumentum quod in Cumbria regione Britannia exstare dicitur.*

Tharamis a Celtis Deus habitus est: cujus Lucanus l. 1. Pharf. mentionem facit:

Et Tharamis Scythica non mitior ara Dianæ.

Creditus fuit ab exteris Iupiter. D. Cæsar l. VI. Comm. Bell. Gall. Venerantur & Iovem, quem Imperium celestium tenere arbitrantur. Legitur adhuc in Cumbria apud Eouther ut V. CL. Seldenus in Syntagm. II. c. II. de DIIS Syris refert, aræ cujusdam inscriptio; quam nomen Tharamis præ se ferre auguror. Et hic fuit etiam olim a Britannis cultus. Legitur autem vitiose admodum, litera A, quæ post T scribenda erat, sculptoris incuria in locum penultimum rejeta. Si autem Metathesis adhibebitur, elucebit Sole clarius nomen hoc Tharamis. Sic autem legitur:

DE AVS MATRIBVS.
TRAMAI * VEX. CERMA * rectius
PV. R. D. PRO SALVTE TARAMI.
R. FVS. L. M.

Nec

* Doctissimus *Thomas Gale* in Comment. ad Antonini Iter Britannicum p. 7. legit BRAMAE VEXILLATIO GERMANORVM, vel VEXILLARIVS. Habemus enim in ea regione BREMENIVM, de quo *Antoninus* p. 6. quodque BRAMENIVM legendum *Antonini Ravinas* indicat. Lapidem Deabus Matri-

Nec dubium est quin Tharamis sub Iovis nomine cultus fuerit. Nos, quia plura de eo dicenda non supersunt, ad Labyrinthum pene alterum, de Iside, Minerva, Vesta, Vrania Venere, Marte Deum, Ertho, seu terra, & Luna aliquid dicturi, digredimur. Hi enim Dii Germanis cogniti fuerunt,

CAP. IX.

Vrania Venus. *Cælestis. Pænorum Dea. Baaleth Schemaim. Βηλθης. Origo Dea. Sacrum τοφάλιος. Veneris etymon variatum. Non a veniendo dicebatur. Vnon est Græcorum, Romanis incognita sub Regibus. Orientale nomen. A Bevoth dicta. Sicca Veneria colonia Afrosum, Biros Dea. Pandemus. Apostrophia. Pandemicultum Theseus tradidit. Græcorum Ἀφροδίτη. Ab ἀφροσ. Orientalium Alcerdaga. Derceto quibusdam. Venus est. Causa. Pisces Syri venerantur. Affligebantur enim qui pisces comederent. Salambo Veneris cognomen. Pti & Delephat. A spuma siquidem orta. Vesta in concha. Hinc concha Cytheraica. Dione etiam dicta. Amoribus præfecta. Mignonis unde. Syracusarum Callipygus. Melania alias. Colias. Aurta Vepus. Μεγαμύρως Deorum, Gæria moneta forma. Indorum Elephas. Verticordia. Speculatrix. Calba Romanorum. Annata Lacedæmoniorum.*

Agria

bus Tramai vel Bramae cultis positum existimat Cel. Zo. Georg Keyserus in Antiq. Sel. Sept. & Celt. p. 390. haut infrequenti usâ, ut nomina urbium, quæ Matres singulari cultu prosequabantur, simul exprimerentur. Schedius TARAMVM vel TANARVM Deum ex TRAMAI facit; verum obstat illud, quod Jupiter Taranus sive Thor primo loco nominandus fuisset. Cæterum idem marmor legas apud Seldenum de Diis Syris p. m. 258. ubi addit: *Quid sibi vellet Tramaine bariolari quidem ausus sum.*

"Aegia. Cluacina. A cluere. Guebara a Cloacis deducit. Equestris. Mascula. Barbata. Ἀφροδίτη Ἰουδαία. Venus Deus. Sexus in numinibus confus. Lunus. Luna. Masculus Luna. Vrania alias Vranus. Minerva Orpheo Ἀφροδίτη. Eadem Venus. Causa. Vrania sine Cupidine. Cupido ex chao profiliit. Minerva lanificio praefita Venus etiam. ~~Virgine~~ armata. Minerva Onca Phoenicum, Phoenicia Dea. Veneri sacra Phoenicia. Vesta Minerva cognomen. Causa. Viraque invenit domus constructionem. Minerva, Vesta Veneris cognomina. Vesta ignis. Vti & Venus. Ἐπιφορεαίαι. Cocob Templum in Cnido. Vnde Cnidia. Θεὸς γυνικία. Loka sacra. Erycina. Columba Veneri dicata. Currum trahunt. Δρυώγυια Veneris. Venus ipsa columba. Ῥοδάκκη Ἄφροδίτη. Rosa sacra Dea. Myrtus. Venus ex ovo edita, uti & Cupido. Semiramis. Sacri Veneri olores. Babilu Syrorum nomen Venus. Causa. Mylitta etiam Veneris cognomen apud Assyrios. Γενέτειρα. Venus Genetrix. Mater Deum. Vnde nomen obtinuit. Dea Syria. Terrā explicatus. Germanis Erthus. Dea dicta. Ricus sacrorum. Tacitus corrigendus. Cur serbi in sacris. Boves samina. Apriscu non comesta. Taurinum caput Veneris insigne. Astarte Venus & Afrorum Vrania. Astarte illa seu Vrania lo. Germanorum Dea. Marmor A Isidis. Collis Isidis. Isenberg. Conjectura in Insignia Augusta Verbe Vindelicoyrum. Spica. Sacra in Germania. Numen Orientis dicta. Hordei inventrix. Ceres alias. Causa. Ceres viridū dicta. Terra hat. Vti & Isis. Cornua ejus insignia. Quasi Luna foret. Cornutum altare in Creta. Cetafia Cypri dicta. Veneris panca. Hat etiam Luna dicta. Siophalus Hecaticus. Rhombus Veneris. Hecate maleficarum Venus. Luna alias. Luctifera. Νουκιδερα. Diana. Proserpina. Lunae cognomina. Vti & Iana. Iuno Nobella Pronuba dicta. Nuptiis erat praefecta. Paenorum numen. Astarte alias. Astroarche Luna. Cobum veteribus Caelum. Regina Cali. Diana Anaitis. Sol Amannus. Sylvarum iussus. Parcurentium Dea. Lucina. Erymum. Βιανόλια. Ad
 164.

versum numen. Faminea forma. Etymon hujus nominis. Arabum Halilath. Noziluca. Liliti Iudeorum. Εξω γλαύκα. Exesto. Γλαύκα τύχη. Favete votibus. Natio Dea. Luna πλουίου. Germanorum Dea. Germani ante noxam Lunam non pugnant. Casar hinc Ariovistum devicit. Vti & Græci τῆ πανσεληνῆ. Terror ob Luna defectum. Perseus vitæ. Nicias casus. Columbi stratagemata. Carminibus deduci credita. Aris pulsu adjuvari Deam priscæ opinio erat. In rebus divinis aris usus creber admodum. Omnia Deorum numina ad unam referuntur Lunam. Ceu Deorum ad Solem. Mystice autem unus Deus Philosophis. Quem Antiqui sidera credebant.

Divus I. Casar l. VI. Comment. Bell. Gal. Lutatina a Germanis esse cultam scribit De Cælestium idem: *Minervam colunt, quam operum atque artificiorum initia tradere persuasum sibi habent.* Tacit. in l. de Mor. Germ. *Pars Suevorum & Isidi sacrificat. In commune terram matrem colunt, Hertham* dictam.*

* Discrepant Manuscripti Codices, cum alii *Herthum* legant, alii *Nerthum*, alii *Verthum*. Veram tamen priorem lectionem nullo negotio agnoscimus, hodieque terram cum adpiratione *Herde* adpellant Helvetii. Accedit, quod focus, cui ignis imponitur, quique antiquissimis temporibus concumulata tantum terra struebatur Germanis *Hærd*, Anglis *Hearth* dicitur, quemadmodum Romanis eadem notio & terram & focum significabat, docente *Obid.* lib. 6. Factor:

*Vesta eadem est & terra: subest vigil ignis utriusque
Significant sedem terra focusque suam.*

Cæterum *Herthæ* etymon adfinia in plerisque invenit linguis, & veteribus quoque Latinis *bomerda*, *bucarda*, *mucarda* erat hominis, bovis, muris sterces. *Senec.* l. 6. c. 16. *Rheda* Septentrionalium ac *sisa* eadem est quæ *Hertha*, nec non *Gro* Dea, de qua *Edda*; uti per literas me docuit Nobilissimus *Keyserus*.

dictam. Herodotus vero Veltam, Terram, Vraniamque Venerem colere arbitratur. Tanta varietas autorum, qua quilibet Deam notiore sibi nomine vocat, commode ad unam reduci personam poterit. Polyonymia enim maxime, ut superius jam tum dictum, apud gentes valuit. Hinc tam varia Deorum, Dearumque nomina, ut vix quis sese extricare possit. Vrania autem Venus, quam a Germanis cultam Herodotus tradit, etiam a Græcis culta fuit: cæloque edita, unde Cælestis * dicta. Plato in Alcibiade: πάντες γὰρ ἴσμεν ὅτι ἓκ ἐστὶν ἄνω Ἐρωτὶς ἡ Ἀφροδίτη ταύτης δὲ μιᾶς μὲν ἔσσης, οἷς αἰτὴν ἔρωτος. ἐπεὶ δὲ δύο ἔσόν, δύο ἀνάγκη καὶ Ἐρωτὶ εἶναι. πῶς δὲ ἔδύο τὰ θεῖα; ἢ μὲν γέ τις περισυτῆρα, καὶ ἀμήτωρ, ἔρανε θυγάτηρ, ἣν δὴ καὶ παραίαν ἐπονομάζομεν, ἢ δὲ νεώτερα. Διὸς καὶ Διῶνης, ἣν δὲ πάνδημον καλέμεν: Omnes enim scimus, quod nulla est Venus sine Cupidine: quæ si una sit, unus erit etiam Cupido. At cum sint duæ, binos esse Cupidines necesse est. At quo pacto non duæ sint Deæ? Altera siquidem antiquior & sine matre Cæli filia existit, quam Cælestem nominamus: altera junior, Iovis & Dionet,

* Seldenus de Diis Syris Syntagm. II. cap. 7. p. 309. cælestem hanc Vraniam unam eandemque facit cum Venerem Mylitta Babylonicâ, cujus sacra pureissima erant, & tangi videantur Levit. XIX. 29. Sed fallitur: perpetua enim est illa inter Venerem πάνδημος & cælestem sive ἄνωμια apud veteres distinctio, vide Petr. Jurieu dans l'histoire des dogmes & cultes de l'Eglise P. IV. cap. 7. p. 692. & Carolus Patinum in Commentar. in antiquum Marcellinæ monumentum p. 407.

Diones, quam vocamus popularem. Orpheus in Hymnis:

Οὐρανία, πολύθυμε, Φιλομειδής Ἀφροδίτη,
Ποντογενής, γενέτειρα θεά.
Cælestis, laudanda, risum amans Venus,
Ponto genita, genetrix Dea.

Monumentum Romæ sacrum sic se habet:

I N V I C T Æ
C Æ L E S T I
A V R O N E S I
M V S. D. D.

Herodianus l. v. de Heliogabalo: Φασὶ δὲ αὐτὴν
Διδῶ τὴν Φοίνισσαν ἰδρῦσασθαι, ὅτε δὲ τὴν ἀρχαί-
αν Καρχηδόνα πόλιν ἔκτισε βύρσας καλεῖμεθα. Λί-
βυος μὲν ἐν αὐτὴν Οὐρανίην καλεῖσι, id est, dicunt
vero illam (effigiem) Didonem Phœnissiam, cum an-
tiquam Carthaginem, dissecto corio extruxerit. Hanc
Afrī Vraniam nominant. Tertullian. in Apologet.
Unicuique etiam provincia ἑὲ civitati suus Deus est,
ut Syriæ Astartes, ut Arabiæ Dusares, ut Norici Bele-
nius, ut Africa Cælestis. Salvianus l. viii. de Provi-
dentia Dei. Cælestem illam. Jerem. vii. v. 18.

עֲמוּנָה תְּהִי לָנוּ כְּוִנְיָהּ אֲדֹמָהּ ad faciendum
popanam Reginis cælorum. Quænam hæ reginæ
Cælestes, nisi forsitan illæ, quas alias עֲמוּנָהּ
Dominas cæli vocabant. Quæ autem illa Regina seu
Dominā cæli, nisi Venus duntaxat Olympiā? quæ
Græcis etiam Βήλης ab Hebræo deducta voce dicitur.
Megasthenes apud Eusebium Venerem vocat βασι-
λειαν Βήλην. Hefychius: Βήλης ἢ Ἡρα, ἢ Ἀφρο-
δίτη;

Διῶν, id est, *Belthes Iuno, sive Venus*. Pausanias in Achaicis: *Præ cæteris quidem Diis religiosissime Cælestem Venerem colunt, in cuius ædem penetrare viris nefas*. Hanc in Atticis primo omnium ab Assyriis cultam fuisse, a quibus Paphii acceptum ritum sacrorum cum Phœnicibus, qui in Palestina Ascalonem urbem incolunt, Phœnices cum Cytheriis communicaverunt. Athenis vero eam religionem induxit Ægeus, cum Veneris ira & prolem sibi non obtigisse, & sororibus calamitatem immisissam putaret. In Corinthiacis: prope Liberi, est etiam Cælestis Veneris sanum. In huius sacris vinum non adhibebatur, ut Polemo in Timæo scribit: *Ἀθηναῖοι τε γὰρ ἐν τοῖς τοιαῖτοις ἐπιμαλοῖς ὄντες; καὶ τὰ πρὸς τὰς θεὰς ἴσοιοι, ἠεὶ Φάλια μὲν ἰσραὶ θυμῶσι Μνημοσύνη, Μυσαίε, Ἡῶ, Ἡλίω, Σελήνῃ, Νύμφαιε, Ἀφροδίτῃ Οὐρανίᾳ*, id est, Athenienses harum rerum observandarum studiosi, & in sacrificiis Deorum faciendis diligentes ac pii, Nephalia sacra faciunt Mnemosynæ, Musis, Auroræ, Soli, Lunæ, Nymphis, Veneri Uraniæ. Unde autem Venus dicta, Autores

- - variant, & adhuc sub iudice lis est.

Cicero l. II. de Natura Deor. *Quæ autem Deæ ad res omnes veniret, Venerem nostri nominaverunt*. Augustin. l. vi. c. viii. de C. D. quod sine ejus vi femina virgo esse non desinat, Arnob. l. iiii. contra Gentes: *Quod nomen à veniēdo dictum*. Sane Veneris nomen neque Græcum, neque Romanum est. Venim literam Græci non habent. Et si citeriora secula apud Romanos a veniēdo eam nominassent, certe accuratiori analogia usæ essent, neque masculi-

na terminatione, qua cæteræ Deæ carent, τὸ Venus efformassent. Cingius apud Macrob. l. i. c. xii. Saturn. in eo libro, quem de festis reliquit, ait imperrite quosdam opinari Aprilem mensē antiquos a Venere dixisse, cum nullus festus dies, nullumque sacrificium insigne Veneri per hunc mensē a majoribus institutum sit. Sed ne in carminibus quidem Saliorum * Veneris ulla, ut cæterorum Cælestium laus celebratur. Cingio etiam Varro consentit, affirmans nomen Veneris, ne sub Regibus quidem apud Romanos, vel Latinum, vel Græcum fuisse. Ideirco ex Orientalium idiomate deductum. Legitur autem in Reg. c. xvii. vers. 36. וְאִנְשֵׁי בָבֶל עָשׂוּ אֶת־סֹכֹת בְּנֹוֹת, *Et homines Babelis fecerunt Succoth Benoth.* Interpretantur autem סֹכֹת בְּנֹוֹת tabernacula filiarum. Sed Seniores σακχαῶθ βένωθ vertunt, tanquam propria ejusdam idoli nomina. Sacra enim hæc apud Assyrios fiebant, puellæque in tabernaculis pudicitiam prostituiebant hospitibus, ut c. iv. hujus in Syngrammat. dictum fuit, ubi sacrorum Priapi mentio facta. Benoth autem hæc ab Olympiodoro ad Jerem. c. vii. v. 18. Venus putatur. Hæc enim בְּעֵלַת הַשָּׁמַיִם Regina cæli. Ἀφροδίτη τυχεὸν ἢ τινὶ προαγαγῶ. ἴσως δὲ καὶ εἰς κατὰ δαμὸν τῆτο ἐποίησεν αἱ δυστυχεῖς, Veneri forsitan hoc faciebant aut Lenæ alicui. Forsan etiam ad februationem miseræ mulierculæ. Eucherus Lugdunensis ad iv Reg. xvii. Viri Babylonii fecerunt Succoth,

* De Saliis lege *Tob. Guthberletbum* libro singulari Francq. 1704. 8. & 70. *Dan. Ramum* in *Diff. de Antiquibus Romanorum*, Hafn. 1706. 4.

ðoth, id est, tabernacula Benoth. Et melius, n̄ fallor, faceret interpres, si Succoth Latine in tabernacula verteret & nomen Idoli Benoth absolute poneret. Certum est a Phœnicibus, cum in Africam colonias deducerent, v̄ Succoth Benoth a Babyloniis acceptum, Africæ intulerunt, coloniamque M. Passuum plus minus exx. a Carthagine extruxerunt, cui nomen Sicca Venerea fuit. Hic Arnobius claruit, ut B. Hieronymus in Chron. testatur. Plin. etiam l. v. c. iii. Siccæ urbis mentionem facit; Siccensis civitatis Victor Uticensis l. ii. de Vandalica Persecutione. Sicca Venerea autem Ptolomæo, Procopio libro secundo Vand. Antonino in Itinerario dicitur. Idem insuper ritus, eadem sacra in Sicca Venerea erant, ut in Babyloniis. Valerius Maxim. libro ii. capite vi. Siccæ est fatum Veneris, in quod se Matronæ conferebant atque inde procedentes ad quæstum, dotes corporis injuria contrahebant. Hinc Syccensis Venus apud Gyrald. Syntagm. xiii. vocatur. Et optime quidem Syccensis dicitur. Nomen enim Veneris ex Benoth resultat. Omnibus enim notum quod B sæpissime apud autores transeat in V. propter cognationem quam inter se habent. Ut ex unico loco apparet Mf. Cam. pr. exvivit, pro exhibit in Plauti Milit. Glorios. act. iii. sc. ii. fec. exivit. Ut facile appareat, exhibit retinendum, sive veteri scriptura exvivit. Hæc ex Taubm. notis ad Plaut. Si autem & Tau finale in Σ mutetur, uti modernorum quidam Iudæorum pronuntiant, legitur VENOS pro BENO TH. Biv̄⊙ autem si Græco pronuciabis, erit Venus nostra. Suidas: Biv̄⊙

ἑνομα θεῶν. VENOS GEN. etiam legitur in nummis Iuliz Augustæ Septimii Severi uxoris. Pandemus etiam dicta est Venus, ut Pausanias in Bœoticis tradit: qui tamen tres esse statuit. Quamvis virtutibus diversis unum nomen sit. Sic autem ille: *Tres Veneres sunt, quarum unam Cœlestem, Popularem alteram, tertiam Apostrophiam nominant. Cognomina imposuit Harmonia, Urania puram significans & corporum cupiditate vacantem amorem: Popularis vero ob Venæris congressus: jam vero Astrophie numen colit instituit, id est, Aversatricis, quo ab exlege cupiditate, & incestis stupris hominum genus averteret.* Idem etiam in Atticis: Popularis Veneris cultum Theseus primus invenit, & apud Athenienses instituit. Cælius autem Rhod. l. xiv. c. iv. A. L. ex Athen. l. xiii. c. ix. scribit: Nec me fallit tamen esse, qui Pandemi Veneris in veteri foro facellum putent constitutum, appellatione deflexa, quod illuc populus confluerit universus. Aphrodite autem Græcis dicitur παρα τῆ ἀφροῦ a spuma; quia spuma edita credebatur. Musæus in Leandros:

Ἀγνώσσεις ὅτι κύπρις ἀπόσπορίς ἐστὶ θεῶν
λάσσης,

καὶ κρατεῖ πόντοιο, καὶ ἡματέρων ὀδυνάων.

Cognoscis quod Venus sine femine orta sit ex mari,
Et imperet ponto, nostrisque doloribus.

Hesiodus in Theog.

- - τὴν δ' Ἀφροδίτην

Ἀφρογένειάν τε θεῶν, καὶ εὐσεβέφαλον κυθήρειαν
κεκλήσκουσὶ θεοὶ τε καὶ ἀνέρες. ἔνεκ' ἐν ἀφροῦ
θεῖε φθῆ.

Venc.

- - *Venerem vero*
Spumo genitam Deam, & bene coronatam Cy-
thercam
Vocarunt Dii & homines, quia in spumo
Nutrita est. - -

Homer. in hymno Veneris:

- - ὅθι μὲν Ζεφύρα μὲν ὕγρον αἶν' ἔσθ'
 ἠνεῖκεν κατὰ κύμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
 Ἄφρο' ἐνὶ μαλακῇ.

- - *Vbi illam Zephyri vis molliter spirantis*
Suscitavit per undam multifoni maris
Spuma in mali.

Pulcerrime Sidonius Antipater Epigrammate in
 Venerem Emergentem Apellis lusit; quod sic le-
 gitur:

Τὰν ἀναδουμένα ἀπὸ ματέρ' ἄρσι θαλάσσης
 Κύπριν Ἀπείλει μύχθον ὄρα γραφίδ'.
 Ὡς χερί συμαρψασα διάβροχον ὕδα' ἰχαίται,
 Ἐκ λίβει νοτῆρων ἄφρον, ἀπὸ πλοκάμων.
 Αὐτὰ νῦν ἔρεσσιν Ἀθαναίη τε καὶ Ἥρα,
 Οὐκ ἔτι σοὶ μορφαῖς εἰς ἔριν ἐρχόμεθα.

Egressam ex matris tumore maris
Venerem Apellae nobile opus dicitus.
Quia manu exprimit de crinibus equoream
undam,

Exprimit e longis spunam comis.
Ipsa nunc interrogarunt se invicem Minerva &
Iuno,
Non amplius tecum de forma in contentionem
veniemus.

ὄνομα *Θεάς*. VENOS GEN. etiam legitur in nummis Iuliae Augustae Septimii Severi uxoris. Pandemus etiam dicta est Venus, ut Pausanias in Bœoticis tradit: qui tamen tres esse statuit. Quamvis virtutibus diversis unum nomen sit. Sic autem ille: *Tres Veneres sunt, quarum unam Cœlestem, Popularem alteram, tertiam Apostrophiam nominant. Cognomina imposuit Harmonia, Urania puram significans & corporum cupiditate vacantem amorem: Popularis vero ob Venæriis congressus: jam vero Astrophia nomen colli instituit, id est, Aversatricis, quo ab exlege cupiditate, & incestis stupris hominum genus averteret.* Idem etiam in Atticis: *Popularis Veneris cultum Theseus primus invenit, & apud Athenienses instituit.* Cælius autem Rhod. l. xiv. c. iv. A. L. ex Athen. l. xiii. c. ix. scribit: Nec me fallit tamen esse, qui Pandemi Veneris in veteri foro facellum putent constitutum, appellatione deflexa, quod illuc populus confluerit universus. Aphrodite autem Græcis dicitur *παρα τὸ ἄφρω* a spuma; quia spuma edita credebatur. Musæus in Leandro:

Ἀγνώσσεις ὅτι κύπερις ἀπόσπορές ἐστὶ θαλάσσης,

καὶ κρατεῖ πόντοιο, καὶ ἡμετέρων ὀδυνῶν.

Cognoscis quod Venus sine semine orta sit ex mari,

Et imperet ponto, nostrisque doloribus.

Hesiodus in Theog.

- - τὴν δ' Ἀφροδίτην

Ἀφρογένειάν τε Θεῶν, καὶ εὐσέφατον κυθήρειο

κεκλήσκουσι Θεοὶ τε καὶ ἀνέρες. ἔνεκ' ἐν ἄφρῳ

θερέθη. - -

Vene.

- - Venerem vero

Sprumo genitam Deam, & bene coronatam Cy-
iberam

Vocarunt Dii & homines, quia in sprumo
Nutrita est. - -

Homer. in hymno Veneris:

- - ὄθι μὲν Ζεφύρου μὲν ὕγρον αἶνι

Ἦνεικεν κατὰ κύμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης,
Ἄφρω ἐνὶ μαλακῇ.

- - *Vbi illam Zephyri vis molliter spirantis*
Suscitavit per undam multifoni maris
Spruma in molli.

Pulcerrime Sidonius Antipater Epigrammate in
Venerem Emergentem Apellis lusit; quod sic le-
gitur:

Τῶν ἀναδυομένων ἀπὸ ματέρ' ἄρσι θαλάσσης
Κύπριν Ἀπυλλείῃ μόχθον ὄρα γραφίδ'.

Ὡς χερεῖ συμμαρψασα διάβροχον ὕδασι χαίται,
Ἐκ λίβει νοτερῶν ἄφρον, ἀπὸ πλοκάμων.

Αὐταῖ νῦν ἐρέκσιν Ἀθαναίη τε καὶ Ἥρα,
Οὐκ ἔτι σοὶ μορφᾶς εἰς εἶριν ἐρχόμεθα.

Egressam ex matris tumore maris
Venerem Apellai nobile opus ductus.

Quia manu exprimit de crinibus equorcam
undam,

Exprimit e longis sprumam comis.

Ipse nunc interrogarunt se invicem Minerva &
Iuno,

Non amplius tecum de forma in contentionem
venimus.

Hinc apud Orientales ob marinam originem Atergatis, * potius & rectius quidem *Aderdaga* vocanda, indigitatur. אֲדַרְגָּאֵי enim piscem magnificentum denotat. Sic autem Dea Hieropolitana describitur, quæ apud Assyrios Dea fuit habita, teste Macrobo. l. I. Sat. c. xxiii. Et Strabon. l. xvi. qui sic describit: ἢν καὶ Ἐδεσσαὶ καὶ Ἱερῶν πόλιν καλεῖσιν, ἐν ἣ τινῶσι τὴν Συρίας θεὸν τὴν Ἀταργάτιν, id est, hanc Ἐδεσσαν Ἐ Sacram Urbem vocant, in qua venerantur Syriam Deam Atargatin. Plin. l. v. c. xxiii. Nat. Hist. Ibi prodigiosa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta colitur. Hanc Lucianus sic describit: Ἡμισὴ μὲν γυνή, τὸ δὲ ὀκτὸσον ἐκ μηρῶν εἰς ἄκρας πόδας, ἰχθυῖα ἀπολείνεται, dimidia quidem femina, inferior vero pars a femore usque ad imos pedes in piscem desinit. Diod. Sicil. l. I. I. τὸ μὲν πρόσωπον ἔχει γυναικὸς, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα πᾶν ἰχθυῖα, id est, faciem vero refert mulieris, sed toto alio corpore piscem. Athenæus l. viii. Dipnos. multa ex Xantho de Atargatide Dea citat. Isidorus Charminus in Sthathmis Parthicis Befekanae urbis Mesopotamiæ mentionem faciens, ἐν ἣ ἱερὸν Ἀταργατὶ fuisse dicit. Causam cur Venus piscis formam habuerit, tradit M. Manilius l. iv. *Ἀστρονομικῶν.*

Scilicet in piscem sese Cytherea novavit,

Quam Babilonicas submersa profugit in undas.
Angui-

* De vocis Astartes vera origine & significatione, conf. Cel. Theodori Hafsi Diatribe insert. Biblioth. Brem. Class. VIII. Fasc. IV. p. 707. sqq.

*Anguipedem alatis humeris Typhona furentem,
Inferuitque suos squamosis piscibus ignes.*

Alias etiam Derceto vocatur, quod nomen depravatum ex Atargatide forsitan venit. Quid l. II. Metamorph.

- - *Et dubia est de te Babylonis narret*

Derceti, quam versa squamis velantibus artus

Stagna Palestini credant coluisse figura.

Plin. l. v. c. XIII. Hist. Nat. colitur illis fabulosa Derceto; consule etiam Strabon. l. XVI. Theon tamen in Arat. scribit pisces Dercetin tantummodo transvexisse: οἱ τινες δὲ κεν τῆς Ἀφροδίτης θυγατέρα ἐμπροσθεῖσαι εἰς θάλασσαν, ἕσωσαν. ἄλλοι εἰς τὴν μὴν τῆς θεᾶς οἱ σύριαι ἰχθύων ἀπέχονται τῶτων, hi sunt, qui Dercin filiam Veneris cadentem in mare salvaverunt. Vnde in honorem Deæ Syri piscium abstinent horum esu. Syros autem pisces in summo honore habuisse Diodor. Sic. l. II. scribit: Est in Syria urbs Ascalon, a qua non procul ingens et profundus lacus, piscium copia abundans, et in vicinia illustris Deæ templum, quæ Derceto Syris vocatur; facie mulierum, et toto alias corpore piscem referens; idque has ob causas, accolarum hic disertissimi fabulantur. Venerem ab illa offensam, ac rem juvenis in sacrificantium turba non inelegantis, amorem Deæ injecisse. Susceptaque è complexu Syri filia, cum facinoris eam puderet, juvenem necasse, puellulamque in petricosum quendam locum ac desertum exposuisse; ipsam vero pudore et marore compulsam in lacum se abjecisse, in piscem inde transformatam. Hinc factum ut Syri etiam nunc ab id genus animante absti-

neant, *Deorumque ritum pisces colant.* Menander lulucentissimas huiusce versibus Syrorum abstinentiam oculis exponit, apud Porphyrium l. IV. *περὶ ἀποχῆς ἐμφύχων:*

· · παράδειγμα τὰς Σύρας λαΐβε.

Ὅταν Φάγωσιν ἰχθύων ἐκείνοι, διὰ τινὰ
αὐτῶν ἀκρασίαν, τὰς πόδας καὶ γαστέρα
οἰδῶσι. εἴτ' ἔλαβον σάκκιον, εἴτ' εἰς τὴν ὁδὸν
Ἐκάθισαν αὐτοὶ ἐπὶ κόπερῳ, καὶ τὴν Θεὸν
ἔβηλασαντο ἕταπεινώσασα σφόδρα.

· · *Ad exemplum Syros capere,*

*Si comedunt piscem illi, propter quandam
Ipsorum incontinentiam, pedes & ventrem
Tumidi fiunt. Si capiunt saccum, si via
Volutant se in caeno, & Deo*

Supplicanti, ut tumores dimittant.

Xenophon *περὶ ἀναβάσεως* de Chalo fluvio l. 1. πλὴν δὲ ἰχθύων μεγάλων καὶ πράτων. ἃς οἱ Σύροι θεοὺς ἐνόμιζον, καὶ ἀδικεῖν θναίων, ἃδὲ τὰς περὶ τῆς γῆρας, id est, magnis vero ac mansuetis piscibus referatissimus est, quos Syri pro Dis habent, eosque violare aeque ac columbas nefas putant. Cic. l. III. de N. D. *Piscem Syri venerantur.* Plutarch. l. *περὶ δεσποδαιμονίας:* τὴν Συρίαν θεὸν οἱ δεσποδαίμονες νομίζουσι, ἃν μαινίδα τις ἢ ἀφύας φάγη, τὰ ἀνηκουήματα διεθίειν ἔλκισσι τὸ σῶμα πιμπλάειν, συντήκειν τὸ ἦπαρ, id est, Syriam Deam superstitioni existimant, si quis manida & Aphyas comedat, anteriora tibi arrodere, ulceribus corpus implere, & jecur colliquefacere. Artemidorus l. 1. Oneirocr. Ἰχθύας πάντες ἐθίσει πλὴν Σύρων τινῶν, τῶν τὴν

τὴν Ἀστάρτην σεβασμένων, *pisces omnes comedunt præter Syrorum partem, Astartem venerantium.* Clemens Alexand. in Protreptico: τὰς ἰχθῦς ἕτω σέβασσι περιτῶς ὡς Ἡλείοι τὸν Δία: *non minori cultu Pisces venerantur, quam Elei Iovem.* Et Ioannes Tzerzes Chil. IX. c. CCLXXV.

Σύρων γραφαὶ δὲ λέγουσιν ἰχθῦν αὐτὴν γε
νέσθαι

Ὅθεν ἔδὲ ἐδίσι τινῶν ἰχθῦν Σύροι.

Syrorum scripta vero dicunt piscem ipsam genuisse

Inde vero piscibus quibusdam abstinent Syri.

Et Ovid. l. II. Fastor.

- - *genus hoc imponere mensis,*

Ne violent timidi piscibus ora Syri

Hinc apud Babylonios Salambus * dicta est, uti auctor Etymologici magni in hac voce scribit: *inquiens καὶ Σαλαμβας ἡ δαίμων παρὰ τὸ ἀεὶ περιφέρεσθαι καὶ ἐν σάλω εἶναι, καὶ ὅτι περιέρχεται θρηῖσα τὸν Ἄδωνιν, id est, Salambas Dea est sic dicta, quod semper in salo circumvehatur, & versetur, & quod circumveundo Adonin plangat.* Σαλαΐζειν autem secundum Suidam, θρηῖσειν, κύπτεσθαι, plangere. Nulla autem alia Dearum plangit Adonin, & quidem mortuum, præterquam Venus; no-

M 5

tissima

* Vide Jo. Seldenum de Diis Syris Synt. II. c. IV. p. 285. qui de origine huius nominis, Veneri a Babylonis dati, crudite disquirat; nec non *Salmasium* ad Lamprid. Anton. Heliogab. c. VII. Qui postquam vocem e Græco Σάλα derivasset, subiungit: *Festivum est, quod in Vet. Glossario MSS. reperiri huius vocis SALAMBO interpretamentum: SALAMBO genus monstri est.*

tissima liquidem fabula, & pueris trita. Hinc Hefychius expresse eam Venerem dicit: Σαλαμβώ, ἢ Ἀφροδίτη παρὰ Βαβυλωνίους. Apud quem etiam Δελσφαίτ dicitur a Babyloniis culta. Et פֶּהֶלֶל quidem Venereum amplexum apud Babylonios notat. Sin vero a פֶּהֶלֶל, id est, gutta derivetur, concurrit Græco, ἀπὸ τῆς ἀφροῦ enim Ἀφροδίτη & Ἀφρω descendit. In Hebræo enim הֶלֶל stillavit, & הֶלֶל illa reperiuntur, a quibus nomen hoc Veneris defluxit, Macrob. l. I. c. VIII. Venus a spuma, unde creata, Ἀφροδίτη nomen accepit. Virgil, l. V. Æn.

*Eas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.*

Ovid. l. I. Metamorph.

*Si tamen in medio quondam concreta profundo
Spuma fui, gratumque manet mihi nomen ab illa.*

Vesta autem in concha est, in Cyprum insulam, ut Statius l. I. Sylv. canit:

*Hæc et cæruleis, mecum consurgere digna
Eluctibus, et nostra potuit considerare concha.*

Hoc autem genus conchæ est, quod margaritas producit. Nulla certe dignior tribui Veneri poterat, & ob candorem, & ob levorem, & quia partus earum sunt margaritæ, mulierum ornatui præcipue convenientes. Hinc hujusmodi conchæ *Cytheriacæ* dicuntur. Martialis:

Leviior ô conchis Galle Cytheriacis.

Item Erycinæ. Propertius:

Et venit è rubro concha Erycina mari.

Nec mirum est talem Deam concha veſtam, cum inter concharum genera Neſite ſint per maria navigantes, præbentes concavam ſibi partem, alteram vero flanti auræ, inſtar veli oppoſuentes. Hinc etiam Διώνη ab humiditate dicta; διαίνου enim humectare eſt. Unde etiam a Marone l. III. Æn. Diana mater vocatur. *Et Veneris filius Caſar Dianæus* IX. Buc. dicitur;

Ecce Dianæ proceſſit Caſaris aſtrum.

Hæc amoribus præfecta. Sic enim Iupiter apud Homer. Iliad. 2.

Καί ῥα καλοσαύωντι πρὸς Ἰφὴ χρυσοῦν Ἀφροδίτην.

Οὔτε τέκνοι ἰμὲν δέδοται πολυμήϊα ἔργα.

Ἀλλὰ σύ γ' ἰμερόν τε μετέρχει ἔργα γαίμοιο.

Ταῦτα δ' ἄρ' ἔριθ' ἔειπεν, καὶ Ἀθήνη παύσατο μελήσει.

Et advocans alloquutus eſt auream Venerem.

Non tibi filia mea commiſſa ſunt bellæ opera.

Quin tu jucunda obi muner a nuptiarum.

Hæc autem Marti veloci, & Minerva omnia curæ erunt.

Euripides in Coronifero Hippolyto:

Θοιτᾶ δ' αἰαθῆρ'. ἔσι δ' ἐν θαλασσίῳ

κλύδῳ κῦρρις. πάντα δ' ἐν ταύτης ἴφῳ,

ἠδ' ἔστι ἡ σπείρωσα, καὶ διδῶσ' ἔρον,

οὔ πάντες ἔσμεν οἱ κατὰ χθονί' ἔγγονοι.

Percurrit vero ætherem. Eſt autem in maris

Fluctibus Venus. Omnia vero ex ipſa ſunt,

Hæc eſt quæ ſeminavit, & dedit amorem,

Cujus omnes ſumus ex ſemine editi.

Sophocles in Trachiniis:

μήγα

- - μέγα τι δένει α
 Κούρις, ἐκφέρεται νίκας αεί.

- - *Magnum quoddam robur*

Venus, refert victorias semper.

Orpheus in hymno. virtutes ejus hisce enarrat:

Πάντα γὰρ ἐκ σέθεν εἰσὶν, ὑποζεύξασθαι δὲ κόσμον,
 καὶ κροτέεις τριστῶν Μοιρῶν, γενναῖς δὲ τὰ πάσης,
 Ὅσα τ' ἐν ἕρπυϊ ἔσι καὶ ἐν γαίῃ πολυκόρπυ,
 Ἐν πόντῳ τε βυθῶ τε.

*Omnia enim ex te sunt, junxisti vero mundum,
 Et imperas tribus Parcibus, gignis vero omnia,
 Quæ in caelo sunt, & in terra fertili,
 In Ponto, marique.*

Inde Migonitis Venus dicta, quasi conjugalis. Pausan. in Lacon. è regione Gythetæ Cranæ in insula est, in qua Alexandrum rapta Helena, cum ea primum congressum Homerus dixit; quare in continentis terræ adverso littore Veneris est Migonitidis ædes, quod est ac si conjugalis dixeris: ac regio illa tota Migonium vocatur: templum quidem Alexandrum tradunt faciendum curasse. At Menelaus octavo ferme post Trojæ everisionem anno domum incolumis reversus, proxime ad Migonitidis signum Thetidis, & Deæ Praxidicæ, quasi Vindicatricis dicas, dedicavit. Apud Syracusas Callipygus dicta est Venus, à præstantia formæ. Duæ enim sorores Syracusanæ rultici cujusdam filiæ, de formæ præstantia inter se decertabant in via publica. Accessit adolescens, qui formas admiratus, patri seni ostendit. Eo majorem præferente ejus amore captus est. Profectus in urbem lecto cæpit decumbere. Morbi causam exposuit fratri

fratri natu minori. Is rus profectus conspectis puellis, minoris amore correptus est. Pater virginum collocat eas hujus filiis, quas cives ob insignem pulcritudinem appellarunt *καλλιπύγες*. Harum opibus extructum est Veneri templum, quam & ipsam a puellis dixere *καλλιπύγον*. De quibus Cericidæ Seazontem citat Athenæus l. XII. c. XXXII. Dipnos.

Ἡν καλλιπύγες ζῆνυ ἐν Συρακούσας.

Erat pulciorum pudicum par Syracusis.

Erasm. in Adagiis, & Gyrald. Dial. VII. histor. Pœt. Occultam autem Venerem esse debere, indicat ipsius nomen Melænis. Pausan. in Corinth. & Arcad. *Veneris Melanidis delubrum est in Craneo Corinthiorum suburbano luco, & in Arcadia prope Mantineam; & apud Thespïenses. Cognominis causam non aliam esse arbitror, quam quod homines nocturne maxime liberis operam dent, cum pœcudes interditi fere sui quaque semper generis fœminas ineant.* Idem tamen in Atticis Venerem Coliadem dicit; cuius signum in promontorio Coliade est. Suidas causam his reddit: *Atheniensis adolescens captus a Tyrthenis, cum vincetus apud illos serviret, adamat ab herili filia solvitur, domumque reversus, Veneri ædem gratiarum actionis loco in littore, inde raptus fuerat, extruxit, Coliam a membris, que in vinculis pressa fuerant, dictam.* Hinc ob reconcillationem quandoque Aurea dicitur; vulgatissima apud Pœtas. Epimenides Cretensis:

Γήματο δ' εὐσύνμηθ' ὁ θαλασσοπρόν' ἀγκυλομήτις,

Ἐκ τῆς καλλιόμοσ' ἔγενετο χρυσοῦ Ἀφροδίτη.
*Duxit vero Euonymen floridam Saturnus consiliis
 pollens,*

Ex hoc pulchricoma genita aurea Venus.

Omnia enim auro parantur, ut magnus ille Orator
 inquit: πλεῖστον γὰρ κηλίας μᾶλλον ἢ καλοῦ γα-
 θίας ὑπηρετῆς εἶναι, hoc est, *divitia enim maxime
 malitiiis, raro honestatis comites sunt.* Hinc Iuppiter
 Danaën turri ahenea conelufam auro cœpit: ut Si-
 donii Antipatri versus habent:

Ζεὺς κύων, ταῦρος, σάτυρος, χρυσοῦς, δι-
 ἴρω.

Λήδης, Εὐρώπης, Ἀντιόπης, Δαναΐης.

*Iupiter fit cygnus, taurus, satyrus, aurum propter
 amorem*

Leda, Europa, Antiopa, Danaa.

Et alter ille quisquis est, sic ludit:

Ὁ Ζεὺς τὴν Δαναΐην χρυσοῦ, καὶ γὰρ δὲ σε χρυσοῦ.

Πλείονα γὰρ δένα, ἢ διὸς εἰ δύναμαι.

Iupiter Danaën capit auro, ego etiam te auro.

Plus enim dare, quam Iupiter non possum.

Et aliud cujusdam Græci pulcherrimum sane & fe-
 libivissimum, qui gratiam se habere dicit unguento,
 quod ope ejus potitus fit amica:

Πίμπω σοι μύρον ἡδύ, μύρον παρὲς ἡω χάριν, εἰ σοί.

Ἄσπῃ γὰρ μύρισαι, ἢ τὸ μύρον δύνασται.

*Mitto tibi unguentum molle; unguento gratiam
 habeo, non tibi,*

Ipse enim ungeris, & unguentum hoc potest:

Recte Apollodorus Gelous Comicus:

καὶ κλείει· ἢ θύρα μοχλοῖς ἀλλ' ἔδδ' εἰς
 Τήκετον ὄχυρα·ν ἔτως ἐποίησεν θύρας,
 Δι' ἧς γαλή κῆ μοιχὸς ἐκ εἰσέρχεται.
*Et clauditur janua pessulis: Sed nunquam
 Faber ita firmam fecit januam,
 Ut non pateret feli atque adultero.*

Causam addit Menander:

- - Τ' περιφρασω γίνεθ' ἡλίαν του Φῆ,
 Ὅστε πλῆτ' ἐξώκειλο τὸν κερσημένον
 εἰς ἕτερον ἦθ', ἅκ' ἐν αὐτῷ πρόθεν ἦν.
 * * *Immodicus luxus gignit arrogantiam,
 Opesque faciunt, ut dominus
 Eat in alios mores, qui nihil simile habent pristinis.*

Hinc Eustathius l. γ. Iliad. transformationes Deorum in amoribus dona fuisse statuit aurea, quibus impressa erant signa illa, quibus permotæ & incensæ amatoribus operam locarunt. Et Homerus virgines ἀλφεισβολίας vocat, quod ob formæ pulcritudinem facile amatorem inveniant, qui jugo boum eas donet. Arrianus de reb. gest. Alex. Magni, ubi mentionem Iudaicarum mulierum facit, scribit eas adeo ob formam superbire, ut neminem admittant, nisi prius Elephantem in amatorium munus transmittat. Regium enim est apud Indos vehi Elephanto. Quem igitur fortuna facie adeo amica aspexit, quo possit tantam bestiam in donum alii mittere, potitur voto suo. Honori siquidem ducitur, aliquam tantæ esse pulcritudinis, ut Elephantum forma sua mereri possit. Sed ut Naumachus habet:

Καλὸν μὲν δέμας αἰνὸν ἔχειν, ἀδιητά τε μί-
μνειν

Παρθενικὴν, καθαρῶσι τ' αἰὲ μελεδήμασι χαί-
ρειν

*Pulcrum quidem corpus castum habere, inta-
ctamque manere*

*Virginem, & puris semper cogitationibus oble-
ctari.*

Namque ut Tibullus l. II. Eleg. canit:

Castâ placent Superis. --

Idcirco a Romanis Verticordia magnò in honore habita fuit. Templum autem ei dedicandum statuerunt Romani, cum tres Virgines Vestæ dicatæ uno tempore pudicitiam minus sartam tectamque conservassent, quo animi earum eâ virtute imbuerentur, ne tam abominabile malum sibi suisque parentibus arcesserent, ut Iul. Obsequens in l. de Prodig. commemorat. Templum autem dedicavit Sulpitia Servii Patereuli filia, Q. Fulvii Flaccii uxor, quæ cum Senatus libris Sibyllinis per Decemviros inspectis censuisset, ut Veneris Verticordix simulacrum consecraretur: quo facilius Virginum, mulierumque mens a libidine ad pudicitiam convertetur, & ex omnibus matronis centum: ex centum autem decem sorte ductæ, de sanctissima fœmina iudicium facerent, cunctis castitate prælata est, Valer. Maxim. l. VIII. c. XVI. Græcis tamen culta fuit sub Speculatricis nomine. Pausan. in Corinth. *Adhæret arx Maceria septo, curriculi ejus pars, quod Hippolyti nuncupant, supraque ipsum Veneris Speculatricis delubrum.*

brum, unde descendente exercitationis causa Hippolytum in stadium intuebatur Phadra. Venus autem Calva apud Romanos magno in honore habita fuit. Lactantius, l. I. de Ver. Relig. scribit Venerem cognomento Calvam apud Romanos cultam, eo quidem tempore, quo Roma a Suevis Senonibus seu Gallis incensa fuit, Capitolio aspera obsidione cincto, cum etiam venæ in arcubus deficerent, matronæ superstites comam absciderunt: ex ea venæ arcubus additæ, hostesquæ demum depulsi. Hinc libertate denuo potiti, in gratam rei memoriam statuam Veneri erexere, cui cognomen Calvæ indiderunt ob abscissas a matronis comas. Similis Superstitio legitur apud Lacedæmonios viguisse. Hi enim, Lactant. teste l. I. cum cum reliquis Achivis pugnassent, & sinistra fama maritos & viros omnes occisos referens Spartam pervenisset; femina armata, tanquam altera Amazones excurrunt: Viris autem occurrentibus illis ob amorem, gratamque formam passim permixta fuerunt: ex hoc vulgato concubitu progeniti postmodum erexerunt ob hanc sædissimam rem Veneri statuam, quam Armatam indigitarunt. Pausanias l. III. f. in Lacon. Non longe progressis collis est non utique magnus, in eo pervetus ædes, & signum armata Veneris. Ibidem: in postico Chalcirensi ædes est Veneris Arca, idem prope est, ac si Martie dicas: signa sunt ejus tam vetusta quam alia quævis in Græcia. Nonnus l. XXXV. Dionysiacor.

Μηστάρτην ἐπίβηθε, μαχήμονις ἤχε πολίται
 N Χαλ-

Χάλκιον εἶδος ἔχασσι κορυσομένης Ἀφροδίτης.
Ne Spartam ingredi, ubi bellicosi cives
Ferream imaginem habent armata Veneris.

Romæ autem *Cluacina*, id est, armata dicta est. N. Perottus in Martial. Cluere enim veteres pugnare dicebant. Quippe traditur, myrtea verbena Romanos, Sabinosque cum propter raptas virgines dimicare voluissent, depositis armis purgatos in eo loco, qui nunc Veneris Cluacinæ signa habet. *Cluere* enim antiqui pugnare dicebant. Et in ea quoque arbore suffimenti genus habetur. Ideo tunc electa, quoniam conjunctioni, & huic arbori Venus præest, Plin. l. XV. c. XXIX. Calepinus in Etymologico magno scribit: *Cluere veteribus pugnare significat*: eundemque locum cum Perotto ex Plin. citat. Wilhelmus Godelævius in Observ. ad Liv. l. III. Cloacinam Deam T. Tatius Rex consecravit; cuius simulacrum, ut Lactant. scribit in cloaca repertum; Gyrald. Hist. Deor. Syntagm. I. Cluacinæ legi existimat, ut Venus intelligatur, Cluacina enim Venus a Romanis culta, sic dicta est, ut Plin. l. XV. scribit, quod eluere antiqui pugnare dicebant. Quippe ita traditur myrtea verbena Romanos, Sabinosque, cum propter raptas virgines dimicare voluissent, depositis armis, pacificatos in eo loco, qui nunc signa Veneris Cluacinæ habet. Quod autem Anton. Guevara l. I. Horol. Princ. scribit, hanc Cloacis præfectam fuisse, uti ex Lactant. hausit, puta primos Ecclesiæ doctores vocum interdum derivatione abusos fuisse, quo Ethnicis tur-

irrititudine hac idolorum cultum exprobrarent, ab eoque ad veram religionem averterent. Armata autem alias Equestris, & Maseula dicta est: quin etiam cognomen Barbatae meruit. Serv. l. II. Æn. *Est etiam in Cypro simulacrum Barbata Veneris.* Macrobi. l. III. Saturn. c. VII. *Signum etiam hujus est Cyprî barbatum corpore, sed veste muliebri, cum sceptro ac statura viri. Et putant eandem matrem ac feminam esse.* Calvus etiam habet: *Potentemque Deum Venerem; non Deam.* Aristophanes a Φρόδιτον appellat. Levinus etiam sic ait: *Venerem igitur alium adorant sive feminam, sive mas est, ita uti alma noctiluca est.* Hinc Maro l. II. Æn. cum de Venere Æneam comitante loquitur, sic canit:

Descendo, ac ducente Deo flammam inter & hostes

Expedior. —

Et in XII. Æn.

Nec dextra erranti Deus absuit.

Cum vel Iuno aut Aleto fuerit; Tibullus lib. II.

Eleg. 1.

Omnia sint operata Deo.

Cum ipse agros lustrans Cereris festum celebret.

Sane Dii gentilium utriusque erant naturæ.*

Serv. l. VI. Æn. *Non mirum est, cum supra diximus*

N 2

rimas

* Confer Gyraldum Hist. Deor. Synt. I. Seldenum de Diis Syris Synt. II. cap. 2. Sbertinghamum de Orig. gent. Angl. p. 313. Gisb. Cuperum in Apotheosi Homeri p. 227. sq. & Cl. Fabricium Bibliogr. Antiq. p. 235. sq.

rimus ἀρσινόθῆλῆς esse omnes Deos. Plutarch. in l. de Iside & Osir. *μητέρα τὴν σελήνην τῷ κόσμῳ καλῶσι καὶ ῥύσιν ἔχην ἀρσινόθῆλυν ἕϊουαι,* id est, Matrem Lunam mundi vocant, & fluxum habere utriusque naturæ existimabant. Hinc dubitatio semper de sexu oriebatur. A. Gellius l. II. Noct. Attic. c. XXVIII. Propterea veteres Romani cum in aliis vitæ officiis, tum in constituendis religionibus, atque in DIIS immortalibus animadvertendis castissimi, cautissimique, ubi terram movisse senserunt, nunciatumve erat, ferias ejus rei causa edicto imperabant. Sed Dei nomen, ita uti solet, cui servari oporteret, statuere & edicere quiescebant; ne alium pro alio nominando falsa religione populum obligarent. Eas ferias si quis polluisset, piaculoque ob hanc rem remotus esset: hostivam sive Deo, sive Dææ immolabat. Spartianus in Caracalla: *Sciendum doctissimis id quibusque memoria traditum, atque ita nunc quoque a Caranis precipue haberi, ut qui Lunam femineo nomine ac sexu putaverit nuncupandam, is addictus mulieribus semper inseruiat, at vero qui marem Deum esse crediderit, is dominetur uxori, neque ullas patiatur mulieres insidias.* Vnde quamvis Græci & Ægyptii eo genere quo fœminam hominem etiam Lunam Deam dicant, mystice tamen Deum dicunt. Hinc Lunus & Luna. * Tertullian. Apologet. XV.

* Passim occurrit in nummit in Caria, Phrygia Pisidiam, cufis, conspiciturque habitu virili (in marmore Palmyreno apud *Spontum* in principio Miscellan. eru-

XV. *Mæchum Anubin, * & masculum Lucuum, & Dianam flagellatam, & Iovis mortui testamentum recitatum, & tres Hercules famelicos irri-
fos.* Orpheus de Luna in Hymn.

Λύξομένη, καὶ λειπομένη, Θῆλύς δὲ καὶ ἀρ-
σην.

N 3

An-

dit. Antiq.) cum pileo phrygio in capite, & corniculata luna dorso imposita, dextra capistrum tenens, sinistra facem, aut vero hastam dextra, sinistra victoriam; ut apud *Valliant* Numism. Imperat. in Colonia P. I. p. 166. in nummo Antonini Pii ibid. P. II. p. 4. in nummo Septimii Severi & p. 17. in alio nummo Julæ Donnæ; in nummo Caracallæ p. 26. quem etiam vulgaverat *Patinus*. p. 240. *πάρεδρος* ei gallus, unde & in Pythagoræ symbolis apud *Lactantium* & *Jamblichum*: ἀλευκρότερος μὴ ἀπτιοθαί λουυῖ, ὅτι ἰσθὸς τῷ Μηνὸς καὶ ἰσθὸς. σημαίνει γὰρ τὰς ὥρας. Gallum album ne tangito, Mōsi enim sacer est, ejusque administer, siquidem horas indicat. Vide *Egidii Menagii* notas ad *Lartii* L. VII. sect. 34 p. 368. sq. ubi etiam Illustris viri *Gisberti Cuperi* præclara de Luno Deo Observatio. *Casaubonium* & *Salmasium* ad *Spartiani* Caracallam cap. VII. *Isaac. Jaquelotum* Diss. de existentia Dei p. 4. *Petri Sequini* Numismata p. 94. *Ezech. Spanhemium* de præstantia & usu Numism. T. I. p. 193. sq. edit. Londinensis, & *Jac. Gronovium* T. II. Thef. Antiq. Græc. tabula ecunda, quos laudat *Cel. Fabricius* in Menologio sp. 2.

**Anubis, modo integri Canis, modo Viri capite Canino instructi effigie in antiquitatis monumentis representatur. Conf. *Sponius* in Miscellan. Erud. Antiq. Sect. I. Artic. IV. *Chiffletius* Germ. Abrax Tab. 13. 70. *Olivæ* in Marmor Isiacum Cap. XI. p. 82. sq. & *Janus Jac. Boissardus* P. VI. Ant. Rom. p. 78.

Aucta, & deficiens, femina & masculus.

Et Urania Venus, ab Assyriis culta, de qua paulo post pluribus, ab Arriano l. VII. de gest. Alexandri Magno Uranus, & a Straboane l. XVI. Iupiter vocatur. Arriobius l. III. advers. Gentes: *consuectis in precibus SIVE TV DEVS ES, SIVE TV DEA, dicere.* Hinc etiam Minerva ab Orphico Ἄρσεν μὲν κ' Ἐἠλυσ ἔΦυς, dicitur, quæ nulla alia Dea, nisi armata Venus. Hæc enim semper virgo mansit, & sine amore vixit, ut passim apud Scriptores occurrit, uti & Cælestis Venus. Hæc enim sine Cupidine est. Plato in Phædro luculenter de Cupidinum origine differit: *ὅτι μέγας εἶη ὁ ἔρως, καὶ θαυμαστός ἐν ἀνθρώποις τε κ' θεοῖς, παλλαχῆ μὲν καὶ ἄλλη ἔχ' ἴκιστα δὲ κατὰ τὴν γένεσιν. τὸ γὰρ ἐν ταῖς πρεσβυτάτοις εἶναι τῶν θεῶν, ἴσιον ἢ δ' ὅς. τεκμήριον δὲ πάντα γονοῖς γὰρ ἔρωτος ἔτ' εἶσιν, ἔτε λέγονται ὑπ' ἑδενός, ἔτε ἰδιώτη, ἔτε πθηῖσθαι,* id est, quod magnus Deus sit, & hominibus Deisque admirabilis Cupido, id jam compertum est sapius, cum in aliis, eum in iis, quæ ad ejus originem spectant præcipue. Nec enim me præterit esse quidpiam præclarum inter antiquissimos Deos recenteri, Cupidinis autem parentes neque sunt, neque ab ullo vel privatorum, vel Poëtarum fuisse dicuntur. Et Hesiodus in Theogonia Cupidinem scribit ex informi Chao primum profliisse, & omnia inde nata esse:

Ἦτοι μὲν πρώτιστα χάθ' ἔγενετ', αὐτὰρ ἔπειτα

Γαῖ'

Γαί' εὐρύσσει πάντων ἔδ' ἀσφαλὲς αἰεὶ
 ἄθανάτων, οἳ ἔχουσι κἀρη νεφέων Ὀλύμπου,
 Τάραρά τε ἠερώετα μυχῶ χθονὸς εὐροδείης,
 Ἥδ' ἔρ', ὅς κἀλλιστ' ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι
 Δουσιμελής, πάντων τε θεῶν πάντων τ' ἀνθρώ-

πων

Δάματα ἐν τήθεσσι νόου, καὶ ἐπίφρονα βυ-
 λήν.

*Prima enim omnium quidem Chaos fuit, ac
 deinde*

*Talus lato pectore praedita, omnium sedes sem-
 per*

*Immortalium, qui tenent juga nivosi caeli,
 Tartaraque tenebricosa in recessu terra spa-
 tiosa,*

*Atque amor, pulcherrimus inter mortales Deos
 Solvens curas, & omnium Dearum, omniumque
 hominum*

*Domat in pectoribus animum, & prudens con-
 silium.*

Minervam autem lanificio praepositam fuisse, haec
 Virgilii l. VII. Æn. arguunt :

-- Non illa colo calathibus Minerva
 Famineas affueta manus. --

Et Ovid. l. III. Fastor.

Pallade placata lanam mollire puella

Discant, & plenos exonerare calas,

Illam jam stantes radio percurrere telas

Erudit, & rarum pectine densat opus.

Hanc cole, quae maculas laesis de vestibus auferit,

*Hanc cole verberibus quisquis abena paras.
Nec quisquam invita faciet bene vincula planta
Pallade: sit Tychio doctior ille licet.*

Iam vero & Venerem texentem legimus apud Nonnum l. XXIV. Dionys. Eleorum etiam Phidias Venerem testudini insidentem finxit, domi manendum significans, & silendum fœminis. Debet enim loqui vel ad virum, vel per virum, nec, si per alienam linguam tibicinis modo fermocinetur honestius, moleste ferre, Plutarch. in præc. conubial. Iam si Pallas armata est, utique etiam Venus armata. Nomine differunt, non re. Et fatis superque nota est πολυωνυμία. Adde quod Minerva Onca dicitur, apud Phœnices. Stephan. Byzant. ex Euphorione: Ὀσκα ἡ Ἀθηναῖα κατὰ Φοινίκας. Hoc etiam testantur Scholiastes Æschyli in ἴπτα ἐπὶ Θήβας. Vni & Scholiastes Sophoclis in Oedip. Tyrann. ad illud

— Πρὸς τε Πάλλαδ' ὁ διπλοῖς ναῖς.

Δύο ἱερά, inquit, ἐν ταῖς Θήβαις ἱδρύται τῇ Ἀθηναῖ. τὸ μὲν Ὀσκαῖας, τὸ δὲ Ἰσμενίας. Duo templa Thebis collocavit Minervæ, unum quidem Oncæ, alterum vero Ismenię. Hinc Ὀσκαία portæ apud Thebas. Nonnus etiam l. IV. Dionys. Ὀσκαίαν Ἀθήνην vocat. Minerva etiam Phœnicia dicta est a Lycophrone, ubi de Ulyssæ loquitur,

Δελφειόσημον κλωπα Φοινίκης θεαῖ.

Asutum furem Phœnicia Dea:

Hæc autem eadem est cum Venere. Phœnicia siquidem Veneri sacra, ut Scholiastes Æschyli ad locum in Supplicib. scribit:

Ταῖ

Τὰς Ἀφροδίτας πολὺ κερσαίαν.

Veneris igneam terram.

Φοινίκην ἢν ἰσραὴν Ἀφροδίτης φησὶ διὰ Βύβλον καὶ Λίβανον, id est, *Phaniciam, quam sacram Veneri tribuat circa Byblum & Libanum.* Et Herodot. l. III. uti & Celsus apud Origin. l. IV. tradunt vetustissimis Assyriis Bacchum tantummodo & Vraniam cultos Deos; cætera illis incognita fuisse numina. Ab Assyriis autem & Arabibus cultum Vranix Persas accepisse: ἐπιμειμαθήκασι τῇ Οὐρανίῃ θύειν παρὰ Ἀσσυρίων μαθόντες καὶ Ἀραβίων Vranix cultum ab Assyriis & Arabibus didicere. Syri autem & Assyrii una natio, ut ex multis veterum locis patet. Syrorum etiam Phœnices portio sane non exigua. Et sic Minerva Cæsaris l. vi. Com. Bell. Gall. cum Herodoti Vrania unum numen est. Quod etiam de Vesta monemus. Hæc enim cum Minerva eadem est. Aristocritus l. II. μεταὶ γὰρ τὸ κωλυθῆναι τὴν τῶν Τηταίων ἀρχὴν, τὸν Δία δεξάμενον τὴν βασιλείαν, ἐπιτρέψην ἐς τὰ λαβεῖν, ὅτι βέλοιο, τὴν δὲ πρῶτον μὲν παρθενίαν αἰτιῶσαι, μετὰ δὲ παρθενίαν, ἀπαρχὰς θυομένων αὐτῇ νίμεισαι, πρῶτη παρὰ τῶν ἀνθρώπων, id est, Nam postquam dejecti sunt Titans, ac vetiti, ne susciperent imperium, Iupiterque illud cepisset, optionem dedit Vestæ capiendi, quod vellet. Hanc primum virginitatem postulasse inquit: & post illam, ut primitiæ omnium quæ sacrificarentur, sibi offerrentur ab hominibus. Et hæc etiam Minervæ tributa. Callimachus in hymno in lavacro Palladis:

ὧς Φαμίνα καλίνευστ' το' δὲ ἐντελὲς ᾧ κ'
ἔπινεύσῃ

Παλλὰς, ἐπεὶ μῶνα Ζεὺς τόγῃ θυγατέραν
Δῶκεν Ἀθαιαία, πατρώϊα πάντα Φέ-
ροσθαί.

*Sic loquuta annuit. Et hoc perficitur quod an-
nuit*

*Pallas, postquam sola Natarum Iupiter
Dedit Minerva, paterna omnia ferro.*

De virginitate autem Minervæ perpetua passim au-
tores memorant. Iam vero si etiam Vesta do-
mum extruxit prima, ut Posidonius in I. de Heroi-
bus & Dæmonibus habet: Ἡ γὰρ ἐστὶ κρόνῃς Θη-
γάτηρ. τὴν οἰκίαν καταρχῆς εὖρον, ἣν δ' εὐρή-
ματος ἐνεκεν ἐν τῶν οἰκῶν ἔγχα Φενίνα καὶ τέτυκ
συνίχοι καὶ Φύλαξ εἰν τῶν ἐναικάντων, id est, *Vesta
Saturni filia domum primum invenit, quam etiam
inventionis causa intra domos pingere consueverant,
ut Ἐbas servaret, Ἐ custor esset in illis habitanti-
um.* Eandem utique & Pallas seu Minerva pri-
mum invenit, cum Neptuno ob præstantiam rei in-
ventæ litem moveret. Lucian. in Hermotimo: Φη-
σὶ γορ ὁ μῦθος ἐρίσαι Ἀθηνῶν καὶ Ποσειδῶνα καὶ Ἡ-
Φαισον εὐτεχνίας περὶ. καὶ τιν μὲν Ποσειδῶ ταῦτόν
τινα ἀναπλάσαι, τὴν Ἀθηνῶν καὶ οἰκίαν ἐπινοῆ-
σαι: id est, *inquit enim fabula Palladem, Neptunum
ac Vulcanum de artificio contendisse: atque Neptu-
num taurum fabricasse. Palladem excogitasse domum.*
Iam vero Vesta & Minerva eadem numina, ejusdem
qualitatis & essentiæ: Minervaque armata Venus,
& Vesta Urania. Si autem Vestam ignem esse con-
tendes,

tendes, adductus Pollucis testimonio, qui sic scribit: ἔφ' ὧν δὲ θύομεν, ἢ πῦρ ἀνακαίομεν, βωμὸς, θύμια κτήριον, ἑστία. ἔνιοι γὰρ ἕτως οἰνομάκασιν· ἔτα δ' ἀνκυριώτατα καλοῖσιν τὴν ἐν πυρῶναιῳ, ἔφ' ἧς το πῦρ τὸ ἄσβεστο ἀνάπτεται, id est, *super quibus sacrificavimus aut ignem accendimus, altare, acerra, Vesta: nonnulli enim sic appellaverunt. Sic sane aptissime illam, quae est in Prytaneo vocaveris super qua ignis ille perpetuus ardere solet.* Et Ovid, verbis I. vi. Fast.

Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam,

Nataque de flammis corpora nulla vides.

Vtique & Venerem ignem esse deprehendes. Catechesis Saracenorum: ἀναθεματίζω τὰς τῶ πρωινῆ ἢ προσκυνητῆς ἄστρῳ ἢ γυνὶ τῶ Ἐωσφόρῳ καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἢ κατὰ τὴν Ἀράβων γλῶσσαν Καβάρ ὀνομάζουσι, τῆς μεγάλης, id est, *Anathematizo eos qui matutinum sicut Luciferum & Venerem adorant, quam Arabum lingua Cabar, quod Magnam significat, nominant.* Et Euthymius Zygabenus in Panoplia: οἱ Σαρακενοὶ μέχρι τὸν Ἡρακλείῃ τῆ βασιλέως χρόνον εἰδωλολάτρων, προσκυνητῆς τῶ Ἐωσφόρῳ ἄστρῳ, καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἢ δὲ καὶ Καβάρ τῇ ἑαυτῶν ἐπονομάζουσι γλώττῃ. Θελοῖ καὶ ἡ λέξις αὐτὴ τὴν Μεγάλην, id est, *ad Heraclii Imperatoris tempora Saraceni idolis dediti sunt. Luciferum adorabant & Venerem, quam Cabar sua nominant lingua. Cabar autem Magnam*

intar-

* A voce Arabica *shbir* Cabiros seu Deos magnos, qui non

interpretatur. Minime vero Lucifer & Venus differunt inter se. Serv. l. 1. Georg. de Hespero verba faciens: Stella quæ & Venus & Lucifer dicitur: Nam Vesperus, eo quod quibusdam mensibus vespere; Lucifer autem, quod quibusdam mane oritur. Vide & Georg. Cedren. & Suid. qui sic ait: ἐκ τῆ ἀστρῆ τὴν ἐπιωνυμίαν πεποιθήκασιν, αὐτῆς γὰρ εἶναι τὸν ἑωσφόρον μυθολογῆσι, id est, *ex astro cognomen fecerunt, Luciferum eam explicantes.* D. Hieronymus ad Amos. l. 11. *Sydyus Dei vestra Ebraice dicitur כוכב id est, Luciferi, quem Saraceni hucusque venerantur.* Ejus templum fuit in Cnido, peninsula Carixæ, ubi magnifice culta. Hinc Venus

-nus

non modo apud Samothracas, sed & alibi colebantur, esse dictos conjiciunt *Lemonius* in Var. Sacr. p. 382. *Argolus* ad L. II. *Panvinii* de ludis circens. p. 351. *Pinellus* in notis ad *Argolum* p. 546. *Vossius* de Idolol. L. II. cap. 31. p. 467. *Scaliger* in conjectaneis ad *Varronem* p. 23. 146. *Aleander* in explicat. Tab. Heliacæ T. V. *Grævii* p. 761. *Lomeierus* de Lufrat. p. 44. sq. *Seldenus* de Diis Syris Synt. II. cap. 16. p. 361. *Gustberlus* in sing. de mysteriis Deorum Cabirorum Diatriba Franeq. 1703. 8. *Adrian. Relandus* Diss. Misc. P. I. p. 193. seqq. & *Io. Anton. Asporius* in Diss. de Diis Cabiris. Venet. 1703. 8. Quamvis autem illa origo Cabirorum dubia esset iudice *Fabretto* ad columnam Trajani p. 83. Constat tamen, Gentium Deos sæpe in Numis, Inscriptionibus & libris veterum *μαγάλως* appellari consuevisse. Quam in rem confer *Spanhemium* in Not. ad *Callimachum* p. 31. *Colomesium* in Obs. Sacr. p. 12. *Elisnerum* in Obs. S. p. 460. & *7ac. Gronovium* in Disp. de voce *μάγας*, Lugd. Bat. 1694. habita.

nus Cnidia dicta est. Inscriptio marmoris cujusdam : *

BONÆ DEÆ VENERI CNIDIÆ.

Quæ & Ἐὐδὸς γυναικία dicta est Græcis, seu Dea muliebris, cui sacra faciebant fœminæ tantum, nullo masculi sexus præsentē, muribus etiam sollicite masculis tota æde quæsitis, & exterminatis. Ovid. libro X. Metam. Cnidi inter cætera loca Veneri sacra meminit :

*Capta viri forma non jam Cythereia curat
Littora, non alto repetit Paphon aquore cinctam,
Piscesamque Cnidon, gravidamque Amâthuntæ
metallis.*

Sane Erycinia Venus in Sicilia maximo honore fuit adorata. Primus ei templum Eryx constituit. Serv. l. I. Æn. *Eryx Veneris & Butæ filius, ut quidam, Neptuni fuit, qui præpotens viribus advenas cestibus provocabat, victorque perimebat. Hic ab Hercule occisus est, monti ex sepultura sua nomen imposuit, in quo matri fecerat templum.* Circa autem Erycinæ Veneris templum semper columbæ visuntur. Columbæ autem Veneri dicatæ, quæ etiam iis uti ad currum fingitur. Ovid. l. XV. Metam.

*Perque leves auras junctis inveccta columbis
Littus adst Laurentis.*

Inde etiam Veneris festa ἀναγώγια apud Siculos dicuntur. Ælian. l. I. Var. hist. ἐν ἔρωκι δὲ τῆς Σικελίας, ἔνθα ἐστὶν ὁ τῆς Ἀφροδίτης νεὼς, σιμν' εἰς τε καὶ ἄγιον, ἔνθα κατὰ τινα καρὸν θύουσιν οἱ ἔρωκινοί

* Apud Reinesium in Inscript. p. 127.

κίνοι τὰ ἀιαγάγια, καὶ λέγουσι τὴν Ἀφροδίτην εἰς
 λιβύην ἀπὸ τῆς Σικελίας ἀνάγεσθαι, ἀφαιεῖς ἐκ τῆς
 χώρας αἱ περιτεραὶ γίνονται, ὡσπερ δὲ τῇ θεῷ συν-
 αποδημῶσαι. κατὰ γὰρ μὴν τῶν λοιπῶν χρόνου
 πάμπόλυ τι πληθῶν τῶν δὲ τῶν ὀρνίθων ἐποπιλά-
 ζειν τῷ ναῶ τῆς θεῆς ἐμολόγηται, id est, In Eryce
 vero Sicilia, ubi templum Veneris est venerandum &
 sanctum, cum certo tempore offerunt Anagogia sacra
 ficia Erycini, & Venerem è Sicilia solvere in Lybiam
 affirmant, evanescent ex eo loco columbae, quasi cum
 Dea simul discedant. Reliquo vero tempore ingentem
 earumdem avium copiam, circa Dea templum aban-
 dare constat. Venerem etiam ipsam sub forma
 purpureae columbae redire, cum ingenti columba-
 rum copia Athenaeus lib. IX. cap. XVI. Dipnos. tra-
 dit. Hinc Venus ab Anacreonte in Carmine εἰς ῥό-
 δον, ῥοδόχρως Ἀφροδίτα Roscolor Venus vocatur.
 Rosa autem inter herbas Veneri dicata. Anacreon
 ibidem:

Τόδε γὰρ θεῶν ἀήμα,
 Τόδε καὶ βρωτῶν τὸ χάριμα
 Χάρισίν τ' ἀγαλμ' ἐν ὥραις
 Πολυανθέων ἐρώτων.
 Ἀφροδίσιόν τ' ἄθυρμα.
 Τόδε καὶ μέλημα μύθοις,
 Χάριεν φυτὸν τε μουσῶν.
 Rosa enim Deorum voluptas,
 Hac hominum odor

*Gratiarum decus
Amoris florentis hora,
Suavitatem amoris,
Opus, laborque vatium;
Et antica planta Musis.*

Achilles Tatius l. II. de Leucippe & Clitophonte:
 εἰ τοῖς ἀνδρῶσι ἠθέλειν ὁ Ζεὺς ἐπιθεῖναι βασιλεία,
 τὸ ῥόδον ἀν τῶν ἀνδρῶν ἐβασίλευς. γῆς ἐστὶ κόσ-
 μος, Φυτῶν ἀγλαΐσμα, ὀφθαλμὸς ἀνδρῶν, λει-
 μῶν ἰσχύθημα, καλλὸς ἀστράπτον. ἔρωτος πνίξις,
 Ἄφροδίτην προσξενεῖ, εὐειδέσι Φύλλοις κομᾶ, εὐκί-
 νῆτοισι πετάλοισι τρυφᾷ. τὸ πέταλον τῷ Ζεφύρῳ
 γελᾷ, id est, si floribus vellet Iupiter imponere Re-
 gem, rosa inter flores regnum obtineret. Terra est
 ornamentum, plantarum decus, oculus florum, prati
 rubor, pulchritudo coruscans. Amorem spirat, Veneris
 est conciliatrix, formosis foliis comata est, nobilibus
 frondibus luxuriat: calyx Zephyro ridet. Rosa au-
 tem cum Venere una nata est: equidem ubi Dea pe-
 des posuit, ibi continuo Rosarum flores effluerunt.
 Hesiod. in Theogn.

Ἐκ δ' ἔβη αἰδοίη καλὴ θεός, ἀμφί τε ποίη

Ποσσὶν ὑπὸ ῥαδινοῖσιν ἀέξατο.

*Prodit vero veneranda formosa Dea; circum
vero herba*

Pedibus sub mollibus crescebat.

Et Anacreon hisce versibus rosarum originem
tradit:

Φέρε δὴ Φυὴν λέγωμεν,

Χαροπῆς ὅτ' ἐκ θαλάσσης

Διδρα

Δεδροσωμένην Κυθήρην
 Ἐλόχευε πόντος ἀφρῶν,
 Πολεμοκλόνον τ' Ἀθήνην
 Κοροφῆς ἐδείκνυε Ζεὺς,
 Τότε καὶ ῥόδον αἰγιτῶν
 Νέον ἔρνος ἠνθίσε χθών,
 Πολυδαίδαλον λόγευμα.
Sed quam originem (rosarum) dicimus?
Cum gravi ex mari
Sale roscidam Venerem
Pontus in spuma edidit,
Cumque armatam Minervam
Ex vertice edidit Iupiter,
Tunc ὧ rosarum nobilium
Nova stirps edita ex terra,
Mira artis fetus.

Bene itaque de Rosis Ausonius in Idyll. quod non diu durent:

Quam modo nascentem rutilus conspexit Eous,
Hanc rediens sero vestere vidit anum.
Collige Virgo rosas, dum flos novus, ὧ nova pubes,
Et memor esto avum sic properare tuum.

Inter arbores vero Myrtus * consecrata fuit Deæ,
 ut

* Non Veneri tantum, sed etiam Dianæ, Minervæ, & Cereri placuisse myrtum ostendit Rigaltius ad Artemid. Oneirocrit. p. 40.

ut Pausan. in Post. Eliac. & Virg. VII. Ecl. tradunt:

*Populus Alcide gratissima, vitis Iaccho,
Formosæ Veneri myrtus, sua laurea Phæbo.*

Cur autem columba Veneri grata fuerit, P. Nigidius ad Phænomena Arati scribit: eo quod ovum miræ magnitudinis a piscibus ex Euphratè evolutum Columba foverit, unde Dea edita est. Tibull. l. I. Eleg.

Alba Palestino sacra columba suo.

Cupidinem alias Aristophanes in Avibus ovo genitum scribit:

Κάϑ' ἦν, καὶ νύξ ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον, καὶ
τάρταρον εὐρύς.

Ἡ δ' εἰδ' ἔρανος ἦν ἐρίβας δ' ἐπ' ἀπείροσι κόλποις
τίκτει πρώτισον ὑπηνέμιον νύξ ἢ μελατόπι-
ρον οἶον.

Ἐξ δ' περιτελλομένας ὥρας, ἐβλάσασεν Ἔρωσ ὁ
πρωτεῖος

Στίλβων νῶτον πηρύγιον χρυσῶν.

*Chaos erat, & nox, Erebusque niger primum, tum
tartarus altus.*

*Terra nec aër, cælum, nec Erebi in finibus amplis
Parit prius Zephyrium nox alis nigrescentibus
ovum.*

*Ex hoc labentibus horis pullulavit deinde cupido
Splendens tergum aureis alis.*

Cur autem Orientalibus culta fuerit, refert Diodor. Sicul. l. I I. ex Ctesia: Sunt quæ Semiramis in columbam conversam fabulantur. Compluribus enim avibus in palatium ejus delapsis, una cum illis avolasse creditur. Ei hinc factum, ut Assyri, dum Semiramidem

dem Dis immortalibus accensent, columbam pro Dea honorent. Semiramis autem Hefychio montanam columbam * denotat. Σημίραμα περιττοῦ ὄρειου ἰακωβί. De Semiramide vero vide plura apud Hyginum Poët. Astr. fab. CXVII. Ovid. Metam. IV. Athenagor. in Apologia, Tzetzem Chil. IX. cap. CCXXXV. Phurnutum de Nat. Deor. Alias etiam Venus Oloribus invehitur, ut Ovid. l. IX. Met. tradit:

Vesta levi curru medias Cytheræa per auras,

Cypron Olorinis nondum pervenerat alis.

Venus autem, cum ab antiquis amoribus & nuptiis præfecta fuerit, a Syris *Babia* dicta & culta est, quod pueros & infantes contra pericula tutaretur. Sic enim Damascius in vita Isidori apud Photium in Myriobibl. Cod. CCXLII. Βαβία δὲ οἱ Σύροι, καὶ μάλιστ' αἱ ἐν Δαμασκῷ τὰ νουγὰ καλῶσι παιδία ἤδη δὲ καὶ τὰ μειράκια ἀπὸ τῆς παρ' αὐτοῖς νομιζομένης Βαβίας θεῆ, id est, *Babia Syri, & maxime qui in Damasco, pueros recens natos, jam vero & adolescentes a Babia, qua apud illos Dea putatur, vocant.* Quod autem officium hoc Veneris sit, non abs re est. Legatur Macrobius l. I. Saturn. c. XIX. cujus verba hæc sunt: *Argumentum caducei ad genituram quoque hominum, qua Genesit appellatur, Ægyptii protendunt, Deos præstitos homini nascenti quatuor adesse memorantes, δαίμονα, τύχην, ἔρωτα, Ἀνάγκην.* Et duo priores Solem & Lunam intelligi volunt,

* De hujus etymo multa egregie monet Bochartus in Microzoico P. II. l. I. c. I.

voluptas, quod Sol autor Spiritus, caloris & luminis huius
 manna vita genitor, & custos est. Et ideo nascentis
 daemon, id est, Deus creditur. Luna τύχη, quia cor-
 porum præful est, qua fortuitorum varietate jactan-
 tur. Amor osculo significatur, Necessitas nodo. Et
 Vettius Valens Antioch. l. IV. Anthol. in c. quod
 τῶν τεσσάρων κλήρων μερισμός vocatur, citante
 V. Cl. Seldenio Syntagm. 1. de Diis Syris: ἐκ κλή-
 ρων τῆς τύχης, ἔδαίμων, ἔρω, καὶ ἀνάγκης
 τὰ καίρια πάθη καὶ αἱ ἐργασίαι καὶ οἱ κίνδυνοι
 παραλαμβάνονται; id est, ex sorte fortuna, demon-
 nis, Amoris, & Necessitatis temporales affectus, &
 virtutes, & pericula percipiuntur. Servius l. IX.
 Æn. Superis autem debemus omnia donec vivimus,
 ideo quia, ut dicunt Physici, cum nasci cœperimus,
 fortimur a Sole Spiritum, a Luna corpus, a Mar-
 te sanguinem, a Mercurio ingenium, a Iove deside-
 rium, a Venere cupiditates, a Saturno honorem,
 quæ omnia singulis reddere videntur extincti. Hinc
 Venus etiam Mylitho, id est, genetrix dicitur apud
 Orientales. Herodot. l. I. καλέουσι δὲ Ἀσσύριοι
 τὴν Ἀφροδίτην μυλίτηα. Hesychius: μυλίτηα
 τὴν οὐρασίαν Ἀσσύριοι. Mylitta autem nomen
 Chaldaicum est, ut Scaliger notat, quod in γενέται-
 ραν, id est, Genetricem * transit. Apud Syros enim
 γενέτης nativitas est. Luc. I. v. 14. Joh. c. XVI.
 v. 21. Tit. III. v. 5. a radice γενεῖς genuit, peperit.
 Hinc Romæ templum Veneris Genetricis. Epito-

* A Græcis eodem modo, ΓΕΝΕΤΥΛΛΙΣ vocatur,
 utpote τῆς γενέσεως ἴφορος generationis Præses, ut mē-
 morat

Deamque Syriam circumferentes mendicare *
compellunt Deum matrem. Maro l. III. Æn.

Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaque era.

Et Orpheus:

*Τυμπανόδωπε, Φιλοισχυρανίς, χαλκίκοτος
κέρση.*

Ovidius l. I. de Ponto:

Ante Deum matrem cornu tibi cen adunco

Cum canit exigua quis stipis era neget?

Dea Syria Leonibus invec̄ta ** fuit, quod etiam
Lucianus de Deorum matre dicit, & Virg. l. x. Æn.

Alma parens Idæa Deum, cui Dindyma cordi,

Turrigeræque urbes, bijugique adfrena Leones,

Men.

---

tinnabulis cap. VII. Jo. Braunius de vestitu Sacerd.
Hebr. lib. 2. c. 5. p. 454 Hadrianus Junius lib. II. anim-
advers. c. II. Th. Demsterus in addendis ad Rosini Antiq.
Rom. lib. II. c. 4. p. 134. itemque Husius Demonstrat.
Evang. Proposit. IV. p. 137. Iis adde Pignorium de ser-
vis veterum p. 91. Rubenium l. II. de re vestiaria vete-
rum cap. XVII. p. 187. sq. Perizonium in notis ad *Alia-
ni* IX. I. Mart. de Ros P. II. singular. Script. p. 600. *Til-
lium* de Musica Hebr. p. 104. sq. *Sponium* recherch. cur-
rieuf. d'antiquité dissert. VIII. p. 146. & *Frid. Adolph.
Lampium* in singulari de Cymbalis veterum libro Traj.
ad Rh. 1703. 12. qui cymbalorum formam ex antiquis
monumentis effectam doctissimis observationibus illu-
strant ac explanant.

* Vide *Anton. Can Dalen* de origine & ritibus sacri tauro-
bolii p. 151. seq. *Perizonium* ad *Alianum* VIII. 8. p.
537. *Cuperum* Observat. III. 4. p. 275. sq. & *Vossium* de
Idolol. L. II. c. 53. p. 602.

** Cybeles effigiem Leone vestam in Nummo Faustine
depictam vide apud Illustr. *Spanhemium* Diff. VII. de
Præst. & Usu Numism. p. 624. ed. pr. in 4.

Mendicabant autem panem Dea asino * imposita,
ut Gabrias in Iambis fabulosis habet:

Γάλλοις ἀγύρταις εἰς τὸ κοινὸν ἐπράθη
Ὅνος τις οὐκ εὐμοῖρος, ἀλλὰ δυσδαίμων,
Ὅς τις φέρη πτωχοῖσι καὶ πανούργοισι
Πείνης σάκος, δίψης τε, καὶ κακῆς
τέχνης.

Οὔτοι δὲ κύκλω πᾶσαν ἐξ ἔθους κώμην
Περίοντες, ἔλεγον, τίς γὰρ ἀγροίκων
Οὐκ οἶδεν ἄττιν λευκὸν ὡς ἐπηρώθῃ;
Τίς οὐκ ἀπαρχὰς ὀσπρίων τε καὶ σίτων,
Ἀγνῶ φέρων δίδωσι τυμπάνῳ Ρ'εῖης;
*Galli prestigiatoribus communis emptus est
Asinus quidam non felici fato, sed miser,
Vt ferat mendicis & dolosis
Famis, sitisque rafa, & artis male.*

O 4

Hi

* *Phadr.* L. III. Fab. 20.

*Galli Cybebes circum in quastus ducere
Asinum solebant, bajulantem sarcinam.*

Deorum matrem sæpius appellari Cybebem ad Græ-
cæ vocis Κοβίβη exemplum egregie docuit *Gudius* in
Not. ad h. locum, quod ipsum etiam firmant *Johannes
Barnesius* in notis ad *Anacreontem* p. 43. & *Gravius* ad
Lucian. T. II. p. 895. etymologiam hujus nominis ac-
curate pro more excussit *Bocharius* P. I. Hierozoici p.
369. De ipsâ vero sacrorum illius Deæ celebratione,
Vide *Jf. Vossius* ad *Catullum* p. 16. sq. *Perizonium* ad
Ellian. IX. 3. & *Ampliff. Cuperum* *Observat.* L. III. p.
275. sq.

*Hic in circulo omnem ex more vicum
Circumambulantes, dicunt, quis enim rusticorum
Quem lateat pulcer Attis, ut is excisus?
Quis non primitias frumenti, triticique
Casto præbeat tympano Rheæ?*

Et Phoenix Colophonius in hisce:

Ἐσθλοὶ, Κορώνη χειρὰ, πρόσδοτε κριθῶν
Τῆ παιδί τοῦ Ἀπόλλωνος, ἢ λέκος πυρῶν.
Ἡ ἄρτον, ἢ ἡμαιθον, ἢ ὅτι τις χρήζει.
Δότ', ὦ ἀγαθοί, τῶν τις θ' ἕκαστος ἐν χερσίν
Ἐχει, Κορώνη. καὶ ἄλλα λήφεται
χόνδρον.

Φιλεῖ γὰρ αὐτὴ, πάλχχυλαῦτα δαίνυσθαι.
Ὅ νῦν ἄλας δούς, αὐθι κηρίον δώσει,
Ὡ παῖ Κορώνην κλεινὸ πλοῦτος ἤκουσέ.
Καὶ τῆ Κορώνη παρθένος φέρει σῦκα.
Θεοί, γένοιτο μετὰ πεμπλος ἢ κούρη,
Κάφνειον ἄνδρα κώνομας ὄν ἐξεύροι.
Καὶ τῶ γέροντι πατρὶ κοῦρον εἰς χειρὰς,
Καὶ μηρὶ κούρην εἰς τὰ γούνα καθεῖν
Θάλος, ἰρέφειν γυναῖκα τοῖς κασιγνήτοισ.
Ἐγὼ δ' ὅκου πόδες φέρουσιν, ὀφθαλμοῦς
Ἀμειβομαι, μούταισι πρὸς θύρας ἄδων,
Καὶ δόντι, καὶ μὴ δόντι πλείονα τῶν γε.

*Boni, Coronæ manum datæ hordei,
 Puellæ Apollinis, vel triticum,
 Vel panem, vel merum, vel quod cuique placet,
 Datæ, ò boni, quod quislibet in manibus
 Habet Coronæ. Nam & accipit chondrum.
 Amat enim ipsa omnibus his vesci,
 Qui nunc solum dat, rursum ceram dabit.
 O puer Coronam clare Phæus audis.
 Et Corona virgo fert ficus.
 Dei, nata petenda ab omnibus virgo,
 Et splendidum virum & divitem inveniet.
 Et seni patri filium in manus,
 Et matri puellam inter genua ponet
 Sororem, simul cum fratribus educet,
 Ego vero quo me pedes ferunt, oculos
 Dirigo, Musis ad fores canens,
 Et danti, & non danti plurima simul.*

Mater autem hæc Deorum seu Dea Syria * Terra est. Alexis hæc eam describit:

*Μῆτερ ἐμὴ Γαίη, Φρυγίῳ θεῶν ἰεροῦ λεόντων,
 Ἄθ' ἑ μόνους μύσας ἐκ ἀπάτατοι ἔσθ'.*

O 5

Σοί

- * De hac vide *Salmasti* Plinianas exercitationes in *Solidum* p. 574. 70. *Seldenum* de Diis Syris p. 256. sq. Eam attingit vetus inscriptio apud Gruterum, p. 5. num. 1. JOVI O. M. & DEÆ SURIÆ. Confer hujus Deæ imaginem, quam in lucem protraxerunt *Helovius*, in Symbolici Deæ Syriæ simulacri expositione T. VII. *Gronovii* & *Montfauconii* in insigni opere Antiq. explic. T. I. R. I. p. 28. Ubi titulus, qui ad basin hujus imaginis repertus fuit, sic se habet.

MATER DEOR. MATER SYRIÆ.

D 2

Σοὶ τὰδε θῆλος Ἄλεξις εἶς, οἰσρήματα λύσσης
 Ἄνθετο, χαλκοτύπη παυσάμενον μα-
 νίης
 Κυμβαλά τ' ἄξυφθογγα, βρεφύφθογγον τ'
 ἀλαλητὸν
 κυλῶν, ἐς μόσχου λοξὸν ἔκαμψε κίρας.
 Τύμπανά τ' ἠχήμεντα καὶ ἀματι Φοινιχθόντα
 Φάσγανα, καὶ ξανθὰς, τὰς πρὶν ἰσθίσι,
 κόμας.

Ἴλασθαι, ὠδίοποινα, τὸν ἐννεοῦτηι μανίητα,
 Γηραλίον προατέρης παῦσον ἀγριοσύνης.
Mater mea tellus, Phrygiarum alumna Leonum,
Solis cultoribus suis rite adendum mons.
Tibi ista femina Alexis sui, instrumenta furoris
Pavit, ferrea liber scabiei.
Cymbala acuta, gravi sonumque marmur
Tibiarum, quas in modum cornu vitulini flexit.
Tympana, strepera, et sanguinem elicientia
Tela, et flavas, quas dedicat ille, comas.
Satis est, Domina, insanisse in juventa,
Senem prioris furoris liberum age.

Et Demetrius Byzantius hifce :

Ῥεῖα θεῶν βασίλισσα, καὶ ἀπάντων γενέτειρα
 Ἄνθεσι καὶ καρποῖς χαίρεσσα, Φιλόκροτι δαί-
 μον,
 Πηγῶν ἀρχή, ποταμῶν ἔδος ὡς Φαλὸς αἰεὶ.
 Τὴν περὶ γ' ἔσσυμένος εἰλίσσεται ἔρανος ὕψι.
 Πάντροφε, πανγενέτορ, πανθελγὸς, διατιβήνη.
 Τὴν περὶ μὲν θῆεις σκαίμεσι, καὶ ἀγρία πάντα
 Θεῖα παρτρέπεται.
Rhea Deum Regina, et omnium mater.

Flo-

*Floribus & fructibus gaudens, amans strepitum
Numen,
Fontium principium, fluviorum aeterna sedes,
Circa quam assidue altum caelum convolvit.
Omnia nutris, gignis, educas, divina locans,
Circa te quidem fera salivunt, & sylvestria omnia
Animalia adblanduntur.*

Et Lucret. l. II. de Nat. Deor.

*Quare magna Deum mater, materque ferarum,
Et nostri genetrix haec dicta est corporis una.
Hanc veteres Graejum doctum, cecinere poeta
Sublimem in curru bijugos agitare leones:
Aeris in spatio magnam pendere decentes
Tellurem: neque posse in terra sistere terram.
Adjunxere feras: quod quamvis offera proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput, summum cinxere corona:
Eximiis munita locis quia sustinet urbes:
Quo nunc insigni per magnas praeditaterras
Horricose fertur divinae matris imago.
Hanc varia gentes antiquo more sacrorum
Ideam vocitant matrem, Phrygiasque catervas
Dant comites, quia primum ex illis finibus edant
Per terrarum orbem fruges capisse creari.
Gallos attribuant, quia numen qui violarint
Matris, & ingrati genitoribus inventi sunt,
Significare volunt indignos esse putandos,
Vicam progeniem qui in oras hujus edant.
Tympana tanta tonant palmis & cymbala circum
Concava, raucisonoque minantur cornua cantu,
Et Phrygio stimulat numero cava tibia mentis,*

Tela-

*Telaque præportant violenti signa furoris,
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu, qua possint numine divæ.*

Servius l. I. Georg. Divini autem a Diis conditi, vel quia terra dicitur l. II. Georg. sua terra viva, id est, naturali, vivoque sedilia saxo, id est, naturali. Inde est, mutata ignorent subito ne semina matrem. l. III. Æn. Sane dominam proprie matrem Deum dici, Varro & cæteri adfirmant: nam & ibi Proserpinam ideo a Virgilio dominam appellatam, quod ipsa terra esse dicatur, sicut & mater Deum. Ideo autem mater Deum curru vehi dicitur, quia ipsa est terra, quæ pendet in aere; ideo sustinetur rotis, quia mundus rotatur & volubilis est. Ideo Corybantes ejus ministri cum stridis gladiis esse finguntur, ut significetur omnes pro terra sua debere pugnare. Quod autem turritam gestat coronam: * ostendit superpositas terræ esse civitates, quas insignitas turribus esse constat l. x. Æn. Terram autem ipsam constat esse matrem Deum. Vnde & ejus simulacrum cum clavi pingitur. Nam terra aperitur verno: hyemali clauditur tempore. Civitates autem turritæ, ** quas terra

* Inde Cybele *Πνευσθόρος* Græcis, *turrita* Propertio, *turrigera* Statio & Claudiano vocatur. Confer *Gisberti Cuperum* in *Apoth. Homeri* p. 195. 199. & *Ezech. Spanhemium* de præst. & usu Numism. Diss. IV. p. 305 ed. pr. in 4.

** Sub capitis turriti imagine urbes representabantur, quia turribus circa mœnia cingebantur, teste *Qvidio* III. *Amor. Eleg. VII.*

terra gerit, unde cum turrata corona Mater Deum pingitur. Et hæc a Germanis apud Aviones, Anglos & Varinos, & Eudoles, & Suardones, & Nui-thones culta fuit: *quam in commune Herthum, id est, Terram matrem colunt, eamque intervenire rebus hominum, in veki populis arbitrantur. Est in Insula Oceani Castum nemus dicatum, in eo vehiculum veste contectum, attingere uni sacerdoti concessum. Is adesse penetrati Deam intelligit, vestamque bubus feminis multa cum veneratione prosequitur. Latitunc dies, festa loca, quæcunque adventu hospitioque dignatur. Non bella inciant, non arma sument; clausum omne ferrum, pax & quies tunc tantum nata! donec idem sacerdos satiãtam conversatione mortalium Deam templo reddat. Mox vehiculum, & vestes, & si credere velis, numen ipsum secreto lacu abluatur. Servi ministrant, quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror sanctaque ignorantia, quid sit illud, quod tantum perturri vident, Tacit. in lib. de mor. Germ. Sed in nomine Tacitus aberrat; nec enim Terra apud nos cum aspero spiritu, sed leni profertur. Terra siquidem nostra lingua aerde vocatur, non *Harthe*: sic enim focum designamus, qui plurimum e terra distat. Numen itaque Herthus Erdus, vel potius Erda erat dicendum. Sed ille juxta Romanorum idioma deflexit, quod plerumque in aliis Germani-*

cis

Quid tibi turritis incingere manibus urbes?

Vide *Vaillantii* Numism. Ærea Imperat. in Colon. P. I. p. 276. & P. II. p. 146. & *Jac. Perizonium* in *Triade* de Dissert. p. 262. sq.

cis vocabulis servatur. Cur autem & servi Opi, quæ terra est, & Saturno sacra faciant, Macrobius l. i. Saturn. c. x. tradit: *Terra Ops dicitur, cujus ope humana vita alimenta parantur, vel ab opere, per quod fructus frugesque nascuntur. Huic Deæ sedentes vota concipiunt, terramque de industria tangunt, demonstrantes ipsam matrem terram esse mortalibus appetendam. Philochorus Saturno & Opi primam in Attica statuisse aram Cecropem dicit, eosque Deos pro Iove, terraque coluisse, instituisseque, ut patres familiarum & frugibus & fructibus jam coactis passim cum servis vescerentur, cum quibus patientiam in colendo rure toleraverant. Delectari enim Deum honore servorum contemplatu laboris. Hinc est quod ex instituto peregrino huic Deo sacrum aperto capite facimus. Cur autem boves femina adhibeantur causa est, quia hæc ad fecundandum rus, gignendum, arandumque conducant. Nec inepte Taurus Veneri dicatus est. Quippe Marti, autore Macrobius l. i. Saturn. c. xii. primus mensis dicatus, Deo plerumque hominum necatori, ut Homerus ait naturæ conscius, ἄρης ἄρης ἀροτολοῖ γ᾽, μίαι φάνε, τείχεσι πλῆττα, secundus Veneri dicaretur, quæ vim ejus, quasi benefica leniret. Nam & in duodecim Zodiaci signis, quorum certa certorum numinum domicilia creduntur, cum primum signum Aries Marti sit assignatus, sequens mox Venerem, id est, Taurus accepit. Ideo nec a Veteribus comedebantur; quos tamen posterior & ferrea ætas mandavit, ut Aratus in Phænomenis habet:*

Οἱ πρῶτοι κατοργῶν ἐχαλκεύσαντο μάχαιραν
 Εἰνοδίην, πρῶτοι δὲ βοῶν ἐπάσαντ' ἀροτήρων.
 Et Theon ad hunc locum causam subnectit: καὶ
 εἰς τῆτο ἰκανῶς μέμφεται αὐτοῖς ἀρχαίοις ἐσθί-
 νειν ἀροτήρας βῆς, τῆς προτέρας γενεᾶς μηπω τῆτο
 ἐργασαμένης. οἱ γὰρ ἀρχαῖοι ἐΦύλαττον τὰς ἐρ-
 γάτας βῆς καθιερεύειν. διὸ καὶ Ὀμηρὸς Φησι, Βῶν
 ἀδμήτην, ἢν ἔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγ' ἀρότας· ἀσπίδος
 γὰρ ἐδόκει τὸν ἀρότην σφάξα. πρῶτοι δὲ Ἀθηναῖοι
 ἐγύσαντο τῶν τοιῶτων βοῶν. Φασὶ δὲ καὶ τὰς Ὀδυ-
 σείως ἐταίρους τοιῶτες βῆς κατεδηδοκέναι. ἀργύθη
 δὲ ὁ ἥλιος· ἐπεὶ οἱ ἀροτήρες βόες, τὰ ὄραν ἡμᾶς τὸν
 ἥλιον αἴτιοι εἰσὶ, τροφῆς ποριστικοὶ ὄντες, καὶ τὴν
 ζωτικὴν δύναμιν διὰ ταύτης τοῖς πᾶσιν ἐμμονον
 ἀπεργάζομενοι, id est, & in hoc sufficienter conque-
 ritur ipsi incipientibus edere boves aratores, priore
 generatione nondum hoc operante. Antiqui enim cu-
 stodiverunt boves operatores, ne sacrificarentur. Id-
 eo & Homerus dicit, bovem indomitam, quam nun-
 quam sub jugo duxit arator. Impium enim videba-
 tur aratorem mactare. Primi autem Athenienses
 manducarunt tales boves. Dicunt vero & Vlissei so-
 cios tales boves comedisse. Iratus est vero Sol. Quia
 aratores boves, qui ut videamus Solem autores sunt,
 nutritionis largitores existunt, & vitalem potestatem
 per hanc omnibus permanentem operantem operan-
 tur. Aliam forsitan etiam ob hunc ritum origi-
 nem, cur taurus Veneri sacer dicatur, observavi-
 mus. Capiti enim suo imposuisse Dea dicitur, uti
 regni insignie taurinum caput, orbeque peragrato
 invenisse stellam ex aere delapsam, ἀεροπεσὴν ἀστέρων.

ut Philo Byblius habet, quam postea in Insula sacra Tyro dedicavit. Hæc autem Astarte fuit, quæ etiam Venus dicta. Cic. l. 111. de Nat. Deor. Quarta Venus Syria, Tyroque concepta, quæ Astarte vocatur, quam Adonidi nupsisse traditum est. Procopius Gazæus 11. Reg. c. xvii. supra verba Seniorum *τηλας κη) αλσφ*, pro quibus in Hebræo, **אִשְׁתֹּרֶת תִּרְזַבְד** legitur, hæc scribit: *παισχῶ πό αλσφ* **οι λοιπ οι Δε αρωθ ερημηνυετι**. *Δηλοι δε εστο την Δε αρωτην η γυν Αφροδιτην* id est, *ubique licum ceteri Astartoth* interpretantur. Manifestum vero*

Olaus Venelius in N. ad Gothrici & Rolfronis hist. p. 53. *Astartoth* explicat, quasi *amoris dominium*, quia *amor* Gothicis fit *Ast*, cuius casus obliquus *astar* conjunctum fit cum vocula *ad*, quod notet *possessionem* five *dominium*. *Luntberg. Musbardus* Diff. de Ostera Saxonum, originem putat petendam in Ebræorum **אִשְׁתֹּרֶת** quo arcturum illi significant, & unde Latinorum *asturum* sit ortum, quodque conveniat cum Germanorum *As, Hes, Has, Es*, quem quidem alias interpretari Martem, se vero unicum & summum Deum esse arbitrari pronunciat. Deinde observat *Ast* esse amorem, & in casu secundo *Astar* & *Ostov*. Illi additum esse Gothicum *At*; quod est, pater, ut Græcorum *αττιν* &c. & inde factum *Astartas*, vel *Astartoth*. *Astartoth*, inquit *Petr. Jurieu*, dans l' Histoire des dogmes & des cultes de l'Eglise P. II. cap. 3. p. 672. *presqu' sans aucun changement vient de Astartot, qui signifie fait lumina, qui fait ouvrer des lumieres*. Ab *Asteroth* non diversam esse Osteram Saxonum idolum putat *Cel. Theod. Hasæus* Observat. de Saxonum Idolo Ostera. Bibl. Brem. Class. VIII. Fasc. III. p. 482. Idem quoque approbatur calculo magni *Bocharti* & in *Caanao* L. I. c. 42. p. 676. & in *Opuic*. p. 1307.

hoc, Astarten esse, scilicet Venerem. Idem ad c. XXIII. vi. 7. τὸ δὲ ἄλλο οἱ λοιποὶ Ἀσπρωῖ ἢ Ἀσπρωῖ ἐρμηνεύουσιν ὅτιν Ἀσπρωῖ δηλοῖ. τῆς δὲ Ἀσπρωῖ τὸ ἔσθαι ἐνδον ἔσθαι ἐν τῷ θεῷ νεῶ, id est, Lucum vero reliquia Aseroth seu Astaroth interpretantur, quod Venerem esse liquet. Veneris enim statua intus stabat in divino loco, seu templo. Suidas: Ἀσπρωῖ Ἀσπρωῖ. * Herodianus l. V. Δίβους μὲν ἐν αὐτῇ Οὐρανίην καλεῖσιν Φοίνικες δὲ Ἀσπρωῖ χην ὀνομαζοῦσιν, id est, Afri hanc Vraniam vocant. Phœnices vero Astroarchen dicunt. Astarte jam Vrania est, quæ Venus. Sed quid caput illud taurinum, quod capiti imposuit, significat? An fronte curvatos ignes imitabatur, Lunæque imaginem præ se ferebat? An forte Astarte Io. Euripides in Phœnissis, de Phœnicibus & Thebanis verba faciens, sic canit:

*Κοινὸν αἷμα, κοινὰ τέκνα
Τὰς κερσοφόρα πέφυκε ἴσες.
Communis sanguis, communes liberi
Cornigeræ sumus Ius.*

Herodotus in Euterpe: τὰς δὲ Θήλας ἔσθαι ἔξειθύν, ἀλλὰ ἰραδίαι τῆς Ἰσίδος τὸ γὰρ τῆς Ἰσίδος ἀγαλμα ἐδὸν γυναικῆιον, βύκεράν ἐστι. κατὰ πρῶτον Ἰσίδος τὴν Ἰσὶν γράφοι, id est, feminas illis sacrificare non licet, quæ sunt consecrata Isidi: nam Isidis statua cum sit muliebris, habet bovis cornua,

P *cujus-*

* Vid. Fulleri Miscell. L. l. c. 13. Hist. Crit. Reip. Liter. T. IV. p. 24. 25. Huc facit quoque, quod Athanasius Kircherus Astartes nomen derivat a voce Aegyptiaca *περρω* i. e. VENVS, ut interpretatur Auctor scæmæ magnæ. p. 49.

eujusmodi Græci Ionem fingunt. Moschus in Europa:

-- Θαλιῦντο δὲ ποντοπόρον βῆν,
 Ἐν δ' ἑὸς ἐπαφώμεν ἡρέμα χειρὶ θεῆῃ
 Πόρτι εἰναλῆς, τὴν ἐπ' ἁπόρῳ Νείλω
 Ἐκ βοῶς εὐκερφαίοιο πάλιν μεταμειβε γυναῖκα.
*Spectabant vero prae grandem bovem,
 Adorat & Iupiter demulcens manu placide divina
 Vitulam marinam, quam apud Nilum septem ostia
 habentem*

Ex bove pulcre cornuta rursum transformavit in mulierem.

Hæc autem Io, quæ & Isis dicitur, Inachi ex Phoro-
 nei sorore. Sacra Ifidis administrabantur a Germa-
 nis, quippe Isis mater Libyi Herculis, Regina Aegy-
 pti post cædem mariti, interitumque filii in Germa-
 niam ad Gambrivium venit, frumenta temere in-
 cognita mortalibus inter cæteras herbas reperit na-
 scentia, ferere, molere, terere, & inde panes confice-
 re docuit. Lanificij & olei & vini usum monstravit.
 Ob id Dea credita, Suevique eam consecrarunt, pro-
 que Dea coluerunt, Aventin. l. 1. Annal. Bojor. Vi-
 deatur de peregrinatione Ifidis Diod. Sicul. qui tale
 marmor * l. 1. adducit: EGO ISIS SVM RE-
 GINA HVIVS REGIONIS A MERCVRIO
 ERVDITA, QVÆ LEGE PER ME SANCI-
 TA

* Marmor Ifidi sacrum Romæ nuper effossum erudite
 exponit Jo. Oliva, cujus Exercitationes in illud pro-
 diere Rom. 1719. 8. Idem Marmor illustrat Cl. Georg.
 Christian. Gebauerus. Conf. Act. Erud. A. 1720. p.
 295. sqq.

TA SVNTEA NEMO SOLVERE POTEST.
 EGO SATVRNI NOVISSIMI DEI FILIA
 SVM. NATV MAXIMA. EGO SVM OSIRI
 DIS REGIS VXOR ET SOROR. EGO SVM
 ILLA. QVÆ PRIMA FRVGES MORTA-
 LIBVS REPERIT. EGO REGIS HORI MA-
 TER SVM. EGO SVM QVÆ IN CANIS
 SIDERE EXORITVR. MIHI BVBASTOS
 VRBS ÆDIFICATA. VALE. GAUDE. ÆGY-
 PTE. MEA NVTRIX. Hinc Tacitus in l. de
 Mor. German. *Pars Suevorum & Isidi sacrificat.*
Vnde causa & origo peregrino sacro, parum compe-
ri; nisi quod signum ipsum in modum Liburnæ figu-
raturum, docet advectam religionem. Hinc hodie-
 rum Augustæ Vindelicor. in prætorio conspicitur
 monumentum, quod tale est:

QVEM. MALE POLLVERAT. CVLTVRA. NEPHARIA
 DVDVM

GALLVS MONTICVLVM. HVNC TIBI CISA. TVLIT.

In quo tamen insignis nævus latet. Quippe Isidi
 collis sacer fuit non Cisë. Nec enim Cisë mons, sed
 Isidis dicitur *Zsenberg*. Forfitan & insigne urbis
 Augustæ spica fuit primum, inde in nucem pineam,
 fragum vel morum translaturum, pictorum incuria.
 Quam facile enim transfigurari potuit, præsertim
 barbaro illo seculo, & maxime picturæ & statuarie
 artis ignaro. Isis autem hic culta fuit; Vindelici
 etiam pars Suevorum, ut Munster. l. III. scribit;
 unde etiam insigne urbis est pinea nux, quæ ab im-
 peritis pictoribus modo in fragum, modo in mo-
 rum transformata est. Isis enim ab antiquis habe-

natur magna mater Deûm, cui pinus sacra. In cujus honorem quoque ceu tutelaris suæ annua festa ad IV. Kalend. celebris agitavit antiquitas. Hæc ille. Retinet autem ab hac Iside adhuc herba nomen *Eisenkraut*, ut & *Islebia Eisleben*, in comitatu Mansfeldiorum. Leguntur enim alias monumenta, quæ Isidis sacra in Germania à militibus etiam Romanis culta testantur. In Belgio:

ISIDI SACRVM

SEX. POMPEIVS. SEX. L. SYRVS

MIL. LEG. V. AVG. VS. L. M.

Aventinus l. II. Annal. Bojor. hoc adducit in Bavaria repertum:

ISIDI

MYRIONYMÆ

SACRVM

FESINVS. T. IVLI

SVTVRNINI. G. P. P.

SERRARI POSVIT.

FORTVNATVS

EIVSDEM SER. TS.

FACIENDVM

CVRAVIT.

Hanc Statius l. III. Sylv. in propempt. Met. Celer. numen Orientis vocat; quia in oriente colabatur:

Ipsa Pharonis quondam stabulata sub antris

Nunc Regina Phari, numenque Orientis anbeli,

Excipe multisono puppem Marcotida sistro.

Quæ cum in Aegypto primum omnium triticum & hordeum invenisset, Aegyptii ne ob tantum beneficium

ficium ingrati viderentur, voluerunt, ut semper in æstate messores, spicas maturas ad manipulum excerpent, & Isidem invocantes DIIS offerrent, Diod. Sicul. l. I. Et hæc ipsa Ceres est. Nam ut hæc boves conjunxit, sic & Ceres, ut Orpheus in hymno testatur:

Ἡ πρώτη ξύξασα βοῶν ἀρόηρα τένοντα,
καὶ βίον ἰμερόεντα βροτοῖς πολυόλβον ἀνεῖσα.
*Prima junxit boves aratro,
Et vitam felicem mortalibus exorsa est.*

Et Callimachus hymno in Cererem:

Κάλλιον ὡς καλαίμεν τε, ἢ ἱερὰ δρογμάτα
πρώτον

Ἀσχυῶν ἀπέκοψε, καὶ ἐν βόας ἤκε παῖησαι,
Ἄνικα Τριπτόλεμος εἰγαθὰν ἰδιδάσκτο τέχνας.
*Pulchrius ut calamos primum, & sacros maniplos
Aristarum stravit, & boves coëgit calcare,
Postquam Triptolemus pulcram didicit artem.*

Similia etiam sacra tam Cereri, quam Isidi fiebant, ut Theocritus in Cerealibus testatur:

Ἄϊεος εὐπέπλω Δαμάτρεϊ δαῖτα τελευῶντι
Ὀλβῷ ἀπαρχόμενοι, μάλα γὰρ σφίσι πτόνοι
μέτρω

Ἄ δαίμων εὐκριθόν, ἀνεπλήρωσαν ἀλωάν.
*Viri peplo ornata Cereri convivium celebrant,
Censu incipientes, postquam eorum largiter
Numen siccatum, implevit frugibus arcam.*

Ovid. l. V. Metam.

*Prima Ceres unco glebam dimovit aratro,
Prima dedit fruges alimentaque mitia terris,
Prima dedit Leges, Cereris sunt omnia munus.*

Hinc Ceres etiam viridis dicta est, quia segetes cum progerminant, virore grato abundant. Vt Euripides in hisce reliquit:

Ἀλλ' ἐνθὺ πόντιός εἰμι· θύσας γάρ με δῖν

Κριὸν χλόη Δήμητρι.

Sed recte ad urbem eo: sacrificare enim me decet

Arietem virenti Cerceri.

Cum autem unum sit Isis & Ceres numen, Mythologici dicunt esse terram. Serv. l. viii. Aen. *Isis autem Aegyptiorum lingua terra est, quam Isin volunt esse* Macrob. l. i. c. xx. Saturn. *Isis cuncta religione celebratur, quae est vel terra, vel natura rerum subjacens Soli.* Hinc est quod continuatis uberibus corpus Deae omne densetur, quia vel terra, vel rerum natura alta nutritur universitas. Diodor. autem Sicul. l. i. Biblioth. Isidem interpretatur antiquam, quod nomen ab antiqua & aeterna generatione ei sit impositum, cornuaque* ei addunt, quia talis Lunae aspectus est, quando falcis imagine crescit & decrescit: & quia bovem Apin apud Aegyptios consecratum habet. Et recte quidem. Sic enim Maro l. i. Georgic. Lunam intelligit:

- - Vos ò clarissima mundi

Sidera, labentem caelo quae ducitis annum.

Liber & alma Ceres.

Servius: *Stoici dicunt non esse nisi unum Deum, & unam eandemque esse potestatem, quae pro ratione officio-*

* Atergatis nomine Lunam venire probat Vosfius Idol. l. ii. c. 76. & l. vii. c. 10. Erudite id exsequitur Cl. Millius in eleganti Diss. de Gad & Meni §. VII.

officiorum nostrorum variis nominibus appellatur. Unde eundem Solem, eundem Liberum, eundem Apollinem vocant. Item Lunam eandem Dianam, eandem Cererem, eandem Iunonem, eandem Proserpinam dicunt: secundum quos pro Sole, & Luna, Liberum & Cererem invocavit. Et hinc Astarte Taurino capite fingitur, quia Astarte eadem est cum Luna.* Sic enim Lucianus *Ἰ. περὶ Συρίας Θεῶν*: Ἀσάρτην δ' ἐγὼ δοκέω σεληναίαν ἔμμεναι, id est, Astartem Lunam esse opinor. Consule etiam, si placet, quæ Achilles Tattius *I. primo* scribit. Quæ autem magis cornuta dici poterit quam Luna. Unde eam Orpheus cornutam vocat:

κλυθὶ θεὰ βασιλεία, Φασφόρος, δία σελήνη,

Taurinæque Mênæ, νυκλίδρομος, ἠεροφοῖτι.

Audi Dea Regina, luminis auctor, divina Luna.

Cornuta Luna, noctu incedens, alte currens.

Ideo cornutum fingitur in Deo altare, quæ cornua soror Diana Phœbo fratri ad aram extruendam dedit, ut Ovid. in *Epist. Cidip.*

Miror & innumeris structam de cornibus aram.

Cerastia vero olim insula Cyprus vocata fuit, ut Xenagoras *I. II. de Insulis* habet, quod illam homines habitarent, qui multos tumores, tanquam cornua quædam in capitibus habere viderentur, cum cornua κέρατα dicti sint a Græcis, κεράσαι

P 4 cornuti.

* Vide *Cuperum* Harpocrate p. 109. 110. *Spanheentium* Diss. V. de Præst. & Ufu Numism. p. 355. & *Turris Monum. Vet. Antii* p. 188. *Ouzelium ad Minut.* p. 161. & *Pignorium* Menf. Iliac. Cap. I.

cornuti. Et hoc ob Venerem iratam contigisse Cy-
priis legimus, cum Venerem ad iram movissent.
Luna autem & Venus unum numen. Siquidem
etiam illa amoribus præfecta. Unde illi dicatus
Strophalus Hecaticus. Sic enim Chaldaica O-
racula: ἐνέρχῃ περὶ ἑκατικὸν σφῆραλον, id est,
operare circa Hecaticam sphaerulam. Qualis au-
tem fuerit hæc sphaerula, explicat Michaël Psel-
lus: ἑκατικός σφῆραλος σφαιραῖ ἐσι χρυσῇ, μέ-
σον Σίπφρον περικλείουσα διὰ ταυρεῖς σφρομίνης
ιμάτης, δι' ὅλης αὐτῆς ἔχουσα χαρακτηρισ. τῆν
δὲ σφῆραλοντες ἐπιπῶντο τὰς ἐπικλήσεις. καὶ τὰ τοι-
αῦτα καλεῖν εἰώθασιν ΙΤΓΓΛΑ.Σ. εἶτα σφαιρι-
κόν, εἴτε τρίγωνον, εἴτε καὶ ὄ, γισχυμα, id est, He-
caticus Strophalus sphaera est aurea, medium Sap-
phirum continens loro taurino circumvoluta: ubique
notas habens. Hanc vero circumrotantes faciebant
invocationes. Et hæc vocare solebant ΙΥΝΓΑΣ.
Figuram autem habent vel rotundam, vel triangula-
rem, vel aliam. Et Theocritus hujus rombi in
Pharmaceutria meminit:

Χ' ὡς δινεῖθ' ὁδε ρόμβος ὁ χαλκός ἐξ' Ἀφροδίτας.
Vique volvitur hic aeneus orbis ope Veneris.

Hic autem rhombus fausto Veneris aspectu formatus
erat, & conducere putabatur ad amorem conciliandum.
Sane quod alias Veneri, id Lunæ seu Hecatæ antiqui tribuebant.
Lunam enim seu Isidem Βοαεσύδην ἐρωτικῶν rebus præesse amatoriis anti-
quitus scripsit Eudoxus apud Plutarchum, in li-
bello de Osiride & Iside. Seneca in Hippolyto:

Hecate triformis, en ades ceptis favens,

Ani-

Animum rigentem tristi Hippolyti doma:

Amare discat, mutuos ignes ferat.

Hecaten autem, ait Serv. l. iv. Aen. invocat Dido, quasi quæ tanti matrimonium fecerit, ut sperneret matrem. Et hanc pullis amoris stimulos addere Euripides in Phœnissis canit:

ὦ λιπαροζώνη θύγατερ

Ἥελίς Σελάναια χρυσοκύκλον

Φεγγῶ, αἷς ἀπὸ μῶα κέντρα

καὶ σώφρονα πάλοισ μεταφέρων, ἰθύνει!

O clarissimi filia

Solis Luna aurei circuli

Lumen, quam certos stimulos

Et providos pullis addens, regit!

Hecaten autem, quæ & ipsa Ceres est, ut jam di-
ctum, connubia primum instituisse, Calvus docet:

Et leges sanctas docuit, & cara jugavit

Corpora connubiis, & magnas condidit urbes.

Cæterum hanc Lunam esse ipsius nomen indicat: Apollo enim Ἰνατῶ, Luna ἐκάτη dicebatur: ut Julian. in Epist. ad Sarapionem tradit. Quid autem versus ille toties repetitus apud Theocrit. in Pharmaceutr. aliud significat, quam Lunam præesse rebus amatorijs. Hanc enim Venefica invocat, ut amorem Daphnidi narret:

φράζο μὲν τὸν ἔρωθ, ὃθενῆστο, πότνα Σελάναια.

Dic amorem meum, unde venerit, veneranda

Luna.

Et Hecate Luciferæ dicta est, teste Euripide in Helena:

ὦ Φωσφόρ' ἐκάτη, πέμπει Φάσματ' εὐμενῆ.

P 5

Luci-

Lucifera Hecate, mitte phasmata benigna.

Sophocles in Rizotomis:

Ἥλιε, δεσπότα, καὶ πῦρ
 Ἰερὸν, τῆς εἰσοδίας ἐμάτης,
 Ἐγχεῖ τὸ δι' Ὀλύμπου
 Καλοῦ Φέρει, καὶ γῆς ναίνο' ἱεραῖς τριόδα
 Στεφανυμένη δευσι, καὶ πλείοις
 Ἐμῶ σπειρήμασι δρακόντων.
 O Sol, ô Rex, Ἔ ignis
 Sacer, in via habitantis Hecates,
 Hasta quam per cælum
 Recte fert, Ἔ terra habitat sacra Trivia,
 Coronata quercubus, Ἔ plurimis
 Super humeris spinis Draconum.

Hinc & Νυκτίδραυ[⊗], ἐνυχία, νυχία, Dea noctium, * & noctium sydus dicitur. Seneca in Medea:

Nunc meis vocata sacris noctium sydus veni.

Tergeminam autem fuisse tradunt Scriptores. Apollodor. l. i. eandem Proserpinam, & Hecaten, & Lunam credidit. Maro l. IV. Aen.

*Tergeminamque Hecatem, ** tria Virginis ora
 Diana.*

Ser-

* Ovidius L. I. Fastor. v. 455.

Noctis Dea Nocti cristatus caditur ales,

Quod tepidum sigili provocat ore diem.

Ita quoque in veteris Poëtæ carmine quod ad *Manethonis* fragmenta edidit Cl. *Gronovius*, ΝΥΚΤΙΦΑΝΗΣ ΜΗΝΗ Luna noctilucens appellatur. Vide Illustrē *Ezech. Spanhemium* de præstantia & usu Numism. T. II. Dissert. X. p. 130.

** Capite Canino, equino & humano Hecate pingebatur,

Servius: *Quidam Hecaten dictam esse tradunt, quod eadem & Diana sit & Proserpina. Item, ratio est ejusdem rei, Luna, Diana, Proserpina. Et cum super terras est, traditur esse Luna; cum in terris Diana, cum sub terris Proserpina. Nonnulli Lucinam, Dianam, Hecaten appellant: ideo quia uni Dea tres assignant potestates, nascendi, valendi, moriendi. Et quidem nascendi Lucinam Deam esse dicunt, valendi Dianam, moriendi Hecaten, ob quam triplicem potestatem triformem eam, triplicemque sinxerunt. Cujus in trivii * ideo templa struxerunt. Et l. VI. Heca-*

te

tur, unde Horat. *Diis Triformis & Græcis τριμορφος & τριπίπυλος* audit. vid. *Taubm.* ad *Virg. Æneid.* Lib. IV. vers. 111. Quæ ansam præbuerunt *Meyer.* Philolog. P. II. p. 26. conjiciendi, forsân & hac ratione Hecaten sub Nibchas nomine cultam fuisse. Nulla tamen Tricipitis Hecates in regionibus, ab Avveis inhabitatis, vestigia inveniri contendit Celeberrimus mihiq; amicissimus Vir *Conradus Ikenius* in eleganti *Differt.* de Nibchas Idolo Avvæorum, edit. Bremæ 1726. 4. p. 25.

- * De Hecatefiis sive cœna Hecate in trivii vide *Eberard. Ottonem* in *Diff. de Diis vialibus* plerorumque populorum cap. VI. p. 97. sq. *Monsfauconium* dans l'antiquité expliquée Tom. II. P. I. lib. IV. p. 217. *Dan. Clafsenium* in theol. Gent. P. I. cap. 16. §. 6. *Petr. Castellanus* in *Ægyptologye*, s. de festis Græcorum synt. p. 651. T. VII. *Gronovii*, Jo. *Fasildum* in *Ægyptologye* Græcor. vet. Dec. VIII. fest. 8. p. 575. Tom. VII. *Gronovii*, & *Petr. Jurium* dans l'histoire des dogmes & des cultes de l'Eglise P. IV. c. 4. p. 633. ubi Hecaten s. Dianam triviam describit.

te trium potestatum numen est. Ipsa est enim Luna,
Diana, Proserpina. Catullus:

*Vt Triviam furtim sub Lamia, saxa relegens,
Dulcis amor gyro devocet aëreo.*

Et Diana ipsa est Luna, quam Igniferam Euripides
in Iphigen. Taur. vocat:

-- ε, τι γὰρ ἐν αὐτοῖς τίνοι
καλλίστον, εὐχο Φωσφῆρον θύσαν Δωμῆ.

-- *Quod enim in ipsis produxerit*

Optimum, vovi Luciferæ immolare Deæ.

Maro l. IX. Æn.

*Suspiciens altam Lunam sic voce precatur:
Tu Dea, tu presens nostro succurre labori
Astrorum decus, & nemorum Latonia custos.*

Horat: l. Epod.

-- ὀ rebus meis
Non infidelis arbitra
Nox & Diana, quæ silentium regis,
Arcana cum fiunt sacra.

Ovid. l. XV. Metam.

*Nec par aut eadem nocturna forma Diana
Esse potest unquam, semperque hodierna sequente
Si crescit, minor est, major, si contrahit orbem.*

Inscriptio Veronæ:

SEX. IVVENT. SVAVIS.
DIANAÆ. LVCIF. LVNAÆ.

Consule etiam Pausan. in Messeniæ. Diana au-
tem dicta fuit primis Romanis Iana, ut Macro-
b. l. i. Saturn. c. IX. refert: *Promotiarvit Nigidius
Apollinem Ianum esse, Dianamque Ianam, apposita D
littera, quæ sepe I litteræ causa decoris apponitur, ut
redi-*

*reditur, redhibetur, redintegratur, & similia, M. Varrol. l. c. XXXVII, de re rustica: nunquam ru-
re audisti, octava Ianam Lunam, & crescentem, &
contra senescentem, & qua crescente Luna fieri oport-
teret, & tamen quedam melius fieri post octava Ia-
nam Lunam, quam ante. Idem l. V. de L. Lat. Ia-
nam Iunonem vocat: Nona a pontificibus quinta-
na an septimana sint futura in Capitolio in curia Cala-
bra sic dicta quinquus: Calo Iuno Novella, septem di-
cta Calo Iuno Novella. Pro qua aliqui Ianam substi-
tuunt, inepte quidem. Macrobius enim l. I. Saturn.
c. XV. aperte reclamationem, sic scribens: Cum enim in-
itia mensium maiores nostri ab exortu Lune servave-
rint, Iunoni iure Calendas addixerunt: Lunam &
Iunonem eandem putantes, vel quia Luna per aërem
meat, unde & Græci Lunam ἀέρου μὴνικαπυ
nuncupave-
runt, quasi ἀέρος μὴν, quod æra fecat; Iuno autem
æris arbitra est, merito initia mensium, id est, Calen-
das huic Deæ consecraverunt. Hæc autem nuptiis
præfata fuit, unde pronuba dicta. Quam Pœni re-
ligiosissime co uerunt. Maro l. I. Aeneid.*

*Quam Iuno fertur ter ris magis omnibus unam
Posthabita coluisse Samo. - -*

Et Horat. carm. l. II Od. I.

*Iuno & Deorum quisquis amicior
Afris.*

Ast hanc Astarten fuisse, D. Augustin. ad Iud. l. I I. q. XVI. scribit: Iuno sine dubitatione ab illis (nempe Pœnis) Astarte vocatur. Et quoniam ista lingua (Punica & Phœnicia) non multum inter se differunt, merito creditur de filiis Israël hoc dicere Scriptura:

quod

quod Baali servierunt, & Astartibus, quia Iovi & Iunonibus. Nec movere debet, quod non dixit Astarti, id est, Iunoni, sed tanquam multa sint Iunones, plurale hoc nomen posuit. Ad simulacrorum enim multitudinem referrī voluit intellectum, quoniam unumquodque Iunonis simulacrum Iuno vocabatur. Ac per hoc tot Iunones quot sunt simulacra intelligi voluit. Idem: Solet dici Baal nomen esse apud gentes illarum partium Iovis; Astarte autem Iunonis, quod lingua Punicā putatur ostendere. Nam Baal videntur Punice dicere Dominum. Vnde Baalsamen quasi Dominum cæli intelliguntur dicere: samēn quippe apud eos cæli appellantur: Iuno autem sine dubitatione ab illis Astarte vocatur. Hanc autem Astartem vel Astroarchen Herodianus l. V. in Pseud-Antonino Lunam vocat: Λίβυς μὲν ἐν αὐτῇ Οὐρανίην καλεῖσι Φοίνικες δὲ Ἀστροάρχην ὀνομάζουσι, Σελήνην εἶναι θέλοντες, id est, Afri quidem ipsam Vraniam vocant. Phœnices vero Astroarchen nuncupant, Lunam esse volentes. Idem sane Dio tradit, Vide Xiphil. in Pseud-Antonino. Sed & in Varronis illo loco quibusdam legitur pro Novella, Covella. Et hoc quidem optime. Covum enim veteres cælum dixerunt, ut Sext. Pompejus habet. Hinc Covella, quasi cælestis, & quidem Vrania. Hinc Orpheus in Hymno Iunonem aëriam, omniumque Reginam * vocat:

Κυανέοις κόλποισι ἐνημένη, αἰερόμορφῃ
 Ἡρᾷ παμβασίλεια, Διὸς σύλκελρε μάκαρσθ,
 ψυχο-

* Junonem Reginam dictam, testis est inter cæteros lapidicis

φυλοτρόφος αὔρας θνητοῖς παρέχουσα προσ-
ηείς.

*Caruleo sinus residens, aëria facie
Iuno omnium Regina, Iovis conjux beata,
Animam parturientes auras mortalibus affert.*

Iuno igitur, Covella, & Iana, eadem Diana: quæ etiam Persis Anaitis * dicta est, uti Sol Amanus. De Anaitide vide Plutarch. in Artaxerxe. Pausan. in Lacon. Agath. l. 11. Hanc in sylvis vivere Callimachus auctor est, nec urbem accessuram, nisi à parturientibus invocatam;

- - πόλεσιν δ' ἐπιμάχομαι ἀνδρῶν
Μῆνον, ὅτ' ὀξείαισιν ὑπ' ὠδίνεσσι γυναικῆς
Τερόμεναι καλίσσι βουθόον.

- *Urbes accedam virorum*

*Solum, cum gravibus doloribus pressa mulieres
Auxilio vocant ad parientium.*

Horat. l. III. Carm.

*Montium custos, nemorumque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque leibo*

Diva triformis.

Hanc

dis cujusdam Inscriptio, quam Ampliff. Gisb. Cuperus in Harpocrate p. 232. adducit:

I. O. M. IVNONI REGINE
MINERVAE. T. QVARTINI
VS SATVRNALIS SIGNI
FER. LEG. XXXI. V. V. PRO SE
ET. SVIS. V. S. L. M.

IMP. DN. GORDIANO. ET. AVIOLA
COS. KAL. IVL.

** De Anaitide eleganter ac copiose agit Relandus Diss. Misc. P. II p. 118. sq.

Hanc autem gravissimis afficere doloribus parturientes sibi inimicas tradit Callimachus: ¶

Σχέτλιοι, οἷς τύη χαλεπὴν ἐμμάξαα ὄργην,
Κτήεά σφιν·λοιμὸς καλαβόσπεται, ἔρχα δὲ
πάχυν,

Κείρονται δὲ γέροντες ἐφ' οὐάσιν, αἱ σὲ γυναῖκες
Ἡβληται θνήσκουσι λοχώιδες.

Miseri, quibus tu gravem concipis iram,

Nam morbus depascit oves, segetemque pruina,

Orbantur vero senes natis, & feminae

Mox parientes abortum moriuntur.

Hinc Lucina dicta est, ut M. Varro l. IV. de L. Lat. scribit: *Apollinis vocabulum Graecum alterum, alterum Latinum, & hinc quod Luna in altitudinem & latitudinem simul Diviana appellata.* Hinc Epicharmus eam Proserpinam quoque appellat, quod solet esse sub terra Proserpina, dicta quod haec ut serpens modo in dextram, modo in sinistram partem late movetur. Serpere & proserpere idem dicebant, ut Plautus, qui scribit quasi proserpens bestia. Quae ideo videtur à Latinis Iuno Lucina * dicta, vel quod est terra, ut Physici dicunt, & lucet, & vel quod ab luce ejus, qua quis conceptus, usque ad eam, qua partus

* Diana *φωσφόρος* dicta lucifera, cum facibus in numis veterum exhibetur. Vide *Spanhemium* ad *Callimachum* p. 132. *Borviansium* Var. lect. p. 211. *Oudanium* in libro Belgico de Potentia Romana. p. 255. *Cuperum* Observat. l. II. 9. p. 207. *Petr. Seguinum* in sel. numism. *Vossium* lib. II. cap. 25. p. 427. & *Joseph. Mommsenium* in comment. ad rarioza max. moduli numism. p. 2.

partus quis in lucem una vivat, donec mensibus actis produxit in lucem. Facta a juvando & luce Iuno Lucina, à quo parientes ** eam invocant. Lucina enim nascentium dux, quod menses hujus. Huc respexisse antiquas apparet, quod mulieres potissimum supercilia sua attribuerunt ei Deæ. Hic enim maxime debet collocari Iuno Lucina, ubi ab DIIS lux datur oculis. Vnde & à Comædis in Seneca a parturientibus Iuno Lucina invocatur. Cum autem obstetricis munere fungatur, dicta à Græcis εἰλειθία est. Hæc deinde ut nunen adversum à parturientibus placabatur, ne damni quid sibi conciliarent. Serv. l. IX. Æn. *Sicut prosperis Dīs ut juvent, ita adversis, ne obsint, sacrificandum est, ut: nigram hyemi pecudem, Zephyris felicibus alham. Nam facturi aliquid, ante adversos placamus Deos, & sic propitios invocamus. Ergo modo nuptura placat ante Cererem, quæ propter raptum filia nuptias execratur: Apollinem qui expers uxoris est, qui nisi raptam conjugem habere non potuit.* Hinc Theocritus Idyll. XXVIII.

- - χαλεπὸν βέλῳ εἰλειθίας.

Michaël Pfellus de Operat. Dæmonum: καὶ γὰρ πολλῶν κατακύσας, ἔχω θηλύμορφον πάσας ταῖς λέγοις ὠραῖσθαι, id est, & a multis audiri, omnibus

** Cicer. de Nat. Deor. II. 27. *Ut apud Græcos Dianam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Conf. Lil. Gyraldus Synt. Deor. III. p. 119. B. *Famian. Nardinus* Rom. Vet. v. 14. Jo. *Petr. Bellorinus* Descr. sc-pulcr. Nafon. tab. VIII. Jo. *Meursius* de Puerper. c. I. & Tb. *Bartholinus* de Puerperio Veter. p. 25. 149.

bus puerperis demonium faminea figura comparere.
 Cæterum si acutius circumspicimus, ab Arabico
حليله *Halilatb*, ut Scaliger habet, Ilithyia descen-
 dit, quod Lunam nascentem significat, & Noctilu-
 cam. Hæc enim eadem est quæ Lucina Latinis,
 Ilithyia Græcis. Herodotus l. i. **καλέσιν κω** *A-*
σύσιοι τὴν Ἀφροδίτην μυλίττα, Ἀράσιοι κω *A-*
λιλαθ, vocant vero Assyrii Venerem Mylitta, Ara-
 bes vero Alialth * Et hæc a Iudæis Lilitb, a radi-
 ce nempe **לילית**, nocte, dicta est. *Lilith* siqui-
 dem strix, sive Noctiluca redditur. Occurrit E-
 saïæ c. xxxiv. v. 14. **לילית אן שם הרגשר**, tan-
 tum ibi refedit Lilitb. Etiamnum Iudæis solem-
 nis ritus est, ut Lilitb Lamiam puerperis & partui
 inimicam ducentes, in parietibus cubiculi puerpe-
 ræ superstitione exarari curent hæc verba: **אדם,**
לילית *Adam, Chava, Chutz, Lilitb*,
 seu, *procul esto Lilitb*. Gentium Deum, tanquam
 dæmonem abigunt. Et prisceis in usu erat, cum
 tempestatibus vexarentur, ut **ἔξω γλαυκῆς**, *procul*
sis Glauce, exclamarent. Hinc Romanorum *Exe-*
sto quod licetor proclamabat in sacris quibusdam, ut
 Pomp. Festus l. v. habet: hostis vincetus, mulier,
 virgo exesto, scil. interesse prohibebantur. Dein-
 de sacra facientes felicitatem precabantur: **γλῶσσα**
τύχη, γλῶσσα δαίμων, Plutarch. in l. de Isid. &
 Osirid. Serv. l. v. Aen. Nam in sacris taciturnitas **
 neces-

* Vide de ea egregie differentem Pocockium, Specimin.
 Histor. Arabum p. 89.

** Silentium in mysteriis gentium diligenter observa-
 batur,

necessaria est, quod etiam præco magistratu sacrificante dicebat, favete linguis, favete vocibus, hoc est, bona omnia habete, aut tacete. Ad hunc morem alludit Maro l. v. Æneid.

Ore favete omnes. - -

Ovid. l. i. Fast.

Prospera lux oritur, linguis, animisque favete,

Tibull. l. ii. Eleg.

Quisquis adest, saveat.

Numina autem aliarum gentium, Judæis pietatem simulantibus, ut Dæmonia* habebantur. Vide R. Mos. Ben Maim. in More Nebochim part. i. c. vi. & Ben-Syra apud Eliam in Thisbi. Alias Natio a Romanis, tanquam numen naturâ propitium colebatur. Cic. l. iii. de Nat. Deor. Quod si tales Dii sunt, ut rebus humanis intersint, Natio quoque Dea putanda est, cui cum fana circumimus in Agro Ardeati, rem divinam facere soleimus. Quæ quia partus matronarum tueatur, a Nascentibus Natio nominata est. Nomina autem hæc omnia unicum Lunam sibi volunt. Catull. Epigram. xxxv.

Q 2

Mon-

batur, uti patet ex initiis. Cereris & Cabirorum nulla re magis quam silentio solemnibus. Vide *Ism. Bullialdum* ad *Theonem Smyrnaum* p. 215. *Spanhemium* ad *Callimachi* hymnum in Cererem, *Cuperum* in Harpocrate p. 23. *Meursium* de Eleusiniis, *Maribamum* in Canone Chronic. *Gutberlethum* in Diatriba de Cabiris eorumque Sacris, *Jos. Scaligerum* ad *Eusebium* p. 39. & *Ant. Van Dale*, de origine ac ritibus sacri Taurobolii Cap. VIII. p. iii.

* Scriptores sacri & profani Deos gentilium *dæmones* & *dæmonia* appellare solebant, De sacris vide *Jos.*

Montium Domina ut fores,

Sylvarumque virentium,

Saluumque reconditorum,

Amniumque sonantium.

Tu Lucina volentibus

Iuno dicta puerperis,

Tu potens Trivia, & notbo es

Dicta Lumine Luna.

Tu cursu Dea menstruo

Metiens iter annuum

Rustica agricolæ bonis

Tecta frugibus exples.

Hæc autem Luna * religiofissime colebatur a Germanis. Germanis siquidem olim, nec consuetudo nec

---

Mede in Opp. p. 635. & *Lamb. Bos* in Exercitat. ad I. Cor. X. 20. 21. De profanis *Rudolpb. Cudworthum* in Systemate Intellectuali hujus universi p. 263. 1q. & 400. & 411. *Jac. Thomafium* in Stoica mundi exultatione p. 23. *Marcilium* ad *Pythag.* aurea Carmina p. 331. 1q. Interpretes ad *Æliani* Var. hist. VI. 13. *Georg. Vonnam* in Exercit. I. de Geniis c. II. §. I. alios.

* Luna veteribus Gothjs *Mena* dicta, teste *Ulphila* Marc. XIII. 24. Jah mena ni gibith liuhath sein, & Luna non dabit splendorem suum, quemadmodum Græcis etiam *Mên* ante dicta quam *celâra*, vid. *Diod. Sic. L. III. p. 191.* Arabibus *Menath* vocata, Turcis *Ma*, Tartaris *Mine*, ut in elegantissimis Legationis Turcicæ Epistolis *Busbequit*, p. 136. videre est. Et fortasse *Manth*, Virginienfibus quoque Luna est, quam ita per excellentiam, ut Syri Gad, *Manith* Deam

donec fas erat ante novam Lunam * decrefcente lumine fideris, prælio contendere. Cæf. l. I. Com. Bell. Gall. *Apud Germanos confuetudo erat, ut matres familias eorum fortibus & vaticinationibus declararent, utrum prælium exufu effet, nec ne. Eas itaque dicere non effe fas Germanos superare, fi ante novam Lunam prælio contendiffent. Itaque Cæfar ex transfugis hoc cognofcens, prælio laceffivit, & tantâ religione impeditos aggreffus fudit. Sic enim Polyænus lib. VIII. Strateg. Cæfar Germanis accedentibus non audens pugnam committere; quia cognoviffet eorum vates ante novilunium pugnare vetuiffe, tum fuum exercitum abduxit, quafi timidus, & minori cum alacritate ob vaticinium pugnaturis. Sic Romani opportuno ufitempore, Germanos devicorunt.* Vide Frontin. l. I I. c. I. & Plutarch. in

Q 3

Cæfar.

am vocant: *Manitb* enim Virginiensibus Deam effe, obfervavit Vir inter Principes Philologos, quos unquam orbis vidit, fuo merito numerandus *Hadr. Relandus* in reconditæ eruditionis Differt. Miscell. P. III. p. 212. Germanis inferioribus Maen, superioribus *Mond*, unde Romanorum more fecundam hebdomadis diem Montag dixerunt, inferiores Germani *Maendach*, Sueci *Mandagh*, Dani *Maendag*, Angli *Mundag*.

- Græci fedulo cavebant, ne in hoftem proficifcerentur nifi Luna plena, vid. *Paufanias* in Atticis fol. 51. *Theodoretus* L. VI. fol. 358. f. Romanos etiam crefcentem lunam obfervaffe innuit *Claudianus* de laudibus Stiliconis L. I. De Germanis confulendus *Tacitus* de Mor. Germ. c. XI. Jul. *Frontinus* L. 2. & *Cæfar* L. I. c. 50. Cæterum cultum tantum *Nohilunil* tanquam Numinis negat *Cel. Keyflerus* Antiquit. Sept. & Celt. p. 256. non autem obfervationes Germanorum fuperftitiofas temporis renovatæ Lunæ.

Cæsar. Græci etiam, præcipueque ex his Lacedæmonii, quicquid essent rerum auspicaturi, superstitiose Lunam observabant. Id quod male notat Euripides, cum in Iphigen. in Aulid. respondet Agamemnon, tum nupturam filiam, ubi Lunæ dexter circulus advenerit. Videlicet de plena Luna sentiens. Lucian. in libello de Astrologia palam refert, Lycurgum legem instituisse Lacedæmoniiis, ne prælium inirent ante plenilunium. In eam superstitionem jocatur Aristophanes τῆ πανσελήνῳ, id est, plenilunio sero aut nunquam futurum significans; Th. Zuing. l. iv. vol. xxi. Causa autem hæc fuit, ut Pausanias in Atticis scribit: *Athenienses nuncium ad Lacedæmonios de Persarum in Atticam irruptione Philppidem misisse; hunc, cum rediisset, retulisse Lacedæmonios minus mature copias educere, quod religione impedirentur cum exercitu exire, antequam Luna orbem impleset.* Consule & Herodot. l. vi. *Quantus fuerit antiquorum timor, quantaque trepidatio, cum Luna deficeret, Tac. l. i. Ann. refert: Nam Luna claro repente cælo languescere visa. Id miles rationis ignarus omen presentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris assimilans, prospereque cessura, quæ peragerent, si fulgor & claritudo Deæ redderetur. Igitur æris sono, tubarum cornuumque concentu strepere: prout splendidior, obscuriorve, letari, aut morere. Et postquam orta nubes offecere visui, creditumque conditam tenebris: (ut sunt mobiles ad superstitionem percussa semel mentes.) Sibi æternum laborem portendi, sua facinora aver-*

averſari Deos lamentantur, Plutarchus in Æmyl-
 αὶ Φιδίου ἢ Σελήνῃ πλήρης ἔσα καὶ μετῴρα
 ἐμελαίετο καὶ ἔ φωτὸς ἀπολίπον] αὐτὴν,
 χεῖρας ἀμείψασα πανδοκπὰς, ἢ Φανίδῃ, τῶν δὲ
 ῥωμαίων (ὡς περ ἐπὶ νενομισμένον) χαλκῆ τι πα-
 τάγοις ἀνακαλυμένον τὸ Φῶς αὐτῆς, καὶ πρὸς
 πολλὰ δαλοῖς καὶ δασίν ἀνεχόντων πρὸς τὸν ἕρα-
 νόν, ἔδεν ὁμοίον ἐπραττον οἱ Μακεδόνες, αἰδῶ Φρίκη
 καὶ θαμβῶ τὸ στρατόπεδον κασεῖχαν, id est, re-
 pente verò Luna, cum plena esset & sublimis, facta
 est obscura : lumineque deficiente multiplicibus mu-
 tata coloribus evanuit. Romanis (sicut est apud eos
 consuetudo) aris timitu lumen revocantibus, igne-
 que multos & faces, & tadas in cælum protendentibus
 nihil simile fecerunt Macedones : sed timor &
 trepidatio multa univèrsum habuit exercitum. Me-
 morabilis etiam Nicæ ducis Atheniensium elades ;
 quæ ob Lunæ defectum contigit. Nam cum ab
 hoste circumventus maxime trepidaret ; timidita-
 tem Lunæ defectus auxit, ut suis iussis abstinere a
 prælio cum xl. millibus hominum fuerit trucidatus,
 ut Plutarch. in l. de superstit. habet. Colum-
 bus etiam (ut rerum Indicarum scriptores referunt)
 cum in Jamaica insula ob comineatus inopiam ad
 summum vitæ discrimen cum suis venisset, Barba-
 ris hac ratione sperantibus Christianorum exerci-
 tum facile posse expugnari, singulari quodam Stra-
 tegemate, se suosque ab exitio liberavit, usus op-
 portunitate imminentis Lunæ Eclipseos, quam
 ille, uti erat Astronomicarum rerum peritissimus,
 brevi obscurandam sciebat. Ducibus enim Jamai-
 cens-

centibus nunciari extemplo iussit, ni sibi, suisque necessaria omnia subministrarent, fore, ut plurimis gravissimisque malis, propediem affligerentur: atque ut fidem dictis faceret, edixit se proxima nocte effecturum, ut Luna ipsis videntibus obscuraretur. Has Columbi minas homines barbari initio contempserunt, postea vero cum ad constitutum tempus ab ipso Lunam deficere paulatim conspexerunt, attoniti & metu perculsi accurrere, provolutique ad Ducis genua commeatum largiter ministrare, & quæ vellet omnia se facturos ultro promissere. Quidam tamen antiquorum, cum Luna obscuraretur, credebant hanc carminibus magicis cælo detrahi: * quia lumine carebat, & vacua erat, ut Sosisphanes in Meleagro scribit:

Μάγοις ἐπωδαῖς πᾶσα θισσαλὶς κόρη
 (Πάντες λέγουσιν ὡς) σαθααίρῃ. καὶ γὰρ αὖ
 ψευδὴς Σελήνης αἰθέρῳ καταβάσις.
Magis carminibus quævis Thessala puella
(Omnes isti dicunt) abolet. Sed hoc mendacium
Quod Luna ex æthere labatur.

Aristophanes in Nebulis:

Γυναῖκα Φαρμακίδ' εἰ πριάμην ᾧ Θετταλὴν,
 Καθέλωμι νύκτωρ τὴν Σελήνην,
Mulierem veneficam sitemero Thessalam,
Captabo noctu Lunam.

Et Maro Ecl. viii.

Carmina vel cælo possunt deducere Lunam.

Ho.

* Vide huc Jo. Lamsierum de Lustrat. Cap. 25. p. 309. seq.

Horat. v. Epod.

*Quæ fidem excantata voce Thessalâ,
Lunamque celo diripit,*

Stattius:

- - *Thessala victrix*

Ridet anhelantes audito carmine bigas.

Lucian. in Philopseud. καὶ τὴν Ἑκάντην ἑξαργὴ πα-
ρισσός, καὶ τὴν Σελήνην καλασπών, id est, *Ἐ Ηε-
caten indubiam fisteris, Lunamque detrahens.* Cleome-
des: ὁπόταν ἐκλείπη ἡ Σελήνη, ὅτι Φαρμακίδες
οἴσιν αἱ καθαιρέσαι αὐτήν, id est, *quoniam Luna de-
fecit, quando Veneficæ quibusdam detraxerunt illam.*
Petron. Arbiter in Satyr.

- - *Luna descendit imago,*

Carminibus deducta meis, - -

Nemesianus in Bucol.

Cantantes quod Luna timet, quorum pitur anguis,

Quo currunt scopuli, mignant sata, vellitur arbos.

Existimabant autem antiqui, æris tinnitu & lumi-
nibus alte sublatis Lunæ lumen in defectibus juva-
ri. Theocrit in Pharmaceutr.

Ἄθεός ἐν τριήσοις τὸ χαλκίον ὡς τὰχ^Ϟ
ἀχ^Ϟ.

Livius l. xxvi. disposita in muris Campanorum im-
bellis multitudo tantum cum æris crepitu, qualis in
defectu Lunæ silenti nocte cieri solet, edidit clamo-
rem. Manil. l. i. Astron.

Ultima ad Hesperios insectis volveris alis,

Senaque in externis quatiuntur gentibus æni.

Ovid. l. iv. Metam.

Cum frustra resonant æni auxiliaria Lunæ.

Ecl. vii.

*Te quoque Luna traho, quamvis temerata labores
Æra tuos minuant,*

Idem:

*Et quamvis aliquis Temesæa removerit æra,
Nunquam Luna suis excutietur equis,*

Seneca in Hippolyt.

*At nos solliciti lumine turbido
Tractam Thessalicis carminibus rasi,
Tinnitus dedimus, tu fueras labor,
Et tu causa moræ.*

Huc refer ex Tac. l. i. Ann. & Plutarch. in Paul. Æmylio superius adducta verba. Consule etiam Lucan. l. vi. Pharf. Claudian. l. i. in Ruf. Apulej. Mil. i i. Omnino autem ad rem divinam plæraque ænea * adhiberi solita, multa indicio sunt, & in his maxi-

* In expiationibus nullius metalli æque ac æris usus fuit frequens, quod vel Deorum iræ averruncandæ sufficere, vel quibuscunque malis mederi, vulgus pro certo affirmaret. Antiquus *Theocriti* interpretes ex *Apolodoro* in libro de Diis, observavit tantam æris prisicis seculis fuisse præstantiam, ut *αἰεὶ πᾶσαν ἀποκλινοῦναι ἀνοράδωρον* ad omnem sanctiorem lustrationem adhiberetur. Huc spectant *Claudiani* de IV. Conf. Hon. v. 150. verba: *Nec te progenitum Cybeleus ære formoso Lustravit Corybas*. Rectissime inde conjicit *Lo-maierus* in Epimenide C. 25. p. 307. æris tinnitu antiquitus & susceptas fuisse lustrationes & peractas. Eandem ob causam factum esse putat *Pignorius* in exposit. mensæ Ithacæ, ut pleraque vasa ex ære constata aut ad res divinas rite celebrandas, aut ad prælia feliciori quodam auspicio committenda, sufficere crederentur.

maxime sacris, quibus delinire antiquos, aut devovere, aut denique morbos exigere volebant, Macrobi. l. v. c. xix. Vide & Cælium l. xix. c. xx. & l. xxix. c. vi. A. L. De Luna autem religiosissime apud Germanos culta authores passim testantur. Unde nos, ritum hunc observantes in Franceide nostra l. viii. his versibus Harminium Deam precantem introduximus:

*Dumque ea Bojorum proceres, & Dardana virtus
Molitur, vitreis tandem procedit ab oris
Luna novo nidians cornu, spargitque bicorni
Lumine niguntis taciturna silentia noctis.
Continuo major Druidum te, Cymbria, lustrans
Extulit ardenteis ad roscida cornua palmas,
Rite Deam venerans: rapidis hinc passibus ardens
Vertitur ad magnitentoria Saxonis alta.
Qui tum forte sacra luci convalle se debat
Ad tumulum Manni, & Martem spirabat anhelum.*

*Quem tali affatur Dryidum sermone sacerdos:
Saxonii ductor populi, clarissime bello,
Aurea jam surgit gracili Proserpina cornu.
Tempus adest, quo signa trahas, atque agmine toto
Acceleres urbem Pbrygiam, reprinasque rebelles,
Antequam in auxilium coeant lecta undique signa
Bojorum procerum. Viden' ut Dea lumine dextro;
Quæ tibi signa dedit, caelo confirmat ab alto,*

Et

Et solito majore nitet fulgore per auras.
 Herminius cognovit eum, palmasque tremanteis
 Sustulit ad cælum, & Divam sic ore precatur :
 Luna cavi Regina poli, quæ sidere fausto
 Æthere jam summo radia, ingente favore
 Herminium tutare tuam, magnaue coborteis
 Saxonia, patria repetamus ut arva triumpho
 Conspicui, cæsis P brygia ductoribus armis.
 Omina tanta sequar : tanto senaromine, Diva,
 Ancipitem in Martem : nec enim fulgentia, credo,
 Cornua Dyctinna juvenem seducere mentem
 Teutonia, vanosque attollere luminis orbis.
 Talia verba sonans, luco sese extulit alto,
 Et puros hausit vitreo de gur gite roreis.
 Aspergitque manus, multis sermonibus Hefum,
 Dyctinnaque vocans surgenteis sideris orbis.
 Iamque ferebantur campo numerosa cohortum
 Signa, metum vultu, manibus spirantia cædem.
 Sigbertus primam frontem, extrema agmina duoit
 Inclutus Odoacer, mediâ dux Saxophalange
 Fertur, abena vibrans immansi bastilia dextra, &c.

Et hæc de πολωνυμια. Dex adducere visum fuit :
 cujus intricata enodatio, minus tunc temporis co-
 gnita, autores quandoque coëgit, ut minus certi
 sacrorum, variis nominibus, & quidem sibimet
 notioribus, Deam appellarent, & venerarentur.

Hinc

Hinc hæcenus Isis, & Erthus, & Luna, a quibusdam Germanarum rerum scriptoribus diversæ creditæ: quas tamen unum numen esse, nostra differentio probat. Venus siquidem, Vrania, Vesta, Minerva, Mater magna Deüm, Astarte, Erthus, Isis, Luna, Diana, Juno, Lucina, Hecate, unum numen sunt, pro diversis virtutibus positum. Et hoc ita certum est, ut idcirco Isis illa *μυριώνυμος* * dicta sit. Præsertim cum & omnia numina gentilia masculorum Deorum ad unum Solem referantur, ut Macrobius l. i. Saturn. vult. Optimo itaque jure sæminei sexus numina ad unam Lunam, ut redigantur, conveniens est. Sic enim Aristotel. lib. *περὶ κόσμου*: *ἕς δὲ ὅν, πολυώνυμός ἐστι, κατονομαζόμενός τοῖς πάθουσι πάσιν ἅπασιν αὐτὸς ποικίλῃ*, id est, unus vero Deus existens, multis nominibus dictus est; denominatus ab omnibus effectibus, quorum specimen edere ipse solet. Plura autem de Luna seu Cælesti videntur apud Apul. Flor. iv. Ammian. Marcell. libro xxii. Capitolin. in Pertinace & Macrino, Trebell. Pollion. in Celso, Salvian. cap. viii. de Provident. Dei. D. Augustin. lib. i i. de Civit. Dei cap. ix. Turneb. Advers. libro xxii. capite xxiv.

* Apud *Gruterum* hæc legitur Inscriptio: TE TIBI UNA QVAE ES OMNIA DEA ISIS. &c. Vid. *Gibb. Cupernus* in Harpocrate p. 11. *Jo. Olibæ* Exercitat. in Marmor Ifiacum, p. 28. seq. & *Peir. Zornias* Biblioth. Antiq. & exeget. T. I. p. 655.

CAP. X.

Vera de hactenus scriptis opinio. Analogia ex Hebræa lingua deducitur. Vnica primo lingua. Hebræa omnium prima. Theodoretus refellit. Quam late olim patuerit. Quo pacto in varias dialectos migraverit. In sola Abrahami gente incorrupta. Punicæ lingua ex Hebræa. Columnia Punicæ Phœnicum Iosua fugientium. Diversa sub captivitate in Cananæa dialecti. Syra lingua mixta. Characteres Chaldeorum & Hebræorum olim diversi. Benjam. Tudensis error explosus de Samaritanis. Judæi Samaritanorum hostes. Asîna. Daniel literis & lingua Chaldeorum instruitur. Quæ scriptura usus sit angelus domini in confidio Belsazeris. Lingua sacra spretæ ab Ethnicis. Nomina punctorum Chaldaica. Testimonia Rabbînorum. Mutatio literarum nil detrahit auctoritati scripturæ. Causa. Ex hac tanquam prima lingua, antiquissimum nuntium in Germania analogia deducenda. Non accuratè interdum in Deorum nominibus indagandis servata.

ORigine igitur & nominibus Celticorum Deorum perceptis, necesse est, ut & veram de his sententiam aperiamus. Primus enim Sapientiæ gradus est, falsa cognoscere, ut Lactant. refert. Priusquam igitur veri aliquid de his affirmemus, & ex Hebræa lingua originationem deducamus, visum fuit, de Lingua omnium prima inquirere. Hoc enim ordo postulat, & necessitas jubet, ut videatur, quam lingua prisce usi fuerint, quo commodius nostrum propositum attingamus. Ex hac siquidem antiquissima numina deducenda, quæ ab Heroibus prisce posteritati colenda proposita fuerunt. Deinde etiam divisio linguarum, Tuysconisque genealogia, hic enim Germanorum seu Celtarum primus pater,

pater, perquirenda erit; inde verum veri Dei cultum apud Celtas seu Germanos fuisse, deducemus. Et primo unica fuit lingua in toto orbe terrarum. Sic enim Moses Gen. XI. vers. 1. יהי כל־הארץ וְהיה כל־הארץ שפה אחת ודברים אחריים fuerat enim uniuersa terra sermone uno, & verbis iisdem. Targum ad hunc locum ita habet: והיה כל ארעה לשן אחת, והיה כל הארץ למסלל דר, fuit uniuersa terra Lingua unius, & locutionis unius. Versio Seniorum: καὶ ἡ πᾶσα ἡ γῆ ἑστῆλθη ἐν, καὶ φωνὴ μία πᾶσι. Ex his apparet, nondum varias dialectos fuisse, sed ante confusionem illam conuenisse, non tantum in unitate verborum, sed etiam in unitate labii, hoc est, modo proferendi. Philaltrius igitur in Catalogo Hæresium c. CVI. merito rejiciendus, qui verba Moysis sic intorquet: *Moses dicit terram unius labii fuisse, quia etsi varia linguarum genera, omnes tamen se invicem intelligebant: eratque omnibus lingua una, & idem sermo, non quidem eorundem vocabulorum usu, sed eadem omnium loquentium & audientium intelligentia.* Decepit ipsum figura, quæ Græcis ὕστερον προτερον dicitur, quæ sæpissime in sacris occurrit. Cum autem Moyses nihil certi de hac definiverit, standum est a parte seniorum. Et primo quidem Etymologia nominum personis & rebus indita aperte nos docet, hanc primam esse. Quia ex hac ab Adamo nomina animalibus juxta cuiusque naturam, quod in aliis neutiquam linguis occurrit, imposita sunt. Primus etiam pater conjugem suam Chavam dixit: כי הוּא היתה מן כל־דתי, quia ipsa sit mater omnis viventis. a radice nempe היה vixit. alterum est

אשה, viraginem, ab איש viro Gen. II. vers. 23.
 כי מאיש לקחה ואת quia de viro sumpta est.
 Cain autem dictus est a matre Heva Gen. IV. vers.
 I. קניתי איש את־יהוה. possedi virum Iehovam.
 Sethum etiam mater vocavit Gen. IV. vers. 25.
 כי שת לי אלהים זרע אחר תחת כל הכי,
 quia reposuit mihi Deus semen aliud pro
 Hebele, nam interfecit eum Kain. Simile vide in
 Enos & Noë nominibus. Testimonia etiam conve-
 niunt. Targum Hierosolymitanum: הוון כל דרוא
 דארעא לישן חר וממלל חר ועיצה חרא ארום
 כלישן קודשא הו ממללן רבה אתכרי עלמא
 & fuerunt omnes generationes terræ
 linguæ unius & loquela unius, & consilii unius, quia
 lingua sancta loquebantur, in qua conditus est mun-
 dus ab initio. Targum Ionathanis sic ait: רהוא
 כל ארעא לישן חר וממלל חר ועיטא חרא
 כלישן קודשא הו ממללן דאתכריא כיה
 פרמא מן שירוני, id est, & fuit universa ter-
 ra linguæ unius, & sermonis unius & consilii unius,
 in lingua sancta loquebantur, &c. D. Augustin. li-
 bri XVI. de Civitate Dei, capite XI. ait: Linguam
 illam, quæ fuerat omnium hominum communis, fuisse
 Hebræam, sic nominatam ab Heber, quod in ejus fa-
 milia post divisionem linguarum, manserit. Ideo de-
 inceps Hebræa est nuncupata, tunc enim opus erat dis-
 stinguere eam ab aliis linguis nomine proprio, sicut aliæ
 quoque linguæ vocatae sunt nominibus propriis. Item
 libri XVIII. capite XXXIX. Quemadmodum etiam
 cum erat una omnium lingua, non ideo tamen filii pe-
 stilentia defuerunt: nam & ante diluuium una erat
 lingua,

lingua, & tamen omnes deleri, præter unam Noæ justæ domum, diluvio moruerunt: ita quando elatioris impietatis merito gentes linguarum diversitate punitæ sunt, & civitas impiorum confusionis nomen accepit, ut appellaretur Babylon, non æs fuit domus Heber, ubi & prior lingua, & pietas conservaretur. Nam quia de pœna venit multiplicatio mutatioque linguarum, utique præter hanc pœnam esse debuit populus Dei. Ergo ubi eadem lingua remansit, ibi non fuit illa pœna, quæ facta est mutatione linguarum, ad istam non pervenit tale supplicium. Nec frustra lingua ista, quam Patriarcharum & Prophetarum non solum in sermonibus suis, verum etiam in literis sacris custodivit autoritas, non in omnes Abrahæ vel Heber posteris transmissa est, sed in eos tantum, quorum generatio recta serie perducitur ad Abraham; & hinc præterea in eos tantum, qui propagati per Iacob, & insignius atque eminentius in Dei populum coherentes, Dei testamenta & stirpem Christi habere potuerunt. Hieronymus capite III. Sophoniæ: id quod diximus nugas, sciamus in Hebræo ipsum Latinum esse sermonem, & propterea a nobis ita, ut in Hebræo erat, esse positam, ut nosse possimus linguam Hebræicam omnium linguarum esse matricem. Sed Theodoretus quæst. LIX. in Genes. Syriacam primam esse statuit; Quænam sit lingua omnium antiquissima, nomina ipsa indicant. Adam enim & Cain, Abel, & Noë, propria sunt nomina linguæ Syriacæ. Syrorum enim mos est, terram rubram appellare Adam, Interpretatur vero Adam terrenus aut pulverosus. Et Cain possessio: hoc enim Adam laudans Deum

dixit: possedi hominem per Deum. Et Abel idem est quod luctus: primus enim ille mortalium visus est mortuus, primusque parentibus luctum attulit. Noë vero idem est, quod requies. Sed hæc Hebræam esse, nemo sanus negat, & antea probatum. Nec obstat, quod & vocabula hæc in Aramæa occurrant lingua. Et hoc olim aliis contigit linguis, ut in varias transfirent dialectos. Aspice Græcam. De hac Laur. Valla in præf. Elegant. *Vnius Græcia, quod pudendum est, non una, sed multa, tanquam in Republica factiones: Græci inter se consentire non possunt, nedum alios ad sermonem suum se perducturos sperent. Varie apud eos loquuntur autores, Attice, Eolice, Ionice, Dorice, κωνιας: apud nos, id est, multas nationes, nemo nisi Romane.* Italorum etiam, verba sunt Cl. V. Ioh. Seldeni c. 11. Prolegom. de DIIS Syris, Hispanorum, Francorum hodie id ipsum etiam evenit linguis, ut cum provinciales omnes fuerint, & Romana primum natæ non paucis tamen Arabum, Tartarorum, Germanorum, aliorumque vocabulis Romam non omnino agnoscentibus sint refertæ. Quod tamen nihil facit, quo minus Latio, qua provinciales, acceptæ ferantur. Deinde etiam totius tractus illius incolæ, Babylonii, Assyrii, Chaldæi, Aramæi, Phœnices, Palæstini, Cananæi, & finitimi, ut Arabes, Persæ, Hebraico olim sermone usi. Hi enim, qui regiones has ante ædificationem turris Babylonice incolebant, unius labii erant, nempe Hebræam callebant linguam. Pars etiam horum ex Abrahami lumbis prodiit. Hæc autem postea divisione linguarum aliquantulum in varias dialectos abiit;

abit; quæ tamen plerumque matrem suam Hebræam sapiunt. Nec hanc sententiam infringit, quod se partim non intelligere potuerint. Siquidem etiam hoc apud Germanos videre est. Si enim Inferioris Saxoniz hominem rusticum, cum Bavaro vel Suevo ad mutuum colloquium conducas, neuter alterum intelliget; cum tamen uterque Germanus sit. Orientales vero linguæ, Ebraicæ dialecti, commercii deinde, & bellorum copia novis instructæ vocabulis, quæ Hebræam minime sapiunt, aliisque pronuntiandi stridoribus corruptæ fuerunt. Tempus etiam non raro linguam depravat. Testis est S. Codex Gen. c. XXXI. v. 47. Aramæam linguam ab Hebræa descivisse. Ducenti tantum plus minus anni pertransierant ab egressu Abrahami ad Iacobum usque. Sed hæc Hebræa singulari Dei T. O. M. providentia usque ad captivitatem primam incorrupta mansit. Frequenti autem peregrinorum & advenarum commercio Dialecti hujus, utpote Babylonica, Aramæa, Chaldæa corruptæ, sub Regibus minime fuerunt intellectæ a Iudæis. Chaldæam enim Ebræi pueri discunt, Dan. IV. Aramæam vero vulgus Iudæorum non intelligebat, uti ex historia Rabfaces II. Reg. c. XVIII & Ies. c. XXXVI. patet. Hanc enim linguam primus Patriarcharum puram putam ab omni contagione liberam servavit, inque Cananæam ad posteros usque deduxit. Quam nec Ægyptiorum nec Cananæorum diversum idioma corruptit. Hinc Eucherius Lugdunensis ad Gen. XI. c. IX. scite scribit: *Vna Thare domus erat, de quo natus est Abraham, in qua verus veri Dei cultus,*

Et quantum credibile est, in qua jam sola Hebræa lingua remanserat. Priorem autem linguam Hebræam perque totam Palæstinam diffusam fuisse, priusquam exterorum, ut ante dictum, commercii confunderetur; patet ex Phœnicibus, qui sub Iosua Africam collecta manu invaserunt. De quorum idiomate, Hebræo simillimo, vide V. Cl. Seldeni prolegom. de DIIS Syris, ubi plenius de Phœnicibus agit. Cæterum Priscianus l. V. hæc scribit: maxime cum lingua Pænorum, quæ Chaldaea vel Ebræa similis est & Syra, non habeat neutrum genus. Procopius l. II. Vandal. de Phœnicibus hæc habet: Univerſa illa regio, quæ patet a Sidone in Ægyptum usque, Phœnicia olim dicebatur, & qui Phœnicum historiam scripsere, unum olim Regem imperit asse ei tradunt. Finitimi vero erant Gergesii, & Iebusii, qui cum numerosum illum Iosue exercitum recta ad se pergere viderent, in Ægyptum confugerunt: sed quia regio tantæ multitudinis capax non erat, paulo post in Africam penetrarunt, ibique urbes multas extruxerunt, & ad usque Herculis columnas colonias deduxerunt, unde lingua semiphœnicia adhuc utuntur. Inter alias in Numidia urbem Tingit condiderunt, natura loci munitissimam, apud quam, prope magnum fontem, columna duæ ex candido marmore visuntur, quibus Phœnicia lingua insculpta leguntur verba:

HΜΕΙΣ. ΕΣΜΕΝ. ΟΙ. ΦΤΓΟΝΤΕΣ.
ΑΠΟ. ΠΡΟΣΩΠΟΤ. ΙΤΣΕΤ.
ΤΟΤ. ΛΗΣΤΟΤ. ΤΙΟΤ. ΝΑΥΗ. *

Et

* *Huius narrationi, quam non audent plane rejicere Scelliger*

Ethæcorum populorum origo, qui hodie Mauru-
fii vocantur. Vide & D. Augustin. l. XVI. c. VI. de
C. D. & Arnob. in Pl. CIV. Postea vero magis æ
magis circa Assyriorum Imperium corrupta fuit
conterminorum lingua, & quo longius remota fuit
Iudæa ab exteris, eo diutius linguam puram retinuit.
Donec tandem circa Persarum monarchiæ primor-
dia, hæc non parum a Palæstinorum discrepavit. Ne-
hemias c. XIII. v. 23. & 24. juxta Hebraicam veri-
tatem sic habet: *Vidi præterea in diebus illis Iudæas,*
qui acceperant uxores Asdodias, Ammonitidas, &
Moabitidas. Et filii eorum pro media parte loqueban-
tur Asdodice, nec ipsi noverant Iudaicæ, sed juxta lin-
guam populi & populi. Seniores autem sic translu-

R 3 lerunt:

---

liger ad Euseb. Bochartus in Canaan. L. I. c. 24. Bernar-
du Aldrete in Antiq. Hispaniæ & Africae III. 15. Hot-
tingerus in Hist. Oriental. p. 68. Th. Hyde notis ad iti-
nera Mundi, auctore Abrahamo Peritzol p. 45. Augu-
stinus Calmet, Monachus Benedictinus in Diss. Com-
ment. Gallice edit. in librum Josuæ subjuncta Paris.
1711. 4. aliique laudati Cel. Fabricio cod. pseudepigr.
V. T. p. 892. fidem omnem detrahere conantur Anton.
Van Dale Epistola ad Theodor. Janson, ab Almeloeben,
quam vide sis ad calcem Diss. de origine Idololatriæ
& superstitionum p. 749. sq. & Georg. Henr. Sapphu-
nus in Comment. Philolog. ad Punica Plauti Lips.
1713. 8. p. 11. sq. Antonii Van Dale argumentis, mini-
me permoveri se professus est nuper vir eruditiss. Erl-
cus Benzelius in notitia literaria p. 5. neque se vel Da-
lenii vel Sapphunii, eruditi viri, permotum profitetur
doctissimus Fabricius Cod. Pseudepigr. Vct. Tess. Voll.
II. p. 137.

lerunt: οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἡμῖν λαλῶσιν ἅζωσι, καὶ
 οὐκ εἰσὶν ἐπιγινώσκουτες λαλεῖν Ἰσραηλῖ. Matrimonia enim hæc, quæ Iudæis cum exteris intercedebant, linguam corrumpebant: liberi enim ex his prognati matrum potius, quam patrum linguas exprimebant, & sic paulatim una cum altera miscebatur. Sic R. Salomon Iarchi: הרכה מכניה היו
 : **מביתם** לשון מכרים *maxima pars ex filiis eorum loquuti fuerunt Asdodice, perinde ut matres eorum.* Franciscus tamen Iunius l. II. Gramm. Hebr. c. VIII. p. 94. aliam Hebraicam à prima Chaldæa, vel Syra fuisse autumat. Multa, scribit, in sacris leguntur, quæ pro eorum, qui loquuntur, aut de quibus agitur ratione peregrina, ac non Ebraica sunt, quamobrem oportet scite ad suas Dialectos relegare, ut **נכרך** genua flecte, Gen. XLI. vers. 43. ad Ægyptios, **תלך** abiit, Deuter. XXXII. vers. 35. ad Syros, & sexcenta alia, quæ sacris in locis interdum observavimus, & **μιμητικῶς** enunciari prudens Lector facile potest animadvertere. Hæc ille. R. autem Bereschith sect. LXXIV. aliam causam adducit: Ne sit lingua Syriaca (vel Chaldaica) vilis in oculis tuis, quia in lege, in Prophetis, in Hagiographis invenimus, quod Deus Sanctus & benedictus impertiatur ei honorem; uti & R. Moses Ben-Nachman. Sed uterque nihil ad rem facit. Dialecti enim hæc. Chærilus de Solymis sub Xerxe militantibus canens, Phœnicas eos vocat:

Τῶν δ' ὀπιθεῖν δίδβαινε γέϛ θ' **θαυμαστὸν ἰδίται,**
 Ἰλῶσσαι μὲν Φοινίωςαι ἀπὸ **σομάτων ἀφίεντες,**
 Ὡπῆν

Ὁπῶν δ' ἐν Σολύμοις ὄρεσι.

*Post hos apparuit genus mirandum visu,
Linguam quidem Phœniciam ex ore mittebant,
Venerant tamen ex Solymorum montibus.*

Et Franciscus Junius in præf. Gramm. scribit Indicam, Persicam, Babylonicam, Armeniam, Syriam, Arabicam Ebrææ esse conjunctissimas. Id quod tamen falsum est. Hæc de præf. Orientalium Dialectis, quas omnes ex prima Hebræa fluxisse constat. Hæc sola in domo Abrahæ permanfit, etiam illibata in captivitate Ægyptiaca; uti Elias in præfat. Methurgeman refert: Israëlitas in Ægypto tria hæc mutasse, nomina, vestes, & linguam. Quamvis a primo ortu in alios atque alios idiotifimos degeneravit. Vnde Daniel non intelligebat Chaldæam, nec Aramæam Iudæi. Et hoc optime D. Hieronymus in præfation. ad Dan. demonstrat. *Ego adolescentulus post Quintiliani & Tullii lectionem & flores Rhetoricos, cum me in lingua Hebræica pistrinum reclusissem, & multo sudore, multoque tempore vix cæpisssem anhelantia stridentiaque verba resonare, & quasi per cryptum ambulans, rarum desuper lumen aspicerem; impegi novissime in Danielem: & tanto tædio affectus sum, ut desperatione subita omnem laborem veterem voluerim contemnere. Verum adhortante me quodam Hebræo, & illud mihi crebrius in sua lingua ingerente, labor improbus omnia vincit: qui mihi videbar sciolus inter Hebræos, cæpi rursus esse discipulus Chaldaicus. Et ut verum fatear, usque ad præsentem diem magis possum sermonem Chaldaicum legere & intelligere, quam sonare.* Nec hic

aliquis nimis se torqueat, genioque invito id fieri demonstret, Chaldæam ab Hebræa descendere: & D. Hieronymi verba tom. V. Comment. in Dan. c. I. adducat; *Philo arbitratur linguam Ebræorum ipsam esse Chaldaicam, quia Abraham de Chaldæis fuerit. Quod si recipimus, quærendum est, quomodo nunc Ebræi pueri, linguam quam noverant doceri jubeantur: nisi forte, juxta quorundam opinionem, duas Abraham linguas, & Ebræorum, & Chaldæorum scisse dicamus.* Aspiciat quis Gallorum idioma, quod primo illo seculo Romanum fuit, a Romanis devictis impositum, quam longe a Romana discrepat lingua, ut etiam peritissimus Romanæ linguæ Gallum perorantem, ne unico quidem verbo intelligat. Stridor enim & rotabilis volubilitas ipforum quantum a gravi & excellenti Romanorum sono distat? Ipsa Itala lingua quem rancidum edit strepitum! Ita misere detorquent voces, ne aliquid Romanæ commercii sit cum sua. Hispanicam prætereo; quas inquilinus Romanus sermo constituit: sed constitutas error, & tempus, & nativa barbaries destruxit. Sane recentior Syra lingua, non est vetusta illa, sed conflata ex Iudaica, Chaldaica, & Palæstina. Et Thalmud Hierosolymitanum circa annum Christi CCXXX. a R. Iochanan conscriptum, stylo constat impurissimo, qui Iudæum sermonem, & varias Aramææ linguæ Dialectos redolet: multa etiam Græca, Latina, Arabica, & Barbara vocabula habet. De causis autem corruptionis linguarum copiosius disferentem evolve I. Bodinum in Method. Histor. c. IX. Characteres autem Ebræorum & Chaldæorum diver-

diversos fuisse non repugno. Sic enim B. Hieronymus in prologo galeato, qui præmissus est libris Regum : *Viginti & duas literas esse apud Hebræos Syrorum quoque lingua & Chaldaeorum testatur, quæ Hebræa magna ex parte confinis est. Nam & ipsi viginti duo elementa habent eodem sono, sed diversis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum Moysis totidem literis scriptitant, figuris tantum & apicibus discrepantes. Certumque est Esdræ scribam, legisque doctorem post captam Hierosolymam & Inflationem templi sub Zorobabel alias literas reperisse, quibus nunc utimur, cum ad illud usque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum fuerint.* Joseph. Scaliger l. VII. de Emendat. Temp. scribit talia : *Pentateuchum legunt Samaritani literis non aduſcrinis, ut Judæi, sed meris Moſaicis characteribus, ut plane a Postello proditum est, & res ipsa loquitur.* Facessat igitur Benjaminî Tudelensis sententia, & omnium eorum, qui cum eo sentiunt, qui scribit : Samaritani carent tribus liceris $\gamma\pi\eta$, quasi ex nominibus Patriarcharum Abraham, Jitzhak, & Jaycob * elisis. Ergo Pentateuchus, alii que libri Scripturæ ante Esdræ ista characteribus exarari non potuerunt. Hoc enim falsum esse testatur B. Hieronymus,

R 5 qui

* Quæ temere Samaritanis passim objecta, viri docti certatim diluerunt, 70. Morinus Exercit. I. in Pentateuch. Samarit. C. V. p. 71. seqq. Hottingerus in Exercit. Anti-Morin. §. XV. seqq. rursusque §. XXIX. sqq. Basnagius Hist. Jud. L. II. C. IV. p. 359. seqq. Vallois Proleg. XI. §. 7. p. 367.

qui longe ante hunc floruit, uti & Postellus, qui integrum Alphabethum Samaritanum edidit. Iosephus etiam Scaliger Samaritanos manu sua totum Alphabethum descripsisse, & nomina Patriarcharum iisdem literis ad se mississe testatur. Vide & in Crines. in Babel, qui ex Oriente in folio membraneo exaratum, èque Oriente allatum se vidisse refert. Cæterum ab inveterato in Samaritanos odio hoc profectum esse patet. Quam acriter enim Iudæi insectati fuerint Samaritanos, postquam ex Babylonia redierunt, patet ex hoc, quod Judæo non liceret cum Cuthæo seu Samaritano panem comedere, juxta illud: *Qui comedit panem Samariticum, aique est, ac si comedat carnem suilam.* Nulla insuper spes fuit Cuthæo ad Ecclesiam Judaicam redeundi, ut illud testatur: **אל יתביר כותי כישראל**, ut I. Drusius l. III. c. XI. de tribus sectis Iudæorum refert, ubi ex Tanchana recenset, solemnem excommunicationem Samaritanorum factam ab Esdra & Nehemia. Et R. Abenezra in præfatione ad Esther refert, Pentateuchum Samaritanos ab his verbis auspicari: *In principio creavit Asima.* Asima autem hircum interpretatur, sed falsum hoc. Cæterum characteres diversos fuisse testatur locus ille Dan. c. I. quod pueri selecti fuerint, ut discerent: **ספר ולשון** literas atque linguam Chaldæorum. Si enim Characteres idem fuissent, non habuissent opus, ut Chaldaicas addiscerent. Quamvis quidam sub **ספר** Sapienciam intelligi volunt. Sic enim Franc. Iun. in Ies. c. I. Dan. Literas accipe non tantum scripturam

ram (ut exponit vulgus Hebræorum) verum etiam omnem scientiam, in qua a Chaldæis fuerunt hi juvenes informati. Symmachus ita reddit c. 1. vers. 17. Deum dedisse eis *σύνεσις καὶ Φρόνησις ἐν πάσῃ γράμματι καὶ σοφία*. Vide & R. Saadian, & Abenerram ad hunc locum, qui ספר reddit per כח scripturam. Et nobis maxime opitulatur R. Josef Ben-Gorion, qui l. 1. c. 1. miraculum illud, quod in convivio Belsaris contigit, sic depingit: *יובא המלאך ויכתב לו על הקיר בששׁר: נוכח סנורת המלך ואלרח אשר כתב חשב שכר והפריש אכל האותיות היו לשון קרש: וְהִמְכִּיתִּי לְשׁוֹן אֲרָמִיָּה: & scripsit ei in pariete colore rubeo e regione regii candelabri hujusmodi scripturam: supputavit, ponderavit, & divisit. Et literæ quidem erant Ebraica, verba autem Syriaca. Chaldæa autem seu Aramæa Regi, ut & Magis vernacula erat: cujus literas non tenuisse absurdum est, si convenissent cum Ebraicis, ut nostro conveniunt seculo. Sed illi characteres Ebræi erant prisca illi Samaritani, quorum notitiam Chaldæi sibi non contraxerant. Scriptura siquidem Sacra affirmat ipsos neque scripturam legere, neque interpretationem Regi ostendere potuisse. In quo Pererius l. VI. Comment. in Daniel. aperte contra textum hallucinatur, qui Chaldæos scripturam illam facile legere potuisse, sed certam elicere mentem non valuisse affirmat. Sed hoc invita Minerva. Scriptio enim hæc Hebraica erat, ut R. Saadias in comment. ad v. 24. c. V. Dan. testatur: ככתב הקרש ולגת יכלו חכמנו*

לקרותו

לקרותו וליה מרשו וכו': scriptura erat sancta,
 nec eam sapientes Regis legere, nec exponere pote-
 rant. Et recte quidem. Quia diversis caracte-
 ribus constabat Hebræa & Chaldæa. Non enim
 probabile est, superbos illos & tumidos Magos He-
 bræorum captivorum linguam addiscere voluisse.
 Et ipsi in convivio illo Deum T. O. M. imprecationi-
 bus suis ad iram provocabant. Et Josephus ipse,
 clarissimus Judæorum Historicus diversos charac-
 teres fuisse testatur. Videatur & R. Moses Ben-
 Nachman, & Ios. Alboforiensis, de quibus I. Dru-
 sius Comment. ad diff. I. Exod. c. XXXVII, sic ait:
*Quæstio movetur de tabulis Legis, scriptana fuerint
 caractere Assyrio, qui nunc obtinet, an alio? Et cre-
 dibile est scriptas fuisse caractere Sarmatico, qui an-
 tiquus caractere Ebraeorum, quem postea Esdras in
 deportatione Babylonica, vel postquam Judæi e Chal-
 dæa in terram patriam postliminio reversi fuissent,
 mutavit in Assyrium. Quod si probavero, non puto
 fore, qui de hac re dubitaturus sit, nisi forte alter
 Carneades, qui de rebus omnibus dubitare solebat.
 Igitur Hieronymus pro hac sententia primus testi-
 monium dicet, quod subterfugere non potest, cum in
 prologo galeato ita scripserit: Certum est Esdras
 &c. Scio Picum Mirandulam & Mitbridatem Ju-
 daeam in alia sententia fuisse: sed profecto doctiores
 Judæi ab Hieronymo stant, in quibus Joseph Albo So-
 riensis; & Moses Gerundensis, ambo Hispani: quo-
 rum ille in libro articulorum fidei, fol. 81. p. 2. Vo-
 catur, inquit, scriptura Assyria, quoniam ascendit
 cum eis ex Assiria. Veteres enim caracteres
 Ebrai-*

Ebraicos reliquerunt idiotis, hoc est, Samaritanis. Errat igitur ex malo intellectu horum verborum Abraham de Balnes, qui aliud sibi somniat: המשותף לכל הוה צורת האותיות שקוראים אשורית שהיא מושרת: ויצאה עמנו משור: hoc est, omnibus communis est forma literarum, quam vocant Assyriam, qui est recta in suis literis, & exivit nobiscum ex Assyria. Schindlerus etiam in Grammatica sua nomina illa punctorum, ut Zere, Sægol, Cholem, Mappik, Dagesch, Targa, Thebir esse Chaldaica, non Hebraica tradit. Si enim istæ appellationes & figuræ punctorum, literarum, & accentuum essent ipsi linguæ cœvæ, quam in monte Sinai exaratam statuunt: unde Chaldaei eam scripturam extra Sinain acceperunt? Ea quidem puncta fuisse non nego, sed nomina punctorum esse Chaldaica. Sine punctis enim Ebræa lingua neutiquam subsistere potest. Semper quidem consonantibus addita fuerunt puncta, sed literæ & puncta non semper eodem nomine appellata fuerunt. Et cum hac nummi sententia consentiunt. Rambam in extremo Comment. sui in Pentateuchum sic scribit: *Veni Acom, hoc est, Ptolemaida, & inveni in manu senum terræ illius monetam argenteam, quam ostenderunt Samaritanis, qui statim legerunt eam. Nam scriptura erat Ebraica, que relicta fuit Samaritanis, quemadmodum proditum est in tractatu Sanhedrin.* Et hoc testimonium ab antiquissimis Judæis seu Thalmudistis. Andreas Masius Comment. in Ios. c. VII. f. 135. sic scribit: *Ioseph, l. III. Antiq.*

c. X. scribit, siclum esse Drachmas Atticas quatuor, hoc est, staterem unum, sive semunciam, unde & Symmachus b. l. pro siclis dixit $\sigma\alpha\lambda\acute{\alpha}\rho\alpha\varsigma$, ut solet plerumque, Aquilas quoque. Et hoc verum sicli argentei pondus esse ostendunt vetustissimi sicli iustissima trutina appensi. Quorum unum mihi amicitiae gratia olim dono dedit vir, ob Ebraicam Typographiam, & ejus lingua non solum studium, sed egregiam scientiam, atque inprimis ob singularem animi probitatem & candorem aeterna memoria dignissimus, Daniel Bombergus. Eorum lemma utrinque literis prisca, sive, ut Thaimudici appellant, Libanisis, vel, ut alii Samaritanis, scriptum, in ea facie, quae virgam Aaronis ostendit, tale est: ירושלים הקדשה , hoc est Jerusalem sancta: in altera vero facie, quae vasculum illud, quo manna servabatur, in arca, spectatur tale, שקל ישראל , Siclus Israel. Super autem illum mannae calicem duae visuntur literae ש & מ , quarum ego enotationem esse reor quidem שלמה מלך , Salomon Rex. Talem etiam nummum, caractere Samaritano* ab ipsis, Judaeis uti & Massi, cusum Theodor. Beza in Annotat. M. ad N. T. Part. I. ad c. XVII. Matth. V. 23. adducit hisce verbis *Hujus nummi, id est, dimidii stateris argentei, qui integer quatuor drachmarum erit, quales ipsi Iudaei olim signabant, veram imaginem hic excu-*

Confer omnino huc Cl. Steph. Societum S. l. in Collectione Dissert. Critic. gall. edita Paris. 1715. 4. Diss. I. de Numis Hebraicis, ubi fuse ostendit, illas, quas Samaritanas vocamus, literas, re vera genuinas Hebraeorum esse.

excudendam curavi. expressam ex vero ac puri puri argenti nummo, mihi a fide illo Christi servo, & beate memorie viro, Domino Ambrosio Blauro, donato. Habet autem hic numus Samaritanis literis insignis una ex parte urnam illam sacram, in qua recondita fuit Manna, superposita litera Aleph, qua declaratur simplex hic fuisse Siclus, duarum videlicet drachmarum quum duplus esset drachmarum quatuor, cum inscriptione שקלי ישראל, hoc est, Siclus Israel: ex altera vero vrgam illam Aaronis florentem; cum inscriptione קרית ירושלים hoc est, Jerusalem sancta. Hæc ille. Non autem credibile est, Samaritanos hos cudisse, sed Iudæos. Samaritani execrabantur Hierosolymam: nec tam augusto titulo decorassent inimicissimam urbem. Luce jam solari clarius est, Hebræorum priscorum characterem alium a moderno fuisse; non tamen inde putandum, Scripturam sacram ab Esra & scribis illis, qui V. Instrumentum Chaldaicis typis transcripserunt, corruptam vel depravatam fuisse. Erant enim ἄγιοι θεοὶ ἄνθρωποι, & divina ἀναμαρτήσθησθαι ac privilegio donati. Hinc ab omni in doctrina errore plane immunes fuerunt. Et fuit Esdra c. VII. v. 6. ספר מהיר בתורה משרה scriba expeditus in Lege Moysi. Sed nostri instituti non est pluribus hanc quæstionem tractare. Nos, cum satis superque constet Hebræam linguam esse primam, & in hac primos parentes locutos, verumque Dei verbum annunciaffe, Germanorum Deorum nomina, & totam religionem ex hac depromemus & ostendemus multa Deorum nomina, quibus ipsi uti.

usi sunt, Hebraica esse, & plurimos ritus sacros inde petitos. Namque & Græci Deorum suorum nomenclaturam ex Grammatica petunt. Sic Ἀφροδίτη ab ἄφρω descendit, ἔρμης ab ἔρμηνεύειν, Ἄδην ab Ἀΐδης, Κρόνον ab κρόνω, Ζεύς, παρὰ τὸ ζῆν, vel ζῆν. * Latini Solem a solo, Pomonam a pomis, Gluacinam a cluere, Venerem a veniendo, Triviam a Triviis, Cinxiam a cingulo deducunt. Sed nec omnia secundum analogiam procedunt. *Et habet hoc quaque lingua proprium*, (concedat hoc mihi de suo Cl. Taubmannus in Aul. act. I. sc. I.) *ut istorum magistrorum, Grammaticorum nempe, canones perrumpat, & libertiore campo excurret: quod qui indigne fuerunt exotici homines, male sane de bonis scriptoribus merentur.* Sed ut omnem Censuræ de hac originatione ex Hebræo deducta animadversionem subterfugiamus, de Tuyscone primum sermo erit: quem verum Dei culturam habuisse, inque vera religione ab avo Noa institutum Hebraicaque primum lingua usum fuisse; postmodum etiam in confusione linguarum nomina illa veri Dei retinuisse, cultumque ad posteros usque transmisisse jam deducemus.

* Jupiter αὐτὸ τὸ ζῆν, ζεύς dici visus est Gentilibus? παρὰ τὸ ζῆν αἰτίδις ἐστίν. Vide Menagium ad Diogenem Laërtium VII. 147. Gatakerum ad Antonin. IV. §. 23. & V. §. 27. & Elinerum in Obs. Saer. p. 451.

CAP. XI.

Primum seculum caruit hæresibus. Adam sciebat mysterium S. S. Triados. Christianismi characterem exhibuit. Angeli seductores. Ex his Gigantes geniti. Quos inter justissimus Noa. Sibylla testimonium. Abydeno Sistrus dicitur. Diluuium. Noë filios in vera religione instituit. Tuyscon ex huius lumbis prodire. Germanorum pater. Quando linguarum corruptio exstiterit. Non omnes homines ad adificationem turris confluerunt. Noa tunc temporis adhuc vivus. Nec Phaleg aut Eber participes fuerunt. Nimbrothus autor Mutata lingua apud Celas nomina propria Dei integra manserunt. Jehova nomen Dei Noa cognitum. Voces Hesus, Belenus, Tharamis Deorum nomina. In Germanica lingua plurima voces Hebraea. Confusio linguarum in festo Pentecostes sanctificata. Samothus idem cum Tuyscone. Ascenaz in sacro Tuyscon. Sub Serug cepit idololatria. Thava statuarius. Haran primus ante patrem mortuus. Tuyscon sacra patrum retinuit. Causa longævitatis. Celebratur a Germanis ejus memoria.

EPiphanius egregie de primorum Parentum religione scribens, sic ait: "Ab Adam usque ad Noa & liberos ejus hæresis omnis, & idololatria ignota fuit. Nondum erat alia opinio, non gens ulla religione varians, non nomen hæresis, neque simulacrorum cultus. Vnusquisque proprio sensu ambulabat; nondum enim lex lata erat: sed quilibet sibi ipsi erat lex, & sua sibi sententia vivebat. Non erat in terris hæresis, non alia & alia sententia; sed homines tantum communiter omnes vocabantur unius labii & linguæ. Eo pietas, & impietas erat illis naturæ lex; nec non

„vernaculum uniuscujusque voluntatis arbitrium,
 „& delectus, ac nedum erat vel ex doctrina, vel ex
 „monumentis scriptorum error & seductio. Non
 „erat Judaismus aut secta quæpiam alia; sed ut ita
 „dicam, ea, quæ nunc in præsentî sancta Dei Catho-
 „licæ Ecclesiæ obtinet, fides erat, quæ cum ab initio
 „extiterit, postea rursus est manifestata. Si quis
 „namque veritatis amore rem inspicere velit, exce-
 „pto scopo principium omnium inveniet esse Ca-
 „tholicam & sanctam Ecclesiam. Sane quidem
 „Adam protoplastus non circumcîsus formatus est,
 „sed præputiatus carne; & minime idololatra erat,
 „& sciebat Deum patrem, & Filium, & Spiritum
 „Sanctum. Propheta enim erat; & circumcîsio-
 „nem non habens, non erat Judæus: & statuas non
 „adorans, aut aliud quicquam; non erat idolo-
 „rum cultor, sed propheta erat Adam, & non
 „ignorabat, quod Pater dixerat Filio, faciamus ho-
 „minem. Quid ergo erat, cum neque Judæus esset,
 „neque simulacra coleret? Christianismi ille cha-
 „racterem exhibuit. Ad eundem modum & de
 „Abel, & de Seth, & de Enos, & de Enoch, & de
 „Mathusalem, & de Noë, & de Eber, usque ad
 „Abraham sentiendum. Operabatur autem tum
 „pietas, & impietas, fides & infidelitas: ac fides
 „quidem Christianismi obtinens imaginem, infide-
 „litas autem impietatis habens characterem, & ini-
 „quîtatis, quæ naturæ legi sunt contrariæ. Hæc
 „ille. Namque ob impietatem primus orbis deletus
 „est; hominibus siquidem sese multiplicantibus
 „sum filiæ nascerentur, earum pulchritudine capti
 homi-

hominum potentissimi eligebant ex omni numero, quas ducerent uxores. Tum Jova dixit, non perpetuo contendam animo cum hominibus, qui quidem caro sint, itaque erit eorum ætas CXX. annorum. Erant autem ea tempestate in terris Gigantes: accedebant eò ex illis potentum connubiis nati Heroës, homines ab omni memoria celebres. Athenagoras in Apolog. «Angeli namque ad concupiscentiam adversus virgines delapsi, & carne miniores, ut qui ab ea victi essent, reperti sunt. Ille autem negligens, securus & improbus in commissa sibi creditæ gubernationis provincia. Porro ex iis qui animum ad virgines adjecerunt, Gigantes qui vocantur prognati sunt. Angeli ergo hi, qui de cælo exciderunt, circa aërem & terram manentes, insuper cælestia suspicere nequeunt: & Gigantum animæ circa mundum pererrantes sunt dæmones. Ac dæmones quidem hi, quas acceperunt, constitutionibus; Angeli autem quas habuerunt, concupiscentiis similes motus efficiunt. *Macar. Hom. 11.* Regni tenebrarum princeps ille maximus, cum ab initio in captivitatem hominem redegisset, animam tanquam homines circumdedit, & vestivit potestate tenebrarum. Et curat illam egentem, & induit eam vestimentis regis, ut a capite ad unguis gestet regia insignia: induit animam & totam ejus substantiam peccato princeps ille improbus, totamque inquinavit: non reliquit ullum ipsius membrum a se liberum, non cogitationes, non mentem, non denique corpus: sed induit eam purpura tenebrarum. Inter

depravatos autem illos homines, unus fuit justissimus Noa, Gen. VI. v. 9. integer in ætatibus suis, secundum Deum indefinenter ambulans, qui invenit gratiam in oculis Jehovæ. Hic enim a Deo in arca servatus cum filiis Cham, Iaphet, Sem, eorumque uxoribus, postmodum in universum amplificavit genus humanum. Quod & Sibylla tangit his carminibus, quæ Latine vertit Castalion.

*Postremo longe pejorem condidit, atque
Plane illaudatam stirpem Deus, atque malorum
Artificem, multo illis intolerabiliorem:
Scilicet horrendos, fantes infanda, Gigantes.
Inter eos omnes unus justissimus, atque
Verax Noë fuit, fidusque & rebus honestis
Addictus; celo cui sic Deus insit ab alto:
Collige Noë tuas vires, populosque moneto
Omnes, ut mutant mores, serventur ut omnes,
Quod si non curant, ut mens est lava malorum,
Omne genus perdam, illuviem molitus aquarum.
Tu propere fabricare domum, durable cujus
Noë bibat humorem lignum, dabo mentis acumen,*

*Artem, mensuram, spacium, mihi cura salutis
Summa tue fuerit, fuerit mihi cura tuorum. —
Sic ait: ast illi vulgo ridere moventem,
Dicereque insanum, dementatumque furore.
Sed postquam frustra sceleratos commonefecit,
Noë pater, conjuxque dehinc, nati que, nurusque,
Lignea tecta domus subierunt: cetera deinde
Adsunt omnia, quæ Deus asservare volebat.*

*Sed postquam pluvii totum Deus eluit orbem,
Tunc existere humum cognovit Noë propinquam.
Hinc ubi divine trahi huc, illucque natavit
Murmure cum raucis ponti jactata fluentis.
Appulit exigua terra, tandemque quievit.
Assurgit Phrygia mons quidam in finibus atræ
Arduus, alta petens, Ararat quem nomine dicunt,
Quod fatale fuit illic evadere cunctis.*

Et ulterius :

- - Siquidem cum dilueretur .

*Mundus aquis, cum vir solus probus exsuperavit
Quidam, quem per aquas vexit domus eruta
sylvis.*

Et pecudes & aves, rursum impletur ut orbis.

Hunc tamen Noam Abydenus Siffithrim * vocat;
Siffithris, inquit, principatum deinde accepit, cui
Saturnus magnam vim aquarum futuram significa-
vit. Quare satvare se cupiens, Ad Armeniam navi-
gio confugiebat, sed aqua ipsum in via oppresserunt.
Tertio autem die, postquam aqua cessarunt, aves emi-
sit, ut per eas sciret, sicubi terra existeret, qua cum
omnia pelagi facie tegerentur, ad Siffithrum, nullibi
enim consistere poterant, reversa sunt. Post aliquot
dies similiter factum fuit. Tertio emissa, reversa
adeum fuerunt, limo pedes referta, & tunc Dii ab

S 3

homi-

* Siffithri nomine Noachum venire existimat quoque
Grotius L. I. de verit. relig. Christ. §. 16. p. 51. seq. De
origine nominis Nisuthri, vide Dickinsonium Delph.
Pheniciz. p. 165. & Braunium in Comment. in Epist.
ad Hebr. p. 706.

hominibus Sifubrum rapuerunt. Navis autem ad-
 buc invenitur in Armenia, cujus ligna remedium
 hominibus adversus multos mirabiliter morbos affe-
 runt. Cujus etiam sententiæ Mnaseas Phœnix est,
 sic scribens: Est & super Miniadam excelsus mons
 in Armenia, qui Baris appellatur: in quo multos con-
 fugientes sermo est diluvii tempore servatos, & quen-
 dam simul in arca devectum in montis venisse summi-
 tatem, lignorumque reliquias multo tempore servatas.
 Fuit autem iste, quem etiam Moses legislator Judæo-
 rum scripsit. Egressus autem arca Noë cum filiis,
 gratias egit domino, & holocaustum incendit, cujus
 suavitate delectatus Iehova fœdus inicit, nunquam
 amplius orbem terrarum diluvio aquarum ita cor-
 ruptum iri, ut animalia cuncta perdantur, pigra-
 que ponit arcum suum in nubibus. Benedictione
 itaque a Deo facta, genus humanum in immensum
 auctum est. Noë autem ut vir justus filios, nepo-
 tesque suos sine omni dubio in vera religione, a pa-
 tribus accepta instruxit: Salvatorisque venturi ex-
 pectatione implevit: quæ etiam in posteris Semi
 incorrupta permansit. Tuyscon autem filius
 ejus. Siquidem ab hoc, ejusque filiis tota homi-
 num profapia descendit. Tac, in lib. de mor. Germ.
 Tuysconem Deum terra editum esse scribit. De
 confusione autem linguarum testes præter S. Codi-
 cem sunt Alexand. Polyhistor, & Abydenus, qui
 sic scribunt: *Communis opinio & fama est, homi-
 nes terra prognatos, robore suo fretos, invitis Diis tur-
 rim ad Solem usque attollere voluisse, quo loco Baby-
 lon sua est: ubi vero ea ad magnam jam altitudinem*
 pro-

producta fuisset, a Diis ventorum dejectam, & pessumdatam fuisse. Et quia plurimum linguarum initium inde cepisset, Hebræos locum illum Babel, id est, confusionem vocitasse. Nec hic quisquam putet omnes omnino homines ad ædificationem turris operam dedisse: & nullas ante confusionem exivisse colonias in totum orbem terrarum, uti Myricæus vult, qui sic scribit: Nunquam demonstrari potest, nec demonstrabunt Heberum non conspirasse cum reliquis in ædificanda turri, cum potius contrarium habeatur Gen. XI. vers. 3. ubi: **וַיִּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵוּ** & dixerunt vir ad proximum suum: ubi Chaldæus noster habet: **נָכַר לְגַבְרִירָא** viri viro, hoc est, unusquisque, quod etiam ex sequentibus colligitur. Sic ille. Sane si omnes ibi homines intelliguntur, ad ædificandam turrim conspirasse, utique & Noa, qui tunc temporis in vivis adhuc erat, demumque anno mundi **כ"א** **כ"א** VI. mortuus fuit, conspiravit, & sic a Deo O. M. defecit, delectatusque fuit impio Chamitarum proposito. Sed hoc absõnum, & a veritate tantum abest, quantum cælum a terra. Hic enim Gen. cap. VI. vocatur **אִישׁ צַדִּיק וְתָם** vir iustus & perfectus, scilicet **בְּעֹבְרֵי טָבִין** in operibus bonis, ut Targum Jonathanis habet. Et Eber iustissimus vir nomen filio suo **פֶּלֶג**. hoc est, divisio, indidit; quoniam in diebus ejus divisa fuit terra, Gen. cap. X. vers. 25. Pelegi enim huius anno LXXXV. facta fuit divisio linguarum. Non quidem eo nato, quod cum supputatione Chronologorum minime consentit. Huius enim tempore habitatores terræ cæperunt uti

variis linguis, ideoque in diversas orbis regiones diffusi sunt. Eber siquidem Spiritu Prophetiæ clarus, cernens linguarum divisionem sub Pelegi ætate futuram, filio nato nomen imposuit a futuro eventu, ut notat R. Salomon Iarchi. Hinc nulum dubium est, quin superbiam & fastum Nimrodicæ factionis odio plusquam Vatiniano prosequutus fuerit, minimeque cum iis consenserit. Illi enim, qui soli Nimbrotho adhærebant, neutiquam piis adjunctis in hoc factum conspirarunt, ut Lyranus ad Gen. cap. XI. vers. 3. commemorat: inducente Nemroth consenserunt in hoc facto. Et ipse fuit Tyrannus; qui primus vi imperium sibi cepit. Usque ad torrim Babylonicam fuit vera religio in usu, & in Hebræa lingua tradita. Post divisionem vero linguarum, unusquisque populus in regione sua generali voluntate, & ordinatione Dei T. O. M. Ebræam linguam deposuit, alioque sono sermonem suum protulerunt: nihilominus tamen principalia nomina Heroum, uti & mystica Dei T. O. M. apud plerasque gentes permanferunt integra. Iehova enim ineffabile nomen, quo Noha Gen. IX. v. 26. (nam huic cognitum fuisse, verba ejus affirmant & Exod. c. III. v. 15. 16. & c. IV. v. 5. ubi Tremellico-Juniana annotata commemorant: *Iehova autem subjungitur precedenti, quia usitatius, & magis notum est,*) utitur, apud Græcos in voce *Ἰεω*, apud Mauros *Iuba*, apud Latinos Iovis occurrit. Hesus autem, Belenus & Tharamus ipsissima Hebraica vocabula sunt. Ipsa nostra lingua plurimas voces habet, quæ originem Hebræicam sapiant.

Fran-

Francisc. Jun. in præf. Gramm. scribit, non tantum Indicam, Persicam, Babylonicam, Armeniam, Syram, Arabicam Ebrææ esse conjunctissimas, sed & Gothicam linguam, ac hujus rei multæ extare apud Procopium, Agathiam, & Iornandem documenta. Dispersio autem hæc linguarum, deum miraculosa Spiritus Sancti effusione in festo Pentecostes, quæ pœna fuit superbiæ & temeritatis in ædificanda turri Babylonica, fuit sublata, jamque dispersæ illæ gentes per diversitatem linguarum in unitatem fidei, Spiritus Sancti munere congregatæ sunt. Hunc vero Tuysconem puto etiam dictum Samothen, vel per Aphæresin Romanis Ditem. Sin vero hunc אֲשֶׁנַּז Ascenaz dictum fuisse in sacris quis putet, ab אֵשׁ igni, & אֲשַׁר aspergit, quasi ignem aspersum, ut B. Arias Montanus in progen. Noë vult, non repugno. Nam & concordat cum tempore, ut si Gomer anno 2. natus fuerit post diluvium, & genuerit anno c. l. DCCCLX. Ascenazium, omnia coincidunt. Sin vero quis Noë filium dicat in tanta discordia, & tanta scriptorum Germanicorum raritate, per me liberum esto. Sane religio pura fuit de vero Deo, usque ad divisionem linguarum sub Serug & Phaleg, cujus Serugi anno XXIII. facta fuit linguarum divisio. Inde post Serug inter homines, ut Epiphanius scribit, primum cœpit esse idololatria,*

S 5

& Græ-

* Idololatria origo refertur ad Seruchum ab *Eusebio* in Chron. p. 13. *Epiphanio*. T. I. p. 7. *Joanne Antiocheno* in excerptis *Peiræscianis* p. 778. *Cedreno*. p. 37. *Suida* in *Ερμύχ*. Confer *Petabium* ad *Epiphani*. p. 9. & *Scaligerum* ad Græca *Eusebii* p. 411.

& Gracissimus: sicut ea quæ ad nos pervenit agnitio (seu traditio) per potestatis & arbitrii libertatem, per rationem & mentem, pro probitate iniquitas adinventæ. Serug fuit filius Nachor, Nachor autem genuit Thare. Exinde existit statuarum fictio, a limi elaboratione, & figlina scientia per Thare hujus artem. Ac nondum unquam ante patrem filius apud priscos homines mortuus erat; sed patres ante liberos vita defungentes, filios reliquebant successores. Ne quis autem de Abele hic inferat mentionem. Non enim is propria decessit morte. Ex quo autem Thare antizelum, id est, adversam æmulationem Deo constituit, documenta propriæ limi fingendi artis exhibuit, paria eis, quæ operatus fuerat, a iusta vindicta accepit, & ipse per filium proprium sub introducta æmulatione expertus fuit. Quapropter id per admirationem divina Scriptura designavit, dicens: & mortuus est Haran ante Thare patrem suum (sive in conspectu Thare) in terra nativitatis suæ. A Tuyscone Tuyscones appellamur. (Itala enim & inferioris Saxonæ lingua Tedesci, & Duyschken* appellamur.)

* Germanis nomen factum est *Theotisci*, die Teutschen, Deutschen, Tydskar &c. a *Thiod*, Gens, Populus; unde *Swethiod*, Jornandi *Swethidi*, Gens Svecetica, & hinc Italis *Suediorio*, Suedus, *Thiod*, varie scribitur & pronunciat: *Thiot*, *Thiod*, *Thiat*, *Thied*, *Diet*, *Theot*, *Deod*, *Tind* *Diyd*, &c. Camoris *Tud* Terra, Armore Gens. *Tyi* & *Tyaid*, Domus, Familia servis constans & ancillis. *Vlsia* *Tud*, Gens, ad quam vocem vide *Fr. Junium* in Glossario p. 349. ubi dicit: ab hoc etiam

mur.) Intelligens denique atque considerans pater ipse Germanorum & Sarmatarum Tuyscon sine iustitia atque religionis metu neque rempublicam coalescere, neque licentiam hominum contineri posse, jura & leges dedit; carminibusque complexus est: quæ publice & privatim cantarentur, ne aut oblivio obliteraret, aut ignorantia excusaret. Et quoniam ob merita suarum virtutum & munera charus fuit omnibus, quibus imperitaverat, magnum sui desiderium mortuus reliquit. Longævum fuisse, vix dubium est. Id enim eo tempore adhuc obtinebat. Causam Iosephus reddit lib. 1. cap. 8. Antiq. *Nullus autem ad vitam modernam & annorum brevitatem, quibus nunc vivimus, vitam comparans antiquorum, putet falsa, qua de illis sunt dicta: & eo quod nunc vita tanto non ducatur tempore, credat nequaquam illos ad vitæ illius longitudinem pervenisse. Illi namque cum essent religiosi, & ab ipso Deo facti, cumque*

etiam *Thiod*, factum est *Theotisc*, gentilis. Unde Francis, Alemannis, omnes gentis suæ homines *Theotisci* dicebantur, & lingua Francica sive Alemannica nuncupatur his *Theotisca*, quasi dicas gentilis sive vernacula. Sed unde *Thiod*? a *thienna*, *tionu*, Anglo-Sax. *theorian*. servire, hinc *Theod* Servus, *Theota* & *Thisa*, *Tio*, ancilla. Vlsilæ *Thiumagus* puer servilis, *Thibe* famulus, *Thibi* ancilla. Et ab hac notione est *Theod* multitudo hominum, in unius Domini servitia & obsequia consentiens. *Thiot* gens, multitudo servientium, seu parentium subditorum, plebs servilis & in genere populus universus Hinc ortus nominis *Theotisci*, Teutsch. Brunsvicensibus *Thüdae* pro plebe hodiernum superesse observat *Godofr. Guil. Leibnitius*, Script. Brunsvic. T. I. p. 8.

que eis pabula opportuniora ad majus tempus existerent preparata, tantorum annorum curricula rite vivebant. Deinde propter virtutes & gloriosas utilitates, quas jugiter perscrutabantur, id est, Astrologiam & Geometriam, Deus eis ampliora vivendi spatia condonavit: que non ediscere potuissent, nisi sexcentis viverent annis, per tot enim annorum curricula magnus annus impletur. Testes autem mei dicti sunt omnes, qui antiquitatem apud Græcos & barbaros conscribere maluerunt. Nam & Manethon, qui descriptionem fecit Ægyptiorum, & Berofus, qui Chaldaica defloravit, & Mochus, & Estius, ad hæc & Hieronymus Ægyptius, qui Phœniciam disposuerunt, concordant cum meis dictis, Isidorus quoque, & Hecateus, & Hellenicus, & Acusilaus, & inter hos Ephorus, & Nicolaus in historiis suis memoriam faciunt, antiquorum mille annis viventium. Valer. Maxim. l. VIII. c. XIV. Alexander illo volumine, quod de Illyrico tractu composuit, affirmat Dandonem quendam ad CL. usque annum nulla ex parte senescerem processisse. Sed multo liberalius Xenophon, cujus περὶ γήρωνος legitur: Is enim Latinorum Regem LXXX. vitæ annis donavit; at ne pater ejus parum benigne acceptus videretur, ei quoque c. L. assignavit annos. At Germani, ut Tac. l. de mor. Germ. habet, celebrant carminibus antiquis Tuysconem Deum, terra editum, & filium Mannum, originem Gentis conditoresque. Manno tres filios assignant, e quorum nominibus proximi Oceano Ingvones, medii Hermiones, ceteri Istævones vocentur. Quidam vero licentia vetustatis

plures

plures Deo ortos, pluresque gentis appellationes, Mar-
fos, Gambrivios, Suevos, Vandalos affirmant, eaque
vera & antiqua nomina.

CAP. XII.

Nomina Dei ex efficientia. Τετραγύμματος præstantissi-
mum. Origo. Sanctum apud præcos habitum. Alia nomi-
na substituerunt. Schemhamphorasch. Rabbiorum sen-
tentia. Pipi Græcorum. Quæ ratio, Loco vñ תתת
substituit. Deus præcis Celtis Thau dictus. Inde Thauta.
Thautes, Theutates. Unus Deus a Germanis creditus. Sa-
niores etiam gentium Theologi, Poëta, & Philosophi uicium
Deum mystice deuotarunt omnium rerum moderatorem.
Omnia numina ad unum referuntur, Latini etiam Poë-
ta ejusdem sententia, Sententia de pluribus Diis. Oracula
S. S. Trinitatis mysterium. Gentibus etiam cognitum. Ob-
scure quidem. Testimonia, Iudæos etiam non latuit. No-
men 12. litterarum. Et 42. liter. Sententia Rabbiorum
enarrantur. Quoties vox תתת varietur. Τετραγύμ-
ματος, Gentibus notum, Pythagoræ τειλεάντος, Pythagoræ
circumcisus. Iudæus origine, Nomen Dei apud Gentes my-
sticum. Rabface notum. Vti & Sibylla. Ab hoc Maurorum
Iuba. Græcorum Ιαώ, Ιαώ, Ιεωά. Arati locus a D.
Paulo citatus. Pater nomen Diuum commune. Iobis, Sa-
bazius a Sabaoth. De sacrorum ad Verum Veri Dei cul-
tum institutione recondita quadam. Καρανίγια Aegyptio-
rum. Varia forma numinum. Anastasia Dea. Romani
saniorum Druidarum Doctrinam secundum suam reli-
gionem metiebantur, Tempus multa imminuat, Et Se-
ductor Spiritus.

PLuribus Dei nominibus, vel cognominibus po-
tius scriptores sacri, ut Ben. Arias Montanus in
tract. de Deo refert, utuntur, ex illius efficientia ma-

gis, quam ex naturæ cognitione inventis: in quibus si quod ad nominis rationem accedere dicendum sit, id maxime dici posse videtur, quod ab eodem ipso singulariter appellatum frequentissime in sacris literis auditur, quod sese a cæteris naturis rerum, vel quæ pro DIIS falso colerentur, vel quæ ab ipso conditæ sunt, separat. Namque alia cognomina ipse cum Angelis, hominibusque communicat: Vnum vero præstantissimum sibi vindicat quatuor elementis seu literis constans, cujus hæctenus ex librorum lectione pronuntiatio ignota * fuit, quod propriis vocalibus seu punctis, quibus proferendum sit, scriptum non exstet. Est autem illud יהוה sublime ac sanctissimum nomen, magna hominibus religione observandum, pro quo ארני, interdum אלהים dicimus. Descendit autem hæc vox ab יהוה fuit, quia ut R. Bechai in Exod. fol. 65. col. 4. *Deus benedictus imperat tribus temporibus, præterito, præsentis, & futuro, & nomen יהוה solum, complectitur tria ista tempora.* Et mox: etiam כשם המיוחד nomine appropriato (יהוה) comprehenduntur tria ista tempora, ut notum est omnibus. Idecirco apud præcos Hebræos longe sanctius est habitum, quam cætera Dei nomina, quæ partim ab effectis, partim ab attributis facta sunt: hinc pio quo-

* Jehovah recte pronunciari contendunt Nic. Fullerus, Tb. Gatakerus & Jo. Leusdenius, quorum Dissertationes una cum contrariis Jo. Drusii, Sixtini Amana, Lud. Capelli, Jo. Buxtorfi & Jac. Altingii, in quibus diversa sententia propugnatur, junctim recudi curavit Cl. Hadr. Relandus Trajecti. 1707. 8.

quodam zelo ab ejus pronuntiatione abstinuerunt, *
 ne quotidianus usus in vanum deduceret. Fuit au-
 tem appellatum שם בן ארבע אותיות *nomen*
filius quatuor literarum. Constat enim ex quatuor
 literis יהוה, unde & Græcis *ἑσφαργαμματος*
 dictum. Vocatur autem etiam השם *nomen illud.*
 Quod probant ex illo Levitici: ויקוב כההאשה
 הישראליים אתהשם, *& execratus est filius mulie-*
ris istius Israëlitis nomen. Quod Ionathan reddit
 שמא רבא ויקירא *nomen magnum & gloriosum.*
 Targum Hierosolymitanum: שמא מפרשנא
nomen expositum. Abstinuerunt ergo ab hujus pro-
 nuntiatione & legerunt pro illo ארני, cujus pun-
 cta vocalia יהוה adjecta fuere, pro catephpathach
 posito scheva simplici. Cum vero Adonai præcedit,
 subjicitur אלהים, alias enim bis legendum esset
 Adonai, Adonai. Et hoc verum esse patet ex Senio-
 ribus, qui hanc vocem ante Christum natum יהוה
 exposuerunt per אֱלֹהִים, ut Hebræi per ארני. Sic
 & Paraphraste Latini transtulerunt per Dominum.
 Prima autem hujus nominis reverentia apud Iu-
 dæos mox, ut omnia fere, in superstitionem abiit.
 Plebi sub pœna mortis ejus pronuntiatione vetita fuit:
 summi sacerdotes illud in templo Hierosolymita-
 no, non alibi & semel duntaxat in anno, in solenni
 illa benedictione populi, Num. VI, vers 24. 25. in
 festo propitiationis pronunciarunt. Superstitio
 autem ut facile se dilatat, ita hic quoque mox excre-
 vit.

* Vide *Andr. Christoph. Zelleri* Commentarium ad Mai-
 monidem de vacca rufa. p. 193.

vit. Dum nomen per se & juxta literas suas pronun-
 ciari illicitum esset, effectæ sunt ejus per certas lite-
 ras, & numeratas voces mysticæ expositiones quæ-
 dam, in quarum scientia magnæ latuerunt virtutes,
 magna inclusa miracula. Cujus nominis virtute
 Mosen & Christum dicunt miracula fecisse. De Mo-
 se videatur Caphthorim fol. 56. his verbis: **וּמֹשֶׁה
 לָא נִשְׁתַּמֵּשׂ אֱלֹהִים בְּשֵׁם הַגִּדּוּל וְכֹל נִפְלְאוֹת
 יוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה הָיוּ בְּשֵׁם הַמְּפֹרָשׁ שֶׁהוּא שֵׁם
 יְהוָה וְהוּא יְהוָה וְהוּא אֲשֶׁר אֲחִירָה:** *Moses non est usus
 nisi nomine isto maximo, & omnia miracula sua, que
 fecit, fuerunt per Sechemhamphorasch, id est, nomen
 expositum, quod est ipsum nomen יהוה & Ejheb ascher
 Ejheb.* Nugas, quæ de Christo rō Schemhampho-
 rasch proferendo, miracula edente, Iudæi perditum
 genus hominum evomunt, ejus scurrilitatis sunt, ut
 pudeat hæc referre, ne quid blasphemix proferamus.
 Minime autem proferendum fuisse extra tem-
 plum patet ex Codice Sanhedrin c. IV. fol. 55. Blas-
 phemans non fit reus, nisi cum expresse protulerit,
 nomen tetragrammaton. Ibid. c. VII. fol. 66. *Qui
 maledicit patri suo & matri sua, non fit reus nisi cum
 maledixerit ipsis per nomen tetragrammaton. Si ma-
 ledicat per cognomen (Sehaddai, Tzebaoth, Rachum,
 Channun) Rabbi Meir ipsum condemnat, at sapientes
 absolvunt.* Ibid. c. XI. fol. 90. *Quicumque profert
 nomen tetragrammaton, per literas suas, vel secun-
 dum scripturam suam, non est ipsi pars in futuro secu-
 lo.* Scholiastes ad hunc locum notat f. 101. *Qui-
 cumque profert, scilicet extra Sanctuarium, non au-
 tem in Sanctuario. Nam sacerdotes benedicebant po-
 pulo*

pulo per nomen istud. In Codice Abhoda Sarah. c. I. f. 18. Edit. Venet. Adduxerunt R. Chaninan filium Teradjon, dicentes ipsi: quæ ratione sic egisti in lege: Respondit ipsis: sicut præcepit mihi יהוה Deus meus, egi. Quo audito protinus ipsum ad combustionem damnarunt, uxorem ejus ad necem, filiam ad lupanar. Ipsum ad combustionem propterea quod protulerat Nomen Tetragrammaton per literas suas, ex vi decreti per Abba Schaulati: Quicumque protulerit nomen tetragrammaton per literas suas, non habebit partem in futuro seculo. In Envia fol. 18. 2. ex quo vastatum est templum sanctum sufficit hominem; ut usurpet in laudibus & benedictionibus nomen duarum literarum יה. Gloss. quia nomen Schemhamphoraschi non est datum omni homini, sed tantum sacerdotibus. In libro Ialkut in 4. XCI. fol. 119. col. 1. Quare Israëlitiæ orant in seculo hoc; & non exaudiuntur? Propterea quia non norunt Schemhamphorasch. In seculo futuro Messias; Deus notum illis faciet; & tunc exaudientur. In Codice Pesachim c. 3. fol. 50. dixit R. Nachman filius Iutzekak: Non sicut mundus hic, ita mundus futurus erit. In mundo hoc scribitur nomen ejus per Ioth He, nempe יהוה, & legitur per Aleph Daleth, nempe אלה in mundo futuro erit unum, idemque pronunciatum & scriptum יהוה. Vide & R. Salom. Iarchi, Thren. I. c. III. Abenezr. in præfat in Leg. circa finem, Libr. More. part. I. c. LXI. Aked. Iitakach. fol. 96. Et fol. 109. Libr. Ikkarim Orat. 2. c. XXVIII. D. Hieronymus in prologo suo Galeato: *Et nomen tetragrammaton in quibusdam Græcis*

voluminibus usque hodie antiquis expressam literis
 inveniri. Hinc Græcanicæ scripturæ ductu He-
 bræum nomen transversim legerunt per ΠΙΠΙ
 pipi, * quod I. Druf. l. I. observ. c. I. Hieron. Epist.
 CXXXVI. testantur. Recte itaque Forsterus:
 2, Iudæis ineffabile est, quod ut R. Moses Ægyptius
 2, indicat, gradus ipsius nominis sit sublimis, eo quod
 2, essentiam Dei notet. Ideo etiam cura loquendi de-
 2, beat esse gravis, & plena reverentia. Et ego arbi-
 2, tror dictum esse ineffabile, non quod non possit, aut
 2, debeat edici, sed quia sacrosanctum est: ideo vel
 2, hominum ore, vel scriptura assumi in rebus profa-
 2, nis non debeat, sive quod apud Iudæos, perinde &
 2, apud nos Christianos nomen Iesu Christi alicui ho-
 2, mini imponi nefas æstimandum sit, sive quod ob
 2, reverentiam Dei abstinuerint, ne illa crebra hujus
 2, nominis appellatione profanesceret. Hæc ille.
 Hinc videtur etiam vocem יהוה pro יהוה substitu-
 tam. In signum enim veri Dei positum erat, mor-
 talibusque revelatum. Quippe pro Iehova vocula
 etiam hæc in sacris sumitur Iob. XXXI. vers. 35.
 והתית תו על מצחות האנשים
 Ezech. IX. v. 4. והתית תו על מצחות האנשים
 & insignito signum super frontes illorum hominum.
 Quodnam vero signum illud? explicatur hoc in
 Cod. Schabbath c. VI. f. 63. ציץ bractea erat quasi
 lamina quedam aurea, lata duos digitos, pertingens
 ab una aure ad alteram: in ea scriptura duabus li-
 neis

* Conf. Steph. Le Moyne Diff. ad Jer. XXIII. 6. de Je-
 hovah Iustitia nostra p. 109. & Jo. Braunius Sel. Sacr.
 L. V. p. 666.

neis Ioth He Vau He יהוה, & paulo inferius קרש
 Dixit R. Eliefer filius Iofi : Ego vidi bracteam
 illam in urbe quadam, & inscriptionem ei linea una
 קרש יהוה. Idem extat in Codice Succa, c. I. fol.
 5. vide Exod. XXVIII. vers. 36. ועשית ציץ זהב
 & סחור ופתחת עליו פתוחי חתם קרש ליהוה :
*facies bracteam ex auro puro, & insculpes eis scriptu-
 ris sigilli sanctitas Iehovæ.* Namque & Deus prisca
 Celtis Thau dictus fuit ; postmodum errore & stu-
 piditate populi τὸ Thau transit in Thauta, hinc in
 Thautes, & ultimo in Theutates. Vnicus autem
 Deus a Celtis colebatur, qui posteris Theutates,
 cum primum Thau diceretur, dictus fuit. Plures
 enim, nisi unum Deum, non statuebant. Et si acu-
 tius respiciamus cæteras inveniemus etiam gentes
 unum Deum statuisse. Orpheus sane, quem Iusti-
 nus Martyr in Orat. contra Gentes plurimæ divini-
 tatis primum autorem statuit, quam egregie in sua
 Palinodia scribit de Deo:

Εἷς δ' ἐς' αὐτογενής, εἰὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται,
 Εἷς δ' αὐτοῖς αὐτὸς περιγίγνεται, ἑδέτις αὐτὸν
 Εἰσορᾷσι θνητῶν, αὐτὸς δὲ γὰρ πάντας ὀρᾷται.
*Vnus utique est ex se natus, exque uno genita omnia,
 Interest autem ipse, nec ullus ipsum
 Intuetur mortalium, ipse autem omnes videt.*

Et alibi:

Ζεὺς πρῶτος γένετο, Ζεὺς ὕστατος ἀρχικέ-
 ραυτος,
 Ζεὺς κεφαλῆ, Ζεὺς μέσση, διὸς δ' ἐκ πάντα
 τέτυκται,
 Ζεὺς πύθμη γαίης τε, καὶ ἑρμῆ ἀστερόν,

Ζεὺς βασιλεὺς, Ζεὺς αὐτὸς ἀπάντων ἀρχι-
γένεθλ^Ϟ.

Ἐν κρᾶτ^Ϟ, εἰς Δαίμων γίνεται, μέγας, ἀρχὸς
ἀπάντων,

Ἐν δὲ δίμας βασιλείον.

*Iupiter primus fuit, Iupiter ultimus fulminipotens,
Iupiter caput, Iupiter medium, Ioveque ab uno
omnīa,*

Iupiter fundamen terrae, & caeli stellati,

Iupiter Rex, Iupiter idem omnium pater.

*Vna potestas, unus Deus erat, magnus, Dominus
omnium,*

Vnum vero regale corpus.

Zoroastres de Deo sic scribit: Θεὸς ἐστὶν ὁ πρῶτ^Ϟ
ἄφθαρτ^Ϟ, αἰδι^Ϟ, ἀγέννητ^Ϟ, ἀμερῆς, ἀνομοί-
τατ^Ϟ, ἡνίοχ^Ϟ πατὴρ καλῆ, ἀδωροδόκητ^Ϟ, ἀγα-
θῶν ἀγαθώτατ^Ϟ, Φρονίμων Φρονιμώτατ^Ϟ, εἰς
δὲ καὶ πατὴρ εὐνομίας καὶ δικαιοσύνης, αὐτοτίδακ-
τ^Ϟ, Φυσικὸς καὶ τέλει^Ϟ, καὶ σοφός, καὶ ἡρᾶ
Φυσικῆ μόν^Ϟ εὐρετῆς, id est, Deus incorruptibi-
lium primus est, sempiternus, ingenitus, expertus par-
tium, sibi ipsi simillimus, bonorum omnium auriga,
munera non expectans, optimus, prudentissimus, pater
juris, sine doctrina iustitiam perdoctus, natura perfe-
ctus, sapiens, sacra natura unicus inventor. Mercuri-
us Trismegistus: ὁ δὲ Θεὸς τὸ ἀγαθὸν ἔχει κατὰ
ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ Φύσιν μία γὰρ ἡ Φύσις ἔστι Θεὸς,
τὸ ἀγαθὸν, id est, Deus autem est bonum, non se-
cundum honorem, sed secundum naturam. Vna enim
est natura Dei, ipsa bonitas. In Pimandro: *Quam-
obrem omnibus animi viribus Patri Deo gratias ago,*
San-

*Sanctus Deus pater omnia: Sanctus Deus pater omnia: Sanctus Deus, cuius voluntas a propriis potestatibus adimpletur: Sanctus Deus, qui suis familiaribus innotescit: Sanctus es, qui verbo cuncta conficisti: Sanctus es, cuius imago est omnis natura: Sanctus es quem nunquam natura creavit: Sanctus es omni laude melior, Ineffabilis, solo silentio predicandus ab eo, qui fallacias vera cognitioni contrarias declinavit. Evehimerus Tegeates vanos illos ethnicorum Deos deridet, & illos homines nuncupat, sentiens unum Deum adorandum. Diagorus autem Melius, cum Herculis statuam foco apponeret, dixit: in hoc decimo tertio agone, ut quondam Eurystheo mihi servias oportet. Sic in ligneum iocabatur Deum. Thales: τί τὸ θεῖον; τὸ μήτε ἀρχὴν ἔχων, μήτε τελευτὴν, id est, *Quid Deus? quod initio & sine caret.* Charondas: ἕδισθός ἀδίκου θεός κοινωνεῖ, id est, *cum nullo injusto Deus commercium habet.* Anacharsis: ψυχῆς ὄργανον τὸ σῶμα, θεῦ δὲ ἡ ψυχὴ, id est, *corpus anime instrumentum est, Dei vere anima.* Socrates: ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀσπάζομαι, καὶ φιλοῦ πείσομαι δὲ μάλλον τῷ θεῷ. ἢ ὑμῖν, id est, *o viri Athenienses, diligo vos equidem atque amo: Deo tamen parere malo quam vobis.* Plato l. IV. de Legibus: ὁ μὲν δὴ θεός, ὡσπερ καὶ ὁ παλαιός λόγος, ἀρχὴν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων πάντων ἔχει, id est, *Deus, sicut antiquus quoque sermo testatur, principium, finem, & media rerum omnium continet.* Idem in Ep. XLIII. ad Dionysium: *Hinc discas tu, scribam ego serio nec ne. Cum serio ordior epistolam ab uno, cum secus a pluribus.**

bus. Vocat etiam in Timæo Deum *ἀσώματον* opificem, ædificatoremque mundi; partem hujus mundi, nominari non posse, quid sit Deus, inquirendum non esse, casta Deo dona consecranda. Chrysiippus statuit homine meliorem, quod res cælestes, omnesque quarum est ordo sempiternus, confecerit, quæ ab homine confici non possunt. Cleanthes apud Simplicium: O Deus, *inquit*, rege me per eam causam; qua omnia moderaris & temperas. Et ipse omnipotentiam Dei hisce declarat:

Ἄγε δὴ με ὦ Ζεῦ, καὶ σὺ ἡπικερωμένη,
 Ὅποι πόθ' ἡμῖν, εἰμὶ διατεταγμένῳ,
 Ὡς ἔψομαι γ' ἄσωνῳ, ἣν δὲ γε μὴ θίλω
 Οὐδὲν ἦτιον ἔψομαι.

Quos versus Seneca Epist. CVI. sic transtulit:

*Duc me parens, celsique dominator poli,
 Quocumque placuit, nulla parendi mora est,
 Assum impiger, fac nolle, comitabor gemens,
 Malusque patiar, quod pati licuit bono.*

Xenophon autem Socraticus Deum hanc mundi pulcritudinem regere & tueri. Posidonius autem omnem vim divinandi, rationemque primum repetendam a Deo tradit. Damascius ait: unus producit omnia, unus colitur silentio, unus ut Sol, eminus videtur obscure, & quo propius eo obscurius: proxime vero omnem omnino apprehensionem tollit. Theodor. Platon. scribit omnes precari præter unum illum, qui ex se est, ab eo omnia haurire, alioqui in nihilum in continenti redactum iri. Plotinus: Θεὸς καὶ ὀκαλὸς ἔστι ὁ κόσμος σκία, καὶ εἰκασὶ, id est,

id est, Dei & iste pulcher mundus est umbra, & imago. Iamblichus in Myst. c. I. "Essentialis cognitio di-
vinorum, quæ anima est perpetua, ac re vera non
est cognitio hæc, quia Deo fruimur. In cognitione
enim est alteritas, sed contactus quidam essentialis
& simplex. Non enim possumus attingere unitatem
ipsam, nisi unitissimo quodam, & unitate mentis,
quæ super animæ, mentisque proprietatem existat.
Unitas ipsa Deorum unit sibi animas ab æterno per
unitates earum secundum contiguitatem, tam pro-
priam & efficacem, ut esse continuïtas videatur. In-
tellectus divinus dat esse animæ per intelligere suum
essentiale. Ergo esse animæ est quoddam intellige-
re, scilicet Deum unde dependet. Esse nostrum est
Deum cognoscere, quia præcipuum esse animæ, est
intellectus suus, in quo idem est esse, quod intelli-
gere divina actu perpetuo. *Porphyrus in l. de Occas.*
c. XXI. Deus est ubique, quia nunquam intellectus
est: ubique etiam, quia nusquam anima: denique
ubique est, quoniam est & nusquam: sed Deus qui-
dem ubique & nusquam est eorum omnium, quæ
sunt post ipsum. Sui vero ipsius est solum, sicut
est, atque vult. *Proclus in Theolog. Platon.* Quis
ille Rex omnium, Deus unicus, qui & ab omnibus
separatus est, & omnia nihilominus ex se producit?
Qui omnes fines ad se convertit, Finis finium, cau-
sa prima operationum, Auctor omnis boni & pul-
cri, cujus luce irradiantur omnia & collucent? Si
Platoni credis, nec explicari, nec percipi potest.
Item: Itaque hæc simplicitas prima, Rex ipse est
princeps & exsuperantia omnium rerum, incom-

„prehensibilis, incomparabilis, uniformis, qui
 „omnes longe supereminet causas, quique eam Deo-
 „rum substantiam creavit, cui aliqua boni species in-
 „esse videtur. Hunc omnia a tergo, & longo qui-
 „dem intervallo sequuntur, & nihilo secius ei adhæ-
 „rent: denique hic est causa illa ineffabilis, quam
 „Plato in Rep. duobus nominibus explicare conatus
 „est, ubi Bonum ipsum, & Veritatis fontem appellat,
 „cujus ope intellectus rebus intellectualibus conjun-
 „gitur. In Parmenide vero unum & unitatem, cu-
 „jus vi omnes divinæ unitates subsistunt, princi-
 „pium omnium & quæ jam sunt, & quæ nondum
 „sunt. *Simplicius in Arriani Epictet.* Omne pul-
 „crum a prima & præcipua divina Pulcritudine;
 „omne verum a divina veritate, omnia principia ab
 „uno Principio. Id autem non, ut cætera, particu-
 „lare aliquod principium est, sed Principium omnia
 „principia supereminens, supergrediens, in se col-
 „ligens, adeo ut omnibus dignitatem Principii lar-
 „giatur, singulisque prout naturæ suæ convenit.
 „*Item:* Bonorum omnium scaturigo & Principium
 „est, omniaque ex sese producit, prima, media, ulti-
 „ma. Vna bonitas producit multas bonitates, una
 „Vnitas multas unitates, unum Principium multa
 „principia. Vnitas autem, Principium, Bonum,
 „Deus unum & idem sonant. Est enim Deus uni-
 „versorum causa prima, in eoque cætera particula-
 „ria principia fundantur. Is ipse, causa causarum
 „est, Deus Deorum, Bonitas bonitatum. *Tyrius Ma-
 ximus Serm. XXXVIII.* ὁ μὲν γὰρ Θεὸς ὁ τῶν ὄντων
 πατρὸς καὶ δημιουργός, ὁ πρεσβύτερος μὲν ἢ λίβ, πρεσ-
 βύτι.

Εὐτερος δὲ ἄρα νῦν, κρείττων δὲ χεῖρας, καὶ αἰῶνος, καὶ πά-
 σης βεβήσας φύσεως, ἀνάινυμος νομοθετής, ἀρρητός καὶ
 Φανή, καὶ ἀόρατος ὁ Θεοδαλμοῖς. Aristoteles in Philoſ.
 compendio, seu libro de mundo, sic de Deo scribit:
 Mundus hic & hic omnium ordo a Deo conserva-
 tur. Quod autem in mundo summum, Dei sedes:
 nihil porro in rerum natura sibi ad salutem suffi-
 cit, ejusque ope carere potest. Ipse est Pater Deo-
 rum & hominum, Genitor & servator eorum
 omnium e quibus mundus conflatur. Nec ta-
 men penetrat illa, aut ingreditur. Verum vis &
 providentia illa quæ in cælis fedet, ad omnia per-
 tingit, Cælum & Solem & Lunam movet, terrestria
 hæc librat & sustinet: Denique ut omnia singula-
 que, quod suæ naturæ est, faciant, curat & providet.
 Alexander Aphrodis. de Provid. ad Anton. memo-
 riæ reliquit: *Deum unum omnibus providere; que-
 cumque vult posse*: quod integro libro tractat Theo-
 phrast. in l. de Saporib. Est certe divinum princi-
 pium unum, quo & existunt omnia & consistunt.
 Item in Metaph. Quod primum est & divinissi-
 mum, vult omnia quoque optima esse; sed haud
 dubie nec sciri, nec investigari potest. Crates The-
 banus: *ἀσχεῖτε ὀλίγων δεηθῆναι. τὸτο γὰρ ἐγγυ-
 τάτω θεῷ. τὸ γὰρ ἐναλίον μακροσώτω*, id est, *assue-
 facite vos ut paucis indigeatis: id enim Deo proxi-
 mum. Pluribus vero indigere contra.* Epictetus:
*ἀιαιεῖσθε ὁ περὶ θεῷ λόγῳ καθ' ἡμέραν μᾶλλον,
 ἢ τὰ σίτια, Magis est de Deo sermo renovandus
 quotidie, quam ipsi cibi.* Arrianus: *ἔπερ ἡ ψισία ἔ
 θεῷ, ἐκεῖ καὶ ἡ ἔ αγαθῷ*, id est, *ubi est Deus, illic*

boni est substantia. Item I. I. I. πόλιμιν ἡ οἶκον μὴ δύνασθαι διαμείνῃ, μὴ δ' ὀλιγοσὸν χρόνον, δίχα ἔδιοικῆντ' ἢ ἐπιμελημένῃ. τὸ θ' ἔτι μῆγα καὶ καλὸν κατασκευάσμα, εἰκὴ ἢ ὡς ἔτυχεν ἔτις ἀτάκτως οἰκονομεῖσθαι, ἐστὶν ἔν ὃ διοικῶν, id est, Civitas autem domusve ne momento quidem, aut puncto temporis consistere sine procuratore & gubernatore potest: & hic tanta amplitudine & magnitudine praeditus mundus, temere ac fortuito, nulloque ordine administrari poterit? Est ergo aliquis ipse gubernator, Pythagoras autem sic apud Cyrillum ait: Deus est vivus, non ut plerimū censent extra administrationem mundi, sed totus in toto. Ipse est temperamentum omnium seculorum, lux omnium potestatum, principium omnium rerum, ipse fax caeli, pater & mens, animatio & motus universi. Philolaus Pythagorae discipulus: Unus est Deus, princeps universi, qui semper est, Singularis, immobilis, sui similis. Archytas: ὁ θεὸς ἀρχὴ τε καὶ τέλος καὶ μέσον ἐστὶ τῶν μετὰ δίκαν τε καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον περανομένων, id est, Deus est principium & finis & medium omnium quae secundum jus rectamque rationem peraguntur. Hierocles Ζῆνα & Δία appellatum esse scribit, quia per eum omnia sunt & vivunt. Alecyphron: ἔμακρον δίδωσιν ὁ δαίμων χρόνον ἔ Ζῆν, μὴ λάθης τῆσον εἰς αἰνίγματα καὶ λήθης ἀναλώσας, id est, non longum tempus vita tribuit tibi Deus. Ne itaque temere hoc infumas in anigmata & nugae. Synesius I. de Somn. ἀγαθός ἐστι Φύλαξ, ὅταν κατὰ θεῖον τι πισύεται, fides in Deum, optima custodia. Hippocrates in morbo sacro: τὰ μίγιστα τῶν αἵμα-

ἀμαρτημάτων καὶ ἀνοσιώτατα τὸ θεῖον ἐστὶ τὸ
 καθάραιον καὶ ἀγνίζον, καὶ ἔρμα γινόμενοι ἡμῖν,
 id est, *Deus est qui maxima & sceleratissima peccata*
purgat ac purificat, & liberatio nostra existit. Ga-
 lenus in Orat. adhort. ad artes: ἢ γὰρ ἀξιώμασι
 πολιτικοῖς, ἢ δὲ γένος ὑπεροχαῖς, ἢ δὲ πλῆτῳ τὲς
 ἀρίστους ὁ θεὸς ἔτος εἰθισαί κρινεῖν, id est, *non ex*
dignitatibus civilibus, neque ex generis claritate, ne-
que ex divitiis consuevit Deus hic praestantissimos ju-
dicare. Herodotus l. V. τὰ τῷ θεῷ πρεσβύτερα,
 ἢ τὰ τῶν ἀνδρῶν, id est, *antiquiora enim quae ad*
Deum, quam quae ad homines pertinent. Ibid. τὸ
 πρὸς θεῶν τῷ θεῷ, καὶ τὸ ποιεῖσαι, ἴσον δύνатаς,
 cogitare & facere malu, idem apud Deum valet. L.
 VIII. ἢ γὰρ ἐὰν φρονῆν ἄλλον μέγα ὁ θεός, ἢ
 ἐσωθόν, id est, *Deus neminem alium, quam se ipsum,*
fuit magnifice de se sentire. Dionysius Halicarnass.
 l. IV. χωρὶς θεῶν ἂν γένοιτο τῆς ἀνθρωπίνης
 σπουδῆς καὶ προνοίας ὁ φελθ, id est, *sine Deo ni-*
hil humana consilia proficiunt. Plutarch. de Aristi-
 de: καίτοι τὸ θεῖον τρισὶ δοκεῖ διαφέρειν,
 ἀφθαρσία, καὶ δυνάμη. καὶ ἀρετῇ. ὡν σιμνό-
 ταιον ἢ ἀρετῇ, καὶ θεοτάλον ἐστὶ, id est, *Deus his*
tribus maxime praestare ceteris omnibus videtur im-
mortalitate scilicet, potestate atque virtute: e quibus
nihil virtute pulcrius, nihil honestius, nihil divinius
est. In l. de If. & Ofirid. *Ne adoremus elementa, cæ-*
lum, Solem Lunam, specula sunt haec in quibus ar-
tem illius singularem intueamur, qui mundum con-
didit & adornavit. Nec est aliud mundus, quam
templum ejus. Idem: τῷ γὰρ θεῷ πᾶν ἀνθρώ-

πίνυ βίη διάστημα τὸ μηδέν ἐστὶ, καὶ τὸ νῦν. ἀλλὰ
 μὴ πρὸ ἐτῶν τριάκοντα, τοιαῦτόν ἐστὶ, οἷον τὸ δειλῆς,
 ἀλλὰ μὴ πρῶτῃ, id est, apud Deum enim uniuersae
 humanae spaciauita, atque adeo praesens momen-
 tum nihil est: cum anni triginta, in illius conspectu
 ueluti crepusculum, ne dicam hora sint matutina.
 Item: ὁ Θεὸς ἔτι ἀγνοεῖ δῆπρ, τὴν ἐκείσε διαθε-
 σιν καὶ Φύσιν, ὅ, τε δὴ ψυχῆς μᾶλλον ἢ σώματι
 αἰθέρα, εἰδομαι πεφυκώς, id est, Deus uniuscuiusque
 affectum ac naturam haud ignorat, utpote qui magis
 animae, quam corporis, scrutator existit, in l. ad
 Princip. indoct. δίκη μὲν νόμος τέλει ἐστίν, νόμος
 δὲ ἄρχοντι ἔργον, ἄρχων καὶ εἰκὼν Θεῶ τῶ
 πάντα κοσμεῖ, id est, Iustitia quidem legis est
 finis, lex autem principis opus, princeps uero Dei
 simulacrum, administrantis uniuersa. in l. de fuga:
 εἷς καὶ βασιλεὺς καὶ ἄρχων Θεός, ἀρχὴν τε καὶ μέ-
 σα καὶ τελευτὴν ἔχων ἕπανός, id est, unus autem
 Rex, ἕ princeps Deus est, principium, medium ac
 finem uniuersi tenens. l. i. de placitis Philosophor.
 νῦς ὁ Θεός, χωριστὸν εἶδος, τατέσι τὸ ἀμικρὸς πά-
 σης ὕλης, μηδενὶ παθητῶ συμπεπλεγμένον, id
 est, Deus mens est, abijuncta quaedam forma, id est,
 nulli omnino materiae mixta, nulli patibilirei coalita.
 Philostratus in Scopeliano: οἱ ἄνθρωποι μὴ Θεῶ
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀλλήλων πάγνια, id est, homi-
 nes non Dei solum, sed etiam sibi inuicem alter alteri
 sunt in ludibrium. Lucianus de Philopatride:
 ἄνθρωπον ἐκ μὴ ὄντων Θεὸς ἐς τὸ εἶναι παρήγα-
 γε, καὶ ἐστὶν ἐν ἔρανῶ βλέπων δικάϊας τε καὶ ἀδικίας,
 καὶ ἐν βίβλοισι ταῖς πράξεις ἀπογραφόμενος ἄν-

τα ποδώσῃ δὲ πᾶσιν, ἢ ἡμέραν αὐτὸς ἐντείλατο, id est, *Hominem ex nihilo ad essentiam produxit Deus, estque in caelo aspiciens justos pariter, atque injustos, & in libris describens cujusquæ res & actiones, Rependet autem omnibus eò die, quem ipse præfinit.* Aristides Adrianeus in Orat. in Iovem: Ζεὺς πάντων πατὴρ καὶ ποταμῶν, καὶ ἄραν, καὶ γῆς, καὶ θεῶν, καὶ ἀθρώπων, καὶ φυτῶν. καὶ διὰ τῶν ὀρωμῶν ἢ ἔχομεν, ὅποσα ἔχομεν. εἰτε ἀπάντων εὐεργέτης, καὶ εὐφορῶν, καὶ πρόσάτης. εἰτε πρυτάνει καὶ ἡγεμῶν, καὶ ταμίαις ὄντων, καὶ γιγνομένων ἀπάντων εἰτε δοτὴρ ἀπάντων, εἰτε ποιητὴς, εἰτε ἐν μὲν ἐκκλησίαις καὶ δικαίως ἱκέτην διδύς; id est, *Deus omnium pater, & fluminum, & caeli, & terra; Deorum, & hominum & plantarum; ac per hunc videmus ac habemus quaecunque habemus; ipse omnium bonorum autor, & inspector & praeses: ipse dispensator & gubernator & Oeconomus existentium, & quæ sunt omnium. Ipse dator omnium est; ipse creator, ipse in synodis & judiciis victoriam largitur.* Liban. Orat. III. θεῶν, πάλαι καὶ νῦν, Dei est sedare mala. Cic. in Catilin. Siquidem Deus est, qui videt, qui sentit, qui meminit, qui praevidet, qui tam regit & moderatur, & movet id corpus, cui est propositus; quam hunc mundum, princeps ille Deus, & ut mundum ex quadam parte mortalem ipse Deus aeternus: sic fragile corpus animus sempiternus movet. Idem l. III. de Nat. Deor. In mundo Deus est aliquis; qui regit; qui gubernat; qui cursum astrorum, qui mutationes temporum, rerum vicissitudines conservat: terra

& m̄

*Et maria contemplatur; hominum commoda, vi-
 tasque tuetur. Quid potest esse tam apertum tam-
 que perspicuum, cum cælum suspeximus, cælestiaque
 contemplati sumus, quam esse aliquod numen præstan-
 tissimæ mentis, quo hæc regantur. Idem: commoda
 quibus utimur, lucem qua fruimur, spiritum quem
 ducimus, a Deo nobis dari Et impartiri videmus.
 Idem: nihil est, quod Deus efficere non possit, Et qui-
 dem sine ullo labore. l. II. de Nat. Dei. Non est na-
 tura Deorum præpotens, neque excellens, siquidem
 ea subiecta est ei, vel necessitati, vel Naturæ, qua cæ-
 lum, maria, terraque regantur. Nihil autem præ-
 stantius Deo, ab eo igitur necesse est mandum regi.
 Nulli igitur est natura obediens, aut subiectus Deus,
 omnium origo, regit ipsam Naturam. Apulej. de
 Deo Socrat. Summus Deus infinitus est, non solum
 loci exclusione, sed etiam natura dignitate. Idem:
 nihil Deo est perfectius Et potentius. Senec. l. de be-
 nef. Quid enim aliud natura, quam Deus, Et divi-
 na ratio toti mundo, partibusque ejus inserta. Ergo
 nihil agis ingratiissime mortalium, qui te negas Deo
 debere sed natura, quia nihil natura sine Deo est, nec
 Deus sine natura, sed idem est uterque, nec distat of-
 ficio. Idem: Ipsis Deus consulit, quos esse quam
 honestissimos cupit, quoties illis materiam præbet, ali-
 quid animose, fortiterque faciendi. Idem epist.
 CVI Optimum est pati, quod emendare non possu-
 Et Deum, quo auctore cuncta eveniunt, sine murmu-
 ratione comitari. Ibid. hic est magnus animus, qui se
 Deo tradidit. Et centies passim in aliis locis. Re-
 cte itaque Varro apud Augustin. l. IV. c. IX. de C.
 D. Do-*

D. Doctores gentilium etsi Deos, Deasque plures nominabant, omnes in uno Jove comprehensos voluisse, quorum illi, illæque facultates & munera essent; Jovem autem eos proprie coluisse, qui unum Deum absque statuis, & simulacris venerarentur, qui verus veri Dei cultus haberi debet. Vide & Ireneum l. III. c. XLI. & Lactant. l. VII. c. XXII. Poëta quamvis veritatis arcana in parte corruerint, tamen ipsa res eo verior invenitur, quod cum Prophetis consentiunt; quod nobis ad probationem rei satis est. Sibyllarum maxima hæc carmina protulit:

— Ο' μόνος ἐστὶ θεὸς κτιστῆς, ἀκράτητος ὑπάρχων,

Αὐτὸς δ' ἐσήρξει τύπων μορφῆς ἀνθρώπων τε,
Αὐτὸς ἔμμεξε φύσιν πάντων γενεῆς βιότιο.

Unus est Deus creator, inexplebilis existens,

Ipse firmavit formas hominum,

Ipse miscuit naturam omnium partem vitæ.

Vt & hocce versus:

ἀλλὰ θεὸς μόνος εἰς πανυπέριστα, ὃς ποιήσμεν

Οὐρανὸν, ἡλίον τε, καὶ ἀστέρας, ἀδὲ σιλήην

Καρποφόρον, γαίαν τε καὶ ὕδατος οἴδματα πάντα.

Sed Deus unus est longe præstantissimus, qui fecit

Cælum, Solemque, & Stellas, & Lunam

Frugiferam, terramque & fluvialia potentium tumores.

Cum

Cum hisce:

Εἷς Θεός, ὃς μόνος ἐστὶν ὑπερμεγέθης, ἀγέννητος,
 Παντοκράτωρ, ἀόρατος, ὁρώμενος αὐτός
 ἅπαντα,
 Αὐτός δ' εὖ βλέπεται θνητῆς ὑπὸς σαρκὸς ἀπάσης.

Vnus Deus, qui solus est immensus, non genitus,

*Omnipotens, invisibilis, ipse omnia videns,
 Ipse vero non cernitur a quoquam mortalis
 carnis.*

Nec minus & hos protulisse dicitur:

αὐτὸν τὸν μόνον ὄντα σέβει ἡ γῆτορα κόσμος,
 Ὁς μόνος εἰς αἰῶνα καὶ ἐξ αἰῶνος ἔτυχεν,
*Ipsum solum existentem honora rectorem
 mundi,*

Qui solus in aeternum, & ex aeterno est.

Vti & hunc,

Ἐγὼ μόνος εἰμὶ Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν Θεός ἄλλος,
Vnus solus sum Deus, & non est Deus alius.

Phæmonoë sic de Deo canit:

Ζεὺς ἦν, Ζεὺς ἐστὶν, Ζεὺς ἔσεται, ὦ μέγαλε Ζεῦ.
*Jupiter erat, Jupiter est, Jupiter erit, o magne
 Jupiter.*

Linus apud Stobæum Orat. III.

Ῥ' ἅδια πάντα θεῷ τελέσται, καὶ ἀνήνυτον ἔδεν.
Facilia omnia Deo perficiuntur, & nihil impossibile est.

Or.

Orpheus:

Ἐν κρᾶτ'⊙, εἰς δαίμων γενέσθω, μέγας ἀρχὸς
ἀπάντων,

Εἰς ἐς', αὐτοτελής, ἐνός, ἔκγονα πάντα τέτυκται.
Λύτ' ἐπ' ἀνθ'⊙ καὶ ἐπὶ χθονὶ πάντα τε-
λευτᾷ.

Ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων, καὶ μέγαν, ἠδὲ τελευτήν.
*Vnum vobis, unus Deus fuit, magnus prin-
ceps omnium,*

*Vnus est, perfectus, unius opera omnia sunt.
Ipse caelestis, & in terra omnia perficit,
Principium ipse habens, & medium, & fi-
nem.*

Pamphus de Jove loquens, per media gubernante
& servante omnia, facundante agros, & produ-
cente vermes, & animalia ex fumo, dicit Jovem
fimo involutum esse, id est, eum mediis, & per me-
dia operari:

Ξεῦ κύδιε, μέγιστε θεῶν, εἰλυκμένε κύπερσθ
Μηλείη τε καὶ ἰππεύη καὶ ἡμιολίη.

*Jupiter inclyte, Deorum maxime, fimo im-
volute*

Ovino, equino & mulino.

Et Homer. Iliad. 1.

- - Οὐδ' εἰ κεν μοι ὑποσαίη θεὸς αὐτὸς
Γῆρας ἀποξύσας. θήσθην νέον ἠβώοντα.

- - *Neque si mihi asaret Deus ipse
Senectutem minuens, addens vero floridam
juventam.*

U

Pro.

Pronomen autem Ipfus, ut Justinus in Orat. ad Gentil. vult, *ipfiffimum verum Deum significat*. In Barrachomyomach.

- - Ἐχὶ θεὸς ἰκδικὸν ὄμμα.

- - *Habet Deus vindicem oculum.*

Phocylides:

Πρῶτα θεὸν τίμα, μετὰ τὰ δὲ τοῦ γονίως.

Primo Deum venerare, deinde parentes.

Idem:

Εἰς θεὸς εἰς σοφὸς, δυνατὸς γ' ἄρα καὶ πολὺ ἀγαθός.

Vnus est Deus sapiens, potens atque beatus.

Et:

Πάντες ἄνθρωποι, ψυχῶν δὲ θεὸς βασιλεύει.

Omnes mortales sunt, animis vero Deus imperat.

Ab hac unitate divina sunt, ut Empedocles canit:

Πάντα μὲν ὅσα τε ἦν, ὅσα τ' εἶς, ὅσα τ' ἔταυ ὀπίσω,

Δίδου δὲ βεβλάσθηκε, καὶ αἴετες ἠδὲ γυναικίς,

Θῆρες τ', οἴωνό τε, καὶ ὕδατος ὀρέιμοις ἰχθύς,

Καὶ τε θεοὶ δολιχαίμωνες, τιμῆσι φέριστε.

Omnia quidem quae fuerunt, quae sunt, quae erunt postea,

Arboresque germinarunt, & viri feminaeque,

Feraeque, volucresque, & qui aquis aluntur pisces,

Et Dii longaevis, honoribus eximii.

Hermesianax:

Πλάτων, Περσεφόνη, Δημήτηρ, Κύπρις, Ἔρως,

Τρίτων, Νηρεὺς, Τηθύς, καὶ Κουνοφαίτης,

Ἐμῆς δ', ἢ Φωτοῖσθε κλυτοί, Πάρι, Ζεὺς τε καὶ Ἥρα,
 Ἄρετος, ἢ δ' ἰκέεργ' Ἀπόλλων, ἄεθός τε.

*Pluto, Proserpina, Ceres, Venus, Amores,
 Tritones, Nereus, Eberhys, & Neptunus,
 Mercuriusque, Vulcanusque inclutus, Ean,
 Jupiter & Juno,
 Minerva, & procul jaculans Apollo, unus
 Deus est.*

Xenophanes Colophonius :

Εἰς θεὸς ἕν τε θύοισι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος,
 Οὐτὶ δίμωσ θητοῖσιν ὁμοῖός, ἢ δὲ νόημα.

*Maximus inter Deos, hominesque est Deus
 unus,
 Neque corpore hominibus similia, neque
 mente.*

Parmenides :

Μῦθος, μνηστῆρὲς τε, καὶ ἀστράτες, ἢ δ' ἀγήνητοι,
 Οὐδέ ποτ' ἦν, ἢ δ' ἔσται, ἔπει νῦν ἔστιν ὁμῶ πάνι,
 Ταυτὸ τ' οἶ, ἢ ταυτῶν τε μένει, καὶ ἰαυτὸ τε κείτα.

*Solum, soligenum, intrepidum, ingeneratum,
 Neque fuit unquam, nec erit, quia nunc simul omne est,
 Idem existens, in hoc manens, & secundum
 idem jacens.*

Aratus in Phænomenis :

Ἐκ θεῶν ἀρχόμεθα, τοῖς ἢ δὲ ποτ' ἀνδρες ἴομεν
 Ἀγήητοι, μετὰ δὲ θεῶν πάντων μὲν ἀγυαί.
 Πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραὶ, μετὰ δὲ θύλασσα,

καὶ λιμίτες. πάντα δὲ διὸς κακρήματα πάντας.

Τῷ γὰρ καὶ γήθη ἰσμεν.

*A Jove principium, quem nunquam homi-
nos mittimus*

*Infatum. plena vero Jovis omnia quidem
compita.*

*Omnes vero hominum catus: plenum vero
mare,*

*Et portus. Usique autem Jove indigemus
omnes*

Hujus etenim genus sumus.

Bion Smyrnæus:

- - Κελίνοι οὐκ ἐπίστασι θεῶν ἔργα θεοτοῖσι

πάντα γὰρ ἰσθῶ ταῦτα καὶ ἀδία.

- - *Judicare non decet mortales divi-
na opera:*

Omnia enim hac sacra sunt, & jucunda.

Solon:

Ἀλλὰ Ζεὺς πάντων ἰφορᾷ τίληθ.

Sed Jupiter finem omnium inspicit.

Idem:

Τῷ δὲ κακῶς ἔρδονται θεὸς περὶ πάντα δίδωσι.

*Alteri opera sua malo instituenti, Deus in
omnibus largitur.*

Rhianus:

Ὅς δὲ κεν εὐαχθῆσι, θεὸς δ' ἐπὶ ὄλβον ὀπάσσει.

*At qui feliciter agit, cuique Deus opes tri-
buit.*

Oppianus l. v. de Piscat.

Ἀλλά τις ἀτρεκέως ἐκίλην μακάρουσι γενέθλην
 Ἀΐθερώποισι ἀνίψουε, χρεσίονα δ' ὕπαισεν ἀλήτην

*Verum aliquis Deus vere Diis similem πα-
 ευστατην*

*Hominibus infavit: imbecillius vero robur
 ipsis praeiuit.*

Et ipsa Oracula Delphica Pythii Apollinis:

Δαίμονες οἱ Φειτῶν: περὶ χθόνα καὶ περὶ πόντον
 Ἀκάματοι, δαίμωνται ὑπὲρ μάστιγι θεῶν.

*Damones qui versantur circa terram &
 mare*

Indefessi, domantur sub flagro Dei.

Item:

Ὅν τρέμεται καὶ γαῖα, καὶ ὕρανος, ἠδὲ θάλασσα,
 Ταρταροῖ τε μοχοῖ, καὶ δαίμονες ἐκφρίττισιν.

*Quem tremet terra, & caelum, & mare,
 Tartarique specus, & demones exhorre-
 scunt.*

Vt & hoc:

Ὁ γῶν καὶ καρῶν ταμίης, ἀνίμαντο καὶ ὄμβρω
 Ἡῦς καὶ νυκτὸς πολυάστρου· ἠΐα νιμῶν,
 Σαφληγίας ἀτρω βασιλεύς, ἠδ' ἀθάνατος πῦρ.

*Horarum & temporum dispensator, vento-
 rumque simul & pluviarum,
 Aurorae & noctis stillatae gubernacula ver-
 fans,
 Fulgentium siderum Rex, & ignis immor-
 talis.*

Theognis sic canit :

Εἴτε θεὸς κακῶ ἀνδρὶ βίον καὶ πλῆθος ὀπάσσει,
 Ἀφραδίην κακῶν ἢ δύναται κατῆξιν.

*Si vero Deus malo viro facultates & divitias
 dabit,*

Insipiens malitiam non potest continere.

Idem :

Τῶ δὲ καλῶς ποιῶντι θεὸς πᾶντα εἶδεναι
 Σουτυχίην ἀγαθῆν, ἵκλυον ἀφροσύνης.

Sed Benefacienti Deus in omnibus ponit

Succesum bonum, liberationem Stultitia.

Mimnermus :

Οὕτως ἀργαλίην γῆρας ἔθηκε θεὸς

Adeo miseram Deus senectam fecit.

Æschylus in septem apud Thebas :

Θεῶ δὲ δῶρόν ἐστιν, εὐτυχῶν βροτῆς.

Dei vero donum est, mortales felices esse.

Euphorion :

Ζεὺς ἐστὶν αἰθήρ, Ζεὺς δὲ γῆ, Ζεὺς δ' ἕρανος,

Ζεὺς τοὶ τὰ πάντα χ' ἅτι τῶν δὲ τοι ὑπέρτερον.

*Jupiter est æther, Jupiter est terra, Jupiter
 est cælum,*

*Jupiter est omnia, hoc nihil usquam est anti-
 quius.*

Sophocles :

Εἰς ταῆς ἀληθείαν εἰς τίς θεός,

Ὅς ἕρανος τέτευχε, καὶ γαῖαν μακρὰν,

Πότις τι χάροπον οἶδμα, καὶ αἰερῶν βίας,

Θητοὶ δὲ πολλοὶ, καρδίᾳ πλανώμενοι

Ἰδρυσάμεθα, πημάτων περὶ ψυχῆς

Θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λίθου τε καὶ ξύλου

Ἡ χρυσοτεύκτων, ἢ ἰλαφαιτίων,

Θυσίας τε τύτων, καὶ καλάς πατηγύρας

Τεύχοντες, ἕως εὐσεβῆν νομίζοντες.

Vnus revera unus est Deus,

Qui cælum fabricavit & terram longam,

Marisque truces tumores, & ventorum impetus,

Mortales vero multi, corde devii

Statuimus, anime damna

Deorum simulacra ex lapidibus & lignis

Ex auro, eboreve facta,

His sacrificia, solemniaque pulcra

Faciunt, pietatem retinere putamus.

Philæmon:

Ὁ γὰρ θεὸς βλέπει, κλησίον παρῶν,

Ὁς ἔργων δικαίους ἤδεται, οὐκ ἀδίκους.

Tenamque cernit Deus, qui tibi adstat,

Qui justis operibus delectatur, non malis.

Timocles:

- - Τεθεῖται ἵλας ἐμφυῖς θεός.

- - *Mortuis impertitur misericordiam
æquus Deus.*

Diagoras:

Κατὰ δαίμονα καὶ τύχην πάντα τελεῖται.

Per Deum & fortunam omnia perficiuntur.

Pandarus:

Θεῶν θέλων, εἰ ἐν ἱμῶν πλοῦς.

Deo volente etiam in vimine navigabis.

Pindarus Olymp. Od. II.

Ἐσθλὸν γὰρ ὑπὸ χαρμῶται

Πῆμα θνάσκῃ παλίγκστον δαμνεῖν.

Ὅταν θεῶ μοῖρα πίμπῃ

Ἄδικός ἔλθῃ ὑψηλόν.

Bonis enim a gaudiis

Malum perit odiosum domitum.

Quando Dei numen mittit

Tandem opes altas.

Od XI.

Ἐκ θεῶ δ' ἀνὴρ σοφῶς ἀνθεὶς ἐστὶ προνοήσων.

Dei providentia sapientibus aliquis cogitationibus perpetuo floret.

Simonides:

Χαίρει γυναικὸς θεὸς ἐποίησεν τόον

Τὰ πρῶτα.

Τὴν δ' ἐξ ἀλιτροῦς θεὸς ἴθηκ' ἀλάπτου.

Ὡπῶ, τίλῃ μὲν ζεὺς ἔχῃ βαρύνου.

Πάντων, ὅσ' ἐστὶ, καὶ τίθησ' ὅπη θείη.

Seorsim mulieris Deus fecit mentem

Primum.

Aliam e scelestis Deus formavit vulpe.

O fili, sinem quidem Iupiter habet grave tonans

Omnium, que sunt, & ponit, uti vult.

Archilochus:

Τοῖς θεοῖς τίθηγε πάντα, πολλάκις μὲν ἐκ κακῶν

Ἄνδρας ἀρβῶσι, μελαίνῃ κειμένους ἐπὶ χθονί,

Πολλάκις δ' ἀνικτρίπτουσι, καὶ μῦλ' εὐβερηκότας

Ἰπτίους κινῶσιν.

Omnis

*Omnia Diis fer accepta, sepe ex malis
Homines erigunt, in atra jacentes terra,
Sape etiam supplantant, qui & firmiter
stantes*

Supinos sternunt.

Menalippides autem sic Deum precatur:

Κλυθί με, ὦ πάτερ, θαύμα βροτῶν,

Τῆς ἀειζών ψυχᾶς μεδία.

*Audi me, pater, miraculum mortalium,
In sempiternam animam imperium obti-
nens.*

Bacchylides:

Ὁ λυβί, ὃ τινι θεὸς μοῖρᾶν τε καλῶν ἔπορον,

Σύν τ' ἐπιζήλη τύχη ἀφνειὸν βιοτᾶν διάγειν.

*Beatus, cui Deus portionem bonorum dedit,
Cumque fortuna optabili vitam opulentam
transfigere.*

*Et Simmias Rhodius in Alis de Deo loquens sic
canit:*

Λεωσὶ με, τὸν γὰρ τε βαθυτέρῳ ἀνακτ', ἀκρονίδαν τῶν
ἄλλα θ' ἰδράσαντα,

Μηδὲ τρίτης, εἰ, τόνθ' ὦν, δάσκια καὶ λαχιά φέρο
γίγισα,

Τᾶμθ' ἰγὼ γὰρ γίνομαι, ἀνικέρι' ἀνάγκη.

*Intuere me, qui sum Terra vastithoracis Rex,
cælumque & mare qui condidi,
Nec borreas, si, cum tantus sum, densum &
birsutum fero mentum,*

Tunc enim ego natus sum, quando visum est necessitati.

Græcos Poëtas jam vidimus, quos unum Deum statuisse adducta carmina testantur. Operæ jam precium erit, & Latinorum Poëtas adhibere, & dispicere, an & hi unanimi consensu de uno Deo conspirent, quorum carmina nostram de Gerînanorum Religione sententiam probabunt. Lucretius varios simulacrorum cultus hîsce deridet verbis:

*Terricolas Lamias, Fanni quas, Pompiliique
Instituere, Numa tremuit has, bis omnia ponit,*

*Vt pueri infantes credunt signa omnia abena
Vivere & esse homines, & sic isti omnia ficta
Vera putant, credant signis cor inesse abenis.
Pergula Pictorum, veri nihil, omnia ficta.*

Plautus in Capt.

Est profecto Deus, qui qua nos gerimus, auditque & videt.

Valerii Sorani versus hi sunt:

*Jupiter omnipotens regum Rex, ipse Deus-
que,
Progenitor genitrixque Deum, Deus unus &
omnes.*

Manilius l. 1. Astronomiçarum sic canit:

- - *Deus est, qui non mutatur in ævo.*

Maro l. IV. Georg.

- - *Deum namque ire per omnes*

Ter-

Terrasque tractusque maris, cœlumque profun-
dum.

Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne fera-
rum,

Quemque sibi tenuis nascentem arcessere vitas.

Et l. VI. Æn.

Principio cœlum ac terras, camposque liquentes,
Lucentemque globum Luna, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum, pecudumque genus, vitæque volan-
tum,

Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus
Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo.

Horat. l. I. Carm.

- - *qui res hominum ac Deorum,*

Qui mare & terras variisque mundum

Temperat horis.

Item l. III. Carm.

Qui terram inertem, qui mare temperat

Ventosum & urbes, regnaque tristia,

Divosque, mortalesque turmas

Imperio regit unus æquo.

Item l. I. Carm.

- - *Valet ima summis*

Mutare, & insignem attenuat Deus,

Obscura promens.

Ovid. l. I. Art.

Nec secura quietes illos, similisque sopori

Detinet, innocui vivite, Numen adest.

Reddite depositum, pietas sua fœdera servet,

Fraus absit, vacuas cedis habete manus,

L. I. Metam.

Hanc Deus & melior litem natura diremit.

Ibid.

Sic onus inclusum numero distinxit eodem

Cura Dei.

Item:

- - sive hunc divino semine fecit

Ille opifex rerum mundi melioris origo.

Seneca in Herc. Fur.

Dominare cupidus, spiritus altos gere,

Sequitur superbos victor a tergo Deus.

In Thyeste:

Res Deus nostras celeri citatus

Turbine versat.

In Hippol.

O magna parens, natura Deum,

Tuque ignifere Rector Olympi,

Qui sparsa cito sidera n. undo,

Cursumque vagos raris astrorum,

Celerique polos ordine versas.

Lucan. l. IX. Pharf.

Estque Dei sedes, ubi terra, & pontus, & aër,

Et cælum, & virtus. Superos quid quarimus ultra?

Juppiter est, quodcunque vides, quodcunque mo-
vetur.

Statius in Theb.

Nulla autem effigies, nulli commissa metallo

Forma Dei: mentes habitare & pectora gaudet.

Martial. l. II. epigr.

Ipse jubet mortis te meminisse Deus.

Silius Ital. l. VI. de Bel. Pun.

Iustitia rectique dator, qui cuncta gubernas.

Perfius Sat. III.

Magne Pater Divum, sevos punire tyrannos

Haud alia ratione velis, cum dira libido

Moverit ingenium ferventi tincta veneno

Virtutem videant, intabescantque relicta.

Sed quid de pluribus eorum dls erit statuendum? nihil aliud sane, quam quod August. l. IV. de C. D. c. XXIV. *Quid? usque adeone majores nostros insipientes & cacos fuisse credendum est, ut Bacchum, Cererem, Deos putarint? imo unum Deum credebant, cujus illa munera, illa functiones essent. Igitur in juramentis post enumeratos Deos transibant ad generalem invocationem, & omnes Deos, Deasque invocabant, significantes hos omnes in unum contrahendos esse. Sic Agamemnon Iliad. γ.*

Ζῆν πάτερ ἰδὲν μεδάων, κῦδισε, μέγιστε,

Ἡῆλιός θ' ὅς πᾶντ' ἐφορᾷς, καὶ πᾶντ' ἐπακέεις,

καὶ ποταμοὶ, καὶ γαῖα, καὶ οἱ ὑπὲρθε καμόντας

ἀνθρώπους τίνουθον, ὃ, τις κ' ἐπίορκον ὁμόοσῃ.

Jupiter pater, qui Ida praes, inclute, maxime,

Solque qui omnia aspicias, & omnia audis,

Et fluvii, & terra, & qui subter mortuos

Homines punitis, quicumque perjurium juraverit.

Ad quem locum sic Eustathius scribit: *πᾶντας ἐπικαλοῦται θεὸς, καὶ ἂ μόνον Δία, καὶ γῆν, καὶ ἥλιον, οἷς οἱ ἄνθρωποι ἐνταῦθα θύονται, id est, omnes invocant Deos, & non solum Iovem, Terram & Solem, quibus agni hic immolantur. Et ad hoc probandum*

ισού-

multum juvat templa eorum visere, quæ communia erant omnibus Dīs: * sic celeberrimum illud Romæ Pantheum: & in Iovis cella, in Capitolio, statua Iovis, Iunonis & Minervæ. ** Et Pausanias refert apud Eleos, Arcades, Athenienses, Lacedæmonios, Corinthios Βομηὺς fuisse, Θεοῖς πᾶσι ἐν κοινῷ. Hinc D. Paulus in act. Apost. c. XVII. vers. 23. aræ cujusdam meminit, quæ Athenis Ignoto Deo *** fuit erecta. Cujus & Pausanias in Atticis mentionem facit. Vti & Laërtius in Epimenide me-

* Hinc & Dii plures junctim colebantur, eam ob causam dicti σύνθετοι, παράθετοι, σύνθετοι, σύνθετοι, σύνθετοι, de quibus Steph. Le Moyne notis ad Varia sacra p. 382. Salmasius ad aram Herodis Attici, *Gib. Cuperus* in Observat. IV. 3. & libro de Harpocrate p. 149. 152. Hinc & imagines panthea & numi panthei, in quibus conjuncta Symbola pluribus Diis communia, de quibus Claudius Nicasius, in diss. de Numo Pantheo Hadriani, Lugd. 1689. 4. Petr. Seguinus numism. p. 3. Jacob. VVildius p. 208. 209. aliique. Hæc Cl. Fabricius Bibliogr. Antiq. p. 240.

** Romæ tria Panthea fuisse feruntur, unum Jovis ultoris, alterum Minervæ Medicæ, tertium itidem Jovis, a M. Agrippa restauratum, de quibus vide post alios, Guil. Fleetwoodi notas ad veteres Inscriptiones, statim ab initio, & Lipsium L. III. de Magnit. Rom. c. 6.

*** De Ara hac lege, quos diligenter afferunt Cel. Fabricius in Bibliogr. Antiq. p. 295. sq. & Rev. VVolfius in Cur. Philolog. p. 1261. sqq. Iis adde Tobiam Psannerum System. Theol. purior. gentil. Cap. XI. §. XIV. p. 310. Tobiam Eckardum in Testimoniis non Christianor. de Christo Cap. II. §. XIX. p. 51. & Vener. Jo. Laur. Mosheimium in Cogit. in N. T. L. I. C. IV. p. 77. sqq.

meminit aræ, nullo inscripto nomine. Hæc autem talis erat:

ΘΕΟΙΣ ΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΤΡΟΠΗΣ
ΚΑΙ ΛΙΒΤΗΣ
ΘΕΩ ΑΓΝΩΣΤΩ *
ΚΑΙ
ΞΕΝΩ.

Hinc aræ passim apud Latinos DIIS DEABVSQVE OMNIBVS, & DIBVS DEABVSQVE OMNIBVS erectæ. Vnde & in Iurejurando Hippocratis idem mos servatur: ἄμυνμι Ἀπόλλωνα ἰατρὸν, καὶ Ἀσκληπιὸν, καὶ Ὑγιήν, καὶ Πανάκειαν, καὶ Δίους πάντας τε καὶ πάσας Ἴσους ποιέμενΘ, ἐπιτελές ποιήσων κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὸν ὄρεον τόδε καὶ κρίσιν ἐμὸν ὄρεον τόδε καὶ Ξυγγραφήν τήνδε, id est, testor Apollinem Medicum, & Esculaprium, Hygiamque ** & Panaceam Esculapii filiam, &

* *Steph. Le Moigne* in Dissert. ad Jerem. XXIII. 6. statuit, Inscriptionem illam, literis Græcorum majusculis ita formatam fuisse ΑΓΝΩΣΤΟ ΘΕΩ i. e. ἄγνωστο θεῷ, more scilicet veterum, qui passim o.ῤ. & Ω in Manuscriptis & numis exhibeant. Res ipsa quidem negari non potest, cujus idonea exempla afferunt *Spanhemius* de Usu & præstantia Numismatum p. 73. edit. in *4. Monsfauconius* item in Palæographia p. 131. & *Cl. Mich. Rossal* in Tentamento Critico p. 15. Huc tamen ea observatio non pertinet, vel ideo, quod inscriptio ejusmodi Ararum non in gignendi, sed dandi casu, ex testimonio veterum, facta est.

** De cultu, quo Hygiæam Valetudinis Deam prosecuti sunt veteres, Conf. *Cl. Grofsi de Bose* Dissertatio, quæ Gallice prodiit Paris. 1705. 8. Latine recusa in *Cabri. sept.*

Et Deos ac Deas omnes, me, quantum in me erit, & quantum ingenium meum valebit, hæc omnia observaturum, quæ hoc jurejurando atque iis tabellis continentur. Cicer. ep. VII. l. XIV. statim ita sum levatus, ut mihi Deus aliquis medicinam fecisse videatur, cui quidem tu Deo, quemadmodum soles, pie & caste satisfacias velim. Et Serv. lib. I. Georg. ad hunc Vergili versum:

Dique, Deaque omnes, studium quibus arva tueri.
Post specialem, * inquit, invocationem transit ad generalitatem, ne quod numen prætereat; more pontificum, per quos, ritu veteri, in omnibus sacris post speciales Deos, quos ad ipsum sacrum quod fiebat, necesse erat invocari, generaliter omnia numina invocabant. Hinc & communes dI. l. XII. Æn. Sane sciendum, ut Servius l. IV. Æn. habet, Stoicos dicere unum esse Deum, cui nomina variantur pro actibus & officiis. Vnde etiamnum duplicis sexus numina esse dicuntur: ut cum in actu sunt, mares sint: feminae cum pariendi habent naturam. Hinc est Iovis oratio: *Cælicole mea membra Dei quos nostra potestas Officiis divisa facit.* Et Ægyptii, qui tamen simulacrorum cultores acerrimi habebantur, secreto unum Deum primitus colebant, ut ex Mercurio
Tris.

Stroph. VVolterreckii, Elect. Rei Numar. p. 23. fqq. Guil. Musgraviæ Exercit. de Dea Salute Lond. 1717. 4. & Cel. Christ. Gottl. Schwartzii Expositio Veteris Inscriptionis de Æsculapio & Hygea Diis φιλαθρώποις Altorf. 1725. 4.

* Hinc etiam apud *Homerum* sæpe occurrit formula *Τῆς θεῆς*, de qua satis copiose *Zacharias Boganus* p. 363.

Trismegisto patet. Non autem desunt argumenta, ex quibus probari posse videtur, gentilium aliquibus aliquid de Sancta Trinitate innotuisse. *Et sic unicum Deum Thau Celta prisca colebant; & tres Personas S. S. Trinitatis, Jesum Deum patrem, Beatum Deum Filium, & Tharamin Deum Spiritum Sanctum in uno Thau, id est, Deo venerabantur.* * Non enim tres sunt Dii, sed unus Deus. Anima enim, ut Tertulianus in Apologet. habet, licet falsis Diis exantillata, cum tamen respicit, ut ex crapula & somno, Deum nominat, & quod Deus dederit, omnium vox est. *In dicem quoque contestatur illum, Deus videt, & Deo commendo, & Deus mihi reddet. O testimonium anime naturaliter Christiana! Denique pronuncians hæc, non ad Capitolium, sed caelum respicit. Novit enim sedem Dei vivi. Ab illo & inde descendit. Inter primos autem Zoroastres occurrit, qui sic in Oraculis ait:*

Πάντα γὰρ ἐξέτελεσσε πατήρ, καὶ νῦν παρέδωκε
Δευτέρῳ.

Omnia enim perfecit pater, & menti tradidit

Secundæ.

Orpheus vero, ut Iustinus in Orat. ad Gentiles vult, ita in juramentis loquitur:

Οὐρανὸν ὀρκίζω σε θεῶν μεγάλῃ σοφῶν ἔργον,
Αὐτὴν ὀρκίζω σε πατρός, ἣν Φθίγγατο πρώτην.
Cælum te adjuro sapiens opus Dei magni,

X

Vo.

* Merum hoc commentum esse, ostendit Jac. Thoma-
sius programma te L. II. p. 596. sqq.

Vocem adjuro te Patris, quam protulisti primam.

Quid sibi vult, cum dicit, *Vocem juro Patris, primam, quam prodidit ore.* Αὐδήν, id est, *vocem*, hic λόγον. id est, verbum Dei nominat, per quod cælum & terra, & universa condita est creatura, prout nos divinarum sanctorum virorum prophetiarum docent, quibus & ipse aliqua ex parte in Ægypto operam navans intellexit; Verbo Dei omnem factam esse creaturam. Proinde ubi dicit:

Vocem juro Patris primam quam prodidit ore.
Verbis hisce illa adjungit:

Consilio ipse mundum cum conderet omnem.
Vbi verbum, *vocem*, dicit propter Poëticam carminis mensuram; quod vero hoc sic habeat, ex eo quod paulo ante dixit satis constat; nam carminis mensura permittente verbum nominavit: inquit enim:

Ἐὶς δὲ λόγον Θεῖον βλέψας, τῷ τῷ προσέδρευσ
Γένων κραδῆς νοερὸν κύττω, εὐδ' ἐπίβαινε
Ἀτρεῖς, μῆνον δ' ἐσόρα κόσμοιο τυπώτην
Ἀθάνατον, παλαιὸς δὲ λόγῳ περιεὶ δὲ Φαίνει
Ὡς ἔς' αὐτοτελής, &c.

*In Dei verbum afficiens, huic adsis semper
Desigens cordis intellectuale vas, recteque
insiste*

*Tramitem, solum autem intueri Mundi
Formatorem*

*Immortalem, quem sermo antiquus declarat.
Quod perfectus est.*

Epicarmus Comicus:

- - ἐστὶ κὶ θεῶν λόγος.

Ὁ λόγος ἀνθρώπων πεφύκε περὶ βίῃ κατα-
στροφάν.

Ὁ δὲ γὰρ τὰς τέχνας ἀπασὶ συνέπεται θεῶν
λόγος.

Διδάσκων αὐτὴς, ὅτι ποιεῖν οἱ συμφέρων.

- - Est etiam divinum verbum.

*Divinum hoc verbum adest homini usque
ad vitæ exitum.*

*Hoc omnibus divinum verbum artes suppetit,
Docens ipsos, quid conducibile facere opus sit*

Parmenides autem sic scribit:

Νῆς πατρὸς ἐρροίζησε νοήσας ἀκμαδί βυλῆ
Παμμόρφος ιδέας, πηγῆς δὲ μίας ἀποπλάσσει
Ἐξέδοραν, πατρὸς γὰρ ἔην βυλῆ τε τέλει τε,
ἀλλ' ἐμερίθεισαν νοερῶ πυρὶ μοιρηθεῖσαι
Εἰς ἄλλας νοερὰς, κόσμῳ γὰρ ἀναξ πολυμόρφῳ
Πρόδηκεν νοερὸν τυπὸν ἀφθιτον, ἢ κατὰ κόσμον
Ἰχνος ἐπειγόμενον, μορφῆς μετὰ κόσμου
ἐφάνθη

Παντοίοις ἰδέαις κεχαρισμένος, ὦν μὴ πηγῆ.
*Patris effudit deliberato & firmo consilio
Multiformes Ideas, ab uno autem fonte
avolantes*

*Exilierunt, quia a Patre consilium & finis,
Sed divise sunt intellectuali igni destinatae
In alias intellectuales. Mundo enim Rex
multiformi*

Produxerat intellectualem tyrum incorruptum, ad cuius

*Vestigium exiens mundum, mundus apparuit
Omnigenis Ideis dotatus, quarum unus fons.*

Item:

-- Ος ἐκ τῶν ἐκθροε πρώτῳ
Ἐσάμειν πύρι, πῦρ συνδέσμιον; ὄφρα
κρεάση

Πηγαίης κρεατῆρας ἐξ πυρὸς ἀνθῶν ὑπὸ λῶν.

-- *Amor divinus primus exiit ex intellectu
Indutus igni, ut igneum vinculum est, ut
temperaret*

Canales fontium, expanso desuper calore suo.

Pletho autem Gemiltus ait: *Verum Pater creavit formas intellectuales, quas huic menti tradidit disponendas. Et Proclus l. i i. in Parmenid. Hic intellectus quia solus decerpit florem mentis ex virtute Patris, possidet vim intelligendi, & virtutem distribuendi mentem seu intellectum paternum, omnibus rerum fontibus & principiis. Mercurius Trismegistus in Pimandro c. i. Ego sum lux & mens, Deus tuus, natura illa humida antiquior, quae ex umbra prodiit. Splendidus vero hic λόγος qui ex mente procedit, Dei filius Quod in te videt, auditque Domini λόγος. Mens autem, Deus pater. Non differunt hi inter se; & amborum unio, unio vitae est, &c. Item: Opifex hic Dei universorum Domini λόγος, primam, secundum illum, potestatem habet, non creatus, infinitus, ab eo procedens, imperat omnibus, quae Deus fecit; & perfectissimi perfectus Primogenitus, & genuinus Filius est. De Spiritu autem Sancto haec scribit; cap. III.*

III. in *Asclep.* „Omnis in hoc mundo species uno Spiritu vivificatur. Vnus Spiritus implet omnia.“ Mundus alit corpora, Spiritus animas. Spiritus vero Dei voluntati subjectus est, tanquam ejus machina seu organum. Omnia hoc Spiritu indigent, singula fovet, vegetat, vivificat, pro suo quæque modulo, & a sancto fonte procedit, & omnium viventium, omnium spirituum subsidium & præsidium est.“ *Item in Pimandr. c. III.* Erat in Abyssu umbra infinita: aqua vero desuper, & tenuis Spiritus intellectualis, per Dei virtutem in illa indigesta mole versabatur. Inde effloruit sanctus splendor, qui ex arena & natura humida, elementa emergere jussit. Dii vero ipsi, qui astra insident, locum capiebant, quem divinus ille Spiritus statuebat. *Deinde tres hypostases subjungit c. penult.* O vita, o lux, a vobis in nos benedictio currit. Gratias tibi ago ô pater, actus omnium potestatum. Gratias ago tibi, Deus omnium potestas actuum. Verbum tuum per me te laudet, per me mundus verborum recipit sacrificium hoc, meæ vires clamant, totum cantant, voluntatem tuam perficiunt. Tua voluntas abs te in totum, sacrificium verborum, ab omnibus excipere. O vita, totum, quod est in me salva. O lux totum illumina, Spiritus Deus. Verbum tuum me regit spiritifer opifex. Tu solus es Deus. *Plato in Epinomide:* Vnaquæque stella peragit cursum suum, secundum ordinem, quem constituit, ὁ τῶν πάντων θεοτάτος λόγος, divinissimum verbum. *Idem in Epist. ad Dionys.* De natura Primi ænigmatice loquendum est, ut si forte terra, marive periclitentur

literæ, legantur quidem, sed non intelligantur, Omnia sunt, circa Regem Vniuersi, & per eum & propter eum omnia, & is omnium quæ pulera videntur causa. Circa autem Secundum Secunda sunt, & circa Tertium Tertia, &c. *Numenius in l. de Bono*: Qui primum & secundum Deum cognoscere adfectat, recte distinguat oportet, & ante omnia mentem suam tranquillet; demum vero, invocato Dei nomine Theaurum cogitationum suarum exprimat. Exordiamur itaque hoc modo: Deus, Primum dico, qui est in semetipso, simplex est, sibi undiquaque cohæret, in se unum nusquam diuiduus; Deus etiam Secundus & Tertius unum est. Existimandum autem est, Patrem esse primum ejus, qui omnium opifex appellatur. *Plotin. Em. V. l. I.* Sunt tres primariæ hypostases: Vnus seu Bonum, Mens seu intellectus, & Anima Mundi: nec de his, nisi implorato Dei auxilio, & sedata mente loquendum. Si rogas, qua ratione gignat una aliam; de rebus sempiternis agimus. Itaque non est, quod quisquam temporalem hic generationem sibi fingat. Cum enim generationem dicimus, causam & ordinem tantum respicimus. *Em. V. l. VIII. c. V.* Quid profecerit, qui Deum contemplatus fuerit? Sane quod viderit Deum gignentem Filium, & in Filio omnia: Filiumque illum conceptum, absque labore tenentem, licet mundus hic qui tantopere placet, ejus imago sit tantum. *Em. VI. l. XIII. c. XXVII.* Deus amabilis idem & Amor est. Amor autem hic, amor sui. Est enim in se, & a se Pulcher. Quod vero totus sibi coexistere dicitur, locum habere nequit,

nisi

nisi id quod existit, & qui coexistit, unum & idem omnino sit. Si autem is, qui coexistit, & id cui coexistit, unum est, itemque quod appetit, & quod appetitur, unum: certe Appetitus & Essentia unum & idem erit. *Iamblichus in l. de Myster. c. XXXIX. sic scribit: Primus Deus ante ens, & solus, pater est primi Dei, quem gignit manens in unitate sua solitaria, atque id est superintelligibile. Estque exemplar ipsius, quod dicitur, sui pater, sui filius, unus pater & Deus vere bonus. Ille enim major, & primus, & fons omnium, & radix eorum, quæ prima intelliguntur, & intelligunt, scilicet idearum. Ab hoc utique uno Deus per se sufficiens se ipsum explicavit. Ideoque dicitur per se sufficiens sui, pater, per se princeps. Porphyrus explicans Epist. Platonis ad Dionys. citante Cyrillo l. I. contra Iulian. ait: Essentia Dei ad tres Hypostasēs sive subsistentias porrigitur. Est enim Deus supremus, qui proprie Bonus: post eum secundus, qui Opifex Vniversi; & Tertius demum Anima mundi: ad animam enim usque extenditur divinitas. Id autem sibi voluit Plato, ubi statuit tres Reges: Etsi enim pendent omnia ab his tribus, pendent tamen ita, ut primum a Primo, deinde ab eo, qui a Primo est, tertio a tertio qui a secundo procedit, ordine pendeant. Proclus in l. de Patriarch. Docet enim Intellectum æternum quidem esse, sed *πρωταίτιον* quendam esse, cui ille adheret, quia Prææternus ille ultra omnia. In æternæ enim Essentia esse Secundum, & Tertium, interque Prææternum & æternum, Æternitatem mediam sedere. Amelius acerrimus Christiani nominis hostis:*

Certe hic est, ille λόγος qui ab aeterno est, secundum quem factum fuit quicquid est, ut Heraclitus censuit. Et per Iovem idem ille λόγος, quem Barbarus ille apud Deum in principio fuisse ait, in confusione & dispositione rerum, & Deum esse, per quem omnia absolute facta sunt, & in quo vivunt, vitæque & essentia existunt. Hunc porro λόγον carne, humana indutum, hominem apparuisse, nec eo minus tamen majestatem naturæ suæ exercuisse, quin & hac vita solutum revixisse, & Deitatem resumpsisse, & Deum omnino fuisse, sicut erat antequam in corpus, carnem & hominem descenderet. *Theodoro vero Platónico dicitur Secundus ille νῆς ἐσιώδης, νοερά ἐσία, ψυφῶν πηγὴ, id est, intellectus substantialis, Substantia intellectualis, & Animarum fons. Et Apollo ipse Pythius seu demon necessitate coactus Trinitatem docuit:*

Μὴ ὄφελος πυματόν με καὶ ὕστατον αὐτίς
ἐρίομαι

Δύσνης προπόλων περὶ θεσπεσίῃ γενιτῆρῃ
Ἄμφιτε τηλυγέτοιο παρομφαίῃ βασιλῆϊ,
καὶ πνοιῆς, ἢ πάντα πέριξ βοτρυδὸν εἴχει,
Οὔρεα, γῆν, ποταμὸς, ἄλλα, τέρταρον, ἡέρα,
πῦρ τε,

Οἷ με καὶ ἐκ ἐθέλοντα δόμων ἀπὸ τῶνδε διώξεις,
λυτικὴ ἐρημαῖον δὲ λελείψεται ἔδος ἀφῆτορ.

*Neme extremum & ultimum ipse velis in-
terrogare*

Infelix sacerdos de divino Genitore

Deque charo & unico Filio celeberrimi Regis,

Et

Et Spiritu, qui omnia circum affatim continet,

Montes, terram, fluidos, mare, tartara, aërem, ignem,

Hec me, etiam nolentem Spiritus ille bis adibus expellit,

Actutumque desertum linquetur limen hoc fatidicum.

Serapis consulenti Thali Ægypt. Regi talibus respondit:

Πρῶτα Θεός, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς,

πάντα δὲ σύμφυτα ταῦτα καὶ εἰς ἓν ἔοντα τέτυκται,

οὐ κρείττον αἰώνιον· περὶν ὠκασί θνητῆ βαδίζε, τὸν βίον ἀδελον διανύων, σὲ πολὺ κρείσσων.

Primum Deus, dein Verbum, Et Spiritus cum ipsis,

Omnia vera cognata illa, Et in unum compacta,

Cujus potestas aeterna: citis pedibus mortalis abi,

Vitam qui ignotam transegit, te potior est mulso.

Sambethe:

πάντα τρέφον κτίσεν, ὅσις γλυκὺ πνεῦμα ἅπασιν κάτθαντο καὶ ἡγητῆρα θεῶν πάντων ἐποίησεν.

Omnia nutricientem Creatorem, qui dulcē spiritum omnibus

Rectorem deorum omnium fecit.

Eadem:

Αὐτὸν σὸν γίγνωσκε θεὸν θεῶν υἱὸν ἔοντα.

Ipsium tuum cognosce Deum Dei filium existentem.

Chalcidius in Platon. Timæum sic scribit: *Origo rerum, ex qua cæteris omnibus quæ sunt, substantia ministratur, Deus summus & ineffabilis est. Post hunc Providentia ejus, secundus Deus, lator legis & utriusque vitæ tam æternæ quam temporariæ, Tertia porro est substantia, quæ secunda Mens, Intellectus quo dicitur, quasi quædam legis æternæ custos, &c. Porro summus Deus jubet, Secundus ordinat, Tertius intimat, Anima legem agunt, Lex vero ipsam fatum est. Huc forsitan Sacra Triplicis Mithræ apud Persas referenda, quorum Dionysius Areopag. Epist. VII. ad Polycarp. meminit: τῆτο τᾶς Περσῶν ἱερατικᾶς ἐμφέρεται Φήμιας, καὶ εἰσέτι μάγοι τὰ Μνημόσυνα ἔ Τριπλάσις Μίθρα τελῶσιν, id est, hoc in sacrarum apud Persas ceremoniarum ostentis circumfertur; & deinceps Magi Mnemosyna Triplosi seu Triplicis Mithræ perficiunt. Ad quem locum Georgius Pachymerius, Persæ, inquit, τὸ παρὲλθαιμα τῆς ἡμέρας ἐκείνης διὰ τῆς τελειτῆς τῶν Μνημοσύνων, ἔ Τριπλάσις σημαίνουσιν, hoc est, extensionem illius diei in sacris, quæ Mnemosyna, seu Memoria Triplosi, id est, Triplicis Mithræ appellatur, denotant. Ecce unanimem etiam Ethnicorum consensus de S. S. Trinitate: quæ Trinitas est essentia, Deitate, bonitate superior (verba sunt Dionysii Areopag.*

pag. in l. de Trinit.) divina Christianorum sapientia dux, dirigit nos in ipsum super ignotum & præfulgens, excelsum mysteriorum eloquiorum culmen, ubi simplicia & absoluta, immutabiliaque Theologiæ mysteria latent, ad aperta præfulgente quadam silentii clam sacram docentis caligine, quæ ubi maxime videtur obscura, ibi supra modum lucem profert exuberantem: illic quod tangi & videri non potest; splendoribus plusquam pulvis ad exuberantiam implet omnes quasi captos oculos intellectus. Et hæc etiam, ut Sacrum Cod. utpote in quo luculentissima de hac S. S. Triade testimonia existant, silentio transgrediar, fuit Priscorum Iudæorum sententia & fides; de quibus etiam Apollo Pythius hoc confirmat:

Πολλὰς καὶ Φοινίκης ὁδοὺς μακάρων ἐδάτησαν
 Ἀσσυρίοι, Ἀυδοί τε, καὶ Ἑβραίων γένος ἀνδρῶν.
 Multas etiam vias Dæorum Phœnicis monstrarunt,
 Assyrii, Lydique, ac genus virorum Hebræorum.

Quos etiam in hisce solos Sapientes vocat:

Μῆνοι χaldaῖοι σοφίας λάχον, ἠδ' ἄρ' Ἑβραῖοι
 Ἀυτογενέλθον ἀνακτα σοβαζέμενοι θεῶν ἀγνώε.
 Soli Chaldæi sapientiam acceperunt, uti & Hebræi
 Ex seipso natum regem venerantes Deum pure.

Moderni autem Iudæi adducta ex Veteri Instrumento testimonia in alienum detorquent sensum. Rab. Iudas Nagid, qui a Iudæis Propheta dicitur; cum rogatus esset, quodnam esset nomen illud duodecim literarum, respondit: אב כן רוח הקרוש
 Pater filius & Spiritus Sanctus. Idem, quod esset nomen XLII. literarum: אב אלהים כן אלהים רוח אלהים הקרוש שלשה באחד ואחד
 בשלשה:

בשלשה *Pater est Deus, Filius Deus, Spiritus Sanctus est Deus, tres in uno, & unus in tribus.* Est & aliud nomen XLII. literarum, ut Petrus Galatinus in l. de arcanis Cathol. rel. tradit, c. XI. & XII.

אב אל בן אל ורוח הקדש אל אלה לב

Pater Deus, Filius Deus, S. S. Deus: at non tres Dii, sed Deus unus. R. autem Bechai in principio Genes. fol. V. col. 2. scribit: nomen quadraginta duarum literarum desumi ex primo & secundo versu principii Genes. a litera **ב** vocis **בראשית** usque ad **כ** vocis **ובחיו**, quæ sunt XLII. literæ, ex quarum varia & multiplici combinatione Cabalisticis nota, fit nomen expositum per XLII. literas. Ex metathesi autem literarum seu **תמורה** quo decies transponitur nomen **יהוה**, eliciunt **יהוהי**, **הוהי**, **יהוהי**, **הוהי**, **יהוהי**, **הוהי**, **יהוהי**, **הוהי**, **יהוהי**, **הוהי**, atque hæc omnia unum nomen Dei esse vere Cabalisticis sentiunt. Si autem Acrostichon sumas, ex qualibet litera vox descendet: **ישוע האב ורוח הקדוש**, Iesus, Pater, & Spiritus Sanctus. Si autem numerum elicis juxta tenorem Judaicum, ut **י** x per x multipliciter, **ה** per v. **ו** vero per VI. & **ה** per v. exurgit numerus CLXXXVI. quem etiam referet tibi vox **המקום** locum significans, modo **ה** præfixum duplicetur, quod Rabinis infinitum seu illocalem Deum notat, qui nullo loco capitur, sed omnibus rebus locum dat. R. Hanani in tractatu **העוב** de speculatione scribit: *Isi tres qui unum sunt, eam inter se analogiam habent, quam Vnus, Vniens, Vnitum, & Vnum omnino punctum sunt, nempe*

nempe Dominus univ[er]si. Et R. Ishac ספר היצירה tres notat numerationes supremas in Ein-soph, id est, infinito: כתר בינה כתר intellectum, sapientiam, Coronam, quæ (addit Rab. Assen in l. אורה שער) tribus jod, * subnotato Camets ייי designare mos erat. Is autem יהוה, is qui est, Deus æternus. R. Azariel in Tractatu de Sanctitate: ספר היצירה *Spiritus producit Verbum & vocem, non labiorum biatu, aut lingue sermone, aut hominis sufflamine, sed hi tres unus Spiritus sunt, nimirum Deus utrus; hoc autem juxta illud, quod in libro de hominis creatione legitur: Vnus Spiritus bene vivens, benedictum nomen ejus, qui utrus in secula seculorum, Spiritus, Verbum, Vox, id est, unus Sanctus Spiritus & ab uno Spiritu Spiritus div.* Hinc & priscei illi Thalmudistæ constituerunt, ut unusquisque bis hunc versiculum, qui in ץ L. reperitur אל אלהים יהוה דבר Dominus, Dominorum Iehova, loquutus est, pronuntiaret. Scholiastes ad hunc locum, repetitione Prophetæ, tres מרות seu proprietates inuere scribit, per quas Deus creavit mundum. Hinc R. Moses Hadarsan scribit Deum verbo suo, & R. Simeon, Spiritu oris sui creasse mundum. Recte itaque R. ille Simeon, Ben-Iohai

* Ex hac scriptione nominis יהוה per tria jodbin non præter rem quidam argumentum SS. Trinitatis a veteribus Judæis creditæ repetunt: vide B. *Christoph. Helvicum* in Elenchis Judaicis p. 178. ed. Cl. *Crenth, Petr. Haberkornian* præf. ad Syntagma II. p. 13. & *Athanasium Kircherum* in Oedipo Ægyptiaco. Tomo II. p. 114. sq.

Iohai in Zohar, profert locum R. Ibba in Deuter. ubi hæc verba: *אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד* *Iehova Dominus noster, Iehovah unus.* Per primum *יהוה* inquit R. Ibba, quod Dei incommunicabile nomen est, intelligit Patrem Omnium Principem. Per *אלהינו*, Deum nostrum, Filium omnium scientiarum fontem. Per secundum *יהוה* Spiritum Sanctum ex ambobus procedentem, qui quidem Vocis mensura est. Vocat vero Vnum, quia individuus est; nec revelabitur hoc Arcanum ante adventum Messie. Idem R. Simeon in c. VI. Esai. Sanctus, Sanctus Sanctus Dominus Deus Sabaoth, Sanctus, ait, Pater, & Sanctus Filius, & Sanctus Spiritus Sanctus. Hinc R. Ioseph Castellanus: *Lux animæ Messie, Deus vivens, Deus vivens, Fons aquarum viventium, & animæ Messie rivus vitæ.* Et rursus: *Solus Messias Deum plene cognoscit, quia Messias Lux Dei, & Lux gentium; & propterea novit Deum & nascitur a Deo.* Philo Iudæus: *Deus; inquit, summa generandi facultate præditus est, & secundum eum, ὁ τῆ θεῆ λόγος, Verbum Dei.* Item: *duo sunt primi, unus est λόγος divinus; alter Deus ipse, qui ante hunc λόγος; hic autem λόγος principium & finis τῆς ἀρεσκείας, id est, beneplaciti seu voluntatis divinæ.* Et hæc erat doctrina in scholis Iudæorum recepta, ut Phil. Mornæus cap. VI. de Ver. Chr. Rel. loquitur & vera Cabala: nec vero antiqui Rabbinæ illi tres in una essentia hypostasas rejiciebant, sed incarnationem Verbi, id est, Secundæ Personæ ab ea fide derivatam oppugnabant, quam Majestati divinæ minime convenire arbitrabantur. Solenne est Pythagoræorum juramentum.

ramentum, quod in Pythagoræ aureis earminibus refertur :

Οὐ μὰ τὸν ἀμύττηα ψυχᾷ παραδόντα τετρακ-
τῶν

Παγαίνωνάς Φύσιως.

*Ita certo per eum, qui anima nostra tribuit qua-
ternum*

Fontem perennis natura.

Quid per τετρακτῶν* sibi velit, nescio sane. Macro-
bius quidem l. I. Somn. Scip. e. VI. dicit, Pytha-
goricos quaternarium numerum (τετρακτῶν) eum
significat) quasi ad perfectionem animæ pertinen-
tem, inter arcana adeo venerari, ut ex eo & juris-
jurandi religionem sibi fecerint. Causam eius rei
non explicat: Suidas vero hanc profert, quod ele-
menta rerum hoc numero consent. Vid. & Plu-
tarch. l. I. de placitis Philos. Forſitan τετρακτῶν vo-
luit esse τετραγράμματος, quod ne temere profa-
naret propalando τετρακτῶν nominavit. *Pythago-
ras enim hic, ut Justin. in Orat. contra Gentiles ha-
bet, Philosophiæ suæ præcepta per symbola arcana
tradidit, digna & ipso Ægyptia peregrinatione de
uno & singulari Dea sensisse videtur.* Conf. de hoc
Epiphani. in comp. Cathol. fid. Clemens insuper
Alexandrinus Stromat. l. 2. circumcisum tradit:
Pytha.

* *Godefridus Wendelinus* Pythagoræ τετρακτῶν nihil aliud
significare, conjectat, quam nomen Dei τετραγράμματος,
idque a Daniele, magorum principe, etiam accepisse,
in dissert. de Pythagoræ tetracty; quam ejus senti-
entiam itidem calculo suo approbat *Petr. Dan. Haasius*
in Demonstrat. Evang. p. 414.

*Pythagoras cum Ægyptiorum Prophetis congressus est, propter quos etiam fuit circumcisus, ut adyta ingrediens Ægyptiorum mysticam disceret Philosophiam, & cum Chaldaorum & Magorum versatus est prestantissimis. Et eam quæ nunc vocatur Ecclesiam significat id, quod apud ipsum est εὐαξαοείον. Et in l. V. Strom. Omnino Pythagoras, & Socrates, & Plato dicentes se Dei vocem audire, rerum universarum conditionem contemplati sunt, accurate a Deo factam, quam etiam indefinenter contineat, Audiverunt enim Moysen dicentem: dixit & facta sunt; mundum Dei opus esse describentem, D. Ambrosius l. I. Epist. VI. Nam cum ex populo Iudeorum, ut plerique arbitrantur, genus duxerit Pythagoras, ex ejus disciplina derivavit etiam magisterii præcepta. Vide Numenium apud Originem l. I. Adversus Celsum. Cæterum quatuor Literarum nomen mysticum est, quo illi circumdabantur, qui soli adytum ingrediebantur. Quaternarii numeri potestas admiranda ut sit, illud potissimum facit, quod consensu tacito gentes fere omnes præcipuum Dei nomen quatuor modo literis enunciant: quæ res citra diviniorem afflatum non videtur potuisse contingere. Nam quem nos Deum nuncupamus Ægyptii Theut, Persæ dicunt Sire, Magorum disciplina Orsi, unde profuxit Oromafis. Iam apud Hebræorum gentem celebre est quatuor literarum Dei facrum nomen, quod inde Tetragrammaton dicunt; & alia voce exprimitur, quæ Adonai est, quæ apud eos tamen Adni scribitur, significat autem Dominum nostrum. Græcis vero *Ιεός* appellatur;*

Pri-

Priscis Germanis Diet, junioribus Wort, Arabibus Alla; Jesu autem salutare numen ab Angelo accepimus. Huc adde Sclavorum Buch, Polonorum Buog, Pannonum Istu. Ne vero quis ineffabile nomen Tetragrammaton objiciat, quod nulli ex gentibus * cognitum fuerit: sane Rabface Sanna-cheribis Regis dux Esaia c. xxxvi. vers. 15. sapissime nomen יהוה repetit: neque confidere vos faciat Hizkyahu in יהוה dicens, eruendo eritet nos יהוה. Nomen etiam illud suum, & nomen suum magnum appellat D. O. M. Exod. vi. vers. 3. Quid? quod & sapissime a Jeremia profertur in magna plebis congregatione, Jer. c. xiv. vers. 22. Nec Sibyllam latuit cognitio Tetragrammati. Sic enim illa:

Αὐτὸς δὴ θεὸς ἐστὶ ὀπλάσας τετραγράμματος
 Ἀδάμ,

Ἀπολίην τε, δύσιν τε, μισσυμβρίαν τε, καὶ ἄε-
 κτον.

*Ipse enim Deus est, Tetragrammaton fingens Ad-
 am,*

Ortus, occasus, meridiem, Boreamque.

Tertullianus in Apologet. *Vnicuique etiam pro-
 vinciae & civitati suas Deus est, ut Syria Astarte, ut
 Arabia Dusares, ut Norici Belenus, ut Africa Cae-
 lesis, ut Mauritanie sui Reges. Multi autem Reges
 Maurorum Iuba dicti sunt, ut Aegypti Ptolemai, vel
 Pharaones. Vide Lactant l. I. c. V. Minutius Felix:*

Y

Juba

* De vestigiis nominis Jehovah apud Ethnicos confer
Sieph. le Moine Dissert. ad Jerem. XXIII. 6. p. 50. seqq.

Juba Mauris volentibus Deus est. Sane si pauxillum contrahas elementa ex יְיָ יְיָ Juba resultabit. Namque Phœnicum seu Maurorum idioma erat ex Hebræa conflatum lingua. Cujus vestigia luculentissime in Plauti Pœnulo apparent. *Avo* enim illud Hannonis ex Hebræo יְיָ יְיָ descendit, & *Donni* illius ex Hebræo יְיָ יְיָ est per Aphæresin, & *Souffez* eorum Iudices ex Hebræo יְיָ יְיָ, & *Elsa* ab יְיָ יְיָ & יְיָ, & Ditho a יְיָ יְיָ. Sed & Græcorum Ἰαῦ & Ἰαὼ & Ἰσωὶ ab hoc descendit, ut ex Diod. Sicul. l. I. Clement. Alexand. Strom. v. Euseb. Apodix. iv. Theodoret. quæst. xv. in Exod. patet. Videatur & Philo Byblius referens Sanchoniatonem Troicis temporibus res Judaicas conscripsisse: εἰληφότα ὑπομνήματα παρὰ Ἰερουβάλμ ἔ ἰερῆως θισῆ ἔ Ἰσωὶ, id est, accepisse eas a Ierombalo sacerdote Dei Ievo. Si enim contrahis hanc vocem, Latinamque terminationem adhibes, Iovis * erit. Hinc D. Paulus Aëtor. c. xvii. vers. 28. dicit: ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς πομπῶν εἰρηκασί, ἔ γὰρ καὶ γίνεῃ ἰσμὲν, id est, uti ἔ quidam apud vos Poeta dixerunt, ejus enim ἔ genus *fumus*. Quod ** Arati est, in Phænomenis hunc

ver-

* In voce ἰοθῆῖ vestigia vocis *Jebobab* deprehendi contendit *Edmundus Duckinsonus* in Delphis Phœnicizantibus, Cap. IX. p. 83.

** *Arati* hic versus est in limine Phænomenon ejus, ad quem proinde D. Paulum respexisse, præter veteres Patres, recentiorum plerique existimarunt. Vide in primis *Grotium* de Veritate Relig. Christ. L. I. T. III. Opp. p. 15. *Dilberum*, in Dissp. Philolog. T. I.

versum habet. Ex quo Apostolus citavit; ille tamen: *Jovis genus sumus, hic Jovæ.* Namque ut Leontius ad Aratum refert: "Αρατὸ κατὰ τὴν κοινὴν δόξαν εἰρημῶς Διὸς τ' ἄνομα αἰς ἂν τῶν ὄντων βάσις, id est, *Aratus secundum vulgi opinionem, Jovis nomen expressit, ut entium fundamentum.* Hinc Chrysostronus Homil. III. in Epist. ad Tit. de Arati hisce verbis: ἔτα ἔ Διὸς εἰρημῶνα εἰλκυσι εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὰ προσήκοντα τῷ Θεῷ, ἐπι καὶ τὸ Θεοῦ ὄνομα αὐτῆ μόνε ἐστὶ, καὶ παρανόμως ἐπικεῖται τοῖς εἰδώλοις, id est, *Hanc ea quæ de Jove dicuntur trahit ad Deum, verum quæ Deo conveniunt ut quæ improprie Jovi sunt tributa, ea Deo reddidit, cum nimirum illius sit tantummodo nomen Deus, & non sine injuria Idolis imponatur.* Minutius Felix: qui Iovem Principem voluit, falluntur in nomine, sed de una potestate consentiunt. Quamvis Origenes l. IV. contra Celsum nolit Deum verum Iovem vocari

Y 2

ob

p. 274. *Rudolph. Cudworthum* in System. Intellect. hujus universi p. 475. *Frider. Strunzium* in Diff. Philolog. III. de hoc dicto Witteb. 1719. habitis, & *Cl. Fabricium* in Biblioth. Græc. lib. III. p. 397. ita scribentem: *Neque forte erraverit, qui dixerit, S. Paulum Apostolum, cum versiculum hunc commendavit Atheniensibus, non respexisse ad solum popularem suum Aratum, Cilicem, sed etiam ad Cleantem, qui Athenis dixerat, & in cujus hymno jam laudato versus statim quarto diserte legitur: ἰσθὺ γὰρ γίνος ἰσθίς. Euthalius a Viro Clariss. Laur. Zacagnio non ita pridem edidit p. 420. notat, ab eum a Paulo allegatum esse Ἀράτι Ἀρκαίου καὶ Ὀμήρου ποικύ. Sane Homero quoque audis Jupiter κατάγ ἀρδῶν τε Θεῶν τε.*

ob spurcitiem, quæ de Iove ficticio circumferuntur : sed tamen multa a Sanctis Viris, Ecelesiæque luminibus, quæ ab Idololatrâ usurpabantur, deducta leguntur, Sic D. Petrus in Act. *τῆτον τὸν Θεὸν σέβετε, μὴ κατὰ τὰς ἑλληνας :* *hunc Deum verecimini, sed non sicut Græci.* Ad hæc Clemens Alexandr. l. V. Strom. *μὴ τοῖνον, Φησὶ, σέβετε, οὐκ εἶπεν, Θεὸν, ὃν οἱ Ἕλληνας, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὰς ἑλληνας. τὸν τρόπον τὸν τῆς σεβήτεως ἐναλλάττων τῷ Θεῷ. ἔχῃ δὲ ἄλλον καταγγέλλων, id est, non igitur, dixit, ne veneramini Deum, quem Græci, sed non sicut Græci. Modum cultus immutavit, baud alium Deum predicavit.* Et D. Paulus Act. c. xvii. vers. 23. Ignotum Deum, qui Athenis colebatur ad veri dei cultum trahebat: *ὃν ἂν ἀγνοῦντες εὐσεβεῖτε, τῆσον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν, id est, hunc igitur agnoscentes honorate, quem ego predicō vobis.* Et Tertullianus in l. de Iudicio Domini, in sacro opere invocat Musas :

Quis mihi ruricolos aptabit carmine Musas ?

Et:

Iam mihi luciferas liceat contingere Musas.

Sed quia in omnibus sacrificiis & precationibus divi patres vocabantur, ex voce Ἰουά, vel Ἰαώ deductum Iovis accepit vocem patris, & factum inde Iovispater: inde in Iupiter transiit. Non enim Iupiter dictus quasi Juvans pater, ut Laetant. l. l. c. XI. Gellius l. v. c. xii. Cicero, Cato de re Rustica c. CXLI. volunt, sed potius a Ἰουά. Hinc & Iupiter Sabazius vel Liber Sebadius, ut Macrobi. l. I. XVIII. Saturn. scribit a Ichova Sabaoth de-

descendit, quod Ieremias ceu proprium Dei T. O. M. nomen passim inculcat. Ahiæ Regem fuisse dicunt, & eum ceu peregrinum sannis excipit Aristophanes. Cujus & Cicero l. II. de Leg. & l. III. de N. D. meminit, cum Plutarchus in Symp. l. IV. c. V. præter Orpheum, qui sic canit :

Κλύθι πάτερ, κρόνος υἱὲ Σαβάζιε, κύνιδι δαίμων.
Audi pater, Saturni fili Sabazie, splendide demon.

Cæterum semper aliquid veri in Ethnicorum sacrificiis & Diis fictitiis latuit, quod saniores etiam expressis fere verbis tradiderunt. De quorum traditionibus ex Sacris petitis literis confule Peucerum in Θεωμαντεία. A quo Synesius in Εἰκομιο Καλιτῆς minime discordare videtur, de Ægyptiis sic referens : Περ' Αἰγυπτίους τὰ προφητικὰ γένη βαναύσοις μὲν καὶ χηρώναξι οὐκ ἐπιτρέπεται δημογεγεῖν εἶδη θεῶν, ἵνα μὴ τι, τοῖσδε παρανομήσωσιν, ἀλλὰ τοῖς μὲν ράιμφισι τῶν ἱεράων καὶ τῶν ἱβίων, ἀ τοῖς προτεμενίσμασιν ἐγκολάπτῃσι, καταμωκῶνται τῷ δήμῳ. Αὐτοὶ δὲ καταδύντες εἰς τὰς ἱερὰς χηραμὰς, ἀπ' ἀν' ἀπεργάζονται περιτέλλῃσι. καὶ ἐστὶν αὐτοῖς κωμασηρία, τὰ κιβώτια, κρύπτοτα, Φασί, ταύτας ἴας σφαίρας, ἀς ὀδημῶν ἰάν ἰδῆ χαλιπανεῖ. τὸ δὲ ράιςον καὶ σαυλασῆται. δεῖται γὰρ τεραλείας, πῶς δὲ ἔ μέλλῃ ἰδῆμός γε ὦν, id est, *Apud Ægyptios Prophetarum & profanarum rerum artificibus minime permittunt formare simulacra Deorum, ne scilicet in opere transgredorentur. Sed Accipitrum & Ibidum Rostris, quæ in vestibulis fanorum insculpunt, plebem deducunt. Ipsi in sacra descendunt antra, ubi secreto*

temperagunt. Habent etiam κομασῆρια, quæ arcæ*
 sunt, quasdam, ut ajunt, occultentes sphaeras; quas
 si conspiceret vulgus, moleste ferret: Nam quod in-
 tellectu facillimum est, despicit, & prodigiosis opus
 est ei mendacis. Neque aliter fieri potest, cum scilicet
 vulgus sit. Et Clemens Alex. Strom. l. V.
 ἐν τῶν καλεμένων παρ' αὐτοῖς κομασῆριαις, τῶν
 θεῶν χρύσεια ἀγάλματα, δύο μὲν κύνας, ἓνα δὲ
 ἰέρακα καὶ ἴβιν μίαν περιφέρεισι, id est, in iis quæ
 ab ipsis vocantur Deorum κομασῆρια, aureas imagines,
 duos quidem canes, unum autem accipitrem, &
 ἴβιν unam circumferunt. Et populus natura
 maxime stupidus est, præsertim circa religionem.
 Vnde ab Hierophantis illis priscis, ne religio vile-
 ceret, variæ numinum formæ effingebantur. Ille-
 cebris enim opus erat, quo animi hominum allice-
 rentur. Quod & Strabo l. 1. observavit: εἰ γὰρ
 ὄχλον τε γυναικῶν καὶ παντὸς χυδαίης πλῆθους
 ἐπαγάγειν λόγῳ δυνατὸν φιλοσόφῳ, προκαλέ-
 σαθαι πρὸς εὐσεβειαν, καὶ ὁσιότητα καὶ πίστιν.
 ἀλλὰ θεῖ καὶ διὰ δεισιδαιμονίας. τῆτο δὲ οὐκ ἄνευ
 μυθοποιίας καὶ τερατείας, id est, non enim ur-
 bam mulierum & omnis vulgaris multitudinis indu-
 cere sermone possibile est Philosopho, ut provocentur
 ad pietatem, & Dei cultum & fidem. Sed oportet
 su-

* De cistis sacris mysticis, vide Rubenium in Dissert. de nummo Asiæ receptæ, Jac. Gutherium, L. I. de jure Pontificio Rom. c. 25. Vaserum, L. I. c. 22. de antiq. Nummis Hebræor. Chaldæor. & Syrorum, Spornium in Miscellan. p. 26. & Cl. Zornium Biblioth. Antiq. & Exeget. T. I. p. 773.

superstitionem adhibere. Sed non fieri potest sine fabularum fictione, & prestigiis. Namque, ut Synesius in Encom. Calvitii ait, τὸ ῥᾶσον καταγαλάσονται ὁ δῆμος. δέται γὰρ τερατείας, hoc est, quod intellectu facillimum est, despicitur a plebe: prodigiosæ narrationes adhibeantur necesse est. Merito igitur eos Prudentius deridet:

Quos lana terret discolors instipite,

Quos sæpe falsus circulator decipit;

*Quibus omne sanctum est, quod cavendum vanule
Edentularum cantilenæ suasferint.*

Hinc etiam Athenienses, cum D. Paulum prædicantem audirent Jesum & Resurrectionem, id est, ἀνάστασιν, ut verum Deum nova Evangelii prædicatione agnoscerent perperam ejus verba intellexerunt, & tam Anastasin, quam Jesum adorandum statuerunt: illum Deum, hanc Deam statuentes: quod non obscure innuit Chrysofostomus ad Act. Apost. c. XVII. vers. 18. * Et optimam Druydum seu sacerdotum Celticorum sententiam de Deo exteræ nationes præsertim Romani ad suos trahebant

Y 4

Deos;

* Eandem sententiam Chrysofostomi auctoritate adducti, alii suam fecerunt, nominatim *Roufus* in Archæologia Attica II. I. p. 67. *Jo. Seldenus* de Diis Syris p. 33. *Alex. Morus* in Notis ad Novum Fædus p. 96. 98. *Hammondus* ad h. l. & *Jo. Spencerus* de Leg. Rit. Hebr. p. 1202. Recte vero statuunt, qui ἀνάστασιν ex ipsorum Atheniensium sententia de resurrectione mortuorum interpretantur. Vide, quæ pro illa expositione afferunt doctissimus *Rich. Bensleius*, in Concione II. de Stultitia Atheismi p. 66. ed. Lat. *Cornel. Adamsi* Observat. Theologico-Philolog. p. 238. nec non *Rcv. Wolfus* in Cur. Philolog. & Crit. p. 1256. seq.

Deos ; quod etiam de Judæis fecerunt, ut ex Justino & Tacito patet ; perque Theutaten Mercurium, per Hesium Martem, per Belenum Appollinem, per Tharamin Iovem intelligi volebant. Sed hoc falso, & optimis Druydis maximam facientes injuriam. Sed tandem & tempus multa immutavit, Diabolusque astu & tyrannide horrenda multos abusus veritati immiscuit. Hujus enim partes, ut Tertullian. de præscript. hæretic. refert, intervertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacras in idolorum mysteriis æmulatur. Sicut enim carbonibus accedit, ut facile ab admotis facibus inflammantur (liceat autem mihi ut verbis Synesii Cyrenæi l. I. de Providentia) quod jam antea ad ignem concipiendum sunt idonei ; Ita Dæmonis natura cum affectibus scateat vel potius viva quædam sit, & motus compos affectio, ubi ad animam accessit propius, eam, quæ in hoc est, affectionem commovet & producit facultatem in opus ; Impressionem enim facit, quicquid facit. Quicquid autem actionem aliquam excipit, id ei assimilatur, a quo afficitur. Sic libidinem, sic iracundiam, & quæcunque his genuina mala, dæmones consuetudine sua in animis, per eas partes quæ ipsi congruentes sunt, accendunt ; quæ partes & naturaliter præsentiam ipsorum sentiunt, & ab ipsis cum agitantur, tum confirmantur, ut contra mentem insurgant, donec vel totum animum subegerint, vel ab expugnatione desperent. Hoc certamen omnium maximum est ; nec enim ullo vel tempore, vel modo, vel loco cessant impetere ; & unde minime aliquis putet ab ea parte adoriun-

riuntur. Undique laquei, undique insidiæ, nullam intestini a se belli contentionem omittunt, donec expugnent vel deficiant.

CAP. XIII.

Ihs. Ex Hebræo. In voce hoc nomen Dei. Gentes ex Virgine nasciturum Deum credebant. Causa. Ara a Druidis Virgini partitura erecta. Chinensibus simile idolum. Testimonia Veterum de Christo nascituro ex Virgine. Virgo in primo decano Virginis, sphaera Persica symbolum nativitatibus Jesu. Rabbiorum sententia. Tempus nativitatis Messia. Elapsum jam tum. Vocatio Gentium. De Christo nascituro, morituro, & resurrecturo Sibylla & aliorum testimonia Ethnicorum. Ipsa oracula.

Restat jam ut de Iside verba faciamus, & quid sub ea intellexerint verbis & testimoniis declaremus. Et, si originem* vocis acutius perquiramus, videmus hanc ab Hebræo descendere. **אִישׁוֹן** siquidem virgo vel virago, a radice **אִישׁ** vir, redditur. Author libri Zororhammor fasciculi myrr-
Y 5
hæ

* Doctissimus *Th. Hyde* in not. ad itiner. mundi *Perisæli*, eam dictam putat quasi **אִישׁוֹן** succum terræ, aut humorem, *Braunius* **אִישׁוֹן** sive *Osiridis* uxorem dictam vult, *Clericus* ab Hebræis derivato nomine **אִישׁוֹן** vetus appellat, *Petrus Juricus* in *Histor. dogm. & rituum P. III.* p. 527. existimat dictam quasi **אִישׁוֹן** ipsa est, sive **אִישׁוֹן**. *Blasius Caryophilus* a curando dictam observat: Arabes enim, quorum linguæ affinis Ægyptia, *Afa* curam dicunt; unde *afon* Medicus, *afaron*, medicamentum. Conf. *Jo. Olive* in *Marmor Isiacum*. p. 36

*Non enim quisquam mortalium videre posset eum,
qui hominibus imperat*

*Nisi unigenitus quidam profectus ab origine anti-
qua gentis*

Chaldæorum, sciebat enim astri cursum.

Nec enim verba hæc, ut quidam inepte putant, de Abrahamo intelligenda; quid enim *μνηογενής* sibi vult? Certe Abraham non fuit unigenitus. Et oracula Iudæos alias Chaldæos vocant; inter quæ hoc unum, quod etiam Christum hominem fore prædixit, deque passione ejus mentionem facit:

*Θητὸς ἐν κατὰ τὰ ἑξῆς, σοφὸς τε ῥα παῶδισιν
ἔργοις,*

*Ἄλλ' ὑπὸ χaldaίων κριτῶ ὄπλοις συναγωθείς,
Γόμφοις καὶ σκολόπεσι πικρὴν ἀπέταξε τε-
λευτήν.*

*Corpore erat mortalis, sapiens per facta stupenda,
Sed a Chaldæis in judicium conductus,*

Clavis & lignis crudelem sortitus est exitum.

Est vulgatissimum illud:

*Παῖς ἰβραῦν κέλεται με θεοῖς μακαρίσασθαι
ἀνάστων*

*Τὸν δε δόμον προλιπεῖν, καὶ εἶδεν αὐθικὴ κίβη-
σαι,*

Λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἱμετορείων.

Puer Hebraeus jubet me Dis boatis imperans

Hanc domum linquere, & infernum rursus adire,

Linquas igitur ceterum altaria vestra.

Alboasar Arabs cum uniuscujusque Decano regio-
nem certam asseribit, primo Decano sphaeræ Persicae

Vic.

Virginem collocat. Virgo nempe pulchra, capillitio prolixo, duas spicas manu gestans, residens in siliquastro, lactans & cibans eum. Hanc I. Picus ceu unci Salvatoris Iesu nativitatis cœleste symbolum annotat. Sed & Rogerus Bachonus Oxoniensis opere III. quod ad Clem. IV. dedit, Alboasaris verba ab Hermanno Dalmata Latine ex Arabico citat, subiungitque: *Intentio est, quod Beata Virgo habet figuram & imaginem infra decem primos gradus Virginis, & quod nata fuit, quando Sol est in Virgine: & ita habetur signatum in Calendario, & quod nutrit filium suum Christum in terra Hebræorum.* Hinc & Ovidius de Vetula in l. ad Virginem Mariam:

O Virgo felix, ô Virgo significata.

Per stellas, ubi spica nitet.

Et Rabbini, gens alias Sole meridiano cœcutiens, eandem & quidem verissimam de Christo *Ἰακωβ* habuerunt. Hinc Esaiæ c. IX. ubi verba sunt: *Parvulus nobis natus est, filius datus est nobis, & fuit principatus super humerum ejus, & vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater aternitatis, Princeps pacis, de Messia intelligunt, qui homo & Deus esse debuit.* R. enim Ionathan verba hæc, *Princeps pacis* vertit, *Messias pacis.* Et R. Haccadosch diferte ait: *Messiam, quatenus homo & Deus, vocandum Emmanuelem; quatenus Deus, admirabilem, & consiliarium; quatenus potens, Gbebir, id est, robustum: quatenus aternus, Aternitatis principem; quatenus pax sub eo multiplicanda, Principem pacis; quatenus laqueis infernæ animas expediturus esset. expeditum: quatenus sal-*
vos

vos facturus Iesum. R. Moſes Galilæus Thren. c. 1. verſ. 16. Meſſiam appellatum iri patrem æternitatis, principem, patrem, &c. tradit. R. Haccadoſch in Eſai, c. IX. ut litera ה in nomine יהוה conſtat ex ה & ו; ita Meſſias ex natura divina & humana. Et ut duo ה ה fiunt ex duobus ו ו & duobus ו ו; ita duæ ſunt in Meſſia filiationes, una quatenus filius Dei, altera quatenus filius Prophetiſſæ, ut habetur Eſai. VIII. Vt autem in una eademque litera diſtinctæ ſunt, unicam tamen literam faciunt: ita diſtinctæ quidem erunt duæ in Meſſia ſeu Chriſto nature, cum tamen unus Chriſtus. Midraſch in פ. XX. cum ex ſubditis Regis carnis & ſanguinis (id eſt, Regis temporalis) nemo ipſius nomine inſigniri ſoleat, quæ ſit ut Deus Meſſiam ſuo ipſius nomine appellet, & quodnam illud? Certe יהוה nomen ejus, juxta id quod dicitur, *Vir pugnae יהוה* nomen ejus. R. Moſes Haderſan in illud Sophoniæ: *ad invocandum nomen יהוה*, hic, inquit, יהוה non eſt alius quam Meſſias. Midraſch in פ. XL. Quia Gentiles aſſidue rogant, ubinam Deus noſter, erit tempus, cum Deus in medio juſtorum ſedebit, illumque tunc digito poterunt indicare. Et quod tam ſæpe repetitur: Ambula in medio veſtri, &c. eo modo Regem in hortum cum hortulano ſuo ambulatum veniſſe dicunt: & hortulanus quidem ab eo recedere, tanquam indignus volebat. Sed Rex dixit: noli retrocedere, en me ſimilem tibi. Quo etiam modo futuris temporibus, ambulabit Deus inter nos in horto voluptatis. Chriſtum vero Dei filium ex carne natiſciturum eſſe, præter S. Scripturam R. Simeon Ben-Iohai in Gen.

c. III. vers. 15. misericordiam seu Timorem Dei corpus assumpturam in utero mulieris, & coronatum iri in perpetuum, in regem antiquum antiquorum. Decretum enim fuisse, ut corpus & femina simul incorporarentur, quod tertio demum seculo complendum sit, cujus sancti corporis medio seu interventu mundus superior inferiori conjungatur. Tum vero fore, ut Deus in his inferioribus non secus quam superioribus sanctificetur, & ut S. Spiritus tanquam ex vagina prodeat, id est, explicetur: & hæc porro unum esse, nimirum Iehovam ipsum. Denique mulierem, ex qua sanctum Verbum corpus assumpturum erat, & homo ille plenus fide proditurus inter omnes mulieres sanctam & benedictam fore. Philo Iudæus in l. de exilibus sic scribit: *Quod tempus Iudeorum exilium reditui destinatum sit, difficile dictu. Summi enim Sacerdotis mortem expectari tradunt, & alii citius, alii tardius moriuntur. Sentio vero ego, summum hunc Sacerdotem λόγος ipsum, seu Dei verbum futurum, omnis peccati expertem, tum voluntarii, tum involuntarii, cujus pater Deus, omnium pater, mater Sapiencia, per quam in mundo creata sunt omnia. Itaque caput ejus inungetur oleo, & principatus ejus corruscabit, & circumfulgebit lumine, eoque tanquam veste amictus erit: antiquissimus enim ille λόγος ejus qui est, id est, Iehova, vestitur mundo, &c. R. Moses Hadarsan in §. LXXXV. ubi Propheta ait: Veritas germinabit ex terra, R. Iodan inquit, hic nota, non dici, nascetur, sed germinabit, quia generatio & nativitas Messie non erit, ut ceterarum creaturarum in mundo, sed gignetur sine copu-*

copula carnali, ideoque nemo nominat patrem ejus, utpote qui absconditur, donec veniat, & patefaciat nobis. Et in Gen. II. vers. 25. dixistis, inquit Dominus, orphani sumus nos, orbi patre, & talis etiam erit redemptor, quem ego dabo vobis. Sicut apud Zachar. c. III. vers. 8. dicitur, Ecce servum meum, cujus nomen germen. Et ex ♣. CX. Tu es sacerdos secundum ordinem Melchisedech. At R. Simeon Ben-Iohai in Gen. c. II. ubi scribit, Spiritum magna virtute impulsam, ex clauso utero exiturum, ut altissimus Princeps fiat, qui Rex Messias, eoque tandem progreditur, ut ex Esaiæ capite IX. arte Cabalistica nomen matris Messiae eliciat, cujus nomen Maria **למר בה המשרה**. Et Rab. Hakanus Ben-Nehumia, Mariam ex Bethleherno fuisse scribit, filiam Iehojakim Eli ex stirpe Zorobabelis, ex Tribu Iuda, ex qua proditurus Messias. Tempus autem nativitatis Messiae ita ab Elia in Thalmud celebratur: *mundus sex mille annos durabit, bis mille vacuum, id est, sine lege, bis mille lex, bis mille Christus.* Et R. Jacob primos bis mille annos tempore Abraham, secundos circa destructionem secundi templi desinare tradit, quod ex ipsa supputatione probat: quibus absolutis Christum venturum, & Israellem liberaturum dicit. R. Iosue Ben-Levi ad Esaiæ c. LX. ult. vers. ait. Ego Iehovah in tempore suo accelerabo. *Illud accelerabo, inquit Iehovah, nempe si digni sunt, in tempore suo, etiam si plane indigni sint.* Et ad locum Esai. c. IX. *Puer nobis est natus,* habentur ibi Hebraice verba **למר בה המשרה** cum **ד** clauso in medio vocis in libr. Sabbath, & in tract.

Sanhedrin, scribunt, hoc esse ad amplitudinem Regni Messia: litera enim hæc nunquam ita pingitur, nisi in fine vocis. Magnum etiam ineffe mysterium somniant: quod cum R. Tanhuma investigaret, cœlitus responsum fuisse לוי לוי לוי, secretum meum mihi, secretum meum mihi, &c. nempe ut apud eos in confesso est de Rege Messia. Et quia litera ך sexies centum valet; sexcentos annos ab emissa hac Prophetia ad Christum usque numerandos contendunt. Thalmud vero in tract. Sanhedrin, c. Helec signa adventantis adducit: Quando veniet Messias rari erunt Sapientes in Israël; crebri vero impostores, incantores & Magi. Sapientia Scribarum putrescet, & scholæ Theologicæ lupanaria erunt: *Viri pii in Israël erunt in abominationem, & vultus illius seculi, canini & impudentes.* Quod Iosephus de suo tempore optime scribit, veritate lucida commotus l. XX. τῆς ἀρχαιολογίας: *Erant tunc temporis Iudæa latronum, prestigiatorum, & planorum asylum & spelunca; & certe quia Deus extrema Iudeorum impietate offendebatur, urbemque ideo & templum abominabatur, Romanorum exercitum induxit, ut tanquam per ignem expurgaret. Quin si Romani vel tantillum ejus excidium distulissent, procul dubio aut terræ hiatu absorpti, aut novo diluvio mergi, aut incendio consumpti fuissent. Hæc enim generatio, Sodomitica ipsa longe sceleratior & flagitiosior erat.* Quod autem nomen erit Messia, tradit R. Haccadosch Ef. IX. *Quia Messias populum suum salvum faciet, vocabitur Iesus, & quia Deus & homo, Emmanuel.* Et Gen. XLIX. *Gentes vocabunt illum*

illum Iesu; & nomen hoc ex illis verbis *ובא שילורו* elicere vult, ceu acrostichis: quæ conjunctæ faciunt nomen ישן, & ψ. LXXI. *יבן שמו ויתברכו*. Et ψ. xcvi. : *יעלז שרי וררל* qui omnes loci inanifeste de Messia loquuntur. Theodosius itaque Iudæus recte apud Suidam in voce *Ἰησῆς* loquitur: „ Erant „ in templo Hierosolymitano sacerdotes ordinarii „ duo & viginti: quorum aliquo ex vivis excedente, „ cæteri alterum in ejus locum suffragio cooptabant. „ Accidit igitur ut Iesus propter singularem ipsius „ pietatem & doctrinam ab eis eligeretur: & quia ex „ more parentum nomina in acta referenda erant, „ accersi jusserunt: verum quia Ioseph paulo ante „ obierat, Maria sola accessit. Rogata igitur quod patri Iesu nomen, concepisse se ex Spiritu S. testificata „ est, & verba Angeli ad ipsam, &c. Obstetrices „ quoque retulit quæ ex improvise puerperæ adfuerant; quibus accurate perquisitis & comprobatis „ nomen ipsius in sacerdotum album relatum fuit „ hisce verbis: *Iesus filius Dei vivi & Virginis Mariae. Fuit autem liber ille servatus ex Hierosolymitano excidio, indeque Tiberiade asservatus, ubi absconditus latet. Et ego tanquam unus ex primoribus, quia, qua sum apud nostros auctoritate, nihil me celatur, sæpius vidi legique, ut credere jam possis, quod in Iudaismo hæream, non fieri per ignorantiam veri, sed per eam dignitatem, quam apud nostros obtineo, alios forte non sum accepturus.* Iosephus l. xviii. *τῆς ἀγαθολογίας* si modo is locus genuinus est, & non suppositivus (miracula Iesu adeo miratur, ut Deumne an hominem dicere debeat plane ambigat. Et hunc

hunc miracula facturum Iudæi tradunt; quæ etiam facta sunt, ut R. Natronai dicit: *Christus faciet miracula sed dicens, ea esse a Magia & a spiritibus immundis.* Quia, ut R. Nehemias ait, iniquitas, & sce- lus multiplicabitur in immensum, & mera pravitas, & hæresis ibi regnabunt. Vti & R. Nahorai, *Vultus illius secuti impudenter ut canem.* R. Nehumia Ben-Hacuna, postquam miracula Iesu recensuit, *ego, inquit, ex iis unus sum, qui crediderunt in eum & baptizatus fui, & ambulo in viis rectis.* R. Iohanan testatur in Thalm. Hieros. in tract. Avodazara, nepotem ex forore R. Iosue, filii Levi, cum venenum hauisset, adjuratum in nomine Iesu, continuo sanatum fuisse, nempe juxta ipsius ad suos verba, *si quid letale biberint, nequaquam nocebit eis, &c.* Et R. Iose, Eleazarum filium Duma a serpente ictum, Iacobum discipulum Iesu, in ejus nomine curare voluisse, sed R. Samuëlem obstitisse. Zachariæ textus c. IX. *Ecce tuus Rex veniet tibi justus, salvum faciens, & sedens super asinum.* Rabbini de Messia dictum volunt; *Et hoc in Iesu nostro urbem Hierosolymam ingrediente adimpletum legimus.* Hinc R. Hadarsan ad Gen. c. XLIX. *Cum Christus veniet Hierosolyma, subcinget asinum, & ingredietur in paupertate, & humilitate,* sicut dicitur Zach. IX. De passione autem pro nostris peccatis totum caput Esaiæ LIII. tractat. quod Ionathan Ben-Vziel declarat, & ad Messiam nominatim refert: *Vere languores nostros tulit & dolores. &c.* vertit: *exaudietur a Deo pro delictis nostris, & propter ipsum peccata condonabuntur nobis.* Et in hæc verba: *Abscisso faciei ab eo, &c.*

Quasi

Quasi facies divinitatis ab eo remota fuisset, quod illum talem videremus, nec animadvertemus quis esset. Hinc R. Vta in Thalmud: *Veniat, sed absit ut videam*: nempe ob extremos cruciatus, quos Messiam sciebat passurum. Vnde eum ad valvas Romæ ulcera solvere, & medicamentis lenire fingunt: & Album vocatum iri tradunt, id est, lepra & ulceribus coopertum, ut caput illud Esaïæ clare & perspicue docet. Tempus autem Passionis Christi a Daniele c. ix. vers. 24. & 26. præscribitur: *Hebdomada septuaginta decisæ sunt ad finiendam prævaricationem, & ad consumendum peccatum, & expiandam iniquitatem, & ad justitiam seculorum adducendam: quia usque ad Christum ducem hebdomada decem, & hebdomade sexaginta duæ, post quas excindetur Christus, & non erit ei adiutor; & populus ducis venturi urbem illam & sanctuarium dissipabit.* Quippe posuit animam suam pro peccato, & Iesus eodem tempore crucifixus fuit. Circumstantias autem Regius Vates ψ. XXII. expressit: *Foderunt manus meas & pedes meos, dividerunt vestimenta sibi ipsis, & super vestem meam projecerunt sortem.* Hæc autem non de Davide, sed de Iesu nostro, qui crucifixus fuit, intelligenda. Quod vero pro כרו, id est, foderunt, כארי, id est, sicut Leo, legunt, minus recte fit. Sane Seniores non כארי sed כרו legerunt, & transtulerunt ἀρουξας χείρας. Et Chaldaeus Paraphrastes: *Perfoderunt, & perforarunt pedes meos, & manus meas sicut Leo.* Et ipsi Masorethæ dicunt, si legatur כארי sensum non fore intezgrum. Zachar. XII. *Effundam super domum Da-*

vid. & super habitatores Hierusalem spiritum gratia, & precum, & afficient ad me, quem confixerunt, plangentque juxta planctum, qui fit super unigenitum. Qui effudit hunc Spiritum, Deus est: qui perforatur homo, uterque simul Christus, Deus & homo. Hinc vero nonnulli Rabbiorum in tract. Sanhedrin dicunt Christum non secus ac puerperam summos dolores perpassurum, sicuti habetur apud Jerem. c. XXX. sed quos libenter toleraturus sit, ut homines a peccato liberet. Et R. Hadarsan in Gen. c. I. Satanam Messiaë, ejusque discipulis adversarium futurum. Et in l. Ruth. c. II. vers. XIV. *Intinge buccellam tuam in acetum.* Hic est, inquit, panis Regis Messiaë, qui frangetur pro peccatis, & magnos cruciatus patietur, ut ab Etiaia prædictum est. Et Rabbi Haccadosch: *Messias morte sua animas ab inferno liberaturus est.* Quin & quod Esaias dicebat: *in livore ejus sanati sumus*, antiqui Cabbalistæ de Messia exponunt, & angelos illis detexisse, peccatum in ligno expiatum iri. R. Simeon Ben-Iohai exclamat: *Væ hominibus Israël, quia Christum interficient: Deus mittet filium suum carne humana indutum, ut eos abluat, sed ipsum occident.* R. quoque Iuda. in l. de Spec. post aëturnam, inquit, *meditationem Deus revelavit Ieremia nomen duodecim literarum, scriptumque traacidit hoc modo: יהוה אמת, aternus Deus est veritas. Sed ultime vocis primam literam expunxit, ut superesset יהוה אלהים סתם, id est, aternus Deus mortuus est.* Hinc R. Iotue Ben-Levi scripsit, *Israëlem*, quia nomen hoc non cognosceret, non exaudiri in mundo,

do, id est, quia non orarent per mediatorem Christum, qui mortuus est pro nobis. Passus & mortuus tandem resurrexit. Ps. XVI. *non permittes misericordem tuum videre corruptionem.* Tertia die resurrexit. Os. VI. vivificabit nos post biduum, die tertia suscitabit nos, & vivemus in conspectu ejus. Ascendit in cœlum sessurus ad dexteram patris Dei. Ψ . CX. dixit *Iskova Domino meo, sede ad dextram meam, &c.* Hi loci ad Messiam referuntur a Rab: Mose Hadarfan in Gen. cap. XXII. a R. Isaaco in Gen. R. Haccadosch, & R. Ionathæ Ben-Vziel. Hinc verâ religio de Christo originem sumpsit, & verbum ejus exiit in ultimos usque terrarum cardines, Jerem. xxxi. vers. 31. Dan. ix. v. 26. Malach. I. vers. 11. Mich. c. iv. R. Salomon Iarchi hunc locum sic exponit: Magnificabitur eo tempore dominus in Hierusalem majori signo, quam in Sinai, Carmel Et Thabor. Et R. Abenefra: *Mons iste Messias ipse est, qui altissime extolletur in medio Gentium.* De Vocatione autem Gentium extat in Thal-mud in Tract. Sanhedrin in c. Heles parabola, fore ut & equus ad bovis claudicantis præsepe collocetur. Quam R. Jacob & R. Salomon exponentes, Deum ajunt, Iudæis legem deferentibus Ethnicos substituturum. Nec vero etiamsi Iudæi ad meliorem frugem redeant, Ethnicos idcirco abacturum aut repulsurum. R. Moses Ben-Maiemon in Deuteron. XVII. Ne inducas in mentem, cursum mundi, adveniente Messia, ulla in parte immutatum iri: imo quando legis apud Esaiam: *Habitabit lupus cum agno,* memento ejus quod apud Ieremiam, *Lupus deser-*

deserta incolens, vastabit eos; pardus vigilabit super civitates eorum, ut egredientes rapiat. Sed hæc dicuntur, quia Iudæi & gentes convertuntur ad veram doctrinam, nec sibi mutuo nocebunt amplius, sed in eodem præsepi paleam comedent: sicuti eodem loco Esaias dixit. Quo sensu exponi debent omnes loquendi formulæ ejus generis, quæ ad tempus Christi pertinent: parabolice quippe & figurate. R. vero Haccadosch: *Messias*, inquit, *per suam ipsius mortem stirpem Adam salvam faciet, & animum ab inferno liberabit, quo nomine Iesus vocabitur, hoc est, Salvator.* Nec minus apud Gentes lucida de Christo testimonia extant. Baalam equidem Gentium Prophetæ de Christo aperte vaticinatur; & multi antiquorum in Oriente viventes, & Iob Idumæus de Redemptore differit, c. XIX. vers. 25. ut Origenes Hom. XIII. in Genes. Chrysolom. Hom. II. in Matth. testantur. Virginis sacrosanctæ Mariæ puerperium, Propheticum carmen, Sibyllinæ voces, Ethnica oracula tam manifesto prædixerunt eventum, ut in divino & incredibili pene mysterio, cujus ne humana quidem mens sit capax, nihil sit eorum, quæ fide continentur, cui liberius accedat, humana pietas, Sabell. I. I. En. v. II. Quod Christus Dei filius futurus esset, Sibylla hoc versu reliquit:

αὐτὸν σὸν γίνωσκος θεὸν, θεῶν υἱὸν ἔοντα.

Ipse tuum agnosce Deum, Dei filium existentem.

Quod vero homo, ipse Apollo veritate coactus, quos versus superius habes. Sibylla autem miracula ejus etiam versibus comprehendit, quod mortui iussu ipsius,

ipſius reſurrecturi, claudi ambulaturi, muti loquu-
turi, cæci viſuri eſſent, uti hæc teſtantur Carmina :

- - νεκρῶν δὲ ἀνάστασις ἔσται,

καὶ χωλῶν δεξιῶν ἔσ' ὠκύς, καὶ κωφὸς ἀκούσει,
καὶ τυφλοὶ βλέψουσι, λαλήσου' ἢ λαλέοντες.

- - Mortuorum vero reſurrectio erit,

Et claudorum curſus celer, & ſurdus audiet,

Et cæci videbunt, loquentur vero muti.

Quod quinque panibus & piſciculis minutis millia
multa hominum ſatiaturus eſſet, notum fecit :

Εἰν ἄροιοις ἅμα πάντα, καὶ ἰχθύεσσι δοιοῖσιν

Ἀνδρῶν χιλιάδας ἐν ἐρημῶν πάντα κορέσει,

καὶ τὰ περισεύοντα λαβὼν μετὰ κλάσματα
πάντα,

Δώδεια πληράσει κοφίνους εἰς ἐλπίδα πολλῶν.

Cum panibus quinque, & piſciculis minutis

Hominum millia in deſerto quinque ſatiabit,

Et relicta accipiens fragmenta omnia,

*Duodecim implebit ſportas in ſpem mul-
torum.*

Quod ſuper mare ambulaturus hiſce :

Τὸς ἀνέμους παύσειτε λόγῳ, εὐώσει δὲ θεί-
λασαν

Μαγνομένην, ποσὶν εἰρήνης πίση τε παλάσας.

Ventos comprimet voce, ſiſſetque mare

Furens, pedibus pacis ſidéque ambulans.

Vti & hiſce :

Κύματα πιζύσει, νόσον ἀνθρώπων ἀπολύσει,

Ζήσει τεθνηκῶτας, ἀπώσεται ἄλγεια πολλοῖς,

Ἐκ δὲ μίας πηγῆς φετα κίεσται ἀνδρῶν.

*Tempestates cobibebit, morbum hominum
solvet,
Vivificabit mortuos, abigens dolores multis,
Ex uno vero fonte panis hominum saturabit
tumultus.*

De passione vero, & miserabili ipsius forma hunc
edidit versum:

Οικλήσεις, ἄτυφῶ, ἄμορφῶ ἐν οἰκλήσεσι ἐλπὶδα
δώσει.

*Miserabilis, simplex, sine forma in doloribus
spem dabit.*

Colaphis excipient, & spinis coronabunt Salvato-
rem Gentes:

Καὶ κολαφίζουσιν σιγήσει, μή τις ἐπιγινῶ
Τις λόγῳ, ἢ πόθεν ἦλθεν, ἵνα φθιμίνοισι
λαλήσει,

Καὶ σέφαλον φορέσει τὸν ἀκάνθινον.

Et colaphis exceptus silebit, neque exhibit

*Sermo, neque unde veniet, ut interfectori-
bus loqueretur,*

Et coronam accipiet ex spinis.

Quod vero manus & pedes clavis transfixuri, & san-
nis excepturi essent, hisce testatur:

Εἰς ἀνόμων χεῖρας καὶ ἀπίστων ὕστερον ἤξει,
Δείσσει δὲ θεῶ ῥαπίσματα χερσὶν ἀνάγνοις,
Καὶ σώμασιν μιαινοῖσι τὰ πλοῦσμαλα Φαρμα-
κέντα.

Δώσει δὲ εἰς μαστίγας ἀπλῶς ἀγνόν τότε νῶτον.

*In exlegum manus & infidelium ultimum
veniet,*

*Dabunt vero Deo colaphos manibus impuris,
Et ore pravo convitia evoment vesana,
Dabit vero ad flagellandum purum dorsum.*

De medicata portione hæc adducit:

Εἰς δὲ τὸ βρώμα χολήν, κ' εἰς δίψαν ὄξυς ἔδωκαν,
Τῆς ἀφιλοξενίας ταύτην δείξασι τράπεζαν.
*Et in potum fel, & in sitim acetum dederunt,
Inhospitalitatis hæc exhibentes mensam.*

Vti & hæc habet:

Αὐτὴ γάρ σὺ ἀφρον τὸν σὸν θεὸν ἔκ ἀνοήσας,
Παίξοντι ἐκ θυηλαῖσι νοήμασιν, ἀλλὰ κ' ἀκαύθαις
Ἐτίψας σιφάϊω, φοβερῆν τε χολήν ἐκίρασσας.
*Ipsa enim tu insipiens tuum Deum non
agnoscis,*

*Sed joco excipis inter homines degentem,
spinis vero
Coronatur, turbidumque fel bibit.*

De Lege ab ipso implenda hæc proloquuta est:

Ἀλλ' ἔτι ταῦτ' ἀν' ἅπαντα τελειωθῆ, ἅπτερ εἶπον,
Εἰς αὐτὸν πᾶς λύσεται νόμος.

*Sed tunc omnia hæc perfecta sunt, postquam
dices,*

Per ipsum omnis lex soluta est.

Solem ipso moriente lumen amissurum, testificata est hisce:

Ναὶ δὲ σχιθήσεται πέτασμα, κ' ἡματι μίσση
Νύξ ἔσται σκοτίσσα, πάλωρι ἐν τρισὶν ὥραις.

*Templi vero scindetur auleum, & in me-
dio die*

Nox erit nigra, miranda per tres horas.

De resurrectione vero a mortuis hos versus protulit:

Καὶ θανάτῃ μοῖραν τελέσει τρίτον ἡμᾶρ
ὑπνοσας

Καὶ τότε, ἀποφθιμένων, ἀναδείξας εἰς Φάθῳ
ἦξει,

Πρῶτῳ ἀναστάσεως κλητοῖς ἀρχὴν ὑποδείξας.

*Et mortis fatum perficiet ad tertium diem
dormiens,*

*Et tunc, resurgens, in lucem interfectōribus
apparebit,*

*Primus resurrectionis principium beatis
monstrans.*

Pulcerrimum vero Sibyllæ Acrostichon l. VIII. Oracul. & apud Euseb. in Hist. Eccles. reperies, cujus & Cicero meminit, capitales literas Regis cujusdam magni continentes. Hermes etiam Trismegistus obscuris verbis eadem innuit: Καὶ τὸ αὐτὸ ἐξ ἀμφοτέρων φύσεων τῆς δὲ ἀθανάτῃ καὶ τῆς θνητῆς μίαν ἐποίησεν φύσιν ἀνθρώπου, τὸν αὐτὸν πῆ μὲν ἀθάνατον, πῆ δὲ θνητὸν ποιήσας, καὶ τρίτον φέρων ἐν μέσῳ θείας καὶ ἀθανάτῃ φύσεως, καὶ τῆς θνητῆς, καὶ μεταβλητῆ καλεσῆσατο, ἵνα ὄρων ἅπαντα καὶ θαυμάσῃ, id est, *Et hoc ipsum ex ambabus naturis immortalis & mortali unam fecit naturam hominis, ipsum aliquatenus quidem immortalem, aliquatenus vero mortalem faciens, & hunc ponens in medio divine & immortalis nature, & mortalis, & mutabilis constituit, tanquam terminorum ultimum, quem omnes*

omnes admirarentur. Et Cicero l. II. de divination, Observemus libros Sibyllinos; vocandus est nobis Rex aliquis, si modo salvi esse volumus. Namque in carminibus Sibyllinis legebatur, quam primum Romani Regem Ægypti reduxissent, Dominum Orbis proditurum. Quod & factum fuit: nam Ptolomæo a Gabinio reducto confestim nascitur Iesus. Hinc Virgilius Sibyllina oracula pervertit, & Palonim accommodans, nihilominus veritatem scripsit:

*Ultima Cumæi venit jam carminis ætas,
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna:
Iam nova progenies cælo demittitur alto.*

Item:

Clara Deum soboles, magnum Iovis incrementum.

Quorum versuum lectione multi ethnicorum facti sunt Christiani. Et Cic. l. III. p. Rep. sic scribit; de Christo alias leges allaturo: *Est quidem vera lex, recta ratio, natura congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium jubendo, vetando, a fraude deterrereat, quæ tamen neque probos frustra jubet aut vetat; nec improbos vetando aut jubendo movet. Huic legi nec obrogari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet, neque tota abrogari potest. Nec vero aut per Senatum aut per populum solvi hac lege possumus, neque querendus explanator aut interpres ejus alius: nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia posthac: sed & apud omnes gentes & omni tempore una lex & sempiterna, & immutabilis obtinebit, unusquis erit communis quasi*

Ma-

*Magister & Imperator omnium Deus, Ille legis hu-
jus inventor, disceptator, lator, cui qui non parebit,
ipse se fugiet, ac naturam hominis aspernatus, hoc ipso
luet maximas pœnas, etiamsi cetera supplicia quæ pu-
tantur, effugerit. Calpurnius, quamvis suo seculo
accommodet, & ad se trahat, tamen nascentis Chri-
sti cunas Ecl. I. celebrat :*

*Aurea secura cum pace renascitur ætas,
Et redit ad terras tandem squallore, situque
Alma Themis posito, juvenemque beatæ sequuntur
Secula, maternis causam qui hæsit in ulnis.
Dum populos Deus ipse reget, dabit impia vincas
Post tergum Bellonæ manus, spoliataque telis
In sua vesanos torquet viscera morsus,
Et, modo quæ toto civilia distulit orbe,
Secum bellageret, nullos jam Roma Philippos
Deflebit, nullos ducet captiva triumphos,
Omnia Tartareo subigentur carcere bella,
Immergentque caput, tenebris, lucemque time-
bunt.*

*Candida pax aderit, nec solum candida vultu,
Qualis sepe fuit, quæ libera Marte profuso,
Quæ domito procul hoste, tamen grassantibus ar-
mis*

*Publica diffudit tacito discordia ferro.
Omne procul vitium simulatæ cedere pacis
Iussit, & insanos dementia condidit enses.*

Item :

*- - Sed Legibus omne reductis
Ius aderit, moremque fori, vultumque priorem
Reddit, & afflictis melior Deus auferet ævum,*

Ex-

*Exsultet, quacunque Notum gens ima jacentem,
Erectumque colit Boream: quacunque vel ortu,
Vel patet occasu, mediove sub aethere servit.*

Sane sub adventum Christi ubique oracula * exaruerunt, ut passim ejus ævi scriptores tradunt. Et ipse Apollo confitetur, dum valedicit loco suo, ubi tamdiu vixerat:

Οἱ οἱ μοι τρίποδες σοιαχῆσται, οἴχετ' ἀπόλλων,
οἴχετ', ἐπεὶ Φλογόεῦ με βιάζεται ἑραίμων
Φᾶς,
Ἦν ζεὺς, ἐστὶ τε νῦν, καὶ ἔσται, ᾧ μεγάλε
ἰζεῦ,
Οἱ οἱ μοι, χρησμῶν ὑπολείπεται ἠριγένεια.

Hei

- * Confer *Steph. Morini* Diff. de Oraculis, & cur defierunt in Dissertationibus VIII. varii argumenti p. 336. sqq. & *B. Meibii* Dissert. de prodigiis, quæ nativitatem Christi annunciarunt, Sect. I. §. 12. ubi veterum habes loca de eo, quod nato Christo Appollinis oraculum nominis sui vim amiserit, & tacuerit Contra hæc habere sibi visus est *Ant. van Dalen*, quæ opponeret in Dissert. II. de Oraculis, consentientem nactus *Jo. Clericum* Tom. III. Bibl. Select. p. 120. & Tom. XIII. p. 273. ubi auctor *Responsionis ad Historiam Oraculorum*, Part. III. statuere idem narratur. Adde *Bynæum* lib. II. de nat. Christi c. 3. p. 527. *Petr. Molinæum* de Vate III. c. II. *Thomam Brownium* de pseudodox. Epidemica lib. VII. cap. 12. *Borremansium* in dial. de poetis & proph. p. 102. & *Jonam Drysenium* de ortu & defectu Oraculorum Ethnicorum. Upsal. 1720. 8.

*Hei mihi, Tripodes * congemiscite, abiit Apollo,
Abiit, quia flammeum me cogit caeleste lumen,
Erat Iupiter, & nunc est, & erit, magne Iupiter,
Hei mihi, Oraculorum deficit me claritas.*

Et illud satis notum est:

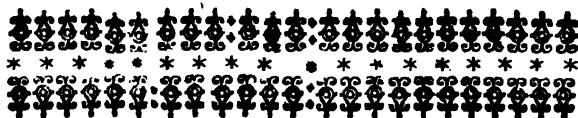
Πυθῶν δ' οὐκ ἔστιν ἀναρρώσασαι λάλον ὄμφαν,
Ἥδη γὰρ δολιχοῖσιν ἀμαυρωθεῖσα χρόνοισιν,
Βίβληται κληῖδας ἀμαντεύτοιο σιωπῆς,
Ῥίξαιτε δ', ὡς ἔθ' ἐστὶ, θεόπροπα θύματα
Φοίβω.

*Non potest fieri, ut convalescat vox Pythiae,
Iam enim longis temporibus emarcuit,
Conjecta in claves silentii non vaticinantis,
Facite vero, ut mos est, sacrificia Phæbo, qualia
Deo conveniunt.*

Augustus insuper erecta Ara Primogenito Dei filio
testificatur hunc esse colendum. Hinc Porphyrius
causam taciturnitatis explicat: non mirum quod
urbes peste vexentur, cum Æsculapius & Dii ab
iis procul absint; nam ex quo Iesus colitur, nihil
jam utilitatis a DIIS (potius Dæmonibus) conse-
qui-

* De figura tripodum *Spanhemius* ad *Callimach.* p. 390.
& de Ufu Numism. p. 197. *Lomeierus* in *Epimenide*
p. 207. *On. de Dair* al P. I. libri de utilitate ex pere-
grinationibus capienda, *Sponius* in *Miscellan.* p. 119.
Tb. Lydiat not. Chron. marmor. f. 208. & *70. Carol.*
Schoetus in explicatione *Apoth. Homer.* Gallice edita
p. 67. Tripodum quoque frequens est appositus figu-
ris mentio in numis, uti videre licet apud *Begerum* in
thesauro *Brandenb. Tom. III. p. 381.* & *Grævium T.V.*
Antiq. Rom. p. 317.

quimur. Notanda sunt Tertulliani verba in Apologet. quibus dæmonia exagitat, eorumque vanam iram spernit: *Edatur hic aliquis sub tribunalibus vestris quem Damone agi constet: iussus a quolibet Christiano loqui Spiritus illè, tam se demonem confitebitur de vero, quam alibi Deum de falso. Æque producatúr aliquis ex iis, qui de Deo pati existimantur: qui aëris maleficum numen nidore concipiunt, qui niētando curantur, qui anbelando profantur: ista ipsa vis cælestis, pluviarum pollicitatrix, nisi se demonem esse confessus fuerit, Christiano mentiri non atdens, ibidem illius Christiani procacissimi sanguinem fundite. Nemo ad suum dedecus mentitur, quin potius ad honorem. Non dicent Christum Magum, non communis conditionis, non e sepulcro surreptum: sed Dei virtutem, sapientiam, sermonem in cælis esse, inde ad iudicium venturum. Nec vero se negabunt coram nobis immundos spiritus ob malitiam prædamnatos, iudicium ejus horribile expectantes, nimirum Christum timentes in Deo, & Deum in Christo, subjiciuntur servis Dei, & Christi, & c.* Dicamus igitur, cum Ph. Mornæo c. XXXII. de Christ. Relig. Jesus haud dubie Deus, Dei filius est, sicut loquutus est nobis, eumque idcirco nos audire, auscultare, sequi, colere, ut Deum ipsum debemus; Deum, inquam, & hominem, Mediatorem unicum generis humani, mortuum pro peccatis nostris, & propter justificationem nostram suscitatum ex mortuis. Cui sit laus, honor & gloria in secula seculorum. AMEN.

ELIÆ SCHEDII
DE
DIIS GERMANIS
SYNGRAMMA SECVNDVM.

CAP. I.

De Sacerdotibus. Qui varii apud varias Gentes. Dryyda apud Celtas. Officium. Caesar corrigendus. Franconibus Dryyda. Scythis Philosophi. Tarabustesci. Magi apud Septentrionales. Oratoria studiosi. Britannis etiam sui Dryyda.

HAÆenus religionem vidimus : superest ut jam de administratione illius dispiciamus. Et quidem dicendi sunt sacerdotes, qui eandem vel explicant, vel conservant. Magna enim Theologorum in ordine literatorum dignitas, magnum eorum munus. Ergo jam inde a primo hominum ortu inventi sunt, qui non modo res sacras curarent, sed etiam in contemplando maxime converterentur. Nam apud Persas primum Magos * eorum

---

* De Magis Philosophis legendi sunt Jac. Ouzelius in Not,

rum sapientes claruisse dicunt; apud Babylonios & Assyrios Chaldæos; apud Indos Gymnosophistas, quorum sectæ princeps, teste D. Hieronymo contra Iovinianum, Buddus nuncupabatur, apud Britannos & Celtas seu Gallos Druydes, apud Phœnices Ochum, apud Thraces Zamolxin & Orpheum; apud Libycos Atlantem: quos omnes, authore Laërtio, pro Sapientibus habuere, ut Polyd. Virg. l. I. c. XVI. de Inv. Rer. testatur. Et hi Druydæ apud Germanos priscos seu Celtas in summo honore, utpote Sacerdotes habiti. * Namque in

A a omni

- Not. ad *Minut.* p. 245. *Menagius ad Diog. Laert.* p. 3. *Briffonius* de regno Persarum L. II. p. 382. sqq. *Gustavus Peringerus* in *Diff. de Magis Persarum*, Upsal. 1694. 8. *Borremansius* in *Vesperis Gorinchemenfis* c. 3. p. 57. sq. *Corn. Adami* in *Observat. Theologico-Philolog.* p. 77. seqq. & præsertim *Hydeus* in *Hist. Relig. Vet. Persarum*, eorumque Magorum, qui liber Oxon. 1700. 4. editus licet magna eruditione sit, conscriptus, est tamen cum iudicio legendus, quoniam nimio erga Magos amore ductus, eos non fuisse falsorum Deorum cultores, sed solum verum Deum religioso cultu veneratos esse studet lectori persuadere. Compara, quos de Magis & eorum nomine allegant *Gl. von Seelen* in *Not. ad Burtomi Lipsana Lingvæ Persf.* p. 42. sqq. & *Rev. VVolfus* in *Curis Philolog.* p. 26. seq.
- * De Druidibus, eorum Philosophia, moribus & institutis legi merentur generatim *Jean le Febvre* les *Fleurs, & Antiquitez des Gaules*, où il est traité des anciens Philosophes Gaulois, appelez Druides. Paris. 1532. 8. P. F. *Noël Talepied* *Histoire de l'etat & Republique des Druides, Eubages, Saronides, Bardes, Vacies, anciens Francois &c.* Paris. 1585. 8. *Sebast. Rouliard* in libro: *Parthenie ou Histoire de la très auguste & tres*

omni Gallia, ut Cæs. l. VI. comm. bell. Gall. scribit, eorum hominum, qui aliquo sunt numero atque honore, duo genera sunt. Nam plebs pens servorum habetur loco, quæ nihil videt per se, nulli adhibetur consilio. Plerique cum aut ære alieno, aut magnitudine tributorum, aut injuria potentiorum premuntur, sese in servitutem dedunt nobilibus. In hos eadem omnia sunt jura, quæ dominis in servos. Sed de his duobus generibus alterum est Druidum, alterum nobilium, seu Equitum. Illi rebus

& tres devote Eglise de Chartres dedié par les vieux Druides en l'honneur de la vierge qui enfanteroit &c. Paris. 1609. 8. M. J. Guenebault in opusculo, cui Titulus: Le Reveil de l'Antique Tombeau de Chyndonax, Prince des Vacies, Druides, Celtiques Diionnois &c. imprimé 1623. 4. Th. Smitzhus Syntagm. de Druidum moribus ac institutis Lond. 1644. 8. Jan. Cecil. Frey Philosophia Druidum Paris. 1646. 8. Jes. Puffendorfus Diff. de Druidibus. Lips. 1650. 4. Edm. Dickinson de Druidum origine, cum ejus Delphis Phœnicizant. edita Oxon. 1655. 8. Petr. Lescaupertus Theologia veterum Gallorum, quæ cum Commentario ejus luculento in libb. Ciceronis de N. D. Paris. 1660. in fol. edita est. C. S. Schwartzschibus Diff. de Veterum Druidum Institutis. Witteb. 1697. 4. & Petr. Langerlofius Diatrib. de Druidis Holm. 1689. 4. Breviter strictimque de iisdem exposuerunt Intt. ad Jul. Cæs. L. VI. de B. Gall. Jonas Arngrimus de rebus Islandicis. Egidius Bucherius L. V. Cap. 4. 5. 6. Belgii Romani. Göffelinus P. I. Hist. Vet. Gallorum. Vinandus Pighius in Hercule Prodicio. Petr. Pitheaus Advertar. successiv. L. I. c. 3. & L. II. c. 6. Jo. Schefferus in Upsal. c. 5. Seldenus Analect. Anglo-Britann. L. 4. Torffanus in Hist. Norwegiæ & Casp. Sagittarius de Janui. veterum, p. 5.

bus divinis interfunt, sacrificia publica ac privata procurant, religiones interpretantur. Strabo l. IV. Geogr. *Apud tres omnes passim nationes eximio in honore sunt Bardi, Vates & Druyde. Druyde prator causarum naturalium studia moralem disciplinam exercent.* Diodor. Siculus l. V. Bibl. *Philosophi apud eos sunt & Theologi, Druydas ipsi vocant, quos eximio honore dignantur.* Lucan. l. I. Pharf.

Ervos barbaricos ritus, moremque sinistrum

Sacrorum Druyde posuis repetistis ab armis.

Hos autem etiam apud Germanos fuisse certe statuimus, minime obstante Cæsare, qui l. VI. Com. bell. Gall. scribit, *Germanos neque Druydas habere, que rebus divinis præsent, neque sacrificiis studere. Quod contra cæterorum fidem tradit.* Tacitus siquidem aperte huic reclamationat, & res ipsa testatur, sacerdotes apud hos fuisse, & sacrificia administrata. Sic enim ille in l. demor. Germ. *Si publicum consulatur, sacerdos civitatis precatur Deos.* Ibid. *Silentium per Sacerdotes imperatur.* Ibid. *attingere uni Sacerdoti concessum.* Paulo post: *Donec idem Sacerdos templo reddat.* l. x. Ann. *lucis propinquis barbara aræ apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones tractaverant.* Et Diod. Siculus lib. V. Bibl. tradit; omnes illos ad Scythiam usque diffusos, & ad Oceanum, Hercyniumque montem sitos Gallos vocitari: At Romanos gentes hæc universas una Gallorum appellatione comprehendere. Iam si Hercynii incolæ & usque ad Scythiam incolentes Galli vocitentur, utique & Druydæ ipsi-

tanquam Gallis sunt. At loca hæc ipsissimi incolabant Germani, ut superioribus monstratum est, & res ipsa clamat. Sane pulcerrime nobiscum convenit Tertullianus in l. quæm de Anima scripsit: *aut si privilegium Philosophorum est, inquit, & utique Græcorum; quasi non & Scythæ & Indi philosophentur.* Et hos Philosophos alio quidam nomine Tarabostescos, item Pileatos olim appellabant, e quibus Sacerdotes, ac Reges, Ægyptiorum more creare consueverant, Joh. Magn. l. I. c. XXXIII. Cranz. l. II. Succ. c. LV. Bonfin. l. II. Dec. I. & Saxo Gram. l. I. triplex quondam Mathematicorum genus inauditi generis miracula diversis exercere præstigiis apud Septentrionales. Horum primi fueri monstrofi generis viri, quos Gigantes antiquitas nominavit, humanæ magnitudinis habitum eximia corporum granditate vincentes. Secundi Magi post hos primam physici-landi artem obtinentes, artem possedere Pythonicam; qui quantum superioribus habitu cessere corporeo; tantum vivaci mentis ingenio præstiterunt. Hos inter Gigantesque de rerum summa bellis certabatur continuis, quoad Magi victores, sibi non solum regnandi jus, verum etiam divinitatis opinionem conscivere. Horum utrique per summam ludificandorum oculorum peritiam, proprios alienosque vultus, variis rerum imaginibus adumbrare callebant, illicibusque formis veros obscurare conspectus. Tertii vero generis Dei dicti; ex alterna superiorum copula pullulantes, auctorum suorum naturæ, nec corporum magnitudine, nec artium

erum exercitio responderunt. His tamen apud delusas præstigiis barbarorum mentes divinitatis accessit opinio. Et Olaus l. I. c. I. & l. III. c. X. Bothnici Septentrionales, Lappi & Finnonnes, Magi excellentissimi, Biarmi itidem, qui sub polo habitant, quæcumque volunt figuram, assument, item quæ in alio gerantur orbe, ab amicis vel inimicis, lineæ vestis aut arcus precio dato explorant. De cæteris vero Galliarum donis hæc M. Cato in Origin. l. II. *Plerumque Gallia duas res industriosissime persequitur, rem militarem, & argute loqui.* B. Hieronymus ad Rustic. *Studia Galliarum, quæ vel florentissima sunt.* Advers. Vigilantium: *sola Gallia monstra non habuit, sed & viris semper fortissimis & eloquentissimis abundavit.* Et hæc eloquentiæ fama a labore Druydum proficiscebatur; qui apud Gallos & Germanos in summa existimatione fuerunt, ut Aventin. l. I. Ann. Boj. testatur. Sed & apud Britannos Druydæ fuere, ut Cæsar l. VI. Com. bell. Gall. & Tac. l. XIV. Ann. memoriæ prodiderunt.

CAP. II.

De Origine Druydarum variant auctores. Ducegllii alibi, Hispanis Turduli, quidam a Rege Druyde. Verior sententia. Job. Metellus corrigendus. Causa. Madges Scytharum Rex Asiam depopulatur. Ineptum in bello philosophari.

DE origine autem Druydarum maxime variant auctores. Cæsar lib. VI. comm. bell. Gall. di-

sciplinam Druydarum in Britannia repertam, atque inde in Galliam translata esse existimat. Et nunc qui diligentius eam rem cognoscere velint, plerumque illo discendi causa proficiscuntur. Hinc H. Boëthius l. II. a Fynnano Rege Scotorum primum institutos tradit, & Durcerghios dictos, sacrorum præsidēs & interpretes. Qui apud Hispanos Turduli, & vel Turditani vocantur. Hispani quippe a Celtis originem traxerunt, & una religionem eorum hauserunt: hinc Celtiberi dicti, a commistione gentis Celtarum & Iberorum, ut Diodor. Sic. l. V. Bibl. tradit. Turduli enim hi leges scriptas magna temporis vetustate habebant; ideoque apud Hispanos, antequam auri, argentique venæ reperiarentur, & bella sunt Hispanica gesta, & multi philosophati, & populi sanctissimis moribus vivere securi, quietique. Singuli populi a magistratu annuo regebantur, viris præstantissimis eruditione & probitate: æquo & bono transigebantur res; lites controversiæque inter cives nullæ, & tamen si quæ erant, de æmulatione virtutis erant; de natura Deorum, de ratione naturæ, de moribus probis, eruditi homines statim diebus publice differebant. Ludov. Vives in l. VIII. August. de C. D. Aventinus contra l. I. Annal. Bojor. tradit, ab authore Druyde institutos esse, qui quartus a Samothe, & eos instituisse, creditur. Sed potius arbitror institutos fuisse a Tuyscone. Namque hic pariter divinæ quam humanæ sapientiæ gnarus, sine justitia atque religionis metu rempublicam neque coalescere, neque licentiam hominum contineri posse providens,

una

una cum religione etiam Sacerdotes instituit, Philosophiamque cum Theologia illis excolendam tradidit. Quamvis Joannes Metellus reclamet, qui de Cabala loquens, sic scribit: *Cabala nihil aliud est, quam vera philosophia disciplina. Admodum enim artificiose per symbola quaedam, terrenis rebus omnibus posthabitis, semotaque rerum materia, formam docet et forma decerpere, quo usque ad primam uniformem, quam dicunt & informem materiam perventum descensumque sit. Itaque quacunque vel ex Persu Magi, ex Babylonis & Assyrii Chaldaei, vel ex Indis Gymnosopista, & e Galis Druida, & qui Semnotbai dicuntur, invenerunt; ea ipsi a Judæis (nam primi omnium Philosophi fuerunt, & Aegyptus Judæos Prophetas habuit) acceperunt. Pythagoras autem & Plato mutato Cabala in Philosophiam nomine ab illis, non a Græcis vel Romanis accepta, Græce suis hominibus exposuerunt. Hæc ille. Sed unde Germani a Judæis acceperunt? Neutiquam coloniarum deductione, multo minus commerciorum usu. Quippe Judæi nunquam illis temporibus Germanis cogniti fuerunt; cum neutra gens commerciorum gratia hinc inde commearet. Et Judæi Romanis primis, antequam federis ferendi causa legati missi sunt Romam, incogniti fuerunt. Forsitan autem eo fundamento nititur, quod Germani seu Scythæ hanc Philosophiam hauserint, cum Madyes Scytharum Rex, teste Herodoto in I, qui inscribitur Clio, totam Mediam & Persiam cum Palæstina usque in Aegyptum depopulatus fuit, quod & Iustin. I, II. scribit. Sed nunquam*

adducor, ut credam viginti illis annis, Scythas, cum belligerarent in Asia simul Philosophiæ operam dedisse.

*Non bene conveniunt, nec in una sede morantur
Candida Clio, & atrox horrendi insania Martis.*

Et notum est, quid Mufonio Rufo, equestris ordinis viro, studium Philosophiæ, & placita Stoicorum æmulanti contigerit, cum bona pacis & belli inter armatos explicaret, ut Ludov. Vives lib. II. de Concordia & Discord. ex Tacit. refert. Sed potius Tuysconem credo hos instituisse, a quo tota Germania originem tam religionis, quam Politicæ, & profapiæ hausit: a quo tot populi, tot Reges, tot Principes, tot Cæsares originem duxere.

CAP. III.

*Analogia varia. Aquercibus. A Trutti. A Boss ൫၇၇.
Græci post Drydas Philosophant.*

VTi institutionis origo varia, sic & maxime nomen variat. * Plin. l. XVI. nat. hist. originem

* Varia auctorum de nomine Druidum inter se diffidentium judicia vide apud Rev. Jo. Christoph. Wolfsum in Notis ad Philosophumena Origenis p. 169. Jo. Owenum in Theologum. p. 245. seq. Vessum de Orig. Idolol. L. l. c. 35. p. 264. Edm. Dickinsonum Delph. Phœniciz. p. 187. seq. Jo. Saubatum, de Sacrif. C. VII. p. 151. sqq. Nic. Gûrilerum Orig. Mundi. p. 272. Jo. Georg. Eccardum Præfat. ad Leibnitii Collect. Etymolog. p. 21. seq. & Cl. Keyserum in Antiq. Sept. & Celt. p. 36. seq. & 318.

nem vocis ἀπὸ τῶν δρουῶν, a quercetis inhabitatis deducit. Matthias Flacius Illyricus in præfatione in Orfridi Evangelia, dictos autumat quasi *Trutas*, hoc est, divinos & Dei interpretes, quod veteri Germanorum lingua *Trutis* Deum significet: qua de causa etiam hodie epitheton ei tribuitur, *der Trutwe Wom*. Aventinus contra l. I. Annal. Bojor. a Conditore Druyde dictos opinatur. In Rabbiorum scriptis טרר expositio, reperitur: cujus nominativus pluralis טררטר conciones, & טררטר concionator. Radix autem utriusque est טרר quæ sivit, consuluit, scrutatus est. Et quidem hoc maxime cum Druydarum officio quadrat, quod erat abditas naturæ res scrutari, & inde veritatem elicere. Antiquissimi enim hi apud Celtas doctores, & ipsis Græciæ sapientibus excellentiores, qui postea longo temporis decursu secuti sunt Druydarum sectam.

CAP. IV.

Habitus. Rutili crines. Nec maturo tantum sed & arte, Medicamentum sapo. Causa hujus coloris. Color maxime gratus apud ceteras gentes. Corymbion faminarum. Tituli. In galeri formam aut turris. Ornatrices ancilla. Matronarum capillitium nigrum. Quod stavis mutabant. Gravior idcirco a Patribus reprehensa. Gehenna ignis. Petronii locus restitutus. Cicada Arbemienisum. Silentii fors in criminibus. Fortitudo Nazari Samsonis.

CUmque habitus virum vel ornet, vel dedecoret, etiam aliquid de vestitu & habitu præfere-

mus. A capite autem auspicabimur. Et primum hic occurrit rutilus crinis; * utpote insignis gentis Germanæ. Diodor. Sic. l. V. Biblioth. Cæsariem non modo gestant rufam: sed arte quoque notivam caloris proprietatem augere student. Calcis enim lixivium frequentes capillos lavant, eosque a fronte ad verticem, atque inde ad cervicem, ut eo magis sint conspicui, retorquent. Satyros igitur & Panas aspectu referunt. Hac enim cultura ita densantur, ut ab equorum setis nihil differant. Barbas nonnulli abradunt, quidam modice alunt. Nobiliores tonsura genas levigant, mystaces vero demittunt, ut ora ipsorum obtegantur. Ideo cum edunt, cibi pilis implicantur: cum bibunt, ceu per colum potus dimanat. Tac. l. de mor. Germ. rutila comæ, magna corpora, & tantum ad impetum valentia. Hinc Batavia Silio Ital. l. III. auricomi dicuntur:

At puer auricom: o jam formidate Batavo.

Sen. l. III. de Ira; non est Æthiopsis inter suos insignitus color, nec rufus crinis & coactus in nodum apud Germanos. Sueton. in Calig. Conversus hinc ad curam triumphi præter captivos ac transfugas barbaros Galliarum quoque procerissimum quemque, & ut ipse

* De vario comæ ornatu vide *Vowerium* ad *Petronium* p. 367 451. *Janum Gebbardum* L. I. crepundior. c. 12. *Hadrian. Junium* de Coma, *Spanhemium* ad *Callimach.* p. 551. 660. *Salmasium* ad *Tertulliani* passim & ad *Solinum* p. 759. *Kobierzykium* de luxu Rom. L. I. c. 6. *Perizonium* ad *Æliant* IV. 22. p. 351. VII. 9. p. 453. & *Jo. Arnezium* Diff. de Colore & tinctura Comarum Trai. ad Rhen. 1725. 8. p. 21. seqq.

ipse dicebat ἐξιοθεῖα μύστρον, ac nonnullos ex principibus legit, ac seposuit ad pompam, coëgitque non tantum rutilare & submittere comam, sed & sermonem Germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre: Aufon. Idyll. VII. de Biffula sua:

*Sic Latiis mutata bonis, Germana maneret
Vt facies, oculos cæcula, flava comas.*

Ammian. Marcellin. l. XV. Celsioris statura, & candida pene Galli sunt omnes & rutili, lumininumque torvitare terribiles. D. Hieronymus invita Hilarionis, de Nobili, qui agebat in aula Constantii Augusti: Rutilus coma, & candore corporis indicans provinciam. Nec a natura solum rufus erat crinis; sed etiam arte quærebatur. Lavabant enim crebro & medicamento rutilabant. Ammian. Marcellin. Videbat (Germanos) lavantes, quosdam comas rutilantes ex more. Medicamentum autem erat sapo. Hinc Martialis ait:

Caustica Teutonicos accendit spuma capillos.

Juvenal. Sat. XIII.

*Cæcula quis stupuit Germani lumina? flavam
Cæsariem, & madido torquentem cornua cirro?*

Causam vero hujus coloris adsignat Clemens Alexand. l. III. Pædag. c. 3. terrorem nempe: τῶν ἑθνῶν, inquit, οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Σκύθαι κομῶσιν, ἀλλ' ἔκοσμοῦνται. ἔχου δὲ φοβερόν τὸ εὐτρίχον ἔβαρβάρου, καὶ τὸ ξανθὸν αὐτῆ πόλεμον ἀπέλει, συγγενὲς τι χρωμα τῶ αἵματι, id est, gentium quædam Celta, & Scythæ comuntur, sed non ornantur: coma enim barbari terribile quid habet, & flavus il-
lius

lius color bellum minatur; cognatus enim hic color sanguini. Apud Romanos tamen, & alias plerasque gentes color hic maxime gratus erat. Apulej. Miles. XI. Flavum & inaffectatum capillitium. Ovid.

Forma placet, niveusque color flavique capilli.

Cornel. Gallus :

*Aurea Casaries, demissaque lactea cervix
Vultibus ingenuis visa sedere magis.*

Et in Lyrico :

- - pande capillulas

Flavos, lucentes ut aurum nitidum

Productum bene candidis humoris.

Ibid.

Anne coma ex auro flava est tibi Gentia? an auri

Ex ipsa magis est bractea flava coma?

Tanta enim crinibus in homine gratia est, verba sunt Francisci Barbari l. c. V. de re uxoria, ut satis Homero sit, Helenam suam vel ab hac una capillorum decentia formosam sapissime appellare. Nonne & Maro noster, cum sapientem describat virum, & formosum brevibus efficeret, hanc pulchritudinis partem adjecit, dicens :

Os humerosque Deo similis; namque ipsa decoram

Casariem nato genitrix, lumenque juvena

Purpureum, & latos oculis afflavit honores.

Crede mihi, si Mars detonsam aspexisset Venerem, ardor ille, quo belliciosissimus Deus afficiebatur, protinus evanuisset, adeo ut nunquam Vulcani artibus irretitus esset. Huic, de qua loquor, venustati, qui-

quidam civis tuus, vel solus, vel maximas in uxore partes attribuit. *Hec ille.* Tanto autem ardore erga capillos flavos ardebant, ut & auri ramentis illuminarent, si quibus minus ruberent. Iul. Capitol. in Vero: *dicitur (Verus) tantam habuisse curam capillorum flavorum, ut & capiti auri ramenta inspergeret, quo magis coma illuminata flavesceret.* Quod de Commodō etiam Lamprid. tradit. Quaedam porro fœminæ corymbion adhibebant flavum, quo nigram comam abscondebant. Interpres Juvenalis in illud: Sed nigrum flavo: *crine*, inquit, *superpositior rotundo muliebris capitis tegumento in modum galeri facto, quo utebantur meretrices flavo: nam nigro crine Matrona utebantur.* Varro l. VI. de L. L. convelatos hos crines tutulos* vocat: *Tutulati dicti hi, qui in sacris capitibus habere solent, aliquid ut metam, id tutulus appellatur; ab eo quod matres familias, crines convolutos ad verticem capitis quos habent, uti velatos, dicunt tutulos: sive ab eo, quod tuendi causa capilli fiebant: sive ab eo, quod altissimum in Urbe, quod est arx, tutulus ceu res tutif-*

- * De tutulis & redimiculis assurgentibus ac turritis agunt Viri docti ad *Juvenalem* VI. 501. *Jo. Nicolai* libro de Nimbis antiquorum cap. IX. p. 133. seqq. *Anselmus Bandurinus* ad Antiquit. CPol. p. 497. *Henricus Alanus* Comes Epistola ad *Nic. Madrisium* inserta Museo Minervæ Venetæ T. II. p. 97. - 101. *supra i Cimieri moderni delle Donne, Steph. Gbamillardus* S. I. in dissert. five Epistola XVI. de numismatibus (Gallice Paris. 1711. 4.) ubi de diversis ornamentis capitis, quibus Augustæ superbiunt in antiquis numismatibus. ●

turissima vocatur. Felt. Pompejus l. XIII. titulum vocari ajunt flaminioariam capitis ornamentum, quod fiat vitta purpurea crinibus innexa, & exstructum in altitudinem. Lucan.

Turritamque gerens frontem.

Item Juvenal. Sat. VI.

- - tot adbut compagibus altum

Ædificat caput.

Hinc Prudentius in *Psychomach.*

Turritum testis caput accumulavit in altum

Crinibus, exstructos auget ut addita cirros

Congeries, celsumque apicem frons ardua ferret.

D. Hieronymus epist. ad Demetrium: *Ornare crinem, & alienis capillis turritum verticem frueri. Nazianz.*

Μη κεφαλᾶς πυργῶ δὲ νότοις πλοκάμοισι γυναικες.

Lucian. *ἑταῖρ. διαλ. ὑπέριτον γὰρ αὐτῇ αἰ τρίχες. νῦν δὲ καὶ τὴν πηνήκην ἐπέθειτο: superfuebant autem ei coma: nunc vero galericulum * apposuit.*

Scholiasies Græc. Aristophan. *Φενάκη κυρίως ἢ προσδότη καὶ ἐπιτηδευτικὸμη, ἀπὸ τῶν κατῆρρυκαίων, καὶ ἕως ἀπατισῶν διὰ τὸ ἐπέισαατος τῆς κόμης, id est, capillamentum regie appendens, & collecta coma, a defluentibus, & sic ludificantiibus adscititiis capillis. Manil.*

Illis

* De galericulis & capillamentis mulierum vide quæ viri docti ad Suetonium & V. C. Otto Sperlingius in commentario ad numum Furie Sabinæ Tranquillinæ, conjugis Gordiani III, Amstel, 1687. 8.

*Illis cura fuit vultus, frontisque decoræ
Semper erit, tortosque in plexum ponere crines,
Aut modis revocare, & rursus vertice denso
Fingere, & appositis caput emutare capillis.*

Tertullian. de Cultu fœmin. *Adfingit, nescio quas, enormitates sutilium capillamentorum, nunc in galeri modum, nunc in cervicem retro suggestum.* Artemidor. l. I. ἀλλοτριὰς τριξίν τι γυναῖκες χρῶνται, id est, alienis crinibus mulieres utuntur. Jul. Firmic. l. VIII. c. 7. *appositis alienis crinibus fœtam pulcritudinem mentiantur.* Valer. Flacc. lib. V.

*Tunc novus implevit vultus honor, ac sua flavis
Reddita cura comis.*

Hinc tanta cura formæ erat, ut puellas in ministerio haberent, quæ vel ornarent, vel iudicium de formæ præstantia facerent. Latinis Ornatrices, * Græcis κομμώτριαι dicebantur. Clemens Alex. l. III. c. II. Πædag. κομμῶνται δὲ καὶ κομμώτριαι περὶ τὰς γυναῖκας ἀμφιπολεύουσιν, αἱ μὲν τὰ κάτοπτρα, αἱ δὲ τὰς κεκυφάλας, ἄλλαι τὰς κτύνας, hoc est, comantur vero, & ornatrices circa mulieres ministrant, quedam specula, quedam vero vittas, alia pectines habent. Hesych. κομμώτρια κοσμεῖσα τὰς τρίχας. Juven. Satyr. VI.

Aug

* De Ornatricibus confer *Taubmannum* ad *Mostellariam Plauti* Act. I. Scen. 3. *Jac. Rebardum* l. II. Conject. c. 18. *Pignorium* de servis p. 197. *Reinerum Veronien* de Var. Unction. gener. Diss. Jen. 1687. 4. rec. P. II. Dissert. Philolog. edit. Roterod. 1710. 8. p. 415. seqq. & *Joh. Arniszinium* de colore & tinctura Colorum. p. 108.

*Aut apud Isiacæ potius sacraria lene
 Componit crinem laceratis ipsa capillis
 Nuda humeros Psecas infelix, nudisque mamillis.
 Altior hic quare cincinnus ? Tauroca ponit
 Continuo flexi crinem, facinusque capilli
 Quod Psecas admisit ? quenam est hic culpa puella,
 Si tibi displicuit nasus tuus ? alter a levam
 Extendit, peclitque comas & volvit in orbem.
 Est in consilio matrona, atmotaque lanis
 Emerita que cessat acu, sententia prima
 Hujus erit, post hanc atate atque arte minores
 Censebunt, tanquam fame discrimen agatur,
 Aut anima: tanta est quærendi cura decoris ;
 Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus at-
 tum*

Ædificat caput.

Sueton. in Claud. c. XL. *Hæc matris meæ ornatrix
 fuit.* Vetus Inscriptio :

CINERIBVS. FAMILIÆ
 ALPIONIÆ. QVINTÆ.
 ORNATRICI.
 FESTVS. M. SEPTIMI.
 GALLI. DISPEN. CON.
 TVBERNALI.
 B. M. F.

De his vide etiam l. item legat. ff. de legat. & fideic.
 & l. Legatis servis. §. Ornatricibus, ibid. ubi de
 institutione earum in arte hac agitur. Matronarum
 tamen capillitium nigrum erat. Virg. l. IV. Æn.
Nondum illi flavum Proserpina crinem. Servius:
Ma-

Matronis nunquam flava coma dabatur sed nigra. Didoni ergo dat ut turpi. Hinc Messalina apud Iuven. Sat. VI.

*Et nigram flavo crinem abscondente galero
Intravit calidum veteri centone lupanar.*

Igitur impudicæ mulieres, quo amatoribus gratiores essent, ut Cato in Origin. tradit, capillum cinere ungebant, ut rutilus esset crinis. *Tertullian.* de cultu fœminar. c. VI. Video quasdam, & capillum eroco vertere. Pudet eas etiam nationis suæ, quod non Germanæ aut Gallæ sint procreatæ, ita patriam capillo transferunt. Male ac pessime sibi auspicantur flammeo capite, & decorum putant, quod inquinant. Atqui & detrimentum crinibus medicaminum vis inurit, & cerebro perniciem etiam cujuslibet sinceri humoris assiduitas reservat; tum Solis animando simul & siccando capillo exoptabilis ardor; quid decor cum injuria? quæ cum immunditiam pulcritudo? crocum capiti suo mulier Christiana ingerit, ut in aram Ecce cupiunt pro albo vel atro flavum facere, gratiæ faciliorem; quamvis & atrum ex albo conantur facere, quas pœnituit ad se nec tam usque vixisse. *Cyprianus* de discipl. & habit. Virgin. audaci conatu & sacrilego contemptu crines tuos inficis, malo præfagio futurorum capillos jam tibi flammeos auspicaris. *Hieronymus* ad *Lætam*: *Nec caput gemmis oneres, nec capillum intruses, & ei aliquid de Gehenna ignibus aspergas, Clemens Alex.* l. III. Pædag. c. 2. atque eam quidem, quæ suos pilos reddebat flavos, *Mænander Comicus* arceat domo:

*At nunc recede ab adibus : nam fœminam
Facere pudicam non decet flavas comas,
Sed neque genas fucare, oculos pingere.*

Sed ruber crinium color perverſum ac malum plæ-
rumque animum denotat, ſuperabundantiam quo-
que menſtrui. Nec immerito taxabant patres illi
fœminarum ſuperbiam, quæ aſcitiſis crinibus ute-
bantur, de quibus Petronius etiam in ſuo Satyrico
hæc refert: evocatum me non minus decoro exor-
navit capillamento: imo commendatior vultus eni-
tuit, qui ſaucorum corymbion erat. Potius Chau-
corum legendum; namque ita locum hunc corri-
gendum arbitror; qui librariorum negligentia cor-
ruptus eſt. Chauçi * quippe Germaniæ populi,
ut Tac. in Germ. teſtatur: & omnibus Germanis
ſolemne rufum crinem alere. Inſigne etiam Suevo-
rum obliquare crinem, nodoque ſubſtringere, teſte
Tac. in l. de mor. Germ. Hinc Tertullian. de Virg.
velandis c. X. *debebant etiam & ipſi aliqua inſignia
ſibi defendere, aut pennas Garamantum, aut Crobylos
Barbarorum, aut cicadas Athenienſium, aut cirros
Germanorum, aut ſtigmata Britonum.* Schol. Thu-
cydidis: κρωβυλῶν εἶδος πλέγμα τῶν Σει-
χῶν. ἐκαλεῖτο δὲ τῶν μὲν ἀνδρῶν κρωβυλῶν, τῶν
δὲ γυναικῶν κόρυμβῶν, τῶν δὲ παιδῶν σκόρπιῶν,
id eſt, *Crobylus ſpecies comarum intortatarum. Voca-
tur*

* Confer Jo. Schildti lib. ſing. de Caucis Nobiliſſimo Ve-
teris Germaniæ populo, Lugd. Bat. 1649. 8. & Jo.
Henr. Eggelingii de Miſcellan. Germaniæ Antiquit.
Exercit. II. quæ eſt de Caucis. Brem. 1694. 4.

tur vero virorum *Corymbus*, mulierum *Corymbus*, puerorum vero *Scorpius*. Hefychius: κρωβύλη, ὁ μαλλὸς τῶν παιδῶν. Pollux: ἐκαλεῖτο δὲ κορυμβή) πηνύκη καὶ προκόμιον προδοτόν ἢ γυναίξιν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρῶν, id est, vocatur vero *corymbus galericulum*, & *coma apposititia*, quam non solum mulieres, sed etiam viri sibi adoptabant. Athenienses autem *Cicadas aureas* in crinibus gerebant in honorem *Apollinis*, qui eorum Deus tutelaris credebatur. *Cicadae* enim *Apollini* dicatae. Quam rem *Thucydides* hisce testatur: καὶ οἱ πρεσβύτεροι αὐτοῖς τῶν εὐδαίμωνων, ἔ πολὺς χρόνῳ ἐπειδὴ χριτῶνας τε λιγῆς ἐπαύσαντο φορεῖν, καὶ χρυσῶν τέτλιγγων ἐν ἔρσει κρωβύλη ἀναδύμενοι τῶν ἐν τῇ κριφάλλῃ θριχῶν, id est, atque antiqui qui inter illos divitiis praestiterunt, nec longum intercedit temporis spatium ex quo lineas tunicas gestare cessarunt, & aurearum cicadarum corymbos e capillis capitum dependentes. Et *Aristophanis* Scholiastes apertius hanc rem detegit: οἱ ἀρχαιοτάτοι τῶν Ἀθηναίων τέτλιγγας χρυσῆς ἐν τοῖς τῶν θριχῶν πλέγμασιν εἶχον, διότι οἱ τέτλιγγες μουσικοὶ ὄντες, ἀνάκεινται τῷ Ἀπόλλωνι ὃς ἦν πατὴρ τῆ πόλεως, id est, Antiquissimi Atheniensium aureas cicadas capillis implicitas gestabant, quoniam cum musicae sint cicadae, saceratae sunt *Apollini*, qui patrius est Deus illius civitatis. Sed & harum *Clemens Alexandr.* l. i. i. *Pædagog.* mentionem facit: Ἀθηναίων δὲ ἑαπαλιν οἱ ἀρχοντες, οἱ τὸ ἀσικὸν πολιτεύματα ἐξηλωκότες, ἐκλαθόμενοι τῆς ἀνθρωπότητος ἐχρυσόφορον ποδηρεῖς χριτῶνας ἐνδύμενοι. καὶ ποδηρεῖς ἠμπίσχοντο, καὶ

*κράβυλον, ὃ ἰμφοκλῆς ἴσιν εἶδ'⊙, ἀνιδέοντο, χερ-
 σῶν ἐύρσει τετρίγων κοσμημένοι. τὸ γὰρ γινῆς, ὡς
 ἀληθῶς ἀπειροκαλίᾳ κιναιθίας εὐδακνύμενοι, id est,
 Atheniensium vero rursum Principes, qui civicum gu-
 bernamentum ambiunt, ad talos usque promissas bar-
 bas alunt in virtutis signum: & barbas invocant, &
 crobylon, qui est implicationis genus, circumdant, au-
 rearum religatione Cicadarum ornantes, indigenam
 seu verum, ineptia impuritatis sollicitantes. Sed &
 apud Magos in crinibus fors silentii erat, ut Paul.
 Grillardus in tractat. de quæst. q. IV. numer. 14.
 & Hippolitus Marsilius scribunt, sæpe sortem si-
 lentii in Magorum crinibus inventam esse, qui alio-
 qui in tormentis dormire, velut expertes omnis do-
 loris videbantur. Itaque Grillardus, qui multos vi-
 derat, monitus est ut diceret: *Domine labia mea ape-
 rieris*, &c. & sic dolores sentire, & veritatem pronun-
 ciari. Bodin. l. IV. Dæmon, c. I. Inquisitor etiam
 Cumanus in Varniferano agro finium Mediolanen-
 sium, unam & xl. Sagas anno MCCCCLXXXV. ad
 ignem damnavit, quæ omnes sine quæstione fue-
 rant confessæ, abrafo pilo & mutatis vestibus. Quod
 olim Domitianus Imp. Apollonio Thyaneo Mago
 fecisse apud Philostratum Lemnium legitur, eum
 nudari & abradi jubens. Nam inquisitor Sprenge-
 rus ait, si Magus penes se silentii sortem habuerit,
 eum ad tormenta, nihil doloris experturum, nec
 veritatem confessurum unquam. Samsonis tamen
 crines promissis fortitudinem in se immensam alue-
 runt, Iud. c. xvii. Hic enim Nazareus nunquam a
 Philistæis capi potuit, nec eum virtus Domini de-
 seruit,*

feruit, priusquam Delila meretrix apud fluvium Sôrec secreta ab eo blanditiis suis expiscata fuisset, eam nimirum tanti roboris causam esse, quod a ventre matris Deo devotus, nunquam capiti suo novaculam admovisset: illa Samsonem in sinu suo consopivit, vocatoque homine quodam, septem cincinnos capitis detondere curavit. Itaque a Palæstinis captus, & effossis oculis Gazam perductus, duabusque catenis vinctus in ergastulum ad molendum fuit detrusus. Renascente autem ei post tonsuram cæsarie, convenere Palæstini proceres ad ingens sacrificium Deo suo Dagoni faciendum, & Samsoni illudendum. Ille Dei nomine invocato, columnas duas medianas, quibus domus fulciebatur, manibus complexus, & ita prolocutus: *Volo ex vita cum Palæstinis discedere*, eas tanta vi impulit, ut collapsæ sint ædes, & plures morientes, quam vivens interfecerit.

CAP. V.

Facies candida. Petronio in cretata facies. Mulieres Romana lavabant faciem lacte asina. In crustabant faciem. Reprehenduntur a Patribus. Cur flammeo sponso obnupta. Græci in Bacchanalibus facibus ora inungebant. Larvati etiam.

Facies omnibus Germanis seu Celtis candida. Ut Diodor. Sic. l. V. scribit: *Procera his sunt corpora, caro succulenta atque candida.* Ammian. Marcellin. lib. XV. *Candidi pene Galli sunt omnes.* D. Eucherius Inst. l. II. c. IV. *Galli a candore corporis*

poris primum Galatæ appellati. Isidor. in Orig. Nonnullæ etiam gentes non solum vestibus, sed & in vestibus aliqua sibi propria vendicant. Circumcidunt Iudei præputia, protendunt aures Arabes, Maurus habet tetra nox corporum, Gallos candida cutis. Petron. Arbiter in Sat. Quid tu, inquit Gylon, & circumcide nos, ut Iudei videamur, & pertunde aures, ut imitemur Arabes, & increta facies, ut suos Gallicæ civis putet: tanquam hic color figuram possit pervertere, & non multa una oportet consentiant, & non natione mendacium constet. Sed hoc potius ad nativum Celtarum candorem referendum esse conjicio. Vnde & Tertullian. in l. de Veland. Virgin. Gallicos vultus vocat. Hinc Romanæ mulieres; quo vultum sibi conciliarent Gallicis simillimum, lacte asinæ lavabant. Testis est Plin. l. xxviii. c. xii. qui sic scribit: *Cutem in facie erugari, & tenerescere, & candorem custodiri lacte asinino putant. Notumque est quasdam quotidie Id custodito numero fovere.* Poppæa hoc Neronis conjux instituit, balnearum quoque sic folio temperato, asinarum gregibus ob hoc eam comitantibus. Idem l. xxi. c. iv. Poppæa Neronis conjux quingentas secum asinas per omnia trahere fœtas, balnearum etiam folio totum corpus illarum lacte macerabat, nitidiorem reddi, & extendi quoque cutem credens. Pars etiam faciem incrustabant. * Quod graviter Clemens Ale-

* Vide Guil. Rondeletium de fucis Lugd. 1583. 8. Rob. Balforem ad Cleomedem p. 260. sq. Reiner. Verweg Diss. de Var. Unction. Gener. Synt. II, Dissert. Philolog. Ro-

Alexand. lib. 11. Pædag. reprehendit: *Nec enim Dei imaginem notus inveniet habitantem, quam est consentaneum: sed loco ejus fornicatrix & adultera anima occupavit adytum, & vera esse bestia convincitur, fūco scilicet intestata & incrustata Simia; & seductor ille serpens mentis excedens intelligentiam, per gloria cupiditatem pro spelunca habet animam, & cum omnia exitiālibus venenis impleverit, & erroris sui virus eructaverit, mulieres meretrices transformat hic Draco fungens lenonis officio; non est enim mulieris, sed meretricis, illud nimium sui ornandi studium. Carnem ergo vel quia sit visu injucunda, mollem & suavem reddunt; & interdū quidem in ibalāmis versantos, arti ornandi affixa sunt, ne floridis coloribus depicta deprehendantur: vespere autem tanquam ex antro ad lucernam prorepat hæc adulerina pulchritudo. Nam & ebrietas, & lux exilior, & paulo obscurior incrustationi earum opem ferunt. Non intelligunt autem misera, se propriam perdere pulchritudinem, dum externam inducunt. Summo itaque mane se lacerantes & extendentes, variisque ac confusis mixtionibus effingentes, vivum quidem cutis colorem refrigerant, carnem autem venenis effodiunt, curiosisque ac superfluis abstersionibus proprium decoris florem corrumpunt, & marcidum efficiunt: quocirca ea cataplasmatibus quidem cornuntur pallida, a morbis autem facile corripuntur, ut quæ adum-*

B b 4

bra.

Roterod. 1710. 8. p. 461. sqq. & David. Theod. Lehmanni Diss. de gentibus pulchritudinem affectantibus per fucum & picturam. Witteb. 1711, 4.

bratam carnem venenis jam liquefactam habeant : Omnium opificem contumelia afficientes, tanquam qui pro maritis non fuerit eis largitus pulcritudinem. Hinc & puto primo die nuptiarum sponfas flammeo involatas fuisse. Quamvis Scholiales Iuven. Sat. VI. aliam adducat causam: Flammeum * genus amicti, quo se cooperiunt mulieres die nuptiarum. Est enim sanguineum propter ruborem custodiendum. Fest Pompej. l. VI. Flammeo amicitur nubens boni omnis causa, quod eo assidue utebatur Flaminica, id est, Flaminis uxor, cui non licebat facere divortium. Nonius Marcell. Flammeum vestis vel tegmen, quo capita matrone tegunt. Plin. l. XXI. c. IX. nat. hist. Gloss. Flammeum Mavorte virginalis. Mavorte autem posterior etas quodvis operimentum capitis mulie-

* *Flammeum*, inquit Osh, Ferrarius in Analect. de Re Vestiaria cap. XXIV. p. 1099. T. VI. *Græcii*, a colore dictum, quo sponsa caput nubebatur, unde & nuptia: neque tamen solum illud fuit amictus longus, quique ad pedes demissus in humerum rejiceretur, sed caput tantum atque pectus & humeros tegens. Flammeum ipsum, in antiquis monumentis expressum, ad oculos vide apud Jac. Sponium, dans les Recherches curieuses d'antiquité differt. V. p. 88. L. Begerum T. I. thesaur. Brand. p. 100. & Bern de Montfaucon dans l'Antiquité expliquée T. III. P. 2. lib. I. cap. 9. §. 2. p. 220. ut taceam Jo Bapt. Casalius P. II. de Urbis ac Imper. Rom. splendore c. 16. p. 296. ed. Rom. M. Zuer. Boxbornium in quæst. Rom. quæst. 26. p. 956. T. V. thes. Græcii. Ger. Langbanium in not. ad Longin. de Sublim. Sect. IV. n. 29. p. 34. aliosque, quos magno numero laudat Sam. Pitscus l. I. Lex. antiq. Rom. p. 791. de flammeo illo fati affatimque differere.

muliebris dixit. Glossæ Isidori; *Mavorte operimentum capitis muliebris.* Nonius Marcell. *Ricinium quod nunc Mavortium dicimus, palliolum femineum breve.* Græci autem in festis Bacchi fecibus ora aspergebant. Hinc Horat. in Arte ritum hunc tangit:

*Ignotum tragica genus invenisse Camena
Dicitur, & plaustris vexisse poemata
Ibespis:*

Qua canerent, agerentque, peruncti fecibus ora.

Tragediæ autem in honorem Bacchi dicatæ fuerunt, ut cuique notum. Rusticorum tamen pubes induebat in festis Bacchi corticum quasdam formas, * quibus risum cæteris moverent, quem morem l. II. Georg. Virgil. tangit:

*Nec non Ausonii, Troja gens missa, coloni
Versibus incomitis ludunt, risuque soluto,
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis:
Et te Bacche vocant per carmina lata,
tibi que
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.*

B b 5

CAP.

* De larvis earumque apud veteres usû ac origine, præter *Agostini Mariscotti* librum, Romæ 1639. 8. impressum, vide *Rigaltium* ad *Phedrum* p. 411. edit. *Burmanniana*,

CAP. VI.

Oculi. *Animus in oculis. Germanis caerulei. Terribiles. Stibio femina Romana pingebant. Vis Stibii. Supercilia fuligine tingeantur. Petronii locus.*

OCuli jam, pars corporis preciosissima, & qui lucis usu vitam distinguant a morte, ut Plinius lib. XI. c. XXXVII. jam dicendi sunt. Nec enim ulla ex parte majora animi indicia cunctis animalibus, sed homini maxime, id est, moderationis, clementiae, misericordiae, odii, amoris, justitiae, laetitiae. Con-
tuitu quoque multiformes, truces, torvi, flagrantes, graves, transversi, limi, summissi, blandi. Profecto in oculis animus habitat. Germanis autem caerulei erant oculi. Tac. in l. de mor. Germ. *Vnde habitus quoque corporum, quanquam in tanto hominum numero idem omnibus, truces & caerulei oculi.* Iuven. Sat. XIII.

Caerula quis stupuit Germani lumina?

Glaucus autem color veteribus Constantiae signum erat: quando Germanos caesis oculis laudabant. Sed & terrorem hostibus injiciebant. Diod. Sic. l. V. Bibli. *Ipsi terribiles sunt aspectu.* D. Caes. l. I. Comm. bell. Gall. *Galli ingenti magnitudine corporum Germanos, incredibili virtute atque exercitatione in armis esse praedicabant, & saepenumero sese cum his congressos, ne voltum quidem atque aciem oculorum dicebant ferre potuisse.* Sic & gratiam inesse oculis

oculis quandam res ipsa testatur. Hinc feminae oculos sibi perungebant: quod & Ieremias Propheta carpit: Cum pinxeris oculos sibi frustra componeris. Et D. Hieronymus ad Furiam: non habuit crispantes mitras, nec stridentes calceolos, nec orbis sibi fulginatos, Vis enim sibi adstringere & refrigerare, ut Plin. l. XXXIII. c. VI. scribit, principalis autem circa oculos. Namque ideo etiam plerique Platyophthalmon id appellavere, quoniam in calliblepharis mulierum dilatat oculos. Et fluxiones inhibet oculorum, exulcerationesque farina ejus, ac thuris gummi admisto. Hinc superbæ illo mulieres oculos pingebant, quod Clemens Alexand. l. III. Pædag. c. II. aperte innuit. *Ita enim mihi videntur femina, quæ aurum gestant, & in crispandis crinibus exercentur, & in genis unguentis oculisque tingendis versantur, & aliam molliem arte improba persequuntur, carnalem ambitum ornantes, & vere Ægyptios imitantes, infelices amatores attrahunt.* Supercilia vero fuligine tingebant. Juvenal. Sat. VI.

*Ille supercilium madida fuligine tinctum
Obliqua producit acu.*

Hinc Petronius scite in Satyr. Supercilia etiam profert de pyxide, sciteque jacturæ lineamenta secuta, totam illi formam suam reddidit. Martial.

*Vt lateas centum condita pyxidibus,
Nec tecum facies sua dormiat. Induis illo
Quod tibi prolatum est mane, supercilio.*

Menander τὰς ὀφθαλμοὺς ὑπογράφεταῖ οculos circum-

circumscribere ait. Artemidor. l. I. ὄρφυες δασεῖαι καὶ εὐανθεῖς, πᾶσιν ἀγαθαί, μέλιτα γυναιξίν, αὐταὶ γὰρ ὑπὲρ εὐμορφίας, καὶ μέλανι χριόνται τὰς ὄρφυας, id est, orphyes aspera & florida, quibus bona, maxime mulieribus: haec enim ob formam egregiam sibi conciliandam utuntur nigredine horum piscium. Alexis apud Athen. l. XV. Dipnos. τὰς ὄρφυας πυρρὰς ἔχει τις ζωροφῶσιν ἀσβόλω, id est orphyas futas fuliginem habere in se tradunt. Tertullian. de hab. muliebr. c. XI. nigrum pulverem, quo oculorum exordia producuntur. de cult. faemin. c. V. oculos fuligine collinunt. Vid. & Cyprian. de bon. pudicit. c. I I. Recte Naumachius & scite scribit, dehortans mulieres ab hoc malo:

Μηδὲ μέλαινε τοῖσιν ὑπὸ βλεφάροισιν ὀπωπῆς,
 Οὐ γὰρ θηλυτέρας δέμας ἅπασιν ἡμιτέλειον
 μορφῆν, ὄφρα καὶ ἄλλα περὶ χροῦ τεχνή-
 σαιτο.

*Neque sub palpebris tuis vultum colore nigro
 inficias:*

*Non enim mulieribus natura caput dedit im-
 perfecta*

*Forma, ut & alia opus esset in corpore ma-
 chinari.*

CAP. VII.

Ornatus. Huic maxime studebant. Armilla. Torques. Galli in medio digito annulos gerebant. Viris annuli diti. Ignominiosus Chatti ferreus annulus. Armillarum & monilium uti & annulorum usus vetustissimus. Lunula corniculantes fastigiis adium a Mahumedanis imponi solita. Vnde is mos. Annulus in minimo digito. Iliacis temporibus nullus annulorum usus. Sed ex sacris refellitur literis. Romanis diu incognitus. Non ornatus causa adhibitus. Ius aureorum annulorum famulie non erat. Sculponei. Signatorii. Quid ius aureorum annulorum.

ORnatui maxime Celtæ studebant. Magnam enim auri copiam, ut Diodor. Sic. l. V. Biblioth. reliquit, ad hunc modum coacervant; quam ad ornatum suum non tantum fœminæ, sed etiam viri usurpant. Hi enim armillas circa manuum juncturas & brachia * gestant: & crassos ex puro puto que auro torques, circa collum, annulosque insignes, & aureos insuper thoraces efficiunt. Plin. l. XXXIII, c. I. Gallos autem cum auro pugnare solitos, Torquatus indicio est. Liv. l. VII. *Iacentis inde*

* Armillas s. annulos in brachiis virorum, imprimis Regum fuisse, ex 2. Sam. I. 10. colligunt Th. Bartholinus in Schedio de armillis veterum p. 17. 74. Fortunatus Scacchus L. III. Eleochrisin. & Chiffletius in Anastasi Childerici p. 291. Arngrimus Jonas in Crymogæa p. 62. 76. ex antiquis Islandiæ monumentis quoque docet, annulos argenteos vel orichalceos, unciarum viginti pondere in aris deorum asservatos fuisse, quos cruore hostiarum conspersos in brachiis supremi iudices gesserint.

de corpus ab omni alia vexatione intactum uno torque spoliavit, quem respersum cruore, collo circumdedit suo. Idem l. XXXIII. In eo praelio supra XL. millia hominum caesa, Valerius Antias scribit, & quingenta septem militaria signa capta, & carpenta CCCCXXXII. & aureos torques multos, ex quibus unum magni ponderis Claudius in Capitolio Iovis donum in aede positum scribit. Castra eodem die Gallorum expugnata, direptaque, & Comum oppidum intra dies paucos captum. Et l. XXXVI. aureos Gallorum transtulit torques MCCCCLXX. A. Gellius l. IX. c. XIII. ubi Gallum evertit, caput praecidit, torqueumque detraxit, eumque sanguinolentum sibi in collum imponit. Quo ex facto ipse, posterique ejus Torquati sunt cognominati. Strab. l. VI. Etenim aurea illis sunt gestamina. Collo quidem torques, manibus & lacertis armillae dignitatis honores, tinctas gestant vestes, & auro pictas. Plin. l. XXXIII. c. I. Galliae, Britanniaeque in medio dicuntur digito annulis usae. Hinc annuli Celtarum Viriae dicuntur Plinio eod. l. c. III. Tacit. in l. de mor. Germ. fortissimus quisque ferreum insuper annulum (ignominiosum id genti) velut vinculum gestat, donec se exade hostis absolvat. Sane antiquissimus annulorum usus. Legimus enim Iudam Iacobi Patriarchae filium Gen. XXXVIII. v. 18. annulum suum Thamaris dedisse in pigrius. Et Pharaon Iosepho Gen. XLI. v. 42. annulum dedit, quo potentiam futuram designaret. Vti & monilium & armillarum mentio in sacris fit, Gen. XXIV. v. 22. Ios. c. VII. v. 21. Iud. c. VIII. v. 21. & passim in Cantic. Canticor. Hinc etiam

ornamenta illa capitis in sacris literis Lunulæ vocantur: præsertim Ismaëliitarum seu Midianitarum. Hi enim, ut superiori Syngrammate jamdum inquisitum, Dionyson & Vraniam colebant, quæ ipsa Luna est: in hujus itaque honorem Lunulas illas aureas in figuram corniculantis Lunæ gerebant. Vnde Muhammedanorum descendit mos, qui turrium & Meschitarum suarum fastigia Lunulis exornant, * utj Christiani crucibus. Nec puto originem harum deducendum a fuga illa Mahumetis, quam Hegiram vocant. Namque & vetustissimis Arabibus Luna Dea fuit, & Ismaëliitarum Regibus loco ornamenti, ut Iud. VIII. v. 21. & 26. patet. De annulo in minimo digito Pollux l. V. *περὶ δὲ τῷ σμικρῷ δακτύλῳ ἰΦόρην, ὁ ἀπαρὲς ἐκάλεσεν διὰ σμικρότησιν*, id est, *in minimo vero digito ferebant annulum, quem exiguum ob parvitatem vocabant.* Senec. l. VII. nat. Quæst. c. XXXI. *exornamus annulis digitos, & in omni articulo gemma disponitur.* Clemens Alexand. l. III. Pæd. c. XI. *ἀλλὰ δὲ καὶ τὸν δακτύλιον ἐκ ἐπ' ἀρεθῶν φορητέον τοῖς ἀνδράσι. γυναῖκες γὰρ τῆτο. οἷς δὲ τὸν μικρὸν δακτύλον, καὶ τῆτο εἰς τέσσατον καθίσταται*, id est, *sed & annulum non in articulo ferre fas est viris: muliebri enim hoc: sed in minimum digitum, hoc est, in ultimum summittere.* Lucian. ἐταῖρ. Διαλ. εἶχε δὲ καὶ αὐτὸς Περσμένων δακτύλιον ἐν τῷ μικρῷ δακτύλῳ

* Confer Jo. Seldenum de Diis Syris Syngram. II. p. 288. sqq. Beyersum in Addit. p. 278. Relandum L. II. de Relig. Mohammed. p. 163. & Cl. Dav. Missionum in Diss. Sci. p. 114.

τύλω μέγιστον, πολύγωνον, καὶ ψῆΦΘ· ἐν βέλῃ το
 τῶν τριχρώμων, ἐρύθρα δὲ ἦν ἐπιπολής, i. e. *habebat*
vero ipse Parmeno annulum in minimo digito maxi-
imum, multangulum; gemma verum imposita trium
colorum erat, rubra vero erat in superficie. Cete-
 rum multitudo annulorum, inquit Acro ad illa Ho-
 ratii Sat. l. II. *Sæpe notatur cum tribus annulis,*
erat vitiosa admodum. Athenæ. περὶ δὲ τῶν Σαμίων
τροφῆς Δῆρις ἰσορῶν παρατίθεται ἅσιν ποιήματα,
ὅτι ἐφόρην χλιδῶνας περὶ τοῖς βραχίσι, id est,
de Samiorum vero luxu Divis loquens citat Asi poe-
mata, quod ferant armillas in brachiis. Plin. l.
XXXIII. c. III. armilla sequiori sexus olim in usu
tantum gliscente luxuria ad virorum ornamenta tra-
ductæ. Tertull. de hab. mul. c. XI. Circulos ex
auro, quibus brachia artantur. Petron. in Satyr. ha-
bebat etiam in minimo digito sinistra manus annulum
grandem subauratum, extremo vero articuli digiti se-
quentis minorem, ut mihi videbatur, totum aureum,
sed plane ferrcis velat stellis ferruminatum. Et ne
has tantum ostenderet divitias dextrum nudavit
lacetum aurea armilla cultum, & eboreo cir-
culo lamina splendente connexum. Plin. l. XXXIII.
c. I. scribit: Iliacis temporibus nudlos fuisse an-
nulos, quod & Porphyr. q. XV. Eustath. in
Odyss. μ. in fin. Scholiast. Sophocl. in Oed.
tyran. Plutarch. de Hom. Sed ex Sacris Hi-
storiis longe antiquior est usus annulorum. Longo
certe tempore ne Senatum quidem Romanum ha-
buisse aureos, manifestum est. Siquidem hi tan-
tum, qui legati ad exteras gentes ituri essent, annulos
 pu-

publice accipiebant, vulgoque sic triumphabant teste Plin. ibid. Et Macrobl. l. VII. Sat. c. XI. *Veteres non ornatus sed signandi causa annulum secum circumferrebant. Vnde nec plus habere quam unum licebat, nec cuiquam nisi libero: quos solos fides discerneret, qua signaculo continetur. Ideo jus annulorum famuli non habebant.* Hinc Plaut. in Caf. Act. III. Sc. v. ancillæ pollicetur annulum, sic dicens:

-- *at blande orato ut soles, sed audin'?*

Si effexis hoc, soles tibi dabo & annulum in digito Aureum, & bona plurima.

Nec enim temere, ut Taubinannus ad hunc locum habet, hoc ancillæ pollicetur. Nam ingenuorum duntaxat erant soleæ * & annuli isti: servi ancillæque sculponeas accipiebant, & pro aureis ferreos. ** De sculponeis clarum ex Catone de re Rust. c. LIX. ubi quæ & quoties familiæ festimenta procuranda sint tradit. *Sculponeas bonas alternis annis dare oportet. De annulis notissimum est, & habere qui-*

C c dem

* Calceis carebant servi, teste *servio* ad *Virgil. Æneid. I.* 286. Conf. *Balduinum* de Calceo antiquo Cap. 23. p. 210 *Ferrarium* de Re Vestiaria L. I. cap. II. & *Jo. d'Outrein* Obs. Misc. p. 182.

** Annulus aureus erat ingenuorum, teste *Appiano* de Bello Punico p. 104. Vid. *Chimentellum* de honore bifellii cap. 34. p. 186. *Avinghium* T. II. Romæ subterraneæ L. VI. cap. 50. §. 37. p. 700. & *Jo. Bapt. Casolinum*, in Syntagm. de insignibus, annulis, &c. cap. 3. p. 911. T. IX. *Gronovii*. Servi autem ferreis annulis utebantur, auctore *Apulejo* Metamorph. X. p. 326. Conf. *Elmerum* in Biblioth. Brem. Class. III. p. 940. seq. *d'Outrein* l. c. p. 180. & in primis *Kirchmannum* de Annulis Cap. XVI.

de aureos in peculio suo licebat illis, non vero gestare. Inde ait, se in digito daturum, I. Meursius : *Signatorius * annulus Romanis in usu erat, de quo Vopiscus in Aureliano : Vxori & filie annulum sigillaricium quasi privatus instituit.* Moris enim erat apud Romanos, ut domi suppellex penusque omnis eo signaretur : ne quid negligentia aut furto periret. ** Plin. l. XXXIII. At nunc cibi quoque & potus annulo vindicantur a rapina, Martial. l. IX. *Nunc signat meus annulus lagenam.* Q. Frater ad Ti.

- * De annulis ad fidem faciendam, qui signatorii seu sigillaricii, scripsit *Georg. Longus* Mediol. 1618. & Lips. 1709. 8. Adde *Jo. Bapt. Casalius* l. c. p. 910. *Jo. Kirchmannum* cap. 5. *Iustum Lipsium* ad *Tacitum* II. Annal. & *Laur. Zaccagnium* in not. ad *Acta Archelai* cum Manete p. 441.
- ** Erat & genus annulorum, inquit *Smetius* in antiquitatibus. Neomagensis, p. 23. quibus clavis erat adiuncta. *Lipsius* existimat, hos annulos cum clavibus ad duplicem fuisse usum, signandi, aperiendique. *Lipsium* sequuntur *Jo. Nicolai* in tract. de sigillis veterum cap. 44. p. 299. seq. *Heineccius* in Syntagma. P. I. cap. 3. p. 26. *Jo. Bapt. Casalius* l. c. p. 914. *Hadrian. Junius* in historia Bataviae c. 8. *Georgius Longus* cap. 6. p. 55. Magnus vero *Salmasius* ad *Solinum* p. 932. negat, annulos istos cum adjuncta clave duplicem habuisse usum, nimirum annuli signatorii & clavis, siquidem nullum in his sigillum pressum ad signandum aptum. Cum *Salmasio* facit *Saw. Pitiscus* T. Lex. Rom. antiq. p. 64. ne de *Sagittario* dicam, qui in libro de januis veterum cap. XV. §. 12. negat, claves illas Lipsianas tam antiquas esse, ut ad priores Romanos spectarint, sed vide quæ habent *Claudius du Molinet* dans le Cabinet de la Bibliothèque de S. Geneviève. p. 30. & *Cl. Zornius* *Bibl. Antiq. & Exeget.* T. I. p. 331. seq.

Tronem l. XVI. Epist. *Sicut olim matrem nostram facere memini, quæ lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes, ubi quæ fuissent, quæ furtim, essent exsiccatæ.* Ab aureis igitur annulis jus aureorum descendit annulorum. * Et ille, qui jus hoc obtinet, ut ingenuus quidem habetur, sed non ex omni parte l. i. C. d. jur. aur. ann. nam saluum in eo retinet jus Patronus, & ab hereditate ejus non excluditur, in l. qui jus. ff. d. jure aur. ann. & l. 3. ff. de operis liber. Etiam particeps est legati relicti. l. i. ff. de jur. aur. ann. Item patronum in jus sine ventia notæ vocat l. sed & si §. patronum, ff. de in jus vocari. Proinde pro cæde Patroni torqueri poterit instar reliquorum libertorum. l. idemque erit. ff. ad Sillejæ. Minus ergo est jus habere aureorum annulorum, quam natalium, & utrumque principali solum beneficio tribuitur. Sed hodie novissimo Authenticarum jure, quia manumissi cives denuntiatur Romani, ex ipsa manumissione jus & aureorum annulorum & regenerationis, hoc est, natalium statim accipiunt, ut sic fiant liberi atque ingenui, absque ulla alia Principis indulgentia, idque perpetuo si manumissoribus, eorumque filiis obsequium, id est, reverentiam & venerationem legibus introductam præstiterint. Et est latius in Authent. ut liberti de cætero, & c. §. propterea cum

Cc 2

fe.

^a De jure aureorum annulorum consule *Salmasium* l. 170. ad Hist. Aug. *Lippum* Elector. II. 8. *Bernarium* ad III. 3. *Silv. Statti Casp. Baribium* T. I. ad *Statium* p. 320. & *Camillum Silvestrum* ad *Jordani* X. 165. p. 542. seq.

sequentibus nonnullis col. VI. & repetitur in Augment. hodie. C. de jure aureor. annul. & de n. calibus restituendis.

CAP. VIII.

Vestitus. Virgata saga. Purpureus color. Calcestribus Diis sacer. Imperatoribus & Regibus decatus. Tyria purpura. Striata vestis. Pura in sacris. Eaque candida. Albus color maxime simplex. Lincis Germana amissa. Superiores Babylonia. Texta Babylonia. Flamma avium. Plumarit. Pabo vestis. Sacerdotes apud alias gentes virili amissa, apud Orientales femineo utebantur.

Vestitus jam occurrit, de quo sane nihil certi apud auctores occurrit. Diodor. Sic. l. V. Bibl. vestitus illis mirificus: tunicas enim variis coloribus* imbutas ac ceu floribus conspersas, caligasque (bracas illas nominatas) gestant. Saga etiam virgata, per hyemem densa; per æstatem tenuiora crebrisque tessellis florum instar distincta, fibulis

* *Erant, inquit Jo. Douglans P. I. anal. S. p. 161. uti videtur, vestes multicolores, sive acupicta more Phrygionico, sive aliter diversimodis segmentis inserta, in usu plurimo apud orientales præcipue populos; etiam insuper in deliciis & honore maximo, utpote quas non tam privati & plebe homines, quam principes & primores populi, sive luxus sive discriminis alicujus causa plerumque gestabant.* Conf. *Josephus Maria Suarefus* in diss. singulari de vestibus literatis, edita Vasione 1652. 4. *Phil. Rubenius* L. II. Elect. c. 3. *Alb. Rubenius* L. I. de Re Vestiaria cap. 10. & *Steph. le Moine* in Exercit. ad Jer. XXIII. 6. p. 101. seq.

bulis subnectunt. Hinc Maro illos Æn. l. VIII. sic describit:

*Aurea cesarios, illis atque aurea vestis
Virgatis lucent sagulis.*

Servius ad hunc locum: *quæ habent in virgarum modum deductas vias. Et bene alludit ad Gallicam linguam, per quam virga purpurea dicitur. Virgatis ergo, ac si diceret purpuratis.* Purpurea autem vestis, ut Natal. Comes l. i. Mythol. scribit, cœlestibus Diis conveniebat, quod innuit Tibull. l. i. r. Eleg.

*Sed nitidus, pulcer quo veni, nunc induo vestem
Purpuram, longas nunc bene nocte comas.*

Et Imperatoribus olim propria erat purpura. l. purpuræ & tot. tit. C. de vesti. holoseric. & aur. de inunctione sacri muricis. l. i. r. nomen autem purpura a pisce habet, qui storem illum tingendis vestibus expetitur in mediis faucibus retinet, ut Aristot. l. III. & V. de natur. Animal. & Plin. l. IX. Hist. nat. referunt. Et purpuræ appellatione omnis generis purpuram contineri ait Ulpian. l. si cui lana. §. purpuræ. ff. de legatis 3. a Tyro autem Tyria vocatur, quia præstantissima ibi omnium fit, ut author Strabo l. XVI. Geogr. πολλή γὰρ ἐξήρασαυ πασῶν ἡ τυρία καλλίστη, *hic enim purpura piscatus abunde est.* Tac. in l. de mor. Germ. *Tegmen omnibus sagum, fibula, aut si desit, spina conserutum. Cetera intecti totos dies juxta focum, atque ignem agunt. Locupletissimi veste distinguuntur, non sicut ante sicut Sarmatæ ac Partibi, sed stricta & singulos artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles,*

proximi ripæ negligenter, ulterius exquisitius, ut quibus nullus per commercia cultus. Sed pura vestis requirebatur ad sacra & sacerdotibus * conveniebat maxime. Hinc Virgil. l. XII. Æn.

- - puraque in veste Sacerdos

Setiger a fetum suis, intonsamque bidentem

Attulit, admovitque pecus flagrantibus aris.

Servius ad hos versus: *impolluta & pura dicitur vestis, qua festis diebus uti consueverant, sacra celebraturi. Ut neque funesta sit, neque fulgurata, neque maculam habeat* ☉ K *homine mortuo. Est autem lineæ & purpureæ. Purpura maris vicem ad planandum præbet, linum vero fluminis; quia cum vere in Oriente primum flumen inundasset sponte sua linum satum. Plinius Secund. dicit: Ideo Magistratus & sacrificaturi togam prætextam habent, & manus ablutas detergere lineis mantilibus curant. Quod ipse de Aristæo ait IV. Georg. Oceano libemus. Et manibus liquidos dant ordine fontes Germanæ, tonsisque ferunt mantilia villis. Ecce mentionem de lino; rursus purpura. Purpureæ velare comas ad opertas amictu. Item velati lino, ergo pura lintea vel purpurea bene potest intelligi. Druydæ au-*

* Apud Gentiles in solenni sacrorum suorum celebratione, tum Antistites ipsi, tum reliqua comprecantium turba, albedo præcipue utebantur habitu. Vide *Strabonem* l. II. antiquit. conviv. cap. 26. p. 365. *Douglæum* P. II. anal. p. 161. *Argolum* ad *Pandini* l. I. de Ludis Circens. p. 22. Tom. IX. *Grævii, Pierii Hierogl.* lib. 39. cap. 5. *Guil. Choulum* de Vet. Rom. Religion. p. 243. & *Saubertum* de Sacrificiis Vet. Cap. IX. p. 188. seq.

autem candidis amiciebantur vestibus, hic enim color maxime illis gratus. Plin. lib. XVI. cap. XLIV. *Sacerdos candida veste cultus arborem scandit. Candido id excipitur sago. Boves etiam candidi coloris adhibebant sacrificiis.* Idem lib. XXIV. *Legitur a Druyda candida veste vestito.* Et Magi, ut Diogenes Laërtius scribit, candidis vestiebantur vestibus. Et in Cereris sacrificiis albi coloris vestes erant: sicut Ovid. l. X. *Metam. testatur:*

*Festa pia Cereri celebrabant annua matres;
Illa quibus nivea velata corpora veste
Primitias frugum dant spica ferta suarum.*

Idem l. IV. *Fast.*

Alba decent Cererem, vestes Corcalibus albas

Sumite nunc: pulli velleris usus abest.

Vide & Pausan. in *Arcadic.* de sacris Deæ Clithoniæ. Albus autem color maxime simplex est, & primus ex primis coloribus secundum Physicos, purusque simplicitatem & puritatem, candoremque animi significat. Hinc & Angelorum proprius. *Matth.* XXVIII. & alba veste ornari solebant, qui candorem animi & hilaritatem præ se ferebant, ut in *conviuiis.* Cic. in *Vatin.* cum ipse Q. Archius *epuli Dom. albatus* esset. Hinc *Demosthenes* in *Orat. contra Neæram:* ἀγισύω, καὶ εἰμι καθαρὰ καὶ ἀγνή ἀπὸ τῶν ἄλλων, τῶν ἔ καθαρύοντων, καὶ ἀπ' ἀνδρὸς σαυσίας, id est, *sum enim pudica & proba, seu pura, & casta ab aliis puritati adversantibus; & a viri congressu.* Et colorem candidum

Clemens Alexand. Pædag. cap. X. maxime com-

mendat : *Coloris autem delectans suavitas, inquit, male habet avidos, eos ad stultam impellens lipitudinem: atque eos quidem, qui sunt candidi, & non intus adulterini, candidis & minime curiosis ac operosis vestibus uti est convenientissimum.* Aperte & pure Daniel Proph. c. VII. positi sunt, inquit, throni, & sedit super ipsos tanquam vetus dierum, & ejus vestimentum album sicut nix. Tali veste utentem Dominum in visione se vidisse dicit Apoc. c. VI. Vidi animas eorum, qui testes fuerant sub altari, & data est unicuique vestis candida. Hodie quoque apud Italos virgines desponsatae, quas vocat *Fiancees*, albis tunicis uti solent, ad puritatem quandam, & integrum pudorem ostentandum. Baynus de re vestiaria c. IX. de Lanar. & vest. coloribus. Et prisca Germanæ viragines lineis amiciebantur, ut Tac. in l. de Mor. Germ. scribit: nec alius fœminis quam viris habitus, nisi quod fœminæ sæpius lineis amictibus velantur, eosque purpura variant, partemque vestitus superioris in manicas non extendunt. At superbiores Babylonice mulieres. Hinc & vestis Babylonica originem ducit. Hipparchus Comicus:

- - *δαπίδιον ἐν ἀγαπητὸν ποιίλοσ*

Πέρσας ἔχων, καὶ γέρτας,

- - *tapetem in jucundam varietatem*

Persæ habent, & supellectilia.

Clemens Alex. l. II. Pæd. c. X. *at etiam avidis pannis admiscentes dolosa mulieres, & qui sunt ex viris effaminati fraudulentas, dolosaque tinctivas, insano quodam amore feruntur in immoderatarum, non amplius untea ex Ægypto, sed quadam alia ex terra Hebrao-*

braorium & Cilicum comparentes D. Hieronymus ad Lætam: *In quibus non auri & pellis Babylonicæ vermiculata pictura.* Hinc Plautus:

- - *Alexandrina belluata, confutaque tapetia.*

Et Martialis:

- - *Babylonica picta superbe*

Texta. - -

Tertullianus de hab. mulier. *Phryges insuerent, & Babylonii intexerent.* Sed & eo processerat superbiæ amentia, ut ex plumis avium conficerent vestes: quæ delicatioribus in usu erant. Varro de lib. educ. *nulla quæ non didicit pingere, potest judicare, quid sit bene pictum a plumario.* Senec. ep. XCI. *non avium pluma in usum vestis conservantur.* Jul Firmicus I. III. Astr. *Linteones aut plumarii, vel colorum inventores.* c. III, *linteones, vel tunicarum textores, tum plumarios.* Graphice Prudentius in Hamartig.

- - *Hunc videas lascivas præpete cursu*

Venaxtem tunicas, avium quaque versicolorum

Indumenta novis texentem plumica pennis.

Hinc Constantinus Imp. I. I. C. de excusat. artif. plumariorum meminit. Plumarios autem, non plumbarios legisse Græcos Cujacius scribit. Sunt autem, qui vestimenta ex plumis avium conficiunt. Et Tertullian. de Pallio: *Pavo pluma vestis, & quidem cataclitis, imo omni conchylio depressior, qua colla florent, & omni patagio inauratior, qua terga fulgent.* Petron. Arbiter in Sat.

Plumato amictus aureo Babylónico.

Nec tantum in privatis, sed etiam publicis personis, & quidem sacerdotibus tanta dementia increbuerat,

ut non tantum omni genere luxuriæ abundarent, sed etiam, quo molliores haberentur, in sacris Veneri dicatis sexum menserentur. Hinc R. Moses Ben-Maimon in More Nebochim p. III. c. XXXVIII. *Istud autem est, inquit ille, propter quod dicit scriptura: Non accipiat mulier arma viri, neque vir induatur veste muliebri. * Invenies autem libro artis Magica, quem composuit Contir, quia dicitur ibi, ut vir induatur vestem muliebrem pictam, cum steterit coram stella, qua vocatur Venus, & mulier assumat lorica, & arma bellica, cum steterit ante stellam, qua dicitur Mars. Quod etiam Jul. Firmicus c. VIII. l. IV. de errore profan. relig. tradit; & Assyrios Venerem coluisse scribit: Cui aliter servire Sacerdotum suorum chorus non potest, nisi effeminent vultum, cutem poliant, & virilem sexum ornatu muliebri dedecorent. Et paulo post: Quod hoc monstrum est, quodve prodigium? negant se viros esse, & non sunt. Mulieres se volunt credi, sed aliud qua-*

* De non permutando sexus habitu ac vestitu consulendi interpretes ad Deut. XXII. 5. Jo. Seldenus de Diis Syris Syntagm. II. cap. 4. p. 281. seqq. Wagenseilius libro de Norimberga p. 175. Jo. Spencerus de Leg. Hebr. lib. II. cap. 17. p. 370. seqq. Matthias Berneggerus ad Taciti Germaniam quat. 89. Jo. Lomeierus de Lustrat. p. 434. Petr. Pantinus ad vitam Theclæ a Basilio Seleuciensi scriptam p. 387. seq. Guil. Bevergius ad Canonem XIII. Gangrensem p. 186. seq. Theoph. Amelius Tom. I. Der Erörterung der dunckelsten und schwersten Schriftstellen des Alten Testaments p. 385 seqq. & Cl. Dav. Millin in pererudita Dissert. de Commutatione vestium utriusque sexus prohibita, que est IX. in Diss. Sel. p. 245. seqq.

qualiscunque qualitas corporis constitatur. Et Philo-
 lochorus apud Macrobi. l. III. Sat. c. VIII. in Attide
 scribit: *Luna sacrificium facere viros cum veste mu-
 liebri, mulieres cum virili; quod eadem & mas esti-
 matur & femina.*

CAP. IX.

*Calcei. Lunula in Romanorum calceis. Druidis singularis
 forma calceorum. Per Drudden fuß, Cui remedio ad-
 bibentur. Hinc selca Gallica. Gallicularius cerdo. Ho-
 roës crepidis usi, alias cothurnis. Græcarum mulierum
 calcei ex subure, Aurei quibusdam. Aurea armilla pe-
 dibus adbibita. Quomodo visa. Lacedæmoniorum virgi-
 nis. Germana casta.*

PLutarchus in quæst. Rom. author est Romanos
 nobiles in calceamentis lunulas * gessisse, teste
 ut docerent, quod sicut auscultare Luna vult præ-
 stantiori, & esse secunda, respectans assidue, juxta
 Parmenidem, Solis radios: perinde & nos acquie-
 scamus, sequentes ducem, potentiaque & honore ab
 eo concessio utentes: sic & Druidæ sapientissimi ho-
 mines, quo a plebe separarentur, singularis formæ
 calceis usi sunt. Namque ex ligno constabant, & pen-
 tagoni ** erant. Vnde & calceamentum hoc Phi-
 loso-

* De lunatis calceis, quibus fas uti patritiis, conf. *Bar-
 thius ad Statium* T. I. p. 450. *Alb. Rubenius* de re Ve-
 stiaria L. II. Cap. IV. & *Baldwinus* in Calceo Antiq.,
 Cap. IX, p. 64.

** Druides calceos gestabant figura Pentalphæ, seu pen-
 tagono notatos, quorum quilibet angulus unam ex
 quinque Literis *vyvva* repræsentabat, unde figura illa pen-

Iosophicum figura mathematica *Der Drudden fufß.*
 Aventin. l. 1. Ann. Boj. Hinc soleæ illæ lignæ a
 Gallorum Druydis Gallicæ dictæ. Ifidori Gloss.
Calcei Gallicæ militum, item *σαυδάλιον*, *Gallicule*.
 Et Glossarium: *Gallicula τροχάς*. Hesych. *τροχά-*
δες αἱ σαυδάλια ἀπὸ αἰγυῖς δέμα]Ⓞ. Author
 ad Herenn. *Pedibus soleæ lignæ induta sunt. A Gal-*
liculis Gallicularius. Gloss. Ifidori: *Gallicularius*
cardo. Sed & Heroes crepidas gessisse innuit Lyco-
 phron, cum alias cothurnis incederent, ut Philo-
 stratus refert. Pœta autem sic innuit:

Σὺ δ' ὦ Ζύναιμ, πλείστον ἐξ ἐμῆς Φρονός
 Στερχθεῖς, μελάθρων ἔρεμα κρηπίδας ὄλης,
 Οὐκ εἰς κενὸν κρηπίδα Φοινίξεις Φόνῳ
 Ταύρων, ἀνακτῆ τῶν ὀφίωνⓄ Φρόνῳ,
 Πλείστας ἀπαρχὰς θυμάτων δωρέμειⓄ,
 Ἄλλ' ἄξεταί τε πρὸς γενεθλίας πλαίνας.

*Tu vero ô consanguinee, maxime ex meo
 animo*

*Orbatus, palatiorum fulcimen, & patriæ
 totius,*

Non in vacuum crepidam rubefacies cade

Tau-

pentagonos & pentalpha dicebatur apud veteres Cel-
 tas *Drudenus*, Pes Druidarum; non quod Druidarum
 calcei essent ista figura efformati, ut vult Schedius, sed
 quod in illis esset forma Pentagoni & Pentalphæ inscul-
 pta & effigiata. Vid. Jo. Saubertus de Sacrif. Veter. p.
 209. Steph. Le Moyne Diss. ad Jerem. XXIII. 6. p. 102.
 & Cl. Jo. Georg. Keyserus in Antiq. Sept. & Celt.
 p. 503.

Taurorum, Regi pigmentorum serpentium

*Plurimas primitias sacrificiorum offerens,
Sed vertit se ad paternam tabulam.*

Mos etiam erat Græcorum mulierum in calceis fubere gestandi, ut grandiores viderentur. Xenophon etiam in Oecon. uxorem Ischomachi ὑποδηματα ὀψιλάα habentem introducit, ὅπως μείζων δοκεῖν εἶναι ἢ ἐναφύκει, id est, quo videretur procerior, quam natura tulerat. Victorius l. XIV. Var. Lect. c. XXXIII. *Eo insuper demencia dilabebantur, ut aureos calceos sibi aptarent. Quod graviter Clemens Alex. l. II. c. IX. Pædag. reprehendit: „ Similiter autem, inquit, in calceamentis superba, arrogantesque foeminae, magnam quoque ostendunt mollitiem. Vere ergo turpia sunt illa sandalia, in quibus sunt aurea velut donaria; quin etiam circum circa clavos soleis infigere æquum censent. Multae autem eis quoque amatorias salutationes imprimunt, ut vel per terram immense incedentes, meretricios spiritus in incessu insculpant. Valere ergo jubendum est aureorum & gemineorum sandaliorum vanum artificium & crepidæ Atticæ & Sicyoniæ, cothurnæque Persicæ & Hetruscæ. Nec contentæ hoc luxuriæ studio, suras etiam aureis includebant vinculis. Manil.*

Et pedibus niveis fulserunt aurea vincla.

Plin. l. XIII. c. III. *Habeant fœmina in armillis, digitisque totis, collo, auribus, spiris; discurrant catena circa latera, & inserta margaritarum pondera e collo*

collo dominarum auro pendeant, ut in somno quoque
 unionum conscientia adsit: etiamne pedibus indu-
 tur, atque inter stolam, plebemque hunc medium fœ-
 minarum equestrem ordinem facit?
 Senec. in Hippol.

Crura distincto religavit auro.

Chares Mytilænus apud Athen. l. III. Διπνοφ.
 Θηρεύεται κατὰ τὴν Ἰουδαίαν θάλασσαν. τὸ δὲ ἐστὶν
 ἀδρὸν καὶ πρόμηκας ἔχων ἐν αὐτῷ σάρκα καὶ με-
 γάλην καὶ λεύκη, ἐξ ᾧ ἔξαιρῶντες ὡς ἄ λευκά,
 προσαγορεύουσι μὲν μαργαρίτην, κατασκευάζουσι
 δὲ ἐξ αὐτῶν ὀρμίσκους δὲ καὶ ψιλία περὶ τὰς χεῖ-
 ρας καὶ τὰς πόδας, id est, *Carpius circa mare In-*
dicum. Est vero concha longa & procera, habens in
se carnem & magnam & albam, ex qua extrahentes
lapillos albos, nominant quidem unionem, præparant
vero ex ipsis armillos & torques circa manus & pe-
des. Clemens Alexandrin. l. II. c. XII. Πῶδας
δὲ περισφορίας τὴν περὶ τὰς πόδας ἀκρομιάων τῶν
γυναικῶν, Φιλήμων ἐν συνοφῆβῳ προσεῖπεν:

Ἰμάτια διαφαίνοντα, καὶ πόδην τινα

Χρυσῆν.

„Cū ergo hic, *pergit*, a vobis tantopere expetitur
 „ornatus, nisi quem vos velitis ὁ fœminæ, videri
 „esse compedibus astrictas? si materia enim pro-
 „brum eluit, esse hoc quidem vitium, quod minime
 „interit. Ac mihi quidem videntur sua sponte vin-
 „culis alligatæ, gloriari de suis magnis calamitati-
 „bus. Ac fortasse etiam Poëtica fabula adulterium
 „committentem Venerem dicit fuisse comprehen-
 „sam ejusmodi vinculis, nihil aliud quam hæc orna-
 „*menta*

33 ornamenta adulterii esse signa significans. Illa enim
 34 aurea quoque fuisse dixit Homerus. Iam vero vel
 35 apertissima maligni signa non pudet eas inducere.
 Aristophanes etiam *πίδα, χρυσῆς* vocat. Et Cy-
 prian. de hab. Virgin. c. XVI. *Nec brachia inclu-*
dantur, aut colla de armillis & monilibus catena pre-
tiosa, sint a compedibus libere. Et hæc catenæ perisce-
 lides dicebantur. Gloss. *Periscelides ornamenta vel*
circuli aurei crurum muliebrium. Tertull. de cult.
 fœmin. *Nescio an crus de periscelio in nervum se pâ-*
tatur artari. Petron. Arb. in Sat. *Iam mentum, jam*
cervix, jam manus, jam pedum candor intra auri
gracile vinculum positus, Pærium marmor extinxerat.
 Sed quomodo, requirat aliquis, hæc ornâmenta
 conspici poterant? Luculenter hanc rem, nec non
 graviter ante oculos ponit, & castigat Clemens Ale-
 xand. c. X. l. II. Pæd. *Quemadmodum ergo vestium*
compositionem honestam, & ab eo quod est indecorum
mundam esse oportet, ita etiam vitanda est usus im-
moderatio. *Nec enim sicut Lacenâs virgines supra*
genu vestiri honestum est: nullam enim partem femi-
na nudari decorum est. Atquid posset quidem honeste
dici urbana & faceta illa vox, quæ dicta est ei, qui di-
xerat: Pulcher cubitus, at non publicus. Et tibi
pulcra sunt tibia dicendo, sed sunt solius mei mariti:
& speciosa facies, sed est ejus tantum, qui me uxorem
duxit. Ego autem nolo pudicas fœminas præbere ta-
lium laudum causam iis, qui per ejusmodi laudes ut
probrum eis asserant, venantur. Nec vero solum
 calcaneum nudare est prohibitum, sed etiam ca-
 put tegere, & vultum adumbrare jussum est: nec
 enim

enim honestum est, corporis pulchritudinem esse hominum aucupium. Nec par est, ut purpureo utens velo femina velit aspici. Et notum est, quid Iulia Antonini Caracallæ noverca fecerit, cum per negligentiam quasi se maxima corporis parte nudasset: cumque Antoninus libidine ex denudatione contracta respondit: *Vellem, si liceret:* respondisse fertur: *Si libet, licet. An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere?* Quo audito furor inconditus ad effectum criminis roboratus est: raptasque celebravit incestas, Spartian. in Caracall. Non sic Germanæ: quamvis enim nudæ brachia ac laceratos secundum Tacit. in Germ. *Sed & proxima pars pectoris pateat, nihilominus castissima.* Namque *severa illic matrimonia, & septa pudicitia agunt nullis conviviorum irritationibus corrupta.* Paucissima itaque in tam numerosa gente adulteria, quorum pena *presens & maritis permissa.* Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vitum verberare agit. *Publicata enim pudicitia nulla venia, non forma, non aetate, non opibus maritum invenerit.* Nemo enim illic vitia videt, nec corrumpere, aut corrumpi seculum vocatur. *Melius quidem adhuc ea civitates, in quibus tantum virginis nubunt & cum spe, votoque uxoris semel transigitur.* Sic unem accipiunt maritum, quomodo iuum corpus, *namque vitam: ne ulla cogitatio ultra, ne longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament.* Et nota est Cimbricarum feminarum castitas ex Floro l. III. c. III. „ Nam cum missa ad Mariam legatione libertatem ac sacerdotium

dotium non impetrassent, suffocatis, elisisq; passim⁴ infantibus suis, aut mutuis concidere vulneribus,⁴ aut vinculo e crinibus suis facto ab arboribus, jugis⁴ gisque plaustrorum pependerunt.⁴

CAP. X.

Pontifex Druidis erat, Pontifex Max. apud Romanos. Res sacrificialis. Reges sacerdotia olim obibant. Pontifex Roman. Refrenanda ejus libido. Subiectus Casari, Qui Pontificatum abrogare potest.

Sed cum sine imperio nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus posset, ut Cicero l. III. de Leg. scribit: necessariam sane fuit Druidis Pontificem præficere. Το γὰρ ἀρχεῖν καὶ ἀρχιδεῖν ἐ μόνον τῆν ἀναγκαῖον, αἰδᾶ καὶ τῶν συμφορῶντων, Regere enim & regi non solum inter ea, que necessaria, sed & utilia. Aristot. l. i. Polit. c. III. *Et istud est vinculum.* Senec. de Clem. *Per quod respublica coherent: ille spiritus vitalis, quem hac tot millia trahunt: nihil per se futura, nisi omnis & præda, si mens illa imperii subtrahatur.* Necessarium utique erat, ut iis summus quidam Sacerdos præficeretur, qui disceptantes dijudicaret, vel discerneret, si quid litis inter eos oriretur. Natio autem omnium Gallorum est admodum dedita religionibus, ut D. Cæs. l. VI. Com. Bell. Gall. scribit: *Ideo omnibus Druidibus præest unus, qui summam inter eos habet auctoritatem.* Apud Romanos primum creavit Pontificem Max. Numa Pompilius, teste

Liv. l. 1. ut qui maximarum rerum in cultu divino dominus esset, sacrificia dijudicaret; in rebus ad Deos spectantibus leges statueret, quibus aris, quibus d'Is, quibusque hostiis, quibus diebus, & ad quæ templa sacra fieri deberent, aliis indicaret. Fuerunt autem ab initio quatuor, ut L. Fenestella in l. de Sacerd. Rom. c. VIII. refert: postquam vero maximorum quorumque honorum partem plebs tribunitiis rogationibus obtinuit, ad sacerdotia quoque, sacrosanctasque potestates patere sibi aditum voluit. Quatuor ergo alios creari ex plebe Pontifices placuit, M. Valerio, & Q. Apulejo Consulibus. Omnibus unus præfectus fuerat a Numa Pompilio, isque Pontifex Max. appellabatur. Hic habet ex se sacra omnia exscripta exsignataque, quibus hostiis, quibus diebus, ad quæ templa, sacra fieri deberent: ejusmodi divinis in rebus, unde erogandæ pecuniæ sumptus fieri debeat, curæ Pontifici est: cæteraque omnia sacra publica, privataque sacris Pontificis subjecta sunt. Cum vero de religione, deque sacris dissensio est, populus illum consulere pergit. Perutile illud fore ratus est Pompilius, ejus sacerdotii autor, ne jus divinum, negligendo patrios ritus, peregrinosque asciscendo turbaretur: nec cælestes modo ceremonias ducere, sed iusta quoque funebria, placandosque Manes ejusdem Pontificis. Apud eum quoque tabula esse dicitur, in qua Solis & Lunæ defectus, quoties lumini caligo fit, & anni, mensium, fastorumque ratio perspicitur. E patribus autem legebantur primitus, ut Pompon. Lætus in l. de Sacerd. tradit, quem vide. Sed & apud Roma-

nos Rex Sacrificulus erat, quem idem a Rom. institutum esse hinc scribit: Primum e Patribus elegerunt C. Manium Papyrium, & id sacerdotium Pontifici subjecere, ne novæ libertati additus nominis honos officeret. Is Papyrius quietis studiosissimus fuit. Idem fuisse memoratur, qui leges Numæ ab Anco Martio in tabulis quernis inscriptas rursus in publicum traduxit. Ejus autem creandi occasionem dedit, ut Fenestell. c. XI. scribit, quod cum nuper exactis Regibus pleraque sacra a solis Regibus obire consueta, Regum exactione vacare viderentur, idque moleste admodum populus ferret, utpote quod cultui divino Regum exactione videretur derogatum, Sacerdotem creati placuit, quem, quo minus eidem autoritatis deesset, regio nomine decorarunt, sacrorum Regem appellantes. Vsitatum enim erat, tam apud Græcos, quam Romanos, Reges sacerdotia obire. Vnde Virgil, de Rege Deli Anio loquens, sic canit:

*Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbique
sacerdos.*

Vide & l. II. & v. Dionysium Halicarnass. Et etiamnum Pontifex Romanus ejus vestigiis insistens titulo illo imaginario & potestate fictitia gaudet. Qui Regis Sacrificuli personam scite repræsentat, sed majori autoritate, Principibus summis cultu imaginario & pietate ficta delusis. Vide Covarr. c. alma mater, p. I. §. I. num. IV. sent. excommunicat. l. VI. & quantum Sol Lunæ, aurum plumbo, anima corpori præstat, tantum præstare Cæsari nugantur. c. solitæ. §. præterea. de majorit. & obed.

c. duo sunt. cum seqq. dist. 96. Eique supra omnes leges constituto c. proposuit. de concess. præb. c. Sed Papa. 41. dist. c. tunc autem. dist. 22. fas esse ipsi etiam Impp. illudere. Sed vos non sic. Noverint enim se inter cancellos suos esse debere confrietos: meminerint, absurdissimum esse, si causarum secularium peritos se ostenderint. c. cum ad rerum. dist. 96. c. sacerdotibus in fin. & toto tit. Ne Cleri, vel Monach. sec. neg. se immisc. Nov. Leon. 86. l. repetita vers. Absurdum c. de Episc. & Cler. Et ipsi Pontifices Cæsari devota subjectione devincti sunt. Ut Leo IV. ipse fatetur. c. de capitulis 10. dist. c. ult. ead. Et Ioh. VIII. c. vides. & fqq. dist. 10. Impp. etiam sæpissime abrogarunt Pontificatum: c. quia igitur. c. nobis. C. Agatho. c. Hadrian. c. in Synodo. dist. 63. & Bartolus in l. 24. n. 7. ff. de Captivis.

CAP. XI.

Mortuo suffragio alius succedit. Plures depugnant ob Principatum. Vesustissimus hic mos. Longobardorum in iudicio probatio. Germani semper armati. Assusum genus. Genus armorum. Armati in concilio. Convisio, in templis.

SED quia vita hominum mollis, atque umbratilis est, & levior bulla quadam frangitur: sic & fatis concesso Pontifici alium substituere necessum erat. Hinc illo mortuo, ut D. Cæs. l. VI. Com. Bell. Gall. scribit, *si quis ex reliquis excellat dignitate, succedit: aut si plures pares, suffragio Druidum allegitur: non-*

numquam etiam armis de principatu contendunt. Et vetustissimum hoc duellum esse legitur. Sic David Goliathem, Romulus Acronem, Manlius Torquatus, & Valerius Corvinus Gallos interfecerunt. Et Longobardi * quotiescunque probatio deesser, iudici per duellum fidem faciebant, Alciat. l. de duello. c. IV. pr. Et controversias duello decifas adducit Cujac. ad tit. IV. l. I. Feud. Hotoman. ill. 9. III. Borcholt. c. VII. n. 50. de Feud. Tiraq. de jure Princ. q. XL. sed & ob patriæ salutem quandoque duellum suscipitur; Ferdinand. Vasq. ill. contrav. 49. num. 18. Alciat. l. de duello. c. 3. Dux tamen non temere se sistere debet, ne occumbens malum militibus creet, Castol. l. II. c. XXIX. Nec hoc mirum Germanos armis inter se decertasse. Quippe teste Tac. in l. de Mor. Germ. nihil neque publicæ, neque rei privatæ, nisi armati agunt. Et ut turbæ placuit, confidunt armati. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur, sin placuit, frameas concutiunt. Honoratissimum assensus genus est, armis laudare. Arma autem illis, ut Diodor. Sic. l. V. Bibl. scribit, sunt scuta, ad staturam hominis porrecta, & insigni proprio variegata. Quidam æneas bestiarum imagines, tam ad defensionem, quam ornatum

* Longobardos a *longitudine barba* dictos, Paul. *Wernersfridus*, ipse Longobardus, l. de gestis Longob. 9. p. 199. pro certo habuit, vel ab extenso soli, ab ipsis inhabitati, loco, *von der langen Hârde*, ut *Meibomio* *Rer. Germ.* III. p. 78. *Gryphisandro* de Weichb. Sax. p. 123. aliisque hodie placet, vel a bipenni, (*Hellebarb*) ex mente *Rudbeckij* *Atlant.* T. I. p. 619. lq.

affabre factas, præferunt. Æneis præterea galeis cum magnis appendicibus, ad prolixam ostentationem factis, impetu muniunt. Nam vel cornua affixa, vel avium quadrupedumque facies in illis expressas habent. Barbaricis etiam pro suo more tubis utuntur, quæ horridum, & bellico terrori convenientem reddunt mugitum inflatæ. Thoraces induunt ferreos & hamatos. Alii a natura tributis contenti, nudi pugnant. Pro ensibus spathas gerunt oblongas, ex catenis ferreis aut æneis in dextro femore oblique dependentes. Nonnulli deauratis vel inargentatis baltheis tunicas incingunt. Tum hastas præ se ferunt lanceas illis dictas, quarum cuspis ferrea, longitudine cubitos æquat, vel etiam superat. Latitudo a gemino palmo non multum abest. Nam gladii non minores sunt aliorum sauniis. Sauniorum vero acies major est, quam gladiorum. Pars horum in directum fabricata est, pars incurvos per omnia habet reflexus, ut in ictu non tantum secent, verum etiam frangant carnes, hallilique reducto vulnus convellant, & dilancinent. Tacit. in l. de Mor. Germ. *Quin & ad negotia, nec minus sæpe ad convivium procedunt armati. Hinc trebræ ut inter vinolentos rixæ, raro conviciis, sæpius eadè, & vulnerebus transiguntur.* Diodor. Sic. l. V. *Inter ipsas quoque epulas causa ex jurgio quomodo-cunque arrepta insurgere, & ex provocatione, nibili vitæ jaecturam astimantes, inter se digladiari solent.* Et hunc morem Athenæus l. IV. Dipnosoph. attinigit: *καὶ οἱ μὲν, nempe Germani, τὰς θυρεὺς ὀπλοφορεῖντας ἐκ τῶν ὀπίσω παρεστῶσιν, οἱ δὲ δουφύ-*

εὐφρόροι κατὰ τὴν αἰθίκεν καθήμενοι κύκλῳ, κα-
θάπερ οἱ δεσπότες σὺνισχῶνται, id est, *Et hi qui-*
dem scuta totum corpus tegenti a retro deponunt; ha-
stati vero e regione desidentes in cyclo, quemadma-
dum Domini, consulunt. Claudian. de Getis:

Crinigeri sedere patres, pellita Getarum
Curia, quos plagis decorat numerosa ci-
catrix,
Et tremulos regit hasta gradus, Et nititur
altis

Pro baculo contis non exarmata senectus.

Quin & templa ipsa vel lucos sacros armati adibant.
Panegyriastes: *Nec majores vestri templa ingredie-*
bantur, nisi armati.

CAP. XII.

Autoritas Druydarum. A tributis Et militia liberi.
Hinc multi doctrinam sectantur. Romæ Professa-
ribus concessa immunitates. In summa necessitate
tributum pendunt. Secularis Princeps a quibus non
exigere possit. Non quia bona Ecclesiastica abalie-
nare. Nullus ea sibi vendicare potest. Nec in iis
successio spectatur.

Magnus autem huic ordini Druydarum fuit
habitus honor; & magna privilegia concessa.
I. Cæf. l. VI. Com. bell. Gal. *Druydes a bello abesse*
confueverunt, neque tributa una cum reliquis pen-
dunt: militia vacationem, omniumque rerum habent

immunitatem. Tamis excitati pramiis, & sua sponte multi in disciplinam conveniunt, & a parentibus, propinquisque mittuntur. Hoc etiam tangit Lucan.
l. i. Pharf.

*Et vos barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druyde positis repetistis ab armis.*

Nam non sine gravibus causis provisum est, ut ii, quorum opera in erudiendo & sacrificando elucesceret, liberi & immunes a gravibus & forensibus causis essent. Hinc & Romæ Medici, Rhetores, Sophistæ, & Grammaticæ artis professores immunitate donari merentur. Inst. l. i. tit. XXV. §. Item Romæ. l. si duas. §. Grammatici, & §. Philosophi, & l. sed & reprobari §. amplius ff. eo. tit. sed & extra numerum vacationem merentur in citata l. sed & reprobari. §. in Roma, ff. eo. & l. i. ff. de privileg. urb. Constan. & l. i. C. de stud. lib. urb. Rom. l. II. Iureconsulti tamen neque a tutelis, neque a publicis muneribus vacationem habent, utpote qui cæteris aptiores, & rerum magis experti: nisi Romæ doceant, aut Principi sint a consiliis, quia tunc similiter excusantur, in allegata l. sed & reprobari. §. legum vero doctores. & leg. Iurisperitos. ff. de excusat. tut. Sed in summa necessitate tributum etiam pendere coguntur. l. 5. C. de S. S. Eccles. Et omnes secundum patrimonii vires tributum pendunt, nulla privilegiorum ratione habita. l. i. C. de indict. 10. C. 17. l. i. C. de ope. publ. 10. C. 22. Sed nec Secularis Princeps collectam exigere potest a subditis Ecclesiasticorum Principum, ob bona eorum in suo terri-

territorio sita; ut Bartolus, Corneus, Rol. a Valle, Natta. & Mynsi. 5. Obf. 22. Sed nec bona Ecclesiastica alienari possunt. l. jubemus, 14. C. de S. S. Eccles. c. nulli liceat, 5. c. si quis, 6. de rebus Eccles. Novel. 7. pr. nec quisquam eas tanquam proprias sibi vendicare potest, c. ratio 3. de præbend. c. quod autem 23. q. 7. Nec in iis successio jure consanguinitatis permittitur. c. 1. de præd. c. non solvit. 15. hoc tit. c. in canonibus, §. generaliter. i 6. quæst. 1.

CAP. XIII.

Iustitia hominibus necessaria. Iustissimi Druydæ. Religione diversi a Romanis. Iustissimi Germani, & Scythæ non legibus, sed bonis moribus vivunt. Philosophos & Theologos suos maxime venerantur. De controversiis publicis statuunt. Concilium in finibus Carnatum. Sacerdotes vincula injiciunt, & animadvertunt. Silentium per eos in concilio imperatur. Causa reverentia. Penarum genera.

Sed cum tanta Iustitiæ vis sit, ut Cic. l. II. Off. inquit, ut nec ii quidem, qui scelere ac maleficio pascuntur, possint sine ulla particula Iustitiæ vivere; necessario prospectum est, ut viri iustitia clari ad illam administrandam eligerentur. Remota enim iustitia quid sunt regna, nisi magna latrocinia? ut Augustin. l. IV. C. D. scribit. Et Druydæ iustissimi ab omnibus credebantur. Strab. l. IV. Et quidem ob religionis opinionem. Vnde Lucan. lib. I. Pharf.

eo deductus fuit, ut scripserit, vel Druydas veram religionem habuisse, aut nullam:

*Solis nosse Deos, & cæli numina vobis,
Aut solis nescire datum.*

Religione enim plane Romanis diversa utebantur, ut superius jam dictum. Hinc illud Boëth. l. i. de Consol. Phil. annum bonum non tam de magnis fructibus, quam de iuste regnantibus existimandum. Plus itaque apud Germanos, referente Tac. in l. de Germ. mor. *boni mores valent, quam alibi bonæ leges.* Scite Iustin. ex Trogo l. II. de Scythis Germanis hæc scribit: *Iustitia gentis ingenis culta, non legibus. Nullum scelus furto gravius apud eos: quippe sine tecti munimento pecora & armenta habentibus, quid inter sylvas superesset, si furari liceret? aurum & argentum non perinde ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lana iis usus ac vestium ignotus: & quanquam continuis frigoribus urantur, pellibus tamen ferinis, ac marinis utuntur. Hæc continentia illis morum quoque Iustitiam indidit, nihil alienum concupiscentibus: quippe ibidem divitiarum cupido est, ubi & usus. Atque utinam reliquis mortalibus similis moderatio, & abstinentia alieni foret: profecto non tantum bellorum per omnia secula terris omnibus continuaretur; neque plus hominum ferrum & arma, quam naturalis fatorum conditio raperet. Prorsus ut admirabile videatur, hoc illis naturam dare, quod Græci longa sapientium doctrina, præceptisque Philosophorum consequi nequeunt, cultosque mores inculta barbariæ collatione*

tionem superari. Tanto plus in illis proficit vitiorum ignorantia, quam in his cognitio virtutis. Hinc Philosophus suos, authore Diod. Sic. l. V. Bibl. & Theologos eximio honore dignantur. Namque iustissimi, Strabone teste l. VII. Geogr. omnium opinione cum privata, tum publica iudicia eorum fidei mandantur. Hinc fere, ut D. Cæs. l. VI. Comm. Bell. Gall. ait, *de omnibus controversiis publicis, privatisque constituunt. Certo etiam anni tempore in finibus Carnatum, quæ regio totius Gallia media habetur, confidunt in loco consecrato: huc omnes undique, qui controversias habent, conveniunt, eorumque decretis, iudiciisque parent. Et si quid est admissum facinus, si cædes facta, si de hereditate, de finibus controversia est, iidem decernunt, & præmia pœnasque constituunt.* * Cæterum nec vincere, author est Tacit. in l. de Germ. Mor. nec animadvertere, nec verberare quidem, nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnam, nec ducis jussu, sed velut Deo imperante. Silentium etiam per Sacerdotem, quibus tum & coërcendi jus est, in concilio imperatur. De Græcis scite sane Natal. Comes l. IX.

* Capitis supplicium reis inferre nullæ olim laborabat infamiae nota. Antiquissimis temporibus ipsi sacerdotes & Druides jus exsequiebantur, vinciebant, verberabant, teste *Cæsare* l. V. Confer *Cel. Keyserum* in Antiq. Sel. Sept. & Celt. p. 166, seq. De Henrico Duce Luneburgensi suspendii pœnam exsequente legatur *Kranzius* Saxon. l. X. c. 30. p. 278. De Balduino Comite Flandriae *Lipsius* Monitor. & exempl. Politic. l. 2. c. 9.

l. IX. Mythol. scribit, quod effectum fuerit, ut magna reverentia & sacrificiis, ac religioni Deorum, & sacerdotibus ipsis accesserit, cum sacerdotes e nobilissimis tantum familiis eligerentur, & omnibus publicis consiliis interessent apud Græcos: nam tanquam Diis præsentibus, quibus nihil ignotum existimare debemus, ita præsentibus sacerdotibus, Mantibus scilicet apud Athenienses, ac Auguribus Regi apud Lacedæmonios assidentibus, omnia publica proponebantur consilia. Neque ante vel publica, vel privata negotia magni ponderis ulla post consultationem aggrediebantur, quam Oraculum Delphicum, aut Ammonium, aut Dōdonæum, aut aliquo pacto Deorum ipsorum voluntatem consulissent. Sic sequentibus postea temporibus fuit in more positum, deinde legibus etiam confirmatum, ut senatus legitime non nisi in Templis Deorum; aut in locis sacris posset haberi: tanquam omnium quæ agerentur, ac dicerentur, & conscientiæ, æquitatisque suæ testes Deos ipsos facerent. Postea vero sapientissimi legum civilium latores singuli varios Deos suarum legum autores introduxerunt, cum lex omnis levis sit & inanis habita, quæ Deorum immortalium consensum non haberet. Inde cœpit prisca antiquorum Theologia, studia, mentesque hominum ad se allicere. • *Hæc ille.* Hinc apud concilium Druydarum, ut ex D. Cæs. l. VI. Comm. Bell. Gall. & Tac. in l. d. Mor. Germ. patet, licet accusare quoque & discrimen capitis intendere. Distingto pœnarum ex delicto. Præditores & transfugas arboribus suspendunt, ignavos & imbelles, & corpo-

re infames cœno, ac palude, injecta insuper ferrea crate mergunt. Diversitas supplicii illuc respicit, tanquam scelera ostendi oporteat, dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & levioribus delictis pro modo pœnarum, equorum, pecorumque numero convicti multantur. Luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus, utiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiae juxta libertatem. Sed & pars multæ Regi, vel civitati, pars ipsi, qui vindicatur, vel propinquis ejus exsolvitur.

CAP. XVI.

Severitas adhibenda. Hinc Druyda praefractis sacris interdicebant. Apud Græcos idem mos. Excommunicati. Bannum? Ejus vis. Banniti non sunt membra Imperii. Amitiunt privilegia. Diale fulmen. Sepultura antiquitus impiis denegata. Vii & usurariis. Judæis. Excommunicatis, Αὐτοχθίστοις.

Severitas necessaria est ad excitandam religionem: siquidem sine ea imperium nullum, nedum religio salva diu esse potest. Itaque & pœna ad coercendos hominum animos excogitata est, ne Imperium vel religio labasceret. Namque, si quis aut privatus aut publicus, teste Jul. Cæs. l. VI. Comm. bell. Gall. Druydarum decreto non stetit, sacrificiis interdicebant. Hæc pœna apud eos gravissima. Quibus ita erat interdictum, si numero impiorum

ac sceleratorum habebantur, ii omnes decedebant, aditum sermonemque defugiebant, ne quid ex contagione incommodi acciperent: nec iis petentibus jus reddebatur, nec honos ullus communicabatur. Quod & apud Græcos fuit observatum, ut Euripides in Iphig. in Taur. refert:

- - πρῶτα μὲν ἄδεις ξένων

Βικῶν ἐδέξαθ', ὡς θεοῖς συγέμενον.

Οἷδ' ἔσχον αἰδῶ. ξένια μονοτράπεζά μοι

Παρέσχον οἴκων, ὄντες ἐν ταυτῶ σέγῃ.

Σιγῇ δ' ἔτεκτῆραντ' ἀπόφθεγκτόν μ', ὅπως

Δαιτὸς γενοίμην πάματός τ' αὐτῆ δίχα.

- - primum quidem nemo hospitium

Volens me accipiebat, tanquam invisum Diis.

Deinde si qui pudore ducti acceperunt, hi mihi do-
mus

Separatum conclave soli assignabant, sub eadem
regula

Manentes, paratuque tacito & vix vili leviter sa-
lutatu dignantur,

Vt semotus ipsis essem a communione potus & cibi.

Ethorum exemplo posteris temporibus depravatum seculum etiam innixum fuit, & excommunicatos dixit illos, quibus nefas erat, religionem adire, aut quicquam de hac agere: sed & innocentibus infixum legimus. Excommunicati autem membra Ecclesiæ esse desinunt, c. decernimus. de sent. excomm. l. 6. & pro mortuis habentur, c. nihil. l. l. q. 3. Et bannum hodie vocatur, quibus aqua & igni interdictum est, ita ut a memine in tutelam recipian-

pianur, sed ab omnibus tam in persona, quam in bonis offendi possint. n. 4. Et banniti non sunt membra imperii, sed reputantur pro mortuis. l. 65. §. 12. ff. de Socio. Et similes sunt deportatis, Gail. 2. d. P. P. c. 1. n. 19. Univerfitas etiam bannita amittit omnia privilegia, gloss. in c. fin. in verb. expressi de proc. Sed & excommunicatio seu proscriptio fulmen nominatur, ut ex authoribus liquet. Petron. Arb. in Satyr. Intremuit post hoc fulmen attonitus, jugulumque detexit. Apulej. Metam. VIII. Sed Charite vocem nefandam & horridam detestata est, & veluti gravi tonitru procellaque fide-
ris, vel etiam ipso Diali fulmine percussa corruit corpus & obnubilavit animam. Latin. Pacat. in Panegy. Hinc reorum usque ad damnationem metus, postea attonitus stupor. Sed & sepultura antiquitus denegabatur impiis, & Deorum inimicis, & publicarum calamitatum authores erant illis regionibus, in quibus essent sepulti: nisi id oraculi jussu factum fuisset; sicuti de Oedipode scriptum reliquit Lysimachus Alexandr. l. XIII. de rebus Theban. Οιδίπυς δὲ τελευτήσαντ', καὶ τῶν Φίλων ἐν Θήβαις θάπτειν αὐτὸν διανοομένων, ἐκώλυον οἱ Θηβαῖοι, διὰ τὰς προγεγενημένας συμφορὰς, ὡς ἄντ' ἀσεβῆς. οἱ δὲ κοίσαντες αὐτὸν εἰς τινὰ τόπον τῆς Βοιωτίας καλεόμενον Κεῖον, ἔταψαν αὐτόν. γιγνομένων δὲ τοῖς ἐν τῇ χώρῃ κατοικοῦσιν ἀτυχημάτων τινῶν, ὀρθύντες αἰτίαν εἶναι τὴν Οιδίπυ ταφῆν, ἐκέλευον τὰς Φίλους ἀναρῆν αὐτόν ἐκ τῆς χώρας, οἱ δὲ ἀπορῆμένοι τοῖς συμβαίνουσιν, ἀτελοῦτες ἐκόμισαν εἰς Ἐτρωίην. βεβλόμενοι

μεινοι δὲ λάθρα τὴν ταφὴν ποιήσασθαι, καταθάπτεισι νεκρὸν ἐν ἱερῷ Διμήτρῳ, ἀγνοήσαντες τὸν τόπον, καταφανῆς δὲ γενομένη, πέμψαντες οἱ τὸν Ἐτρωιδὸν κατοικῶντας, τὸν θεὸν ἐπηρεῶν τί ποιῶσιν. ὁ δὲ θεὸς εἰπεὶ μὴ κινεῖν τὸν ἱεῖρα τῆς θεῆς, διότι αὐτῆ τῆς θάπτει, id est, *Cum mortuus esset Oedipus, eumque amici illius Thebis sepelire pararent, Thebani ob praeferitas calamitates, quia is esset impius, id facere vetuerunt. tunc illi in locum quendam Baeotiae Ceum nomine asportantes illum sepeliverunt: cum vero quaedam calamitates regionem invassissent, loci ejus incolae rati sunt causam illarum esse, quod ibi sepultus esset Oedipus, quare jusserunt ejus amicos ipsum efferre de regione. Illi ob illa qua contigerant ambigui quid sibi agendum sit, eum capientes in Eteonum detulerunt: qui cum vellent eum clam sepelire per noctem in loco sacro Cereri humarunt, qui locus esset ignorantes. Verum cum res cognita fuisset, incolae Eteoni miserunt ad oraculum qui percontarentur, quid esset agendum: quibus responsum fuit supplicem Deae non esse removendum, quare ibi demum sepultus est. Et etiamnum quibusdam hominibus sepultura denegatur Ecclesiastica: nempe Vfuratiis manifestis. c. 3. extran. de Vfuris. Clem. I. de sepult. Furibus & latronib. in flagranti erimine occisis. c. 2. extr. de furt. c. pen. 23. q. 5. Judæis. c. Ecclesiast. c. 5. seq. de consecr. distin. 1. Excommunicatis cum sacris. 12. ext. de sepult. c. ad hæc 5. de privil. αὐτοχρίσις. Placuit. 23. q. 5.*

CAP. XV.

Bella inhihent. Autoritas Sacerdotum apud Romanos. Licitor praecebat. Sella curulis. Lectica. Galerus, Carpentum, Vestibulum dignitas.

TAntæ autem autoritatis erant, ut Martem colaturi, teste Strabone l. IV. Geogr. illis jubentibus desisterent, Diod. Sic. l. V. Bibl. His ut & melicis Poëtis, non in pacis solummodo negotiis, sed etiam bellis, tam hostes, quam amici auscultant. Hi inter adversas sæpe acies, dum strictis ensibus, & protentis hastis inter se exercitus propugnant, in medium progressi, ac si bestias incantamentis cicurarent, prælia dirimunt. Sic apud ferocissimos quoque Barbaros sapientiæ iracedit, & Mars reveretur Musas. Sed & apud Romanos in tantum honoris culmen pontificatus, & eo excellentiæ crevit, ut Cn. Cornelio Prætori, quod M. Æmilio Lepido Pontifici Max. convitium fecisset, multa dicta fuerit, ipsumque regiæ dignitati proximum crederent. Nam & licitor apparebat, & curuli regia sella ac lectica insignis erat, quam ante vestibulum conspicuam habere solebat: ad cujus fores pro splendore dignitatis viridis laurus affixa videbatur. Cumque cæteri honoribus functi, rationem administrati muneris reddere cogentur; Pontifex tamen Max. pro majestate gesti honoris rationem dare maxime cogi poterat; ipsisque pro

imperio & potestate quoque plus dignitatis foret, cum galero esse, & carpento, ut reliquis sacerdotibus, ingredi licebat. Quippe Pontifici proprium insigne erat galerus, sicut lituus auguribus, paludamentum Imperatoribus, diadema Regibus. Et cum in Capitolium nulli fas foret, carpento vehi, solis Pontificibus, Sacerdotibusque Tarpejum ascendere carpento licuit. Ad eumque si qui noxii confugissent ea die a pœna immunes erant, Alex. ab Alex. l. I. c. VIII. Gen. die. Vestalium * quoque apud Romanos Virginum olim summa fuit dignitas, nec alterius divini cultus crebrior in Romanis historiis fit mentio, quam Vestalis. His stipendium Num ade publico statuit, & eas perpetua virginitate, aliisque ceremoniis venerabiles fecit. Carpento utebantur, magistratusque illis assurgebant: si cui forte occurrissent ad supplicium raptis, is mortis pœnæ eximebatur. Jusjurandum autem exigebatur a Virgine fortuitum fuisse & inconsultum, nec præmeditatum occursum. Plutarch. in Numa, A. Gellius. l. I. c. XII. Noct. Attic. Alex. ab Alex. l. V. c. XII. Gen. die.

■ De virginibus Vestalibus præter *Lipsum* pec. tractat. vid. *Saubertus* de sacrific. cap. VIII. *Casalius* de Urb. Rom. p. 372. *Jo. Braunius* de Vestit. Sacerdot. p. 537-542. *Licetus* de Lucernis p. 38. 190. 415. *Ezech. Spanhemius* in Diatriba de Nummo Snyrnæorum s. de Vesta & Prytanibus Græcor. T. V. Thef. *Græc. Tb. Hyde* de religione Persarum p. 142. seqq.

CAP. XVI.

De discipulis *Druidarum*. Ab his juramentum exigi solitum. Tempus institutionis. Filii non aderant parentibus. Romanorum discipuli. Romani pueros alebant administratores. Pueri Alexandrini. Etiam etate grandiores. Calamistrati in ministerio. Puella quoque ministrabant.

TAntis excitati honoribus & præmiis ut D. Cæf. I. VI. Com. bell. Gall. refert, & sua sponte multi in disciplinam conveniunt, & a parentibus, propinquisque mittuntur. Itaque annos nonnulli, vicanos in disciplina permanent. Juramentum autem prius in omni disciplina deponere debebant. Sic enim Vettius Valens Antiochenus I. VII. quem V. Cl. Seldenius in prolog. de Diis Syris adducit, juramentum hoc literis mandavit: *Ἐπιτυχάνοντας ὀρκίζω ἩΛΙΟΥ μὲν ἱερόν κύκλον καὶ ΣΒΑΗΝΗΣ ἀνωμάλης δρόμος, τῶν τε λοιπῶν ἈΣΤΕΡῶΝ δυνάμεις καὶ κύκλον ΔΤΟΚΑΙΔΕΚΑ ΖΩΔΙῶΝ ἐν ὑποκρούφοις ταῦτα ἔχει καὶ τοῖς ἀπαθεύτοις ἢ ἀμυήτοις μὴ μεταδίδουαι τιμὴν τε καὶ μνήμην τῷ εἰσηγησάμενῳ ἀποιέμεν. εὐ ὀρκῶσι μὲν εὐ εἴη καὶ κατὰ θύμιοι οἱ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΙ ΘΕΟΙ. ἐπιορκῶσι δὲ τὰ ἐναντία, hoc est, omnes qui incidierint, adjuro per factum Solis circulum, in aquales Luna circulus, relinquendumque Siderum vires, & Signiferum circulum, ut in reconditis habeant; nec indoctis aut profanis commu-*

nicent, sed praeceptoris memores sint, eique honorem tribuant. Dii jam dicti sancte jurantibus dent, quae velint; pejerantibus contraria. Et notabile Hippocratis jusjurandum, cujus adjurationem superius habes; nunc alterum subnecto membrum: ηγήσασθαι δὲ τὸν διδάξαντά με τὴν τέχνην ταύτην. Ἰσα καὶ γενετήσι ἰμοῖσι, καὶ βίᾳ κοινώσασθαι, καὶ χρεῶν κηρίζοντι μισάδοσιν ποιήσασθαι, καὶ γίνεσθαι τὸ ἐξ ἰωιτέα ἀδελφοῖς ἴσον ἐπικρινέειν ἄβρῆσι, καὶ διδάξεν τὴν τέχνην ταύτην, τὴν κηρίωσαι αἰεὶ μισθῶ καὶ ἔγγραφῆς, παραγγελίης τε, καὶ ἀκροήσεσθαι, καὶ τῆς λοιπῆς ἀπίσης μαθήσεσθαι μεταδοσιν ποιήσασθαι υἱοῖσί τε ἐκείνοι καὶ ἔτι ἡμῖν διδάξαντες, καὶ μαθηταῖς συγγεγραμμένοις τε καὶ ὠρεκισμένοις νόμῳ ἰητρικῷ, ἄλλω δὲ ἕδενι, id est, tributurum me Praeceptorī meo, a quo hanc artem edoctus sum, non minus quam parenti, a quo sum genitus: vitam cum eo communicaturum, res omnes, quas illi necessarias esse intelligam pro vtribus meis ministraturum: progeniem ejus fratrum loco habiturum, hanc artem sine mercede, & sine pactiōibus edocturum: praecepta omnia libere & fideliter tradaturum meis & Praeceptoris mei liberis, ceterisque discipulis, qui se legibus medicinae astrinxerint atque jurati fuerint, alii praeterea nemini. Interea temporis, dum discipulis operam dabant, non exibant, nec parentibus adesse fas erat: ut D. Cæf. lib. VI. Comment. belli Gall. tradit; In reliquis vite institutis hoc fere a reliquis differunt, quod suos liberos, nisi cum adoleverint, ut munus militiae sustinere possint, palam ad se adire non patiantur; filiumque

que pueris aetate in publico conspectu patris assistere turpe putant. Sed & memorabile exemplum huius rei apud Bonfin. lib. VII. I Decad. & Cranz. I. III. Dan. c. 3. tradunt; hisce verbis: „Sub Adoino „Rege Longobardi superato Danubio, inferiores „Pannoniæ partes occuparunt. Thorismundus Gepidarum Rex in superiore Pannonia eis se objecit. „Eo in prælio Alboinus, Adoini filius ephebus, „Thorismundum Gepidarum Regis filium in acie „occidit. Cum Adoinus filium propter aetatem „nondum mensa sua dignaretur, sed inter famulos „juberet accumbere: Procères Regem admonuerunt, ut eum, qui prope solus victoriam peperisset, „honoratiore loco ad latus suum sibi adjungeret. „Quibus Rex: necdum, *inquit*, filius hoc meruit; „cum opima ex hoste spolia nondum retulerit. Id „audiens Alboinus, per inducias Regem Gepidarum convenit, & filii a se cæsi arma poposcit. Miratus Rex Juvenis audaciam illum mensæ suæ adhibuit, eo loco quem Thorismundus occupare solebat, mox mero incallescens, cum alto suspirio: „Locum, *inquit*, hunc Regis filius tenet: sed alium „oculi mei requirunt. Tum alius quidam filiorum, non ignorans, quid pater loqueretur: juvenili ardore excaudit: cepitque inter milites rixam, quod Longobardi ob periscelides candidas iridentur a Gepidis, quasi jumentorum more candore pedum probari vellent. Ad quam vocem quidam ex Longobardis acerbius respondens: Iste, *inquit*, campus ostendit, qui Gepidarum offibus exalbuit, qui viri sint Longobardi. Cum ad arma

„confurgerent, Rex se medium inferens, gladios
 „stringere prohibuit, ne hospitales Deos irritarent :
 „adeoque Alboino arma filii donavit, lætumque re-
 „misit ad suos. Adoinus filii robur miratus, eum
 „deinceps mensæ suæ adhibuit.“ Sed & apud Ro-
 manos in Gymnasio discipuli arctè servabantur, ut
 Petron. Arbiter in Sat. testatur : „Nunc & rerum
 „tumore, & sententiarum vanissimo strepitu hoc
 „tantum proficiunt, ut cum in forum venerint,
 „putent se in alium terrarum orbem delatos. *Senec.*
 „l. II. *Controv.* Agedum produc istos declamato-
 „res a schola in forum, cum loco mutabuntur. Ve-
 „lut in assueta classè, & dilecta umbra corpora sub
 „dio stare non possunt. Non enim imbrem ferre,
 „non Solem sciunt, vix se inveniunt. Assueverunt
 „enim suo arbitrio diserti esse. Cum in forum
 „ventum, aut deficiunt aut labant. *Idem in proœm.*
 „l. IX. *Controv.* Itaque velut ex umbroso & obscuro
 „prodeuntes loco claræ lucis fulgor obcæcat. Sic
 „illos a scholis in forum transeuntes omnia tan-
 „quam nova & inusitata perturbant.“ Nihilomi-
 nus tamen Romani magnos cætus puerorum ale-
 bant, ut ministrarent iis in publico & præsentibus
 convivis. Vlpian. l. quæsitum. §. 32. ff. de just. vel
 instrum. leg. & ministratores erant. Cic. l. II. de fini-
 bus : Adfint etiam formosi pueri, qui ministrent,
 Juven. Sat. IX.

- - Puerum te

Et pulcrum, & dignum cyatho. - -

Lucianus : καὶ παῖδες ἡμῶν παρῆκνάων οἰνοχοοί
κα-

καλοὶ, & pueri nobis adstant infundentes vinum
 pulcri. Tertull. de jejun. c. IX. fratres ejus potum
 praeferentes anophoris regis, atque exinde formosio-
 res, ne quis de specie quoque corpusculi metuat. Ju-
 lian. Misop. ἡ κρείττον ἦν ὁδωδέναι μύρων τὴν ἀγο-
 ρὰν βαδίζοντός σου, καὶ παιδάς ἠγειοῦσαι καλὰς, εἰς
 ἃς ἀπεβλέπασιν οἱ πολῖται, id est, non optimum
 erat spirare odorem unguentorum, in forum se con-
 ferenti, & pueros adducere pulcros, in quos oculos
 conjiciunt cives. Et hi pueri Alexandrini κατ'
 ἔξοχὴν dicebantur. Capitol. in Vero: Adduxerat se-
 cum & fidicinas & tibicines, & hiltriones, scurrasque
 mimarios, & praestigiatores, & omnia mancipiorum
 genera, quorum Syria & Alexandria pascitur
 voluptate. Sed & delecti huic muneri aetate
 grandiores: καλεῖνται δὲ παῖδες οἱ δὲλοι καὶν ἔσι
 πρεσβύτεροι, ait Pollux. Ministratores autem
 plene describit Philo in I. περὶ βίης Θεωρητ. καὶ
 πορείαις ἐπισημονικῶν ἀνδρῶν ἠκριβώμενα διακο-
 νικὰ ἀνδραπέδα εὐμορφότατα, καὶ περικαλλίστα.
 τῶν οἱ μὲν παῖδες ἔτι ὄντες οἰνοχᾶσι ὕδροφοῦσι,
 οἱ μὲν βέβητοι λελαμένοι, καὶ λελασμένοι, τὰ
 δὲ πρόσωπα ἐκτριβῶνται καὶ ὑπογράφονται, καὶ
 τὰς τῆς κεφαλῆς τρίχας εὐπῶς διαπλέκονται σφη-
 κυμνοί, βαθυχαιταὶ γὰρ εἰσιν, ἢ μὴ κλύμνοί,
 id est, & itineribus scientissimorum hominum scite
 magno studio praefecta mancipia pulcerrima, & for-
 mosissima. Horum quidem pueri partim vino infun-
 dendo, aut aquae immiscendae praefecti: alii quidem
 adolescentuli, loti, & lavandi, corpora fricant, &
 depingunt: capitisque comas bene pectunt, torquen-

tes, densas comas habentes, neque detondentes. Impendio enim curabant, ut haberent calamistratos in ministerio. Sen. ep. CXX. Si pertinere ad te iudices, quam crinitus puer poculum tibi porrigat. Hieronymus ad Salviaam: Non ambulet iuxta te calamistratus procurator. Et Clemens Alexandrin. l. III. c. IV. Παῖδαγ. Intro autem consuunt cinadorum turbae lingua effrenata, scelerati quidem corpore, & scelerati oratione, ad ministeria impudica viriles, adulterio deservientes, impudice ridentes, & susurrantes, & fornicatorium ac cinadicum ad lasciviam sonum per nares edentes, impudicis verbis & figuris aclectare conantes, & ad risum, qui est fornicationis precursor, provocantes. Legimus insuper puellas quoque ministrasse. Apulej. de Deo Socrat. Famulas calamistratas. Idem II. Mil. puella scitule ministrantes. Hieronymus ad Rustic. Simul inire convivia, ancillas juvenes habere in ministerio. Pherecrates:

Κορὰ δ' ἀμπεσχόνοισι τριχύφοις ἀετίως,
 Ἡ βαλλιώσας, καὶ τὰ ῥόδα κεκαρμέναι,
 Πλήρεις κύλικας οἶνος μέλαντος ἀνθοσμίς,
 Ἡντλιν διαχάϊης τοῖσι βελεμένοις πιεῖν.

*Puella vero in amictu piloso modo,
 Vel tripudiantes, & benevolentia detergen-*
tes,

*Implent pocula vino nigro odorifero,
 Exbauriunt per infundibulum volentibus
 biberē.*

CAP. XVII.

Discipuli versus ediscebant. Prima aetate Poëta legendi. Pædagogi. Scholastici. Rhetor. Sophista. Orator. Non maturabant discipulos suos. Causa.

Discipuli itaque Druydarum magnum numerum versuum ediscere dicuntur, teste Cæs. l. VI. Com. Belli Gall. & id duabus de causis instituisse videtur: quod nec in vulgus disciplinam efferri velint: nec eos, qui discunt, literis confisos, minus memoriæ studere: quod fere plarisque accidit, ut præsidio literarum diligentiam in perdiscendo, ac memoriâ remittant. Hoc etiam Petronius Arbiter in Sat. suadet:

- - *Det primos versibus annos,*

Meoniumque bibat felici pectore fontem.

Lucian. Lexiph. ἀρχαίμεν δὲ ἀπὸ ἀρίστων ποιῶν καὶ ὑποδασυάλοις αὐτὲς ἀναγνῆς, μετῆθι ἐπὶ τῆς ῥήτορας καὶ τῆς ἐκείνων Φωνῆς συντραφεῖς, ἐπὶ τα Ἰσχυρίδης καὶ Πλάτωνος ἐν καὶ μῆθι, id est, incipiens vero a Poëtis optimis, & præceptoribus vitæ audiendis, postea ad Rhetoras, & in ipsorum voce exprimenda versatus, tandem ad Thucydidis & Platonis scripta in tempore veriat. Jul. Severian. *Necessaria Orationum frequens lectio, & Historiarum, & Carminum.* Serv. Eccl. IV. *Bono ordine primo Poëtas, deinde Historicos, deinde Philosophos legendos dicit. Pædagogi autem seu informatores juventutis Scholastici nominabantur apud Romanos.*

Antoninus Imp. in l. de vita sua: καὶ τὸ μῆτε ἀνθι-
 να εἰπεῖν, μῆτε ὅτι οἰκογενὴς ἑβεριακλῶ, μῆτε ὅτι
 σχολαστικός, ἀλλὰ ὅτι ἀνὴρ πέπειρε, & hoc ne-
 que alii dicitur, neque quia Sophista, neque quia do-
 mi nostrae natus, vernaculus, neque quia Scholasticus,
 sed quia vir adultus. Et Rhetores eodem nomine
 vocabantur. Author Dial. de claris Orat. Adole-
 scentuli deducuntur in scenas Scholasticorum, quas
 Rhetoras vocant. Lucian. Rhetor. præc. ἐρωτᾷς,
 ὅπως ἀνὴρ ῥήτωρ γένοιτο, καὶ τὸ πᾶν ἀνδρῶν ὄνομα σο-
 Φιστῆς εἶναι δόξης, id est, interrogas, quomodo Rhe-
 tor fiat, & universale nomen Sophista honoris est.
 Marius Victorin. Comment. ad l. 1. Cicero, de In-
 vent. ita definit Rhetorem & Sophistam: Rhetor
 est, qui docet literas, atque artes tradit eloquentia.
 Sophista est, apud quem dicendi artificium discitur.
 Advocati etiam Scholastici vocantur. l. 2. Cod.
 Theod. de concess. advoc. l. Præter. C. de lucr. ad-
 vocat. Et Scholares. l. quotiens. 3. C. de privil.
 Scholar. Iul. Severianus: Veteres Oratores legendi
 sunt & præsentis audiendi. Super hæc frequenter
 scribendum, agendum & declamandum. Et oratoris
 artibus nemo instrui potest, nisi cui ingenium & fre-
 quens studium. Primum animi sit quedam natura-
 lis potentia, tum vox, latus, decor, frugalitas, laboris
 patientia. Et optime quidem Druydæ discipulos
 suos non maturabant, ne optima ingenia præcoci fe-
 stinatione corrumperebantur. Quod & Petronius Ar-
 biter optime in Satyr. tractat: Primum enim sicut
 omnia, spes suas ambitione donant: deinde cum ad
 vota properant, cruda adhuc studia in forum propel-
 lunt,

hant, & eloquentiam, qua nihil majus esse confitentur, pueris induunt adhuc nascentibus. Quod si paterentur librorum gradus fieri, ut studiosi juvenes lectione severa mitigarentur, ut sapientie praeceptis animos componerent, ut verba atroci stylo effoderent, ut, quod vellent imitari, diu audirent, sibi nihil esset magnificum, quod pueris placeret: jam illa grandis oratio haberet majestatis suae pondus. Nunc pueri in scholis ludunt, juvenes videntur in foro, & quod utroque turpius est: quod quisquis perperam discit, in senectute confiteri non vult. Recte itaque Author Dial. de clar. Orat. scribit, animum primum honestis artibus imbuendum, sic memorans: „Hæc sibi illi veteres persuadebant, ad hæc efficienda intelligebant“ opus esse, non ut Rhetorum scholis declamarent,“ nec ut fictis, nec ullo modo ad veritatem accedenti.“ bus controversiis linguam modo & vocem exacerent: sed ut iis artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honesto ac turpi, de justo & injusto disputatur.“

CAP. XVIII.

Græcis Celsæ literis usi. Tabula Bojorum. Tumuli & monumenta Græcis literis insignita. Tuyscon literas apud Celtas invenit. Saxa Sueonum. Formæ literarum prisicarum. Cadmus Græcarum auctor. Similes Galathis. Auctoræ literarum. Aeternæ literæ.

Credendum tamen non est, Celtas seu Germanos * penitus caruisse literis; quippe Cæs. l. IV. comm. Bell. Gall. scribit; *eos in reliquis fere rebus publicis, & privatis rationibus Græcis literis uti.* Et l. I. tradit *in castris Helvetiorum tabulas repertas esse literis Græcis confectas, & ad Cæsarem perlatas, quibus in tabulis nominatim ratio confecta erat, qui numerus domo exisset, eorum qui arma ferre possent, & item separatim pueri, senes, mulieresque: quarum omnium rerum summa erat, capitum Helvetiorum CCLXIII. Tulingorum millia XXXVI. Latobrigorum XIII. Rauracorum XXIII. Bojorum XXXII. Ex his qui arma ferre possent, ad millia XCII. Summa omnium fuerunt ad millia CCCLXVIII.* Et Tacit. in l. de Mor. Germ. tradit monumenta & tumulos quosdam Græcis literis inscriptos in confinio Germaniæ Rhetiæque adhuc extare. Aventinus l. I. Annal. Bojor. tradit Tuysconem literas quoque invenisse. *Roxalani adhuc, inquit, propriis utuntur, non dissimiles Græcis. Servatur Reginoburgi in templo B. Haimeram vetustissimum diploma a Carolo M. datum Latino qui dem sermone, aliis tamen literarum signis scriptum. Longobardas quidam, alii Græcas arbitrantur; perquam similes sunt Græcis.* Noster profecto sermo præcipue Saxonum literarum naturâ & potestate, diphthongorû vi & numero, pronunciatione syllabarum, declaratione, articulis, accentu, (quos & nostra lingua

* De Germanis literarum secreta olim ignorantibus vid. *Humanni* Poecile T. I. P. V. n. 9.

lingua tonos vocamus) ratione loquendi, cæterisque hujusmodi dictionum proprietatibus maximam habens communitatem, plurimum retinet cum Græcorum lingua, rectiusque Græcis scribitur literis. Infinita sunt vocabula, quæ nobis Germano-Græca. *Nec credendum est, ut I. Magnus lib. I. Histor. Suec. cap. VII. refert, ipsos Aquilonares omnino caruisse scriptoribus rerum a se magnifice gestarum, cum longe ante inventas literas Latinas, & antequam Carmenta ex Græcia ad ostia Tyberis, & Romanum solum cum Euandro pervenisset, expulsisque Aboriginibus gentem illam rudem mores & literas docuisset, Gothi suas literas habuerint. Cujus rei indicium præstant eximia magnitudinis saxa, veterum bustis ac specubus apud Gothos affixa: quæ literarum formis insculpta persuadere possint, quod ante universale diluvium, vel paulo post gigantea virtute ibi erecta fuissent. Literæ vero hæ:*

a b c d e f g h i k l m
𐌆 𐌇 𐌈 𐌉 𐌊 𐌋 𐌌 𐌍 𐌎 𐌏 𐌐 𐌑 𐌒 𐌓 𐌔 𐌕 𐌖 𐌗 𐌘 𐌙 𐌚
 n o p q r s t u w x y z
𐌛 𐌜 𐌝 𐌞 𐌟 𐌠 𐌡 𐌢 𐌣 𐌤 𐌥 𐌦 𐌧 𐌨 𐌩 𐌪 𐌫 𐌬 𐌭 𐌮 𐌯 𐌰 𐌱 𐌲 𐌳 𐌴 𐌵 𐌶 𐌷 𐌸 𐌹 𐌺

His apicibus res gestas in lapidibus exprimentes sempiternæ hominum memoriæ tradiderunt. Easdem etiam P. Lindebergius in comm. rer. memorab. tradit. Xenophon quoque author est, Cadmum intu-

intulisse Græcæ literas similes Galathis & Mæonicis magis quam Phœnicibus. Igitur ante Cadmum fuisse literas, Philosophia, carmina, Theologia, & leges Germanis & Gallis per multa secula & ætates. I. Annius in cotum. in Berol. Primos autem literarum inventores, sequentes complectuntur versus:

Moses primus Ebraicas exaravit literas:
Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas.
Quas Latini scriptitamus, edidit Nico-
strata:*

Abram** Syras, & idem reperit Chaldaicas:

*Isis arte non minori protulit Ægyptias:
Ulpilas*** prompsit Getberum, quas videmus ultimas.*

Hos

^b De literis Hebraicis a Mose repertis vide S. *Cyrikum Alex.* libr. VII. in Iulianum p. 231. *Isidorum Hispalensem* L. I. Originum cap. 3. *Lil. Gytaldæum* dialogo L de Poëtis p. 13. *Tb. Bangium* in Cælo Orientis Exercit. I. p. 5. *Isaac Isquolosium* in dissert. de existentia Dei diff. I. Cap. 23. p. 288 sqq. aliosque, quos laudat *Cel. Fabricius* Cod. Apocryph. V. T. Tom. I. p. 827. & T. II. p. 117.

^b Confer, si placet *Vossium* L. I. Aristarchi cap. 9. *Petr. Lombecium* Prodrömi Hist. literar. p. 43. sqq. *Huotium* Demonstrat. Evang. p. 284. 286. & 293. (ubi Samaritanas literas in Chananæam ab Abrahamo illatas conicit) & *Guil. Nicolsum* in erudito Poëmäte de literis inventis, quod in libros sex divisum, Londini A. 1716, 8. prodiit, p. I. 275.

^{***} De literarum Runicarum origine consule *Bonæ.*
Vol.

Hos autem P. Crinitus de honest. discipl. l. XVII. c. I. habet. Iustinus Martyr in Orat. ad Gentes: *Græcorum enim nondum extabant, pro eo atque ipsi etiam literarum magistri asserunt: Cædmius eas primum a Phœnice allatas Græcis tradidisse docent es.* Tertullian. in Apol. c. XIX. *Audistis Moſen Achivo Inacho parem etate octingentis pene annis ante V. C. centum ſeptuaginta Danaum ipſum apud vobſ vetuſtiſimum prævenit: trecentis circiter cladem Priami antecedit, poſſes etiam dicere quingentis, & Homerum habens, quem ſequare. Cateri quoque Propheeta, etſi Moſa poſthumant, extremiſſimi tamen eorum retrorſiones deprehenduntur veſtris ſapientibus, legiferis & hiſtoricis.* Plinius l. VII. c. ult. Natur. Hiſtor. *Aſſyrias literas* ſemper fuiſſe arbitror, quia literæ Agyptia, quæ antiquiſſimæ habentur, longe poſt Aſſyrias fuerunt; ex quo patet æternum fuiſſe literarum uſum.*

Cap.

Vulcanium in opusculo de Literis & lingua Getarum ſ. Gothorum, Lugd. Bat. 1597. 8. *Georg. Stieræbielminium* in Præf. ad Ulfila Verſionem IV. Evangel. Gothicam lit. F. 2. 70. *Bireberodium* in Dan. Gentil. p. 19. ſqq. & *Georg. Frid. Henpeltium* Diſſ. de Ulfhila. Witteb. 1693. 4.

- * Ad hunc *Plinii* locum vid. *Hugo Ferrandus* dans réflexions ſur la Relig. Chrétienne T. 2. p. 252. *Jac. Perizonius* in Originibus Babyloniciſ p. 10. ſqq. & 70. *Maſſon* in diſſertatione de litterarum Antiquitate, quæ exſtat in *Hiſtoria Critica Reipublicæ litterariæ Gallicæ* edita, ſtatim in limite tomi primi.

CAP. XIX.

In versibus doctrina eorum consistebat. Animas immortales statuebant. Verissima opinio. Etiam sanioribus ethnicorum nota. Μετεμψύχων statuerunt. Pythagoræ opinio & aliorum. Iudaorum error. Anima Messæ. Ineptia amatorica. Καλαγωγώτισμα osculi genus. Fortissima Dryadarum disciplina.

ERudiebant autem summo cum studio sibi commissos pueros, ut versus illos ediscerent, in quibus eorum doctrina, quoad ceremonias, & sententias de veritate suæ religionis, continebatur. Et sapientissimi homines sapientissimam etiam opinionem spargebant. D. Cæsar l. VI. com. Bell. Gall. hæc scribit: Inprimis volunt persuadere, non interire animas. Diodor. Sicul. l. V. Bibl. Animas hominum immortales esse contendunt. Strabo l. IV. Immortales animas asserunt. Lucan. l. i. Pharf.

- - *Vobis auctoribus umbra*

*Non tacitas Erebi sedes, Divisque profundi
Pallida regna petunt, regit idem spiritus
artus*

Orbe alio. - -

Et hæc verissima Sacri Codicis, & saniorum Gentium mens. Zoroastris hi versus:

- - *χή σε σπύδειν πρὸς τὸ Φῶς καὶ πατρὸς
αὐγὰς*

*Ἐντα ἐπέμψθη σοὶ ψυχὴ, πολὺν ἰσαμὴν ἔχων.
Ζήτη-*

Ζήτησον παραδείσον, τὸν ἀμφοφῆτης ψυχῆς
Χώρον.

- - *Oportet te festinare ad lucem & Pa-
tris splendorem,*

*Vnde tibi est animus missus, multa indutus
mente.*

*Quere hortum, illustrem anima
Regionem.*

Vti & hæc carmina:

Ψυχὴ ἢ μερόπων θεὸν ἄγχει πῶς ἐς αὐτήν,
Οὐδὲν θνητὸν ἔχουσα, ὅλη θεῶ μετέθευται.
Ἄρμονίαν αὐχεῖ γὰρ ἐφ' ἣ πέλει σῶμα βοοῖῶν.
*Anima hominis Deum sibi quasi ascriptum
habet,*

*Nec quicquam mortale habet, Des inebriata
tota,*

*Harmoniam autem illa suam in corpore
hoc mortali ostentat.*

Cujus etiam hæc metra:

- - Ψυχὴ πῦρ δύναιμι πατρὸς ἕσα Φαινός
Ἄθανάτος τε μένει, καὶ ζωῆς διαπότις ἐστίν,
καὶ ἴσχει κόσμον πολλὰ πληρώματα κόλπων.
- - ἐκλείνας πυροῖνόν νῆν

Ἐργον ἐπ' εὐσεβείης, ρεύσον καὶ σῶμα σαώσεις.

- - *Anima est ignis clarus ex virtute Patris
Immortalis manens, & vita Domina est,
Atque retinet sinu mundi plurima loca.*

- - *Dirigens mentem igneam*

*Ad opus primum, fluxum etiam corpus saluum
faciet.*

Apollo vero Milesius respondit Politæ cuidam, quæ-
renti an anima esset immortalis, an vero extingue-
retur una cum corpore, talibus:

Ψυχή μὲν μέχρι ἢ δεσμοῖς πρὸς σῶμα κρατεῖται
Φαστὰ νῦσα πάθη, θηταῖς ἀλγηδόσιν εἰκει.
Ἡνίκα δ' ἀνάλυσιν βροσίην μετὰ σῶμα μάρμαθεν
Ὀκίσην εὐρηται, ἰς αἰθέρα πᾶσα φρεῖται,
Αἰὲν ἀγρησάσα, μίνει δ' εἰς πᾶμπαν ἀτειρής,
Πρωτόγονο γὰρ τῆτο θεῶ δίαταξε πρόνοια.
*Anima quidem quamdiu vinculis corporis
tenetur*

*Caducas meditando passiones mortalibus do-
loribus cedit.*

*Cum vero solutionem mortalem corpore
arefacto*

*Levissimam invenerit, per aethera tota
fertur,*

*Nunquam senescens, manetque omnino
illeesa,*

*Primogenita enim hoc Dei statuit Provi-
dentia.*

Coraci autem Naxio consulenti de animarum statu
ita respondit:

Οὐχ ὁσιόν ἐστὶ τῆς ψυχῆς καταγνώσασθαι θάνατον.
Non fas est mortem animæ fateri.

Sibylla:

Εἰκὼν ἐστ' ἀνθρώπου ἐμὴ λόγον ὀρθὸν ἔχουσα.

Imago

*Imago est homo mea sermonem rectum
habens.*

Pythagoras:

- - Θεῶν γένος ἐστὶ βροτοῖσιν.

Ἡ νόχον γνώμην εἴσασα καὶ ὑπερθεῖν ἀρίστην,
Ἡ νικ' ἀπολείψας σῶμα ἰς αἰθέρα ἰλευθερον ἔλθης,
Ἡ ὄσση ἀθάνατος θεός, ἀμβροτοῦ ἐν ἔτι
θειτός.

- - *Divinum genus est hominibus.*

*Aurigam mentem optimam si constitueris,
Vbi derelicto corpore ad liberum aethera per-
veneris,*

Eris immortalis Deus, non amplius mortalis.

Phocylides:

Ψυχαὶ γὰρ μίμνησιν ἀκήριοι ἐν Φθιμένοισι,
Πνεῦμα γὰρ ἐστὶ θεῶν κρήσις θνητοῖσι καὶ οἰκίον.
*Anima enim manent expertes fati in
mortuis,*

*Spiritus enim est Dei instrumentum in mor-
talibus & imago.*

Item:

Ψυχή δ' ἀθάνατος, καὶ ἀγήρωσζή δια πάσης.
*Anima immortalis est, & perpetuo vivit,
nunquam senescens.*

Philostratus l. VIII. de vita Apollonii Tyanici ve-
teris cujusdam Poëtae versus de immortalitate ani-
mæ adducit:

Ἀθάνατος ψυχή, καὶ χερμασόν· ἀλλὰ προνοίας,
Ἡ μετα' σῶμα μάραθ' ἄτ' ἐκ δόμων θεός
Ἰππότης,

Ἐπίδιως προδοῦσα κεράνυται ἡερί κ' Ὀφ,
 Δεινήν καὶ πολυλήπτον ἀποσέρχασα λατρείην.

Est anima immortalis, non sua res, sed Pro-
videntia,

Qua ex corrupto corpore ceu acer equus
profluit,

Facile libera miscetur aëri tenui,

Grave & intolerabile exosa servitium.

Epicharmus:

Ἐσσιβής γῶ πεφυκός. ἔπαθους γ' ὑδὲν κακὸν
 Καθαρῶν, ἄνω τὸ πνεῦμα διαμένει κατ' ἕρασόν.

Si fueris mente pius, nihil mali patieris
mortuus,

Superius enim manet in caelo spiritus.

Item:

Συνακρίθη, καὶ διεκρίθη, καὶ ἀπῆλθεν, ὅθεν ἦλθε
 πάλιν,

Γὰ μὲν εἰς γαῖν, πνεῦμα δ' ἄνω. τί τῶν δὲ χα-
 λεπὸν; ὑδὲ ἔν.

Concretus est, ac discretus: rursus abiit, un-
de venerat,

Terra quidem in terram, spiritus ad supera,
Quid horum grave ac difficile? nihil.

Hermes Trismegistus in Pimandro suo: Deus
 creavit hominem similem sibi, eumque tanquam suum
 partum adamavit; pulcer enim ille, & ad suam ima-
 ginem expressus, suaque ipsi opera omnia utenda dedit.
 c. X. Anima vestimentum mentis: vestimentum au-
 tem anima spiritus quidam, quo illa connectitur cor-
 pori.

pori. Mens vero id proprie est, quod Hominem appellamus, videlicet animal divinum, quod ceteris animalibus nullatenus, at Dis ipsi rectissime comparari potest, nisi & excellere etiam dicatur. Celites enim descendere in terram non possunt, nisi relicto celo: homo, licet in terra consistat, metitur celos: itaque homo terrestris, veluti mortalis Deus est: Deus celestis tanquam immortalis homo. Anacharsis: ψυχῆς ὀργανον τὸ σῶμα, θεὸς δὲ ἡ ψυχὴ, id est, anime instrumentum corpus, Dei vero anima. Plato in Critone: ἡ δὲ ψυχὴ χάρα τὸ αἰθερῆς, εἰς τοιαῦτον τόπον ἔτρεπον οἴχεται, γενναῖον καὶ καθαρόν καὶ αἰετὴν εἰς ἄδης, (scilicet οἶκον domum) ὡς ἀληθεῶς παρὰ τὸν ἀγαθόν καὶ φρόνιμον θεόν, id est, anima vero, que invisibile quiddam est, in quendam alium locum migrat, excellentem, purum, invisibilem, nobis occultum, revera ad bonum sapientemque Deum. Plotinus Enn. IV. l. III. Anima cum Dis commercium habet, immortalis est, & hanc inquit Plato, si puram limpidamque videre detur, haud dubie ita loquamur: At quia turbatam interdum eam videmus, neque divinam, neque immortalem censemus, cum sane qui rei naturam expendere rite cupit, nudam, in sua sublimitate, omnique aliena spoliata considerare debeat. Quicquid enim rebus aut admiscetur, aut adjungitur, perfectam earum cognitionem impedit. Intueatur se itaque quisque omni re aliena exutum, ita ut nihil nisi anima sit, immortalem se profecto sentiet, ubi, inquam, sese in sua natura pura, vereque intellectuali fuerit contemplatus. Animadvertet enim, intellectum in res proprie sen-

sibiles & mortales non dirigi, sed virtute plane sempiterna sempiternas & intelligibiles complecti, adeo ut evadat ipse, nescio quo pacto mundus ipsemet intelligibilis & luminosus. *Tyrius Maximus Serm. XXV.* ὃν γὰρ καλεῖσι πολλοὶ θάνατον, αὐτὸ τὸτο ἦν ἀθανασίας ἀρχὴ, καὶ γένεσις μέλλοντος βίου: τῶν μὲν σωματίων τῷ αὐτῷ νόμῳ καὶ χρόνῳ φθειρομένων, τῆς δὲ ψυχῆς ἐπὶ τὸν αὐτῆς τόπον καὶ βίον ἀνακαλυμμένης, id est, hoc enim, quod mortem homines vocant, id ipsum est immortalitatis initium, & futurae vitae procreatio: pereuntibus scilicet sua lege, suoque tempore corporibus, animis vero ad proprium locum, propriamque vitam ascendentibus. *Aristoteles in l. de anima:* Intellectus hic potest separari a corpore, & non miscetur, & sua substantia impassibilis est, & existit, subsistitque actu, & per se, ideoque ubi separatus est, immortalis & perpetuus, manet. Denique nihil ei cum corpore commune, quia nihil est eorum, quæ sunt, antequam intelligat, ac proinde ex omnibus corporibus quodnam tandem esse possit? *Item l. II. de Anima:* Quod Deus semper est, nos juxta modulum nostrum sumus: Separatus autem semper est a rebus corporeis: Separari ergo & nos aliquando possumus. *Epictetus:* Non pudeat nos vitam inhonestam ducere, & cedere adversis? Dei agnati sumus: Illinc venimus, liceat & illuc, unde profecti sumus, reverti. *Heraclitus:* Vivimus beatorum mortem, id est, vita hæc mortis series est, & morimur eorundem vitam, id est, mors nostra ingressus est ad vitam beatam. *Archytas docuit:* inspiratam
ho-

homini a Deo rationem, mentemque. *Philolaus autem*: animam corpori propter peccata alligatam esse, in eoque tanquam tumulo sepultam. *Hierocles Pythagoræus c. 10.* Impius animam suam non vult esse immortalem: ob hoc, ne scelerum suorum luat pœnas. At Iudicis sui sententiam antevertit, quia sese ipse morte condemnat. *Alexander Aphrodis. l. 1. probl.* mens hæc, quæ nobis inest, extrinsecus advenit, & incorruptibilis est: incorruptibilem ajo quia ejus natura talis, & hæc illa est, quam extrinsecus illabi Aristoteles pronuntiat. *l. II. probl.* Si cui cerebrum læditur, anima rationalis, actiones quæ a cerebro proficiunt, non recte exercebit. At in sese nihilominus eadem permanebit, quoad essentiam, facultatem, virtutem, immortalitatem suam immutabilem, ut si bonum organum nanciscatur rursus, illas non aliter, quam antea exercere possit. *Cl. Galenus in lib. de doctrin. Hippocr. & Platonis*: Alterutrum, inquit, fateamur oportet (quod Aristoteles & Stoici negare verentur) animam ætheream & lucidum corpus esse, aut certe substantiam incorpoream, cujus tanquam vehiculum corpus, quod intermedio cæteris corporibus communicat. *Et in l. de concept.* Anima nostra defluxio quædam est ab anima universali, e regione cœlesti descendens, & substantia sciendi capax, quæ iter semper adfectat ad cœlum, & ad substantiam similem & congenerem sibi. Hæc inferiora ista omittit lubens, ut altiora inquirat, & divinitatis cœlestis particeps est, dumque superiora cœlo contemplatur, præsentem sese ei sæpe exhibet, qui omnia moderatur. *Phavo-*

rinus: nihil in terra magnum præter hominem; nihil in homine præter mentem; si eousque scandis, cælum transcendis; corpus si despicias, moxque cælum suspicis, muscam te vides, & maseæ quid minus. *Strabo l. XV. Geogr. νομίζου μὲν γὰρ καὶ τὸν μὲν ἐνθάδε βίον, ὡς ἀν' ἀκεὴν κυομένων εἶναι. τὸν δὲ θάνατον. γένεσιν εἰς τὸν ἔνταυς βίον, καὶ τὸν εὐδαιμόνα τοῖς φιλοσοφῆσασι, id est, hæc vita putanda est quasi quidam vividus hominum concepitus: mori vero natiuitas ad veram illam & felicem vitam iis qui recte philosophati sunt: Diodor. Sic. l. I. Bibl. οἱ δὲ Αἰγυπτῖοι τὸν μὲν ἐν τῷ ζῆν χρόνον εὐτελεῖ πατελεῶς εἶναι νομίζουσι. τὸν δὲ μετὰ τὴν τελευτὴν δι' ἀρετὴν μνημονευθῆσομένον, περὶ πλείους ποιεῖνται. καὶ τὰς μὲν τῶν ζώντων οἰκῆσεις, καταλύσεις, οὐνομάουσι, ὡς ὀλίγον χρόνον ἐν ταύταις οἰκῆντων ἡμῶν, id est, Ægyptii sane omnino parvi faciendum præsentis vitæ tempus esse putant: futura vero gloriam, quæ virtute comparatur, maximi aestimandam. Domos nostras diverforia appellant, tanquam brevi tempore a nobis inhabitandas. Plutarch. in lib. contra Coloten Epicur. μεταβολὴ τῆς ψυχῆς, ἢ φθορᾶ, ὁ θάνατος, mors loci mutatio est, non anima extinctio. In Platon. quæst. ἡ δὲ ψυχὴ ἢ μετασχῆσα, καὶ λογισμῶ, καὶ ἀρεμοσίας, ἐκ ἔργου ἐστὶ τῶ θεῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῶ. ἢ δ' ὑπ' αὐτῶ, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶ καὶ ἐξ αὐτῶ γέγονεν, id est, anima ratione ac prudentia gubernata, non solum opus est Dei, sed etiam Dei pars quedam: neque sub ipso, sed ab ipso, & ex ipso est. Philo in l. de mundi opificio: ἡ δὲ ψυχὴ ἀπ' ἐδνός γεννητῆ,*

τὸ παράπαν, ἀλλ' ἐκ τῆς πατρὸς καὶ ἡγεμόν[⊙] τῶν
 ἀπάντων, id est, anima ex nulla omnino re creata
 est, sed ex patre atque rectore omnium rerum. Pl.
 Iosephus lib. III. τῆς Ἀλώσε[⊙]: καὶ γὰρ εἰλήφα-
 μεν παρ' ἐκείνων τὸ εἶνα, καὶ τὸ μηκέτι εἶνα, πάλιν
 ἐκείνῳ δίδωμεν. τὰ μὲν γε σώματα θνητὰ παῖσι,
 καὶ ἐκ Φθαρτῆς ὕλης δημιουργεῖται, ψυχὴ δὲ ἀθά-
 νατ[⊙] αἰ, καὶ θεῶ μοῖρα τοῖς σφμασιν ἐνοικίε-
 ται, id est, ab illo accepimus, et esse mus: rursumque
 ut esse desinamus, illi reddendum est. Corpora qui-
 dem cunctis mortalia sunt, ex caduca materia fabri-
 cata: anima vero semper immortalis est, Deique par-
 ticula in corporibus collocata. Philostrat. lib. VIII.
 de vita Apollonii Thyanaei: οἱ ἀγαθοὶ τῶν ἀνδρώ-
 πων, θεῶ τι ἔχουσιν, id est, viri boni Dei particu-
 lam quandam habent. M. Antoninus Cæsar libro
 septimo, καὶ τὰ ἐκ γῆς μὲν φύντα, εἰς γαῖαν, τὰ δ'
 ἀπ' αἰθέριος βλασόντα γίνη, εἰς αἰθέριον πάλιν
 ἤλθε πόλον: ex terra enim nata in terram redacta
 sunt: quæ vero genus traxerunt cælitus, redire ad
 æthereum polum. Latinos jam videamus. Cicero
 libro I. Tusculanar. Animorum in terris nulla ori-
 go inveniri potest; nihil est enim in animis mistum,
 atque concretum, aut quod ex terra natum atque fa-
 ctum esse videatur, aut quod humidum, aut stabile, aut
 igneum. His enim nulla vis inest, memoriæ, intel-
 lectus, cogitationis, quæ præterita retineat, prævi-
 deat futura, præsentia comprehendat, quæ quidem
 omnia divina sunt. Nec invenietur unquam, unde
 ad hominem venire possint, nisi a Deo. Idem l. ult.
 Tusculanar. 9. Humanus autem animus decerptus

ex mente divina, cum alio nullo, nisi cum ipso Deo (si hoc fas est dictu) comparari potest. Idem in Somnio Scipionis: „ Tu vero enitere, & sic habeto, te non esse mortalem, sed corpus hoc. Nec enim tu is es, quem forma ista declarat: sed mens cujusque is est quisque: non ea figura, quæ digito demonstrari potest. Deum te igitur scito esse, siquidem est Deus qui viget, qui sentit, qui meminit, qui prævidet, qui tam regit & moderatur, & movet id corpus, cui præpositus est: quam hunc mundum ille princeps Deus. Et ut mundum ex quadam parte mortalem ipse Deus æternus, sic fragile corpus, animus sempiternus movet. *Seneca Epist. XIII.* tutum iter est, jucundum est, ad quod natura te instruxit. Dedit tibi illa, quæ, si non deserueris, par Deo confurges. Parum autem Deo te pecunia non facit. Deus nil habet. Prætexta non faciet. Deus nudus est. Fama non faciet, nec ostentatio tui, & in populos demissa nominis notitia. Nemo novit Deum, licet multi male de illo æstiment, & impune. Non turba fervorum lecticam tuam per itinera urbana ac peregrina portantium. Deus ille maximus, potentissimusque ipse vehit omnia. Ne forma quidem & vires beatum te facere possunt: nihil horum non patitur vetustatem. Quid ergo? animus, sed hic reus, magnus. Quid aliud voces hunc, quam Deum, in corpore humano hospitem: *Idem:* animus, si propriam ejus originem aspexeris, non ex terreno & gravi concretus corpore, ex illo cælesti spiritu descendit, nec est ratio aliud, quam in corpus pars divini spiritus versa. *Idem:* animus quidem ipse sacer

cer & æternus est, & cui non possit injici manus. Fruitur vero aperto & libero cælo; exque humili & depresso in eum emicat locum, quisquis ille est, qui solutas vinculis animas beato recipit sinu, omniaque rerum naturæ bona cum summa voluptate recipit. *Macrob. l. I. Somn. Scip.* Animarum originem manare de cælo inter recte philosophantes indubitata constat esse sententiæ. Et anima dum corpore utitur, hæc est, perfecta sapientia, ut unde orta sit, de quo fonte venerit, recognoscat. *Nec ipsi Poëta. ab hac verissima absunt sententia. Lucretius, Epicuri alius sectator, scite canit:*

*Cedit enim retro de terra, quod fuit ante
In terra, sed quod missum est ex ætheris oris,
Id rursus cæli fulgentia templa recepat.*

Manilius l. IV. Astronomiæ sic ait:

*An dubium est, habitare Deum sub pectore
nostro,*

In cælumque redire animas, cæloque venire?

Virgil. l. VI. Æneid.

*igneus est ollis vigor, & cælestis origo
Seminiibus, quantum non noxia corpora
tardant,
Terrenique bebetant artus, moribundaque
membra.*

Idem:

*Donec longa dies perfectæ temporis orbe
Concretam exemit labem purumque reliquit
Æthereum sensum, atque auræ simplicis
ignem.*

Ovi.

Ovidius:

*Est Deus in nobis: agitante calefacto
Impetus ille sacra semina mentis*

Idem:

Sedibus aethereis spiritus ille vult

Propert. l. V. El. VII.

*Sunt aliquid Manes: lethum non
finit:*

Luridaque evictos effugit umbra

Juvenal. Sat. XV.

- - Separat hoc nos

*A grege mutuorum, atque ideo
soli*

Sortiti ingenium, divinorumque cuncta

Atque exercendis, capiendisque artem

Sensum a caelesti demissum traximus

Cujus egent prona est terram spectantem

Claudian. in IV. Conf. Honor.

- - Cum conderet artus

*Nostros, aetheriis miscens terram
metheus*

Sinceram patri mentem furatus

*Continuit claustris, indignanter
vixit.*

Et, cum non aliter possent mortalia

Adjunxit geminas. Ille cum corpore

*Intereunt: hac sola manet, huius
perstes*

*Evolat. Hanc alta capitis fundavit in arce
Mandatricem operum, prospecturamque
labori.*

Et hæc certissima de animarum statu seu immortalitate sententia. Sequitur jam alterum hujus doctrinæ membrum: quod est, de animarum transmigratione in aliud corpus. Et hanc etiam apud Aquilonares viguisse tradit Diod. Sicul. l. V. Bibl. Pythagoræ opinio apud Celtas invaluit, quod animæ hominum immortales in aliud ingressæ corpus definito tempore denuo vitam capebant. Cæs. l. VI. Com. Bell. Gall. Imprimis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios. Lucanus l. I. Pharf.

*- - Longa canitis si cognita vita
Mors media est. - -*

Et hanc Pythagoram opinionem aluisse multi ex veteribus scribunt. Hermias Philos. Christ. hisce verbis opinionem ejus taxat: *ὅταν δὲ ἑμαυτὸν ἴδω, φοβῶμαι τὸ σῶμα, ἃ οὐκ οἶδα ὅπως αὐτὸ καλέσω, ἀνθρώπον, ἢ κύναν, ἢ λύκον, ἢ ταῦρον, ἢ ὄφιν, ἢ δράκοντα, ἢ χίμαιραν; εἰς πάντα γὰρ τὰ θηρία ὑπὸ τῶν φιλοσοφῶντων μεταβάλλομαι, χρεσάμα, ἰνδρα, πηλιά, πολύμορφα, ἀγρια, τίθρασα, ἄφωνα, εὐφωνα, ἄλογα, λογικά. νήχομαι, ἰππίζομαι, πέτομαι, ἔρω, θέω, καθίζω. ἔστι δὲ ὅτι Ἐμπεδουκλῆς καὶ Δάμων μὲ ποιεῖ, id est, Cum vero me intueor, corpus pertimesco, & nescio quo nomine id vocem, hominemne an canem, an lupum, an taurum, an avem, an serpentem, an draconem, an chi-*
ma.

Ovidius :

*Est Deus in nobis : agitante calescimus illo :
Impetus ille sacra semina mentis habet.*

Idem :

Sedibus aethereis spiritus ille venit.

Propert. l. V. El. VII.

*Sunt aliquid Manes : lethum non omnia
finit :*

Luridaque evictos effugit umbra rogos.

Juvenal. Sat. XV.

- - Separat hoc nos

*A grege mutuorum, atque ideo venerabile
soli*

*Sortiti ingenium, divinorumque capaces,
Atque exercendis, capiendisque artibus apti,
Sensum a caelesti demissum traximus arce,
Cujus egent prona & terram spectantia.*

Claudian. in IV. Conf. Honor.

- - Cum conderet artus

*Nostros, aetheris miscens terrena Pro-
metheus*

*Sinceram patrio mentem furatus Olympo
Continuit claustris, indignantemque re-
vinxit.*

*Et, cum non aliter possent mortalia fingi,
Adjunxit geminas. Ille cum corpore lapsa
Intereunt : hac sola manet, haestoque su-
perstes*

Evolat.

*Congestoque avidum pinguescere corpore cor-
pus,*

*Alteriusque animantum animantis videre
letbo!*

*Scilicet in tantis opibus, quas optima ma-
trum*

*Terra creat, nil te nisi trislia mandere
savo*

*Vulnera dente juvat? ritusque referre Cy-
clopum?*

*Nec, nisi perdidideris alium, placare voracis
Et male morati poteris jejunia ventris?*

Ibidem:

*Morte carent anima; semperque priore re-
lictæ*

*Sede, novis domibus vivunt, habitantque
receptæ.*

*Omnia mutantur, nihil interit, errat &
illinc,*

*Huc venit, hinc illuc, & quoslibet occupat
artus*

*Spiritus, eque feris humana in corpora
transit,*

*Inque feras noster, nec tempore deperit
ullo.*

Horat. l. II. Carm. Od. XX.

*Non inusitata, nec tenui ferar
Penna bisformis per liquidum athera*

meram? In cunctas enim bestias, ab illis sapientie studio mutas, terrestres, aquatiles, volucres, multiformes, agrestes, cicures, mutas, vocales, brutas, ratione munitas. Nato, volo, sublimis in aere feror, serpo, curro, sedeo. Est & cum Empedocles me arbustum facit. Abstinentiam autem hinc verbis exponit: καὶ Φαγῶν ἐλάσας καὶ σῦκα, καὶ λάχανα τὴν ταχίστην ἐπὶ τὸ ὕδωρ εἰσδομαι, id est, & ubi olivas & ficus, ac olea comedero, quamprimum ad aquam me confero. Superstitione enim quadam abstinebant a carnibus, ne avorum suorum animas turbarent. Hinc vulgatus ille versus:

Ἴσον τοι κυάμους τε Φαγῆν, κεφαλὰς τε το-
κῆων.

Fabas edere, & capita parentum, idem est.

Confule etiam, si placet, Lucianum in Gallo seu somnio, qui egregie Pythagoram irridet. Empedocles autem hæc scribit:

Ἦδη γὰρ ποτ' ἐγὼ γνόμενι κῆρός τε, κέρη τε,
θάμνος τ', οἰωνός τε, καὶ εἰν ἀλὶ ἔλλοπ' ἰχ-
θός.

*Ipsè ego, qui ante fueram puerque, virgo-
que,*

*Frutexque, avisque, & ex mari venditus pi-
scis.*

Ovid. l. XV. Metamorph.

*Heu quantum scelus est in viscera viscera
condi,*

Con-

*Congestoque avidum pinguescere corpore cor-
pus,*

*Alteriusque animantum animantis videre
lebo!*

*Scilicet in tantis opibus, quas optima ma-
trum*

*Terra creat, nil te nisi tristia mandere
savo*

*Vulnera dente juvat? ritusque referre Cy-
clorum?*

*Nec, nisi perdidideris alium, placare voracis
Et male morati poteris jejunia ventris?*

[ibidem :

*Morte carent anima; semperque priore re-
lictæ*

*Sede, novis domibus vivunt, habitantque
receptæ.*

*Omnia mutantur, nihil interit, errat &
illinc,*

*Huc venit, hinc illuc, & quoslibet occupat
artus*

*Spiritus, eque feris humana in corpora
transit,*

*Inque feras noster, nec tempore deperit
ullo.*

Iorat. l. II. Carm. Od. XX.

*Non inusitata, nec tenui ferat
Penna biformis per liquidum æthera*

*Vates: nec in terris morabor
 Longius, invidiæque major
 Urbes relinquam, non ego pauperum
 Sanguis parentum: non ego, quem vocas,
 Dilectæ Mecenas, obibo,
 Nec Stygia cohibebor unda.
 Jam jam residunt cruribus asperæ
 Pelles: & album nutor in alitem
 Superne: nascunturque leves
 Per digitos humerosque plumæ.*

Tibull. l. IV.

*Quin etiam mea tunc tumulus quum texe-
 rit ossa,
 Seu matura dies celerem properat mihi
 mortem,
 Longa manet seu vita tamen mutata figu-
 ram,
 Seu me finget equum rigidos percurrere
 campos
 Doctum, seu tardi pecoris sim gloria tau-
 rus:
 Sive ego per liquidum volucris vebar aëra
 pennis:
 In quemcunque hominem me longa recepe-
 rit ætas,
 Inceptis de te subtexam carmina chartis.*

Et divinus Maro l VI. Æneid.

Has omnes, ubi mille rotam volvere per an-
nos,

Letæum ad fluvium Deus evocat agmine
magno:

Scilicet immemores supera ut convexa re-
visant,

Rursus & incipiunt in corpora velle re-
verti.

Plato insuper sumus Philosoph. sic in Menone ait :
Φασὶ γὰρ τὴν ψυχὴν Ἰανθρώπων εἶναι ἀθάνατον ἢ
τοτὲ μὲν τελευτᾶν, ὃ δὲ ἀποθνήσκειν καλεῖται, τοτὲ
δὲ πάλιν γενέσθαι ἀπέλλουσαι δ' ἐδικοῦσι. δεῖν δὲ
διὰ ταῦτα, ὡς ὁσιώτατα διαβιῶσαι τὸν βίον. εἰσι
γὰρ ἂν περισφοῖα ποιῶν παλαιῶ πένθεσιν δέ-
ξεται. εἰς τὸν ὑπερθενηλίον κένων ἐνάτω εἰς ἀν-
τιδοὶ ψυχὰν πάλιν. ἐκ τῶν βασιλῆος ἀγαθοί, καὶ
ἀνδραγαθῶν, σοφία τε μεγαλοψυχία αὐξάνται.
εἰς δὲ τὸν λοιπὸν χρόνον ἤρωος ἀγνοεῖ πρὸς ἀνδρα-
γων καλῶνται, id est, *Ajunt enim homini animum*
immortalem esse, at tunc quædam decedere, cum mori
appellatur : atque iterum redire, interire vero &
extingui nunquam, quare vita est quam sanctissime
transigenda. Qui enim Proserpina panas antiquæ
miseriæ jam dederint, eorum animas illa rursus ad su-
pernum transmittit Solem nono anno, atque reges
fiunt gloria, potentia, sapientiaque præstantissimi, at-
que in numerum Deorum aut Heroum capiuntur.

Gg

Et

Et hæc *μετεμψύχωσις* * adeo placuit Pharisæis Judæis quidem hominibus, ut hæc e Gentilismo ** haurirent. Quod disertissime testatur Josephus l. II. c. VII. τῆς Ἀλώσεως. Hujus rei testimonium I. Drusius l. II. de tribus sectis, p. 90. ex Matth. c. XIV. vers. 1. Joh. IX. vers. 2. probare conatur. Prius tamen D. Hieronymus in Com. in Matthæum f. 43. recte repudiat. Sed alterum firmitus est c. IX. Joh. ubi sic scribitur : *ῥαββει, τίς ἡμαρτεν ; ἔτι ἢ γονοῖς αὐτῶ, ἰνα' τὸ φλὸς γεννηθῆ.* Nullus sane locus quæstionis hujus esset, nisi trans-

* Illam nonnulli Judæorum approbarunt, nominatimque ex Recentioribus *Menasse ben Israel* in lib. de immortalitate animæ lib. 10. cap. 18. seqq. ubi tam contra *R. Saadiam & Jos. Albo* tum variorum Cabbalistarum Testimoniis, tum argumentis adstruere conatur, quæ in compendio refert & confutat *Hoornbeckius* de convincendis Judæis p. 542. seqq. & *Eisenmengerus*, in *Judaismo Detecto* P. II. p. 61. seqq. Confer elegantissimum *Humfredi Hodii* libellum de resurrectione ejusdem corporis adstructa p. 78-87. *Herm. VVilsi*: *Ægyptiaca* lib. I. c. 4. *Pauli Slevoigi* diff. de metempsychosi Judæorum Jen. 1651. & diff. *Academ.* p. 829. seq. *Faberdantium* ad *Irenæi* II. 58. & *Rev. VVolfii* *Bibl. Hebraicam.* T. I. p. 389.

** Ethnici quoque non alieni fuerunt ab illa opinione : vid. *Steuclus Eugubinus* de perenni Philosophia IX. 28. *Balthasar Bonifacius* hist. ludicr. VII. 9. *Sam. Petitus* Observat. L. I, cap. 7. *Jo. Bapt. Crispus* de Philosophis caute legendis p. 427. seq. *Athanasii Kircheri* *Oedipus Ægyptiacus* III. p. 391. *Theophil. Spizelius* de re literaria Sinensium p. 274. seq. & *Rev. VVolfius* in *Not. ad Origenis Philosophumena* p. 36. seq.

transmigrationem ex corpore in corpus statuisent. Namque ex hoc colligebant, miserum istum hominem ob scelera in alio corpore perpetrata in natiuitatis puncto cæcitate punitum fuisse. Moderni etiamnum Judæi errorem hunc amplectuntur, & *μετεμψύχωσι* vocant **הגלות הרוח** secretum revolutionis. Et quemadmodum Pythagoras, ut Laërt. Diog. de vita Philos. VIII. ex Heraclide Pontico refert, Æthalides Mercurii filius, inde Euphorbus, mox Aspasia Periclis Scortum, ut Lucianus in Gallo scribit, deinde Crates Cynicus fuisse dicitur: sic Judæi dicunt animam Adami per **הגלות הרוח** secretum revolutionis migrasse in Davidem; Davidis autem in Messiam, qui adhuc propter peccata Judæorum lateat; idque literis nominis **קדש**, hoc est, **קדש הרוח הטהור** Cabalisticè designari volunt. Sed ad Ethnicos revertendum. Hi enim, nescio qua amatoria dementia excæcati, animas credebant inspirari posse, & amatorio osculo in aliud transfundi corpus. Eustathius: *καὶ ὅλην κατέδρακνον καὶ ὅλην ἀνέβρονον τοῖς χείλεσι. καὶ ὅλην ὅλην ὡς κίτην. ἔνευχον κυπάρισσον ἔνευχεκόμην ἡ κόρη, ἔνευχόμην αὐτῇ ἢ τὴν φύσιν ἐζήτην κανώσαθαμ. i. e. & totam mordebam osculo, & totam exugebam labris, & totus totam, coubedera astringit expressum, amplexabar puellam, copulabar ipsi, & naturam seu animam querebam communicare.* Phavorinus: *τί γὰρ ἄλλο ποιεῖσι εἰ τῶ σώματι ψαύοντες, συνάπτουσι τὰς ψυχάς, i. e. quid enim aliud faciunt ora jungentes (osculantes se) quam quod animas conjungant.* Petronius Arbiter in Satyr.

*Qualis nox fuit illa, Di, Deaque!
 Quam mollis thorus! haesimus calentes,
 Et transfudimus hinc inde labellis
 Errantes animas.*

Plautus in Afinar.

*Fac prorserpentem bestiam me, duplicem ut
 habeam linguam.*

Macrob. I. II. Sat. II.

*Dum sembiulco savio
 Meum puellum savior,
 Dulcemque florem spiritus
 Duco ex aperto tramite,
 Anima agra & saucia
 Cucurrit ad labia mihi,
 Rictumque oris pervium,
 Et labra pueri mollia
 Rimata itineri transitus
 Ut transiliret nititur.
 Tum si mora quid pluscula
 Fuisset in coitu osculi
 Amoris igni percita
 Transisset, & me linqueret.
 Et mira prorsum res foret
 Ut ad me fierem mortuus,
 Ad puerum intus viderem.*

Genus autem hoc osculi vocatur Græcis *καλα-
 γλαί-*

γλώττισμα. * Veteres enim oscula libantes solebant transdere linguas, & salivas oris miscere. Hinc Apulejus l. II. Mil. arctius istam complexus, cœpi faviari, jamque patentis oris inhalatu cinnamæ & occurfantis linguæ illisu nectareo prona cupidine allubefcente. Mæcenas: *Si quis femina cirro crispata labris columbatur.* Catullus:

Sed nunc id doleo, quod pura impura puella

Savia comminxit spurca saliva tua.

Cornelius Gallus in Lyrico:

Da columbatim mihi basia,

Sugis amentis partem animi,

Cor mihi penetrant hæc tua basia.

Apulejus l. VI. Mil. accepturus ab ipsa Venere septem savia, & unum blandientis linguæ appulsu longe mellitum. Cn. Martius: *Columbatimque labra conferens labris.* Lucian. ἐταῖρ. διὰ λ. ἐφίλων με τὸ πρῶτον, ὡσπερ οἱ αἰδεῖς, οὐκ αὐτὰ μόνον προσαρμόζουσαι τὰ χεῖλη, ἀλλ' ὑπανοίγουσαι τὸ σῶμα, id est, *osculabantur me primum, uti & viri, nec ipsa tantum adoptabant labra, sed & ora applicabant.* Tibullus:

Et dare ambulanti pugnantibus humida linguæ

Oscula.

Gg 3

Sed

* Confer Jo. Lomeieri Dier. Gen. Dec. I. Dissert. X. de Osculis p. 382.

Sed ad Celtas iterum, eorumque *μισαψύχουσι*.
 Hac maxime ad virtutem Celtas Druidæ excitari
 putant, metu mortis neglecto, Cæf. l. VI. Com. Bell.
 Gall. Diodorus Sicul. l. V. Bibl. Sunt inter ipsos,
 qui adeo mortem contemnunt, ut nudi ac subliga-
 culis tantum recinæti pugnæ discrimen adeant.
 Egesippus l. II. *Germani magnitudine corporum,*
& contemptu mortis cæteris validiores. Tacitus in
 l. de Mor. Germ. *pedites & missilia spargunt, phœra-*
que singuli, atque in immensum vibrant, nudi aut sa-
gulo leves. Optime Lucan. l. I. Pharsal.

- - *Certe populi, quos despicit Arctos*
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus, baud urget letæ metus: inde
ruenti

In ferrum mens prona viris, animæque ca-
paces

Mortis, & ignavum reditura parcere vitæ.

Namque ut Tyrtæus canit:

Οὐδέ ποτε κλέει δολὸν ἀπόλλυται, ἢ ὄνομα
 αὐτῆ,

Ἄλλ' ὑπὸ γῆς περ εἰὼν, γίνεται αἰθάνα-
 τει,

Ὅν τιν' ἀριστύοντά, μένοντά τε καρζύμενόν τε

Γῆς περὶ καὶ παιδῶν δῆρ' Ἄρης ὀσέση,

Nunquam ejus bona gloria interit, neque
nomen ipsius,

Sed quamvis sub terra sit, manet immorta-
lis,

Quæ

*Quem se fortiter gerentem, manentemque,
& pugnantem
Pro patria & liberis vehemens Mars pere-
merit.*

CAP. XX.

Physici etiam erant Druyde. Conditum mundum statuerunt. Vti & ceteræ gentes. Igni aliquando mundum periturum affirmarunt. Testimonia veterum. De extremo iudicio.

Multa præterea de sideribus (verba sunt D. Cæf. l. VI. Comm. Bell. Gall.) atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de Deorum immortalium vi ac potestate disputant, & juventuti tradunt. Germani autem conditum mundum credebant, & se primos quidem esse; quod Tacit. in l. de mor. Germ. testatur: *Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium adventibus & hospitibus mixtos.* Idem: *ipse eorum opinionibus accedo, qui Germania populos nullis aliis aliarum nationum connubiis infectos, propriam & sinceram, & tantum sui similem gentem existisse arbitratur.* Iustin. l. II. ex Trogo sic refert: Scytharum gens antiquissima semper habita: quanquam inter Scythas & Ægyptios diu contentio de generis vetustate fuerit: Ægyptiis prædicantibus, initio rerum, cum aliæ terræ nimio fervore Solis arderent, aliæ rigerent frigoris immanitate,

ita ut non modo primæ generare homines, sed ne advenas quidem recipere ac tueri possent, priusquam adversus calorem vel frigus velamenta corporis invenirentur, vel locorum vitia quæsitis arte remediis mollirentur, Ægyptum ita temperatam semper fuisse, ut neque hyberna frigora nec æstivi solis ardores incolas ejus premerent: solum ita fecundum, ut alimentorum in usum hominum nulla terra feracior fuerit. Jure igitur ibi primum homines natos videri debere, ubi educari facillime possent. Contra, Scythæ cæli temperamentum nullum esse vetustatis argumentum putabant. Quippe naturam cum primum incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam animalia quoque generasse: sed & arborum atque frugum pro regionum conditione, apte genera variata. Et quanto Scythis fit cælum asperius quam Ægyptiis, tanto & corpora, & ingenia esse duriora. Cæterum, si mundi, quæ nunc partes sunt, aliquando unitas fuit, sive illuvies aquarum principiorum terras obrutas tenuit, sive ignis, qui & mundum genuit, cuncta possedit: utrisque primordii Scythas origine præstare. Nam si ignis prima possessio rerum fuit, qui paulatim extinctus, sedem terris dedit, nullam prius quam septentrionalem partem hyemis rigore ab igne secretam, adeo ut nunc quoque nulla magis rigeat frigoribus. Ægyptum vero & totum Orientem tardissime temperatum: quippe qui etiam nunc torrenti calore Solis exæstuet. Quod si omnes quondam terræ submersæ profundo fuerunt, profecto editissimam quamque partem decurrentibus

bus aquis primum detectam; humillimo autem solo eandem aquam diutissime immorata: Et quanto prior quaque pars terrarum siccata sit, tanto prius animalia generare cepisse. Porro Scythiam adeo editiorem omnibus terris esse, ut cuncta flumina ibi nata in Maotim, tum deinde in Ponticum, & Ægyptium mare decurrant. Ægyptum autem, quæ tot Regum, tot seculorum cura, impensaque munita sit, & adversum vim incumbentium aquarum tantis structa molibus, tot fossis conscissa; ut cum hisce arceantur, illis recipiantur aquæ: nihilominus colli nisi excluso Nilo, non potuerit, non posse videri hominum vetustate ultimam, quæ sive ex aggerationibus Regum, sive Nili trahentis limum, terrarum recentissima videatur. His igitur argumentis superatis Ægyptiis antiquiores semper Scythæ visi. *Hæc ille.* Ex his liquet eos creationem mundi statuisse. Quam etiam sapientiores Ethnicorum cæteri crediderunt. Mercurii Trismegisti Pimandrum, si consultum videtur, evolve, quam luculenter ille de creatione mundi scribat inde cognosces. Orpheus autem antiquissimus Græcorum Poëtarum in Argonaut. sic canit;

Οὐνεκα σὺν τῷ παντὶ Διὸς πάλιν ἐντὸς
 ἐτύχθη,
 Αἰθέρος εὐρείης, ἢ δ' οὐρανοῦ ἀγλαῶν
 ὕψος.

Πόντου τ' ἀτρυγέτου γαίης τ' ἐρικύδεος
εὐρη,

Ὠκεανός τε μέγας καὶ νήετα τάρταρα
γαίης,

Καὶ ποταμοὶ καὶ πόντος ἀπείρατος, ἄλ-
λα τε πάντα,

Πάντες τ' ἀθάνατοι, μαίκαρες θεοὶ, ἠδὲ
θέαιναί,

Ὅσσα τ' ἔην γεγαῶτα καὶ ὕπερον ὅσσα
ἔμελλον

Γίνεσθαι, ζηνός δ' ἐν γαστέρι σείρα πε-
φύκει.

*Itaque una cum toto intra Jovem olim com-
posita erant,*

*Aether immensus, & caeli splendida sublimi-
tas,*

*Pontique obscuri, terraque contentiosa in-
ventio,*

*Oceanusque magnus, & recondita tartara
terra,*

*Et fluvii, & mare infructuosum, ceteraque
omnia,*

*Omnesque mortales, beati Dii, Deaque,
Quaeque fuerunt & quae postea futura sunt,*

Jovis

Jouis autem in vobis compages emata erat.

Item :

Πάντα τὰ δε κρύψας αὐθις Φάος ἐς πολυγῆθες

Μέλλεν ἀπὸ κραδίας προφέρειν πολυθέσκηλα βέζων.

Cuncta hæc ascendebat quæ in juncunda lucem

Prolaturus erat ex pectore mira faciens.

Linus ejus Præceptor antea librum de creatione mundi scripserat, cujus principium hoc versu legabatur :

Ἦν ποτέ σοι χρόνος οὗτος ἐν ᾧ ἅμα πάντ' ἐπεφύκει.

Erat tempus illud in quo hæc omnia nata sunt.

Septimo autem die perfectum fuisse totum creationis opus hocce tradit metro.

Ἐβδομάτῃ δὲ οἱ τετελεσμένα πάντα τέτυκται.

Septimo vero die cuncta opera perfecta sunt.

Hesiodus autem passim in Theogon. mundum ex Chaos productum tradit. Euripides vero sic canit :

Ὡς οὐρανός τε, γαῖά τε ἢν μορφὴ μία,
 Ἐπειδὴ δ' ἐχωρίσθησαν ἀλλήλων δίχα,
 Τίκτουσι πάντα καὶ ἔδωκεν ἐς Φάος,
 Δένδρα, πτηνὰ, θῆρες, οὓς τε ἄλμη τρέ-
 Φει,

Γένος τε θνητῶν.

*Cælum, terraque unius forme fuit,
 Vbi autem secreta fuerunt ab invicem,
 Pariunt omnia & ediderunt in lucem,
 Arborea, volucres, feras, quosque alie
 mare,*

Genusque hominum.

Aratus in Phænomenis;

- - Τὰ γε σήματα ἐν οὐρανῷ ἐσήρι-
 ζεν,

Ἄστρα διακρίνας, ἐσκέφατο δ' εἰς ἐνικυ-
 τὸν

Ἄστρας; οἴκε μάλισα τετυγμένα σημαί-
 νειεν

Ἄνδράσιν ὠραίων ὄφρα ἔμπεδα πάντα
 Φύωνται.

Τῷ μὲν αἰεὶ πρῶτόν γε καὶ ὕστατον ἰλά-
 σκονται.

*Signa autem in cælo collocavit,
Astraque distinxit, inque annum providit
Stellas, que maxime ratas significarent
Hominibus tempestates anni, ut omnia certe
germinent.*

*Hunc ideo primum semper atque ultimum
placant.*

Thales unus septem Sapientum, Aquam rerum principium censuit; ex qua Deus solus ingenitus, principio, sineque carens omnes produxerit: Mundum autem pulcerrimum dixit, quia Dei opus. Plato in Timæo: Mundus enim si ipsum intuearis, corrupti potest: quia quod compositum fuit, dissolvitur tandem. Jamblich, de sect. Pyth. „Homo „omnium animalium sapientissimus creatus est, ca- „pax considerandi omnia & discendi, judicandique „de omnibus. Impressit enim ei Deus plenitudi- „nem omnium rationum; & ut fecit illum Orga- „num omnium, vocum, sonorum, nominum, signi- „ficationum, ita & intellectuum & cogitationum, „quod Sapientiæ opificium est. Unde videtur mihi „homo compositus a Deo, ab eoque instrumenta „illa, facultatesque accepisse. Plotin. Enn. II. l. l. „c. l. Si dicamus cælum esse æternum ratione totius „corporis, qui hæc, cum animalia intereant, & Ele- „menta invicem tensesant, & cælum ipsum, inquit „Plato, in fluxu perpetuo sit? Sin animalia & Ele- „menta in specie perpetuari, cur potius Cælum in „numero & individuo? aut si forte, quia nihil ex „Cælo

„Cælo effluere potest, quod omnia continet, qua ra-
 „tione conveniat hæc ratio planetis & astris, quæ
 „non complectuntur, ut Cælum, omnia, nec eo
 „minus æterna dicuntur? Et si extrinsecus nihil of-
 „fendit cælum, quid vetat, quo minus intrinsecus
 „labefactetur? cum animalia vitio suarum partium
 „naturaliter intereant, etsi vivunt, interea dum dis-
 „solvuntur? Quid vero inde sequetur, nisi utraque
 „corpora perire, tum terrestria tum cœlestia? In eo
 „tantum præstare cælum terræ, quod diutius duret,
 „& tardius pereat? Certe si ita acceperimus hanc
 „vocem, æternum seu sempiternum, tum in univer-
 „so, tum in partibus, ut non æternitatem significet,
 „sed diuturnitatis differentiam tantum, minus am-
 „biguitatis in re erit. Tolleretur vero omnino, si vo-
 „luntatem Dei ad continendum mundum per se suf-
 „ficere dicamus. Sicuti enim ei visum fuerit, alia
 „secundum individua, alia secundum species, mero
 „arbitrio suo perpetua fecerit. *Porphyrus de Int.*
 „non in tempore, nec dum enim erat Tempus, & ex
 „quo tempus factum est, si cum Intellectu confera-
 „tur, vix dici possit, quod vere est.“ Aristotel. in
Metaphys. qui Deum seu mentem causam & autho-
 rem dixit, non animalium modo, sed naturæ ipsius,
 & mundi & ordinis Universi, tanquam sobrius & vi-
 gilans loqui videtur, cæteri temere. Qui vero sic
 opinantur, optime causam illam Principium ejus
 omnis quod est, statuunt, & Principium certe, quod
 omnibus rebus tribuit motum. *Epicætetus*:
 „Statuit Deus Hyemen & Æstatem; frugum co-
 „piam & inopiam, annonæ vilitatem & caritatem.
 „Idem

Idem terræ modo addit vires, modo inquit, & hæc
 contraria, ad Vniversi concentum divina providen-
 tia disponit. Hominem is ipse in Mundum induxit,
 corpus ei & membra, hæreditates & cohæredes de-
 dit. Visum porro & colores fecit; Visus vero &
 colores frustra absque luce. Ergo & lucem ipsam
 creavit. *Platarch. de dogm. Philos.* Quidam Pla-
 tonis alioquin studiosi, torquent omnibus modis
 ejus verba, ut creationem mundi & animæ negare,
 temporisque æternitatem asseverare videatur. At
 videant, ne egregiam illam Deorum adversus im-
 pios orationem ei hac ratione tollant, qua nil Pla-
 tone dignius, nil Platicum magis. Quid autem
 uno aut altero loco protato opus est? cum Ti-
 mæus creationem mundi diserte & de industria
 exponat. *Idem in Pſychogonia*: Si Deus omnia
 non fecit, a quibusdam rebus cogitur, & omnium
 Dominus non est. Deum autem omnium domi-
 num arbitrari oportet, ergo & singularum creato-
 rem. *Cicero l. I. de Inv.* Non temerè nec fortui-
 to nati sumus & creati, sed profecto fuit quædam
 vis, quæ generi consuleret humano, nec id gigne-
 ret aut aleret, quod cum exantlasset omnes labores,
 sum incidere in mortis malum sempiternum. *Se-
 neca lib. I. de vita beat. c. XXXI.* Et non queram,
 quæ sint initia univerſorum, quis rerum formator,
 qui omnia in uno mersa & materia inerti convolu-
 ta discreverit? *Macrob. lib. I. Saturn.* Mundus
 non potest non novus admodum esse, cujus co-
 gnitio bis mille annos non excedat. Et hæc ve-
 rissima opinio; a qua nec Lucretius l. V. de nat. rer.
 abhorret:

Deni-

*Denique jam tuere hoc circum, supraque,
quod omnem*

*Continet amplexu terram: quod procreat
ex se*

*Omnia, (quod quidam memorant) recepit-
que perempta:*

Totum nativum mortali corpore constat.

*Nam quodcunque alias ex se res auget, alit-
que,*

De minimi debet, recreari tum recipit res.

Præterea si nulla fuit genitæ origo

Terrarum & cæli, semperque æterna fuere:

*Cur supra bellum Thebanum, & funera
Trojæ,*

Non alias alii quoque res detinere Poëta?

*Quo tot facta virum toties recidere? nec
usquam*

Æternis famæ monumentis insita florent.

Cujus sententiæ assertores Maron. Eccl. VI. Ovid. l. I. Metam. & l. II. de arte amandi evolve. Quemadmodum verò Druydæ conditum mundum credebant; ita & aliquando igni periturum affirmabant. Strabo l. IV. Geogr. *Ignem & aquam aliquando superaturos affirmant.* Et hanc Panolethriam etiam reliquæ gentes agnoverunt. Orpheus:

Ἐκτὴ ἐν γενεῇ κατὰ παύσετε κόσμον
αἰδῆς.

In sexto millenario exspectate finem mundi.

Sibylla:

Ἐ΄σαι κόσμος ἄκοσμος ἀπολλυμένων ἀν-
θρώπων,

Καὶ τότε ἀπ’ ἡελίου πέμψει θεὸς βασι-
λῆα,

Ὅς πᾶσαν γαῖαν παύσει πολέμοιο κα-
κοῖο.

- - πότε ἂν ἔλθῃ

Πῦρ ἔσαι, σκότος ἐν τῇ μέσῃ νυκτὶ με-
λαίνῃ.

*Erit mundus immundus deficientibus homi-
nibus,*

*Et tunc ab oriente mittet Deos Regem,
Qui omnem terram liberabit a malo bello.*

- - Tunc cum veniet

Ignis erit, obscura in media nocte nigredo.

Et Stoici conflagrationem mundi certa post secula fore opinabantur, quam paulo post rerum omnium in pristinum statum restitutio consequutura esset: quæ Chryssippi in l. de Providentiâ sententia fuit, a Lucano Stoico versibus expressâ, *παλιγγυνοσία* vocavit Varro. Ovid. l. II. Metam.

*Esse quoque in fatiis reminiscitur afforè tem-
pus,*

*Quo mare, quo tellus, correptaque regia
cæli*

Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Stat. II. Sylv.

- - omnia functa,

*Aut moritura vides. Obeunt noctesque,
dieſque,*

*Aſtraque, nec ſolidis prodeſt ſua machina
terris.*

Seneca in Hercule Oetæo:

Jamjam legibus obrutis

Mundo cum veniet dies;

Australis polus obruet

Quicquid per Lybiam jacet,

Et ſparſus Garamas tenet.

Arctous polus obruet

Quicquid ſubjacet axibus,

Et ſiccus Boreas ferit.

Amiſſum trepidus polo

Titan excutiet diem.

Cæli regia concidet,

Certos atque obitus trahet.

Atque omnes pariter Deos,

Perdet mors aliqua, & chaos.

Et mors fata noviſſima

In ſe conſtituet ſibi.

Et hoc ejusdem:

Omnia

Omnia tempus edax depascitur, omnia tar-
pit.

Omnia sede movet; nil finit esse diu.
Flumina deficiunt; profugum mare litora
siccant,

Subsidunt montes & jugata celsa ruunt:
Quid tam parva loquar? moles pulcherrima
mundi

Ardebit flammis tota repente suis.
Omnia mors poscit, lex est; non pœna, peria-
re;

Hic aliquo mundus tempore nullus erit.
Lucan. l. I. Phars.

— siccum compage soluta
Secula tot mundi suprema coegerit hora,
Antiquum repetens iterum chaos; omnia
mixtis

Sidera sideribus concurrent; undique pon-
tum

Astra petent, cellus extendent litora noles,
Excucietque fretum; fratri contraria
Phœbe

Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi, totaque discors
Machina devulsi turbabit fœdera mundi.

Et hæc verissima tam antiquorum Ethnicorum
quam Christianorum sententia. Completis igitur
annorum sex millibus (verba sunt Lactant. l. VII.

c. XXV.) mutationem istam fieri oportere, & jam propinquare illum summum conclusionis extremæ diem, de signis quæ prædicta sunt a Prophetis licet noscere. Prædixerunt enim signa, quibus consummatio temporum, & expectanda sit nobis in singulos dies, & timenda. Iudicium enim erit tunc de adis & gestis cujusque hominis. Quod etiam Diphilus Comicus hisce testatur:

Ἔσαι γὰρ, ἔσαι καινὸς αἰῶνος χρόνος,
 Ὅτ' ἂν πυρὸς γέμοντα θησαυρὸν σχάτη
 Χρύσωπος αἰθήρ, ἢ δὲ βοσκηθεῖσα Φλόξ,
 Ἄπαντα τ' ἐπίγεια καὶ μετάρσια
 Φλέξει μανεῖσα. κλέπτ', ἀποσέρει, κύκα,
 Μηδὲν πλανηθῆς, ἔσαι καὶ ἐν ἄδου κρίσις,
 Ἦν περ ποιήσει ὁ θεὸς ὁ πάντων δεσπότης,
 Οὗ τοῦνομα Φοβερόν.

*Erit certe, erit novum tempus seculi,
 Quando ignis effundet refertas copias
 Auratus aether, flamma que depasta fuit,
 Terrena cuncta, cunctaque sublimia
 Vret furens. Furare, defrauda, misce,
 Ne erres, erit in inferno Iudicium,
 Quod faciet Deus omnium Dominus,
 Cujus nomen formidabile.*

Resurrectionem enim crediderunt; qua in extremodie omnes omnino homines emergerent. Chrysippus: τὰτα δὲ ἕτως ἔχοντι Ⓞ, δῆλον ὡς ἐδὲν ἀδύ-

κατον, καὶ ἡμᾶς, μετὰ τὸ τελευτῆσαι, πάλιν περι-
 ὄδων τινῶν εἰληκμένων χρόνῳ, εἰς ὃ νῦν ἐσμὲν κα-
 τασήσεσθαι κήμα, id est, cum vero ita se hoc ha-
 beat, manifestum est, non esse impossibile, Et nos, post-
 quam defuncti erimus, rursum temporis aliquot perio-
 dis exantlatis, in illud, quo nunc sumus, ingressos cor-
 pus apparituros. Senec. in Ep. ad Luc. *Et mors,*
quam peritimescimus, intermittit vitam, non eripit,
veniet iterum, qui nos in lucem reponat dies. Cæte-
 rum de Iudicio extremi diei hos Sibylla protulit
 versus :

Ὅππότε καὶ τὸ λάβη τέλος αἴσιμον, ἠδὲ
 βροτοῖσι

Ἦδη ἀφίξεται κρίσις ἀθανάτοιο θεοῦ,

Ἦξει ἐπ' ἀνθρώπους μεγάλη κρίσις, ἠδὲ
 καὶ ἀρχή.

Ταρτάρεον δὲ χάος τότε δείξει γαῖα
 χανοῦσα

Ἦξουσιν δ' ἐπὶ βῆμα θεοῦ βασιλῆες
 ἅπαντες.

Οὐρανὸν εἰχέξας γαίης κευθμῶνας
 ἀνοιξίς,

Καὶ τότ' ἀναστήσω νεκροὺς μοῖραν ἀνα-
 λύσας.

Καὶ θανάτου κέντρον, καὶ ὕσερον εἰς κρί-
 σιν ἄξω,

Κρίνον εὐσεβέων καὶ δυσσεβέων βίον
ἀνδρῶν.

*Tunc & accipiet finem justum, & mortalibus
Apparebit iudicium immortalis Dei.*

*Veniet in homines magnum Iudicium, &
principium.*

*Tartareum vero chaos tunc capiet terra
bians*

*Apparebuntque ante tribunal Dei Reges
omnes.*

*Caelum involvet terra latibulis sciffura,
Et tunc resurgens mortui fato soluto ;
Et mortis stimulas, & remotissimum ad ju-
dicium aget,*

*Iudicans piorum & impiorum vitam ho-
minum.*

Rursumque hisce præmia piorum, pœnasque im-
piorum commemoravit, sic canens :

Δύσπιστου γὰρ ἅπαν μερόπων γένος, ἀλλ'
ὅταν ἦδη

Κόσμου καὶ θνητῶν ἔλθῃ κρίσις, ἢ Θεὸς
αὐτὸς

Ποιήσει, κρίνων ἀσεβεῖς θ' ἅμα εὐσε-
βέας τε,

Καὶ τότε δυσσεβέας μὲν ἐπὶ ζόφον ἐν
πυρὶ πέμψει,

Ὅσοι

Ὅσσοι δ' εὐσεβέουσι, πάλι ζήσουσ' ἐπὶ
γαίης

Πνεῦμα θεοῦ δόντος, τιμὴν ἅμα καὶ βίον
αὐτοῖς.

Πάσης γὰρ γαίης τότε θνητῶν σύγχυ-
σις ἔσται.

Αὐτὸς ὁ παντοκράτωρ ὅτ' αὖ ἔλθῃ βήμα-
τι κοῖναι,

Ζώντων καὶ νεκρῶν ψυχᾶς, καὶ κόσ-
μον ἅπαντα.

*Incredulum autem omne hominum genus,
sed quando tunc*

*Mundi & hominum veniet iudicium, quod
Deus ipse*

*Faciet, iudicans impios simul, piosque,
Et tunc impios quidem in obscurum ignis
mittet,*

*Qui veropii, rursus vident in terra
Spiritus Deo dante, honorem simul & vi-
tam ipsis.*

*Omnis enim terra tunc hominum confu-
sio erit,*

*Ipse omnipotens quando veniet in tribunalē
iudicaturus*

*Viventium & mortuorum animas, & mun-
dum omnem.*

Ne: non eandem sententiam talibus confirmat:

Ἄφρατος, κτιστὴς αἰώνιος αἰθέρα νείων
 Τοῖς τ' ἀκάκοις ἀκακὸν προφέρειν πολὺ
 μείζονα μισθόν,

Τοῖς δὲ κακοῖς, ἀδίκους τε χόλον, καὶ θυ-
 μὸν ἀγείρων.

*Incorruptus creator aeternus aetherem in-
 habitans*

Bonis non malam proferet mercem,

*Malis vero, injustisque iram, & livorem
 perpetuum.*

Plato in Georgia sic ait: νέμῳ καὶ αἰεὶ καὶ νῦν ἔτι
 ἐς' ἐν θεοῖς, τῶν ἀνθρώπων τὸν μὲν δι' αἰῶς τὸν
 βίον: διελθόντα καὶ ὀσίως, ἐπειδὴν τελευτήσῃ εἰς
 μακροῦν ἡσυχίας ἀπίοντο, οἰκεῖν ἐν πάσῃ εὐδαιμονίᾳ
 ἐκτὸς κακῶν. τὸν δὲ ἀδίκως καὶ ἀδύτως, εἰς τὸ τῆς
 τίσσεως τε καὶ δίκης δισμωτήριον, ὃ δὲ τάρταρον
 καλεῖται, ἵέναι, id est, *Lex & semper & nunc ex-
 tat apud Deos, ut quicumque homines juste pieque vi-
 tam exissent, cum e vita migrarent, ad beatorum in-
 felix profecti, in omni felicitate viverent, a malis
 laque se juncti: qui vero injuste impieque vixissent, in
 punitionis justique supplicii carcerem, quod appel-
 lant tartarum, irent.* Hierocles Pythagor. τέλλῳ
 βίον, θεὸν ποιεῖν ἐκ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ δυνατόν:
 finis vite ut hinc: eius fiat. Pindarus:

Ψυχὰὶ δ' εὐσεβῶν ἐν οὐρανοῖς νέουσαι

Μολ-

Μολπαις μακάρα, μέγαν αειδουσιν ἐν
ὑμνοῖς.

*Anima priorum caelos colentes
Cantum beatum, & magnam in hymnis
canunt.*

Atheus etiam ille Lucianus, quamvis Christianos passim fannis excipiat, quod Gentium Deos abnegemus, & ἀνεσκολαπισμένον σοφιστήν περιποιούμεν, id est, crucifixum Sophistam adoramus, in Philopatri-
tride sic scribit: ἀνθρώπων ἐκ μη ὄντων θεός ἐς τὸ εἶναι παρήγαγε, καὶ ἔστιν ἐν ἔργῳ βλέπων δίκαιος το καδίκας, καὶ ἐν βίβλοις τὰς πράξεις ἀπογραφομένη. Ὁ. ἀνταποδώσει δὲ πᾶτι, ἢ ἡμέραν αὐτὸς ἐνβείλατο, id est, *Hominem ex nihilo ad essentiam produxit Deus, estque in caelo aspicieus justos pariter atque injustos, & in libris describens, cuiusque res & actiones. Rependet autem omnibus ea die, quam ipse praeservavit.* Vbi tu quoque sustinebis poenam, Luciane, qui agnitam veritatis lucem respiciens animam tuam Dæmonibus mancipasti; quorum etiam mancipium ob blasphemum tuum os perpetuo eris.

CAP. XXI,

Temporis observatio. Noctes numerant. Prior fuit nox. Romani a media nocte diem ducebant. Noctū nuptiae celebratae. Pueri faces nubentibus praeferebant. Noctis color.

IN temporum vero observatione Druydæ a Romanorum more diversum quid statuebant, * ut ex Tacit. l. de Mor. Germ. patet: *nec dierum numerum, ut nos, sed noctuum computant. Sic consitiunt, sic condicunt: nox ducere diem videtur.* Et D. Cæf. l. VI. Com. Bell. Gall. *spatia omnis temporis, non numerare dierum, sed noctium desiniunt: & dies natales, & mensium, & annorum initia sic observant, ut noctem dies subsequatur.* Recte quidem noctem primam numerarunt. Namque ut Poëtæ tradunt, prima fuit Nox; ut Aristophanes in Avibus tradit:

ΧάϞ η̄ν, κη̄ νύξ, ἔρεβός τε μέλας πρῶτον, κη̄
τάρταρϞ εὐρύς.

Γῆ δ' εἰδ' ἀήρ εἰδ' ἔρεβός η̄ν.

*Cælos erat, & nox, Erebusque niger primus,
& Tartarus obscurus,*

Terra vero neque ær neque cælum erat.

Hinc Aratus in Phænomen. Noctem antiquam vocat:

Α'Α' ἀεϞ κη̄ περὶ κείνο θῡήριον ἀρχαίη Νύξ.

Sed postquam & illic posuit turibulum antiqua Nox.

Idem ab Orpheo hominumque Deûmque parens dicitur, dum sic canit:

Νύξια θῶν γένετ' ἄϊσομαι, ἠδὲ κη̄ ὀνδρῶν.

Noctem

* Vid. Cæl. Jo. Georg. Keyserus in Antiq. Sept. & Celt. p. 197. sq. & Cluverius L. I. Germ. Antiq. t. 33.

Noctem Deorum matrem cano, & hominum.

Moses etiam Gen. c. I. v. 5. scribit, ex vespera & mane primum fuisse diem. Tenebras vero, ut Tremelico-Iuniana annotata habent, seu vesperam diei & luci anteposit Moyses; tum quia tenebrae priores fuerunt tempore, vers. 2. Quam in sententiam rogatus Thales respondit: noctem unam fuisse priorem die, apud Laërtium, tum quia ex Scripturae ratione, quam populi non pauci sequuti sunt, nocte inchoatur civilis dies. Populum etiam Romanum dies singulos numerare a media nocte A. Gellius I. III. Noct. Attic. scribit: Præterea Tribuni plebis, quos nullum diem abesse Roma licet, cum post mediam noctem proficiscuntur, & post primam facem ante mediam sequentem revertuntur, non dicuntur abfuisse unum diem, quando ante noctis horam sextam regressi, partem aliquam in urbe Romana sunt. Servius ad illud Virgil. I. VI. Æneid.

- - *Primi sub lumina Solis & ortus.*

Sed, inquit, loquutus est secundum Romanum ritum, quo dies creditur a medio noctis incipere. Noctu* etiam apud Romanos nova nupta ad domum mariti deducebatur, ut Ambrosius de Viduis refert: Cum accensus funalibus nox ducitur. Nonne pompa funebri exsequiis magis parat, quam thalamum preparari?

* De nuptiis noctu celebrari solitis, lege Cornel. Adami in Observat. p. 163. Stuckium in Antiquit. Convival. lib. III. cap. 24. Jo. Mich. Dilherrum Tom. I. Disp. Acad. p. 797. Ramiresium de Prado in Pentecont. cap. 14. p. 97. Fessellium T. II. Adversar. Sacr. p. III. sq.

rari? Facibus enim deducebantur, ut Plin. l. XVI. c. 18. refert, & Apul. l. IX. Miles. Heliodor. l. II. Histor. Æthiop. καὶ δάδες, αἱ τὸ γαμήλιον ἐκλαύψασαι Φῶς, & *faces, quæ illustrabant thalamum lunine.* Senec. l. VII. Controvers. *Cum infelici face ad dotalem suam nova nupta deduceretur.* Faces autem præferebant patrimi pueri, * qui ἀμφιθαλεῖς dicebantur, hoc est, interprete Zofimo Hist. l. II. ἀμφοτέρως τὰς γονεῖς ἔχοντες περιούσιος, *ambos parentes habentes superstites.* Sequebantur autem novam nuptam viri & fœminæ placentes, ut Artémidor. l. II. refert: καὶ γὰρ τὰ αὐτὰ ἀμφοτέρως συμβαίνει, τῷ δὲ γαμῆλι καὶ ἀποθήσκουσι, οἷον παραπομπὴ φίλων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, id est, *etenim hæc ipsa ambobus conveniunt, viventi & morienti, qualiter pompa esse solet charitum virorum & mulierum.* Sed de noctis dicebantur colore Æthiopes, ut Arbiter in hisce scribit:

Tinctus colore noctis

Manu puer loquaci.

ut Terentius Maurus adducit. Apulej. l. I. Florid. de Indis: *In corpore color est noctis.*

Cap.

** De tædis, quæ solebant præferri, differit & Mart. *Delrio* in Comment. ad *Senecam* Tragicum p. 14. sq. & 70. *Trifanum* in Nummis Imperator. T. II. p. 653. Vide etiam *Petronium* Clariff. *Burmanni* p. 87. 88. Benedictinorum notas ad S. *Ambrosium* T. II. p. 844. 70. *Lomeierum* de Luffrat. p. 255. & *Jac. Elmerum* in Observat. Sacr. T. I. p. 114. qui inter cetera quoque observat, lampadas has νυμφαῖς λαμπάδας vocari solitas.

CAP. XXII.

Sacrificia curabant. Divinæ naturæ conscii. Apud ceteras gentes certæ familiae. Pinarii apud Romanos. Eumolpidae apud Athenienses.

Administris autem Druidibus, ut Cæs. l. VI. Comm. Bell. Gall. refert, ad sacrificia Germani seu Celtæ utebantur. Nec cuiquam, teste Diodor. Sic. l. V. Bibl. sacrum facere absque Philosopho fas erat. Per hos enim, ut divinæ naturæ conscios, & quasi collocutores gratiarum sacra DIIS offerenda; per hos internuncios bona ab illis expetenda esse censent. Immolabant autem, ut Strab. l. IV. Geogr. author est, nequaquam Druidis absentibus: quod etiam ex Tacit. lib. de Morib. German. patet. Erant etiam apud nonnullas gentes certæ quædam familiæ, quæ solæ nonnullorum Deorum sacris initiarentur. Sic Herculi Pinarii & Potitii, ut ex Virgil. l. VIII. Æneid. Liv. l. I. Macrob. lib. III. c. VI. patet. At Cereris sacris apud Athenienses soli initiabantur Eumolpidae, quia primus Eumolpus illa sacra celebravit, ut testatur Acesorus his verbis: *κατ-οικῆσαι δὲ τὴν Ἐλευσίνα ἰσορᾷτι, πρῶτον μὲν τὰς αὐτόχθονας, εἶτα Θρᾷκας τὰς μετ' Εὐμόλπου παραγενομένους πρὸς βοήθειαν, εἰς τὸν κατ' Ἐρεχθίδως πόλεμον. τινὲς δὲ Φάσι καὶ τὸν Εὐμολπον εὐρεῖν τὴν μῦθον τὴν συντελεσμένην κατ' ἐνιαυτὸν ἐν Ἐλευσίνοι, Δήμητρι, καὶ Κόρη, id est, Habuisse prius in Eleusine indigenas narrant, at deinde Thra-*

ces, qui cum Eumolpe suppetias tulerunt per bellum, quod fuit cum Erechtheo. At alii inquirunt, Eumolpum invenisse sacrificia, qua fiunt anniversaria in Eleusine, Cereri & Proserpina. Androtion vero l. II. de sacrificiis, non eum Eumolpum inquit illa sacrificia invenisse, sed quintum a primo ejusdem nominis: Εὐμόλπῃ γὰρ γενέσθαι κήρυκα, & δὲ Εὐμόλπον, & δὲ ἈντίΦημον, & δὲ Μυσᾶιον τὸν ποιητήν, & δὲ Εὐμόλπον τὸν καταδείξαστα τὴν μύησιν, καὶ ἱεροφάντην γεγονότα, id est, nam Eumolpium fuisse praconem, ex quo nascitur Eumolpus, ex hoc Antiphemus, ex hoc Musæus Poëta, ex hoc Eumolpus, qui ritum sacrorum demonstravit; atque functus fuit sacerdotio. Apud Germanos autem non certæ familiæ erant sacris initiatæ, sed quicumque doctrinæ gratia ad Druydas ablegabantur: quique perceperant doctrinam, ut jam alios erudire, & ritè sacrificiis præesse possent. Et hæc hætenus de Druydis dixisse sufficiat, progrediemur jam ad locum illum, in quo sacra sua procurabant.

CAP. XXIII.

Locus sacrificiorum. Lucus. Sine imagine sculptili Deorum. Ita apud Romanos priscos in sylva sacrificabatur. Agrorum lustratio. Sylvarum curæ consulum. Crebra in sacris lucorum mentio לְרֹחַל quid. Idem לְרֹחַל שָׁמַיָּה. Quod tamen & statuam notat. Persæ carebant imaginibus. In sublimibus locis sacrificia facta. Aræ sublimis Argonautarum. Ἐπάκριον Ζεὺς. Jupiter לְרֹחַל שָׁמַיָּה. Ζεὺς

ἐπικυκλίδι ☉. *Lapis circularis. Apollo ἀγνεύς.*
 Βαίτυλ ☉. *Saxum Brachthau colebant Saraceni.* Vnde is mos. Ἐρμαῖοι λέγουσι. *Mercurius ἐνόδι ☉.* Vnde is mos apud Græcos.

ET quidem in lucis, * tanquam templis victimas suas mactabant. Tacit. in l. de Mor. Germ. *Ceterum nec cohibere parietibus Deos, nec in ullam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine celestium arbitrantur. Lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus appellant secretum illud, quod sola reverentia vident. Idem: Publice aluntur iisdem nemoribus ac lucis. Idem: Stato tempore in sylvam auguriis patrum & prisca formidine sacram omnes ejusdem sanguinis populi legationibus cœunt. Est & alio luco reverentia. Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, ut minor & potestatem numinis præ se ferens: si forte prolapsus est, attolli & insurgere haud licitum. Per humum evolvuntur, eoque omnis superstitio respicit, tanquam inde initia gentis, ibi regnator omnium Deus, cetera subiecta atque parentia. Idem: Est & in insula Oceani castum nemus. Idem: Apud Nabarvalos antiquæ religionis lucus ostenditur. L. I. Ann.*

* De cultu religioso lucorum præter autores a Cel. Fabricio laudatos in Bibliograph. Antiq. p. 290. vide Frassenium in Disquisit. Bibl. p. 274. Juricuum Hist. Dogm. P. IV. cap. I. p. 753. Jo. Georg. Eccardum Diss. de Portu Iccio in Misc. Lipf. T. VIII. p. 283. Dieter. Dreiserum Diss. de lucis religioni gentiliùm destinatis Lipf. 1720. 4. Cl. Jo. Georg. Keyslerum Antiq. Sept. & Celt. p. 60. 72. 318. sq. & Petr. Zornium Biblioth. Antiq. & Exeget. T. I. P. IV. p. 378. sqq.

Ann. *Lucis propinquis barbara ara. L. XV. Præ-*
dium posthac vicis impostum, excisique luci, sævis su-
perstitionibus sacris. L. IV. Hist. Civilis primores
gentis & promptissimos vulgi specie epularum sacrum
in nemus vocatos, ubi nocte ac lætitiâ incaluisse videt,
& cætera servitii mala enunciat. Lucanus l. I. de
Druidis:

- - *Nemora alta remotis*

Incolitis lucis. - -

Et de Maffylia urbe l. III. Pharf.

Lucus erat longo nunquam viduatus ab ævo,
Obscurum cingens connexis æera ramis,
Et gelidas alte summois solibus umbras.
Hunc non ruricula Pænes, nemorumque po-
tentès

Sylviani, Nymphaque tenent, sed barbara
ritu

Sacra Deùm, structa sacris feralibus ara,
Omnis & humanis lustrata cruoribus arbor.
Si qua fidem meruit Superos mirata ve-
tustas,

Illis & volucres metuunt insistere ramis,
Et lustris recubare fera: nec ventus in illas
Incubuit sylvas, excussa que nubibus atris
Fulgura: non ullis frondem præbentibus
auris,

Arboribus suis horror inest. tum plurima
nigris

*Fontibus unda cadit: simulacraque ma-
sta Deorum*

*Arte carent, casisque extant immania
truncis.*

*Ipse situs, putrique facit jam robore pallor
Attonitos: non vulgatis sacrata figuris
Numina sic metuunt: tantum terroribus
addit,*

*Quos timeant non nosse Deos, jam fama
ferebat*

*Sape cavas motu terra mugire cavernas,
Et procumbentes iterum consurgere saxos,
Et non ardentis fulgere incendia sylvae,
Roboraque amplexos circumfluxisse Dra-
cones.*

*Non illum cultu populi propiore frequentant,
Sed cessere Deis. medio cum Phœbus in
axe est,*

*Aut cœlum nox atra tenet, pavet ipse Sa-
cerdos*

Accessus, Dominumque timet deperdere luci.
Sed & hæc fuere apud Romanos, ut Plin. l. XII. c.
I. Nat. Hist. scribit, numinum templa, priscoque ri-
tu simplicia rura etiam nunc Deo præcellentem ar-
borem dicant. Nèc magis auro fulgentia atque ebo-
re simulacra, quam lucos, & in iis silentia ipsa adora-
nus Sen. Epist. XLI. *Si tibi occurrit vetustis arboribus,
& solitam altitudinem egressus frequens lucus,
& conspectum cali densitate ramorum aliorum alios*

protegentiam submoens, illa proceritas sylvæ & secretum loci, & admiratio umbræ in aperto tam dense, atque continue fidem tibi numinis facit. Sed & Marti Sylvano in sylvis sacrificabant Romani, ut M. Cato in l. de re rustic. scribit. c. CLXXXIII. Votum pro bubus, ut valeant, sic facito. Marti Sylvano in sylva interdus, in capita singula bouum votum facito farris adoret libras III. & lardi P. IV. & pulpæ P. IV. 5. vini sextarios tres, &c. Modum autem conlucandi seu consecrandi lucum idem tradit cap. CXXXIX. Lucum conlucare Romano more sic oportet. Porco piaculo facito. Sic verba concipito: Si Deus, si Dea es, quorum illud sacrum est, uti tibi jus fiet porco piaculo facere, illiusce facti coërcendi ergo. Harumce rerum ergo, sive ego, sive quis iussu meo fecerit, uti id recte factum fiet, ejus rei ergo te hoc porco piaculo immolando bonas preces precor, uti sis volens propitius mihi, domo, familiæque meæ, liberisque meis. Harumce rerum ergo mæte hoc porco piaculo immolandus esto. Sed & agri lustrandi modum idem nobis demonstrat c. CXLI. quem vide. Cui etiam Virgil. l. I. Georg. adhæret, sic scribens:

*Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret,
Cui tu lacte favos, & miti dilue Baccho;
Terque novas circum felix eat hostia fruges,
Omnis quam chorus, & socii comitentur
ovantes,
Et Cererem clamore vocent in tectis, nec
ante*

Fal-

*Falces maturis quisquam supponat aristas,
Quam Cereri, tota redimitus tempora
querit*

Det motus incompósitos, & carmina dicat.

Hinc apud Romanos Sylvarum curam fuisse inter officia consulis ex Suetonii Cæsare liquet. Id, quod cum ab Senatu ad occupandam extorti consulatus auctoritatem decretum esset: Maro in IV. Eccl. ad Pollion. *Si canimus sylvas, inquit, sylva sunt consule dignæ*: ut quantum depreffisset Consulis dignitatem Senatus ad sylvarum usque humilitatem, tantum suis versibus, novaque materiæ dignitate, extolleret ipse sylvas ad fastigium consulatus. Hæc Scalig. l. I. Poët. c. IV. Lucus sane, teste Servio l. III. Æn. nunquam ponitur sine religione. Prisci autem Romani tempore Numæ nondum idola colebant, sed sacra in lucis operabantur: quod diserte innuit Tertullian. in Apologet. c. XXV. *Et si à Numæ conscripta est curiositas superstitiosa, nondum tamen aut simulacris, aut templis res divina apud Romanos constabat, frugi religio & pauperes ritus, & nulla Capitolio certantia mole, sed temeraria de cespite altaria, & vasa adhuc Samia, & nidus ex ollis, & Deus ipse nusquam.* Clemens Alexandr. Strom. l. I. Νυμῶς δὲ ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς, πυθαγορεῖς μὲν ἔν. ἐκ δὲ ἔ Μωϋσείως ὠφεληθεὶς διακάλυψεν ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον εἰκόνα θεῶ Ῥωμαίων κτίσαν. ἐκ γ' ἐν ἑκατὸν καὶ ἐβδευήκοντα τοῖς πρώτοις ἔτεσι ναὸς οἰκοδομήθη, ἀγάλμα ἔδεν ἔτε πλαστοί, ἔτε μὴ γεὰπτόν ἐποίησατο. ἐπι-
li 2 δεικνυ-

ἐκένυτο γὰρ αὐτοῖς ὁ Νουμᾶς δι' ἐπικερῦψως, ὡς
 καὶ ἰΦαΐσα δαμ τῆ βελτίστῃ δυνατὸν ἄλλως ἢ μόνῳ
 τῷ νῶ, id est, Numa vero Romanorum Rex, Pytha-
 goricus quidem erat, ex Moyse vero adjutus prohibuit
 humanam aut animale[m] formam Deo a Romanis tri-
 bui. Centum igitur & septuaginta primis annis tem-
 pla adificantes, imaginem nullam neque formatam,
 neque scriptam seu pictam fecerunt. Ostendit autem
 Numa ip[s]is symbolum, Deum ne[ut]iquam attingi posse,
 sed sola mente. Vide hac de re Plutarch. in Numa,
 Ciceron. in Paradox. Plin. l. XXXIV. c. IV. Euseb.
 l. III. de præpar. Evang. Augustin. l. IV. de C. D. c.
 XXXI. & IX. Sed & crebra in sacris fit mentio lu-
 corum, in quibus sacra facta fuerunt; vel qui ob ali-
 quam causam culti fuerunt. Gen. c. XII. v. 6.
 ויעבר אכרם בארץ ער מקום שכם ער אלון
 מורה & transiit Abram per regionem illam ad
 locum usque Sechemi, ad lucum usque More. Gen.
 XVIII. vers. 1. : וירא אליו יהוה באלני ממרא :
 & apparuit porro ei Iehovah in luco Manre. v. 8.
 ויהוה עמד עליהם & ipse stabat sub illa arbore.
 c. XIII. v. 18. ויבא וישב באלני ממרא *
 & veniens habitavit in luco Manre. * אלון autem lu-
 cum seu quercetum apud Hebræos denotat, quasi
 idem cum אלה, quod ab אלה descendit. Nam-
 que etiam איל planities in plurali מאילים faciens,
 pro

* Confer de querceto illo Mambre Ezech. Spanhemium
 ad Callimach. p. 378. 480. Dickinsoni Delphos Phæni-
 cizantes p. 190. sq. Guil. Cabot apparatus ad vitas
 Apostolorum p. 21. sq. & Fortunati Scacchi Myrothe-
 cium sacrum f. 947.

pro luco seu querceto sumitur. Ies. I. v. 29. Et hanc sententiam confirmat adductus versiculus Gen. XVIII. v. 1. quia Abram sub illis arboribus stetit, quæ in luco erant. Occurrit etiam Exod. III. v. 2. Iud. VI. v. 25. I. Sam. XXII. v. 7. I. Reg. c. XXXIV. v. 25. II. Reg. c. XXI. v. 12. c. XXIII. v. 4. 7. luci mentio, ubi **לְעֵץ הַשֵּׁרָפִים** lucum denotat, sic dictam, quod homines beatitatem in eo, ut pote, sacro & religioso quærerent, aut per Antiphra- sin, quasi minime beatus, ut Latine lucus, quasi mi- nime lucidus. Sed & hoc quandoque statuam seu lignum denotat. Sic enim locus ille Iud. VI. v. 25. & 28. de Gedeone accipiendus: qui destruxit alta- re Baal, & succidit lucum (**הַשֵּׁרָפִים**) qui super illud. Sic enim vertendum **עָלָיו**, non juxta ipsum, ut nonnulli faciunt. Quippe LXXII. Seniones verte- runt *ἐπ' αὐτῷ*, id est, super ipsum altare. Et R. D. Kimchi in radice **שֵׁרָפִים** scribit, omne lignum, quod colitur, **שֵׁרָפִים** dici. Sed nullæ effigies Deorum in illis lucis apud Celtas & Germanos vide- bantur, quod nullum in locum dicerent Deorum numen esse includendum, quibus cuncta debent esse libera, & patentia, ut Cic. I. II. de Leg. scribit. Per- sæ enim deridebant eos, qui statuas facerent, easque adorarent, ut Herodotus in Clio testatur: *Περσῶν δὲ, οἶδα νόμοισι τέτοισι χρεωμένους, ἀγάλματα μὲν, καὶ θεῶν. καὶ βωμῶν, ἢ ἐν νόμῳ ποιούμενους ἰδρύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ποιεῦσι μωρίην ἐπιφέ- ρεσσι*, id est, *Persæ, ut ego cognovi, his legibus utuntur, imagines quidem & templa, & aras non erigunt, pro suis institutis, sed & illos qui*

hæc faciunt, accusant insaniam. Et Romani nullam Deorum iconem multis annis habuerunt: quippe Numa docuit, Deum mentem esse puram, minime genitam, aut visui mortalium subjectam, quæque nulla humana industria exprimi posset. Cui & Demosthenes in Orat. contra Aristogit. assentitur, pectus mortalium dicens esse templum Deo gratum, & optimum, & augustissimum, iustitia, verecundia, & observantia legum communitum. Moris tamen erat, ut quædam gentes tam Asiaticæ, quam Europææ sacra facerent in sublimibus locis. De Persis Herodot. in Clío hisce: οἱ δὲ νομισθεσι, διὰ μὲν ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα τῶν ἐρέων ἀναβαίνοντες θυσίας ἔρδειν, τὸν κύκλον πάντα ἔθραν ἄδία καλέοντες, id est, *Istis vero sancitum est, ut in altissimos montium vertices ascendentes Jovi sacrificent, Jovem, universi cæli ambitum appellantes.* De Judæis II. Reg. cap. XVII. v. 32. & 33. *Timebant itaque Dominum & fecerunt sibi quosdam sacerdotes, qui illis in sanis Excelsorum sacra faciebant. Sic itaque timebant Dominum, & coluerunt Deos suos, juxta morem gentium, quas inde translulerant.* I. Reg. c. XV. v. 2. & II. Paralip. c. XV. v. 16. etiam excelsorum fit mentio, & passim sexcenties reperitur in sacris mentio excelsorum, de quibus dicere supervacaneum esset. De Græcis Apollon, Rhodius l. II. Argonaut.

Καὶ βωμὸν ποίησε μέγαν Διὸς ἱμαίαιο,
Γερά τ' εὐ ἔρρεξεν ἐν οὔρεσιν, αἰσέρι κείνω

Σει-

Σειρίῳ, αὐτῷ τε Κρονίδῃ Διὶ τοῖο δ' ἔκητι.

*Et aram fecit magnam Jovis bumentis,
Sacræque imposuit in montibus, astroque
canis*

*Sirii, ipsi vero Saturnio Jovi, uti ipse vole-
bat.*

Et Argonautæ iidem Apollini aram in littore ere-
xerunt, cumque mons nullus ibi esset, sublimem
fecere, ut idem testatur:

- - τὰ δὲ ῥέζομενοῖα πάρες:

Βωμὸν ἀναστήσαντες ἐνάκτιον.

- - *Ereximus autem illic aram*

Sublimem justa solventes.

De Oelandiæ insulæ Cothici maris incolis montem
ceu Deum placantibus; vide Olaum Magn. l. II. c.
XXIII. Pomp. Festus: *Altaria ab altitudine dicta
sunt: quod antiqui Diis superis in ædificiis a terra ex-
altatis sacra faciebant.* Lutatius: *Calitibus sacri-
ficamus extructis focus, unde etiam nominata sunt
altaria, quod sacrificantes manus porrigimus in al-
tum.* Hinc & ἐπάκει, Ἐξὺς dicitur, teste Hely-
chjo, quod in summis montibus, & promontoriiis
solitæ erant aræ constitui Jovi. Unde Melanthes
recte in lib. de sacrificiis ait: πᾶν δὲ ὅε Ἐ Διὸς
ὄρε ὀνομάζεται, ἐπεὶ ἔθ' ἦν τοῖς παλαιῶς
ὕψισω ἔντι τῷ θεῷ ἐν ὕψει θυσίας ποιῆσαι,
hoc est, omnis autem Jovis mons appellatur, quoniam
morfuit antiquorum, ut altissimo Deo existenti in

sublimi loco sacrificarent. Sane Jupiter Orientalibus $\text{—}\gamma\beta\text{—}\eta\gamma\gamma$, seu dominus rotundus, ζεύς ἐπικυκλίδι seu circularis, aut volubilis. Simulacrum enim ejus ut Herodianus in Heliogab. ait, fuit lapis magnitudine immensa, basi circulari, in conum desinens: $\lambda\theta\text{⊙}$ τίς ἐστὶ μέγιστος ⊙ κάτω. $\text{Θεν περιΦερής, λήγων εἰς ὄξυτήλα}$: quem tamen Syri καὶ ἀνέγρασαν ἡλίος εἰκόνα colebant magno honore. Tali effigie Apollo ἀγυιεύς formatus erat. Et ἀγυιεύς ara, quæ est ante ædes apud Sophoclem, ut annotat Suidas. Unde apud Demosthenem κατὰ Μειδίη: Ἀπόλλων ἀγυιεύς, λατοῖ, ἀρτίουδι. Vide etiam Stephanum de Urbib. Et Pherecrates $\kappa\rho\alpha\pi\alpha\tau\acute{\alpha}\lambda\omicron\iota\varsigma$ apud Suid. ὦ δέσποτ' ἀγυιεύ, ταῦτα ἐμύνησόν μιν. Venus etiam Paphia non effigie humana erat, sed continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum meta modo exurgens. Tacit. l. II. Histor. Vid. etiam Maxim. Tyr. ferm. λη. Et Lapis hic $\beta\alpha\iota\tau\upsilon\lambda\text{⊙}$ dicebatur, teste Hesychio, quorum aliquos Saturno, aliquos Jovi, Solique sacros Damascius in Isidor. vita apud Phot. Cod. CCXLII. refert. Philo Byblius ex Phœnicum Theologia: $\text{ἐπινοήσας θεὸς ἑρατὸς βαϊτύλια, λίθ⊙ ἐμψύχως μηχανησάμεν⊙}$: *Excogitavit Deus Uranus Bætylia, lapides animatos fabricans.* Unde autem deducta sit vox $\beta\alpha\iota\tau\upsilon\lambda\text{⊙}$ nihil certi affirmant authores. Cl. Seldenius c. V. I. Syntagm. de DIIS Syris deductum putat, a voce Bethel, quæ domus Dei redditur. $\beta\alpha\iota\theta\eta\lambda$ Græcis, & locus erat, ubi lapidem unxit Jacob, uti legitur Gen. XXVIII. v. 18. a quo nomine & ritu $\beta\alpha\iota\tau\upsilon\lambda\omicron\iota$ & $\beta\alpha\iota\tau\upsilon\lambda\iota\alpha$

* apud

*apud profanos scriptores manarunt. Quod & verisimile videtur. Quam facile enim pro more illo priscorum idololatrico transit postmodum hæc consecratio lapidis ad abusum, ut cæteris etiam fictitiis Diis simili consecratione lapides dicarent; easque primo nomine vocarent? De Circulari vero Deo vide Aristol. de Zenon. & Görg. Cæterum Saraceni Venerem in magno illo lapide Brachthan **colunt, super quem Abraham cum Agar coitit aut cui camelum alligavit, cum Isaac-filium erat sacrificaturus, ut scribit Euthymius Zygabenus in Panoplia: *ὁ δὲ ῥηθεὶς λίθος κεφαλὴ τῆς Ἀφροδίτης ἐστίν, ἣν πάλαι προσκύνον οἱ Ἰσραηλίται. Φέρει γὰρ ἐν χειρὶ κωνῦν τοῖς ἀκριβοῦς κατασκοπεῖσιν ἐκ γυυφίδος ἀποτύπωσιν κεφαλῆς,* id est, *jam dictus lapis est caput Veneris, quam Ismaë-*

Ii 5

lit. a

- De lapidibus rudibus Bætiliis eorumque cultu vid. *Scaliger* in *Eusebium* ad num. M M C LI. *Bochartus* Canaan. L II. cap. 2. *Marsbamus* in Can. Chron. p. 56. *Huetius* in Demonstrat. Evang. Prop. IV. p. 258. *Stillingfletus* in Originib. S. p. 1167. *Owenus* in Theolog. p. 213. *VVissus* in *Ægyptiac.* L. II. cap. 12. p. 144. seq. *Le Moigne* Var Sac. T. II. p. 569. *Jac. Gronovius* in notis ad *Minut* p. 20. *Sgambatus* in *Archivis Vet. Test.* p. 203. *Kircherus* *Oedip. Ægypt.* T. I. p. 389. *a Torre* in *Monum. Vet. Antii* p. 267. 70. *Oliva* in *Marmor Isiacum* p. 62. *Basnage* in *Anal.* ad A. C. 31. n. 46. & *Hallingsi* *Diss. de Bætiliis Veterum.* Grœning. 1715. & *Lips.* 1724. 4.
- ** Falsum esse, Venerem aut Veneris caput, in lapide Brachthan adorari a Mohammedanis contendit *Hadr. Relandus* de *Relig. Mohammed.* L. II. p. 155. seqq.

litæ olim adorabant. Si quis accuratius spectet, etiam capitis in eo delineamenta non obscura erant. Et in Catechesi Saracenorum: ἀναθεματίζω καὶ αὐτὸν τὸν εἰς τὸ Μάκει οἶκον τῆς εὐχῆς: ἐν ᾧ Φασὶ κεῖσθαι μέσον λίθον μέγαν, ἐκτύπωμα τῆς Ἁφροδίτης ἔχοντα. τιμᾶσθαι δὲ τῆτον, ὡς ἐπᾶνωθεν αὐτῆ τῆ Ἁγὰρ ὁμιλήσαντες. Ἐ Ἀβραάμ. ἢ ὡς αὐτῷ τὴν κάμηλον προσδήσαντες. ὅτε τὸν Ἰσαὰκ ἔμελλε θύειν. τὰς δὲ εἰς εὐχὴν ἐκεῖ ἀπιούσας τὴν μὲν μίαν ἑαυτῶν χεῖρα πρὸς τὸν λίθον ἐκλείπειν, τῆ δὲ ἑτέρα τὸ ἄς κατέχειν τὸ ἴδιον. καὶ ἄτω κυκλοτερῶς ἑαυτὸς περιφέρειν, ἕως ἂν πέσωσι σκοποδιναίσαυτες, i. e. anathemizo etiam ipsam illam precatiois domum in Make: in cuius medio jacere ajunt lapidem magnum, Veneris effigiem in se habentem, honorari autem istum lapidem, quasi Abraham super eo cum Agare coiverit: aut camelum ei alligaverit, cum Isaacum sacrificaturus erat. eos autem qui precatum illuc eunt, alteram manum ad lapidem extendere, altera vero aurem suam tenere; atque in orbem sese circumagere, donec a vertigine offusus tenebris concidant. Et veteres Arabes jamdum colebant quadratum lapidem tanquam Deum. Maxim. Tyr. sermone XXXVIII. Ἀράβιοι σέβασιν μὲν, ὃν τινα δὲ οὐκ οἶδα. τὸ δὲ ἀγαλμα δὲ ἴδον λίθον ἢ τετραγώνον, Arabes venerantur, qualem non vidi, Deum. Forma autem idoli est lapis quadratus. Hujus etiam Clemens Alex. in Protrept. mentionem facit: Arabes autem antiquitus lapidem adorabant, Persæ vero fluvium. Sed & lapides, qui

ἐρεμει-

ἐρημῶσι λόφοι dicuntur, in viis publicis* coacervabant, quos viatores crebro lapidum jactu in honorem Mercurii augebant. Mercurius enim ab Ethnicis itineribus præpositus: hinc & ἐνόδιον** dicitur. Hunc autem maxime irasci tradebant hominibus, qui devianti viam minime monstrassent. Originem tamen hujus moris alium Græcæ fabulæ tradunt. Cum enim Mercurius ob Argum interfectum judicium esset subiturus, & quilibet Deorum calculo suo approbaturus esset damnationem ejus: in

* Morem hunc, monumenta talia lapidea erigendi ab una gente ad aliam dimanasse, Jo. Schildius auctor est L. II. de Caucis c. 4. p. 123. Videre est, ait, extimæ celsitudinis tumulos, Bremam inter, & præsulis arce nobilem Fordam, & lapidibus accumulatos, & quidem E'iodice hoc est, in ipso propemodum militarium margine viarum. Tunc & ii, quibus iter isthac faciendum est, ut soleat saepe tadia viarum non fabulis modo disjungi commeantium, sed & repetitis & domestica antiquitate ludicris levari, suum quisque colliculis istis lapidem adjiciunt, & in dies & magnis faciunt majores.

** Vide Gyraldum Syntagm. Deor. IX. p. 306. Tomasinum de Donar, cap. 24. Ramiresium de Prado in Pentecontarcho p. 274. Seldenum de Diis Syris Synt. II. 15. Ouzelium ad Minutium p. 17. Eberardum Ottonem in Diss. de Diis Vialibus plerorumque populorum p. 112. seq. Aleandrum in exposit. Tabulæ Heliacæ sub titulo cumuli lapidum, Bergierium de viis militar. IV. sect. 43. § 15. & ad illum Henninum, Holstenium comment. in Nymph. Thef. Ant. Grævi Tom. IV. p. 1802. Fossium de Idol. II. 32. Argolium in Panvin. de lud. Circ. I. 6. & Cl. Zornium Bibl. Antiq. & exeget. T. I. p. 177. seqq.

in gratiam. quidem Jovis obſolutus fuit; nihilomi-
 nus tamen calculi illi ante pedes ejus depoſiti: quo
 facto etiam Junoni aperirent, minime ſibi cædis hu-
 jus abſolutionem placuiſſe. Hinc in Mercurii ho-
 norem talis mos adhuc obſervatur: ὄθεν (ſcribit
 Didymus ad Odyſſ. π.) καὶ τὰς ἀνθρώπους ἄχει ἔ-
 οὔν εἰς τιμὴν ἐμεῖ κατὰ τὰς ὁδὰς διὰ τὸ τὸν θεὸν
 εἶναι τέτον καθηγεμόνα, καὶ τρόπον τῶν ἐκδικέν-
 των, σφραῖς ποιεῖν λίθων, καὶ δάγοντας, προβάλλειν
 λίθους καὶ ἴατρες καλεῖν ἐρμαῖας λόφους; inde
 etiamnum in uſu eſt homines in Mercurii honorem, eo
 quod viarum ſit præſes, ἔ ad morem Deorum eum
 abſolventium, lapidum acervos viis publicis con-
 gèrere: hos autem prætereuntes crebro jaçtu au-
 gere, ἔ acervos Mercuriales nuicupare. Hom.
 Odyſſ. ρ.

Ἡ δὲ ὑπὲρ πόλιος, ὅθι δ' ἐρμαῖας λόφος
 ἐστί.

Prope urbem, ubi Mercurialis congeries eſt.

Conſule, ſi placet, Eufſtath Suidam, Heſych. alios,
 ubi plura de his reperies. Cæterum lapidum in
 magicis uſus varius. Philoſtrat. de vita Apoll.
 Thyæ. l. VII. ἀνήπτει δὲ ἡ ἴεχη τὰς ἐρωῶντας
 μάλις α, νοσῶντες γὰρ εὐπαράγωγον ἔτων νόσον, αἷς
 καὶ γραῖδίοις ὑπὲρ αὐτοῖς διαλέγεσθαι, θαυμαſον
 οἶμα ἔδὲν πράττειν προσίοντες τοῖς σοφισταῖς
 τῶν οἰκῶν. οἱ κέστον τε αὐτοῖς φέρειν δώματα. καὶ λί-
 θους, τὰς μὲν ἐκ τῶν τῆς γῆς ἀπορρήτων, τὰς δὲ, ἐκ
 σελήνης καὶ ἀσέρον, id eſt, vendicat vero ſibi ars
 appe-

appetentes maxime, aegrotantes enim facile persuadentur, morbum sibi a vetulis segregari: mirabile nisi fallor nihil faciunt accedentes tales sophistae; qui cestum ipsis ferre dabunt, & lapides quos ex terra mystice tollunt, & quos juxta lunam & sidera legunt.

CAP. XXIV.

Lucus non quivis, sed quercus eligebatur. Nihil sacratius robore. Quercus Celtis Jupiter, Sanctiva arbor. Theodo Rex Bojorum. Modus eligendi arborem. Acinaces suspensus in lucu. Ratio. Polonorum mos. In quercubus Reges mortui suspensi. Jovi dicata. Sydvani Sylvorum Dii. Dryades. Unde dicta. Varia Nympharum genera. Ephydriades. Gentis uniuscujusque loci. Dæmones. Quercuum crebra in sacris mentio. Quercus in sanctuario apud Judeos. Sanctuarium quid.

CELTÆ autem non quoslibet lucos eligebant, sed eos tantum, in quibus vetustissime & maximæ molis quercus & robora floreiebant. *Nihil enim Dryadae habebant, teste Plin. l. XVI. c. XLIV. robore sacratius.* Jam per se roborum eligunt lucos: nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt, uti inde appellati quoque interpretatione Græca possint Dryadæ videri. Max. Tyr. Plat. dissertatione XXXVIII scribit, Celtas excelsam quercum coluisse, & Jovis nomine solemniter appellasse. Luidprandi Regis Longobardorum lex est: Qui ad Arborem, quam Rusti-

Rustici Sanctivam vocant, adoraverit, vel incantationes fecerit, componat medietatem pretii sui in sacro palatio. Avent. l. III. Ann. Bojor. Theodo Rex Bojorum lucum & montem proxime Regensburgium Danubio imminentem more majorum Alemanno Herculi Victori, & Bellorum præfidi dedicavit, ejusque nomine appellari jussit: ibi sacris ritu patrio Divis operari præcepit. Ea sylva postea Monachis D. Haymerani more majorum dicata est. Extabant in ripa Danubii & ora Germaniæ duæ vetustissimæ quercus prodigiosæ magnitudinis: millibus passuum viginti distabant, altera superior, altera inferior cognominabatur. Has quoque gentili ceremonia Bojus consecravit, eo frequens populus coit, victimasque immolavit. Boji ubi religionem Christianam receperunt, in templa, & inde cœnobija commutarunt; utrumque nomen vetus servat, *Altaichiumque* vocari solet, quod lingua Boja veterem significat. Nam nihil sacratius quercu majores nostri habuerunt; nulla sacra sine hujus arboris fronde confecere. Vandali Aldenburgenses, verba sunt Alb. Cranz. l. IV. Vand. c. XXIII. inter vetustissimas quercus, sacras habere arbores, dicatas Deo Prone: quas ambiebat artium & sepès accuratior; lignis extracta, continens duas portas. Lithuani olitum, ut Cromer. l. XV. habet, Lucos & eximias quasdam arbores in sylvis sacrosanctas habebant, quas violare fero nefas erat, nec impunè erat tale quicquam ausis. Nam violentia demontium vel interibant subito, vel membro aliquo capiebantur. Modus autem dedicandi arborem

Dea

Deo hic erat. Eligebant Druidæ suo & totius populi consensu pulcerrimam totius luci arborem, & hujus exsertos ramos ab utroque latere iterum firmo & principali stipiti superius jungebant: ita ut duo illa brachia unirentur stirpi. Superius ubi unio horum erat, inscribebant cortici vocem Thau, uti & inferius, ubi brachia exhibant similiter: dextro ramo inscribebant vocem Hesus, medio stirpi τὸ Tharamis, sinistro ramo τὸ Belenus. Et hac conjunctione unum quidem Deum esse, sed in tribus personis innuebant; quæ tamen unus tantummodo Deus essent. Quod autem scribunt, illos in lucis acinacem coluisse, alia videtur ratio. Et quidem de acinace culto Mela Pompon. l. II. c. I. sic scribit: Pro simulacris enses & tentoria dedicant, hominesque pro victimis feriunt. De inventione gladii Marti sacri Priscus apud Jornandem de rebus Gothicis differit, quem cum Bonfin. l. III. Dec. I. vide. Clemens Alex. in Protrept. Et Scythæ quidem antiquitus adorabant acinacem. Idem: Mars bellicus ἀρης Græce dictus, ἀπὸ τῆς ἀρσεως καὶ ἀνδρώσεως, id est, ab interfectione, & insurrectione. Qua ratione mihi videntur multi, cum solum enses fixerint, tanquam Marti sacrificare. Est autem hoc Scytharum, sicut dicit Eudoxus in secundo de ambitu. Ex Scythis autem Sarmatæ, ut dicit Icesius in opere de Mysteriis, adorant acinacem. Captivorum autem sanguine inungebant sacrum acinacem, ut Herodot. l. IV. tradit, quem consule. Videntur autem hoc symbolo usi, obtinentes hunc morem, ut omnibus significarent, se religionem suam, tanquam

verissimam, gladio usque ad extremum vitæ articulum defensuros : quod ab imperitis harum rerum. & tantæ pietatis ignavis aliter acceptum fuit. Et hæc opinio adeo verissima, ut luce clarior. Quippe similis mos sub Miccissão Principe Polonorum primo Christiano inolevit apud Polonos, ut homines equestris ordinis in templis, dum sacerdotes apud altare pronunciant, unde recitaturi sint Evangelium, gladios medio tenus stringerent, quasi profitentes Evangelii & religionis defensionem. Choro autem respondente : *Gloria tibi Domine*, rursus recondiderent. Diuque his mos mansit in Polonia, uti Cromer. l. III. scribit. Forsitan etiam hoc ænigmati usi sunt, ad demonstrandum, gentis totius vires in armis sitas esse, & cibum hoc instrumento parari. Quemadmodum Hybrias Ctetenensis in Scholio hoc gloriatur :

Ἐσι μοι πλοῦτος μέγα δόρυ, καὶ ξίφος,
Καὶ τὸ καλὸν λαισήιον, πρόβλημα χρω-
τός.

Τούτῳ γὰρ ἀρῶ, τούτῳ θερίζω,
Τούτῳ πατέω τὸν ἀδὺν οἶνον ἀπ' ἀμ-
πέλω,

Τούτῳ δεσπότης κέκλημαι. τοὶ δὲ
Μὴ τολμεοῦντες ἔχειν δόρυ καὶ ἰτόκαλὸν
λαισήιον,

Πάν-

ΠΑΝΤΕΣ γόνυ πεπτηῶτες ἐμοὶ κυνέ-
οντι

Δεσπόταν, καὶ βασιλέα μέγαν Φωνέ-
οντι.

*Est mihi pro divitiis magna hasta, & ensis,
Et pulcrum e crudo corio scutulum, propu-
gnaculum corporis.*

Hoc enim aro, hoc meto.

Hoc calco suave vinum ex vite,

Hoc dominus vocor. At qui

*Non audent gestare hastam & pulcrum e cru-
do corio scutulum*

*Omnes in genua procumbentes coram me,
adorant*

Dominum & regem magnum appellant.

Quercus autem adeo apud Septentrionales coleban-
tur, ut Sueonum & Gothorum Regum, qui ipsissimè
Germani, teste Tacito in l. de Mor. Germ. cadave-
ra olim in quereubus, tanquam sacris locis suspendi
solita testetur, Olaus M. l. XVI. c. XXXII. Sept.
gent. Ex hujus fronde, ut ex Mart. XI. colligi
potest, Heroicos Poëtas Romæ corona solitos do-
nari, affirmat Scalig. l. I. Poët. c. XLI. Et prisca
homines pro sua erga Deos pietate non aliis mate-
riæ generibus ad simulacra Deorum usi sunt, quam
quercu, &c. Pausan. in Arcadic. Hæc edim arbor

apud cæteras gentes Jovi * dicata. Quippe cum Saturni tempore ante Jovem homines humanis carnibus vescerentur, Jupiter vetuit, ne quis eo cibo uteretur, & ab humanis carnibus ad glandes convertit: quæ arbor ut ab eo primum monstrata, consecrata illi creditur. Hæc Diod. Sic. l. 11. Cum vero Sylvanos, Faunosque, ut Plin. l. XII. c. 1. scribit, & Dearum genera sylvis, ac sua numina, tanquam & cælo attributa crederent, Nymphas arboribus præesse scripserunt. Et has Dryades dixere: quæ cum arboribus & nascerentur, & interirent, ut Callimach. in hymn. in Delum reliquit:

- - Εἰ μὲν θεαὶ εἶπατε μοῦσαι,
 εἰ δ' ἐγένοντο τότε δρυὲς ἡνίκα Νύμφαι,
 Νύμφαι μὲν χαίρουσιν, ὅτε δρυὸς ὄμβρος ἀέξει,

Νύμ-

- Inde *Ovidius* *Metam.* lib. 2. 106. vocat Jovis arborem. Est enim quercus Jovi sacra. vide *Plinium* lib. 12. *Nat. Hist.* cap. 1. *Ant. Augustinum* *Antiquit.* in nummis *Veterum* Dial. V. p. 72. & 73. *Paschalium* lib. 7. de *Coronis* cap. 11. & 12. *Meursium* *Arboret. Sacr.* cap. 2. *Tranquellum* ad *Alex. ab Alexandro* *Genial. dier.* lib. 4. cap. 17. p. 1088. a. & *Jac. Gronovium* in *Exercit. ad Stephani Byzantini* de *Dodone* fragmentum p. 279. Vol. VII. *Thef. Græc. Antiquit.* De celebri olim quercu Jovis in *Hasfia* a *S. Bonifacio* succifia doctissimam *Dissertationem* ann. 1714. habuit *Cel. J. H. Schminckius* P.P. *Marpurg.*

Νύμφαι δ' αὖ κλαίουσιν ὅτε δρυσὶν οὐκ
ἔτι Φύλλα.

- = mea Dea dicite Musæ,

*Si vere genitæ sunt tunc ubi quercus Nym-
phæ,*

*Nymphæ quidem latantur, cum quercus im-
ber irrigat,*

*Nymphæ vero plangunt, cum quercubus ce-
cidere folia.*

Apollonius l. i i. Argon. scribit, Paræbii parentem cum insignem quercum esset excisurus, Nympham vidisse, quæ ipsum suppliciter rogavit, ut sibi parceret, cum vitæ suæ tempus in arboris ætate contineretur: cui cum illæ non paruisset, iratum nomen in ipsum, totamque sobolem defæviit:

Ἄλλ' ὄγ' πατρός ἐοῖο κακὴν τίνεσκεν
ἀμοιβὴν

Ἄμπλακίης, ὁ γὰρ οἶος ἐν οὖρεσι δένδρεα
τέμνων,

Δή τ' ὅθ' Ἀμαδρυάδος Νύμφης ἀθέριζε λι-
τάων,

Ἦμιν ὄδυρομένη ἀδινῶ μείλισσέτο μύ-
θῳ,

Μὴ ταμέειν πρέμνον δρυὸς ἤλικος, ἢ ἐπι-
πουλὺν

Αἰῶνα τρίβεσκε διηνεκές. αὐτὰρ ὃ τὴν γε
 Ἀφραδέως ἔτμιζεν ἀγνηνορῆ νεότητος.
 Τῷ δ' ἄρα νικερδῆ Νύμφη πόρεν οἶτον
 ὀπίσσω

Αὐτῷ καὶ τεκέεσσιν.

*Sed patris sui malam stultitiam luit
 Perversitatis, ille enim in montibus ligna
 cadens,*

*Hamadryadis Nympha sprevit querelas,
 Illa quidem supplex tristi rogavit voce,
 Ne secaret truncum quercus, cui semper
 Coeva foret in trunco. Sed ille quidem
 Demens banc sprevit ferox juventa.
 Nympha autem hanc sibi funestam fecit
 Pignoribusque suis.*

De Erisichthone vide apud Ovid. l. VIII. Metam.
 Dictas autem Dryades Mnesimachus tradit, quod
 in quercibus illarum sit vita. Memoriae prodidit
 Charon Lampfacenus, Arcadem Jovis filium &
 Callistum obviam habuisse in sylvis, cum venaretur,
 unam ex Hamadryadibus Nymphis, quæ cum
 propius esset periculo, ne quercus a flumine con-
 velleretur, cum qua nata fuerat, ac periret, Arca-
 dem rogavit, ut quercum servaret: quare ille flu-
 vium alio divertit, & quercum terra communivit.
 At Nympha, cui nomen erat Prospelex, cum illo
 congressa ob acceptum beneficium, dicitur Elatum
 & Aphi-

& Aphidantem peperisse. Idem etiam tradit, Rhœcum quendam Cnidium genere in Nino regione Assyriorum pulchram quandam quercum jam prope lapsuram aliquando vidisse, quam cum aggeribus firmasset, fecit, ut diutius posset vivere. Huic Nympha, quæ cum planta esset peritura, cum gratias egisset, ac referre vellet, dixit, ut quicquid vellet a se peteret, quoniam fuerat eandem ætatem cum planta illa victura: hic illi respondit se ejus congressum petere, quod illa annuit, atque se apem temporis nunciam missuram inquit. Variæ autem Nymphæ * fuerunt apud Ethnicos. Cælestes, quas Musas vocarunt, quæ præfederunt novem sphaeris. Terrestrium quædam sylvas pererant, ut Dryades: aliæ arboribus, ut Hamadryades: quædam montibus, ut Oreades: aliæ pascuis & floribus, ut Napææ: quædam fluviorum præsidēs, ut Najades: quædam maris, ut Nereides: ** quædam

K k 3 stagno.

- * De Nymphis confer *Lambectum* III. de Bibl. Vindob. p. 5. *Sponium* in Miscell. p. 31. & Recherches curieuses d'antiquité p. 480 *Sperlingium* de Baptismo Ethnicorum p. 122. *Eschenbachium* de consecrat. Gentil. Lucis. p. 239. *Zornium* in Biblioth. Antiq. & Exeget. T. I. p. 194. 202. 70. *Valent. Merbitium* Diss. de Nymphis Lipsi. 1678. 4. S. R. *Dicmannum* in Specimine Glossarii, quod Rabano Mauro inscribitur. p. 66. seqq. & *Sam. Pitiscum* Lex. Antiq. Rom. T. II. p. 297. seqq.
- ** De Nereidibus erudite differit *Mich. Frid. Lochnerus* in Diss. de Nereo & Rhododaphne Norimb. 1716. 4. qui p. 105. meminit Deæ Nehalennis fluvio-

stagnorum, ut Limneades : fontium vero Ephydriades : ut Hermocreon hocce Epigrammate contendit :

Νύμφαι Ε΄Φυδρίαδες, ταῖς Ε΄ρμοκρέων
τάδε δῶρα

Εἶσατο καλλιναίου πίδακος αἰντιά-
σας,

Χαίρετε, καὶ σείβοντ΄ ἔρατοῖς ποσὶν ὕδα-
τόεντα,

Τόνδε δόμον, καθαροῦ πιμπλαμέναι
πήματος,

*Nympha Ephydriades, quibus Hermocreon
dona*

Tulit perpetuum fontem nativus,

*Salvete, & accedite amicis pedibus aqua-
sam*

Domum, pueros latices nativa.

Vnicuique enim loco certus Deus praesidebat, ut Dion. Halicarn. l. I. tradit, ὅρη μὲν κῆνιάπας πανί, λα.

viorum Deæ & Jariboli fontium fluxiorumque, de
siquo 70. *Braunius* L. V. Sel. Sacr. Exercit. VII. p. 782.
qq. De Dea aquarum Nehalennia Numine Veterum
Zelandorum, Walachrorumque exstat erudita Exerci-
tatio Cellæ 1717. 4. in lucem edita a Cl 70. *Georgio
Keysero*, recutã deinde in ejusdem Antiq. Sel. Sept. &
Celtic. Hanov. 1720. 8. p. 236. seqq.

λειμώνας δὲ καὶ τεθνηλότα χωρία Νύμφαις ἀνθάς
 δὲ καὶ νήσους πελαγίοις δαίμοσι. τῶν δὲ ἄλλων;
 ὡς ἐκάτω τι θεῶ καὶ δαίμοσι οἰκεῖον, id est, mon-
 tes quidem & saltus Pani, præta & loca virentia
 Nymphis, & insulas marinis numinibus: ex cæteris
 locis unicuique Deo, sicut illius natura convenit. Ro-
 mæ ad imaginem Nymphæ dormientis:

HVIVS. NYMPHA. LOCI. SACRI.
 CVSTODIA. FONTIS.

DORMIO. DVM. BLANDÆ. SENTIO.

MVRMVR. AQVÆ

PARCE. MEVM. QVISQVIS. TANGIS.

CAVA. MVRMVRA. SOMNVN.

RVMPERE. SIVE. BIBAS. SIVE. LAVE-
 RE. TACE.

Vti & inscriptio Genio loci * dicata: namque uni-
 cuique regioni Deus erat singularis:

K k 4

Q.VO.

* Dæmones certis locis & regionibus prærant, tuncque dicebantur *Genii loci*, inscriptio apud *Gruterum* VI. p. 4. I. O. M. ET. GENIO. LOCI. DIS. D. Q. OMNIBVS, & sæpius alibi, quos *Ammianus Marcell.* *Locales* vocat, *Mimus, Felix* in Octavio *Deos municipis.* *Serbio* ad L. VII. *Æneid.* v. 47. *Dii topici* dicuntur. Præterea *ἰχθυοί,* *ἰστίοι* *θεοί,* *Ἐπίται,* *ἰδιοί,* vel quo alio nomine illi fuere appellati. Vid. quæ monuere hanc in rem eruditione præstantes viri, *Ampliff. Cuperus* *Observat.* L. III. p. 335. sq. & in *Harpocrat.* p. 242. *Illustr. Span- bemi* *Diss.* III. de *Præst. & Usu Numifinat.* p. 187. sq. edit.

Q. VOLVSIQ. SATVRN.
P. CORNELIO. SCIP. COS.
AVGVSTALES.

QVI. NERONI. CLAVDIO.
CÆSARI. AVGVST. ET.
AGRIPPINAE. AVGVSTAE.

I. O. M. ET GENIO. COLONIAE.
LVDOS FECERVNT. XIV. XII. Mart.

Hos tamen omnes, uti revera aliter se res habere non potest, Dæmonas * fuisse Psellus in Dæmon. scribit: Quicumque enim Dæmones in humidis vivunt, mollioremque vitæ ductum tenent, se avibus, mulieribusque similes reddunt. Quapropter Naja-des, Nereides, & Dryades fæmineo sexu hos cognominant: quicumque vero habitant siccioribus, corporaque habent subarida, quales *ὄνοσκόλας* ferunt, in viros se transformant. Sed in orbitam, hoc est, ad quercus redimus. Harum etiam mentio sæpissime in sacris literis occurrit. Sic Gen. XXXV. v. 4.

: יושב אתם יעקב חתת האלהים & abscondit

Iacob

edit, in 4. *Lindenbergius* ad *Ammian.* XX. 5. *Clariss. Rubens* in memoriis Brixianis Italice edit. p. 184. & 215.

- Nymphas pro Dæmonibus Græci habebant, unde eas *δαίμονιά* sive ἐν γυναικείῳ σχήματι Scholiastes *Theocriti* apud *Chabotium* ad *Horat.* p. 16. a. appellat: Et *Psillo* de Operat. Dæm. p. 125. Græcorum Nymphæ marinæ *Dæmones* audiunt.

Jacob sub illa quercu. Dicitur autem abscondisse in aures familiæ suæ. Non autem sine singulari causa sub arbore hac defossa fuerunt idola: cur enim non sub alia sed ipsissima quercu? Et vers. 6. Deborâ nutritrix Rebecæ sub quercu quadam sepelitur: *וַתִּקְבֹּר מִתַּחַת לְבֵית־אֱלֹהִים תַּחַת הָאֵלֶּךְ* & *sepulta est infra Bethel sub quercu quadam.* Hæc vero ab ipsa nomen postea traxit: inditum enim ipsi nomen a planctu, & vocata est *אֵלֶּךְ בְּכֹרֶת* *quercus fletus*: namque ibi luxerunt eam, ut Tremellio-Iuniana annotata habent, & deflexerunt mortem ejus. Et ipse יהוה: *יהוה* Iud. VI. v. 11. confedit sub quercu, quæ Ophræ erat. Sic enim Hebraica veritas sonat: *וַיִּבְנוּ מֵאֵלֶּךְ יְהוָה וַיֵּשֶׁב תַּחַת הָאֵלֶּה* *Postea veniens Angelus Iehovæ confedit sub quercu illa, quæ est Ophræ.* Et vers. 19. *וַיֹּצֵא אֱלֹהִים אֶת־תַּחַת הָאֵלֶּה* *protulit que ad eum sub quercum illam & admovit.* In Exod. autem & Deuter, claris verbis expresserat Deus T. O. M. ne quisquam lucos adiret. Legitur etiam Iud. 1X. vers. 6. quod Sichemenses sub quercu Abimelech in ungerint in Regem. Sic enim scriptum est: *אֶת־אֲבִימֶלֶךְ אֲשֶׁר בָּשָׂם עִם אֵלֶּךְ מִצֵּב אֲשֶׁר בְּשִׁכְמִי* *apud quercum statua, quæ est Sichemi.* (Sic enim *אֵלֶּךְ* interpretandum, non planities, ab *אֵלֶּה* enim descendit, & idem ferme est cum *אֵלֶּךְ*, id est, quercus. Et vers. 37. *מִמֶּנֶם מֵעוֹפְכִים מֵרַר אֵלֶּךְ* *a via quercus Planctiarum.* Vide etiam locos hosce ubi quercuum fit mentio indiscriminatim. I. Sam. X. v. 3. c. XVII. v. 2. c. XXXI. v. 13. II. Sam. XVIII. v. 9. II. Reg. c.

XVII. 1. Chron. c. XI. v. 32. Ios. c. XVII. v. 5. c. LXI. v. 3. ubi iusti vocantur **אלי צדק** quercus Iustitiæ. Ezech. cap. XXXI. v. 14. Ios. etiam c. XXIV. v. 26. mentio fit quercus : **ויכתב יהושע הרברים האלה בספר תורת אלרים ויקח אבן גדולה ויקימה שם תחרת האלה אשר במקדש יהוה :** id est, *deinde scripsit Iehosua verba illa in libro legis Dei, & accipiens lapidem magnum erexit illum ibi sub quercu illa, qua erat in sanctuario Iehovæ.* Et hæc quercus erat illa, cujus mentio fit Gen. XXXV. v. 4. & Iud. IX. vers. 6. Sic enim Tremellico-Iuniana notata, & Andreas Masius in c. VIII. Ios. scribit: Et ipsam quidem Sichem esse Elon Moreh statuunt Thalmudici in **כומה** cap. 7. Ego vero ei oppido propinquum potius fuisse locum dixerim: in quo Abram secessum quærens, primam omnium aram in Chananæa ei Deo struxerit, a quo excitus patria illuc venerat: cum Iacob quoque eodem illo itinere ex Mesopotamia in patriam revertens memoretur, & ipse pro urbe Sichem substituisse, aramque struxisse: haud dubie eodem solo, quo ante avus suus Abram. Cur autem locus ille Elon, & Elon Moreh vocaretur, hanc ego verissimam afferri posse causam censeo: quia fuerit illic, **אלה**, Ela, arbor; sive ea quercus sit, sive terebinthus, vel **ἀλάθη**, aut alius speciei quæpiam: nam varia est apud Hebræos opinio. Hoc enim certum est vel Iacobi ex historia. Defodit enim ille ibidem sub Ela familiariū suorū Deos, priusquam ad Bethel inde migraret. Et Iosua noster, paulo antequam exiret e vita hac, cum præsentis federis instaurationem celebraret eodem loco,

sub

sub Ela, statuam posuit. Quam ob rem deinceps appellatus est locus ipse אֵלֹן סַבַּב, hoc est, quercus, seu terebinthus, aut abies statuæ. Nemo enim dubitare potest, quin אֵלֹן Ela, & אֵלֹן, Elon, atque etiam אֵלֹן Allon, eadem una positio sit. Quercum autem hanc in sanctuario fuisse annotata Tremellio-Iuniana contendunt; Hæc autem in Sanctuario fuisse dicitur, quia tabernaculum eo loco fuit constitutum, ubi erat quercus; atque hæc quercus atrio tabernaculi sacri continebatur. Nam Sanctuarium in Scripturis pro loco sancto accipitur, quamvis non Sanctissimo. Andreas autem Mafius hæc habet, ultimo capite Comm. in Iosuaam: Arborem אֵלֹן Ela seu אֵלֹן Alla; plerique Hebræorum opinantur, eam ipsam esse arborem, sub qua olim Iacob Deorum simulacra condidit, quæ sui familiares ex Mesopotamia asportant. Sed cuius generis arbor fuerit, nihil certe a quoquam affertur, multi enim quercum fuisse arbitrantur: alii pinum, aut abietem. Cui opinioni favere videtur Græcum nomen ἑλάτη. LXXII. Terebinthum solent vocare. Sunt etiam qui ulmum; sunt qui castaneam; nescio an usi conjecturam aliqua, an temere; statuam fuisse. Isaias dicere videtur, hoc genus hyeme abjicere folia. Quod plerisque quidem accidere solet arboribus; sed non abietum generi. Sic enim ego interpretor verbum שִׁלַּח, cum ille ait: כַּמֶּלֶךְ וְכַמְלֹךְ אֲשֶׁר בְּשִׁלַּח מַצְבַּת בָּם זֶרַע קֶרֶם: מצבתהוּ ut idem tempus significet, quo arbores comam amittunt. Quasi dicat, Sancti seminis vim, atque efficacitatem reliquam fore in Israëlitis, cum erunt

erunt in exilio, similiter atque inest arboribus Ela, & Allon, quo tempore foliis omnibus nudatæ sunt, vis reviviscendi. Ego vero cum Aquila, Symmacho & Latino, ex quercuum, sive roborum genere fuisse suspicor. Nam referunt homines peregrini, etiam nunc עֵלֹן Elon, sive Ilicem, ostendi apud illam Abrahæ memorabilem habitationem; & folia illi esse paulo majora quam lentisco: fructus vero, quales quercubus. Certum est autem glandiferarum illud genus, natura quam diutissime stare posse. Nempe quæ apud tantorum virorum monumenta factæ sunt arbores, eæ sempiternæ sunt: & ipsa commemoratione perpetuo manent, vigentque. *Hæc ille*. Sed de quercu dixisse sufficiat: quæ primis hominibus in magna erat veneratione.

CAP. XXV.

Altaria. Primus Noë fecit. Memoriae causa. Aras unde dictæ. In lucis. Sub quercu. Triangularis. Ternarius numerus mysticus.

VErgit jam res ad altaria, in quibus sacrificia deponebantur, & offerebantur. Et altare quidem, ut legitur in Gen. & Polyd. Virg. l. V. c. VI. de Inv. rer. annotat Noë primus omnium fecit, & super illud Domino holocaustum obtulit. Abraham etiam exstruxit altare Iehovæ, Gen. XII. v. 4. & XIII. v. 4. Jacob similiter exstruxit aram Gen. XXXIII. v. 20. Et Deus ipse mandavit Iacobo, ut aram Betheli exstrueret, c. XXXV. v. I. Sed aras exstru-

estructas legimus memoriae causa, quemadmodum Ios. c. XXII. v. 10. & 11. posuerunt aram Rubenitæ, Gaditæ, & dimidia tribus Manasses. Sic enim ipsi explicant, & Andreas Mafius annotat, quem vide p. 316. Aras autem Varro Divinar. l. V. ut Macrobi. l. II. Saturn. c. II. annotat. aras primum diædas dicit, quod esset necessarium a sacrificantibus ea teneri. * Ansis autem teneri solere vasa quis dubitet? commutatione ergo literarum, aras dici ceptas, ut Valesios & Fusios dictos prius, nunc Valerios & Furios dici. Hæc omnia illo Poëta executus est versu:

*Talibus orantem dictis, arasque tenentem
Audit Omnipotens.*

Nonne eo additum credideris, non quia orabat tantum, sed quia & aras tenebat, auditum? Nec non cum ait:

Talibus orabat dictis, arasque tenebat.

Item:

Tango aras, medios ignes, & numina testor.
Eandem vim nominis ex apprehensione significat.
Ovid. de art. am.

*Tange manu mensam tangunt quo more
precantes*

Aras autem Germanis fuisse ex Tac. lib. 1. Ann. patet. *hucis propinquis barbara ara.* l. XIV Ann. similiter mentionem facit ararum in Insula Mœna. Et
aræ

* Altaria vetustissima cornibus instructa fuisse, observat Jo. Potterus L. II. c. 2. Archæolog. Græc. p. 204. seq.

aræ hæc erant in loco positæ; * ex quarum medio quercus illa sacra, de qua superius dictum, surgebat, figura triangulari perfectam trigonum reddente. Triangulari forma mysterium contineri arbitrabantur. Non ternarius numerus perfectus summo Deo a Pythagoræ assignabatur, a quo initium, & medium, & finis est, ut Servius Ecl. VIII. annotat. Hinc Ternarius numerus tam sæpe apud auctores occurrit; familiaris admodum Homero. Virgil. l. IV. Georg.

*Ter liquido ardentem perfudit mellare
Vestam,
Ter flamma ad summum cæli subjecta vo-
levit.*

Æneid. VI.

*Ter conatus ibi collo dare brachia circum;
Ter frustra compressa manus effugit imago.*
Valer. Flac. l. I. Argon.

Ipsæ ter equoreo libans carchæsia patri.

Et Deorum prope omnium gentilium potestas triplici signo ostenditur, ut Servius tradit: tria Virginis

* Hujusmodi ara restat in Dithmarsia Australi ad vicum *Albersdorff*, orientem versus, in confinis *Holsatiæ*, & quidem Præfecturæ *Pendsburgensis*, cujus figuram æri incisam exhibet *Cl. Keyserus* in *Antiq. Sept. & Celt.* p. 44. Similem aram ad *Albim* prope vicum *Wedel sitam* & quercubus ordine plantatis stipatam describit *Jo. Rissius* *Colloquior. Mensural. Dial.* 6 Plures restant in tractu *Holsatico*, quas memorat *Trog. Ilus. arnkniel* in *Religione Ethnica Cimbrorum* P. I. cap. 30. §. 3. p. 70, sq.

ginis ora Dianæ, Iovis fulmen * trifidum, Neptuni tridens, Plutonis canis triceps, Apollo idem Sol, idem Liber: vel quod omnia ternario numero continentur, ut Parca, Furia, Hercules trinoctio comceptus, Musæ ternæ. Ternarius vero assignat animam tribus suis partibus absolutam, ut Macrobi. l. I. c. VI. in somn. Scip. scribit: quarum prima est ratio, quam λογιστικὸν appellant. Secunda animositas, quam θυμικὸν vocant, tertia cupiditas, quæ ἐπιθυμητικὸν nuncupatur. Observabatur præterea

- * Fulmine Jupiter præcipue armatur, uti observant *Meursius* ad *Lycophronem* V. 382. & *Cuperus* in Harpocrate p. 98. sq. *Fulminantis, Fulguratoris, Tonantis* nominibus Romanis cultus; sicut præter Inscriptiones antiquas & unam quidem *Jovi Sancto Brontonti*, firmant etiam obvii & frequentes Nummi cum epigraphe *Jovi Tonanti* aut *Jovi Fulgatori*. Confer Illustr. *Spanhemium* Diff. V. de Præst. & Usu Numism. p. 394. edit. in 4. *Jo. Smetium* Antiquitat. Neomagens. p. 206. sq. *Carolus Patinum* Thesaur. Numism. p. 43. & Impp. Romanor. Numismat. p. 226. *Lomeierum* de Lustrat. p. 84. 90. *Eduard. Holstenium* in Epistol. ad *Jo. Georg. Grævium* insert. Biblioth. Libr. Nov. L. *Neocovi & Henr. Sicii* A. 1699. p. 345. sqq. *Cuperum* ad *Laëtant.* de mortibus Persecutorum p. 128. *Kufferum* ad *Suidam* voce καταβάτης. *Jac. Elsnerum* in Obs. S. p. 420. a *Turre* Monum. Vet. Antii p. 291. sq. *G. Onthobium* Judic. Jehovæ Zebaoth. p. 309. 315. *Zornium* Bibl. Antiq. & Exeget. T. I. p. 48. 52. *Jo. Anton. Aflorium* Dissert. de Deo Brontonte Venet. 1698. 8. recuf. in Museo Minervæ Venet. (Galler. di Minerva) T. II. p. 146. & T. II. Thes. Antiq. Rom. *Alb. Henr. de Salengre* p. 769. sqq. & eruditissimum *Petrum Burmannum* in accurata Dissert. de Jove Fulguratore in Cyrrhestarum Nummis, Traj. Bat. 1700. 4.

terea ex infimis sacrificiorum, ut ternarius numerus in sacris usurparetur: nam ut scripsit Porphyrius in l. de sacrificiis, mos fuit antiquorum, ut cum floribus herbas & ramos arborum & animalia Demonibus prius offerrent, cum essent altissimo Deo immolaturi: quod quidem ter faciebant, ut illi Demones ipsi summo Deo vota ac preces hominum sacrificantium asportarent, quos Dei supremi nuncios esse arbitrabantur. Merito itaque

- *Tris numerus super omnia, ter Deus*

unus,

Vt Aufonius Edyll. XI. canit; cujus pulcherrimum scriptum de ternario numero evolve, in quo ferme omnia, quæ terni numeri sunt, continentur.

CAP. XXVL

Aræ cespitibus constructa. Vnde is mos. Foci. Cespitibus Dis erecti.

ARÆ * autem ex cespitibus constabant; quod & Virgil. l. XII. Æn. tangit:

*In medioque focos, & Dīs communibus aras
Gramineas.*

Ser-

- * De aris veterum Ethnicorum vide præter *Petr. Berthaldi* librum singularem de Arâ Nannet. 1636. 8. & T. VI. Antiq. Rom. *Jo. Saubertum* de Sacrificiis, c. XV. *Salmafium* ad aram Herodis & Dosiadæ, *Strabium* in Syntagm. Antiq. Rom. p. 528. sq. *Godfrid. Voigtium* de altaribus veter. Christianorum Capite ultimo & *Jo. Aronds Bellmanni* Dissert. de aris gentiliū, Upsal. 1707. 8.

Servius ad hunc locum: Romani enim moris fuerat cespitem * aræ superponere, & ita sacrificare. Gramineas autem ideo, quia & de bello res agitur, & Marti sacrificatur, cui gramen est consecratum; quod secundum Plin. in nat. hist. ex humano cruore procreatur. Gramen autem herbæ species est, licet omnis herba gramen vocetur. Tibull.

- - factas exstruet alte

Cespitibus mensas.

Ovid. l. IV. Met.

- - focos totidem de cespite ponit.

Stat. l. IV. Theb.

- - ara profunda

Erigitur Cereri.

Lutacius: tria sunt in sacrificiis loca, per quæ piaculationem facimus: Scribiculo facto inferis, aris terrestribus sacrificamus, cœlitibus extractis focis, ** unde etiam nominata sunt altaria, ad quæ sacrificantes manus porrigimus in altum. Auson. in Ephem.

Foculumque divi cespitis

Vanis relinquo altaribus.

Vid. l. 12. §. sacrif. C. Theod. Redimita vitis arbore

re

* De ara ex cespite virenti, aræ corona vide Tom. VIII. Thesauri Græbiani. p. 357.

** Diis superis altaria, Diis terrestribus aræ, Diis inferis foci ponebantur, vt tradit Varro apud Servium in Eclogam V. Vergilii. Adde Ryckium de Capitolio p. 478. & Pottorum p. 204. Archæologiæ Græcæ.

re vel erecta fossis aræ cespitibus. Juvenal. Satyr. XII.

*Natali, Corvine, die mihi dulcior hac lux,
Qua festus promissa dies animalia cespes
Expectat, niveam regina cedimus agnam.*

CAP. XXVII.

Infula sacrificantium. Piaculum quando committitur. Casti. Galli sacerdotes genitalia sibi amputabant. Lustratio. Lotio manuum. Corporis. Aquæ aspersio. Veteribus tollere incestum credebatur. Cædem. Locus D. Matthæi. Victimæ lavabantur. Auribus infundebant aquam. Impurus fulmine percussus.

Sacrificantes autem infula vestiebantur. Infula enim, ut Gloss. Isidor. habet, sacerdotalis vitta. Emporeus de loco coramuni: Inspiciendi sunt Personarum habitus, ut sacerdotis vittæ & infulæ. Flor. l. IV. quæ omnia velut infulæ in destinaram morti victimam congregantur. Sen. in Agamemn. Sacra ta infula. Sueton. in Cal. c. XXVII. *Aterum qui se periturum pro salute sua voverat, cunctantem pueris tradidit, verbenatum, infulatumque, qui votum reposcentes per vicos agerent, quoad præcipitaretur ex agere.* In omnibus autem sacris committebatur piaculum, si quis impuris manibus sacrificium offerret. Inque novem dies noctesque debebat ab omni libidine corpus præservari, ut in his est:

Per-

*Perque novem noctes Venerem, tactusque
virorum*

In vetitis memorant.

Namque ut Sibylla canit:

Ἄγνόν χεῖρ ἠοῖο θουάδῃ ἐντὸς ἰόντα
Ἐμμεναι.

*Castum oportet templi divini tectum ingre-
dientem*

Manere.

Et Galli sacerdotes genitalia * sibi amputabant, quo casti viverent. Atheniensium etiam quidam circumcisa potiebantur, ut genitalia debilitarentur. Et mulieres initiandæ sibi lectos e viticis foliis substernebant, ut refrænarent libidinem. Optime igitur scripsit Demosthenes in Orat. contra Timocratem hæc de Præfidib. sacrorum: ἐγὼ μὲν γὰρ ἠγῶμαι, δάνα τὸν εἰς ἱερὰ εἰσόντα, καὶ χειρίβων καὶ κωνῶν ἀψόμενον, καὶ τῆς πρὸς τὰς θεὰς ἐπιμελείας προσάτην ἐσόμενον, ἔχει προσημῆνον τακτὸν ἡμερῶν ἀριθμὸν ἀγνεύειν, ἀλλὰ τὸν βίον ὅλον ἠγνεύκειναι τοιούτων ἐπιτηδεύματων, id est, ego sane sic existimo, eum qui ad sacra accedit, et res sacras sit tracturus, aut res ad Deos spectantes curaturus, oportere non prædictum, aut statutum dierum numerum esse castum, sed per universum vitæ suæ cursum ab huiusmodi turpibus studiis abstinuisse. Lustrabantur

L 1 2

etiam

* Confer Jac. Ouseelinum ad Minut. p. 176. 227. Vossium de Idolol. L. II. cap. 53. p. 600. & Lomeierum de Lustrat. p. 266.

etiam ante sacrificia iurphure, ut Iuvenal. hisce testatur:

- - cuperent lustrari, si qua darentur

Sulphura cum cedis.

Addebant etiam Romani capras, & crines, & mendes pisciculos, ut Plut. in Numa scribit, accendebant & ova, ut Ovid. l. II. de arte am. canit:

Et veniat, qua lustrat anus, lectumque locumque

Præferat & tremula sulphur & ova manū.

Homer. Iliad. XVI.

Τὸ ρᾶ τὸτ' ἐκ χηλοῖο λαβῶν ἐπάθηρε
θεεῖω

Πρῶτον, ἔπειτα δὲ νίψ' ὕδατος καλῆσι,
ροῆσι,

Νίψατο δ' αὐτὸς χεῖρας, ἀφύσασατο δ'
αἶθοπι οἶνον.

*Hoc utique tunc ex arca sumens purgavit
sulphure*

*Primum, postea autem lavit aquæ amari
fluxibus,*

*Lavitque ipse manus, hausit autem ardens
vinum.*

Necesse enim erat, ut aquam adhererent, & se perspergerent. Quod & Theocrit. in parvo Hercule scribit:

- - καθαρῶ δέ πυρώσατε δῶμα θεεῖω

Πρῶ-

Πρώτον, ἔπειτα δ' ἄλεσσι μεμιγμένον
(ὡς νενόμισαι)

Θαλάῳ ἐπιβραίνειν ἔσεμμένον ἀβλαβὲς.
ὔδωρ.

- - Furo vero purgare domum sul-
phure

Primum, postea vero sale mixtum, uti mos est,
Floridarum affrigere decet aquam.

Nec enim ad sacra cuiquam accedere licebat, nisi lotis manibus. * Homer. Iliad. ζ.

Χερσὶ δ' ἀνιπτοισιν Δίῳ λείβειν αἰθοπα
οἶνον

Ἄζωμαίου δὲ πῆξι, κελανεφεί Κρονίωνί
Αἵματα καὶ λύθρω πεπαλαγμένον εὐχε-
τάσθαι.

Manibus vero illotis Iovi libare ardens
vinum.

E. 1 3

Vereor,

* Vide Mich. Angelum Casseum de la Crosse Tab. V. Dial. de insignibus P. M. Flaminis Dialis &c. p. 315. T. V. Grævi, Casseum in Observat. ad Heri Apollinis Hieroglyphica p. 120. Hueticum Demonstrat. Evang. prop. IV. cap. XI. §. 4. p. 160. Cornel. Adams in observat. theologico-philol. p. 191. Lomeierum in Epimenide p. 195. 199. Fil. sacrum Select. lib. 2. p. 195. Fortunatum Scacchum Myrothec. P. 2. c. 49. & 75. Dilherrum T. I. dissert. p. 201. Saubertium de Sacrif. c. XVII. p. 388. Douglan anal. Sacr. P. I. excurf. 138 p. 219. Jo. Brodau Miscellan. I, 38. & Hist. Magium Miscell. IV. 10.

*Vereor, nec ullo modo fas est, nubicoge Sa-
turnio*

Sanguine & pulvere pollutum vota facere.

Idem l. γ. Odyss.

Χέρνιβά τ' ούλοχύτας τε κατήρχετο
πολλά δ' Αθήνη

Εύχετ', ἀπαρχόμενος κεφαλής τρίχας
ἐν πυρὶ βάλλων.

Molas atque aquas fudit multa Minervam

Precatus, incipiens capitis villos igni injecit.

Heliodus nulli Deorum sacra fieri oportere arbitrat-
tur, nisi manus lotæ fuerint:

Μηδέποτ' ἐξ ἡοῦς Δίῃ λείβειν αἶθροπα οἴνου

Χερσὶν ἀνίπτουσι, μηδ' ἄλλοις ἀθα-
νάτοισι.

*Nec unquam de mane Iovi libato nigrum
vinum*

Manibus illotis, nec aliis immortalibus.

Virgil. l. VI. Æn.

Idem ter socios pura circumtulit unda,

Spargere rore levi, & ramo felicis olivæ.

Et Iuno lib. IV. Metam. ab Inferis rediens lustratur

ab Iride:

*Lata redit Iuno, quam cælum intrare pa-
rantem*

Roratis lustravit aquis Ibaumantias Iris.

Ovid, l. V. Fast.

Spar-

*Spargit & ipse suos lauro torante capillos,
Incipit & solita fundere voce preces.*

Et in l. VII. Metam.

*Ter se conuertit, ter sumptis flumine crinem
Inroravit aquis: ternis & biasibus ora
Solvit.*

Varrol. X. rer. humanar. juxta Rhegium fluvii sunt continui septem, in hisce matris cæde dicitur purgatus Orcestes. Dion. l. XXXIX. πρὸς δὲ ὕδωρ ἀΦικεῖσθαι, καὶνταῦθα καθαρῶν τινα σφῶν ποιεῖσθαι, ad aquam se demittere solebant, quando aliquis illorum purgationem facturus erat. Nam scelera quævis, ut Serv. l. VI. Æn. scribit, aqua expiabant. Cato Orig. III. Tertull. de bapt. c. V. Lactant. l. V. c. XXX. Senec. in Hercul. Furente, Apulej. Mil. l. XI. Dion. l. XLVIII. Euripid. in Iphig. Taur. Clemens Alexandr. lib. VII. Stromat. Corpus autem totum vel manus tantummodo lavabant, ut Sophoc. enarrator: ἔθ' γὰρ ἦν τοῖς παλαιοῖς, ὅτι ἡ Φόνον ἀνθρώπων, ἢ ἄλλας σφαγὰς ἐποίων, ἀπονήπτειν τὰς χεῖρας, εἰς καθαροῖν τῆ μιαισματος: nos erat veteribus, quando sive caesa hominis, sive alicuius cædes fecissent, lavare manus, in purgationem piaculi. Caper: in manus aquam poscimus. Sidon. Apollin. retrorsumque conversus, tanquam manibus aquam peteret. Athen. l. IX. παρα γὰρ τοῖς παλαιοῖς, τὸ μὲν πρὸ ἀρίστη καὶ δείπνη λέγεσθαι κατὰ χεῖρας δὲ μετὰ ταῦτα ἀποιεῖσθαι. apud veteres enim optimum & grave habebatur manus lavare. Plutarch. l. I. πῶς ἂν τις διακρίνει τὸν κόλακα τῆ Φί-

λη. ἀλλὰ μὴ τὰς αὐτοληκτικὰς τῆς λεγομένης,
 καὶ νόλακας νομίζομεν, id est, quomodo aliquis
 iudicare. a. iudicem amici sed non scitos hos
 dicōs, sed a. iudicem vocare consuevimus. Hi au-
 tem sunt qui spontanea ministeria obeunt, in bal-
 neum olei lecythum secum afferunt. Aspergine
 insuper credebant incestum tolli, ut Cic. lib. II.
 de L. L. scribit: aquæ incestum aspergione tolli.
 Iustin. Martyr. Apolog. II. καὶ τὸ ἄγρον δὲ τὸ
 ἀπέστατες εἰ δαίμονες διὰ τῆ προφήτου κρη-
 θυμῆνον ἐνέργηται καὶ βαπτίζον ἑαυτὸς τῆς οἰ-
 τὰ ἰσραὴ αὐτῶν ἐπιβαίνοντας, καὶ προσιῶναι αὐ-
 τοῖς μέλλονται λαβὰς καὶ κνίσας ἀποτελῶνται
 τέλειον δὲ καὶ λῶσαι ἀπίοντας πριν ἔλθειν ἐπὶ τὸ
 ἰσραὴ ἐνθα ἰδεο. ται ἐσεγγῆσι. id est, & balneum
 quidem hos rescif. entes Demones a propheta pra-
 dicatum operati sunt & ipsos aspergere, ad sacra
 sua accedentes, & immittere eis constituerunt liba-
 mina, & nidores talia perficientes. Perficiebant
 vero ut accedentes se, lavarent priusquam ascende-
 rent ad sacra, inde purgati operabantur sacris.
 Sed & cædem credebant aspergine tolli. Quod
 Maro l. II. Æn, attingit:

*Tu genitor cape sacra manu, patriosque
 Penates,
 Me bello e tanto digressum & cade recenti
 Attrectare nefas, donec me flumine vivo
 Abluero.*

Sen, in Herc. furent.

*Est tota Thetys per meas currat manus.
Herebit altum facinus.*

Tertull. c. V. de Baptism. Penes veteres quisquis se homicidio infecerat purgatrice aqua se expiabat. Hinc recte Anticlidides l. LXXIV. redituum. *Ἐπιτομὴ γὰρ ἦν τοῖς παλαιοῖς, ὅτι καὶ νῦν ἀναμύζει, ὅταν ἢ φόνον ἀνθρώπων, ἢ καὶ ἄλλας σφαγὰς ποιοῦν, ὑδατι ἀναμύσῃ τὰς χεῖρας ἀπομίπτειν εἰς ἑμιάσματας καθαροῖν: erat enim mos antiquorum, qui nunc quoque servatur, ut qui eadem homicidium, vel aliorum animalium commississent, perenni aquâ manus abluerent, ad commissi piaculi lustrationem.* Hinc etiam Pontius Pilatus Matth. XXVII eadem illam in innocentissimum Salvatorem nostrum commissum, aqua abluere parat, ac si ipse innocens foret, neutiquamque reus cædis illius, postquam se aqua abluisset: * λαβὼν ὕδωρ ἐπινόησατο τὰς χεῖρας, λέγων: ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου.

Ll 5

Quem

Pilatam manus hic lavisse more Gentilium, quo illi, qui cædis inviti imprudentesque rei facti essent, lustrari debebant, putat Rev. Jo. Christoph. Wolfius in Curis Philolog. & Crit. p. 398. Vide huc Jo. Lomierum de Lustrat. p. 79. Corn. Adami in Observatt. p. 193. & Jac. Elmerum p. 122. seq. De lotionis ritu, in his casibus olim recepto, lego Jo. Adami Königi Dissert. in Thesauro Disputatt. T. II. f. 227. recusam, tum Godof. Arnoldi Disput. Witteb. 1689. item Jo. Georg. Lechneri Disp. de Lotione Manuum Innocentiz signo, Witteb. 1710. 4. tum D. Therrum in Disp. Academ. Tom. I. p. 202, & Jos. Aradum in Miscellan. p. 109.

Quem ritum etiam Helychius tangit: χερνίβιον τὸ αἰγιοθῆναι, δι' ὕδαλ' ἔχοντ' κρείτας καὶ ἄλας, polubrium aquam in se continens purgare iudices, & affeffores. Nec homines sacrificuli tantum aqua lavabantur; sed & victimæ; ut Dionys. Halicarna. l. VII. rer. antiq. scribit: χερνιψάμενοι δὲ γὰρ αὐτοὶ, καὶ τὰ ἱερὰ καθαρῶ περιαγνίσαντες ὕδαλι, lavantur vero & ipsi, & sacra puro iulstrant flumine. Sed & auribus infundebant aquam, ut victima annueret; quod Myrtilus l. II. rer. Lesbic. tradit: οἱ μὲν ἐν ἱερεῖς τὸ ὕδωρ εἰβάθασιν ἐμβαλεῖν εἰς τὸ ἄς ἔ ἱερεῖς, ὡς ἐπινευήαις τελετῆς, id est, nam sane sacerdotes aquam infundere in aurem victime consueverunt, ut illa annuat sacrificiis. Imo & ille, qui impuris manibus aram Jovis attigisset, fulmine percutiebatur, quod de Asterio Timarchidas in l. de Coronis scribit:

Χερσὶν ἀνίπτοισιν βέζων Διὸς ἤλατο βω-
μοῦ,

Τοῦνεκά μιν πυρόεντι πατὴρ κατέφλεξε
κεραυνῶ,

Ἐξοχα γὰρ καθαρὸν χερῶν θνητὸν θεῖα σέ-
βεσθαι.

*Ilotis manibus libans Jovi attigit aram,
Propterea hunc flagranti pater ussit ful-
mine,*

*Oportet enim mortalem purum sacra contin-
gere.*

CAP. XXVIII.

Ignis & aqua adhibebantur. Unde is mos. Deus ignis comburens. Apud Persas sacer ignis. Magi Cappadocum. Heraclius ignem extinxit. Chaldaeorum Deus vetustissimus. Ignis sacer Hierosolymitanus quando extinctus. Sacer ignis Roman. Imper. praeferebatur. Vt Persarum Regibus. Indorum tympana. Syrorum stola. Romanorum secures. Regibus & Principibus inaurati ac nudi gladii, Venetorum Duci argentea tuba.

Ignis ad sacra adhibebatur, uti & aqua. Et ad foedera facienda, teste Servio l. XII. Aeneid. semper aqua & ignis adhibetur, unde & quos arcere volumus a nostro consortio, eis aqua & igni interdiximus, id est, rebus, quibus consortia copulantur. Ignis autem semper in altari ardebat, quem, ut etiam in Levitic. scriptum est, sacerdos nutrebat: sine quo nullum fas erat sacrificium facere. Pollux: ἔφ' ἂν δὲ θύομεν, ἢ πῦρ ἀνακαίομεν, βωμὸς, θυμιατήριον, ἰσία, * ἐμοὶ γὰρ ἔλας ἀναμάκασον, ἕτω δ' ἂν κυριώτατα καλοῖεν τὴν ἐν πευτανίφ, ἔφ' ἢς τὸ πῦρ τὸ ἄσβισεν ἀνάπτεται, id.

- * Sacrificia Dei, quae Jos. XIII. 14. ἼϞΝ ignes, appellantur, Vestæ s. ἰσίας nomini originem dedisse, ostendunt Galens in libro: the Court of the gentiles P. I. lib. 2. cap. 9. §. 5. Vossius de orig. idolol. lib. II. cap. 65. p. 652. & Dickinsonus in Delphis Phœniciz. p. 120. seq.

id est, super quibus sacrificamus aut ignem accendimus, altare, acerra, & esta, nonnullis enim sic appellaverunt. Sic sane aptissime illam, quæ est in Prytæneo, vocaveris: super qua ignis ille perpetuus ardere solet. Polyd. Virg. l. V. c. VII de Inv. rer. Sic in igne præter alia elementa, sacra omnia insistebant, quod is, credo, proximus cælo sit, quod in specie ignis Deus Mosen primum allocutus, quod de cælo holocausta accepta rapuisset. Apud nos itidem nullo magis honore, quam cereis candelis decorantur extrinsecus cœlicolæ. Eadem imprimis ratione, ut opinor, a Vestalibus perpetuus servabatur: quoniam Deus noster ignis comburens est, ac propterea merito sacer habetur. Idcirco apud Persas * ignis sacer erat, ut Strabon. XVII. testatur: *ὅτι δ' ἐν θύσσει θεῶ, πρώτῳ τῷ πυρὶ εὐχονται.* De Magis Phœnix Colophonius apud Athen. Dipn. l. XII.

Οὐ παρὰ μάγοισι πῦρ ἱερὸν ἀνέστησε
 Ὡσπερ νόμος, ῥαβδοῖσι τοῦ θεοῦ ταύτων.
 Non a Magis ignis sacer resuscitatur.
 Sicut mos, virgis Dei tactus.

Eu-

* Ignem eos divino cultu prosequi haut ita pridem probare sustinuit *Philippus a Turra* in Monumentis Vet. Antii p. 168. seq. contrarium recte defendunt *Thomas Hyde* in Pers. relig. Hist. cap. I. VI. XXI. *Cudworth* in Syst. int. p. 286. *Gaffarellus* in curiositatib. inaud. p. 181. *Huetius* in quæst. Alnet. lib. II. cap. I. p. 100. *Cellarius* in dissertationib. Acad. p. 635. & Rev. *Deylingius* P. II. Obs. S. p. 132.

Euphrates Persa apud Dioscoridem Antholog. l. III. **vetat**, ne corpus suum cremetur igni, timens forsitān, ne corpore suo ignem contaminaret:

- - Πῦρ δὲ μίηναι

Ἡμῖν τοῦ χαλεποῦ πικρότερον θανάτου.

- - Ignem vero contaminare

Vobis difficilis mortis acerbissimum puto.

Vide de hoc more Plutarch. in l. περὶ τῆ πρώτης ψυχῆ, & Jul. Firmic. de errore profan. rel. c. V. Strab. l. XV. de Magis in Cappadocia ignem servantibus hæc scribit: ἐν δὲ τῇ Καππαδοκίᾳ πολὺ ἔστι τῶν Μάγων Φῦλον, οἱ καὶ πύρεθοι καλεῖται. πολλὰ δὲ καὶ τῶν περσικῶν θεῶν ἱερά. ἕδὲ μαχαίρα θύσει. ἀλλὰ κοσμῶ τινι ὡς ἂν ὑπὲρ τυπτοίης. ἔστι δὲ καὶ πυραθεῖα, σηκί τινες ἀξιόλογοι. ἐν δὲ τούτοις μέσσοις βωμός, ἐν ᾧ πολλή τε σπόδον, καὶ πῦρ ἄσβεστον φυλάττεσιν οἱ μάγοι καθ' ἡμέραν δὲ εἰσίοις ἐπάδουσιν ὡραν χέροντι, πρὸ τῆ πυρὸς τὴν δισμὴν τῶν ῥάβδων ἔχοντες, τιάρας περικείμενοι πλωταῖς, καθηκίας ἐκατέρωθεν μέχει τῆ καλύπτων τὰ χεῖλη καὶ τὰς παραγναθίδας, id est, In Cappadocia magna est Magorum multitudo, qui Pyrethi dicuntur. Multa item Persicorum Divum-fana. Hæc cultro sed stipite mactant velut pistillo verberantes. Sunt etiam πυραθεῖα sacraria quedam memoratu digna. Horum in medio ara est, in quo cinis muktus. Ignem autem ibi inextinguibilem servant Magi Quotidie ingressi per bore forme spatium accinunt, fasciculum

viri

virgarum ante Ignem tenentes. Tiaris laneis velantur, quæ utrimque aptatæ labra etiam & maxillas contegunt. Heraclius autem Imp. Persiam vastans Pyrea * illa sustulit, ut Suidas scribit: ὁ δὲ Ἡράκλειος τὰς τε πόλεις καὶ ἡρεῖ, καὶ τὰ πυρεῖα διέσρεψε τῶν Περσῶν, Heraclius urbes vastavit, & Pyrea Persarum evertit. Vid. Histor. Tripart. l. X. c. XXX. Theodorit. Hist. l. V. c. XXXIX. Procop. l. II. Persic. & Nicephor. l. XIV. c. XIX. Sane vetustissimum hunc apud Chaldæos ignis usum Hebræi tradunt, ut & Ἰνῖgnem seu lucem denotare affirmant: quod R. Moses Ben-Maimon in More-Nebochim in l. III. c. XXX. tradit, cujus verba I. Syngamm. adducta vide. Ignis autem sacer Hierosolymitanus, qui in altari a sacerdote servabatur, ultro demum extinctus est, Antiocho Rege vendente Jasoni sacerdotium: cum antea per LXX. annos Babylonicæ captivitatis occulto in loco sub aquis inviolatus & æternus vixisset, ut D. Augustin. refert. Cæterum Romani Cæsares eo superbie processerant, ut sacrum ignem, qui similiter Regibus Persarum mos erat, velut in imaginem imperii sibi præferri sinerent, eoque præcipuo insigni & singulari ornatu uterentur. Alex. ab Alexandr. l. I. Gen. Dierum. c. XXVIII. Sic enim Q. Curtius l. III. scribit: Ignis quem ipsi sacrum & æternum vocabant, argenteis altaribus præferebatur. Indorum Regibus tympana in deliciis erant, ut Alexand.

ab

* Istiusmodi πυρεῖα sive fani ignis imaginem exhibet Th. Hyde de relig. vet. Persar. p. 354.

ab Alex. l. l. c. XXXVIII. scribit: Indi Reges pro regio ornatu habent, ut cum foras prodeunt, aurea mitra pluribus gemmis distincta, & sindone amicti, tympanisque & tintinnabulis præcedentibus, conspicui fiant. Syri stolam & sceptrum pro regio ornatu habuerunt: apud prius vero seculum Reges tenuisse hastas, quas sceptrum nuncupant, pro maiestate, proque diademate fuisse proditum est. Quod Romulus parto regno cum sella curuli, trabeaque & reliquo habitu se augustiorem fecisset, tum maxime duodecim licitoribus insignem fecerit, qui faeces, securesque velut insignia maiestatis præferrent, a multis est memoriæ mandatum. Item apparitoribus, & Viatoribus, & Accensis, & Præconibus. Tubæ argenteæ, aurea umbella, sella aurea, pulvinus aureus, versicoloria vexilla sunt insignia Veneti Ducis ipsi a Pontifice concessa, Sabell. l. V. Enn. IX. Insigne capitis ab initio in Phrygiæ mitræ speciem in conum ibat, ut vetustissimæ principum testantur imagines. Hodie a fronte depressa est infula, retro attollitur in refracti formam cornu, ut appareat, fastigium dignitatis in eo ordine esse, qui principem comitatur. Sabell. l. VII. Enn. VIII. Quoties Dux in publicum prodit, præferuntur insignia: ipse comitatus externorum Principum legatis, non multo post consequitur: ornatisimo vestium apparatu, & capitis tegumento ita composito, ut cornu integrum extet: quo plane insigni testetur, se quidem Principem esse totius Reip. ut tamen Senatorius, qui amplissimus consequitur ordo, præcipuam sibi cum eo vendicet partem.

tem: quod & Patricius principem subsequens, gladium vagina aurea, tectum gerens facile ostendit. Nam cum alii Reges & Principes præferre nudum enses velint, supremæ suæ potestatis argumentum, quasi alienæ sententiæ non egeant, ipse vagina tectum pone gerit; ut nec celeritatem ad ulciscenda facinora præmaturam significet, nec sui arbitrii peenitus totam esse Rempublicam sed subsequentis senatorii ordinis, summam esse potestatem. Singulis hebdomadibus semel forum magistratusque omnes, qui iudicando præsent, obit: monetque, ut iustitiæ memores, nihil odio aut gratiæ tribuant. Hæc Egnatius lib. II. c. I. Exemplorum.

CAP. XXIX.

Frondes quernæ in sacrificiis. Idem mos apud Græcos. Hecate quercus coronata. Vocales quercus. Coronæ quernæ. Laureæ in Apollinis sacris. In Herculis populeæ. Myrteæ in Dionysiacis. Victima coronatæ. Vasa etiam Supplicantium olea. Apud solos Athenienses. Oleum in sacrificiis Plutonis.

Nulla autem sacrificia Germani & Celtæ perficiebant, priusquam aræ quercus iniecissent frondes. Plin. l. XVI. Celtæ nulla sacra sine fronde roborum conficiunt. Alex. ab Alex. II. IV. c. XVII. Druydæ nullum sacrum sine roboris fronde conficiant. Nec tantum apud Germanos, sed & apud Græ-

Græcos aræ quernis frondibus ornabantur, ut
Apollonius Rhodius l. Argonaut. hisce scribit:

Βωμόνδ' αὖ χεράδος παρείνεον, ἀμφὶ
δὲ φύλλοις

Στεφάμενοι δρυίνοισι θυηπολίας ἐμέ-
λοντο.

*Aram hinc de cumulo acervarunt lapillo-
rum, circum autem foliis*

Coronantes quernis jam sacrum curabant.

Et Hecate fingebatur coronata quercu, ut Sopho-
in Rizotomis prodidit:

Ἡ' λιε δεσπότα, καὶ πῦρ

Γερὸν, τῆς εἰνοδίας Ἐκάτης,

Ἐ' γχος τὸ δι' οὐλύμπου

Καλὸν Φέρει, καὶ γῆς ναίεισ' ἱεράς τριβί-
δου

Στεφανουμένη δρυσι καὶ πλείοις

Ὠ' μω σπειρήμασι δρακόντων.

O Sol o Rex, & ignis

Sacer, in via habitantis Hecates,

Hasta quam p̄r cælum

Recte fert, ac terra habitat sacra Trivia

Coronata quercubus plurimis

Super humeris spinis draconum.

Quercus enim magno honore afficiebant, ita ut & vocales statuerent. Quippe ad Dodonam urbem amplissimam & vetustissimam Molossidis in Epiro, vicinam nemori quercino tradunt vocales quercus crevisse, quæ statim, ubi accessissent interrogaturi, commoverint sese, atque insonuerint expresso, quod dandum erat, responso, ibidemque statuam stetit, quæ virga æneos lebetes pulsarit, hos ad moderatos ietus paulatim increpuisse, & numeris ligata responsa edidisse. Hæc Peucerus de Oracul. & Lucian. in Alestryon. In Cerealibus etiam sacris quercu coronabantur ad perpetuam accepti ab illa Dea beneficii memoriam, ut Virgilius libro primo Georgicor. scribit:

- - *Nec ante*

Falcem maturis quisquam supponat ar-
istis,

Quam Cereri tota redimitus tempora quer-
cu

Det. motus incompósitos, & carmina di-
cat.

Coronabantur enim in sacris, ut testantur hæc Oraculi Deiphici carmina, quæ Demosthenes in Oratione contra Midiam adducit:

Αὐδῶ: Ἐρχοῦνται ὅσοι Πανδίωνος
ἄστ

Ναίετε, καὶ πατρίοις νόμοις ἰθὺν ἐορ-
τάς,

Me-

Μεμνησθαι Βάκχοιο, καὶ εὐρυχάρου
καὶ ἀγχιᾶς

Ἰσάναι ὠραίων Βρομῶ χάριν ἄμμιγα
πάντας,

Καὶ κλισσᾶν βωμοῖσι κάρη σεφάνοις πυ-
κίσαντας.

*Impero vobis Erechides, qui Pandionis ur-
bem*

Colitis, & patriis legibus solemnia facitis,

Memores sitis Bacchi, & per latic vias

Solvatis passim Baccho grates omnes,

Coronate rite aras sacris coronis.

Sane in Apollinis sacro ex lauro corona erat; ut
Apollon. Rhod. l. II. Argon. scribit:

Ξανθὰ δ' ἐρεΐάμενοι δάφνη καλύπερθε
μέτωπα.

*Flava vero redimiti sunt lauro circa tem-
pora.*

In Herculis autem sacris corolla populea adhibeba-
tur. Maro l. V II. Æneid.

Populeis adsunt evincti tempora ramis.

Quoniam autem aliæ arbores DIIS aliis fuerunt
consecratæ, idcirco DIIS sacrificaturi varias etiam
coronas capiti imponebant, ut in Dionysiacis myr-
to, Veneri alias sacra, ut ait Timarchidus in l. de
Coronis, & Aristophanes in Ranis:

Πολύκαρπον μὲν τινάσσω
 Ἀμφὶ κρατὶ σῶ βρύοντα
 Στέφανον μύρτων.

*Fructiferam quidem quatiens
 Circa caput tuum virentem
 Coronam myrtorum.*

Memoriae prodidit Andratas Tenedius in navigatione Propontid. antiquos triplici ordine coronandi usos fuisse in sacris: cum alii capiti coronas superius imponerent, alii ad tempora usque deducerent, quidam vero ad collum usque detraherent. Non vero solum sacerdotes coronati erant in sacrificiis, sed & victimæ, * ut Ovid. l. VII. *Metam. testatur:*

- - *Feruntque secures
 Colla torosaboum, vineborum cornua vit-
 tis.*

Maro l. IX. *Æneid.*

Et

* Prius illud in opusculo quodam suo diligenter se probas se testatur Jo. Douglasus in Anal. N. T. Exc. LIV. cui iunge Braunium de Vestitu Sacerdotum Hebræorum p. 643. & Reinesium ad Inscriptionem XLI. p. 83. Posterius autem l.c. idem Douglasus ex antiquitate comprobavit. Confer in eandem rem, victimarum scilicet cornationem Jo. Saubertum de Sacrific. p. 386. Ouzelium ad Minut. p. 340. seq. Arndium in Miscell. Sacris p. 151. Lometierum in Epimenide p. 283. Cornel. Adams in Exercitat. Exegetic. p. 306. seq. & Jac. Goussum Victim. Human. P. II. p. 376.

*Et statuant ante aras aurata frouse iudeo-
cum*

*Candentem, pariterque caput cum matre
ferentem.*

Lucianus in Dial. de sacrif. Αἰὲς οὖν θύοντες το-
Φανίσαντες τὸ ζῷον, καὶ πολὺ γε πρότερον ἐξέτα-
σαντες εἰ εὐτελὲς εἴη. ἵνα μηδὲ τῶν ἀχρεῶν τι κα-
τὰς Φύλασι προσάγῃσι. τῶ θεμῶ; enimvero sa-
crificantes victimam coronant, multoquæ prius studio
perquirunt, num perfecta sit, ne quid inutile jugulens,
atque ad aram deducant. Et vasa coronata legimus
apud Maron l. III. Æneid.

*Tum pater Anchises magnum cratera co-
rona*

*Induit, implevitque mero, divosque voca-
vit.*

Oleum autem adhibebant in deprecationibus &
supplicationibus. Maro l. XI.

Velati ramis olea, veniamque rogantes.

Idem l. XII. Æneid.

*Paciferaque manu ramum prætendit oli-
va.*

Livius: Legati Locrensiū ramos oleæ velamenta
supplicium porrigentes. Idem l. IV. Dec. V. Sta-
tius l. XII. Thebaid.

- - *Supplicis arbor Olive.*

Idem:

*Ramos oleæ untaque precantis
Tradit.*

Apulej. Mil. III. Heliodor. l. IX. ἀθροίσαντες δὲ
πᾶσαν ἡλικίαν καὶ κλάδων εἰς ἱκατηρίαν ἀλάβων-
τες, κήρυξ τε καὶ δαΐδας ἀψάμενοι, id est, congre-
gantur igitur omnem aetatem & ramos ac supplicatio-
nem accipientes, candelas & faces proferentes.
Ὅσα autem priscis temporibus, ut Herodotus in
Terpsich. scribit, apud Athenienses duntaxat inve-
niebantur: εἶδοντο ὧν οἱ ἐπιδαυριοὶ Ἀθηναίους
ἐλαίην σφῆλαι ταμέεσσιν, ἰσότητος δὲ κεί-
νας νομίζουσι εἶναι. λέγεται δὲ ὡς ἐλαίαν ἔσαν
ἄλλοθεν γῆς εἰδόμεναι κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἢ Ἀθη-
νησι, id est, rogarunt igitur Athenienses Epidaurios,
ut sibi olivam cadere permitterent, cum maxime sa-
cras illas arbitrarentur. Ferunt enim, quod per id
tempus nullibi, nisi apud Athenienses, essent oliva.
Plutoni tamen oleum effusum esse in sacrificio, Ma-
rol. VI. Æneid. tradit:

*Tum Stygiō Regi nocturnas inchoat aras:
Et solida imponit taurorum viscera flam-
mis,
Pingue superque oleum fundens fumantibus
extis.*

Oleum enim pro vino in sacrificiis Plutonis adhibe-
batur: quippe sacra ejus non prorsus a superiorum
sacrificiis abhorrebant. Hinc addebatur ignis hu-
jus sacris, & illi delectæ cæsarum-victimarum par-
tes imponebantur comburendæ.

CAP. XXX.

Conversio in sacris. In lævum Celsa. Ad dextram locus interpretatur. Mos augurum. Ad Orientem conversi. Judaorum mos contrarius. Christianorum templum ad Orientem. Ob quam causam Elcai hereticus. Mos in lavacro sacro suscipiendo Græcorum.

NUmæ præceptum est, circumagas te, dum Deos adoras, sed eas cum adoraveris, inquit Plutarch. in Numa. Conversio adorantium simulacrum orbis mundi dicitur esse; quo magis videatur, qui adorat Deos, (quanto Orientem spectantibus templis averfus est ab ortu) eo se flectere: & mox se convertere ad Deum, orbem conficiens, & committens ex ambobus consummationem propriam. Plin. l. XXVIII. c. I. In adorando dextram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus, quod in lævum fecisse Galli religiosius credunt. Respiciebant etiam Orientem, Augur enim, ut Liv. l. I. V. C. habet: *Vbi prospexit in urbem, agrumque capto Deos precatus, regiones ab Oriente ad Occasum determinavit, dextras ad Meridicm partes, levassque ad Septentrionem dixit.* Callixenus Rhodius in rebus Alexandr. τοὺς μὲν ἐν κατοικουμένοις πρὸς τὴν ἡλίαν δυσμαὶς ἐναγίζομεν. τοὺς δὲ ἐρανίδας ὑπὸ τὴν ἑω τὴν ἡλίαν ἀνατελλόντων ἱερῶμεν, id est, *vita defunctis sane circa occasum Solis parentamus: at celestibus Dis aurora tem-*

*porc sub exortum Solis sacrificamus. Posidippushæc
scribit:*

Ἦρε δ' ἀνοιγόμενοι πρῶτον λάβου Ἡε-
λίου Φῶς,

Ναοὶ Λητοῖδαο καὶ Ἡ' Φαίσειο θεοῖο,

Priores autem cepere Solis lumen,

Delubra Apollinis & Vulcani Dei.

Cratius in Chirone:

Ἄγε δὴ πρὸς ἔω πρῶτων ἀπάντων
ἴσω,

Καὶ λάμβανε χερσὶ σχίνου μεγάλην,

Χέε τὰδε, τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν κρατήρων χέε.

*Age vero ad auroram primum omnium con-
siste,*

Et capere manibus juncum magnum,

Funde hæc: aquam e crateribus funde.

Orpheus in Hymn.

Ἦ ἰ χαίρει θνητῶν μερόπων μένος, οὐδὲ
τίς ἐστίν,

Ὅς Φεύγει τὴν σὴν ὄψιν καθυπέρτερον
οὔσαν,

Ἦ νῖκα τὸν γλυκὺν ὕπνον ἀπὸ βλεφά-
ρων ἀποσεισῆς.

Πᾶς δὲ βροτὸς γήθει, πᾶν ἔρπετόν, ἀλλά
τε Φῦλα

Τετραπόδων, πτηνῶν τε, καὶ εἰναλίῳν
πολυεθνῶν.

*Qua gaudet hominum mortale genus, nec
ullus est,*

*Qui fugit tuam faciem e fluctibus existen-
tem,*

Cum dulcem somnum ab oculis excutis.

*Omnis vero mortalis letatur, omne reptile,
ceteraque genera*

*Quadrupedum, natantium, & marinorum
animalium.*

Recte itaque Virgil. l. XII. Æneid. Reges sacrifican-
tes introducit, Orientem respicientes :

Illi ad surgentem converſi lumina Solem.

Servius utique nunc Solem orientem dicit, jamdudum enim dies erat, sed disciplinam ceremoniarum sequutus est. Ut Orientem spectare diceret eum, qui esset precaturus. Promachidas Heracleota, & Dionysius Thrax his verbis in l. III. Diareſeων differit: οἱ γὰρ ναοὶ τῶν παλαιῶν καὶ τὸν ἥλιον ὑπερκύψαντα εὐθὺς ὑποδεχόμενοι εἰώθεσαν, καὶ τὴν Φωτὸς εὐθὺς εὐπιπλάσθαι τῶν θυρῶν ἀναπνευσταίνων. ὅπερ καὶ τὰ ἱερὰ ἔρριζαν, id est, antiquorum enim templa exorientem Solem statim excipere solebant. & statim orto lumine fenestris ac foribus patefactis repleri, ubi sacrificia fiebant. Tempia enim Orientem spectari de-

bere docet Vitruvius Architect. l. IV. c. V. Mercurius Trismegistus in Asclep. c. XV. Sole etenim occidente cum quis Deum orare voluerit, illud debet intendere: sicut & Sole oriente in eum, qui Subfolanus dicitur. Et apud Judæos hic mos a Gentibus traductus erat. Ezech. c. VIII. v. 16. Et ecce juxta ostium templi Domini inter vestibulum, & altare erant quasi viginti quinque viri, quorum terga erant ad templum Domini & facies eorum ad Orientem, adorabantque Solem ad Orientem. Sanctum enim Sanctorum parte templi Judaici Occidentali collocatum erat. Ideoque præcepit Dominus per Moysen in Deuteronomio, ne more aliarum gentium contra Orientem, sed quoquo versum introirent contra templum, Deum orantes, ne viderentur Solem, ut facerent Idololatram, colere, teste D. Hieronymo. Nostra autem templa introimus ab Occidente Orientem versus, non solum quod Christus crucifixus Occidentem ab Oriente spectaret, atque ita ab adorantibus in Orientem quasi suspici posset, verum etiam quia ille Sol Justitiæ est, ut scriptum Malach. c. IV. v. 2. : *וְרָחַח לָכֶם יְרֵאֵי שְׁמִי שֶׁשָׁשׁ צַדִּיקִים* *exorietur autem vobis, o timentes nominis mei, Sol justitiæ.* Quia & ab ortu Solis ut idem Propheta, c. I. v. 11. tradit usque ad occasum magnum erit nomen Jehovæ in gentibus, & in omni loco suffimentum affertur nomini ejus, & purum munus. Et sicut fulguris ab Oriente in Occidentem motus, Matth. c. XXIV. vers. 27. ita magno illo, quem expectamus, die, erit adventus filii hominis. Clemens

mens Alexandr. l. VII. Strom. Licet ergo ne voce quidem emittere orationem, sed solum quicquid est intrinsecus spirituale intendere in vocem, quae mente percipitur, per indivulsam ad Deum conversionem. Quoniam autem dies naturalis imago est Oriens, illinc quoque lux augetur, quae primum illuxit ex tenebris, sed etiam iis, qui volunt autur in ignorantia, exortus est dies cognitionis veritatis, ea ratione quae Sol in Oriente, matutino, nempe Orationes. Unde etiam quae erant ex templis antiquissima respiciebant ad Occidentem, ut qui stantes vultu conversi ad imagines, doceantur versi ad Orientem. Dirigatur oratio mea tanquam incensum in conspectu tuo, elevatio manuum mearum, sacrificium vespertinum, vjunt Psalmi. Justin. Martyr. Respons. CXVIII. Quandoquidem apud nos nos praestantissima quaeque ad honorem & venerationem Dei destinamus: opinio autem hominum praestabilior est Oriens aliis creaturae partibus: eam ob rem praecationis tempore, vultu ad Orientem omnes convertuntur: perinde atque dextra manu in nomine Christi nos consignamus, qui sigillo tali indigens, eo quod praestare sinistra putetur, quamvis positura, non natura, ab illa differat. Haud aliter & Oriens ut praestantior creatura pars ad Deum adorandum est designata. Et quia ad Orientem spectantes, praecationes peragimus, non id Prophecticis & Apostolicis adversatur vocibus. In omni enim loco existit Oriens praecantibus. Tertullian. in Apologet. c. XVI. Ad Orientem suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis: capite nudo, quia non erubescimus, denique sine moni-

tore, quia de pectore oramus. Origen. in Num. Homil. V. *Quid genua flectimus orantes, & quod ex omnibus partibus cæli ad solam Orientis plagam converſi orationem fundimus: non facile cuiquam p̄ oratione compertum.* Hinc Elxai hæreticus, ut Epiphanius adverſ. Offen. ſcribit: prohibuit ſectatoribus ſuis, ne ad Orientem reſpicientes precarentur: ſed ex omnibus orbis partibus ad Hieroſolymam converſos orare voluit, ne forſitan Chriſtianorum Orthodoxorum ritum imitarentur, quibus minime aſſentire volebat. Præter hoc conſule Damascenum de Orthodox. fide lib. IV. c. XIII. & Dionyſium Areopagitam in Cæleſt. Hierarch. cap. II. ubi qui ſacro lavacro ſuſcipiendus eſt, Diabolum Occidentem verſus ter ſolemni ritu, & quæ ſunt ejus regni ejurat, ac ſtatim Chriſtum in Orientem adorat.

CAP. XXXI.

Viſtimæ homines. A Druidis maſtati. Nec Cæta ſoli, ſed etiam cætera nationes ritu hoc delectabantur. Carthaginenſes, Phœnices. Vnde origo immolationis puerorum apud Phœnices. Μυροϋνης. Ἰεῦδ. Idolum ventriloquum. Græci. Diana Tau-rica. Plinius correctus. Romani τερροδοϋτας ſtudioſi. Dii ipſi homicida. Homines in ludis Circeſibus feris objecti. Germani boſium capita cuſtodiebant. Coria humana. Domibus affixa. Idem mos apud Orientales. Ritus in conſciendis Teraphim. Statuæ Astrologica. Spiritibus plena. Modus

aus conficiendi. Memnonis statua canora. Sylvester II. caput fudisse scribitur, quod responsa daret. Hostia sacrilegis in usu. Ex H. Cardano. Conjectura in loc. 11. Reg. c. III. Mos evocandi numina tutelaria. Iepbiba votum examinatur. Votum duorum membrorum. Primogeniti non mactabantur. Iepbiba filiam non immolavit. Calebs mansit. Michathis Glyca opinio refellitur.

Sacrificia autem procurabantur a Druidis, qui victimarum loco homines * mactabant, ferali quodam ritu. *Strab. l. IV. Hominem divinationi destinatum in tergo ferientes, ex ipso impatientiae afflictaeque modo vaticinium capiebat. Idem l. VII. de Cimbris: dissecto ventre captivorum ex intestinis victoriam interpretabantur. Diod. Sic l. V. Bibl. Hominem immolatum supra transversum petoris*

- * De barbaro hoc homines immolandi more apud varias gentes recepto vide Jo. Lomeierum de Lustrat. c. 22. Jo. Meurfium in Cypro L. I. cap. 8. & 22. Petr. Dan. Huetium in Alnet. quaest. p. 278. Jo. Freinshemium ad Flori III. 4. n. 2. & Curtii IV. 3. 23. Phil. Cluverum German. antiq. p. 250. sq. Steph. Jo. Stephanium ad Saxonem. Grammaticum p. 92. sq. P. Francii Nazianz. p. 230. sq. Jac. Goussum in opere duos in Tomos diviso, quod inscribitur Victimae Humanae, Groning. 1675. 12. Jo. Jónsenii s. Jónsi tractat. de ἀθυσωθυσία gentilium, Hamb. 1654. 4. Michael. Hertzii Exercitat. de Victimis Humanis, Erfurt. 1660. 4. Ebristiani Henr. Barsholi Diss. de ritu sacrificandi homines apud Ethnicos. Hafn. 1704. 4. Jo. Poterum Archæolog. Gr. p. 230. & Petr. Possinum libro secundo de ἀθυσωθυσία. c. 9. & 10.

Etoris septum enic ferunt; quo cæso, prolapsoque, tum e calu & convulsione membrorum; tum e cruoris fluxu, quid eventurum sit, prælagiunt. *Et ex longa vetustatis observatione hoc apud eos fidem invenit. D. Cæs. l. VI. Bell. Gall.* Natio est omnis Gallorum admodum dedita religionibus; atque ob eam causam, qui affecti gravioribus morbis, quique in præliis, periculisque versantur, aut pro victimis homines immolant, aut se immolatuos vovent, administrisque ad ea sacra Druidibus utuntur: quod pro vita hominis, nisi vita hominis reddatur, non posse Deorum immortalium numen placari arbitrantur; publiceque ejusdem generis habent instituta sacrificia. *Lucan. l. I. Phars.*

*Et quibus immitis placatur sanguine cæso
Theutates, borrensque feris altaribus
Hesus,*

Et Tharamis Scythica non mitior ara Diane.
Plin. l. XXX. c. 1. Cn. Cornelio Lentulo. P. Licinio Crasso Coss. Senatusconsultum factum est, ne homo immolaretur: palamque in tempus illud sacra prodigiiosa celebrata. Gallias utique possedit, & quidem ad nostram memoriam. Tacit. l. i. Ann. lucis propinquis barbara ara; apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactaverant. L. XIV. Ann. nam hominum fibris consulere Deo fas habebant. in l. de Mor. Germ. humanis quoque hostiis litare fas habent. Ibidem: cæso publice homine celebrant barbari ritus horrenda primordia. *Lucan. l. III. Phars.*

sed

- - *sed barbara ritu*

*Sacra Deum, structa sacris feralibus ara,
Omnis & humanis lustrata cruoribus arbor,*

Tertullian. in Apologet. c. IX. *Major atas apud Gallos Mercurio profecatur.* Lactant. l. I. c. XXI. *Galli Hefum & Theytatem humano cruore placabant Deos.* Procop. l. XI. de bello Goth. ait, Francos etfi Christum jam colerent, humanis tamen ad suum ævum hostiis usos. Ditmarus l. I. Normannos & Danos quotannis mense Ianuario DIIS suis immolasse. XCIX homines, totidem equos cum canibus & gallis scribit. De Gothis & Sueonibus vid. Iohan. Magn. lib. I. cap. X. De Scythiis, qui Germani & Celtæ, hæc scribit Herodotus in Melpomene: *ἄνδρων ἀνδρα ἕνα θύσει τρέπω εἰ τῶ αὐτῷ ὧ καὶ τὰ πρόβατα, ἀλλ' ἐτεροῖα. ἐπειὴ γὰρ οἶνοι ἐπισπίσσωσι κατὰ τῶν κεφαλῶν, ἀποσφάζουσι τὰς ἀνθρώπους εἰς ἀγγύη, id est, quoscunque ex hostibus vivos ceperint, singulos e centum hominibus delugunt, quos non eodem modo, quo pecudes mactant, sed longe diverso. ubi enim vinum in capita effuderunt, homines in quoddam vas jugulant, sanguinem eorum colligentes.* Nec Germani solum ferales hosce ritus, victimasque nefandas in sacrificia offerebant, aut exercebant, sed & reliquæ gentes. Pelasgi enim cum aliquando peste afficerentur, voverunt optima, quæ nascerentur se DIIS suis consecratos: mox facti voti compotes non reddiderunt, quod promiserunt, preciosis retentis, ut Dion. Halicarn. l. I. scribit;

bit: εισηγησάμενον δέ τινος γνώμην, τὸν Θεὸν ἐπίεσθαι, εἰ αὐτῷ φίλον ἀνθρώπων δεκάτας ἀπολαμβάνειν, πῦμπυσι τὸ δεύτερον θεοπρόπως καὶ ὁ Θεὸς ἀνείλεν ἕτω ποιεῖν, id est, *sententiam ferente quocumque Deum esse interrogandum, an sibi gratum esset hominum decimas persolvi, rursus sciscitatum mittunt; quibus respondit oraculum ita esse faciendum.* Lactant. l. I. c. XXI. Div. Instit. refert Carthaginenses * Saturno humanas hostias solitos immolare, & cum victi essent ab Agathocle Rege Siculorum, iratum sibi Deum putavisse, itaque ut diligentius piaculum solverent, ducentos nobilium filios immolasse. Quibus filii non erant, ut Plutarch in l. de superst. adfert, emebantur ab aliis immolandi. Dionys. Halicarn. l. I. λέγουσι δὲ καὶ τὰς Θυσίας ἐπιτελεῖν τῷ Κρόνῳ τὰς παλαιάς, ὡς περ ἐν Καρχηδόνι, τῶς ἢ πόλις δίδυμις, καὶ παρὰ Κελτοῖς εἰς τὸδε χρόνον γίνεται, καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τῶν ἐσπερίων ἔθνῶν, ἀνδροφόνως, id est, *sama est antiquos Saturno, veluti Carthagine, antequam urbs everteretur, & ut fit apud Celtas hoc etiam tempore, & in alijs nonnullis locis apud Hesperias nationes, sacra facere solitos, in quibus homines caderentur.* D. Athanas. in Orat. adversus Gentes: Φοίνικας καὶ κροῦτες τὸν Κρόνον ἐν ταῖς τεκνοθυσίαις ἐθέσκουσιν. Diad Sic. XX. Saturnum praeterca sibi adversum esse causalantur, quod, cum superiori tempore filiorum

* De ἀνηρωποθυσίᾳ Carthaginensium consule Hng. Gretium ad Deut. XIX. 10, & Howardreichium in Carthagine p. 180-191.

rum præstantissimi. o. huic Leo sacrificarent, pueros
 deinde clam emptos & enutritos ad sacrificium mit-
 terent. Et habita inquisitione, subditissimi nonnulli ex
 immolandis sunt reperti. His animo perpensis, cum
 & hostes ante urbem castra habere cernerent, religio
 injicitur, quasi patritos Deorum honores abrogassent.
 Errata igitur illa, ut absque mora corrigant, ducen-
 tos ex præcipua. delectos nobilitate pueros sacrificio
 publico immolant. Alii etiam criminationibus obno-
 xii, non pauciores trecentis sponte se offerunt. Iustin.
 l. XVIII. hist. quippe homines, ut victimas immola-
 bant, & impuberes (qua ætas etiam hostium misericor-
 diam provocat) aris admovebant: pacem sanguine
 eorum exposcentes pro quorum vita Dî rogari ma-
 xime solent. Vide plura de his apud Euseb. de
 præp. Evang. l. IV. Cyrill. advers. Julian. l. IV. Mi-
 nut. Felic. alios. Horrendi autem illius sacrificii ori-
 ginem, si investigamus, ab Abrahamo deducendam
 esse manifestam erit. Tradidit enim Porphyrius (ut
 Euseb. l. I. & IX. de præpar. Evang. scribit) Sa-
 turnum, quem Phœnices Israël nuncupabant, ut ex
 Iustino l. XXXVI. patet, Regem Phœnicie vetustis-
 simum, ut regnum suum ab imminente summo belli
 periculo liberaret, superosque propitios haberet,
 unicum (ἄριστος) quem ex Anobreta susceperat
 filium regio ornatu ac fastu constructam super
 aram immolasse. Quo exemplo nefaria posteritas
 non rite intellecto usa est. Quis enim ἄριστος ille,
 nisi Isaac, quem Porphyrius & Philo Byblius Ieoud
 dicunt. & Gen. c. XXII. v. 2. Isaac vocatur
 בְּנֵךְ אֱתֵיחִידךָ, id est, filius tuus unicus tuus. Sa-

ne Iehud facile in Ieoud transire poterit. Ac Alexander Polyh. sacrificium illud Abrahami amplissime describit, & quos ex Chetura liberos sustulit. Et Melo contra Iudæos; Abrahamum duas uxores habuisse narrat: ex una & ea quidem Ægyptia XII. liberos suscepisse, inter quos divisa Arabia; quæ ipsius tempore duodecim Regibus parebat. Ex altera & quidem Chaldæa, unicum nomine Isaac. Hecataeus etiam Abderita, diu in Iudæa versatus, librum de vita Abrahami conscripsit. Said tamen Aben Batrich Seruchi ævo nefandum hunc ritum ortum fuisse tradit: Dæmonii scilicet ventri loqui, seu ex demortui parentis, qui ut numen colebatur, imaginis sacræ ventre, (id est, *من حوق الصم* ex idoli ventre, uti ejus verba sunt) loquentis jussu. Atque exinde, addit, cæperunt homines *ولحون*

للشياطين immolare filios suos Dæmonibus. Sed & apud Græcos similis erat mos. Genitus enim placabatur virgine cæsa, ut Pausanias in Eliacis refert: Quo tempore unus ex Vlyssis focis a Temessensibus cæsus fuit, illos jussos fuisse per aspidas patriæ calamitates unam ex Virginibus, quæ esset formosissima, vovere quotannis manibus ejus focii Vlyssis. Sed & apud Arcadas, ut Hecataeus Miles. l. II. Genealog. scribit: *οἱ πάντες ἀσεβεία καὶ ὑπερθεωρία ἐνίκων. ὁ δὲ Ζεὺς χερνήτη εἰκαδικῆς προαγίνεσαι αὐτοῖς ὅν αὐτοὶ καλίσσας ἐπιζήνι ἕνα τῶν ἐχωρίων παυδαρίων σφάτιζαντες, καὶ τὰ σπλάγχνα συμμίζαντες, παρέθεντο τῇ*

τῆ τραπίδι, id est, *Omnium igitur horum admirabilis erat improbitas, & temeritas: siquidem vel Iovi in pauperem operarium verso, quem ipsi in hospitium invitaverant, dicuntur unum ex indigenis infantibus jugulasse, & ejus intestina Iovi cum aliis commista epulanda in mensa apposuisse* Et notum est Dianæ sacrificium in Aulide, quod Deorum jussu factum. Maro l. II. Æn.

*Suspensi Eurpylum scitatum oracula Phœbi
Miserimus, isque adytis hæc tristia dicta re-
portat:*

*Sanguine placatis ventos, & virgine casta,
Cum primum Iliacas Danaï venistis ad oras.*
Lucret. l. I.

*Religio pæceteris scelerosa atque impia facta,
Aulide quo pacto Triviai virginis aram
Iphianassai turparunt sanguine sæde.*

Phanodemus tamen in reb. Attic. scribit: Iphigeniam non immolatam fuisse, sed Dianæ misericordia in ursam versam. Nugæ. Diana autem Taurica placabatur etiam casto hospite, ut Euripid. in Iphig. Taur. scribit:

Τὰ τῆς θεοῦ δὲ μέμφομαι σοφίσματα,
Ἥ τις βροτῶν μὲν ἦν τις ἄφηται φόνου,
Ἥ καὶ λοχεΐας, ἢ νεκροῦ θύγῃ χερσῶν.
Βωμῶν ἀπέργει μυσαρὸν ὡς ἡγούμενον,
Αὐτὴ δὲ θυσίαις ἤθεται βροτοκτόνοισι.

*Dee vero non probo sententiam,
 Quae si quis mortalium se polluerit cade,
 Vel adulterio, vel mortuum attingendo,
 Ab aris suis ceu profanum arces,
 Ipsa vero sacrificio gaudet casi hominis,*

Romanos tamen ab hoc terali ritu puros fuisse, Plin. l. XXX. c. I. innuit: *non satis estimari potest, quantum Romanis debeatur, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimum erat; mundo vero etiam saluberrimum.* Sed fabulae hae. Quippe Saturno caele sunt humanae hostiae, ut versus hic oraculi innuit:

*Καὶ κς Φχλὰς Κροῖδη, καὶ τῷ πατρὶ πίπτει
 Φῶτα.*

Et capita Saturnio, & Patri mittere capita.

Tertullian. in Apolog. c. IX. *Ecce in illa religiosissima Aeneidarum urbe piorum est Iupiter quidam, quem lucis suis humano proluunt sanguine.* Lactant. I. I. c. XXI. *feralis hic ritus similiter diu apud Italos stetit, qui Latialem Iovem & Saturnum humana placabant hostia.* Tertullian. in Apolog. c. IX. *Cum propriis filiis Saturnus non pepercit, extraneis utique non parcendo perseverabat, quos quidem ipsi parentes sui offerebant, & libenter exponebant: & infantibus plaudebatur; ne lacrumantes immolarentur: & tamen multum homicidio parricidio differt.* Quintilian. declam. CCCXXIV. *in pestilentia responsum est, virginem immolendam; sorte ductam pater virginem negavit, magistratus immolavit, non sinebatur pestilentia, iterum sortiti sunt, altera immolata*

lata est. Nec mirum hos ritus in sacris tuisse: quippe Di illorum & parricidæ, & adulteri, & homicidæ, & sædisfragi & pejores quidem pessimis hominibus, ut passim ex Veterum Historicorum etiam scriptis cognoscitur: Idcirco & crudelissima facta perpetrabant, Deorum facinoribus allekti, ut stupro eos & sanguine propitios redderent. Cujus crudelitatis non-levis nota est in lege quadam XII. tabularum, qua debitor, qui solvendo non erat, vivus a creditoribus dividebatur, & quisque partem sibi ex diviso vendicabat: ut A. Ge. lius l. XX. c. I. scribit: *Æris confessi, rebusque jure judicatis XXX. dies justi sunt, post deinde manus injectio esto, in jus ducto, ni judicatum fecit, aut qui pseudo eo jure vim dicit, secum ducito, vincito aut nervo, aut compeabus XV. pondo, ne minore, aut si volet majore vincito: si volet, suo vivito, ni suo vivit, qui eum vinetum habebit, libras farris indies dato, si volet plus dato: In vinculis LX. dies habeto; Inter eos dies trinis nundinis continuis ad prætorē in contumeliam ducto, quantæque pecuniæ judicatus erit, prædicato. Tertius autem nundinis (si interea pænis non sit) capitis pænas dato, aut trans Tyberin peregre venum ito, & si plures forent, quis reus esset judicatus, tertius nundinis partes secanto, si plus minusve secuerunt, sine fraude esto.* Et in spectaculis, in circis, in theatris passim homines a feris lacerabantur in honorem Dei illius, cui ludi dicati erant. Graviter Salvianus l. VI. reprehendit, & taxat perditos hos mores. „ In spectaculis, inquit, primum deliciarum genus est: mori homines, impleri ferarum alvos humanis carnibus,

eum circumstantium voluptate, & conspicientium
 lætitia. Atque ut hoc fiat, orbis impendium est.
 Adeuntur loca abdita, lustrantur invii saltus, per-
 agrantur sylvæ inexplicabiles: & ut devorari possint
 homines, non licet naturam rerum aliquid habere
 secretum. *Tertullian. cap. IX. in Apologet.* Nobis
 vero semel homicidio interdicto, etiam utero con-
 ceptum, dum adhuc sanguis in hominem distillatur,
 dissolvere non licet. Hodie istic Bellonæ sacratus san-
 guis de femore proficisso in palmulam exercitus sui-
 datur antesignanis. Item illis qui munera in arena
 noxiorum jugulatorum sanguinem recentem de ju-
 gulo decurrentem, exceptum avide sibi comitali
 morbo medentes hauserunt. Vbi sunt item illi, qui
 de arena ferinis obsoniis cœnant? qui de apro, qui
 de cervo petunt? Aper ille, quem cruentavit, col-
 luctando depressit, cervus ille in gladiatoris sangui-
 ne jactavit: ipsorum urforum alvei appetuntur, cru-
 ditantes adhuc de visceribus humanis. Ructatur
 proinde ab homine caro pasta de homine. Hæc qui
 editis, quantum abestis a convivii Christianorum?
 minus autem & illi faciunt, qui libidine fera huma-
 nis membris inhiant; quia vivos vorant? minus
 humano sanguine ad spurcitiem consecrantur, quia
 futurorum sanguinem lambunt? non edunt in-
 fantes plane, sed magis puberes. Erubescat error
 vester Christianis, qui ne animalium quidem sangui-
 nem in epulis esculentis habemus, qui propterea
 quoque suffocatis abstinemus & morticinis, ne quo-
 modo sanguine contaminemur, vel intra viscera se-
 pulcra. Denique inter tentamenta Christianorum
 botu-

botulos etiam cruore distentos admovetis, certissimi scilicet, illicitum esse penes eos, per quod exorbitare nos vultis. De hoc vid. Actor. cap. XV. i. Corinth. cap. VI. Dan. cap. I. Hieronym. adv. Iovinian. lib. II. Nomades & Troglodyta, & Scytha, & Hunnorum nova feritas, sen. crudis vescuntur carnibus Porro Ichi hyo; bagi gens errans in littore maris rubri, super Petras Solis calore fervens, assant pisces, & hoc solo alimento victitant. Sarn. at. Q. a. i. Van. ali. & innumerabiles alie gen. e. equorum * & vulpium carnibus delectantur. Quia loquor de caeteris nationibus, cum ipse acole scenibus in Gallia re. erim. Scotos, gentem Bruannicam humanis vesci carnibus, & cum per sylvas porcorum greges & armentorum, pecudumque reperiant, pastorum nate, & feminarum papillas solere abscindere, & has sola ciborum delicias arbitrari. Petronius Arbiter in Satyr scite suorum popularium impietatem taxat:

Quaritur in sylvis Mauri fera, & ultimus

Ammon

Afrorum excutitur, ne desit bellua dente

Ad mortes preciosa suas; premit advena
claffes

Tigris, & aurata gradiens veclatur in
aula,

Vt bibat humanum populo gaudente cruo-
rem:

N n 4

Hcu

* Carnaequinæ usus olim in deliciis fuit habitus, uti ex antiquis Scriptoribus probat Cel. Kyslerus in Antiq. Sel. Sept. & Celt. p. 332. sq.

Heu pudet effari, perituraque prodere fata.
 Prisci autem Germani hostium etiam capita conde-
 bant odoribus, ut Strabo l. IV. refert; eaque pere-
 grinis ostendebant, nec tantidem auri redimi digna-
 bantur. Et praelia decedentes cervicibus equorum
 hostium capita suspendunt; eaque domum delata,
 ut sint spectaculo, postibus affigunt. Herodot. in
 Melpom. *Sunt quoque nonnulli Scytharum* (hi nempe
 Germani) *qui coria hæc humana, tanquam bruto-
 rum consuunt, quibus pro amiculis utantur. Multi et-
 iam caesorum hostium manus dextras cum unguibus
 excoriant, iisque opercula phætrarum integunt. Est
 autem inter omnia coria humanum fere & crassum
 maxime, & candore splendidum. Multi etiam to-
 zos homines excoriatos, & super ligna extentos super
 equos circumferunt.* Diod. Sic. lib. V. Bibl. *Trun-
 cai a hostium capita equorum collis suspendunt, spolia
 hostium sanguine polluta famulis velut in triumpho
 preferenda tradunt, ipsique victoriam hymnum
 orantes decantant. Et has manubiarum primitas
 quasi non secus atque feras a se trucidatas, vestibulis
 domorum affigunt. Nobilissimorum capita a hostium
 cedrino peruncta diligenter in arcis servant & ho-
 spitibus ostentantes, gloriantur quod majorum ali-
 quis, vel parens suus, vel etiam ipse, magnam licet
 pecunia vim pro hoc capite mutare noverint; ut har-
 baram hoc pacto animi magnitudinem ostendant.*
 Tac. l. I. Ann. *adjacebant fragmina telorum, equo-
 rumque artus, simul truncis arborum antefixa ora.*
 S. Ruf. Festus in Breviar. *multa de savitia Scordi-*

scorum fabulosa memorantur, quod hostias captivorum DIIS suis aliquando libaverint, atque sanguinem humanum in ossibus capitum potare sint soliti. Mos etiam hic feralis apud Orientales invaluerat. Sic enim Elias in Thisbi refert ex Capitul. R. Eleazaris: *Mactabant hominem primogenitum, cujus caput torquendo prae scindebant, vel ungue secabant; Caput vero abscissum sale & aron. atibus condiebant, scribebantque super laminam auream, nomen spiritus immundi, qua supposita capiti ejus, ponebant illud in pariete, incendentes coram eo candelas, & adorantes coram eo. Atque cum istiusmodi loquutus fuit Laban. Labanis autem DII vocabantur* תרפין * Gen. XXXI. v. 9. Sic enim inquit ille: *cur furatus es Deos meos? Quidam tamen putant, non fuisse caput humanum, sed statuam humana forma factam ab Astrologis, ut caelestis influentiae capax futura praediceret, ut R. D. Kimchi, & R. Abenefra, notant. R. M. Ben-Maimon in More Nebochiml. III. c. XXX, sic ait: & edificaverunt palatia, & posuerunt in eis imagines, & dixerunt, quod splendor potentiorum stellarum diffundebatur super illas imagines, & loquebantur cum hominibus, & annuntiabant eis utilia. Loquutas enim fuisse Zachar. X. v. 2. scribit: Teraphim locuta sunt vanitatem, & divini viderunt mendacium. Modum vero conficiendi & Teraphim tradit author Carpi,*

N n §

quod

* De Teraphim varias variorum observationes collegit Cl. Petr. Zornius in Biblioth. Antiq. & Exeget, T. I. p. 138-154.

quod vulgus Ptolomæi centiloquium vocant. c. IX.
 τὰ ἐν τῇ γενέας καὶ Φθορᾷ εἶδη πάχει ὑπὸ τῶν
 Ἑρηνίων εἰδῶν. διὰ τὸ τοῦ χρόνου τέτοις οἱ σοφισμα-
 τικοὶ τὰς ἐπιβάσεις τῶν ἀέρων σκοπῶντες
 ἐπ' αὐτὰ, id est, vultus hujus seculi sunt subjecti vul-
 tibus caelestibus, & ideo Sapientes, qui Imagines fa-
 ciabant Stellarum, introitus in caelestes vultus inspicie-
 bant, & tunc operabantur quod debebant. Arabs
 Haly Abra Rodoan ad hunc locum sic scribit:
 „In hoc Capitulo vult Profemæus multa Imaginum
 „secreta patefacere, & vultus, quos in hoc seculo
 „esse dixit, sunt species Animalium, & species Plan-
 „tarum; & ideo dicit, quod omnibus istis speciebus
 „dominantur sibi vultus consimiles in Cælo manen-
 „tes. Verbi gratia: Scorpio cælestis terrenis Scor-
 „pionibus dominatur, & cælestis serpens terrenis
 „Serpentibus, & Sapientes Imaginum inspiciebant
 „quando Planeta sub radiis Solis egrediebatur, &
 „ingrediebatur hos vultus, eumque in Ascendente
 „ponebant; & vultum, quem intrabat, sculpebant
 „in lapide, & miscebant cum eo alia ad hæc necessa-
 „ria, faciebantque cum eo ex aptatione vel destru-
 „ctione quod volebant, & vis illa in lapide multis
 „temporibus durabat.“ Refer hic statuas illas ar-
 „genteas adversus Barbarorum incursum in confiniis
 „Thraciæ & Illyrii positas, & sub Constantio Imp.
 „repertas, quorum mentionem facit Olympiodorus
 „apud Phot. Cod. LXXX. Nec Memnonis statua
 „alia erat, cujus mentionem facit Lucian. in Pseu-
 „do Phil. Statua illius nempe, quæ fuit in templo
 „Serapidis in Ægyptiis Thebis erecta sponte sua,
 cum

cum radiis Solis tangeretur, suavem sonum emittebat, atque nescio quid lacrymabile sub Solis occasum, cum matris adventu lætari, tristari, discessu putaretur. Tac. l. I. I. Annal. Memnonis faxea effigies, ubi radii Solis icta est, vocalem sonum reddens. Strabo l. XVII. *Se Thebas*, scribit, *aliquando in Ægyptum contendisse, ubi duo altissimi erant colossi ex integris lapidibus inter se propinqui, quorum alterius superiores partes jam corruerant ob terræ motum: hujus pars illa quæ reliqua erat super base, circiter horam primam, ut inquit, sonum emisit haudquaquam magnum ingenti præsentē multitudine.* Sic enim erat artificiose in ipsa base incisa. *Leses Chil. VI. hilt. XLIX.* Cippum ait vocatum fuisse Memnonem, ab Ægyptiis, & columnam rubri varii lapidis fuisse, quæ sonum illum emitteret: *latum quidem per diem, quia lætaretur matris præsentia, at lugubrem per noctem, quia doleret illius discessu.* Consule etiam Suidam in Memnone, qui pluribus hæc tangit. Harum statuarum etiam meminit Hermes Trismegistus in Asclepio: *Ita Humanitas semper memor humane nature & originis suæ in illa Divinitatis imitatione perseverat, ut sicut pater ac Dominus ut sui similes essent, Deos fecit æternos; ita Humanitas Deos suos ex sui vultus similitudine figuraret.* Statuas dicis ô Trismegiste? Statuas ô Asclepi, videsne quatenus tu ipse diffidas? Statuas animatas sensu, & spiritu plenas, tantaque facientes & talia. Statuas futurorum præscias, ea quæ forte omnis Vates ignoret, in multis & variis rebus prædicentes, imbecillitates hominibus facientes, easque cu-

ran-

rantes, tristitiam lætitiãque pro meritis. Pontifex etiam M. Sylvester 11. alio nomine Gerebertus dictus, Episcopus primum Rhemensis, deinde Ravenn. Archiepiscopus, & postea P. M. a Saracenis Magiam edoctus, statuæ caput sibi conflavit, quod oracula ederet. G. Malmesburiens. de Gestis R. Anglor. lib. XII. cap. X. de Gereberto fama dispersit, fuisse sibi statuæ caput, certa inspectione syderum; cum videlicet omnes Planetæ exordia cursus sui meditarentur, quod non nisi interrogatum loqueretur, sed Verum vel affirmative vel negative pronunciaret. Verbigratia, cum diceret Gerebertus, ero Apostolicus? responderet statua: Etiam. Moriar antequam cantem missam in Jerusalem? non. Deceptus tamen fuit ambiguitate responsi. Responderat enim effigies, ut si caveret Hierusalem, diu se victurum. Imprudens Sylvester statuit Hierosolyma urbem Judææ non adire, sed cum in æde sanctæ crucis dicta in Hierusalem, quarto demum post anno rem divinam faceret, oraculi statim memor, fato moriturum se cognovit. Hæc Polydor. Virgil. l. V. c. VIII. Ex luto etiam ejusmodi quid Oxoniæ factum refert Cl. Seldenus in Synt. cap. 11. de DIIS Syris, & quædam, quæ etiam nunc memorantur, fuisse loquutum sub Richardo II. tradunt. Et Joannes Govveris Poëta Cl. in Confessione Amantis Robertum Lincolniensem antistitem sub Henrico III. Magicum opus simile aggressum, haud accurate satis momento temporis observato, frustra fuisse, scriptum reliquit. Hieron. Cardan. l. XIX. de subtil. capitis etiam cujusdam

dam meminit, cujus formam & ritum mysticum pluribus tradit. Quoties veneficus ille rem non divinam, sed diabolicam facturus esset, depromebatur profanis manibus; cæleste mysterium, atque estramentis erutum nudatumque exponebatur. Filia puella, neque dum virum passa, ensem nudum manu sublata tenebat, quod id muneris, nisi a virgine obiri rite non posset, mucronem in sacrum illud corpus intentans, scilicet minitanti similis. Tum caput quoddam proferebatur, ex nescio qua materia, triplici facie cælatum; nempe monadem illam triformem, & triadem uniformem repræsentans. Id novies reducto ambitu cingebatur. In hoc mille figuræ Thau, inauditis angelorum nominibus inscriptæ: postea totidem ambitus cacodæmonum horrendis vocabulis distincti. His ita compositis maleficus antistes explicitis libris, execratur illis precibus, Hecate dictante, primum adorandam triadem & angelorum quamplurimos suo quosque choro: deinde cacodæmonum sexcenta nomina citat; neque finis donec dæmon ille præsto sit, præfensque vocanti respondeat. Hætenus ille. Sed ad mactationem illam hominum redimus. Erat autem hæc etiam apud alias gentes usitatisima, ut ex infinitis S. Scripturæ locis apparet, & præsertim 11. Reg. c. III. v. 27. ויקח את־בנו הכבוד אשר־יסלך תחתיו ויעלהו על־רוח על־החמה ויהי־קצף גרוה על־ישראל ויסעו מעליו וישבו לארצו: *Sed cepit filium ejus primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, & obtulit holocaustum super murum ipsum: unde*

unde exstitit fervor magnus contra Israëlitas : quare profecti ab eo reversi sunt in regionem suam. Ex hoc apparet apud Orientales etiam evocandi ritum in usu fuisse : namque Moabitarum Rex in fumis an, ustitis regni sui constitutus filium immolat, adductus religione, nescio qua, ut evocaret Deos hostium tutelares. Constat enim, ut Macrobius lib. III. Saturn. cap. IX. refert, omnes urbes in alicujus Dei esse tutela, moremque Romanorum arcanum & multis ignotum fuisse, ut cum obsiderent urbem hostium, eamque jam capi posse considerent, certo carmine evocarent * tutelares Deos : ** quod aut aliter urbem capi posse non crederent : aut etiam si posset, nefas existimarent Deos habere captivos. Carmen autem evocatorium idem tradit eodem capite ; quod vide. Et Decius Mus Cos. se pro Romanis legionibus devovit, ut Livius l. VIII. refert :
Con-

* De evocatione Deorum ejusque ritu lege *Ant. Borremansum* Vesper. Gorinchem. p. 51. seq. *Jo. Lomeirum* de Lustrat. Cap. IV. p. 35, & 39. seq. *Andream Cirinum* Libro de Veteri Roma Cap. IV. T. II. Theaur. *Sallengr.* p. 54. seqq. & *Jo. Gu. Bergerum* Diss. II. de Evocatione Deorum ex oppidis obiectis, Vitemb. 1714. & 1715. 4.

** De Diis Tutelaribus Veterum Gentium vid. Dissert. erudita *Jo. Georg. Neuscheleri*, quæ prodit Lugd. Bat. 1719. 4. Eorum simulacra ante urbem in portis saepe olim locata fuisse ex veteribus constat. Confer *Eschylum* in Septem contra Thebas v. 170. & *Lycophronem* v. 356. ibique *Meusium & Porterum*, tum vero *Ezech. Spanhemium ad Callimachi* hymnum in Pallad. p. 591. nec non *Elsnerum* Obs. S. p. 425. Sinenses hodieque simulacrum Deum imponere iis, testis *Gonzalus de Jozza* de Sinensium moribus l. II. c. II.

Conspectus jam devotus DIIS Manibus, ab utra-
 que acie aliquanto augustior humano visu, sicut
 celo missus, piaculum omnis Deorum iræ, qui pes-
 stem a suis averfam in hostes ferret. Ita omnis ter-
 ror, pavorque cum illo latus, signa primo Latino-
 rum turbavit: deinde in totam penitus aciem per-
 vasis. Evidentissimum id fuit, quod quæcunque
 equo invehctus est, ibi haud secus quam pestifero si-
 dere icli pavebant, ubi vero corruit obrutus telis, inde
 jam haud dubie consternatæ cohortes Latinorum,
 fugam ac vastitatem late fecerunt. Ejus etiam filius
 simili fato perit, & devotione sua Romanis victo-
 riam perit, ut idem l. X. V. C. refert. Cæterum hu-
 jus sententiæ authores vide Flor. lib. I. c. XIV. Plin.
 l. XXII. c. V. Plut. in Dec. Valer. Max. l. I. c. VII. &
 l. V. c. VI. Augustin. l. III. c. XVIII. Sabell. l. IV. En.
 IV. & l. IV. En. 1. Hinc in sacris legitur, magnum
 fervorem contra Israëlitas exhibitisse, qui furor unde
 fuerit, non expressus est in S. Codice. Forsitan &
 ipsi Israëlitz offensi ista abominatione timuerunt,
 ne Deus in ipsos quoque irasceretur. Vel quod Edo-
 mitæ auxiliares rebellarunt, & ex indignatione, ut
 Tremellico Juniana annotata volunt, a castris di-
 scesserunt. Rediens enim ex impressione Rex Moa-
 bitarum filium Regis Edomæorum captivum secum
 abduxit in oppidum, qua ex forte sequutum est, ut
 Rex Edomæorum obsidionem deseruerit studio
 liberandi filii, & contra Regem Israëlitarum
 ira exarserit, pertinacius in obsidione con-
 tendentem. Proinde Israëlitz de capiendâ
 urbe desperantes ab imperato anathemate per-
 ficando destiterunt diffidentia. Et hoc videtur

Amos c. II. v. 1. annuere; ubi dicit: Jovam puni-
 turum Moabum, eo quod combufferit ossa Regis
 Edomæorum, ut calcem. Eo enim sese in odio
 Israelitarum confirmaverat, ut non tantum in Israë-
 litas ipsos, sed in auxiliares quoque atrocissime
 faviret. Quemadmodum vel hoc unum exem-
 plum ostendit, quod Rex Moabitarum, Kir-Chare-
 scheta a tribus Regibus obsessus eruptionem tenta-
 vit, & capiens filium Regis Edomæorum primoge-
 nitum, qui regnaturus erat pro eo, effecit ut frange-
 retur animus Edomæi, constitutaque obsidio sol-
 veretur: qua soluta non tamen destitit Moabita in
 Israëlem, & auxiliares favire, sed filium Edomæi ca-
 ptivum in holocaustum obtulit: unde fervor ma-
 gnus Edomæo, & semen defectionis paulo post se-
 quuntæ enatum est, 2 Reg. c. III. v. 24. Hæc Trem-
 mellico-Juniana annotata ad hunc locum. Sed
 quid de Jephthæ voto * dicendum, qui victoria
 elatus vovit Jehovah votum de omni, quod primum
 egrederetur ex domo sua obviam ipsi. Sic autem
 vovet Jud, c. XI. v. 31. והיה היוצא אשר יוצא
 מרלתי ביתי לקראתי כשוכי בשלום מכני
 utique עמון והיה ליהוד והעליתיהו עולה:
 erit quodcumque egredietur foribus meis domus meæ
 ob-

* De Voto Jephthæ vide Interpretes ad Judic. XI. 31. Jo-
 Jac. Schudivium, in libro, qui recensetur in Act. Eru-
 dit. A. 1702. p. 30. seq. Petr. Jurienum in Hist. Criti-
 ca, p. 376. seq. Edward. Potockium in miscellan. sacr.
 p. 415. seq. Nit. Alexandrum Hist. Eccl. V. T. ætate
 mundi IV. dissert. XIX. p. 55. seqq. & Sebast. Schmi-
 dum in fasc.:ulo diss. p. 587. seq.

obviam mihi, quando revertar cum pace ab Hammonitis, erit inquam Jehova, aut offeram illud in holocaustum. Votum hoc bipartitum est: prior pars hæc est: quodcumque egressum fuerit de domo mea, erit Domini: altera pars: aut offeram illud in holocaustum. Conjunctio enim hic non copulativa est, sed disjunctiva, ut Gen. XXVI. v. 11. Exod. I. v. 10. & XXI. v. 15. Sensus itaque Jephthæ fuit, aut immolabitur Domino holocaustum, si ejus generis erit, ut immolari possit; aut si non offerri licebit, erit alioquin Deo consecratum. Et Andreas Osiander in d. l. putat Jephtham distinctivo vovisse, ut quicquid prius egrederetur domo ipsius, aut servitio cultus divini deputaretur, aut si idoneam sacrificii materiam præberet, immolaretur. Vide & Tremellio - Juniana annotata ad Biblia. Quod vero scribitur v. 39. **וַיְהִי סָקָן שְׁנַיִם חֳדָשִׁים יָתֹשֶׁבֶת אֶל-אֲבִירָה וַיַּעַשׂ לָהּ**: *fuit vero exactis duobus mensibus, quum reversa esset ad patrem suum, ut exsequeretur in ea votum suum, quod voverat.* Longe aliter autem vota hæc intelligenda, non quod sacrificaverit, sed quod Deo dicaverit: priorem enim partem voti implevit. Nam quod de *ἀνθρώπου θυσιά* quidam interpretentur, nec ea delectatur Deus, nec fivit Jephthæ fides. Deus enim prohibet eam, & damnat lege, Deut. XII. v. 31 ideoque primogenitos redimi mandavit, & tantum abest, ut vel peccatoris mortem desideret, ut contra dederit filium suum pro peccatoribus moriturum. Si enim sacrificium Isaac, quod impetraverat, recusavit,

Oo

quan-

quanto minus votivum fuisset accepturus? Nulla etiam sacrificia procurabantur, nisi a Levitis, & quidem Sacerdotibus, qui Jehovah victimas in ara illa ænea offerebant. Et Jephtha haud dubie sciscitatus est de hac difficili causa summum sacerdotem, qui ipsi nequaquam concessit, ut victimam minime gratam Deo offerret. Et Jephthæ affuit Spiritus Jehovah, ut v. 29. legitur: וַתְּחַיֵּי עַל-יִפְתָּח וַיְהוּהוּ רַח יְהוָה qui si bonus, & Deus, ipse nequaquam malum operans, non illud vovisset, a lege Dei remotissimum, & maxime piaculare. In Epistola etiam ad Hebræos fides ipsius c. XI. v. 32. tantopere prædicatur ab Apostolo, ut etiam inter Deo charissimos viros numeretur: quod neutiquam factum, si tam nefario cultu aram illam Deo T.O.M. dicatam polluisset. Sed cælebs mansit Virgo, filia ejus, ut idem textus innuit: וְהָיָה לֹא-יִירָעָה וְאִשׁ & ipsa non novit virum. Non enim redemit æstimatione pecuniæ secundum legem, quæ habetur Levit. ult. v. IV. sed reliquit consecratam Domino: ideo non passus est illam nubere, ne alterius quam Jehovah esse videretur: quod ex legis ignorantia (ut corrupta erant tempora) profectum est. Dicit enim v. 37. se non posse repetere: & puella patri fidem habens, virginitatem suam deslet. Sic enim Chytræus super hunc locum: *Sentium aliqui, Jephtham non interfecisse filiam, sed celibem Deo consecrasset, ut virgo sine marito & liberis seorsim ab aliorum hominum & equalium consortio reclusa vitam finiret. Circumiens enim filia Jephthæ in montibus non amissione in vita seu mortem suam, sed virgini-*

ginitatem perpetuam, quod absque marito & liberis victura esset, deplorat. Sicut Hannam matrem Samuelis sterilitatem suam, quod nullos Dei cultores procrearet lacrimis deflevisse legimus. Albertus M. de muliere forti. c. Ros. 20. §. 1. lit. B. dicit, filias naturæ quæ animum & voluntatem ad propagationem naturæ ponunt, hoc optimum arbitrantur jucundari scilicet in filiis & marito; significari per filiam Jephthæ, quæ duobus mensibus suam virginitatem flevit in montibus, eo quod semen super terram non relinqueret. Expavescebat autem se virginem morituram, & a patre deflendi virginitatem tempus tantum duorum mensium postulavit. Maledictionem etiam sterilitatis metuebat, Exod. XXIII. Si enim mactata fuisset, non planxisset super virginitate sua, sed super anima sua. Nec in historia dicitur, Jephtham filiam in holocaustum mactasse, sed tantum fecisse ei, sicut voverat: sc. ut virum non cognosceret; sed perpetuam virginitatem servaret. Et v. ult. dicitur filias Israëlitarum venisse quotannis confabulandum cum filia Jephthæ: מיטוּמ וּמִימֵרָה חֲלַכְנָה כְּנֹת יִשְׂרָאֵל לְתַבּוֹת לְבַת : de anno in annum ibant filie Israëlitarum ad confabulandum cum filia Jephthæ. Vbi וְ לְתַבּוֹת ad confabulandum, a R. D. Kimchi redditur: ut scilicet amicis colloquiis eam de virginitate & statu vitæ solitario consolarentur: descendens a rad. תָּנַרָה mercede conduxit. Chaldaeus vero & R. Sal. Jarchi, ad lamentandum explicant; nempe super virginitate ejus, ut R. D. Kimchi eos interpretatur. Quod vero scribunt quidam Naza-

ræos * non fuisse in gente Dei, qui conjugio absterent, neseio sane quo argumento probent. Id sane certum est, Essæos apud Judæos, non duxisse uxores, ut Josephus l. II. c. XII. τῆς ἀλώσ. & l. XVIII. c. XII. τῆς ἀρχαιολογ. refert. Textus etiam ipse affirmat, sic sonans : **וְהָיָה לְאִשְׁרָאֵל אִישׁ וְתַהֲרִיק בִּישְׂרָאֵל** : *Et ipsa non novit virum, fuitque ritus in Israël.* Sic enim verba illa intelligenda. Quod ejus exemplo ante & postmodum multæ fuerint factæ Nazarææ : textus enim ibi claudit sententiam. Quod cutem M. Glycas Ann. p. 111. scribit : *Quod Judices & Reges post magnas res gestas etiam magnam perpetrarint stultitiam, ad evitandam nimiam superbiam* : frivolum sane hoc est, & maxime in Deum injuriosum, eum arguere hujus rei authorem, ac si ab ipso immitteretur peccatum illud, quo in officio Reges vel Judices suos contineret.

- De Nasiræis confer *Melch. Leideckerum* de Rep. Hebr. l. XII. p. 665. sqq. *Leidenium* in Philologo Hebræo-mixto. Diss. XXII. G. F. *Meinhardi* Dissert. tres de ritu Nasiræatus Jen. 1676. 4. & *Gustavi Peringeri* Disput. singularem Upsal. 1683. 8.

CAP. XXXII.

Cruor effusus excipiebatur. Eo adolebant aras. Holocaustum hoc DIIS gratum putabant. Muscæ gentium sacra infestabant. Achor Ieus, Jupiter Ἀρουῖος. Ἐὶδὸς, μύια. Muscæ sacra veri Dei non infestabant. Lacedemonii puorum plagis Deam placabant. Sacris præerat Sacerdos fœmina. Certus numerus plagarum. Orientales inter sacrificandum seipfos incidebant. Archigallus. Stigmata Britannorum. Statue pelle humana obtectæ. Palladium Trojanum ex ossibus humanis. Pellis Pherecydis. Minervæ ægis. Dagon Syrorum vestitus pelle cetacea. Forma ejus. Odacon. Etymon. Mactatis hostiis precabantur. Peractis sacrificiis ludi.

Effusum autem cruorem excipiebant pateris, & eo adolebant aras, ut Tac. l. XIV. Ann. refert: *Nam cruore captivo adolere aras, & hominum fibris consulere Deos fas habebant Drusida.* Lucan. l. III. Pharf.

*Omnis & humanis lustrata cruoribus ar-
bos.*

Nec mirum hoc illos fecisse, cum ceteræ gentes gratum etiam DIIS suis illud sacrificium putarent. Homerus Iliad. 1.

*Ἀΐκιν πῶς ἀρῶν κνίσης αἱ γὰρ τετελείωται.
Βύλαται ἀντίασας, ἡμῖν ἀπὸ λοίγον ἀμῦναι.*

Si forte obvium nidorem, caprarumque integrarum,

Assequutus velit a nobis pestem depellere.

Hostias autem creberrimæ infestabant muscæ, assiduo nidore allectæ. Quo igitur ab harum peste liberarentur, instituere Gentes quædam sacrificia, quibus abigerentur. De Cyrenaicis memorat Plin. l. X. c. XXVIII. Hist. Nat. *Cyrenaici Achorem Deum invocabant, muscarum multitudine pestilentiam afferente, que protinus intereunt, postquam litatum est illi Deo.* De Palæstinis Philastrius: *Qui muscam cohunt in civitate Accaron dicta.* Ælian. l. XI. de animal. ait: *Muscis sacra fieri in Apollinis Aëtii fano.* Græci Jovem *Ἀπόμυιον*, * ut Pausan. in Eliacor. I. testatur, in Olympico certamine placabant. Arcades autem Herculem *Μύιαγον*, ut idem in Arcadic. refert, venerabantur; quem Plin. l. XXIX. c. VI. Myoidem vocat. Cui etiam Clemens Alexandrinus in Protrept. assentitur: *Ἀπομύιον Διὸς θύσσει ἡλεῖοι, Ῥωμαῖοι δὲ Ἀπομύιον Ἡρακλεῖ.* Flav. Joseph. τὸν Ἀκκαίρων Θεὸν Μύιαν tradit. Veri autem Dei sacra muscas nequaquam infestasse traditur, Pircke Aboth c. V. §. 6. 7. non conspecta est musca in dome mactationis. Et iudicio magni Scaligeri, id quod dicebatur Baalzebubhim ** Deus victimarum, immolationum, sacrificio-

* Vide huc G. *Onthobium* in Judic. Jehovæ Zebaoth. p. 107. seq.

** De hoc nomine variorum sententias lege apud Bochar-

fiorum, joculari vocabulo scriptura vocavit Deum muscæ, quod in templo Hierosolymitano muscæ carnes victimarum non liguriebant, quum tanæ gentium sana a muscis infestarentur propter nidorem victimarum. Lacedæmonii autem quum vis justissimi haberentur, superstitionem hanc effugere non potuerunt. Nam ut scribit Pausan. in L. con. Orthiæ seu Lygodesiniæ Deæ nuncupata, quæ esse Dianæ statua putabatur e Tauris eo ab Oreste & Iphigenia deportata, homines forte destinatos immolabant: quem postea ritum Lycurgus ad puberes transtulit, cum a cædibus res incepta esset: quam commiserunt Astrabacus, & Alopecus Irbi filii, ubi reperto Dei simulacro mente capti sunt, atque inter sacra ipsius Deæ responsum mox est ab oraculo, illam aram humano sanguine aspergi debere. Atque cum prius mandandi forte ducerentur, deventum est tandem ad plagas, ut ita sanguine nihilominus imbueretur. Plutarchus: *πᾶδες παρὰ αὐτοῖς ξανόωνοι μάλιστα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐπὶ τῷ βωμῷ Ὀρθίας ἄρτεμιδος, μέχρι θανάτου πελλᾶναι διακαρτερῶσι ἰλαροὶ καὶ γαυροί. καλεῖται δὲ ἡ αἰμιλλα διαμασίγωσις, id est, pueri apud ipsos la-*

Oo 4

cerati

chartum in Hierozoico P. II. p. 499. seq. *Possumum* in Spicileg. p. 30. *Cheitomium* de Vocibus Græco-barbar. N. T. p. 34. seq. *Omenum* V. 5. Theologum. *Montacutium* II. Origg. p. 137. seq. *Kirchivum* T. I. Oedipi p. 271. seq. *Voetium* in Dissert. Sel. Tom. I. p. 906. seq. *Lomsierum* de Lustrat. p. 23. G. *Ouchovium* l. c. p. 102. seqq. & Rev. *Wolsum* in Cur. Philolog. p. 184. seq.

cerati flagellis per totum diem ad aram Orthie Dianae, usque ad mortem saepe perferunt plagas alacres & contumaces; vocatur vero illa dimicatio flagellatio. Philastrius l. VI. de Apoll. Thyian. τὸ δὲ μασίγων ἐστὶν, τῆ ἀρτεμίδι τῆ ἀπὸ Σκυθῶν θεῶται, χρησμῶν φασιν ἐξηγυμένων. ταῦτα ἂ σοφῆς ἔφη τὰς τῶν ἑλλήνων θεὰς εἰσηκα, εἰ μασίγων ἐγίνοντο ζυμβλοὶ τοῖς τὴν ἐλευθερίαν ἀσκήσιν. ἂ μασίγων εἶπεν ἀλλὰ τῷ αἵματι ἀνθρώπων τὸν βωμὸν ραίνειν ἐπειδὴ καὶ παρὰ Σκύθαις, τῶν ἡξίβητο σοφισάμενοι δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι τὸ ἀπαραιτετοὶ τῆς θύσεως, ἐπὶ τὸ τῆς καρτερίας αγωγῶν ἤκυσιν, ἀφ' ἧς ἐστὶ μῆτε ὀποδησκειν καὶ ἀπ' ἐχεοδαίῃ θεῶν ἔσφῶν αὐτῶν αἵματι, id est, flagellatum mos Diana apud Scythas observatur, & oraculis quidem, uti dicunt, jubentibus. Ceterum non sapientes dixit Graecorum Deos, nisi flagellorum fierent compotes, & libertatem exercerent, non flagellorum dixit, sed sanguinis humani copia aram aspergere, quemadmodum & apud Scythas, satagunt. Sapientes vero Lacedaemonios inexcusabile sacrificium ad demonstrandam fortitudinem in certamine instituerunt: ad quam neque mori facile est: & nihilominus libamina Dea eorum sanguine offeruntur. Vide Lucian. Icaromenip. Arrian. Diff. Epictet. l. I. c. 3. Tertullianus ad Martyr. c. IV. Nuncque hodie apud Lacedaemonios solemnitas est maxima, διαμασίγωσις, id est, flagellatio, non latet. In quo sacro ante aram nobiles adolescentes flagellis assignantur. Hinc Petronius in Satyr. Et ego quidem tres plagas Spartana nobilitate concoxi. Sen. de Prov. c. IV.

c. IV. Num quid tu in visos Lacedæmoniis liberos suos credis, quorum experiuntur indolem publice verberibus admotis? Ipsi illos patres adhortantur, ut ictus flagellorum fortiter perferant, & laceros ac semianimes rogant, perseverent vulnera præbere vulneribus. Præerat autem sacris sacerdos fœmina, * quæ tam diu parvam & levem Deæ statuam sustentabat, dum pueri cæderentur, ut Silenus Chius in fabulos. Histor. tradit. At vero si illi, quibus datum erat negotium cædendi, misericordia ducti ob formam aut claritatem Ephæborum, parcius aut lenius hoc facerent, ita fieri grave signum dicebatur, ut sacerdos illud non posset sustinere. Certus alias numerus plagarum erat, ut Zonaras tom. III. scribit: τοῖς δὲ λοιποῖς ἐκκόψας τὰ ὄμματα, καὶ περιγραπτὴς ὀφθαλμοῖς συγκλείσας αὐτὰς ἐνθα κατ' ἐνιαυτὸν πέντε καὶ ἑκατὸν βανεύσεις ἤκτεν ἑκάστον, id est, cæteris vero eradicans oculos, & circumscriptos terminos præfigens ipsos illic singulis mittens, centum plagas instigi iussit. D. Paul. 11. ad Corinth. c. XI. ἐν κόποις περισοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα πέρα

Ο ο 5

μίαν

* De ἀρχιερείαις & Sacerdotibus fœminis variarum Deorum apud Græcos Romanosque consule Clariss. Montfauconum in Palæographia Græca p. 160. Anton. Van Dalem ad Antiquit. & Marmora Diss. I. p. 97. 142. Diss. III. p. 257. & Caroli Patini Commentarium ad vetus Monumentum Marcellinæ, ubi & de tribus ordinibus Antistitum fœminarum μελλιεραῖς, ἱεραῖς, & περιουαῖς e Plutarcho, p. 795. Sacerdotis maximæ Matris Deum Magnæ Ideæ & Sacerdotis maximæ Vestalis Icon apud Sponium p. 150. Miscellan.

μῆλα ἔλαβον. Sanguine autem adspergebant aras,
ut passim ex sacro patet Codice. Hinc & Ovid. l.
VII. Metam.

- - *Et patulas perfudit sanguine fossas.*

Maro l. IV. Æneid.

Supponunt alii culeros, tepidumque cruorem

Suscipiunt pateris. - -

Et l. XII. Æneid.

- - *Tum rite sacratas*

In flammam jugulant pecudes. - -

Cæterum Belum Antistites sui cruore placabant
humano, & seiplos inter sacrificandum scindebant,
quo numen ipsius evocarent, 1. Reg. c. XVIII. *Clamaverunt voce magna, & incidebant se more suo gladiolis & lanceolis, donec sanguinem ex se effunderent.*
Tertullian. in Apologet. c. XXV. *M. Aurelio apud Sirmium reipublicæ exempto, die decimo sexto Kalend. April. Archigallus ille sanctissimus die nono Kalend. earundem, quo sanguinem impurum, lacertos quoque castrando litabat pro salute Imp. Marci jam interempti solita æque imperia mandavit.* Prudent.
πρὸς τὸν Φάβ. Hymn. X. in Rom. Antioch.

Sunt sacra, quando vosmet ipsi exscinditis,

Votivus & quum membra detruncat dolor:

Cultrum in lacertos exerit fanaticus,

Scētisque matrem brachiis placat Deūm.

Athenagor. in Orat. pro Christian. *Quidam enim pudenda abscindunt, sicut Rheæ: nonnulli autem contundunt aut incidunt, ut Diane sacerdotes.* Hinc Iunius in notis ad Tertullian. Gallos nuncupatos arbitra-

bitratur a verbo Galal, quod remove & refecare est, quemadmodum inde Gilgal in populo Israël solitum est nomen, Ios. V. quod ut hi præputia, sic Galli membrum excarent, probrum amoventes a se, ut in casto esse putarentur. Solemne autem habebatur etiam apud Britannos incidere corpus.

Hinc Herodian. l. III. τὰ δὲ σώματα εἰζονται γεσφαῖς ποικίλων ζώων πατοδαπαῖς ἐκόσιν. ὅθεν ἐδ' ἀμφιένονται, ἵνα μὴ σκέπῃσι ἔ σώματα τὰς γεσφαῖς, *corpora vero Britanni incidunt stigmatibus, variorum animalum omnimodis figuris. unde non vestibus amiciuntur, nec tegunt corporis pecturas.* Tertull. c. X. de Virgin. Veland. *Lebebunt etiam ἔ ipsa aliqua insignia sibi defendere, aut pennas Garamantum, aut crobilos Barbarorum, aut cicadas Atheniensium, aut cirros Germanorum, aut stigmata Britonum.* Cæterum nemini sit mirum Deos illos fuisse gavifos humana cæde, cum ipsi etiam pelle humana obtegerentur. De Pallade Ifacijs hæc habet: ἢ πάλατα τὸν ἴδιον πατέρα πῆρωτὸν ὑπάρχοντα, καὶ βιάζοντα ταύτην, ὡς θύλοντα συγγένεσθαι. ἢ τὴν παρθενίην τιμῶσα, τῆτος ἀνεῖλε, καὶ τὸ ἄρμα αὐτῆ ὡς αἰγίδα περιεβόλετο, καὶ τὰ πῆρὰ τῆτι κοσὶ ταύτης προσήμεσεν: *Vel Pallantem patrem suum alatum, ipsamque violentem ut volentem cum illa concubere; que virginitatem pherimi faciens ipsum cecidit, ejusque pellem ut agida gestabat, etque alas suis pedibus accommodavit.* De Palladio. * ipso vide Eustath. Iliad. ζ.

Et

* De Palladijs, quæ caelo delapsa gentiles fingebant, vide
Li-

Et hoc ipsum ex ossibus Pelopis constabat, ut Cle-
mens Alexandr. in Protrept. scribit: *Multi autem
fortasse admirabuntur, si didicerint Palladium, quod
appellatur Diopetes, * ut quod a Iove devolarit,
quod Diomedes quidem & Ulysses feruntur Troja ab-
stulisse: deposuisse autem apud Demophontem; fuisse
constitutum ex ossibus Pelopis, quemadmodum Olympi-
cum ex aliis ossibus beluae India. Arnob. l. IV. adv.
gent. quis ex reliquis Pelopis compactum esse Palla-
dium prodidit? non vos? Vid. Iul. Firmic. de error.
Profan. Relig. c. XVI. & Isidor. Peleusiot. l. IV.
Epist. CCVII. Et apud Lacedæmonios pellis Phe-
recydis sapientis, quem mactarant ob quoddam
oraculi responsum, asservabatur regibus, ut Plu-
tarch. in Pelop. ait. Sed de Palladio Iohan. Antio-
chenus apud Isacium Tzetzem in Comm. ad Lyco-
phron. refert: *ἐκ τῆς ἕρανῶ πεισῆν, ἀλλὰ Ἀσίου
τινα Φιλόσοφον μαθηματικὸν τῆτο ποιῆσαι, ἀρε-
σκοπία καλλιῆ, εἰς τὸ ἀπέρθητον εἶναι τὴν πό-
λιν, ἐκείνην ἐνθα αὖ τῆτο μένει πεφυλαγμένον,
καὶ ἄσυλον. χάρισασθαι δὲ τῆτο τῷ Τρωί, id est,
non ex caelo cecidisse, sed Asium quemdam Philoso-
phum Mathematicum hoc fecisse, felici siderum posi-
tu, quo civitas inexpugnabilis foret illa, in qua bene-
munitum custodiat, ceu asylum. Donasse vero hoc
Troii. Hinc Mathematica quadam disciplina ambu-
lare**

*Lipsium de Vesta & Vestalibus c. IX. & Jac. Gutherium
lib. de Jure Pontific, c. 12.*

* De voce *διοπέτης* singularis exstat dissert. *Christ. Andr. Siberi*, Witteb. 1686. 4. recusa in *Thefauro Dispp. fu-
ber N. T.* fol. 494.

lare videbatur, ut Apollodorus l. III. teribit, hastam tenens dextra, ac sinistra manu colum & fufum. Agnoscitur autem hastæ, oculorumque nobilitate, ut Serv. l. II. Æn. vult. Sane ut Palladium ex offibus humanis constabat, & humana pelle obducebatur; sic & cetacea vesteiebatur pelle Dagon * Syrorum Deus. Sic enim Helladius apud Photium Cod. CCLXXIX. refert Dagonem, (ubi codex corruptus est, & pro Dagono Oanna legitur) ἀνδρα ὄντα τὰ πάντα ἰχθύν δόξα, διότι περὶ ἡμφίεσο κητῶδη δορῶν, hoc est, *hominem omnino fuisse, piscem vero retulisse, quod cetacea pelle indueretur.* Alii tamen putant Dagonem fuisse ἀμφίβιον humano capite, manibus & pedibus, quod Berofus apud Eusebium refert: τὸ μὲν ἄλλο σῶμα εἶχε ἰχθύου, ὑπὸ δὲ τὴν κεφαλὴν παραπεφυκνίας ἄλλην κεφαλὴν ὑποκάτω τῆς ἰχθύου κεφαλῆς, καὶ πόδας ὁμοίως ἀνθρώπων, παραπεφυκῶτας δὲ ἐκ τῆς ἑσῆς ἰχθύου. εἶναι δὲ αὐτῷ φωνὴν ἀνθρώπων. τὴν δὲ εἰκόνα αὐτῆς εἶτι καὶ νῦν διαφυλάσσεισθε, id est, *reliquum corpus quidem habuit piscis, sub capite vero aliud enatum caput deorsum sub piscis capite, & pedes similes humanis, enatos vero ex piscina caudâ. vocem huic hominis esse ajunt; imaginem vero*

etiam-

* De Dagono lege Seldenum de Diis Syris Syntagm. II. c. III. p. 262. sqq. Beyerum in Additam. p. 287. sqq. Gerb. 70. Fossium de Idol. gentil. l. II. Cap. LXXVI. p. 700. 70. Conr. Dietericum Antiq. Bibl. p. 343. sqq. Dickinsonium Delph. Phœnic. Cap. VII. p. 66. & August. Calmetum Dissert. de Dagono infert. Commentario ejus edito ad Libros Regum, Paris. 1711. 4.

etiamnum custodiri. Et Apollodorus refert quatuor Oannes seculorum vicissitudine e rubro mari emer-
sisse, quorum quisque semihomo, & semipiscis.
Tempore vero Ardorachi Regis Chaldæorum aliud
similis figuræ emerisse, cui nomen Ω'δάνων. Ale-
xander etiam Polyhist. Ο'άινυ memorat, biceps
animal, cætera piscem: e cujus cauda adnascaban-
tur pedes humanis similes. Vocem ei humanam
tribuit, ex mari Erythræo emersum Babyloniam
pervenisse, Occidente Sole in mare rediisse; ab eo
homines artes, literas, agriculturam, templorum
dedicationem, architecturam, legesque politicas di-
dicisse. Abydenus etiam hunc Oannon memorat,
eique ηυδαίουσ figuram tradit. Nec Philo
hunc præterit. Et Dagon hic erat dimidius homo,
dimidiusque piscis; quod & nomen denotat. דג
enim piscis est. Eleganter autem notatur in sacris
1. Sam. c. 5. v. 4. forma ejus: *Et cum crastina luce
consurgerent, ecce jacebat Dagon coram ea, in terra,
coram arca Domini, & caput Dagon ac duæ palme
manuum ejus abscisse erant, super limen* רקם רגון
נשאר עליו hoc est, uti R. D. Kimchi explicat,
tantummodo forma piscis relicta est in eo. Cæterum
mactatis sacris postmodum precabantur, ut ex Ma-
ron. Æn. l. XII patet:

Tum pius Aeneas stricto sic ense precatur:

*Tu Sol testis, & hac testis mihi terra pre-
canti.*

Inde infundebantur cruores, & imponebantur vi-
ctimæ. Hinc Deorum laudes, & res præclare ab
ipsis gestas inter sacrificia decantabant, & quibus be-
neficiis

neficiis DII ipsi affecerant humanas opes. Et hæ
laudes hymni dicebantur. Modum hunc tradit no-
bis Callimachus hisce:

Τέχνη δ' ἀμφιλαφὴς οὐ τις τόσον ὅσσον

Ἀπόλλων,

Κεῖνος οἴσειυτήν ἔλαχ' ἀνέρα, κείνος

αἰοιδόν.

Φοῖβω γὰρ καὶ τόξον ἐπιτρέπεται καὶ

αἰοιδή,

Κείνου δὲ θρῆαι καὶ μάντιες. ἐκ δένυ Φοῖβου

Ἰητροὶ διδάσιν ἀνάβλησιν θανάτοιο,

Φοῖβον καὶ νόμιον κικλήσκομεν

*Arte vero varius nullus nisi clarus Apollo,
Communis ille accepit sagittarium & can-
torem,*

Illi arcus cura est atque cantio,

Suffragiaque & oracula. Ex Phæbo vero

Didicerunt primum mortis pericula differre,

Phæbumque pastorem vocabimus.

Apollon, Rhodius I II. Argonaut.

Ἀμφὶ δὲ δαιομένοις εὐρὺν χορὸν ἐσή-

σαντο,

Καλὸν ἰππαιήον, ἰππαιήονα Φοῖβον

Μέλποντες. σὺν δέ σφιν εὖς παῖς Οἰά-

γροια,

Βισονίη Φόρμιγγι λιγείης ἤρχεν αἰοιδῆς,
 Ὡς ποτε πετραίη ὑπὸ δειράδι Παρνασσοῖο
 Δελφύνην τόξοισι πελώριον ἐξενάριξεν,
 Κοῦρος ἐὼν ἔτι γυμνός, ἔτι πλοκάμοισι
 γεγηθῶς

Γλήκοις.

Pro vero incensis amplum chorum instaurarunt,

*Pulcrum ἱππαιήονα, ἱππαιήονα Apollinem
 Canentes. cum ipsis tamen bonus filius
 Oeagri,*

Ibracensi cythara suavem incæpit cantilenam,

*Quemadmodum sub petricoso jugo Parnassī
 Delphinem sagittis immanem confecit,
 Puer existens adhuc nudus, adhuc capillis
 gavisus*

Longis.

Fuit etiam mos, ut peractis sacrificiis convivia * in honorem Deorum pararent: quem sic Maro lib. VIII. Æneid. attigit:

*Rex Euandrus ait: non hæc solemnia nobis,
 Has ex more dapes, hanc tanti numinis
 aram*

Vana

• Vide huc Cl. Jo. Georg. Keyseri Disquisit. Histor. de Comotationibus Sacris Majorum Nostrorum, quæ sacrificiis jungebantur; in Antiq. Sept. & Celt. p. 327. & 349. sqq.

*Vana superstitio, veterumve ignara Deorum
Imposuit, sacris, hospes Trojæ, periculis
Servati facimus, meritosque novamus ho-
nores. &c.*

Quem ritum etiam Germanos obiervasse Tacit. in l. de Mor. Germ. tradit: *leti tunc dies, festa loca: quemcunque adventu hospitioque dignantur, non bella incunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum, pax & quies tunc tantum nota, tunc tantum amata: donec idem Sacerdos satiatam conversatione mortali-um Deam templo reddat.*

CAP. XXXIII.

A. v. de modo Divi-æ apud Celtas in usu. Gratiore scele-rosi DIIS. Græci virginem castam igni imponebant. Orientalium Moloch. Ejus sacra. Forma. Error putantium traductos tantummodo per ignem pueros. Adramelech, & Anamelech. Mo-loch. Sol. Seu Mithra. Tympana in sacris. Musica Instrumenta apud Romanos sacris adhibeban- tur. Causa. Strophe, Antistrophe, Epodos.

ALia quoque humanorum sacrificiorum genera apud Druydas seu Celtas traduntur, inquit Strab. lib. IV Geogr. Quosdam enim sagittis configebant, & intra sacras ædes patibulo suffigebant, magnumque e feno chorto statuas apparantes, eique lignum injectantes, pecoraque & varias immit- tentes belluas, atque hominis holocaustum facie- bant. Cæf. l. VI. com. Bel. Gall. *alii immuni magni- tudine*

tudine sacrificia habent, quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent, quibus succensus circumventi flamma exanimantur. Supplicia eorum, qui in furto, aut latrocinio, aut in aliqua noxa sint comprehensi, gratiora DIIS immortalibus esse arbitrantur: sed cum ejus generis copia deficit, etiam ad innocentium supplicia descendunt. Sane istiusmodi impietatem Græci etiam exercebant, dum castam virginem igni imponebant, & eo consumebant. Sic enim Timæus Siculus lib. I I. historiar. feribit: μετὰ τῆς Τροίας ἄλωσιν πολλοὶ τῶν Λοκρῶν περὶ τὰς γηρέας ναυαγησάντων ἀνηρέθησαν· οἱ δὲ λοιποὶ σὺν Ἀΐατι μόλις εἰς Λοκρίδα διασώθησαν. Φθώρας δὲ καὶ λοιμὴ τὴν χώραν αὐτῶν μετὰ τὸ τρίτον ἔτ' ἐχόντων διὰ τὴν μίξιν ἀθέμιτον Δία τῆ Κασσάνδρα, ἔχερσεν ὁ Θεὸς δεῖν εἰς ἔτη χίλια τὴν Ἀθήνην τὴν ἐν Ἰλίῳ ἰλάσκεσθαι, πέμποντας δύο παρθένας ἐπὶ κλήρω καὶ λοχίσει. καὶ μετὰ ταῦτα ἔβη ἦν τοῖς Τρωσὶ πεμπομένας πρὸ πάντεσσι κατασχέειν καὶ ἀναερεῖν, καὶ τοῖς ἀκόρποις, καὶ ἀγείοις τῶν ξύλων καίειν. ὅπερ ἐποίησαν μέχρι τῆς Συσίας, μᾶλλον δὲ ἀσιθείας, id est, post captam Trojam multi ex Locrensibus naufragium juxta Gereas passi perierunt: reliqui vero cum Ajace per summas difficultates in Loeridem tandem evaserunt. At vero anno deinde tertio cum fames & pestilentia eorum regionem invasisset, quia neglecta religione Ajax cum Cassandra rem illegitime habuisset, responsum est redditum ab oraculo, oportere per mille annos placare Palladem Trojanam

nam duas virgines e suis quotannis sortitos Trojam mittentes. Mansit postmodo illa consuetudo Trojanis, ut missas virgines obvii caperent ac jugularent, quas postea sterilibus & agrestibus lignis comburerent; qui ritus ad belli Phocensis usque tempora perduravit. Tunc enim immunitatem ejus sacrificii, vel potius ejus impietatis Locrenses obtinuerunt. Nec Orientales ab hoc infando sacro aberant, quod toties Deus T. O. M. execratus est. Filios autem filiasque suas illi cremabant Deo Moloch. * Levit. XVIII. v. 2. c. XX. v. 3. 4. I I. Reg. c. XXIII. v. 10. Pf. CVI. mactarunt filios suos & filias Dæmonis: uti & Apollinaris Syrus vertit:

P p 2

Δαι-

* De cultu Molochi lege *Bochartum* Tom. II. Opp. p. 59. *Herm. Wisium* in *Miscellan.* T. I. p. 608. sq. *Jo. Braunium* in *Sel. Sacr.* p. 454. sqq. *Camp. Viringam* in *Observ. S. L. II. Cap. I.* p. 241. sqq. *Petr. Jurium* in *Hist. cultuum & dogmatum P. III. Tract. IV. c. 7.* *Jo. Spence- rum* de *Leg. Hebr. Rit.* p. 466. *Jo. Georg. Swabii* *Dissert. de Molocho & Remphan,* in *Thefauro Theolog. Philolog.* T. II. p. 444. sq. *recusam, D Jo. Henr. Maji* *Diff. de Küun & Remphan* in *Selectioribus Exercitt.* T. I. p. 23. sq. *Rev. Salom. Deylingii* *Observatt. S. P. II. p. 337.* sqq. *Seldenum* de *Diis Syris* p. 173. sqq. *Thom. Goodwinum* in *Mose & Aarone* lib. IV. c. 2. *Scaligerum* in *Elencho Trihæresii Serariani* p. 372. & 389. *Salde- num* in *Otiis* p. 441. *Gerh. Jo. Vossium* in *Opp. Tom. V. p. 134. & 156.* *Henr. Morum* p. 532. *Opp. Kircherum* in *Oedipo* T. I. p. 384. & *Conrad. Mel* in *Antiquario Sacro* p. 23. Nec omittendus est *August. Cal- metus* in *Dissert. de Molocho,* quæ *Commentario* in *Leviticum* præmissa est.

Δαίμοσι ῥέζοντες σφίτερας κέρας τε καὶ υἱας.
Demonibus sacrificante: suas puellas & filios.

Historiam prætereo a Ios l. IX. c. XII. de Achazo Rege relatam, & Philonis Iudæi verba in l. de Abrahamo. Porphyrius l. II. περὶ ἀποχῆς. Φοίνικες ἐν ταῖς μεγάλαις συμφοραῖς ἢ πολεμῶν ἢ αὐχμῶν, ἢ λοιμῶν ἐθύοντο τῶν φιλατάτων τινὰ ἐπισηφίζοντες Κερόω, id est, Phœnices in magnis calamitatibus vel bellorum vel siccitatum, vel famis sacrificabant charissimorum aliquem suffragiis collectis Saturno. Diodor. Sicul. l. XX. de Carthaginiensibus, qui a Phœnicibus descendunt: erat autem apud illos ænea statua Saturni, quæ manus supinas extendebat, ita ad terram incliuatas, ut impositus illis puer devolveretur, & in voraginem ignis plenam rueret. Philastrius: *aram*, inquit, collocant, ita dictam Tophet nomine alicujus in valle filii Ennom. *Ibidem* suos filios & filios Iudæi Demonibus immolabant. Et Euseb. in Orat. de Laud. Constant. Κερόω γὰρ Φοίνικες καθ' ἕκαστον ἔτῳ ἐθύον τὰ ἀγαπητὰ καὶ μονογενῆ τῶν τέκνων, id est, Saturno enim Phœnices singulis annis sacrificabant charissimos, & unice genitos filiorum. Hæc autem sunt sacra, quæ author libri Sapientiæ c. XIV. v. 23. & XII. v. 5. 6. τεκνοφόνους τέλετας vocat. Quidam tamen putant, eos tantum per ignem traductos sine ulla læsione, duabus pyris extractis, ac si lustrarentur. * Cujus opinio-

* Molocho infantes non tantum lustratione per ignem, ut sensit *Maimonides*, sed plena combustione consecratos

opinionis sunt Ebraeorum plerique R. Salom. Iar-
chi, R. D. Cimchi, R. Moles Mikotzi. præcept. Neg-
gat. XL. & R. Moles Ben-Maimon More Nebochim
lib. III. c. XXXVIII. sic inquit: *Idcirco ser-
vatores ignis in tempore suo fecerunt homines scire, quod
qui non traducerent filium suum vel filiam suam
per ignem, morentur filii vel filiae: Et sine dubio
propter illud quod audiebant, quilibet festinabat illud
facere, quia multum timebant super filios suos: vel
propter facilitatem operis, quia non erat nisi traduce-
re eos per ignem, non quod comburerent ipsos. Qui-
bus etiam consentire videtur R. Ioseph Karom. c.
VI. § Misna Thorah tract. ערש, ubi annotat
scripturam non loqui de combustione filiorum §
Moloch, sed tantum Dñs Sepharvajim, de quibus
II. Reg. c. XVII. v. 31 legitur: *comburebant filios
suos in ignis רויס Adramelech, & Anamelech Dñs Se-
pharvajim.* Et hi iidem eum Moloch; unum enim
idemque nomen & numen Vtrisque etiam filios
combustos legimus; & Jerem. c. VII. v. 31. & c. c.
XIX. v. 20. & 21. & XXIII. v. 37. & 39. affirmant.
P. Fagius luculentissime ex libro Ialkur, cujus au-
thor R. Simeon Molochum sic describit: *Fuit au-
tem Moloch Imago concava habens septem conclavia.
Unum aperiebant simile offerende: aliud Turturi-
bus: tertium Ovi: quartum Arieti: quintum Vitu-
lo: Sextum Bovi: Qui vero volebat offerre filium,**

Pp 3

huic

tos esse, ostendunt Jo. Marckius exercitatione textuali
ad Levit. XVIII. 21. Hadr. Relandus P. II. Diss. Misc.
p. 114. sq. Jo. Brannius Scil. Sacr. L. IV. C. VIII. p. 473.
sq. aliique.

huic aperiebatur septimum cubiculum, & facies hujus idoli erat ut facies vituli. Manus plane disposita ad recipiendum ab astantibus: & saltabant interim, quo puer idolo succensō igne cremabatur, percutientes tympana, ne pueri ejulatus audiretur. Et hic Moloch erat Sol. Sic enim Theophylactus (ex D. Cyrillo in Amos.) ad Act. Apost. c. VII. Molochum fuisse scribit: λίθον διαφανή ἐπὶ μετώποις ἀκροῖς εἰς ἰσοφῶρος τύπον, id est, lapidem perlucidum in summitate frontis ad imaginem Luciferi; qui ad Solem referendus. Et si diligenter excutias P. Fagii sententiam, reperies eundem cum Mithra esse. Mithræ enim septem portas fuisse tradit Cels. apud Origin. l. V. Viri etiam illi & fœminæ macabantur, ut Photius in Athan. vita scribit Cod. CCLVIII. Initiatis insuper huic Deo necesse erat octoginta pœnarum genera transire διὰ πύρρος παρελθεῖν καὶ διὰ κρύος, id est, per ignem & per frigus, priusquam ut ἐπόπται admitterentur. Consule hac de re Iustin. Martyr. advers Tryphon. & in Apolog. ad Imp. Anton. Pium; Tertullian. in l. de Baptism. de præscript. ad Hæret. & de Coron. militis. Nonnum in Synagog. histor. ad I. Sceliteut. Nazianzen. §. 6. & 47. Socrat. l. II. c. II. l. V. c. XVI. Nicet. ad Orat. XXXIX. Nazianzeni, Suidam in Mithra. Cæl. Rhodig. l. XV. c. XIII. L. A. qui etiam de Mithriacis sacris l. XIII. c. XVII. scribit: Tympana *
autem

* Tympana partim ex antiquis monumentis efficta ob oculos ponunt, partim eadem eruditibus observationibus illustrant Sponius recherches curieuses d'antiquite. p.

autem & clangores tubarum adhibebant in sacris illis, ne clamores & ululatus miserorum a parentibus audirentur. Piaculum enim habebatur, si lamenta puerorum aut parentum inter ustulationem audirentur. Quod & Plutarch. in l. *περὶ δευσιδαιμονίας* refert. Benjamin etiam Tudelenfis eundem ritum apud Dogbyn Cheneragæ inclas esse tradit: cognatosque omnes & consanguineos tympanis & choreis summa cum lætitia exultant & ludunt, quoad ille combustus omnino fuerit. Nec leve subsidium fert etymon vocabuli; **תפן** enim tympanizatio est: **תף** * vero tympanum, & **תפנית** tympanistræ; quia locus ille tympanis pulsus undique resonaret: quod & R. D. Cimchi tradit. Cæterum apud Romanos moris erat, ut instrumenta Musica ** adhiberentur. Hinc Ovid. lib. I. de Ponto:

P p 4

Ante

155. *Perizonius* in Notis ad *Ælianum* IX. 3. *Tilius* de Musica veter. Hebr. p. 109. *Pignarius* de servis p. 168. *Vinctus* in *Ausonius* p. 447. *Lacerda Virg.* Æn. IX. 619. *Pisifcus* in not. ad T. I. *Suetonii* p. 444. & Cl. *Zornius* T. I. Opusc. p. 114. sqq. Figuram tympani exhibet *Sponius* Miscell. erud. antiq. sect. I. artic. 6. Similem in manibus Cybeles curru a leonibus tracto vectæ profert *Boissardus* Antiq. P. III. p. 47. & P. V. p. 33.
- * Conf. *Spanhemium* in notis ad *Callimach.* p. 296. *Hættium* Demonstrat. Evang. Prop. IV. p. 131. *Vossium* in Etymolog. & *Sponium* Misc. erud. antiq. sect. I. artic. 6.
- ** De Musica in sacris adhibita & in sacrificiis, lege *Matth.* *Brocher.* de *Niederck* de Veterum adorationibus, Cap. 26.

Ante Deum matrem cornu tibicen adunco

Cum canit, exigua quis stipis ara neget?

Istud autem efficere putabatur, ut Natal. Com. lib. I. Mytholog. cap. X. habet, ut tibiis uterentur in sacris, quo animi præsentium hominum diverterentur a privatis cogitationibus ad Deorum immortalium reverentiam, quia nescio quid divinum imprimi in animis nostris vis musica. Iovi, cum mens illa suprema divina credebatur, non adhibebantur, nisi lumina in sacrificiis; at cum Iupiter pars esset summa aëris, tunc adhibebantur musica instrumenta, ut cæterorum Deorum sacris nonnullorum: quippe cum simulatis sacrificiis etiam parvus per illorum strepitum paternæ crudelitati dicitur fuisse surreptus in antiquis hujus sacrificiis Strophe & Antistrophe moduli canebantur ad imitationem motuum stellarum, ut ait Aristoxenus in lib. I. de foraminibus tiliar. & Bito in lib. quem de Music. Instrument. ad Attalum scripsit. Nam modo huc, modo illuc inter illa sacra saltantesolvebantur, atque per Strophen motum primum hujus universi, per Antistrophen proprias singulorum Planetarum motiones; per Epodon autem, terræ quietem & firmam stationem significabant.

CAP. XXXIV.

Reliquiæ in bello Marti sacrata. Torques votus. Mysorum votum. Votum murmure quodam faciebant. Philemon laudatus.

Celtæ Marti, ut D. Cæsar l. VI. Comm. Bell. Gall. scribit, cum prælio dimicare constituerint, quæ superaverint animalia, capta immolant, reliquasque res in unum locum conferunt. Multis in civitatibus harum rerum exstructos cumulos locis consecratis licet conspiciari; neque sæpe accidit, ut neglecta quisquam religione, aut capta apud se occultare, aut posita tollere auderet; gravissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est. Flor. l. II. cap. IV. Galli Astrionico duce vovere de nostrorum militum præda Marti suo torquem. Audi Mysorum crudelitatem, qui captivorum etiam carnibus vescerentur: ut idem l. IV. c. XII. scriptum reliquit: Myfi statim ante aciem immolato equo* concepere votum, ut cæsorum extis ducum & litarent, & vescerentur. Alias timidissimo gentes murmure votum faciebant, aut taciti animo concipiebant vota. Juvenal. Sat. X.

*Formam optat modico pueris majore puellis
Murmure, cum Veneris fanum videt anxia
mater.*

Serfius Sat. II.

*Haud cuivis promptum est murmur, humi-
lesque susurros
Tollere de templis, & aperto vivere voto;*

Pp 5

Mens

* De equorum usu in auspiciis, sacrificiis aliisque superstitionibus, consule Cel. Keyserum in Antiq. Sel. Sept. & Celt. p. 323. 325. sq. & Cl. Nic. Kederum de Nummo Othini aureo. p. 16. sq.

*Mens bona, fama, fides, hæc clare, & ut au-
diat hospes.*

*Illa sibi introrsum & sibi lingua murmu-
rat: ô si*

*Ebullit patruï præclarum funus, & ô si
Sub rastro crepet argenti mihi seriat dextro
Hercule! pupillumve utinam, quem proxi-
mus hæres*

Impello, expungam.

Senec. Epist. X. *Votorum tuorum veterum licet Dis gratiam facias alia de integro suscipe: roga bonam mentem, bonam valetudinem animi, deinde corporis. Quidni tu ista vota facias? Audacter Deum roga, nil illum de alieno rogaturus. Sed ut more meo cum aliquo minusculo epistolam mittam, verum est, quod apud Athenadorum inveni: tunc scito te esse omnibus cupiditatibus solutum, cum eo perveneris, ut nihil Deum roges, nisi quod rogare possis palam. Nunc enim quanta clementia est hominum? turpissima vota Dis insusurrant: si quis admoverit aurem, conticescent; & quod scire hominem nolunt, Deo narrant. Vide ergone hoc præcipi salubriter possit: Sic vive cum hominibus, tanquam Deus videat; sic loquere cum Deo, tanquam homines audiant. Argute itaque, nec minus recte Philæmon Comicus, quamvis Ethnicus de votis Deo offerendis scripsit:*

*Εἴ τις δὲ θυσίαν προσφέρων, ὦ Πάμφιλε,
Ταύρων τε πλῆθος, ἢ ἐρίφων, ἢ νῆ Δία
Ἐτέρων τοιούτων, ἢ κατασκευάσματα*

Χρυ-

Χρυσὰς ποιῆσας χλαμύδας, ἤτοι πορ-
Φυρᾶς,

Ἡ δὲ ἐλέφαντος, ἢ σμαραγδοῦ ζώδια,
Εὐνοῦν νομίζει τὸν θεὸν καθεσάναι,
Πλανᾶτ' ἐκεῖνος, καὶ Φρένας κούφας ἔχει.
Δεῖ γὰρ τὸν ἄνδρα χρήσιμον πεφυκένας,
Μὴ παρθένου Φθείροντα, καὶ μοιχώμενον,
Κλέπτοντα, καὶ σφάττοντα κ' ἐπιθυ-
μοῦντα.

Ἡ τοὶ γυναικὸς πολυτελοῦς, ἢ δώματος,
Ἡ κτήσεως, παιδὸς τε, παιδίσκης θ' ἀπλῶς,
Ἰππων, βοῶν, τὸ σύνολον, ἢ κτηνῶν τί δὴ,
Μηδὲ βελόνης ἐν ἄμμ' ἐπιθυμῆση, Πάμ-
Φιλε.

*Si quis frivam sacra faciens, ὁ Pamphile,
Taurus matians, vel bados, vel Iovi
Aliis quibusdam rebus, vel preparata
Aurea faciat cblamyde, vel purpurea,
Vel ebore, vel smaragdo denique,
Benedolum sibi reddidisse Deum putans,
Errat ille, & mentem levem habet.
Decet enim hominem frugi consistere,
A stupro virginali, vel adulterio abesse,
Neque furari, neque lucro inbiare,
Neque alius conjugem concupiscere, neque
domum, Ne-*

*Neque possessionem, puerumque, puellam-
que,
Equos, boves, jumenta, vel alia quaeriam.
Neque fibulam unam concupiscat, Pam-
phile.*

Cujus etiam sententiae fuit Loerensium legislator, cujus verba Melissa l. I. Orat. LV. adducit: ἢ τιμᾶται θεὸς ὑπὸ ἀνθρώπων, Φαύλα, ἢ δὲ θεραπεύεται δαπάναις, ἢ τὴν τραγωδίαις τῶν ἀλισκομένων, ἀλλ' ἀγαθῇ προαιρέσει τῶν καλῶν ἔργων καὶ δικαίων, id est, *Deus non colitur ab homine malo, neque placatur sumptibus, neque tragœdiis captorum, sed bona voluntate bonorum & justorum operum.* Nec enim, ut Charondas dixit, ἢ θεὸς ἀδίκῃ θεῶς κοινωνεῖ, *Deus cum nullo injusto commercium habet.*

CAP. XXXV.

Amicitiam sanguine sanciebant. Ritus. Scytharum exempla similia. Catilina sanguine fœdus iniit. Germani in conviviiis consultabant. Taciti locus de Civili. Vinosi. Tres potiones veterum quantum.

AMicitiam Germani fas habebat sanguine guttato unire. Athen. l. I. c. II. Dipnos. ex Posidonio refert: Germanos in symposiis sese amplexos venas in fronde scindere, & sanguinem defluentem in poculo miscentes bibere, summum amicitiae gradum attigisse existimantes, cum sanguinem vicissim

sim inter se degustarint. Post hujusmodi potum caput unguentis perungunt, & maxime rosaceo, vel melino, ne ostendantur vini vapore; at si neque hoc concedatur, vino utuntur, vel nardino. Et hic mos etiam Scytharum erat, qui & ipsi Germani, ut Herodotus l. IV. refert: Quippe Scythæ infuso in quendam calicem fictilem vino commiscent suum sanguinem, qui feriunt sedus cultello aut gladio aliquantulum corporis incidentes. Deinde in calice tingunt acinacem, sagittas, securim, gladium. Hoc ubi fecerunt, sese multis verbis devovent: postea vinum epotant; non modo ii, qui sedus fecerunt, sed etiam comites, hi qui sunt maximæ dignitatis. Pomp. etiam Mela l. II. c. I. sic de iis scribit: *Ne fœdera quidem incruenta sunt. Sauciant se, qui paciscuntur; exemptumque sanguinem ubi permiscuere, degustant. Id putant mansuræ fidei pignus certissimum.* Icturi quoque fœdus veteres Dani, teste Saxon. l. I. vestigia sanguinis aspersione perfundere consueverunt, amicitia pignus alterni cruoris commercio firmaturi. Eo pacto Lifenis Pirata, & Hadingus, Grani Danorum Regis F. exul arctissimis societatis vinculis alligati, Lokero Curetum tyranno bellum denuntiarunt. Princeps insuper Saracenorum, ut Nicetas l. II. de Imp. Isaac. Angel. refert, & Byzantinus Imp. amicitiam inter sese constituentes, utraq; vena in pectore incisa, suum alteri sanguinem propinarunt. Fuere & quidam, ut C. Salustius in l. de Bell. Catil. refert, qui dicerent Catilinam oratione habita, cum ad jurandum populares sceleris sui adigeret, humani

corporis sanguinem, vino permixtum in pateris circumtulisse; inde, cum post exsecrationem omnes degustavissent, sicuti in solemnibus sacris fieri consuevit, aperuisse consilium suum, atque eo dictitare fecisse, quo inter se magis fidi forent, alius alii, tanti facinoris conscio. Sed quod Germani potu sanguinis confirmaverint amicitiam, vel fœdus, nemo miretur. Quippe de reconciliandis, teste Tacit. in l. de Mor. Germ. inimicis & jungendis afinitatibus & adsciscendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in conviviiis consultant: tanquam nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magna incalescat. Gens non astuta nec callida; aperit adhuc secreta pectoris, licentia loci. Ergo detecta & nuda omnium mens postero die retractatur, & salva utriusque temporis ratio est. Deliberant, dum fingere nesciunt: constituunt, dum errare non possunt. Huc etiam respiciunt verba Taciti l. IV. Histor. *Civilis magno cum assensu auditus barbaro ritu & patriis execrationibus universos adigit. Inter convivia enim Batavorum proces ad bellum adhortatur, seralemque illum ritum in pignus amicitie observat.* Cæterum diem noctemque continuare potando nulli probrum. Hoc etiam de Persis Xenophon l. VIII. in Pæd. Cyri memorat. Hinc Seneca: De Germanis illud plane monstrificum proximis annis in Gallia, hominum in bibendo capacitatem fuisse omnibus in miraculo. Quippe singulis mensis singuli quaternos quartarios vini exsicca-
runt sic, ut potores novem amphoras exinanirent
binas.

binas. Vnde ab obfessio a Gallis Carol. V. Imp. exercitu Neapoli Germani aquæ potum, tanquam visceribus noxium abominantes, vini desiderio, tanquam æquum & debitum postulantes, universas prope urbis cellas cum fremitu scrutabantur, sic ut ipsius Alphonfi Vastii Cæsariani exercitus Imp. domum sava impietate vastare non veriti, aliquot Græci vini dolia subter hortum manu factis scrobibus recondita ex indicio infidelis fabri detegerent: factoque totius exercitus concursu perpotando galeis, & aquariis cuppis exportando ocysissime exhaurirent, quod modice parcendo omnibus per aliquot dies suffectura crederetur. Jovius l. XXV. Hist. Et, cum celebrarentur a Ferdinando; Rege Hippolytæ nurus atque Alphonfi filii nuptiæ apparatu splendidissimo (erat enim dies decursionis hastatæ, flagrabantque sub Sole cuncta: convenerant autem mortales omnis generis ad spectandum) atque plurimi ludorum essent laudatores, vel plerique omnes admiratores potius: in media laudantium frequentia, & plausu exclamavit Germanus quidam: *O valeant ludi, quibus nemo bibit.* Et Diodor Sic. l. V. Bibl. Prope illos sunt foci igne ardentec, ollisque ac veribus quæ integrorum carnis membrorum referta sunt instructi. Sed ut Timocles ait:

Ἀ γοράν ἰδεῖν ἔυοψον, εὐποροῦντι μὲν
 Ἡ δῖσον ἂν δ' ἀπορῆ τις, ἀθλιώτατον.
*Forum videre refertum, diviti quidem
 Dulce, sed pauperi acerbum.*

Plerumque etiam quemadmodum Eratosthenes
canit:

Οἶνός τοι πυρὶ ἴσον ἔχει μένος. εὖτ' ἂν
ἔς ἀνδρα

Ε' λθη· κυμαίνει δ' οἶα λίβυσσαν ἄλα
Βορρῆς, ἢ Νότος. τὰ δὲ καὶ κεκρυμμένα
Φαίνει

Βυσσόθεν, ἐκ δ' ἀνδρῶν πάντ' ἐτίναξε
νόον,

*Vinum igni equalem vim habet. ubi homi-
nem*

*Subierit, conturbat eum ceu Libycum
mare*

*Aquilo vel Auster: unde quoque prodit la-
tentia*

*In mentis recessu, ἔς virorum animum
universum concutit.*

Hinc Eripho teste in hisce:

Λόγος γὰρ ἔς' ἀρχαῖος, οὐ κακῶς ἔχων.
Οἶνον λέγουσι τοὺς γέροντας, ὦ πάτερ,
Πείθειν χορεύειν οὐ θέλοντας,

Ratione non caret verbum vetus.

Vinum dicunt senes, ὁ πάτερ,

Ad choreas trahere vel renuentes.

DE DIIS GERMANIS.

At si illis contingeret, quod Clearchus scribit, certe abstinere:

Εἰ τοῖς μεθυσκομένοις ἐκάσῃς ἡμέρας
Ἀλγεῖν συνέβαινε τὴν κεφαλὴν πρὸ τοῦ

πίνειν,

Τὸν ἀκρατὸν ἡμῶν οὐδὲ εἰς ἔπινεν ἄν
Νῦν δὲ πρότερόν γε τοῦ πόνου τὴν ἡδο-

νὴν,

Προλαμβάνοντες, ὑσεροῦμεν τ' ἀγαθοῦ.

Si ebrius singulis diebus

Doleret caput post crapulam,

Omnes abstinereut poculis,

Nunc vero praevenit voluptas dolorem,

Accipientes ultimo quo frui vellent bono.

Sed ut Alexis refert:

Ὀμοιότατος ἀνθρώπος οἴνω τὴν Φύσιν,
Τρόπον τιν' ἔσι. τὸν γὰρ οἶνον τὸν νέον,
Πολλή γ' ἀνάγκη καὶ τὸν ἀνδρ' ἀποζέ-

σαι,

Πρώτισον ἀφυβρίσαι κ' ἀπανθῆσαι πάλιν

λιν

Σκληρὸν γενέσθαι παρακμάσαντα δ' ἄν
λέγω

Τούτων ἀπάντων ἀπαριθθέντα τὴν ἄνω
 Ταύτην ἄνοιαν ἐπιπολάζουσαι ποτὲ
 Πότιμον γενέσθαι, καὶ κατασῆναι πάλιν,

Ἡδὺνθ' ἅπασι τοῦ πίλοιπον διατελεῖν,

*Simillimus homo vini natura
 Necessè siquidem utriusque deferrescere,
 Necessè despumare sordes plurimas,
 Et asperum esse postmodo, at vergente jam
 Ætate defecavit aliquis, si bene
 Residere, & potui apium denique,
 Gratumque reddi tempore reliquo omnibus.*

Cui in hoc Antiphantes Carystius consensit, sic canens:

Σφόδρ' ἐσὶν ἡμῶν, ὁ βίος οἴνω προσφε-
 ρής,

Ὅταν ἢ τὸ λοιπὸν μικρὸν ὄξος γίνεται.

*Est nostra vita simillima vino,
 Accedit, cum reliqua est parva portio.*

Quædam contra gentes frugaliore erant, & tres tantum portiones * sicabant ex lege. Horat. l. II. Satyr.

Sic-

* Vide huc Cl. Keyseri Antiq. Sept. & Celt. p. 352. seqq.

*Siccatur in aquales calices conditura, solutus
Legibus insanis.*

Aufonius in Griph.

*Ter bibe, vel toties ternos, sic mystica lex
est.*

Cicer. *Iste enim Prætor severus ac diligens, qui populi
Romani legibus nunquam parvisset, illis diligenter le-
gibus, quæ in poculi * ponebantur, obtemperabat.*
Petron. Arbiter in Satyr. *Collocavit illa ignem cassis
arundinibus collectum, ingestisque super pluribus li-
gnis excusavit moram, quodammodo senon dimisisset,
nistribus potionibus ex lege siccatis.* Hælych. τρι-
τακρατή. Σοφοκλῆς Ναυπλίου καταπλέοντι,
*ἐν ταῖς συνουσίαις ἐκινῶντο κρατῆρες τρεῖς, καὶ
τὸν μὲν πρῶτον Διὸς Ὀλυμπία καὶ θεῶν Ὀλυμπίων,
ἔλεγον. τὸν δὲ δεύτερον, ἡρώων τὸν δὲ τρίτον σωτή-
ρος,* id est, *Sophocles, ait, Nauplio redeunti in con-
ventibus tres adjudicatos crateres; & primum qui-
dem Jovis Olympii, Leonumque caelestium; secun-
dum Heroum: tertium vero Salutis.* Vid. etiam

Q q 2

Plu.

* Varia poculorum apud veteres genera, materiam, for-
mam, & cætera huc pertinentia qui cupit cognoscere,
consulat *Stueki* Antiq. Conviv. L. III. cap. 13. & 23.
Pancirolli Var. lect. L. I. c. 58. seq. *Petr. Ciacconium*
de Trichinio p. 70. seqq. & *Fulvii Ursini* Append. ad
Ciacconium p. 266. 287. 352. & 364. *Jos. Lanzonum*
in Museo Minerv. Tom. II. Vinc. Butium de potu an-
tiq. cap. 20. & *Jo. Douglæum* de calicibus Eucharisti-
cis, cum mantissa Jo. Faes Brem. 1694. 8. quo in libro
de variis poculorum generibus disseritur. Videndus
etiam *Cl. Keysserus* in Antiq. p. 154. & 362. seqq.

Plutarch. in Symp. probl. lib. III. quaest. IX. quem
morem etiam Eubulus hisce tangit :

Τρεῖς γὰρ μόνους κρατῆρας ἐγκεραννύω
Τοῖς εὐφρονοῦσι, τὸν μὲν ὑγιείας ἕνα,
Τὸν πρῶτον ἐνπίνοιμι, τὸν δὲ δεύτερον
Ἐρωτος ἡδονῆς τε, τὸν τρίτον δ' ὕπνου,
Ὅν εἰς πίνοντες οἱ σοφοὶ κεκλημένοι
Οἴκα δὲ βαδίζουσι.

*Tres solum ego calices viris prudentibus
Infundo: sanitatis unum, quem
Primum ebibunt, alterum vero
Amoris & voluptatis; tertium vero somni,
Quem ebibentes sapientes redibunt
In ades suas ilico.*

CAP. XXXVI.

*Viscum oblatum, ex quercu sublectum. Tempus
legendi. Vnde is mos. Conjectura.*

NON autem semper homines offerebant in sa-
crificia; sed etiam alias res dedicabant, præ-
fertim viscum. * Viscum enim quercus, ut R.
Aventin. l. III. Annal. Bojor. scribit, majores nostri
cælo missum putarunt, signumque esse a Deo electæ
arbo-

* De Viscō Druidum lege pereruditam Dissert. Cel. 70.
Georg. Keyseri, quæ extat in ejus Antiq. Sel. Sept. &
Celt. p. 303. seqq.

arboris, omnia sanantem suo vocabulo appellantes, fecunditatem eo potu dari unicuique animalium sterili arbitrati sunt, contra venena omnia esse remedio * Alexand. ab Alexl. V. c. XIII. Gen. Dier. Viscum Druidæ pro numine colunt. Auro autem etiam Marol. VI. Æneid. assimilat:

*Quale solet sylvis brumali frigore viscum
Fronde virere nova, quod non sua seminat
arbos,*

Et croceo fatu teretes circumdare truncos.

Modum autem legendi Plin. l. XVI. c. XLIV. tradit: *Non est omittenda in ea re & Galliarum admiratio. Nihil habent Druydæ (ita suos appellant Magos) visco & arbore in qua gignatur (si modo sit robur) sacratus. Iam per se roborum eligunt lucos: nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt, ut inde appellati quoque interpretatione Græca videri possint Druidæ. Enimvero quicquid adnascatur illi, e caelo missum putant, signumque esse electæ ab ipso Deo arboris. Est autem id rarum admodum inventu, & repertum magna religione petitur: & ante omnia sexta luna, quæ principia mensum annorumque his facit, & seculi post tricesimum annum, quia jam virium abunde habeat, etiam si non sit dimidia. Omnia*

Q 9 3

sanant.

* De visci præstantia in Epilepsia sive Comitiali morbo nuper in lucem prodit peculiaris libellus: *A Dissertation concerning Miletos: a most Wonderful Specific Remedy for the Cure of convulsive Distempers &c. By Sir John Colbatch, a Member of the College of Physicians. London. 1719. 8.*

sanantem appellantes suo vocabulo sacrificiis epuli q̄;
rite sub arbore preparatis, duo admovent candidi co-
loris tauros, quorum cornua tunc primum vinciantur.
Sacerdos candida veste cultus arborem scandit. Falce
aurea demetit. Candido id excipitur fago. Tum dein-
de victimas immolant, precantes ut suum donum Deus
prosperum faciat his, quibus dederit. Fecundita-
tem ex poto dari cuicumque animali sterili arbitran-
tur, contraque venena omnia esse remedio. Tanta
gentium in rebus frivolis plerumque religio est.
Quam ob causam autem obtulerint virgam illam,
uti vocant salutare in, non facile reperitur: nisi ut
conjecto, quod a patribus quondam primævis au-
dierint, quod germen Jehovæ aliquando efflorescere
deberet, quod omnibus gentibus salutare foret.*

Et

* Seb. Roulliard in libro: *Paribente ou Histoire de la très
auguste & très dévoté Eglise de Chartres dédiée par les
Vieux Druides en l'honneur de la vierge qui enfanteroit
Es. a Paris 1609. 8. p. 51.* Christum cruci affixum
sub visci symbolo indigitatum nugarur. Quemadmo-
dum enim viscum alieno arbori infixum brumali tem-
pore legatur, candida veste excipiendum, fructuum-
que suavitate aves alliciat; ita Christum tempore
Solstitii hiemalis natum, postea vili alienoquo ligno
fuisse ad fixum, inde autem sublatum & albis linteis in-
volutum sua sepultura & resurrectione omnes animas
esurientes ad se pertrahere. Neque alia ex ratione,
quam odio erga Christianos *Plinium* suspicatur omisis-
se nomen visci *Pancbreftan*, ejusque loco omnia sanans
substituisse. Neque Jurisprudenciam a Druidibus sub
visci simulacro fuisse ad umbratam cui quam persuade-
bit Oratio *Fr. Meinardi Frisii* in Academia Pictaviensi
habita 6. Idus Octobr. 1609. atque ibidem impressa

Et hujus oblationem virgæ illius germinis signum rebantur, ideoque in sacris repræsentabant illam oblatione visci. Multa enim ex sacris desumptæ Gentes adhibebant. Sic in Mithræ sacris baptisina, & fractionem panis, & appositionem vini cum aqua, ut Justin. Matyr. advers. Triphon, & in Orat. ad Antonin. Pium. Tertullian. in Apologet. & alii tradunt. Germinis autem illius mentio fit Jes. c. IV. v. 1. *Tempore illo erit germen Jehovæ gloriæ & honori.* Et c. XI. v. 1 *nam prodibit virgula & trunco succiso Ischai, & sircubus & radicibus ejus efflorescet.* Jerem. c. XXIII. v. 5. *Ecce dies venturi sunt, dicitur Jehova, quibus excitabo Davidi germen justum.* c. XXXIII. v. 22. & 26. Zach. c. III. v. 8. *Ecce ego adducturus sum servum meum Germen, c. VI. v. 12. Ecce virum, cujus nomen est Germen.* Nec mirum hoc Celtis innotuisse, cum etiam crederent Deum ex virgine nasciturum, de quo supra. Ethnici enim retinuerunt amissa doctrina vera, de Deo, de doctrina cœlesti, de Sacramentis additis doctrinæ de veris Dei cultibus, mera somnia; de externis ceremoniis umbratiles ritus sacrificiorum, atque eos ipsos multipliciter depravatos, & novorum excogitatione variegatos, atque amplificatos in immensum. Quod argumentum plenius Peucerus aliquot pag. in l. de Divinat. persequitur, quem ibidem vide.

Qq 4

CAP.

1614. 8. cujus Sententiæ momenta expendit Cel. Keyserus l. c. p. 316. sqq. & non aliunde visco, quæneo inprimis tantum venerationis obtigisse, quam a cultu quercuum ipsarum existimat.

CAP. XXXVII.

Selago herba. Sacra apud Gallos. Mos legendi.

IN honore etiam habebant aliam herbam Sabinæ herbae similem, Selaginem * appellatam: ut Plin l. XXIV. c. XI. Nat. Hist. tradit: *Legitur sine ferro dextra manu per tunicam, qua sinistra exiitur velia a furante, candida veste vestito, pureque lotis nudis pedibus, sacro facto, priusquam legatur, pane vinoque. Fertur in mappa nova. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum ejus prodesse. Idem Samolum herbam nominavere nascentem in humidis, & hanc sinistra manu legi a jejunis contra morbos suum bonumque, nec aspicere legentem, nec alibi, quam in canali deponere, ibique conterere licere. Vide de his Anthologos in herbariis suis.*

CAP.

* *Sebastianus Roulliard l. c. p. 57. Selaginem interpretatur Sebina, h. e. venerabilem, eamque imaginem & typum Mariæ virginis fuisse existimat, omnia ad Christiana sacra perveram detorquens. Non magis aridet Boxhornii sententia in Orig. Gall. Samoli herbae nomen, cujus idem Plinius l. c. meminit, deducens a superstitioso ritu illam legendi sinistra manu, cum Hebraeis לְיָמֵינוּ semol vel samol sit sinistra manus. Hodiernum Bononientibus Pulsatillam sub nomine Samiolo venire, testis est adhuc Plinii locum Jac. Dalechampius, & Nicol. Chorier lib. 2. Hist. Delph. p. 90. Selaginem esse chamæpusem existimat.*

CAP. XXXVIII.

Verbenæ. Descriptio. Sortiuntur his Galli. Mos legendi. In sacris apud Romanos. Coronati in Jovis sacris. Venori sacra. Ob quam causam. Baccho dicata.

SED & Verbenarum usus vulgatissimus erat apud Druydas, seu Celtas, quod & Plin. l. XXV. c. IX. tradit: *Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet, quam hierobotane. Aliqui Peristerion, nostri verbenacum vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hac Jovis mensa verritur, domus purgantur lustranturque. Genera ejus duo sunt; foliosa, quam feminam putant; mas rarioribus foliis. Ramuli utriusque plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora, quam quercus, angustioraque, divisuris majoribus: flos glaucus, radix longa, tenuis. Nascitur ubique in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed unum omnino genus faciunt, quoniam utraque eisdem effectus habeat. Utraque sortiuntur Galli, & præcinnunt responsa. Sed Magi utique circa has insanunt. Hac perunctos impetrare, quæ velint, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa Canis ortum debere, ita ut ne Luna, aut Sol conspiciat; favis ante & melle terra ad piammentum datis. Circumscriptam ferro effodi sinistra manu, & in sublimetolli. Siccari in umbra, separatim folia, caulem yadicem. Ajuntque, si aqua spargatur triclinium,*

qua maduerit, letiores convictus fieri. Adversus serpentes conteritur ex vino. Et apud Romanos maxime in usu erat, quod passim ex Historicis patet. Apulej. etiam in Apolog. sic scribit: *Si posueris donum aliquod, si sacrificaveris, si verbenam sumpseris.* Aræ enim imponebantur verbenæ, quod ex Terent. Andr. act. IV. Sc. IV. patet:

Ex ara hinc sume verbenas tibi, atque eas substerne.

Vid. Scalig. l.I. c. XXI. Poët. Metrodorus autem in I. quem scripsit de consuetudine, antiquissimam plantam esse myricam tradit, qua etiam Ægyptii per pompam Jovis coronarentur. Quam sententiam etiam Nicander in Theriacis refert.

Καὶ μυρίκης λάζοιο νέον πανυκαρπέα θά-
μον,

Μάντιν ἐνὶ ζώοισι γεράσμιον, ἧ ἐν ἀπόλ-
λων

Μαντοσύνας κορυπαῖος ἐθήκατο, καὶ θέ-
μιν ἀνδρῶν.

*Et myrica sterilis novum fruticem,
Vatem inter videntes venerandum, cui
Apollo*

Vaticinii posuit jura, & justitiam homini.

Hæc autem Veneri dicata, ut Pausanias in Eliacis testatur, & Virgil. Ecl. VII. refert:

Ρορυ-

DE DIIS GERMANIS.

*Populus Alcide gratissima, vitis Jaccho,
Formosa Veneri myrtus, sua laurea Phæbo.*

Hac coronatam fuisse in celebri illo certamine de
Pulchritudine in Idæo monte scribit Nicander in
Alexipharmacis:

Πρὸς δὲ τισοὶ Δίκτυνα θεῶς ἐχθήρατο
κλῶνας,

Ἦ' ῥησ τ' Ἰμβρασίης μούνης ζέφος οὐχ
ὑπέδεκτο.

Κάλλεος οὐνεκα Κύπριν ὄτ' εἰς ἔριν ἠερέ-
θησαν

Ἀθάναται, κόσμησεν ἐν Ἰδαίοισιν ὄρεσσι.

*Præterea tuos ramos Dietyhna aspernata
est,*

*Junonisque Imbrasiæ corona non fuit ex hæc,
Quod Venerem, cum in contentionem ve-
nissent*

*Immortales Deæ, coronaverint in Idæis
monibus.*

Non autem soli Veneri sacra erat, sed etiam Bacchō,
ut Aristophanes in Ranis testatur:

Ἰ'ακχ' ὦ Ἰ'ακχε,

Ἐλθέ τὸν δ' ἀνά λειμῶνα χορεύσων

Ὀσίους ἐς θιασώτας.

Πολύμαρπον μὲν τινάσσω

Ἄμ-

Ἀμφὶ κρατὶ σὼ βρῦοντα
 Στέφανον μύρτων.

*Bacche, Bacche,
 Veni per hoc pratum tripudians
 Sacros ad initiantes,
 Fructiferam concutiens
 Circa caput tuum direntem
 Coronam myratorum.*

CAP. XXXIX.

Ovum Serpentis. Mos accipiendi. Effectus seu vires. Caduceus Mercurii. Lituatorum DII & Samogitiorum. Ominosus Serpentum occurfus. Ortus Serpentum. Druydarum interitus. Excisi luci.

INsuper magno in honore habuerunt ovum serpentis, quod Plinius l. XXIX. c. III. scribit: Præterea est ovorum genus in magna Galliarum fama, omiffum Græcis. Angues innumeri æstate convoluti falvis faucium, corporumque spumis, artifice complexu glomerantur, * anguinum
 appell-

Verba Plinii ita fupplet Dalechampius: Glomerati generant id, quod anguinum appellatur. Exilat in lapidibus e fundamentis Ecclefiæ Cathedralis Paris. 1711. erutis imago serpentis contra hominem adfurgentis, quæ an ad modum Celtarum fupertitiofum ova serpentum colligendi pertineat, ut fibi perfuadet
 Mau-

appellat. Druydæ sibilis id dicunt in sublime
 jactari, fagoque oportere intercipi, ne tellurem at-
 tingat. Profugere raptorem equo: serpentes enim
 insequi, donec arceantur amnis alicujus interven-
 tu. Experimentum ejus esse, si contra aquas
 fluitet vel auro vinctum. Atque ut est Magorum
 solertia occultandis fraudibus sagax, certa Luna
 capiendum censent, tanquam congruere operatio-
 nem eam serpentium, sit humani arbitrii. Vidi
 equidem id ovum, mali orbiculati modici magni-
 tudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis bra-
 chiorum polypicrebris insigne Druydis. Ad vi-
 ctorias litium ac Regum aditus mire laudatur:
 tantæ vanitatis, ut habentem id in lite in sinu equi-
 tem Romanum e Vocontis, a D. Claudio Prin-
 cipe interemptum non ob aliud sciam. Hic ta-
 men complexus anguium, & efferatorum concor-
 dia, causa videtur esse, quare exteræ gentes cadu-
 ceum in pacis argumentis circumdata effigie an-
 guis-

Mautunius, penitius esset disquirendum. Notæ sunt
 vulgi superstitiones circa coronas regias serpentum,
 quarum plures tum inter cimelia curiosorum depre-
 hendi, tum etiam possidet Cel. Jo. Georg. *Kyrlerus*.
 Sunt autem revera nil aliud, quam dentes porcellorum
 maxillares. De ovo anguino ad hunc *Plini* locum hæc
Harduinus p. 681. T. IV. edit. in 4. *Scimus hodieque*
serpentes generis diversi ac prope innumeras in locum
unum convolare ab Idibus Junii ad Idus Augustas in
Delphinatus Sabaudiaque confinio, ad montem LA RO-
CHETTE; spumaque locum opplere qua horrorem incu-
riat spectantibus. Vide Nic. Chorier lib. 2. hist. Delph.
p. 91.

guum fecerint. Nec enim cristatos esse in caduceo
 mos est. *Hyginus*: Nonnulli cum faciunt cadu-
 ceos, duos Dracones implicitos virgula faciunt:
 quod intium Mercurio pacis fuerat. De Li-
 tuanis, qui Sarmatæ, seu Scythæ, & ipsissimi Ger-
 mani, serpentes venerantibus, * cum Plinii addi-
 tis consentit *Cromerus* l. XV. Hi olim, *inquit*,
 serpentes atque vyperas divinitatis non exfortes esse
 credebant, & alebantur quasi lares quidam familia-
 res in singulis domibus atque familiis: & lac eis li-
 babatur, & Galli Gallinacei immolabantur.
 Eratque inauspicatum & inæstimabile toti familiae,
 quenquam ex his occidisse, aut violasse. Et *Gaguinus*
 in *descript. Lituaniæ* idem de *Samogithis* scribit:
 Sunt inter *Samogithas* agrestes idolatræ complures,
 qui Serpentes quosdam, quatuor brevibus lacertarum
 instar pedibus, nigro obefoque corpore, bivoytas patria
 lingua dictos, tanquam penates domi suæ nutriunt,
 eosque domo lustrata certis diebus ad appositum cibum
 prorepentes, cum tota familia, quoad saturati in
 locum suum revertantur, timore quodam circum-
 stantes venerantur. Quod si adversi illis quid accide-
 rit, serpentum Deum domesticum male acceptum
 ac saturatum credunt. *Idem*: Accidit hæc nostra
 ætate in Lituania sex a Vilna miliaribus in pagò
 quo-

* Vide huc *Phil. Olcarii* Dissert. de *Οφιολατρεία* Lips.
 1713. & *Jo. Christoph. Kochii* Diss. de cultu serpentum
 apud antiquos. ib. 1718. 4. Consulendus etiam *Cl.*
Petrus Zornius in *Biblioth. Antiq. Exeget.* T. I, p.
 684, seqq.

quodam juxta civitatem Troki, quod quidam Christianus ab ejusmodi serpentis cultore aliquot alvearia apum emit: quem cum ad verum Christi cultum multo labore adduxisset, atque serpentem, quem colebat, occidere persuasisset; aliquanto post, cum ad visendas apes suas eo reverfus fuisset, hominem facie deformatum, ore auretenus miserabilem in modum deducto offendit. Tanti mali causam interrogatus respondit: Se, quod Serpenti Deo suo domestico manus nefarias injecisset, ad scelus expiandum hac calamitate puniri, multoque graviora, si ad priores ritus suos non rediret, se pati oportere. Est quatuor a Vilna miliaribus Lavariski villa regia, in qua a multis adhuc Serpentes coluntur. Veteres autem, ut Anton. Muret. l. IX. c. III. scribit, ominosum esse crediderunt occursum serpentis, viam, qua quis iter factururus esset, quasi dissecantis, exque ea superstitione dictum ab Horatio est:

Rumpat & serpens iter institutum.

Typhonem autem veteres fabulantur primum edidisse serpentem, & quidem ex sanguine suo, ut Acufilaus scripsit: Zenodotus vero Cyrenæus aliam originem adducit. Inquit enim fuisse hominem in Attica regione nomine Phalangem, qui sororem habuit nuncupatam Arachnen. Cæterum Phalanx ubi adolevisset, artem militarem a Pallide edoctus fuisse dicitur: cum Arachne soror omnia illa diligenter didicisset, quæ spectant ad telæ conficiendæ, & ad suendi artificium. At enim cum Phalanx cum sorore rem habuisset, fama est ita facti turpitudine commotam esse Deam; tamque graviter facinus tulisse,

lisse, ut ambos in serpentes verterit. Arachne cum esset gravida ex fratre, iussa est a Pallade, non sine maximo vitæ discrimine parere, quare a filiis *contro-*sa fuit: quod etiam cæteris ejusdem generis dicitur postmodum accidisse. Cæterum hæc Druydarum superstitio diu duravit, usque ad tempora Tiberii Cæsaris, qui sustulit, ut Plin. l. XXX. c. I. ait, Druydas eorum, & hoc genus vatium, Medicorumque. Tac. Ann. l. XIV. *Igitur Monam Insulam incolis validam & receptaculum perfugarum aggredi parat, navesque fabricatur plano alveo adversus breve litus & incertum. Sic pedites transmissi: equites vado sequuntur; aut altiores inter undas, adnatas equis transmisere. Stabat pro littore diversa acies, densa armis, virisque, interciusantibus faminis, in modum Furiarum, veste ferali, criminibus dejectis faces præferabant. Druydaque circum preces diras sublatis ad cælum manibus fundentes, novitate adfectus perculere militem: ut quasi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein cohortationibus Ducis, & se ipsi stimulant, ne muliebres & fanaticum agmen pavescerent: inferunt signa, stormantque obvios, & igni suo involvunt. Præsidium posthac impositum vicis, excisique luci sævis superstitionibus sacri. Nam cruore captivo adolere aras, & hominum fibris consulere Deos, fas habebant.*

CAP. XL.

Vaties sacerdotum aliud Genus. Officium. Apollinis
 Ismenii divinatio. Mos Indorum consulendo sa-
 cerdotes de eventu rerum. Tamaraka & Ma-
 raka.

ET hæc sunt, quæ de Druydis apud Authores,
 sparsim reperiuntur. Præter eos autem erant & alii
 ordines; inter quos eminebant illi, qui Vaties dice-
 bantur. Horum Strabo l. IV. Geogr. mentionem
 facit; Apud tres omnes passim nationes eximio in
 honore sunt Bardi, Vaties, Druydæ. Vaties autem
 sacrificiorum naturaliumque causarum curæ dediti.
Diodor. Sic. lib V. Biblioth. Sunt etiam Vaties ma-
 gnæ apud illos existimationis; qui ab auspiciis &
 victimarum extis de futuris divinant, eisque plebs
 universa morem gerit; imprimis ubi de magni
 momenti rebus consultatio incidit. Et hi forsan
 iidem erant cum Romanorum Vatibus; quorum
 munus Orpheus hisce tradidit in Argonaut.

Ἀμφὶ δὲ μαντείας εἰδείην πολυπείρονας ὄρμης,
 Θηρῶν τ' οἰωνῶν τε καὶ ἢ σπλάγγων θύσις ἐστίν.
 Ἡ δ' ἔσα θεοπίττειν ὀνειροπόλοισιν ἀταρπνοῖς
 ψυχῆς ἐΦημερίων, ὕπνῳ βεβολημέναι ἦτορ.
 Σημείων τεράτων τελύσεις, ἄστρων τε πορείας.
*Multas vatium ac varias leges perdidisti,
 Quæ animalium, volucrumque, extorum-
 que positio est,*

*Et quæ divinant in somniis gravibus
 Animæ hominum, somno delibute ;
 Signorum, monstrorumque resolutiones,
 astrorumque vias.*

Et Maro Æn. III. hoc modo describit :

*Trojugena interpres Divum, qui numina
 Phœbi,*

*Qui tripodas, Clarii lauros, qui sidera sentis,
 Et volucrum linguas & præpetis omina
 pennæ.*

Memorant Apollonium Thyaneum * avium omnium voces intelligere solitum, quem ajunt aliquando passeres latantes intuitum dixisse præsentibus non paucis, illos significasse cæteris asinum collapsum, milium quod portabat, disrupto sacco effudisse, quare esse unde uberrime pascerentur. Illud cum visum esset miraculum audientibus, ajunt nonnullos studiose spectatum accurrisse an vera essent, quæ nunciarentur, atque invenisse sicuti ab Apollonio dictum fuerat. Apollinis autem Ismenii divinationo non fiebat per responsa, sed per illa animalia, quæ comburebantur, Sacerdotes futura divinabant, ut ait Sophocles enarrator. De Indorum Sacerdotibus

* De ejus telestinatis magicis vid. Mich. Glycas p. 239. annual. Jo. Malala in chron. p. 342. Petr. Frid. Arpius Libro de Talismanibus Cap. I. p. 24. lqq. & Abbas do-Eiffinus Jo. Laur. Mosheimius in Epistola ad Cel. Matur. V.iffiere la Croze, de Imaginibus telesticis, quæ Apollonius Tyanus confecisse dicitur. Biblioth. Brem. Class. III. p. I. lqq.

bus modernis Nicolaus de Monardis in lib. de herbis Indicis hæc scribit: *Apud Indos moris erat Sacerdotes de bellorum eventu, aliisque magni momenti negotiis consulere. Consultus Sacerdos Tabaci plantæ folia sicca urebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in ecstasi quendam raptus cadebat, omni motu privatus; sicque permanebat aliquamdiu. Discussa ejus fumæ facultate ad se redibat, referebatque negotium cum demone contulisse; & responsa dabat ambigua, ut, utcumque eventus succederent, illis facile persuaderet, sic se prædixisse: eoque modo barbaros illos homines misere decipiebant. Caterum vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cum insomnia videre interdum & extra se quasi capi volunt, & vera de suorum eventu negotiorum ex insomniis, qua illis apparuerint, pronunciaturi.*

Thevet. autem in hist. Ind. alium quendam, & vere ridiculum ritum consulendi Deos, itemque vaticinandi tradit. Est, *inquit*, inter reliquas arbores, quas apud Canibales invenire est, Cöhyne, cujus fructus cucurbitæ minori, aut Peponi, quem Citrullum vocant, haud absimiles, oblonga ovali forma, quali scilicet Struthionum ova sunt: In cibos haud quam admittitur: sed ejus aspectus oculis gratissimus, præfertim onusta arbore. Cannibales ex eo vascula conficiunt: sed tamen & eum ad superstitionis genus servant. Siquidem huic pulpa exempta granis Mayzi, lapillisve aut re simili implent, variisque plumarum generibus superne exornant; deinde inferiori parte pertusum bacillo adaptant,

quem terræ infigunt. Hujusmodi fructus binos aut ternos in singulis tuguriis servare magna cum reverentia apud eos moris est. Existimant enim, cum hunc fructum (quem Maraka & Tamarika nuncupant) manibus pertractant, crepitantem ob Mayzi grana injecta audiunt, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones conferre, atque ab eo quædam responsa accipere, sic a suis Paygi (divinatorum genus est, qui suffitu herbæ Petum & quibusdam obmurmurationibus illorum Tamarica divinam facultatem tribuere perhibent) persuasi. Sed hæc divinationes, ut ait Apollonius Atralicus in l. II. compositiones, tanquam infidæ, ac plerumque vanæ relinquendæ sunt, & imprimis quæ fiunt per physiognomiam, astragulos, circulos, terram, cribrum, formam, ignem, pelvim, aquam, manum, caseum, ac mortuos evocatos.

CAP. XLI.

Bardi. Instrumenta eorum. Apendii Cytbarista. Inventores Lyre. Poeta Germanorum. Carmina Barditus. Animant pugnantes carminibus suis. Der Bardeneich. Ars præstantissima Poëtica.

Tertium genus Sacerdotum apud eos erant Bardidi. * Strabo l. IV. Geogr. „Bardi laudationibus, rebusque poëticis studebant. *Diodorus Sic. l. V.*

* Quæ ad Bardorum Celticorum quondam literatorum & Poetarum historiam ac etymum spectant, abunde
Gyal.

I. V. Bibl. Sunt etiam apud hos carminum melicorum Poëta, quos Bardos nominant. Hi ad instrumenta Lyris non dissimilia aliorum laudes, aliorum vituperationes decantant. *Ammian. Marcell. l. V.* Bardī virorum fortium res egregie gestas heroicis versibus incluserunt, & suavi cantu ad Lyram cecinerunt. *Modum autem hunc canendi Asconius in Cicer. III. Verrin. tradit:* Cum canunt Cytharistæ, utriusque manus funguntur officio. Dextra plectro utitur, & hoc est foris canere: sinistra digitis chordas carpit: & hoc est intus canere. Difficile autem quod Aspendius citharista faciebat, ut non uteretur cantu utraque manu, sed omnia, id est, universam cantionem, intus & sinistra tantum manu complecteretur. Vnde omnes quotquot fures erant, a Græcis Aspendii Cytharistæ in proverbio dicebantur, quod ut ille carminis, ita isti furtorum occultatores erant. *Lyras autem invenisse Sirenes * Orpheus in Argonaut. tradit:*

R r 3

Qñ

Gyraldus Oper. T. II p. 34. 1qq. Picardus prisce Celto-
pzd. L. 2. p. 72. 1qq. *Coropius Hierogl. L. II p. 179.*
Sorieckius Orig. & rer. Celt. & Belg. L. 4. p. 103. Romanus
Gl. prisce-Gall. p. 202. Cluverius Germ. Antiq.
L. 24. p. 162. fq. Meibomius *Rer. Germ. III. 56. silesia*
2. Rer. Aquitan. 8. p. 135. 1qq. Vossius *Etymclog.*
p. 75. Bochartus Oper. I. p. 666. 1291. Boxhornius
Orig. Gall. p. 51. Saubertus *de sacrific. Vet. p. 163. ff. Sberingbanus*
de Angl. gent. Orig. p. 106. 107. Thomafus
de vagant. Scholast. §. 154. ff. Menapius *Orig. L. Gall. p. 19. a Hertius*
Notit. vet. Germ. Pop. p. 2. & inprimis Jo. Lauterbach *Diff. de carminibus vet. Germ. ed. Jen. 1698. 4. evolverunt.*

* De Sirenum forma præter *Spanhemium* *Diff. III. de Præst.*

Δη τότε Φορμίζου] ἀπὸ σκοπέλωνι Φόει] Θ,
 Σειρήνες θάμβησαν ἔην δ' ἄμπασαν αἰοιδὴν.
 Καὶ ῥ' ἠ μὲν λωγῆς, ἡ δ' αὖ χελυῖν ἐμβαλε χειρῶν.
Dum ille cytharam pulsat a scopulo nitoso,
Sirenes tenuerunt suam cantionem mi-
rantes,
Et illa quidem lotos, illa vero chelyn e mani-
bus fecit.

Et illa carmina:

Quod tuba, quod litui, quod cornua rauca
queruntur:
Quodque foraminibus tibia mille sonat.
Quodque leues calami, quod suavis cantat
Aëdon,
Quod Lyra, quod citbara, quod moribun-
dus olor.

Leoches in parva Iliade:

Σειρήνων μελέπειτ' ἔσα Φίξου ἀλμυρὸν ὕδαρ,
 Σειρήνων γλυκερῆσιν αἰοδαῖς δηλήσαντο
 Καὶ πλείους ναύτας, ὧν πύθετα ὄσέα λευκά.
Sirenum postea advenies ad salsum mare,
Sire-

Præst. & Ufu Numismat. p. 223. sqq. edit. in 4. ad eundem viri doctissimi Gub. Cuperus in Apoth. Homeri p. 263. Laur. Begerus T. III. Thefauri Brandenb. p. 371. & ad tabulam Iliacam n. 69. & in commentario de Ulyssæ Sirenes prætervecto, ex delineatione Pighiana, Claudius Nicasius in diss. edita Parisiis A. 1691 4. Les Sirenes ou discours sur leur forme & figure, Janus Brouckhusius ad Tibullum p. 362. Montfauconus in Diario Italico p. 191. &c.

*Sirenium, quarum dulcis cantus exitiosus fuit
Multis nautis, quorum terra albet ossibus.*

Cantus enim earum celeberrimus erat & dulcissimus, ut Agathias in hisce testatur:

Ἡματι γὰρ σέο Φέγγε ὁμοίον, ἀλλὰ τὸ μὲν πρὸ
Ἄφρογγον. σὺ δέ μοι καὶ τὸ λάλημα φέρεις,
κείνο τὸ σειρήνων γλυκερώτερον.

*Iaculo vero tuus splendor similis, sed quidem
Mutum. tu vero mihi ita loqui videris,
Quale Sirenium dulcissimum.*

Aristanetus: ἠίκα δὲ Φέγγεται βαβαί, ὅσαι
τῆς οὐιλίας αὐτῆς αἰ Σειρήνας, id est, rursum vero
loquebatur tam suave, quales in ipsa conversatione
Sirenes. Petronius Arbiter:

*Sirenium cantus, & mollia pleetra Thalæ
Ad vocem tacuisse reor.*

Sed ad Bardos revertor. Horum etiam Lucanus
lib. I. Pharf. hisce meminit:

*Vos quoque qui fortes animas, belloque
peremptas*

*Laudibus in longum vates dimittitis ævum:
Plurima securi fudistis carmina Bardi.*

Georgius Buchan. I. II. R. Scotiar. Idem quoque
vatum apud Gallos & Britanones in summo fuit honore, quos utique Bardos vocabant. Horum & fun-
ctio & nomen adhuc perseverat apud omnes nationes, qui veteri Britannorum lingua utuntur, tantusque eis honos multis in locis habetur, ut & ipsi sacrosancti, & eorum domus pro asylo sint: & inter infestissimos hostes, ubi crudelissime & bellum geritur,

tur, & victoria exercetur, perpetua sit eis, eorumque comitibus, ultro citroque commœandi potestas. Nobiles eos ad se ventitantes & honorifice suscipiunt, & munifice demittunt. Carmina autem non inculta fundunt, quæ Rhaphodi præceribus, aut vulgo audiendi cupido recitant, aut ad muscos organorum modos canunt. Plurima ex veteribus institutis adhuc manent, nec quicquam fere in Hibernia, nisi in ceremoniis & religionis ritibus est mutatum. Tacitus in l. de Mor. Germ. *Celebrant antiquis carminibus (quod unum apud eos memoriae & annalium genus est) Tuisconem.* Idem l. II. *Annal. Caniturque adhuc barbaras apud gentes Harminius Græcorum annalibus penitus ignotus, qui sua tantum mirantur: Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.* Eginhardus in vita Caroli M. *Barbara & antiquissima carmina, quibus veterum Regum actus & bella canebantur, scripsit, memorieque mandavit.* Tacit. in l. de Mor. Germ. *Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu quem Barditum vocant, accendunt animos, futuraeque pugne fortunam ipso cantu augurantur. Terrent enim trepidantes, prout sonuit acies. Nec tam vocis ille, quam virtutis concentus videtur. Affectatur precipue aheritas soni, & fractum murmur, objectis ad os scutis, quo plenior & gravior vox repercussa intumescat. Quem clamorem ideo Barditum * fuisse dictum*

* De illo Germanorum barritu vide *Lipsum* de mil. L. IV. c. XI. & in *Tac.* de German. l. 3. *Paffenrodium* de mil. Græc. & Roman. L. V. c. 8. *Cluverii* Germ. Antiq. L. 1.

ctum auguror, quod a Bardis carmina illa composita fuerint; & Bardis ipsis committerentur acies, & carminibus suis ad virtutem bellicam instigarent. Pater hoc ex Diodor. Sicul. l. V. Aciebus mixtos errare, qui vel dirimant certamina vel instigent. Fortia enim facta parentum canebant, & virtute patrum stimulabant juvenum bellicosa corda. Iornandes de Gothis: *In priscis eorum carminibus historica peneritu recolitur.* In vicinia etiam nostra circa Albin civitas olim sita fuit, dicta Bardovicus: quia ibi Bardis degebant, *Der Bardenreich.* Hanc succedente tempore destruxit Henricus Leo. Vicus nunc tantum est: sic omnia fatum mutat. Natura sane cupiditatem scientiarum & cognoscendæ virtutis humanis mentibus insevit, unde ad quodvis aggrediendum, tanquam vi occulta rapimur. Hinc Aventin. l. I. Annal. Bojor. dicit, nullam gentem tam barbaram fuisse, quæ non suo more, & patria lingua Annales de rebus gestis composuerit. Virtutis enim

R r 5

pul-

L. I. c. 51. *Morbofum* de Germ. Poesi p. II. c. 6. *Marcellum Donatum* in dilucid. in Tac. in face *Gruteri* VI. p. 208. sqq. *Berneggeri* quæst. misc in Tac. c. 8 *Stewechium* ad *Veget.* de re Mil. L. III. c. 18. *Phil. Camerarium* in horis sube. L. I. c. 77. *VVaraum* in Ant. Hibern. c. 22. *Lydiun* de re Mil. L. IV. c. III. p. 159 sq. Doctissimo *Theodoro Haseo* in Notis ad Disquisit. Hist. *Gerhardi a Masfricht* de Joduta, quæ inf. Bibl. Brem. Class. VII. Fasc. 3. p. 514. fit verosimile vocem hanc originem accepisse ex iplo sono, quem emittebant, præhulum initari *Bar*, vel *Phar*, vel *Farob*; Id enim quoque veteribus Hibernis in usu fuisse tellatur *Camdenus* in L. de Hibernia, & *Jac. VVaraus* in Antiq. Hibern. c. 22.

pulcherrima gloria, quæ ignarum quamvis ad Virtutem instigare potest. Albert. Cratiz. insuper affirmat, se in componendis historiis antiquorum carminibus usum. Et hæc nobilissima ars, quæ multis mercule de causis, ut Polydor. Virgil. l. I. c. VIII. de Inv. rer. scribit, reliquas antecedit disciplinas, vel quia homines nullam pene artem assequi possunt, nisi in illam diu incubuerint, vel quod scientias fere, ut Strab. l. I. Geogr. adversus Eratosthenem demonstrat, in se continet omnes: vel demum quod ex omnibus artibus, quæ ab humani ingenii excellentia profiscuntur, sola Poëtica divino furore percipitur.

CAP. XLII.

Samothei. A Samothe. Philosophi olim Regibus chari. Autoritas eorum. Iuliani factum. Historiæ ediscende. Quia utiles. Nullus olim Romanorum Impp. illiteratus.

His annumeratur & quartus ordo, Samotheorum nempe. De quibus præter nudum nomen nihil memorabile occurrit. Georgius Morellius Tilian. in Tab. Philos. ex Laërtio adducit: Druydæ & Samothei apud Celtas philosophantur. Clemens Alexandr. l. I. Strom. meminit sub nomine Semanæorum sic scribens: Philosophiæ autem præfuerunt & Ægyptiorum Prophetæ, & Assyriorum Chaldæi, & Gallorum Druydæ, & Semanæi Barbarorum & Celtarum ii, qui Philosophati sunt, & Persarum

farum Magi. Semanæi autem hi, ut Bardesanes Babylonius Historicus refert, tantæ erant continentiæ, ut licet exquisitissimis vefci potuiffent cibis, arborum tamen pomis tantum uterentur. Inffitutos autem puto a Samothe Dite, qui alio quidem nomine Tuyfcon dictus, quod nomen etiam ipsum ostendit. Philosophos autem fuisse, Clementis Alexandrini adducta verba testantur: quos ideo infsitutos arbitror, quia Reges maxime eruditorum indigent, quod Dionis Chryfostomi Oratio optime testatur: τῶν γὰρ πεπαδευμένων, ἐν τοῖς μεγίστοις δέονται συμβέλοισι σφίσι γίνεσθαι, καὶ τοῖς ἄλλοις προσάτιοντες, αὐτοὶ παρ' ἐκείνων πρῶτα λαμβάνουσιν ἃ δεῖ πράττειν, καὶ τίνων ἀπέχεσθαι. ὡς περ τὸν Ἀγαμέμνονα Ὀμηρὸς φησὶν ἃ δεῖ προσδεῖσθαι τῇ γνώμῃ Ἐνέορος. καὶ ὁσάνεις αὐτῷ συμβαλεούτι μὴ ἐπέειδη εὐδύρεσθαι, καὶ παραχρῆμα μετανοεῖν. Φίλιππος δὲ ὡς δοκεῖ δεινότητι γενέσθαι τῶν βασιλέων, Ἀριστοτέλην ἐπεγάγετο τῷ υἱεῖ Ἀλεξάνδρῳ διδάσκαλον καὶ ἄρχοντα. ὡς αὐτὸς ὧν εἶχ' ἱκανὸς παιδεῦσαι τὴν βασιλικὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ τῶν μὲν ἄλλων Μακεδόνων καὶ Θρακῶν καὶ Ἰλλυριῶν, καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων ἤξις ἄρχειν. τὸν δὲ υἱὸν, ἐτέρῳ παρεδίδοι ἀχθισόμενον. καὶ τοσαύτας μυριάσι προσάτιον, ἐν ἐκείνῳ προσάτιεν εἶχ' ὑπέμενον. εἰ γὰρ ἴσον ἠγεῖται κίδνον εἶναι αὐτῷ, εἰ περὶ τὰς ἄλλας ἐξαμαρτάνοι, ἢ εἴτις περὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸν πρότερον αὐτὸς ἐν Θηβαῖσι ὀμπεύων, Πελοπίδα τε σιυῖν, ἀνδρὶ πεπαδευμένῳ. ὡς καὶ ἔρασην ἔφασαν αὐτῷ τὴν Πελοπίδα γενέσθαι. καὶ Ἐπαμινώνδα τάτε ἔργα ἐώρα, καὶ τῶν
λογῶν

λόγων δὲ ἤκαστι, ὡς ἔκ ἀπὸ ταυτομάτης. τοσούτον ἴτχυσαν ἐν τοῖς Ἑλλησι, καὶ τοσαύτην μεταβολὴν ἐποίησαν, ὥστε καταλύσαι Λακεδαιμονίης τοσούτον χρόνον ἄρχοντας. καὶ ἀλλὰ Λύσιδι ὀμιλήσας τῷ Πυθαγόρῃ μαθητῇ. ὕθεν, οἶμαι, πολὺ διήνεγκεν ὁ Φίλιππος τῶν πρῶτον ἐν Μακεδονίᾳ βασιλευσάντων. ἀλλ' ὅμως τοιαύτης παιδείας ἐπιτυχῶν, ἔκ ἐθ' ἄρρη τὸν Ἀλέξανδρον ἔτι διδάσκειν, *id est*, Eruditis enim opus habent Reges maximis in rebus, ut sibi sint a consiliis, cumque aliis mandata dent, ipsi ab illis mandata accipiunt, quæ facere & a quibus abstinere conveniat. Quemadmodum Homerus Agamemnonem ait indignis Nestoris consilio, & quoties illi consulenti non obtemperavit, lamentatum esse confestimque pœnituisse. Philippus autem qui videtur callidissimus fuisse Regum, ascivit filio Alexandro Aristotelem magistrum & principem, eo quod ipse ad docendam Regiam artem idoneus non esset: sed aliis quidem, Macedonibus, & Thracibus & Illyriis, omnibusque Græcis volebat imperare: filium autem alterius tradidit imperio erudiendum, & quum tot hominum millibus mandata daret, soli illi mandata dare non sustinuit. Nec enim æquale sibi discrimen putavit esse, si circa alios delinqueret, atque si quis circa filium. Et ipse quidem antea, Thebis quum esset obses, versatus erat apud Pelopidam, hominem eruditum, ita ut & illius amatorem Pelopidam fuisse dicant: & Epaminondæ facta viderat, audieratque sermones: unde & intellexit eum non absque causa tantum valuisse inter Græcos, tantamque rerum fecisse mutationem, ut

Lace-

Lacedæmon. deltrueret imperium, quod tanto tempore duraverat: sed & cum Lyfide consuetudinem habuit, Pythagoræ discipulo. Vndo opinor multum præstitit Philippus prioribus in Macedonia Regibus. Attamen talem nactus eruditionem, non ausus fuit Alexandrum ipse docere. Memorabilis sane Philippi epistola, qua sic ad Aristotelem scribit: Ἰδοί μοι γεγονότα υἱόν. πολλήν ἐν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, ἔχ' ἕτως ἐπὶ τῷ γενέσει τῆ παιδός, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγοῖναί. ἐλπίζω γάρ, αὐτὸν ὑπό σε τραφῆναι καὶ παιδευθέντα ἀξιὸν ἔσθαι, καὶ ἡμῶν, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς. hoc est: Scito mihi filium natum esse. Maximam igitur DIIS gratiam habeo, non tam ob nativitatem filii, quam quod in tuam ætatem ejus nascendi tempus incidit. In spem enim venio, eum tua educatione atque institutione, dignum nobis & regni successione evasurum. Vti & Monarchæ illius Persici ad Xenonen Philosophum: ἐγὼ τύχη μὲν καὶ δόξῃ κομίζω προτερεῖν τῆ σφίβει, λόγων δὲ καὶ παιδείας καθυστερεῖν, καὶ τῆς τελείας εὐδαιμονίας, ἣν σὺ κέκτησαι, διόπερ ἔκριναι προσφωνῆσαι σοι παραγίνεσθαι πρὸς εὐδ., πειπεισμένῳ σε μὴ ἀνταρεῖν πρὸς τὸ ἀξιέμενον. σὺ ἂν πειράσθῃτι ἐκ παντὸς τρόπου συμμίξαι μοι, διελθὼς τῆτο, διότι ἔχ' ἐνός εὐδ' παιδευτῆς ἔσθι, πάντων δὲ Μακεδόνων συλλήθων. ὃ γὰρ τὸν τῆς Μακεδονίας ἀρχόντα καὶ παιδεύων καὶ ἄγων ἐπὶ τὰ κατὰ ἀρετὴν, Φανερός ἔστι καὶ τῆς ὑποτεταγμένους παρασκευάζειν πρὸς εὐανδρίαν. οἷον γὰρ ἀνὸ ἡγῶμεν ἢ, τοιαύτης εἰκός ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γίγνεσθαι

γίγνεσθαι καὶ τὰς ὑποτεταγμένους : id est: Ego fortuna quidem & gloria vitam tuam anteire existimo : ceterum disciplinis, studiis que liber alibus & perfecta felicitate, quam tu possides, longe abs te præcelli sentio. Quocirca te orare statui, uti ad me proficiscaris : id mihi persuadens, te preces meas minime irritas fieri passurum. Tu igitur modis omnibus nitere, ut tuo contubernio fruamur ; certo sciens, mei non tantum, sed omnium simul Macedonum eruditorem fore. Nam qui Macedonia Regem erudit, atque in virtutem imbuit, eum & subditos quoque instruere ad fortitudinem & probitatem certum est. Cujusmodi enim fuerit Dux, tales ut plurimum subditos fieri necesse est : Vale. Cujus etiam egregiam mentem Plutarchus refert in Alex. Ἀριστοτέλη δὲ Σαυμάζων καὶ ἀγαπῶν ἄχ ἡττοῦ (οἱ αὐτὸς ἔλεγε) τῆ πατρὸς, ὡς δὲ ἐκείνον μὲν ζῶν, διὰ τῆ του δὲ καλῶς ζῶν, Aristotelem suspexit & carum habuit, non secus (ut ipsemet dicebat, quam parentem, quod hujus beneficio viveret, illius honeste viveret. Et Plin. I. VII. c. XXIX, Inter spolia Darii Persarum Regis unguentorum scrinio capto, quod erat auro gemmisque ac margaritis preciosum, varios ejus usus amicis demonstrantibus (quando tædebat unguentorum bellatorem, & militia sordidum) imo Hercule, inquit, librorum Homeric custodia detur : ut preciosissimum humani animi opus, quam maxime divite opere servaretur. Idem Pindari vatis familia penatibusque jussit parci, cum Thebas caperet, Cneus etiam Pompejus memorandus, qui dicente Plinio, confecto Mithridatico bello, intraturus Pofidonii sapientiæ professione clari domum, fores

per-

percuti de more a victore vetuit, & fasces licitorios januæ summisit is, cui se Oriens Occidensque submiserat, Ælianus l. VII. c. XV. var. histor. refert de Mitylenensibus, rebellibus imposuisse leges, quibus vetabant, ne literas liberos suos docerent : ἥνικα τῆς θαλάσσης ἤρξαν Μιτυληναῖοι, τοῖς ἀφισαμένοις τῶν συμμάχων τιμωρίαν ἐκείνην ἐπέτησαν, γράμματα μὴ μανθάνειν τὰς παιδας αὐτῶν, μὴ δὲ μυσικὴν διδάσκεισθαι : πασῶν κολάσεων ἠγασάμενοι βαρυτάτην εἶναι ταύτην, ἐν ἀμαθίᾳ καὶ ἀμυσίᾳ κατὰβιώναι, i. e. *Cum maris imperium tenerent Mitylenenses, sociis qui desceſcebant, hanc pœnam imposuerunt, ut liberos suos non docerent literas, neque artes liberales; omnium suppliciorum hoc gravissimum judicantes, in inscitia & ignorantia artium liberalium vitam transigere.* Videbant enim nullam Rempublicam salvam fore, in qua virorum doctorum egestas esset. Hinc Julianus Apostata, ne Christiani ex lectione Poëtarum Ethnicorum eorum religionem frivolam demonstrarent, vel penitus tollerent, præcepit, ne quis eos revolveret; ut Ammian. Marcellin. l. XXV. scribit: *Jura condidit non molesta; absoluta quædam jubentia fieri vel arcentia: præter pauca: inter quæ erat inclemens, quod docere vetuit magistros Rhetoricos & Grammaticos, Christianos, ni transissent ad Numinum cultum.* Nimirum credebatur ipsis tritum illud:

Διπλὴν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα.

Duplum vident, quam alii, scientes literas.

Isocrates eleganter scribit: τὰς μὲν γὰρ ἰδιώτας ἐστὶ

πολλά τὰ παιδεύοντα καὶ μάλιτα μὲν τὸ μὴ τρυ-
 Φᾶν, ἀλλ' ἀναγκάζεσθαι περὶ τῆ βίβη καθ' ἐκά-
 στην ἀγωνίζεσθαι τὴν ἡμέραν. ἔπειθ' οἱ νόμοι, καθ'
 ἧς ἕκαστοι πολιτευόμενοι τυχεύουσιν, ἔτι δ' ἡ παρ'
 ῥησία, καὶ τὸ Φανερώς ἐξείναι τοῖς ἐχθροῖς ἐπι-
 θέσθαι τῶν ἀλλήλων ἀμαρτίαις. πρὸς δὲ τῆτοις,
 τινὲς καὶ τῶν ποιητῶν, τῶν προγεγενημένων, ὑπο-
 θήκας, ὡς χρηζήν, καλαλεοίπασιν. ὡς' ἐξ
 ἀπάντων τῶν εἰκὸς αὐτὲς βελτίως γίνεσθαι.
 τοῖς δὲ τυχεύουσιν ἔδδεν ὑπάρχει τοῖστον: ἀλλ' ἧς
 μᾶλλον ἔδει τῶν ἀλλων παιδεύεσθαι. ἐπειδὴν ἔς
 τὴν ἀρχὴν κατασαθῶσιν, ἀναθεῖητοι διατελοῦσιν.
 οἱ μὲν γὰρ πλείοσι τῶν ἀνθρώπων αὐτοῖς ἐπιλη-
 σιάζασιν, οἱ δὲ συνόντες, πρὸς χάριν ἐμιλῶσιν:
*Nam privatos homines permulta sunt que erudiant ;
 atque in primis vita expers deliciarum, & quotidiana
 de parando victu quasi dimicandi necessitas. Dein-
 de leges, quibus in suis quique civitatibus reguntur:
 præterea libertas illa, qua palam & amicis objurga-
 re invicem, & inimicis exagitare delicta licet: deni-
 que Poëta quidam veteres præcepta de vivendi ratio-
 ne reliquerunt. Quibus rebus omnibus consentaneum
 est, eos fieri meliores. Principibus autem nihil ejus-
 modi contingit: sed quos omnium maxime institui
 conveniebat, hi mox suscepto principatu, sine ullis
 monitoribus aetatem exigunt. Per paucis enim ad
 eos patet aditus: qui vero familiariter cum eis vi-
 vunt, hi ad gratiam & dicunt & faciunt omnia.*
 Hinc Demetrius Phalereus Ptolemaeum Regem
 hortabatur, ut liberos de regno scriptos emeret ac
 legeret. Nam de quibus amici Reges admonere

non auderent, ea in libris esse scripta. Ad hanc enim non modice conducit excolendam virtutem Historia, quæ utilissima non tantum plebeis, sed etiam Regibus: de cujus emolumento cunsule præter alios Diodorum Sic. l. I. Biblioth. Polyb. l. III. Histor. Mufon. apud Stobæum. *Nec enim, ut Vegetius ait, quæquam magis decet, vel meliora scire, vel plura, quam Principem, cujus doctrina omnibus potest prodesse subiectis.* Quod multis ante seculis Evagoræ Regi inculcarat Isocrates: *ὡς ἅπασιν μὲν προσήκει περὶ πολλῶν ποιεῖσθαι τὴν Φρόνησιν. μάλιτα δ' ὑμῖν: τοῖς πλείων κυρίως ἔστι: nam cum omnibus convenit magnificere sapientiam: tum vobis imprimis, qui in multos habetis imperium.* Sardon. Appollin. mentione Arbogalli facta: *Par ducibus antiquis lingua, manuque, quorum dextera solebat non minus stylum tractare, quam gladium.* Et nullus Romanorum Imp. aut ducum, dum eorum Respublica vigit, illiteratus exstitit. Quod Themistius in Orat. ad Valentem Imp. hisce elegantibus declarat verbis: *Φιλοσοφίαν τοίνυν, ἡ βασιλεῦ, ἅπαντες μὲν ἠδέσθησαν, ὡς περὶ πατέρων ἱερὸν, οἱ σὺν νόμῳ τὰς βασιλείας διαδεξάμενοι. πολλοὶ δὲ καὶ συμπαρέλαβον ἐπισταῆσαν, καὶ ἐβίβισφῶν προσήσαντο. οἷς ἐκτινύει τὰ γινόμενα χαριστήρια, ἀνεξάλειπτον αὐτῶν τὴν ἀγαθὴν μνήμην τῷ παντὶ χρόνῳ συμπαραπέμπασα. καὶ γὰρ ὅσιν ἔδοξεν ἔμπροσθέν περιεργάζεσθαι ἀδικητέον, οὐκ αὐτὸς ἵκακὸν ἐργασάμενος, ἀλλ' ὅτι προέκαστο μόνον ἢ περιεῖδεν, ὁμοίως οὐκ ἀνταναφέρει τῇ λοιπῇ δόξῃ πρὸς ταύτην μόνην τὴν δυσφημίαν, i. e. Philosophiam*

phiam igitur, ò Rex, velut numen quoddam patrium
 & proavitarum omnes reveriti sunt, qui legitime regnã
 susceperunt: multi etiam eandem ut vitã magistrã
 morumque gubernatricem amplexi sunt: quibus
 illa hanc retulit gratiam, ut eorum memoriam
 indelebilem cum laude ad seros commendet nepotes,
 quam si quis, dum illi nil mali faciat, non affici inju-
 ria putet, negligat vero eamque non curet; is hoc per-
 suasum habeat; se quam aliunde querit, ea nominis
 celebritate hanc non compensaturum infamiam.
 Namque, ut Hipparchus canit,

Πολὺ γὰρ ἐστὶ κτήμα τιμιώτατον
 Ἄπασιν ἀνθρώποισιν εἰς τὸ ζῆν τέχνη.
 γὰρ μὲν γὰρ αἶλλα καὶ πόλεμος, καὶ μεταβολαὶ
 τύχης ἀνάλωσαν, ἡ τέχνη δὲ σώζειται.

*Haud ulla possessio preciosior
 Omnibus hominibus quam in vita ars.
 Alia quidem omnia bellum, & vices
 Fortune diripiunt; sed ars salva manet.*

Cui non immerito hisce Micyllus assentitur:

Πάντα χρόνος φθίνει μακρὸς,
 μηδ' εὐπεδὸν μηδὲν ἔσται,
 οὐ πλῆστον, ἔδὲ χρήματα,
 οὐ καλὰ, ἔδὲ τι κράτος,
 οὐδ' ὅτι τιν' κόσμος τρέφει.
 Πᾶν γινόμενον φθείρει χρόνος,
 μόνη δὲ πάντων ἀφθίτη
 σοφίη μένει, καὶ ἀβλαφής

Οὐτ' ὀμβρὸς, ἔτε κύματα,
 Οὔτε Φοβερὸν διὸς βελῶ
 Ἀπολεῖν δύναίτο πώποτε
 Σοφίας ἀνικητοῦ Διὸς.

*Cuncta tempus corrumpit longum
 Neque firmum quicquam fuit ;
 Non divitias, non opes :
 Non formam, non robur,
 Non quodcunque tandem mundus habet,
 Omne genitum consumit tempus.
 Sola vero præ omnibus integra,
 Et illæsa manet Sapientia.
 Neque imber, neque tempestas,
 Neque horrendum Jovis fulmen
 Perdere potuit unquam
 Sapientiæ immensum robur.*

CAP. XLIII.

Fæminæ honoratæ apud Germanos. *Vatidicæ.*
Alironiæ dicebantur. Sacræ mulieres. Marcomer
us Rex Francorum consultat Alironiam de ex-
peditione sua. Mulieres proceræ. Dos Germa-
narum. Præliis assunt. Dionysus cum Bacchis
suïs devicit hostes. Amazones.

Germanis in usu erat, non ante acies commit-
 tere, quam per matres familias, quas pluri-
 mum adducebant, an decertandum esset, fortibus

& vaticinio prædictum fuerat, Alex. ab Alex. l. IV. c. VII Gen. dier. *I esse enim,* (verba sunt Tacit. in l. de Mor. Germ.) *sanctum quid & providum feminis putant, nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negant.* Causam addit Strabo l. VII. Geogr. *ἀπαντες γὰρ τῆς δεσπομονίας ἀρχηγὲς οἰοῦνται τὰς γυναῖκας αὐταὶ δὲ καὶ τὰς ἀνδρας προσκαλεῖσθαι πρὸς τὰς ἐπιπλέον θεραπείας τῶν θεῶν, καὶ ἐσφαίς, καὶ ποτασμοῖς. σῶνιον δ' εἴ τις ἀνὴρ καθ' αὐτὸν ζῶν, εὐρίσκειται τοιῶνδε,* id est, *cuncti namque feminas superstitionis duces existimant & autores esse.* Ex enim sunt, que viros ad Deorum cultus, ad dies festos, ad venerationes, ad preces invitent amplius. Rarumque est, ut vir quispiam sine uxoribus solus degens, talis reperiat. Memorix etiam proditur, ut Tacit. l. de Mor. Germ. tradit, *quasdam acies inclinatas, jam & labantes a feminis restitutas, constantia precum & objectu corporum, & monstrata cominus captivitate. quam longe impatientibus seminarum suarum nomine timent; adeo ut efficacius obligenter animi civitatum, quibus inter obsides puelle quoque imperantur.* Nam consuetudo erat apud Germanos, ut matres familias eorum referente Cæsare l. I. Comm. Bell. Gall. declararent fortibus & vaticinationibus, utrum prælium committi ex usu esset, nec ne. Hinc Ariovistus, ut l. Bodinus l. XI. Dæmon. c. V. refert, ex Cæsare, Germanorum Rex quadringentis millibus instructus, cum de die conflictus mulieribus Sagis haberet fidem & certare ante novam Lunam ab illis vetaretur. Cæsar re cognita statim commisit prælium atque

atque superavit. Et has Alironias vocabant. Etymon nominis forsitan, ut conjicimus, ab Hebræo descendit, ab על , quod excelsum, & נר canere significat, quasi *excelsorum cantatrices*; quod Heroum martios animos clamoribus suis ad prælium animarent fortiaque gesta eorum celebrarent. Hoc enim officium earum; ut L. Aventinus l. 1. Annal. Bojor. ex Strabonis l. VII. Geogr. refert: „Erant Cimbris mulieres fatidicæ, * quas patrio „nomine *Alironias* ** nuncupant. Hæ recinctæ „Zonis æneis, nudæ pedibus, canis capillis, lin- „teaque tunica & alba veste, quæ subtus fibulis æneis

S s 3

„anne-

- De Mulieribus fatidicis Veterum Celtarum Gentiumque Septentrionalium lege Cel. Jo. Georg. Keyseri elegantissimam Dissert. in ejus Antiq. Sel. Sept. & Celt. p. 371. seqq.
- De hujus appellationis origine *Stierubielm* in Præfatione ad editionem Evangeliorum *Ulpila*, lit. F. 2. *Litera*, ait, *majoribus nostris Runa dicitur (sunt a Runa, discere, experiri, erudiri. Qua notione dicitur mulier Saga, seu fatidica, Alruna, i. e. omniscia. Hoc Alrunarum nomen sexto nos sæculo (nam quod iam Strabonem dudum ante Alironias nominasse ex Aventino Sebedius refert, in Strabone frustra quaeras) formandas de reb. Getic. p. 103. docuit, ubi magas mulieres Gothico sermone Alyrumnas cognominatas scribit. Confirmat istud Lindenbrogius ad h. l. p. 155. ex Gl. Flor. MSS. Necromantia, Helliruna, & nunc Germanis vocem Alrunen remansisse addit, de qua plura Wolfius Scrutin. amulet. medic. p. 457. sq. Arnkiel, in Religione Ethnica Cimbror. P. I. p. 260. 1qq. Frischius T. V. Misc. Berol. p. 82. seq. & Cel. Keyserus l. c. p. 456. seqq.*

„annexa erat, amictæ, captivis per castra strictis oc-
 „currebant ensibus, quos ad humum sternentes ad
 „peneum pertrahebant craterem: deinde eos in
 „sublime tollendo, jugulum ferro aperiebant, &
 „profluente sanguine in craterem eventum belli va-
 „ticipabantur. Aliæ dissecto ventre ex intestinis vi-
 „etoriam interpretabantur. Inter præliandum
 „vero pelles ad carrucarum velamina extensas cre-
 „bris pultabant ictibus, ut ingens strepitus cum
 „horrore ederetur. *Mazanas nos Græci Amazonas*
vocant. Consule Jornand. de Reb. Gothic. & Plu-
tarch. in Mario, & Cæsar, Clemens Alex. l. 1. Strom.
 „Sunt autem etiam apud Germanos Sacræ, quæ
 „vocantur mulieres, quæ fluviorum vertices pro-
 „spicientes, fluentorumque sonitus ac circumvolu-
 „tiones futura conjiciunt & prædicunt. Eæ non
 „permiserunt, ut ipsi cum Cæsare pugnarent, ante-
 „quam nova Luna illuxisset.“ Memorabile exem-
 „plum de consultatione Alironiarum habet Trithem-
 „ius in Epitom. Francor. quod ascribendum
 „duximus. „Eadem nocte, inquit, Marcomerus
 „Rex incantatione patria numen evocavit, præci-
 „nendo murmure, quam vaticinantem a sagacitate
 „Aliranam nominarunt. Cumparuit monstrum,
 „ratificavit autoritate sibi vaticinationem Sacer-
 „dotis, & jusit ilico traducere gentem. Numen
 „triceps Marcomerus adstare perspexit, & unius-
 „cujusque capitis singulare audivit prognosticon,
 „diferetamque vidit Diadema unicuique superemi-
 „nere impositum. Primum caput fuit bufonis,
 „secundum vero Leonis, & tertium Aquilæ in forma
 qua-

quasi exantis aîs deluper itantis, & dextra Leo-
nem, sinistra bufonem fovende contingens. Postea
longum denique carmen, quod huc adducere pro-
lixum nimis arbitror, subdit: His ab Alirunia au-
ditis, Marcomerus cum universo populo, uxori-
bus, liberisque, omnique supellectili difficilem & ce-
diutarnam viam incepit. *Et has consiliis omnibus
adhiberi tradit Polyænus Stratag. sic scribens:*
Celtæ intestina seditione laborabant. Qui cum jam
ad bellum arma sumpssissent, uxores eorum se inter
medias acies opponentes, crimina deprecabantur:
& transegerunt, ut viri in gratiam redeuntes, litem
deponerent. Et vicatim oppidatimque in posterum,
si quando Celtæ consilium ineunt de bello, de pace,
aut etiam aliis, quæ communiter ad ipsos aut ad so-
cios pertinent, singula de mulierum sententia ad-
ministrantur. In federibus igitur cum An-
nibale factis continetur, ne Celtæ Carthagi-
nensibus exprobrent, Carthaginiensium Hippar-
chos atque duces esse iudices: neque Celtis Cartha-
ginenses objiciant, Celtarum mulieres judicare.
Mulieres autem horum non proceritate tantum vi-
ros æquiparant, ut Diodor. Sic. l. V. Bibl. refert, sed
animi quoque virtutibus illos æmulantur. Sic enim
nuptias contrahunt, verba sunt Taciti in l. de Mor.
German. *Vt quisque alterius fortunam sequatur. De-
tem non uxor marito, sed uxori maritus offert. Inter-
sunt parentes ac propinqui, ac munera probant: non
ad delicias muliebres questæ, nec quibus nova nupta
comatur, sed boves, & frenatum equum cum fræne,
gladioque. In hac munera uxor accipitur, atque in-*

vicem ipsa armorum aliquid viro affert. Hoc maximum vinculum, hac arcana sacra, hos conjugales Deos arbitrantur. Nec se mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumque sociam, idem in pace, idem in praelio passuram, ausuramque. Hoc juncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant. Sic vivendum, sic pereundum. Igitur, ut idem tradit, præcipuum fortitudinis incitamentum est; non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiae & propinquitates, & in proximo pignora: unde feminarium ululatus audiri, unde vagitus infantium. Hi cuique sanctissimi testes, hi maxime laudatores. Ad matres, ad conjuges vulnera ferunt; nec ille numerare, aut exsugere plagas pavent. Cibosque & horamina pugnantis gestant. Hinc, ut idem l. XIV. Anna tradit, stabat pro littore diversa acies, densa armis virisque, intercurrentibus feminis; in modum Furiarum, veste ferali, crinibus dejectis * faces præferebant. Et in prælium proficiscentes milites, auctore D. Cæs. l. I. Com. Bell. Gall. passis manibus flentes implorabant, ne se in servitutem Romanis traderent. Nec minor cum uxoribus horum pugna, inquit Flor. l. III. c. III. quam cum ipsis; cum objectis undique plaustris atque carpentis alta desuper, quasi e turribus, lanceis contisque pugnarent. Legimus tamen & Dionysio Indiam debellanti feminas affuisse

se,

* Rejectis vel dizectis crinibus forte melius legitur quam dejectis,

se, quæ illius expeditionis sociæ erant: quæ ab infamia Manades, ab impetu seu furore Thyades, ab intemperantia Bacehæ vocabantur: & Mimallones, quia Dionysum imitarentur. Harum etiã stratagemate usus Bactrianos devicit, ut Polyænus l. I. Stratag. tradit: „ Bacchus subactis Indis, ipsos Indos & Amazonas in agmine auxilii causa ducens, impressionem in Bactrinorum terram fecit. Terminat autem Bactriam fluvius, Saranges. Bactrii montes supra flumen positos occupabant, ut in Bacchum flumen trajicientem, desuper impetum facerent. At ille positis ad fluvium castris, Amazonas & Bacchas transire jussit, ut Bactrii contentis mulieribus, à montibus descenderent, atque his trajicientibus illi descendebant, & appropinquantes flumini, prohibere eas conabantur. Quibus pedem referentibus, Bactrii usque ad ripam persequabantur. Tum Bacchus eductis contra eos viris, impeditos flumine Bactrios occidit, & sine periculo trajecit. „ De Amazonibus bellicosis bellicosorum Germanorum feminis vide præter superiora in 1. cap. I. Syngram. de Reb. Goth. Dion. Græc. Ablab. Goth. Iustin. l. II. Oros. l. I. c. XVI. & XIV. Diod. Sic. l. III. & IV. Bibl. Q. Curt. l. III. Herodot. in Melpomene, Platon. Dial. VII. Plutarch. in Theseo, Pausan. in Atticis, l. Magnum l. I. c. XXVII. præter Poëtas Virgil. Hom. Horat. Stat. Auson. alios.

CAP. XLIV.

*Auspicia. Sortes. Mossolanus Iudæus. P' a βδοουαρ-
 τεία. Mos. Rugianti in usu. Erisis quoque. Per
 lignum myricæ vaticinabantur. Myricæ Apollini
 sacra. Orientalibus idem ritus. Fascinum. Fasci-
 ni amolitio. Fer in sinum despuabant pro amoven-
 do fascino. Morbo. Alius consultandi mos apud
 Rugianos.*

Auspicia fortesque maxime Germani observant,
 inquit Tacit. in l. de Mor. Germ. Fuerunt au-
 tem multi divinandi modi, ut N. Comes l. l. Mythol.
 scribit, aut ab aspectu avium, inde erant auspicia;
 aut a cibo, unde Solistimum ac tripudium, a gar-
 ritu auguria; a cantu oscinæ; a volatu præterea
 vel dextero, vel sinistro. Sed hæc augurandi ars, in-
 quit Polyd. Virg. l. l. c. XXIV. quanti facienda sit,
 Mossolanus Iudæus vir equidem sapientissimus, per-
 spicue demonstravit. Is enim, sicut Ioseph. l. l.
 Antiq. contra Apion. ex Hecatæo tradit, cum in
 bello esset, & vates quidam dum iter facerent, statim
 iussisset omnes eatenus consistere, quoad ex ave, quæ
 in proximo erat, augurium ageret, tacitus sumpto
 raptim arcu, ac emissis sagittis avem interemit: ac
 vati & nonnullis aliis id iniquo animo ferentibus:
*Quid furitis, inquit, mali dæmones? hæc enim avis
 suæ ipsius salutis nesciens, nostri itineris eventum
 nobis potuit prædicere? si enim præscire futura
 potuisset, in hunc locum nequaquam venisset, me-
 tuens ut sagittis a Mossolano Iudæo peteretur.* Sor-
 tium

tium autem teste Tacit. in l. de Mor. German. consuetudo apud Germanos simplex. *Virgam frugifera arbori decidam in furculos amputant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temere ac fortuito spargunt. Mox si publice consulatur, sacerdos civitatis, sin privatim, ipse paterfamilias, precatus Deos, cælumque suspiciens ter singulos tollit, sublatis secundum impressam ante notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem consultatio. Sin permissum, auspicioꝝ adhuc fides exigitur, & illud quidem etiam hinc notum, avium voces, volatusque interrogare. De Rugianis idem scribit Saxo Gram. l. XIV. Dan. Rugiani, inquit, Balthici maris accolæ, tribus ligni particulis, parte altera albis, altera nigris, in gremium fortium loco coniectis, candidis prospera, furvis adversa signabant. In legibus etiam Frisæ tit. XIV. ut Hottomannus disput. de Feudis c. XLIX. refert, hæc stat: *Sortestales esse debent: duo tali de virga præcisæ (quos tenos vocant, quorum unus signo crucis innoscatur: alius purus dimittitur) & lana munda obvoluti super altare, seu reliquias mittuntur, & presbyter si affuerit, vel si presbyter deest, puer quilibet, unum de ipsi sortibus de altari tollere debet: & interim Deus exorandus, si illi septem, qui de homicidio commisso juraverunt, verum jurassent, evidenti signo ostendat. Si illum, qui cruce signatus est sustulit, innocentes erunt, qui juraverunt. Sin vero alterum sustulit, tunc unusquisq; illorum septem faciat suam sortem, id est, tenam de virga, & signet signo suo, ut cum, tam ille, quam cæteri, qui circumstant, cognoscere possint:**

Et obvolvantur lana munda, & altari seu reliquiis im-
 ponantur: & presbyter, si affuerit, si vero non, ut su-
 perius, puer innocens unumquemque eorum singula-
 tim de altari tollat, & ei, qui suam sortem esse cogno-
 verit, porrigat: cujus sortem extremam esse contige-
 rit ille homicidii compositionem perolvere cogatur:
 ceteris, quorum sortes prius levatae sunt, absolvis.
 Magi praeterea & Scythae, teste Natali Comite l. IV.
 Mythol. per lignum Myricae vaticinabantur, & per
 alias multas arbutorum virgas, quod genus vaticini-
 nii a Medis etiam servari solitum scriptum fuit a
 Dione l. I. tertiae compositionis: sicuti Iamides
 per pelles caesarum victimarum ignibus imposita-
 rum, si recte inciderentur: cum alias astragalus su-
 per mensis impositis Deorum vaticinari mos fuisset.
 In Lesbo praeterea fieri solita per virgas myricae va-
 ticinia testatur vel cognomen ipsius Apollinis, quod
 inde Myricaeus vocatus fuit a Lesbiiis. Scriptum
 reliquit praeterea Archaeus in iis, quae memoria
 prodidit de Archenatide, ac de bello Erythraeo, Apol-
 linem apparuisse in somnis Archagetae summo ejus
 expeditionis Imperatori, qui ramum gestaret myri-
 cae: quare illam plantam illi Deo gratam putarunt.
 Παρθομαρσία * haec erat admodum familiaris
 Orientis

* Vide Lindenbrogium ad *Amm. Marcellinum* p. 78, *Gale*
 ad *Jamblichum* de Mysteriis Aegyptiorum p. 238. sq.
Henr. Christ. Henninium Annot. ad *Jac. Tollei* Epist.
Itiner. p. 217. sq. *Calium Rhodiginum* L. VII. Antiq.
Lect. cap. 29. *Delrionem* L. IV. *Disq. Mag.* c. II. quest.
 7. sect. 3, *Seldenum* de Diis Syris *Synt.* l. c. 2, p. 101.
 sq. P.

Orientalibus, ut & ex Sacro Codice patet. Ezech. c. XXI. v. 21. *Stetit Rex Babylonie in bivio: capite scilicet duarum viarum, divinationem quarens: expolivit tela & interrogavit idola, atque infrexit jecur.* Seniores ita vertunt: *εἴσηται βασιλεὺς Βαβυλωνῶν ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν, ἐπ' ἀρχῆς τῶν δύο ὁδῶν, ἔμαντεύσασθαι μαντείαν, ἔἀναθράσασθαι ῥάβδον, καὶ ἐπερωτῆσαι ἐν τοῖς γλυπτῶσι,* id est, *stetit Rex Babylonis super antiquam viam, in principio duarum viarum, ut oraculum petat, ut bacillum fervefaciat, & interroget sculptilia.* Vbi τὸ ῥάβδον ad ῥάβδουμαντείαν refertur, quæ Orientalibus in usu erat, ut de Medis scribit Dio & Nicander in Theriacis, ut Scholiastes ejus interpretatur. τὸ ἀναθράσασθαι autem fervefacio significat, quia concutiendo sortes, ut miscerentur, ne pro lubitu, uti imposita erunt, exirent, & sic fallerent consultantes, ferebant quasi, & incalesebant. Et huic opinioni suffragatur versio D. Hieronymi, qui sic scribit: *Stabit in compito, & ritu Gentis suæ oraculum consulat, ut mittat sagittas in pharetram, & commisceat eas inscriptas, seu signatas nominibus singulorum, ut videat ejus sagitta exeat, & quam prius civitatem debeat expugnare.* Hinc Deus T. O. M. apud Hoseam cap. IV. vers. 12. hoc sortilegii genus exprobrat Iudæis: *Populus meus lignum suum consultat, & baculus ejus nunciat ei.* Et de Baculorum seu virgarum

sq. P. *Brunium* Oratorii presbyterum in Historia Critica rituum superstitionum Gallice edita Paris, 1702, 12,

garum fortibus intelligunt Præceptum Negativum
LII. R. Moses Mikotzi & P. Riccius. Superstitiosi
autem admodum veteres erant, ut in consultatione,
aut sortium eligendarum numeratione certum &
præfinitum numerum obnoxium fascino crederent.
Itaque laudantes aut numerantes dicebant Præfici-
ni, quo omnem invidiam se amoliri putabant. Ter-
tullian. de veland Virgin. Catullus:

*Tum & basia multa basiare
Vesano satis & super Catullo est,
Qua nec prænumerare curiosi
Possint, nec mala fascinare lingua.*

Et apud Romanos olim moris fuit, pudenda pro
amuletis e collo puerorum suspendere. Varro l.
VI. de Lat. Ling. Potest vel ab eo, quod pueris res
turpicula collo suspenditur, ne quid obsit bonæ scæ-
væ causæ. Plutarch. in Sympof. V. Probl. VII. διὸ
καὶ τὸ τῶν προβασκακίων γένεσις ὄντων πρὸς τὸν
Φθίνον ἀφελείν, ἐλκομένης διὰ τὴν ἀτοπίαν τῆς
ὄψεως, ὥστε ἡττοῦ ἐπερείδειν τοῖς πάσχασι, id est,
ēdcirco etiam fascino genus putant ad tabem conduce-
re, exserto ad incommodum visu, ita ut imbecillius su-
stineant dolores. Hinc quo fascino oculorum aver-
terent sputo se ter inquinabant, quod Theocrit.
Idyll. VI. scribit:

*ὣς μὴ βασκακίῳ δὲ τελεῖ εἰς ἐμὸν ἔπιπλα
κολπῶν.*

Juvenalis: *Conspuiturque sinus. Vet. Interpres:
Propter fascino verborum ter sibi in suum spiumt,
& videntur fascino arcere. Tibullus:*

Ter

Ter caenis, ter disctis despuer carminibus.

Plinius l. XXVIII. c. IV. *Torporem sedari quovunque membro insupente, si quis in sinum exspuat, ut si superior palpebra saliat, tangatur. Idem: Tertia despuere deprecatione in omni medicina mos est.* Scholiast. Theocr. εἰς θάσι αἱ γυναῖκες ποιεῖν, ὡς καὶ βασκανθῶσι, εἰς τὸν κόλπον ἐπιτεῖν τρεῖς, τὸ νεμεσητὸν ἐκτερεπόμεναι, id est, consueverunt mulieres facere, ne fascinentur, in linum ter exspuere, invidiosum amolientes. Marcell. de Medicament. *Varulus remedium tale facies: Annulos digitis eximes, & digitis tribus oculum circumtenebis, & ter despuer.* Idem: *cum hac dixeris, tribus digitis terram tanges & despuer, idque ter.* Ad caedes etiam expiandas ter despuiebant. Apollonius Rhodius l. IV. Argonaut.

Ἥρωσ δ' Αἰσονίδης ἐξ ἄρματα ταύνο θανόντων,
 Τρεῖς δ' ἀπέλαξε Φόνω, τρεῖς δ' ἐξ ἄγ' ἐπιγύσων,
 ὀδόντων,

Ἡθίμις αὐθνήσῃσι, δολοκτασίας ἰλάσθαι.

Heros vero Aesonides. primitias exercuit mortui,

Terque expiavit cadem, terque scelus exspuit dentium,

Tanquam fas est percussoribus caedes auertere, runcare.

Theocrit. Idyll. VII.

- - Γεαῖά τι παρείη,

Δίτις ἐπιΦύσδοισα τὰ μὴ καλὰ νόσφι ἐρύκει.

- - Anusque adsit,

Qua despuens mala procul arceat,

Et Callimach. τὴ κόλποισιν ἐπὶ πύρσι γυναῖκες, in sinu quid inspuunt mulieres. Hanc vim sputi ex Eliano haurimus, qui de columbis l. l. c. XV. ἐξ διαδοχῆς φασιν ἐπὶ πᾶσαι τὰς περιστερὰς εἰ τὰ τῶν νεότητων γινουμένων, ὁ ἀρρὴν ἐμπύει αὐτοῖς ἀπὸ λαύων αὐτῶν τὸν φθόνον, ἵνα μὴ βασκανθῶσι, id est, Columbas successione perhibent ovis incubare, deinde pullis exclusis, masculus sputo eos aspergit, invidiam avertens, ne fascinationi sint obnoxii. Nec tantum ad fascinum arcendum, sed etiam omnia expuere familiare. Hinc Seneca in Consolatione ad Marciam: *Quis non si adnoneatur, ut de suis cogitet, tanquam dirum omen despuat & in capita inimicorum abire illa jubeat?* Plin. l. XXVIII. c. IV. Despuimus comitiales morbos, hoc est, contigua regerimus. Theophrast. Char. περὶ δεισιδαιμονίας: μαρνόμενον δὲ ἰδῶν ἢ ἐπίληπτον φρεζας εἰς κόλπον πύρσι, id est, rabiosum vero videns aut caduco laborantem morbo exhorrens in sinum despuat. Erat tamen & alius consultandi modus apud Rugianos: foeminae foco assidentes absque supputatione fortuitas in cinere lineas describebant: quas si pares numerassent, prosperae rei praescias arbitrabantur: si impares sinistri praenuncias putabant, ut Saxo Gram. l. XIV. Daa. refert.

CAP. XLV!

Equorum praesagia. Ritus. Equus albus apud Rugianos.

Proprium insuper gentis, teste Tacit. in l. de Morib. Germ. equorum quoque præfagia ac monitus experiri. Publice aluntur iisdem nemoribus ac lucis candidi, & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps civitatis comitantur, hinnitusque ac fremitus observant. Nec ulli auspicio major fides non solum apud plebem, sed apud proceres, apud Sacerdotes. Se enim ministros Deorum, illos conscios putant. Hujus auspicii usum ultimi omnium Germanorum Rugiani observarunt, ut Saxo l. XIV. Hist. Dan. & Cranz. l. V. Vandaliaë scribunt: Alebatur apud Rugianos sacer equus, albus, cujus jubæ aut caudæ pilos convellere, nefarium ducebatur. Hunc soli Sacerdoti pascendi insidendi que jus erat, ne divini animalis usus, quo frequentior, hoc vilior haberetur. In hoc equo Deus illorum adversus sacrorum suorum hostes bella credebatur gerere. Cujus rei præcipuum argumentum extabat, quod is nocturno tempore stabulo insistens, adeo plerumque mane sudore ac luto respersus videbatur, tanquam ab exercitatione veniendo, magnorum itinerum spacia percurrisset. Auspicia quoque per eundem equum hujusmodi sumebantur. Cum bellum adversum aliquam provinciam suscipi placuisset, ante fanum triplex hastarum ordo, ministrorum opera, disponi solebat: in quorum quolibet binæ ex transverso junctæ conversis in terram cuspidibus figebantur, æquali spaciorem magnitudine ordines disparante. Ad quos equus ductandæ expeditionis tempore, so-

lemni precatione præmissa, a Sacerdote e vestibulo productus si propositos ordines ante dextro, quam lævo pede transcenderet, faustum gerendi belli omen accipiebatur. Sin lævum vel semel dextro prætulisset petendæ provinciæ propositum mutabatur. Nec prius certa navigatio præfigebatur, quam tria continue portioris incessus vestigia cernerentur.*

CAP. XLVI.

*Monomachia. Ad quem finem instituta. Vetus-
tissimus Germanorum mos. Duelli usus. Apud Longo-
bardos. Duellum Imp. Pugnantes pulvere ad-
spergebantur. Gladiatores. Apparitores.*

ESt & alia observatio, ut Tacit. in l. de Mor. Ger-
man. tradit, auspiciorum, qua gravium bello-
rum eventus explorant. Ejus gentis, cum qua bel-
lum est, captivum quoquo modo interceptum, cum
electo popularium suorum, patriis quemque armis
committunt. Victoria hujus vel illius pro præjudi-
cio accipitur. Et hic vetustissimus mos Germano-
rum, qui olim in causis ambiguis, (verba sunt Ioh.
Aventini l. IV. Annal. Bojor.) maxime criminibus,
quæ nullo humano testimonio comprobari pote-
rant, ad summam Dei majestatem, quæ falli non
potest,

* Conferatur *Sifridus* in vita *Otonis Babenbergensis* l. II. c. 32. *Ditmarus* l. VI. *Papebrochius* in Not. ad vitam *S. Viti* Aet. Sanct. Antwerp. Mens. Jun. Tom. II. p. 1020. sq. Indiculus etiam Superstitionum Concilio Liptinensi subjunctus §. 13. agit de *auguris equorum*.

potest, tanquam ad iudicem omnium rectissimum confugiebant. Senatus, populus atque Sacerdotes, qui singulare certamen ac aliam huiusmodi probationem spectatum frequentes venerant; interim, ut est in lege Salica, divinam opem implorabant: beneficia memoriter commemorabant, quæ in simili negotio Deus ipsis contulisset: comprecabantur, ut ipse in re præsentis, innocenti adesset, victoriamque cælitus concederet. Reo eligendi atque conducendi quemcumque vellet, copia fiebat. Criminator ipse pugnare cogebatur. Longobardi etiam in Italia duelli usum introduxere, sic ut Agilulfus Rex legibus quoque de iis caverit. Eo ambiguum jus de possessionibus, objecta crimina graviora, quæ vel salutis, vel famæ obsessent, decidebantur. Causam autem hujus tam barbari moris triplicem afferunt: I. Ob legum defectum, quibus ambigui casus resolverentur. Nam cum nec divinis, nec Romanis legibus acquiescere vellent, tritum illud proponebant. Si non sufficiunt jura, veniamus ad arma. II. Quoniam a majoribus suis in Scandia Insula eum morem receperant, bellisque assueti, in promptu semper existentibus armis, ut familiarissimam, & compendiosissimam æquitatis declarandæ rationem amplexati fuerant. III. Ne propter simultates privatas paucorum, gentiles cruenta inter se miscerent prælia, remedii loco monomachia inter capita contentionis permittitur: sic tamen, ut qui vel ætate, vel morbo, vel sexu impediretur, posset alium suo loco conducere, quem a voce Longobardica & etiam Germanica *Kämpffer*, Itali campionem vocant.

Qui si succubuisset, patronus, cujus nomine pugnaverat, damnatus intelligebatur, non secus ac si iudicio convictus fuisset. Hæc ex Bernard Sacc. lib. XI. Ticicenf. Historiæ. In legibus Caroli Magni Imperat. ut Hotomannus disp. de Feudis c. XLIV. inquit. Lombard. lib. II. tit. 54. l. mentio. Statuitur, ut in criminalibus causis accusator & defensor in campo cum fistibus pariter contendant: neque eorum jurejurando res committatur. Quod tamen ita intelligendum constat, cum aliud probationum jus deficit. Lege etiam Imp. Othion. IV. in Romaniola de Principum Itatorum sententia promulgata, sciente & non contradicente Papa Ioanne XIII. univërſaque Synodo, quæ tum Ravennæ convenerat (ut apparet ex Lomb. l. II. tit. 54. l. antiquis, & leges Franc. l. V. tit. 4.) statuitur, ne deinceps tota Italia, etiam iis locis, in quibus jure Romano, id est, Iustinianeis legibus utebantur. Controversias jurejurando disceptent, propter perjuratorum multitudinem: sed duello & certamine illos dirimant. Idque institutum Otho non modo in privatorum & laicorum, verum etiam in Ecclesiarum litibus observari iussit l. ultim. eodem. Frotho etiam III. Danorum Rex, quem admodum Saxo lib. V. refert, de qualibet controversia ferro decerni sanxit, speciosius viribus quam verbis, confligendum existimans. Quod si alter dimicantium relato pede circumscripti orbis gyrum excederet, perinde ac victus, causæ detrimentum reciperet. Sin autem quavis de re pugilem popularis impeteret, ipsum armatus exciperet, cubitali duntaxat stipite pugnaturum. Illud antiquis temporibus

poribus in Germania usitatum, ut si in Comitibus duo Imp. renunciati essent, duello inter se committerentur, & penes victorem Imperium maneret. Quae de re Albonius de Rosate videndus in Dictionario: & exemplum extat in Saxonia Cranzii l. IX. c. VIII. Caeterum pugnantes apud Gentes pulvere se multo perfundebant, ut securius lubricos alioquin artus tenerent. * Heliodor. l. X. ubi Theagenes parat se pugnae: καὶ ἅμα κόνον ἀνελόμην, καὶ ὤμους τε καὶ πήχεσιν ἔειπεν πρὸς τῆς Βοηλασίας ἰδρωτί νεοτομίν, ἐπιχέσάμεν προβάδει τε ἐκταθῆν τῇ χειρὶ, id est, & simul pulverem aspergens, & humeros & cubitos usque ad expulsionem boium sudans, totusque madens iniecit prostratis manus. Apulej. l. IX. Mil. In modum pugilum, qui pulvisculo perspersi dimicant. Gladiatores autem dicebantur, qui in circo animam suam vendebant. Et hi auctorati dicebantur, qui sponte in arenam descendebant. Nam quod bestiis conficiendis operas suas locabant, desperata quidem audacia quaestus gratia munus arenae locabant. Firmie. lib. VIII. c. XIII. qui se ob alienae gratiae voluntatem nundinati sanguinis iactura ad mortis spectaculum vendant. Si vero Saturnus hic fuerit, in ludum sententia judicantis adducuntur. Erant tamen & alii, qui apparitores dicebantur ab apparendo, qui magistratibus praesto erant, & circa latera Regum. Ovid.

T t 3

Quan-

* Vide *Vowerium* in animadv. ad *Petron.* p. 469. *Hier. Mercurialem* lib. I. de arte *Gymnast.* c. 8. *Pansinium* de *Ludis Circens.* p. 158. & *Jac. Lydium* in *Agonist. Sacr.* p. 39. sq.

*Quando non fixus lateri spatiantis adhaesi?
Ipse tuus custos.*

Sidon. Apoll. l. I. Epist. circumfistit sellam comes armiger; pellitorum turba satellitum ne obsit admittitur, ne obstrepat eliminatur. Apulej. Antefores viri Fortes stipatoresque regalium laterum, tutela pervigili custodiam per vires sortium sustinebant. Erant inter istos divisa officia, in comitatu regio armigeri. Firmic. l. III. c. IV. Altronom. Faciet scitarios vel Impp. protectores, vel qui proprio excubitu principibus salutem ferrent. Et apud Germanos arma sumere non ante cuiquam moris, quam civitas suffecturum probaverit. Tum in ipso concilio vel Principum aliquis vel pater, vel propinquus scuto frameaque juvenem ornant. Hec apud illos toga, hic primus juvenis bonos: ante hoc domus pars videntur, mox rei publicae. Insignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adolescentulis assignat. Ceteris robustioribus ac jam pridem probatis aggregantur, nec rubor inter comites aspici. Gradus quintus etiam & ipse comitatus habet, iudicio ejus, quem sequebantur. Magnaque & Comitum emulatio, quibus apud Principem suum locus: & Principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hec dignitas, haec vires, magno semper electorum juvenum globo circumdari, in pace decus, in bello praesidium. Nec solum in sua gente cuique, sed apud finitimas quoque civitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute Comitatus emineat: expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur; & ipsa plerumque fama bella profligant.

facit. Quam ventum in aciem, turpe Principi virtute obicit, turpe comitibus, virtutem Principis non adquire. Iam vero infans in omnem vitam ac probrosum, superbiam Principi suo ex acie recessisse. Illuc defendere, tuori, sua quoque fortia facta gloria huius assignare, præcipuum sacramentum est. Principes pro victoria pugnant; comites pro Principe. Si ceciderit, in qua orti sunt, longa pace & otio torpeat, plerique nobilitatem adolescentium petunt ultra eos nationes, quæ non bellum aliquod gerunt. Quia & ingrata genti quies, & facilius in er ancipitia clarescunt, magnumque comitatum non nisi vi belloque tuentur. Exigunt enim Principes sui liberatitate illum bellatorum equum, illam eruentium victricemque fræneam. Nam epula, & quanquam incompti, largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. Materia magnificentie per bella, & raptus.

CAP. XLVII.

In funeribus vestem mutabant. Ater color lugentium. Caput oportum. Igni comburebant corpora. Litrae ad cognatos mortuos dant. Feliciores ceteris, quibus anima moriebatur. Quibus sepulcra æternæ domus. Animæ enim immortales. Igitur ad sepulcra conveniebant. Templum nihil nisi sepulcra. Neuvouarveia. Ob Damon. Ventriloquus. Mulier Delphica. Samuel defunctus. Ritus initiatorum & Ob. Iedioni. Iadua animal.

CVM autem nulli hominum perpetuum Parca
filium noverint, omnesque in terram resolen-
di sicut, licet quis potentissimus existat Regum, ut
Sotades ait:

Εἰ καὶ βασιλεὺς πέφυκας, ὡς θνητὸς ἄκιστον.
Itaque sua funera pro cujusque facultate magnifice
curabant. Inprimis in luctu vestem mutabant, ut
ceteræ gentes. Et quidem nigra adhibebantur ve-
stes. Xenophon de Atheniens. qui parentes luge-
bant, μέλαινα ἱμάτια ἔχουσι, nigra pallia habent.
Artemidorus l. I. Oneirocrit. τὸ δὲ μέλαινα ἱμάτιον
σωτηρίαν προσσημαίνει. εἰ γὰρ οἱ ἀποθανόντες,
ἀλλ' οἱ πενήθοντες τὸς ἀποθνήσκοντας τοιαύτοις
χρῶνται, id est, nigrum vero pallium salutem pro-
cedit. Non enim mortui, sed lugentes mortuos hisce
utiuntur. Euripid. in Iphigen. in Aulid.

Μητ' ἔν γε τὸν σὸν πλόκαμον ἐκτέμης τριχός,
Μητ' ἀμφὶ σῶμα μέλαινας ἀμπύσχηπέπλης.

*Ne tu igitur evulsis capillis lanies comam,
Nec pullo vestitu corpus amicias.*

Pollux l. IV. οἱ δὲ ἐν δυσυχίαις ὄντες ἢ λευκὰ δυ-
σπινῆ εἶχον, μέλαινα οἱ Φυγάδες, ἢ μέλαινα, ἢ
γλαυκίαινα, id est qui vero in calamitatibus versantur,
vel candidas vestes sordidatas gerunt, maxime exu-
les, vel nigras, vel ceruleas. Macrobius l. III. Mortuam
atratus tanquam filiam luxit. Caputibus autem vela-
ris procedebant lugentes. Lucan.

- - Vbi vidit cominus enses,
Involvit vultus, atque indignatus apertum
Fortuna præbere caput.

Quod

Quod etiam Sueton. c. LXXXII. de Cæs. tradit. De Davide obvelato Kedronem transeunte, vide II. Sam. c. XV. v. 30. Horat. l. II. Sat. III.

*Nam male re gesta, cum vellem mittere
operto*

Me capite in flumen.

Varia autem sepulturæ species passim traduntur: pars terræ infoditur, pars comburitur: tanquam interfit, periturum corpus quæ ratio consumat. Recte Seneca de Fortuito: *Quid interest, ignis me an fera consumat, an tempus, omnium sepultura?* Thales: *τί διαφέρει, ὑπὸ πυρός κατακαυθῆναι, ἢ ἀπὸ κυνός καταβροθῆναι, ἢ ἐπ' αἰῶ τῆς γῆς ὄντα ὑπὸ ποταμῶν, ἢ κατορυχθέντα ὑποσκελίξαι,* id est, *quid interest, an igni quis consumatur, aut a cane dilaceretur, aut supra terram elevatus a corvis, vel sepultus supplantetur.* Minut. Felix: *Exsecrantur rogos, & damnant ignium sepulturas; quasi non omne corpus, et si flammis subjiciatur, annis tamen & ætibus in terram resolvatur: nec interest, utrum fera diripiant, an maria consumant, an humus contegat, an flamma subducatur: cum cadaveribus omni sepultura, si sentiant, pœna est, si non sentiant ipsa conficiendi celeritate medicina.* Itaque funera apud Gallos, teste D. Cæs. lib. VI. Com. Bell. Gall. cremabantur. Quamvis funerum nulla ambitio, ut Tacit. l. de Mor. Germ. scribit. *Id solum observatur, ut corpora clarorum virorum certis lignis cremantur.* In funeratione mortuorum, referente Diod. Sic. l. V. Bibl. epistolæ propinquis inscriptas in rogom con-

jiciunt, quæ a defunctis legantur. Quippe Pythagoræ opinio apud illos invaluit; quod animæ hominum immortales in aliud ingressæ corpus, definito tempore denuo vitam capessant. Sed de hoc supra jam tam inquisitum. Feliciores sane illis, quibus Mors omnium dolorum & solutio & finis est: ultra quam mala nostra, (verba hæc Senec. in Consol. ad Marc.) non exeunt, quæ nos in illam tranquillitatem, in qua antequam nasceremur, jacuimus, reponit. Si mortuorum aliquis misereatur, & non natorum misereatur. Plin. l. VII. c. LIII. *Omnibus a supremo die, quæ ante primum, nec magis a morte sensus ullus aut corporis, aut animæ, quam ante natiuitatem.* Hadrian. Cæsaris versus hi, quibus animæ suæ valedicit:

*Animula vagula, blandula,
Hospes comesque corporis,
Quæ nunc abibis in loca,
Pallidula, rigida, nudula,
Nec ut soles, dabis jocos.*

Arrianus l. I. expedit. Alexandr. ἔδῃς καὶ πίνῃς, καὶ πᾶσις, ὡς ἄλλα τὰ ἀνθρώπινα ἐκ ὄντα τέτυκ' ἄξια, id est, *comede, bibe, lude, cum res catera humana hoc plausu nequaquam dignæ sint.* Aristobulus apud Athen. l. XII. Διπνοσ. ἔδῃς, πίνῃς, πᾶσις, τ' ἄλλα δὲ ἐκ ἄξια ἐπιπροσήματ'. Alter:

Κεῖν' ἐχῶ ὄσ' ἐφαγον, καὶ ἐθύβρισα, καὶ σὺν
ἔρωτι
τέρπν' ἐπαθον. τὰ δὲ πολλὰ καὶ ὀλβια πάντα
λέλυνται.

Omnia

*Omnia habeo, quæ edo, & bibi, & cum amore
Ludens exegi, multa, vero & præclara ma-
nent reliqua.*

Amplius apud Athen. lib. VIII. Dipnos. sic ait:
πίνε καὶ πῖνε, θνητὸς ὁ βίβω, ὀλίγος ὁ ὑπὸ γῆς
χερὼν. Θάνατος δ' ἀθάνατος ἐστίν, ἀπαξ ἂν τις
ἀποθάνῃ, id est, *Bibe, lude, mortalis est vita, breve
tempus super terram: mors perpetua est, si mortem
quæpiam semel obierit.* Sotion apud eundem hæc
dixit:

Ἔξεις δ' ὅς' ἂν φάγῃς τε, καὶ πῖνῃς μόνον,
Σποδοὶ δὲ τ' ἄλλα, Περικλῆς, Κόδρι, Κίμων.
*Tua solum erunt, quæ comederis, vel biberis,
Cinis vero cetera, ut Pericles, Codri, Cimon.*

Et unus Poëtarum, nescio quis Græcorum, sic
grunnit:

πάντες τῷ θανάτῳ σπράμεθα, καὶ τρεφόμεθα,
ὡς ἀγέλη χοίρων σφαζομένων ἀλογῶν.
*Omnes morte nascimur, & nutrimur,
Tanquam turba suum jugulandarum
irrationalis.*

Arragoniæ tale monumentum extare dicitur:

QVO. VADAM. NESCIO.
INVITVS. MORIOR. VALETE.
POSTHVMI.
M. POSTVMIVS. EQVES.

Item Romæ:

***

VIXI. ET. VLTRA. VITAM
NIL. CREDIDI,
QVO. VADAM. NESCIO.
INVITVS. MORIOR.
VALETE. POSTERI.

Ibidem in domo Petri Chiani Pacii :

DIS MANIBVS.
SEXTI. PERPENNE. FIRMI.
VIXI. QVEMADMODVM. VOLVI
QVARE. MORTVVS. SVM.
NESCIO.

Alia :

* *

VIXI. VT. VIVIS.
MORIERIS. VT. SVM. MORTVVS.
SIC. VITA. TRVDITVR.

Sapientiores illis, qui animam cum corpore interire credebant, nullumque vitæ spacium post mortem expectandum esse. Hinc monumenta sua & sepulcra æternas domos * vocabant, somnoque se indulgere æterno

* Vide *Almelogenium* in notis ad poemara & epigr. vet. p. 23. *Godofredum* Tom. III. ad cod. Theod. p. 144. *Sellerum* in append. ad histor. Palmyr. p. 297. Nonnunquam sepulcra simpliciter *domus* nominantur, uti nos docent *Jac. Gutherius* lib. II. c. 2. de jure Manium p. 1212. Tom. XII, Grævii, & *Kirchmannus* de fun. Rom. III. 10.

æterno persuasum habebant, ut ex his versiculis patet:

*Suscipe nunc Conjux, si quis post funera
sensus,*

Debita sacratis manibus Elicia.

Petronii Antigeridis Epitaphium hoc est:

HÆC. DOMVS. ÆTERNA. EST. HIC.
SVM. SITVS. HIC. ERO. SEMPER.

Et alio in marmore:

DOCTA. LYRA. GRATA. EST. GESTV.
FORMOSA. PVELLA.

HAC. IACET. ÆTERNA. SABIS. HV-
MATA. DOMO.

Et Patavii tale est,

MER. S.

D. POPILIVS. PÆTVS. GN. LABE. F.
POETA.

COS. DESIG. FRATRI. SVO. B. M. F.
HVNC. SOMNO. ÆTERNALI. PATRIA.
RETINET.

Aliud:

***

I. O. M.

ET. PERPETVÆ. SECVRITATI.

ET. MEMORIÆ. DVLCISSIMÆ

AVRELIÆ. M. AVRELIÆ. P.

ÆLI. IVVIANVS. CONIVGI.

INCOMPARABILI.

***

D. M.
 ET. PERPETVÆ. SECVRITATI.
 DEO. TITANO. VIXIT. AN. XV.
 FEC. IVL. POTITVS. FILIO. I.
 MIOCITELVS. ET. FL.
 IANVARIA. MATER.
 ET. IVL. VENVLANTIA.
 VIVITE.

***

DIS. M.
 ET. PERPETVÆ. S.
 CORNELIO. COHORT.
 V. LEG. XX. MILITI.
 PRÆTORIO. AN. LIII. VIXIT.
 FECERVNT. COR. COH.
 NICEPHORVS. ET. PÆPES.
 LIBERTI. PATRONO. BENE
 MERENTI. POSVERVNT.

Melioris certe sensus hujus inscriptio, quæ Romæ
 legitur :

D. D. S.
 VRNA. BREVIS. GEMINVM. QVAMVIS.
 TENET. ISTA. CADAVER.
 ATTAMEN. IN. CÆLO. SPIRITVS.
 VNVS. ADEST.

VIXI.

VIXIMVS. VNANIMES LVCIVS Q. ET.
 FLAVIVS. IDEM.
 SENSVS. AMOR. STVDIVM. VITA.
 DVOBVS. ERA Γ.

Ut & hi Philosophi verſus :

Ὅν τοῖς θεοῖς ἀνθρώπων εὐχεται τυχεῖν,
 Ζῆς Ἀθάσιας κρείττον ἔδεν εὐχεται.

*Qua homo a Dis maxime precatur,
 Immortalitas est, quam maxime expetit.*

Cum Antiphaniſ hiſce :

Πενθεῖν δὲ μετρίως τὸς προσηκόντας φίλους,
 οὐ γὰρ τεθνασιν, ἀλλὰ τὴν οὐτὴν ὁδὸν
 ἢ πῶσιν ἐλθεῖν ἔς' ἀναγκαίως ἔχον
 Προσληλύθασιν. εἶτα χ' ἡμεῖς ὕστερον
 εἰς ταῦτ' καταγωγέον αὐτοῖς ἤξομεν,
 Κοινῇ τὸν ἄλλον συνδιατρέψοντες χρόνον.

*Modice propinquos luge amice mi tuos,
 Nam mortui baud sunt, sed iter emensi prius
 Ementiendum ceteris quod omnibus,
 Et in quod bi venere diversorium,
 In illud ipsum postmodum aggregabimur,
 Reliquum omne tempus commoraturi simul.*

Ἰgitur ad sepulcra conveniebant, quod oblique sane
 I. Barclajus l. IV. Argen. tangit : Nos a prospera
 sorte dejecti, cui senior Britomandei regionem affe-
 fecerat, ad bustum illius, tanquam Herois convenie-
 bamus frequenter, specie pietatis; re autem vera de
 gentis nostrae more illic captaturi oracula; si qua fors,
 si quis

si qui Di viam monstrarent, ad Commindorigis perniciem. Hinc Clemens, cui Eusebius astipulatur, non aliunde sacrarum ædium originem deductam putat, quam a sepulcris, quæ quidem magnificentius condita templorum * appellatione vocata sint Eunapius certe in vitis Sophistarum Christianos fugillat, quod ad mortuorum busta convenient, tanquam ad novos Deos. Brodæus lib. III. Epigr. Sed Νεκυομαντεία inter vetustissimas Magiæ species numeranda. Sic Vlysses apud Homer. in Odyss. matrem evocat in Cimmericorum terra. Homerum imitatus Maro l. VI. Aen. Simile posterioribus seculis Roma habuit, ad locum cognominatum Tarentum, juxta ripas Tiberis. Exempla hujus rei in Peucero vide de Magia. Sed & in populum Dei furor ille pervasit. Et graviter Deus T. O. M. Levit. c. XX. v. 6. reprehendit. Το Ob autem Spiritus erat seu Dæmon, qui ab immundis, & quæ honeste non possunt nominari, partibus, nonnunquam autem a capite seu axillis, sive Harioli, sive mor-

* Hoc copiose probat Eusebius Præparat. Evang. lib. II. cap. 6. cui titulus : περὶ τῶ νεκρῶν εἴνα τὰ θεῶν, τὰ καλόμενα αὐτῶν ἱερὰ τῶν θεῶν, sepulcra mortuorum esse, quæ Deorum templa nominantur. Cyrilli Alexandrini, Arnobii, Prudentii & aliorum testimonia extant apud Kirchmannum de fun. Roman. lib. II. c. 27. Medium Oper. fol. 780. Kortboltum in Pagano Obtrecht. p. 427. Spontanum de Cæmeteriis sacris. L. I. P. I. c. 8. §. 9. Spencerum de Legib. Hebr. lib. III. p. 1200. Douglazum P. I. anal. p. 475. & Dionysium Vossum in not. ad Maimonidem de idol. cap. I. §. 3. p. 9.

mortui, submissa voce, & quæ ex Telluris cavitatibus videretur egredi, nec audiri, sed a consulerente dumtaxat mente concipi posset, responsa dabat. Sic Moses Mikotzi in præceptis Negativ. XXXVIII. R. Moses Ben-Nachman in Jud-Chazeka part. **ענין** c. VI. Paulus Riccius ad Mandat. Negat. XXVI. ex libro Sanhedrin. Ventriloqui autem hujus Dæmonis Said-Aben Batrieh etiam mentionem facit; cui etiam immolabant filios suos: de quo cap. XXXI. consule. Traditur etiam Pythia fœmina fuisse, quæ in tripode sedens expansa malignum spiritum per inferna emissum, & per genitalis partes subeuntem excipiens, furore repieteretur, ipsaque resolutis crinibus debaccharetur, & ore spumas emittens, & sic furoris verba loquebatur. Historiam non dissimilem Wierus libri secundi capite duodecimo de præstig. Dæmonum refert: Hadrianus Turnebus Græcarum literarum professor regius, per similem Eurycli Aristophanis, hominem altatum Petrum Brabantium se vidisse testabatur: qui quoties volebat, toties ex ima corporis parte labiis immotis loquebatur: & has sive arte, sive exercitatione, sive dæmonis impostura multis passim imponebat. Huc etiam referenda historia illa Samuelis defuncti, cujus imago Sauli representata est a fœmina, cujus ex obscænis Ob loquebatur, aut loqui creditus est. 1 Sam. c. XXVIII. Fœminam hanc vocat Scriptura **שֵׁן בַּעֲלַת אִיב**. mulierem habentem Ob. Et Seniores: **γυναῖκα ἐγγασίμοθον**. Et Saul inquit: *Divina, quæso, mihi in Ob: Seniores transtulerunt; Μαῖνισσαι δὲ μοι ἐν τῷ*

ἔγγασπιώθω. Ob igitur ventriloquus. * Qui sacris hujus initiabantur, tenebant manibus virgam myrteam, & suffumigebantur, ut R. Moses Ben-Nachman in Jad-Chazika part. על cap. VII. ait. Rituum autem locum fuisse mortui sepulcrum vult R. Abraham Ben-David. Το Jideonei autem, ut Thalmud habet, & R. Simson apud R. Mosén Mikotzi Præcept. Neg. XXXIX. affirmat, est Harionus, qui osse animantis עירע dicti in os suum posito, futura doceret, & quaerenda solveret. Animal autem scribunt illud nescio quod Jadoa fuisse, cui humana undique figura, sed quod ad funem cujusdam radice ligatum a primo ortu perpetuo hæreret vivum, donec qui ob innatam ab ejus savitiam propius accedere minus sunt ausi, sagittis conficerent.

* De Engaltrimythis lege, quos appellat Cel. *Fabricius* in Bibliographia Antiq. p. 420. seq. Iis adde *Petr. Jurieum* in Histor. Cultuum ac Dogmatum P. III. Tract. II. I. c. 5. *Voetium* T. I. Diss. Sel. p. 1037. *Jo. Henr. Ursinum* in Analectis sacr. L. II. c. 7. *Suicerum* T. I. Thesauri p. 985. *Deylingium* in Obs. Sacr. P. II. p. 200. seq. Cel. *David. Millium* in Diss. Sel. p. 195. 199. & Rev. *VVolfium* in Cur. Philolog. & Critic. p. 1241. seq.

CAP. XLVIII.

Pompa funebris. Corpus lapide impostum. Cariores res immittebant pyris. Monumenta erecta. Panis rogo impostus, Sacrificia Orientium. Mactati vivi homines. Tubicines & Scintilla.

Modus autem deducendi, seu pompa funebris hæc erat. Primum lecti juvenes præcedebant, qui in bello occisi fortia facta repræsentarent, hostilesque elyptos, signa, arma, & equos traherent secum. Hos sequebantur alii, quos caesuri erant inferiis mortuorum. Portabantur inde arma occisi ducis hostium trunco ingenti præfixa. Sequebatur mæstus equus quo in pugnam ire consueverat. Ferebantur inde occisi arma. Tandem funus ipsum efferebant, quod in sequebatur tota cohors ad pyram usque: quam pompam elegantissimis versibus describit Maro Æn. l. XI. quos vide. Quam pompam adhuc observari apud Principes & Purpuratos videmus. Cujus modum Cranzius l. XIV. Vandal. c. XXXIV. prodidit: Magnus Dux Megapolensis in Dobram Vismariæ tumultatis est. Officium in D. Geotgii templo peactum. De Domianico ad vesperum, solemne vigiliarum hanitum. Ante lucem missa solemnis de S. Trinitate decantata. Interim ad omnia Ecclesiæ altaria, Fratres minores, ejus loci, de Rostochio & Suerino evocati ministerium sacrum alter post alterum peregerunt. Ad altare summum oblationes factæ ordine. Funebri inde oratione Latine habita, pro defunctis solemne instruitur sacrificium, sacra faciente Pontifice

fice Lubecensi. Ad cujus medium de more fit oblatio, consueto ordine. Per totam Ecclesiam, ad singula altaria, fratres Prædicatores Missæ officium peregerunt. Defertur oblatio. Et jam illo perfoluto ministerio, tertium inde officium de Domina, Pontifex Raceburgensis loci ordinarius, peregit; cum ad altaria per Ecclesiam singula, seculares sacerdotes perfolverent Missæ officium. Sed hic jam illustrior fit oblatio equorum, insignibus & armis ornatorum. Stabat in medio choro cenotaphium erectum in sublime, serico auroque textis pannis ornatum, insignibus Principatum defuncti per omnes angulos incinctum, cereis ardentibus grossis CL. variatum. Stabant atrati viri XII. qui ardentem faciem sustinerent, prominentibus per capita cucullis, tristi specie. Circumiere caballi ad altare summum: ex cujus latere in directum patuit egressus, ne longa circuitione opus esset. Duo viri militares ductabant unum medium, atrati atratum, arma Magnopolis in fronte, in thoris, in clunibus. Quatuor viri gestabant totidem signis militaribus arma & insignia Magnopolis. Totidem candelas quatuor cereas, armis memoratis insignes. Alter equus simili apparatu, arma Vandalix præferbat. Tertius virorum, armorum, cereorum eodem numero, insignia comitatus Suerinensis. Quartus habebat in fronte arma dominatus Rostochiensis, cum signis & cereis. Quintus ferebat insignia dominatus Stargardensis. Sextus, quo ipse Dux utebatur ad splendorem, prodiit armatus rutilante ferro, cum armis Principis
Se-

Sequuntur duo milites atrati, sublimen clypeum gestantes, insculptum & incisum armis omnibus conjunctis. Inde vero Marcellus baculo & Cancellarius sigillo prætenso procedunt. Jungitur domestica Principis familia. Mox Principes, deinde Oratores Principum: post illos Ecclesiarum Prælati & Canonici: deinde militares longo ordine incedunt. Postremo fœminæ principes. Postquam autem veteres pyræ appropinquarunt, corpus lapidea condebatur arca, quo ossa legi possent, quæ alias ligni cineribus miscebantur: * quod Theophrast. l. de Igne scribit: *καὶ πάλιν διὰ τὸ τὸ μὲν ἐν πυρὶ κατὰ καύουσι κερὸν γίνεται λείψανον, ὃ δὲ κύκλῳ λίθῳ ἐξ ἧ τὰς σωρὸς ποιῶσι, καὶ ὅπῃ ἄλλοθι τοιαῦτα, ἀφανίζει πάντα, καὶ ἐν ἑαυτῇ τέφραυ ποιεῖ*, id est, *ac rursus cur cadaver quod ambustum sit in igne reliquias deserit, et lapis circularis, ex quo struem faciunt, & ubi alibi talis exstiterit, omnia consumit, & intra se inclusa vertit omnia in cinerem?* Incensa pyra cariores res immittebantur, quibus vivi delectati fuerant. ** De Gallis D. Cæs. l. VI. Comm. Bell. Gall. *funera sunt pro cultu Gallorum magnifica & sumptuosa: omniaque qua vivis cordi fuisse arbitratur in ignem inferunt, etiam animalia.* Tacit. in lib. de Mor. Germ. *Sua cuique arma, quorundam igni & equus adjicitur.*

Uu 3

tur.

* Vide huc *Kirchmannum* L. III. de Funerib. Roman. C. VII. p. 364. & *Crenium* in *Anima* v. *Philolog. & Hist.* P. XI. p. 258. seqq.

** Vide *Col. Keyserum* in *Antiq. Sept. & Celt.* p. 172. seqq.

tur. Legimus etiam quorundam animalibus a vi-
vis Dominis monumenta erecta. Jul. Capitolin.
scribit mortuo equo Volucri Verum Imperatorem
tumulum in Vaticano fieri curasse. Et Dion tra-
dit Borystheni equo ab Adriano Cæsare sepulcrum,
columnamque cum epigrammate erectam fuisse.
Item Domitianum equo erexisse colossum, Stautus
lib. I Sylv. author est. Canum inscriptiones præ-
tereo, quas passim in Italia videre est. Veteres
autem in rogam, * ut Victor. l. XXI. V. L. c.
IX. adducit, panem imponebant, aliaque ad vitam
necessaria, tanquam ipsis vesci possent mortui.
Illis autem rebus ex igne rapiendis infidebant sordidi
quidam, & abjecti ad comburendi cadaver hominis.
Id indicavit in versu, in Ruffum Bononiensem Ca-
tullus, cum mendicitatem illius, sordesque declara-
re vellet, ait enim:

- - *sepe in sepulcretis*

Videbis ipso capere de rogo cœnam,

Cum

* Locus, in quo epulæ in funere comburuntur, voca-
tur *Culina*, inquit *Festus* in hoc verbo. In hunc sensum
Culinam aptavit *Sponius* Voyage de la Grece T. III. p.
47. explicans inscriptionem Tiburtinam, quam *Græ-
zerus* quoque refert p. 49 3. ubi cum dicatur. Sulpi-
tium restituisse Herculi Saxano inter alia etiam *Culi-
nam*, hanc fuisse ait locum prope templa, in quo dapes
funerum parabantur. Conf. *Phil. a Turre* Monumenta
Veteris Antii, edit. Rom. 1700. 4. qui p. 308. *Culinam*
non tam locum fuisse putat, in quo funerum epulæ,
sed etiam sacrorum peragebantur.

*Cum devolutum ex igne prosequens panem.
A semiraso tunderetur ustore.*

Hinc Gnato Terentii e flamma cibum petere dicitur.
Cæterum apud Orientales similis ritus erat. Nam-
que in Phegorii sacris, sacrificia quæ comedeban-
tur, inferiæ erant in memoriam defunctorum.
Quod Regius Psaltes docet Ps. CXI. *Adjuncti sunt
Baal Peor, & comederunt sacrificia mortuorum.
Quem locum ita Apollinariùs transtulit:*

Οἱ δὲ Βεελφεγόριο μαινόμενοι τελετῆσι
Νερερίης ἐπάσαντο καταφθιμένων ἑκατόμ-
βας

*Qui Beelpeoris polluti sunt initiationibus
Inferni ambulantes ad canam sacrificii.*

Macstabantur & vivi homines, ut Homer. Iliad. ψ.
scribit:

Εἷνα τῶ γε ἀνακτι τραπέζης κύνες ἦσαν,
Καὶ μὲν τῶν ἐνέβαλλε πυρῆ δύο δευροτομήσας.
Δώδεκα δὲ Τρῳάων μεγαθύμων υἱέας ἀθλῆς
Χαλκῶ δηϊόων.

*Novem huic Regi mensarii canes erant,
Et quidem ex his injecit pyre duos obrun-
catos:*

*Duodecim etiam Trojanorum magnanimiq-
rum filios sortes*

Ferro macstans.

Maro l. X. Aen.

*Quatuor hic juvenes, totidem quos educat
Vfens,*

Uu 4.

Vi.

tur. Legimus etiam quorundam animalibus a vis Dominis monumenta erecta. Jul. Capitolin. scribit mortuo equo Voluceri Verum Imperatorem tumulum in Vaticano fieri curasse. Et Dion tradit Borystheni equo ab Adriano Cæsare sepulcrum, columnamque cum epigrammate erectam fuisse. Item Domitianum equo erexisse colossum, Stadius lib. I Sylv. author est. Canum inscriptiones prætereo, quas passim in Italia videre est. Veteres autem in rogam, * ut Victor. l. XXI. V. L. c. IX. adducit, panem imponebant, aliaque ad vitam necessaria, tanquam ipsis vesci possent mortui, Illis autem rebus ex igne rapiendis insidebant sordidi quidam, & abjecti ad comburendi cadaver hominis. Id indicavit in versu, in Ruffum Bononiensem Catullus, cum mendicitatem illius, sordesque declarare vellet, ait enim:

- - *sepe in sepulcretis*

Videbis ipso capere de rogo cœnam,

Cum

* Locus, in quo epulæ in funere comburuntur, vocatur *Culina*, inquit *Festus* in hoc verbo. In hunc sensum *Culinam* aptavit *Sponius* Voyage de la Grece T. III. p. 47. explicans inscriptionem Tiburtinam, quam *Græzerus* quoque refert p. 49 3. ubi cum dicatur. Sulpitium restituisse Herculi Saxano inter alia etiam *Culinam*, hanc fuisse ait locum prope templa, in quo dapes funerum parabantur. Conf. *Phil. a Turre* Monumenta Veteris Antii, edit. Rom. 1700. 4. qui p. 308. *Culinam* non tam locum fuisse putat, in quo funerum epulæ, sed etiam sacrorum peragebantur.

*Cum devolutum ex igne prosequens panem.
A semiraso tunderetur ustore.*

Hinc Gnato Terentii e flamma cibum petere dicitur.
Ceterum apud Orientales similis ritus erat. Namque in Phegorii sacris, sacrificia quæ comedebantur, inferiæ erant in memoriam defunctorum.
Quod Regius Pfalteres docet Pf. CXI. *Et adjuncti sunt Baal Peor, Et comederunt sacrificia mortuorum.*
Quem locum ita Apollinarius transtulit:

Οἱ δὲ Βεελφεγορίο μαινώμενοι τελετῆσι
Νεστερῆς ἐπάσαντο καταφθιμένων ἐκατόμβας

*Qui Beelpheoris polluti sunt initiationibus
Inferni ambulantes ad canam sacrificii.*

Ματαβάντο & vivi homines, ut Homer. Iliad. φ. scribit:

Εἰς τῶν γε ἀνάκτι τραπέζης κύβες ἦσαν,
καὶ μὲν τῶν ἐπιβάλλε πυρὴ δύο δειροτομήσασα·
Δώδεκα δὲ Τρώων μαγαθύμων υἱίας ἀθλῆς
καλκῶ δνείων.

*Novem huic Regi mensarii canes erant,
Et quidem ex his injecit pyre duos obtruncatos:*

Duodecim etiam Trojanorum magnanimorum filios sortes

Ferro macians.

Maro l. X. Aen.

*Quatuor hic juvenes, totidem quos educat
Vfens,*

Uu 4.

Vi.

*Viventes rapit inferias, quos immolet um-
bris:*

*Captivosque rogi perfundat sanguine flam-
mas.*

Idem l. XI. Aen.

*Vinberat & post terga manus, quos mitte-
ret umbris*

Inferius caso sparsuros sanguine flammās.

Quem morem etiam apud Celtas viguisse D. Cæf. l. VI. Comiti. Bell. Gall. tradit: ac paulo supra hanc memoriam servi & clientes, quas ab his dilectos esse constabat, justis funeribus confectis una cremabantur. Jordanes Gothus Historie. Belæ Hunnorum Regis funus ita prodidit: in mediis castris, intra circumstantia tentoria cadaver fuisse positum: electissimos Hunnorum equites una cum pyrrhichica saltatione, modulato cantu, ejus laudes circumcinnisse, Circensium more circumcurfasse: mox collata strena corpus honestasse: comestationem cum gaudio simul ac luctu celebrasse. Subinde clam noctu, ad præstitutum locum corpus humi condidisse: dicasse hostium exuvias, multoque deinde humano sanguine parentasse. Interea armata cohors circumcurfabat pyram, & tubicinum clamore remugiebat totum cælum. Nam hos in funeribus adhibebant. Persius Satyr. VI.

*Hinc tuba, candela, tandemque beatulus
alto*

Com-

Compositus lecto.

Et apud Romanos cum aliquis decesfit, tibiae * cantant, & amici convocantur, testandi gratia, eum neque venenò, neque ferro interisfe, Victor. l. IX. V. L. c. XIV. Cares itidem & Phœnices in lectu tibiis uti solent magnitudine palmi, lugubre quiddam & stridulum sonantibus. Eæ autem tibiæ Phœnicum lingua *Gingra* vocantur, quod iis in Adonidis lectu soleant uti, quem Adonidem *γγγρη* vocant. Erasmi in Adag. ex Athen. lib. IV. Diogenes, Seneca de Mort. Claud. Et erat omnium formosissimum Claudii funus, ut scires Deum efferri, corticinum, tibiae tantâ turba. Xiphilin. οἱ μὲν ἔν ἄλλοις πρὸ τῆς κλίνης προίει μὲν, καὶ τινὲς ἐκόπτοντο, ἐτέρων πενθημιῶν ἐπαυλώτων, id est, alii vero sublectica procededant, quidam vero plangebant, aliis lugubriter precinentibus. Stat. Theb. l. V.

Cum signum lectus cornu grave mugit adunco

Tibia.

U u 5

Ar.

* De more tibiis cohonestandi funera non minus Græcis, quam Romanis recepto, lege *Cornel. Adamum* in Obs. Theol. Philolog. p. 134. *Dougtaum* Anal. S. N. T. p. 12. seq. *Magium* in Miscellan. II. c. 13. Tom. II. Thefauri Critici p. 1295. *Casp. Bartholinum* de Tibiis Veterum p. 274. seq. *d'Outreins* in Obs. Miscell. p. 201. *Ursinum* in Anal. I. p. 9. *Jos. Arndium* in Miscellan. p. 97. *Joseph. Lanzonium* Advers. de Lectu mortuali Veterum p. 112. & Rev. *Wolffum* in Cur. Philolog. & Critic. p. 170. seq.

Artemidor. l. I. Oneirocrit. αὐλεῖν δὲ πυθικοῖς αὐλοῖς, πένθου σπυαίνει, canere vero pythiis tibiis iustus indicat. Alii ficinistas vocant, ut Gell. l. XX. c. II. N. A. Apulej. Flor. II. monumentarii Ceraule, proprie Siticines, quod apud Sitos canere soliti, hoc est, vita functos & sepultos. Totam autem funebrem pompam armati viri claudebant, ut Maro l. XI. Æn. tradit, quem evolve.

CAP. XLIX.

Tertia die ossa lecta. Vino irrigata. Urna recondita. Inhumanum pulvere non aspergere ossa humana. Monumenta superimposita. In horto sepulti. Unde is mos. Monumenta corporibus gravia.

DEinde cineres tertia die, & quod reliquum erat, osium colligebatur, vino rigandum, ut cum suavi odore extingueretur: & in vasa * modo aurea, modo argentea, modo ærea includebatur: ut Maro ait lib. VI. Æneid.

- - &

* De urnis sepulchralibus præter autores a Cel. Fabricio in Bibliogr. Antiq. p. 66 I. & Cl. Keyslero in Antiq. Sel. Sept. & Celt. p. 110. seqq. laudatos, vide *Montfauconium* dans l'antiquité expliquée T. V. P. I. L. II. C. 6 - 17. & I. III. C. 7. p. 116. *Jebrand. Eliard. Harkentrotium* Dissert. Epist. de Busto Lharledano Traj. ad Rhen. 1721. 8. *Smetium* Antiq. Neomag. p. 116. & Cl. *Theoph. Sigefr. Bayerum* in Comment. de Numis Romanis in agro Prusico repert. 8. p. 36. sq.

- - & subjectam more parentum
Adversè tenuere facem: congesta creman-
tur

*Thurea dona, dapes fuso crateris olivo.
Postquam collapsi cineres & flamma quievit,
Reliquias vino, & bibulam lavere favil-
lam:*

Offaque lecta cadō: texit Chorineus abeno.

Inhumanum enim habetur, ipsa ossa humana in trivio inventa non aspergere levi pulvere. In trivio * autem sepe iebantur plerumque, ut Plutarch. ait: *χθονία δὲ δειπνον Ἐκάρη περιόμυεν*, eis *τριόδου ἀποτροπαίων καὶ καθαρσίων ἐπέχευμοίαν*, id est, *torrefiri vero Hecata cenam mittens in terra, ad evitandam & piaculo placandam mortem instituit*. Sueton. in Vespas. *Prandente eo canis e bivio manum humanam intulit, mensaque subjecit*. Aufon.

*Abiecta in triviis inhumati glabra jace-
bat,*

*Testa hominis, nudum jam cute calvi-
tium.*

Sacrum autem & execrabile, cadaver hominis mortui prætergredi, nec sepelire. Scholiast. Sophocl.

οἴ.

* Morem veterum sepulcra vel in ipsa, vel in agrorum finibus viæ publicæ contiguas extruendi, ex antiquitate curate edisserit, & simul consilii hujus causas exponit Cl. Jo. Gosslob Nimpfch in Dissert. singulari de Sepulchris ad Viam publicam. Lipsi, 1721. 4.

οὐ γὰρ νεκρὸν ὄρωμιτες ἄταΦον, καὶ μὴ ἀναμνησά-
 μνοι κόνιν, εἰαγεῖς εἶναι ἑδόκειν, id est, qui enim
 mortuum cernunt insepultum, neque pulverem asper-
 gunt, execrabiles habentur. Ælian. l. V. c. XIV. var.
 hist. νέμει καὶ ἔτ' Ἀττικὸς, ὃς ἂν εἰτάΦω περι-
 τύχη σώματι ἀνθρώπου, πάντως ἐπιβάλλειν αὐ-
 τῷ γῆν, θάπτειν δὲ πρὸς δυσμὰς βλεπόντας, id
 est, lex etiam hæc inter Atticas scripta est. Si quis
 in insepultum cadaver hominis incidat, saltem ei ter-
 ram injiciat, * Ἔ ita sepeliat, ut ad occasum spe-
 ctet Quintilian. Decl. VI. Nobis vero genuit non so-
 lum miserationem, sed etiam religionem; inde ignotis
 quoque corporibus transeuntium viatorum collaticia
 sepultura: inde injecta ab alienis humus. Declam. V.
 Hinc Ἔ ille venit affectus quod ignotis cadaveribus
 humum congerimus. Horat. l. I. Od. XXVII.

At tu nauta vage ne parce malignus arena,

Osibus Ἔ capiti inbumato

Particulam dare.

*Quanquam festinas, non est mora longa:
 licebit*

Injecto ter pulvere curras.

Quibusdam tamen singulare monumentum, cui
 inferrentur, exstructum erat, quod sibimet ipsi pa-
 raverant antea. Inter infinita unum duntaxat ad-
 ducam:

C. VEL.

* De more terram mortuis injiciendi, *Salmasius* ad Jus
 Atticum p. 563.

C. VELLÆVS. C. LIB. VRSIO. AVG.
 SIBI. ET. TVTORINÆ. FILIÆ.
 TREBELLIÆ. FELICVLÆ. VXORI.
 TREBELLIÆ. ARESCVSÆ.
 ET. TREBELLIA. FELICVLA. SIBI. ET.
 LIBERTIS. LIBERTABVSQVE. MEIS.
 C. IN. CVLTV. MONVMENTVM. CVM.
 P. XV. ET. ITER.

* * *

M. AVRELIVS. ROMANVS.
 ET. ANTISTIA. CHRISIME.
 VXOR. EIVS. FECERVNT. SIBI.
 LIBERTIS. SVIS. POSTERISQVE.
 EORVM. MONVMENTVM. CVM.
 ÆDIFICIO. SVPERPOSITO.

In monumentis autem lucem iacendebant. Modestini. *Ἡσιστιλιων* XLVIII. c. III. *Servi mei sunt liberi, si in monumento meo solennia manere fecerint.* V. Interpres: *Saccus Servius meus, & Irene & Eutychia ancille meæ omnes sub hac conditione liberi sunt, ut monumento meo alternis mensibus, lucernam accendant, & quæ fieri consueverunt, peragant.* Quidam tamen lubentius se tumulari volebant in patenti campo, vel in sylva, vel in horto. Hinc & Patriarchas defunctos suos in agro sub frondentibus arborum ramis tumulasse legimus. Gen. XXIII. v. 17. Gen. XXXV. v. 8. *Et Saul fuit a Gibeonitis quercu sepultus.* I Sam. c. XXXI. v. 13. I Chron. cap. X. v. 12. Putabant autem gentes, Manes herbarum amœnitate gaudere, & sic tristitiam ob vitæ
 amis-

amissionem mitigari. Quam opinionem & nos l.
X. Franceidos nostræ expressimus, quæ earmina
hic adducere lubet:

*Inde ubi se Nerei gelido de gurgite tollit
Mane novo Phæbus radians, & venit o-
lymbo*

*Lux etiam fulgere novo, campi aquora lu-
strans.*

*Pectora concussu luctu, confusa legebant
Ossa peremptorum, cumulantque hæc aggeri
denso,*

*Demittuntque solo: qua desuper obtegit
umbra*

*Ramorum quercus lucorum in vallibus al-
tis.*

*Illic purpureis sylvarum in floribus umbra
Herbarum mira serie, cum vere nstenti
Mox Ericyna Venus, mollique Favonius
aura*

*Ingreditur, terramque rigat fulgore cornu-
sco,*

*Instat cum tepido nemori, floresque micantes
Flora sinu spargit, decoratque virentia præ-
ta,*

*Post obitum exultant, jucundaque gaudia
carpunt*

*Sub Platanis, narrant teneris sua fata Na-
pais*

Que

Quæ quisque extulerit, vivis dum vita manebat.

*Condecorant Manes sua conifero Cyparisso
Tempora, vel pini foliis, lætoque quotannis
Pectore, per sylva gradiuntur opaca silen-*

*ta,
Et loca blanda petunt, ubi florum divite
cultu*

Faunique, Dryadesque, & Sylvicola Syl-

*vani
Exercunt choreas, & dulcia tempora du-*

*cunt
Conspicui florum cumulo, fertisque corn-*

Testatur hanc mentem lapis Druso erectus Ra-
vennæ, cujus inscriptio talis:

TIB. CLAVDIVS. DRVSI. F. CÆSAR.
IVG. GERM. PONT. MAX. TRIB.
POT. II. DESIGN. III. IMP. III. P. P.
DEDIT. OB. MEMORIAM. PATRIS
SVI. DEC. VII. COLLEGII. FABR. M. R.
HS. CO. N. LIBERALITATE. DONAVIT.
SVB. HAC. CONDICIONE. VT. QVOTANNIS.
ROSAS. AD. MONVMENTVM. EIVS. DEFERANT.
ET. IBI. EPVLENTVR. DVMTAXAT. IN. V. ID.
IVLIAS. QVOD. SI. NEGLEXERINT. TVNC.
AD. VIII. EIVSDEM. COLLEGII. PERTINERE.
DEBBIT. CONDICIONE. SVPRADICTA.

Et apud I. Gruter. in Antiquitat. p. 636. hæc in-
scriptio legitur:

HI. HORTI. ITA. VTI. OPT. MAXIMIQUE. SVNT.
 CINERIBVS. SERVIANT. MEIS.
 NAM. CVRATORES. SVBSTITVAM.
 QVI. VESCANTVR.
 EX. HORVM. HORTORVM. REDITY.
 NATALI. MEO.
 ET. PRÆBEANT. ROSAM. IN. PERPETVVM.
 Et Romæ talis Epigraphe est:

D. M. •

P. CORNELIA. ANNIA.

NE. INDESOLATA. ORBITATE. SVPERVIVER.
 MISERA. VIVAM. ME VLTRO. IN HANC
 ARCAM. CVM. VIRO. DEF. INCOMPAR.
 AMORE. DIL. DAMNAT. DEDO. CVM. QVO.
 VIXI.

- Plerisque omnibus monumentis antiquis has litteras præscriptas invenias D. M. vel D. M. S. vel etiam disertim DIIS MANIBVS, aut MANIABVS, quo voluerunt denotare monumentum illud DIIS MANIBVS, id est, ossibus, cineribusque esse sacrum. Qui autem fuerint hi *Dii Manes*, vel unde sic appellati, in eo scriptores antiqui non conveniunt: alii enim confundunt cum diis Laribus & Penatibus; Vide *Dab. Gerdæsi* Dissert. de Laribus & Penatibus insert. T. XV. Hist. Crit. Reip. Litter. Gallice edit. p. 84. seqq.) alii cum Geniis sive bonis, sive malis; quidam etiam per eos Lemures & Larvas intelligunt; (Confer Abbatis *Jo. Franc. Simonis* Diss. de animabus defunctorum & earum statu ex Ethnicorum doctrina, quæ extat T. II. Memor. Academiae Inscriptionum p. 32. 199. & Mem. Trevolt. 1708. p. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.) pasim quoque usurpant pro animabus defunctorum; imo pro ipsis etiam Inferis sumuntur. Vide *Briffonium* L. I. de formulis p. 51. & *Claud. Nicasium* in doctissima explicatione Monumenti antiqui reperti in Aquitania, in Dicecesi Aulnoisiorum, Cap. V. p. 17.

DE DÑS GERMANIS. 689

VIXI. ANNOS. XX. SINE. VLLA. SOLIB.
LIBERTABVSQ. NOVT. QVOTAN SVPER.
ARCAMNO, PLOTONI ET. OXORI. PROSER.
PINÆ.
M. OMNIBVSQ. SACRVFICENT I. ROSISQ.
EXORNENT. DE. RELIQ. IBI. EPVLENT VR.
DO. D. F. M. DA. IX. HS. X. ATQ. T.
FACIVNDVM. DELEGA. VALE. VTRA.

Hinc Marol. VI. Æn. sic canit:

- - *Manibus date lilia plenis,
Purpureos spargam flores, animamque me-
potis
His saltem accumulalem donis.*

Juvenalis Sat. VII.

*Di majorum Vmbri tenuem & sine pon-
dere terram,
Spirantesque crocos, & in umbra perpe-
tuum ver,
Qui preceptorum sancti voluere parentis
Esse loco.*

Et Tacitus in l. de Mor. Germ. idem de Germanis tradit: *Sepulcrum cespes erigit. Monumentorum arduum & operosum honorem, ut gravem defunctis aspernantur.* Antiqui enim, cui male volebant, grave sepulcrum optabant, quo minus mature ad reliquos Manes se reciperet, aut summo cum labore transnataret Styga. Sæneca in Troad.

- - *Cecidit ut Achilli gravem
Fractura terram, prona, & irato impetu.*

Ovidius l. III. Amor. Eleg. VIII.

*Ossa quiet a precor tuta requiescere in urna,
Et sit humus cineri non onerosa tuo.*

Martialis l. VI. epigr. LII.

*Sis licet, ut debes, Tellus placata, levis-
que,
Artificis levior non potes esse manu.*

Marmor in Gallia tale est:

TE, LAPIS, OBTESTOR. LEVITER. SVPER. OSSA. RESERVA.
NE. NOSTRO. DOLEAT, CONDITVS, OFFICIO.

* * *

D. M.

QVI ME, VOLENT.
VALETE. MATRONÆ. MATRESQ.
FAMILIAS. VIXI. ET. VLTRA.
VITAM, NIHIL. CREDIDI. ME.
VENERI. ALVMNÆ. ADDIXI.
QVOS. POTVI. PELLEXI. FILTRIS,
ET. ASTV. VIRO. HVMATO.
NON. VIDVA. FVI. NEC. MARITI.
NOMEN. ADEPTA. QVÆSO, NON, INVIDE.
TE.

PORCIA. FAMILIA. EST. VENERIS. DOMVS.
ILLICIVA, CVPIDINVM. CAVE, VIATOR.
NE. ME. DIV. CALCATAM, CALCES,

CAP.

CAP. L.

Crinis in luctu positus. Interdum una cremari solitus. Mor apud Judæos. Sectione crinium inferias faciebant. Radi credebatur a Proserpina. DIIS in juventute sacer. Euminiibus etiam. Barbæ primitiæ DIIS oblata. Capillos nemini licebat abraderè in navi. Vnde origo hæc. Semirasi servi. Ignominiosum apud quosdam ad. Rei promissis capillis.

CÆterum moris erat crinem in luctu ponere, superque jacentis pectus imponere. * *Homerus:*

Θριζὶ δὲ πάντα νέκυν κατακείμενον, ἀς ἐπιβάλλον
λον

Κειρόμενοι.

Statius, l. VI. Theb.

- - *Tergoque & pectore fusam
Casariam ferro minuit, sectisque jacentis
Obnubit tenera ora comis.*

X x 2

Præ-

* *Quid causæ fuerit, cur ita Pagani facerent, ignoravit Piss. Morbellus, Pomp. feral. L. I. Cap. 32. p. 69. enim verò ritum hunc in funebribus observarunt, ut manes placarent, aut amicis fato functis, inferias mitterent. Vide Paganinum Gaudentium in exercit. de funere Heroum, Saubertum de Sacrificiis c. X. p. 228. Spencerum de Leg. Hebr. lib. II, p. 508. & 686. Lindenbrogium, in Observat. ad Terentium; Gronovium Diatrib. ad Scædium, L. V, Sylv. III. cap. LI. Dansiquium ad Q. Calabrum; & Heraldum Advers. L. I, Cap. IX.*

Præterea ἴδ' ὅτι ἦν τέμνειν τὰς κόμας, καὶ ἵππει-
 θείναι τῷ τάφῳ, ἵνα διὰ τὴν πένθος ἴλιθ' αὐ-
 τοῖς ὁ νεκρὸς ἦ, id est, mos erat secare crines, & im-
 ponere sepulchro, ut propter hunc luctum letus esset
 mortuus. Eurip. id Iphig. Taur.

Τύμβον δὲ χεῦσον, κ' ἀπίδες μνημεῖά μοι,
 καὶ δάκρυ, ἀδελφῆ, καὶ κόμας δότω τάφῳ.

Stattius in Epic. in patrem:

Crines pone super tumulum.

Interdum detonsi crines in rogam projiciebantur,
 aut cadaveri impositæ cremabantur. Homer.
 Iliad.

Στὰς ἀπάνευθε πυρῆς ξανθὴν ἀποκείρατο
 χαιρῶ.

Herodian. l. IV. πανύττε ὁ Φιλοκάρσης πλόκαμον
 ἐπιθεῖναι τῷ πυρὶ ζητῶν ἐγγιλᾶτο, id est, certe Phi-
 locarſes comam impropſuit flammæ. Nec hic mos
 tantum apud Occidentales, sed ipsos etiam Ori-
 entales & in populo quidem Dei, ut Michæ verba c.
 I. v. 16. fatis superque indicant: Glabra te & tonde
 propter filius deliciarum tuarum: dilata calvitium
 tuum, ut aquila, quia migrant a te. Et hac sectio-
 ne crinium inferias faciebant. Heliodor. l. VI.
 ὦ μόνη μοι γλυκεῖα φροντίς, εἰ μὲν τέθνηκας,
 τὰς ἐπιφέρω χάσας καὶ αἶμα ἔτιλλε τὰς τρίχας, καὶ
 ἐπὶ κλίνῃ ἐπέβαλλε, id est, cui sola dulcis sollici-
 tudo, siquidem mortuus est, cui terram ingero: &
 simul abscedit capillos, & lecticæ injecit. In absen-
 tis locum, quasi ipsum Theagenem. Veteres et-
 iam credebant radi eos qui in agone mortis erant
 constituti a Proserpina. Maro l. IV. Æneid.

- - *Nondum illi flavam Proserpina crinem*

Abstulerat.

Servius : *traxit hoc de Alceste Euripidis, qui inducit Mercurium comam secantem, quia fato peribat mariti. Vide Macrob. Saturn. l. V. c. XIX. Sunt autem hi Euripidis versus :*

Ἰερός γὰρ ἔστι τῶν κατὰ χθονός θεῶν.

Ὅτι τοδ' ἔγχε κρατός ἀγνίσει τρίχα.

Scholias : *ὡς ἔθρε ὄντι τὸν θάνατον τῆ μέλλοντι ἀποθνήσκει τὴν κόμην τέμνειν, id est, quia moris erat mortuo, quamprimum animam efflaverat, comam abraderē. Stat. l. II. Sylv. de Glauco.*

Jam complexa manu crinem tenet infera Juno.

Apulej. Miles. II. *Et cum dicto juvenem quendam lineis amiculis intectum, & ad usque mentum deraso capite producit in medium. Capillus autem Dis in prima constitutione super terram sacrabatur. Lucian. de Dea Syria : σοῖσι δὲ νέοισι πλοκάμους ἱερός ἐκ γενετῆς ἀπίασι, Puerorum crines sacros in genitura constituent.* Conf. Tertull. de anim. c. XL. Stat. Theb. l. IV. *Sacrabantur autem fluminibus aut DIIS, ut I. Pollux habet : ἔτροφον δὲ τινος κόμην ποταμοῖς ἢ θεοῖς : nutribant vero quidam fluminibus seu Dis comam. Herculi vulgus Atheniensium, ut Hesychius testatur ; Apollini majoris fortis. Plutarch. in Theseo : μεταβαίνοντες ἐκ παιδῶν ἐλθόντες εἰς*

Διελφὸς ἀπ' ἀρχαιοῦ τῶ θιῶ τῆς κόμης, ex ephēbis
 egresſi venientes Delphos ſolent offerre Deo comam.
 Quod fluminibus, Scholiaſt. Pindari; τὰς μὲν γὰρ
 πρῶτας κόμας ταῖς ποταμοῖς ἀπεκείροντο, σύμ-
 βολον τῷ ἐξ ὕδατος εἶναι πάντων τὴν ἀσκησιν,
 primitias comarum fluminibus delicant, in memo-
 riam, omnia ex aquis originem ſuam ſumpſiſſe. In
 Nuptialibus autem ſacris Comarum primitias Ju-
 noni & Dianæ offerrebant Virgines. Pollux l. III.
 καὶ τῆς κόμης δὲ τῶ θι ἀπὴρχαντο τὰς θεαῖς αἱ κό-
 ραι, & comarum primitias Deabus offerunt puellæ.
 Juvenes etiam idem faciebant, ut Lucian. de Dea
 Syr. refert: ἦσι παρθέναισι καὶ τῶσι νόμον ἐποιή-
 σαντο μὴ μὴν ἄλλως γάμον ἔναι, πρὶν ἰππολύτῳ κό-
 μας κείρασθαι, & virginibus & juvenibus legem fe-
 cerunt, non aliter thalamum inituros, niſi prius Hip-
 polyto comas dedicaverint. Barbæ etiam primitias
 in pyxidem reconditæ ſacrabant Deæ. Lucian. de
 Dea Syria: ταῖσι δὲ νέεσι πλοκάμους ἱερὰς ἐκ γενι-
 τῆς ἀπιάσι, τὸς ἑπεῖν ἐν τῷ ἱερῷ γίνονται, ταμνοῦ-
 τε καὶ ἐς ἀγγεῖα καταθέντες, οἱ μὲν ἀργυρεὰ, πολ-
 λοὶ δὲ χρυσεὰ ἐν τῶ νηῶ προσηλωσάντες, ἀπιάσι,
 ἐπιγεῖά φαντες ἑκάσοι τὰ ἐνόματα, id eſt, Pueror-
 um crines ſacros in genitura conſtituunt: quos po-
 ſtea in templo ſecant, & vaſculo includentes, & alii
 quidem argenteo, alii aureo in templum deferunt, in-
 ſcribentes ſinguli ſua nomina. Sueton. in Neron. In-
 ter Euthyſia apparatus barbam primam poſuit,
 conditamque in auream pyxidem, & precioliſſimis
 margaritis exornatam Capitolio conſecravit. Ca-
 pilloſa autem in navi detondere nemini licebat, niſi
 cum

cum ventus mari irasceretur. Naufragorum enim ultimum hoc votum. * Lucian. *περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων.* Καθ' αἵπερ ναυαγίαν τινὰ, καὶ σωτηρίαν διηγούμενων. εἰοί εἰσιν οἱ πρὸς τοῖς ἰεροῖς ἐξυρημένοι τὰς κεφαλὰς, i. e. *quemadmodum in naufragio contigit ad salutem obtinendam, quales illi sunt, qui in sacrificium capillos abradunt.* Hermetimo: *δοκῶ δὲ μοι οὐκ ἀλόγως αὐτὴν καὶ ἐξυρήσασθαι τὴν κεφαλὴν, ὡς περ ἐκ τῶν ναυαγίων ἀποσωθέντες: videor vero mihi non sine ratione caput rasisse, quemadmodum ex naufragiis sanitati restitui.* Radebant autem caput, non ut mortem effugerent, sed naufragium. *Ξυρᾶσθαι δὲ δοκεῖν τὴν κεφαλὴν πλέεσσι ναυαγίοις σημαίνει, πλὴν οὐκ ἀποθανεῖν, ναυαγήσαντες μὲν γὰρ, ὅτι ἐκ μεγάλης σωθέντες νόσῃ ξυρᾶται.* Juvenal.

*Tunc stagnante sinu gaudens ibi vertice
raso*

Garrula securi narrare pericula nautæ.

X x 4

No-

* Vide huc Jac. *Durantium Castellium* Var. Lect. II. c. 9 in *Gruteri Lampade Critica* Tom. III. P. II. p. 238-*Douglasum* in *Anal.* N. T. p. 97. *Laurentium* L. II. Po. *lymathia* dissert. VI. p. 99. *Lacerdam* in *Adversar.* p. 449. *Kirchmannum* de funere Romanorum lib. II. c. 14. p. 138. Jo. *Henr. Ursinum* in *Anal.* S. T. II. p. 184. *Saubertum* de sacrificiis p. 230. *Vorsium* in *Adagiis* N. T. C. VI. p. 34. Jo. *Mich. Dilherrum* in *Electis* lib. II. c. II. 70f. *Arndium* in *Miscellan. Sacris* p. 112. & Rev. *Wolffium* in *Cur. Philolog. & Crit.* p. 1379.

Nonius: qui liberi fiebant, ea causa calvi erant, quod tempestatem servitutis videbantur effugere, sicut naufragio liberati solent. Petron. Arbit. in Sat. notavit sibi ad Lunam tonsorem intempestivo inhaerentem ministerio, execratusque omen, quod imitaretur ultimum naufragorum votum. Hinc D. Paul. Actor. XXVII. adhortans nautas tristitiam depellere inquit: εἴθε ὅς γάρ ὑμῶν θείξ ἐκ τῆς κεφαλῆς πετεῖται. Servos autem vilioris notæ Gentes semirafos alebant. Apulej. l. IX. Mil. Frontes literati, & capillum semirafi, & pedes annulati. Quorundam tamen capillus libertate data abradebatur, ut ex Plauti Amphitruore patet. Lucian. in Timon. ἡκαταπύγον οἰκέτης ἐκ παιδικῶν τίμιον, ὑπεξουραμίνον ἔτι τὴν γνώσεν. Apud plerasque tamen gentes ignominiosum radi, quod in communi de Germanis superius sumtum annotavimus. Nicolaus Damascen. τὸν δὲ μέγιστα ἀδικήσαντα ὁ βασιλεὺς κελύει κείρασμα, ὡς ἐσχάτης ἔσης ἀτιμίας, maxime vero criminibus noxium Rex imperavit radi, tanquam in ultimam supplicii notam. Philostrat. de Vit. Apoll. Thyanaei. l. VII. ἀρχεται τὸ ἐνθεύτε τῆς ἐς τὸν ἄνδρα ὑβριως, γενεῶν τε ἀποκείρας αὐτὸν καὶ χαιτης ἐν τε τοῖς κακουργοτάτοις δησας, incepit præterea aliud pœnae genus in virum excogitare, genasque abrasit, & cesariem inter pessimas habens. Harmenopulus l. VI. tit. VI §. 18. τυπόμενος καὶ κερυόμενος ἰξοριζέσθω, verberatus & rasus exulet. tit. V. §. 18. tit. 7. §. 10. tit. VIII. §. 7. & passim. Hæc pœna etiam adulterii. Harmen. l. VI. tit. II. §. XX, οἱ μοιχοὶ τυπόμενοι, καὶ κερυόμενοι
 ρ.να.

ῥινακοπέσθωσαν, *machi verberati, & abrase na-*
sum amputentur. S. 25. γυνὴ μοιχευθεῖσα τυπτα-
 μένη καὶ κερουομένη. Tacit. in l. de Mor. Germ. *acci-*
sis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo
maritus, ac per omnem vicum verbere agit. Publica-
 tæ enim pudicitia nulla venia. De Longobardis vide
 Cedr. l. II. Legimus tamen & reos horridis longis-
 que capillis conspicuos fuisse. Plin. l. VII. epist.
 XXVII. Reis moris est summittere capillum. Schol.
 Iuven. Cum rei tenemur capillos demittimus. Vid.
 Gell. l. III. c. IV. Prud. l. I. adv. Symm. Veste et-
 iam obsoleta crinibusque promissis accedebant tri-
 bunal. Iuxta & propinqui vestem mutabant. Mart.
 l. I.

Si det iniqua tibi tristem fortuna reatum,

Squallidus hærebo, pallidiorque reo.

Vide Cic. in Verrem. per Cluent. Quintil. l. VIII.
 Apul. l. VII. l. IX. l. X. Maron. l. X. Aen.

CAP. LI.

Mulieres exequiis adsunt. Solutis crinibus. Præsi-
cæ. Nudo plangebant pectore. Faciem unguibus
lacerabant. Causa. Lessus quid. Unde origo hu-
jus lamentationis.

Mulieres, quæ exequiis adesse solebant, solutis
 crinibus adsunt: cujusmodi exequiæ apud
 Maron. libro tertio Æneid. celebrabantur:

Ergo in lauramus Polydoro funus, & ingens

*Aggeritur tumulo tellus: stant manibus aræ
Caruleis mæsta vittis, atroque cupresso,
Et circum Iliades crinem de more soluta.*

Et tales apud Romanos præficæ * dicebantur conductæ ad hoc, ut in funere lamentarentur, ac defuncti laudes prædicarent, aliisque plorandi modum præirent: unde & præficæ dictæ sunt, quasi præficæ. Lucilius citante Nonio:

*Mercede quæ conductæ flent alieno in funere
præficæ,
Multæ & capillos scindunt & clamant
magis.*

Id imitatus Horatius:

*Vt quæ conductæ plorant in funere, dicunt
Et faciunt prope plura dolentibus ex animo.*

Lucian. *περὶ πένθ. τί δέ με ὁ κωκυτός ὑμῶν ὀνί-
ησι, καὶ ἢ πρὸς τὸν αὐλὸν αὐτὶ σεριοτυπία, καὶ
ἢ τῶν γυναικῶν περὶ τὸν θεῖον ἀμετρία, quid ve-
ro mihi Cocytus proderit, & ad tibiam planctus, &
mulierum in lamentatione discrepantia?* Laceratis
autem crinibus incedebant, quod & Petronius in
suo Satyr. affirmat: *Intravit anus laceratis crini-
bus, nigraque veste deformis.* Cicer. l. III. Tusc.
quæst. *Scindens dolore identidem intonsam comam.*
Plangebant autem pectus nudum in conspectu fre-
quenti. Apulej. l. IV. Mil. *Quid canitiem scindi-
tis,*

* Conf. Hier. Baruffaldi Dissert. de Præficis ad Illustrationem Urnæ Sepulcralis Fl. Quartillæ Præficæ. Ferrar. 1713. 8. edit. & T. III. Thesauri Antiq. Rom. Sallengriani recula, p. 745. sqq.

tis, quid pectora tunditis? l. VII. ejulans tunsis pectoribus. l. VIII. & IX. Maro Aen. II.

- - *tristes & tunse pectora palmis.*

Lucian. ἐταρ. διαλ. ἐσπάρσατε τὰς κόμας, καὶ τὰ σέβρα εἰύνητε, καὶ ἐπένθει, dilaceravit comas, & praecordia percussit, & luxit. Ovid. l. IV. Fast.

Et feriunt masta pectora nuda manu.

Sil. Ital. l. XII.

- - *sparsaque solutis*

*Crinibus exululant matres, atque ubera
tundunt.*

Firmic. Qui dolore percussi caput plangunt & pectora nuda pugnis obtundunt. Sed & faciem unguibus lacerabant. Artemidor. l. I. ἐν τοῖς πένθεισι λαβώνται τοῖς παρείας οἱ ἄνθρωποι, in luctibus deformant faciem homines. Virgil. Aen. XII.

- - *flavos Lavinia crines,*

Et roseas laniata genas.

L. III. Aen.

*Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
Sanguinis & sacri pateras.*

Servius: Varro dicit mulieres in exequiis & luctu ideo solitas ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis satisfaciant: quare etiam institutum est, ut apud sepulcra victimæ cædantur. Lutat. Planctus percussionem manuum significat. Planctus enim dicitur omnis collisio, Varronis opinione. Ideo mulieres solitas in luctu ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis satisfiat. Stat. l. VI. Thebaid.

*Spumantesque mero patera verguntur &
atri*

Sanguinis, & rapti gratissima cymbia lactis.
 Lutac. Et atri sanguinis. Duas res mittit: unam
 quæ nutrit animam, id est, lac: alteram qua constat,
 id est, sanguis. Nec mirandum, quia sanguinem ad
 inferos placandos intulerit: nam sanguis proprie
 videtur esse animæ possessio; inde exangues mor-
 tuos dicimus; Varronis opinione ideo mulieres so-
 litæ in luctu ora lacerare, ut sanguine ostenso inferis
 satisfiat. Quod & in publico luctu gentis Judaicæ ob
 captivitatem Babylonicam Sichemitis tribuitur; uti
 Ierem, c. XLI. v. 5. refertur: *Ut venirent homines*
Sichemo, Schilunte, & Schonrone octoginta viri rasi
barba, laceri vestibus, * ac incidentes sese, in quo-
rum manu munus & thus, ut afferrent donum Iehovæ.
 Cic. l. II. de L. L. ex XII. Tabul. de sumtu & im-
 pensis funerum hæc affert: *Mulier ne genas carpi-*
to, neve lessum funeris ergo habeto. Sext. Ælius Pæ-
 tus vocem *Lessum* se non intelligere affirmavit. C.
 Lælius lugubrem ejulationem aut tale aliquid si-
 gnificari putavit. At I. Herold. ab Hercule Tyrio
 seu Tarentino, Iovis & Asteris F. qui apud Celtas
 inter

- De scissione vestium variis casibus adhiberi solita, lege,
 quos laudat Cel. *Fabricius* in Bibliographia Antiquaria,
 p. 575. atque *Geierus* & *Nicolai*, qui de Luctu veterum
 exposuerunt. Adde iis singularem Dissert. *Christoph.*
Jac. Schröderi de laceratione vestium, Jen. 1705. 4.
 habitam, *Dilherrum* T. I. Disput. Acad. p. 131. *Gaul-*
minum ad L. III. de vita Moïsis cap. 5. p. 209. *Petr. Fa-*
brum Semeffr. II. p. 122. sqq. *Dougtaum* P. I. anal. p.
 318. *Osāb.* *Ferrarium* P. II. de re Vestiaria L. IV. c. 2.
Spizelium in elevat. relat. Montezin. p. 85. & *Cornel.*
Adami in Obsery. Theolog. Philolog. p. 180.

inter Rhenum & Danubium diu vixit, & LI. annis ante captam Trojam in Latium venit, Cacoque tyranno interfecto ab Euandro hospitio susceptus fuit, superstitiones tum alias, tum etiam, quibus in funere uterentur investas suspicatur: quas deinde Numma partim reprobarit, partim approbarit, leges vero e Græcia per Decemviros antiquarint. Inter eas autem ceremonias a barbara gente acceptas fuisse & has, ut genas raderent mulierculæ, hoc est, unguibus faciem dilaniarent, & lessum facerent, id est, sanguinem e venis mitterent, doloris testandi ergo; id quod Germani patria voce dicunt *Ein lassa thun, oder haben*. Et Itali etiamnum hodie a Gothis vel Longobardis mutuati *Salasser, & far Salusso*. In saceris prohibet Moses Israëlitis carnes incidere super mortuo, & stigmata inurere, Lev. XIX. Plantus certe in *Truculento Act. 4. Sc. 2.* Lessi meminit, sub Lenæ persona inquit: *Thetis quoque etiam lamentando lessum fecit filio*. Vbi quid Lessi simile Dinarchum adolescentem fecisse sequentia arguunt verba. Hunc ergo morem barbarum per Italiam atque Græciam in Palæstinam usque propagatum, Solon inprimis in suis Axonibus, & inde mutuati Decemviri legibus XII. Tabul. abrogarunt, utpote Germanis potius, quam Atheniensibus & Romanis convenientem. Nam vel Tacito teste in l. de Mor. Germ. viri lamenta ac lacrimas cito, dolorem & tristitiam tarde ponunt: fœminis vero luctus semper fuit honestus, cum alias, tum præsertim occisis in bello maritis. Hæc ex Theod. Zwinger. vol. I. l. I. *Theatr. Vitæ Humanæ*.

ELIAE SCHEDII
DE
DIIS GERMANIS
SYNGRAMMA TERTIVM.

CAP. I.

Columnæ, stela, cippi sepulcrales velut numina culti. Dæmoniorum lusus. Tempia mera sepulcra. Serapis statua. Idoli ἑτυμων. Familiæ conditoribus suis sacra instituerunt. Hesycheida. Titius Heros. Stela Græcorum. Tuyscon, sive DIS Celtarum pater, a suis primum cultus.

E Mensi jam ea, quæ circa vera sacra, tam administrantes, quam administrata respiciunt; quæ sane ex optimis & verissimis autoribus annotata fuerunt. Restat igitur, ut alios præcorum ritus ostendamus, & originem horum, qua fide poterit fieri, tradamus. Quicquid autem post primum cultum accessit, dimanavit ex eo fonte, quo cætera sacra. Et ejus generis sunt solemnes conventus ad statuarum, simulacrorum, columnarum, cipporumque ingentes moles. Hæ namque statuae, columnæ, cippi, simulacra non in Deorum honorem erecta, sed in memoriam & gloriam defunctorum Heroum posita.

posita. Eos namque, qui illustres cujusdam familiae conditores, aut insignis cujusdam victoriae authores fuerant, praematura morte defunctos superstitibus aliquo monumento honorarunt. Postmodum ludos quosdam religiosos anni decursu finito instituere, flores & coronas dedicarunt, & sparserunt, inferias posuerunt, & quicquid vel honori, vel ornamento esse potuit, adhibuerunt. Hinc indies majorem in modum crescentibus sacrorum ritibus, posteritas eos tanquam Heroes, seu Daemones venerata est. Nec enim illo tempore, ut posterioris seculi Theologi, distinguebant inter Daemones, seu Heroes. Namque Deus, Daemon & Heros, unus idemque erat rudibus hominibus. Et subdole Daemones praestigiorum cumulo ludebant superstitiosos: inanimatarumque statuarum corporibus se ingerebant, Hierophantasque ipsos lymphatico quodam more decipiebant, quo facilius ad praestandum statuis honorem allicerent. Nec Mortalis cujusdam nomen abnuebant, modo inde DII immortales haberentur. Cum vero demortuorum plerique inuenissent artes quasdam insignes ad usum humanum, aut illustres victorias condidissent, aut familiarum quasdam origines dedissent illustrium, tanto eos honore persequuti sunt posteri, ut ad eorum statuas, tanquam sacra templa convenirent. Majoris enim cujusdam naturae videbantur, quam ut mortali labe infectos esse statuere fas esset: aut praecellentioris naturae sensu Daemonum Heroes erant, qui adorabantur. Luculentissimum sane ejus rei testimonium Author libri Sapientiae c. XIV. v. 12. usque ad 22. tradit:

dit: Κενοδοξία γὰρ ἀνθρώπων εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ διὰ τῆτο σύντομον αὐτῶν τέλει ἐπινοήθη. ἀφ' ἧς γὰρ πένθει τρυχώμεθα πατήρ, ἔταχώς ἀφαιρέθην τέκνη εἰκόνα ποιήσας, τὸν τότε νεκρὸν ἄνθρωπον, νῦν ὡς θεὸν ἐτίμησεν. καὶ παρέδωκεν τοῖς ὑποχείροις μυστήρια καὶ τελετάς. εἶτα ἐν χρόνῳ κρατηθὲν τὸ ἀσεβὲς ἔθνος, ὡς νόμος ἐφυλάχθη, καὶ τυράννων ἐπιταγαῖς ἐδρησκέυετο τὰ γλυπτὰ. ἃς ἐν ὄψει μὴ δυνάμενοι τιμᾶν ἄνθρωποι διὰ τὸ μακρὰν οἰκεῖν, τὴν πόρρωθεν ὄψιν ἀνατυπώσαντες, ἐμπαῖν εἰκόνα ἔτιμωμένη βασιλείῳ ἐποίησαν, ἵνα τὸν ἀπόντα ὡς παρόντα κολακεύωσι διὰ τῆς σπαδῆς. εἰς ἐπίτασιν δὲ δρησκείας καὶ τῆς ἀγνωστίας ἢ ἔτεχνίτην πρετρέψατο φιλοτιμία. ὁ μὲν γὰρ τάχα τῷ κρατῆντι βυλόμεθα ἀρεσάμ, ἐξεβιάσατο τῇ τέχνῃ τὴν ὁμοίτηα ἐπὶ τὸ κάλλιον, τὸ δὲ πλῆθος, ἐφελκόμενον διὰ τὸ εὐχαρὶ τῆς ἐργασίας, τὸν πρὸς ὀλίγη τιμῆντα ἄνθρωπον, νῦν σέβασμα ἐλογίσαντο. καὶ τῆτο ἐγένετο τῷ βίῳ εἰς ἔνεδρον, ὅτι ἡ συμφορᾶ, ἢ τυραννίδι δαλευσαντες ἄνθρωποι, τὸ ἀκοινώνητον ὄνομα λίθοις καὶ ξύλοις περιέδησαν, id est, Cum vana opinatione hominum venerint in mundum, ac propterea praeclusus illarum finis excogitatus sit. Acerbo enim licet vexatus pater cum filii cito sublatis imaginem fecisset, hominem tunc quidem mortuum, nunc vero ut Deum affecit honoribus, et subditis mysteria, sacrificiaque tradidit. Deinde procedente tempore invalescens haec impia consuetudo tanquam lex custodita est, et tyrannorum praeceptis cultus sculptilibus attributus est. Quos cum in os non possent honori-

noribus prosequi homines, eo quod longe habitarent; longinquam eorum faciem effigurantes, conspicuam imaginem Regis quem honorabant fecerunt, ut absenti studiose tauquam presenti assentirentur. Ad incrementum autem cultus ignorantes etiam provocavit ambitio artificis. Etenim hic fortasse dominatori volens placere detorsit arte similitudinem ad aliquid pulchrius: multitudo vero pertractum optima operis gratia hominem, qui paulo ante honorabatur, jam numen esse duxerint. Atque hæc fuerunt in vitam hanc insidie: quod aut calamitati, aut tyrannidi seruientes homines nomen illud lapidibus & lignis imposuerunt, quod communicari cum illis non potest. Et Clemens Alexand. in Protreptico scribit, templa fuisse sepulcra defunctorum Heroum: Quæ quidem nec ipsa silentio prætermittam, atque adeo ipsa conuincam, specioso quidem nomine nominari templa, fuisse autem sepulcra, hoc est, sepulcra fuisse vocata templa. Vos autem vel nunc saltem Dæmonum cultus & superstitionis obliuiscamini sepulcra colere erubescetes. In templo Minervæ Larissæ in arce est sepulcrum Acrisii. Athenis autem in arce Cecropis, ut ait Antiochus in nono Histor. Quid vero Erichthonius non fuit sepultus in templo Peliadis? Immanis autem filius Eumolpi & Dairæ, non fuit sepultus in ambitu Eleusini, quod est sub arce? Filix autem Celei non sunt sepultæ in Eleusine? Quid tibi enumerem uxores Hyperboreorum? Hyperoche & Laodice sepultæ sunt in Artemisio in Delo. Hic Leucophrynes monumentum par est non prætermittere, sequendo Zenonem Myndium, quæ

in templo Dianæ sepulta est Magnesiæ. Leandrius autem dicit Clearchum fuisse Mileti sepultum in Didymæo. Sed neque Apollinis aram, quæ est in Thelmeffo, quam ipsam quoque scribunt esse monumentum Thelmeffis vatis. Ptolemæus autem filius Agefarchæ in primo eorum, quos scribit de Philopatre, dicit in Papho in templo Veneris sepultum esse Cyniram & ejus nepotes. Sed mihi quidem persequentem sepulcra, quæ adorantur, ne universum quidem tempus suffecerit. Inde idem scribit, Serapin ex auro, argento, ære, ferro, & plumbo, gemmis item Saphiro, Hæmatite, Smaragdo, Topazio, additis reliquiis & ossibus Osiridis & Apis, confectum fuisse idolum, cæruleo colore illitum; inde nigrioris adhuc coloris esse. Diophantus in Fulgentii Mythologicis εἰδώλα ἄτυμον deducit παρα τὸ τῆς οἰδύνης εἶδος, quasi εἰδοδύνη, id est, *doloris species, quod maxime videtur Hebræo accedere.* τὸ οἰδυέν enim dolores significat; ideo dicta autem idola, quod dolores quotannis statuis & sepulcris mortuorum exhiberentur. De primo autem statuarum efformatore primo Syngrammate dictum; quod jam iterare piaculum duximus. Et certæ familiæ primum suo conditori sacrificia exhibebant, quæ deum ad alios translata fuerunt. Sic Polemo ad Eratosthenem: τὸ δὲ τῶν γένων εὐπασιδῶν, ἢ μετέχει τῆς θυσίας ταύτης, ἀλλὰ μόνοι οἱ Ἡσυχίδα. ὃ δὴ γένον ἐστὶ παρα τὰς σεμνάς θεάς, καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔχει, καὶ προθύσια πρὸ τῆς θυσίας κριόν Ἡσυχῶ ἱερόν ἤρωι. τῆτον ἄτω καλῆντες διὰ τὴν εὐφημίαν, ἔ τὸ ἱερόν ἐστὶ παρα τὸ κυδώνιον, ἐκτός

ἐκ τῶν τῶν ἐνεσφυλῶν, id est, at nobilioribus ad
 hac sacrificia accedere nefas est, sed solis Hefychidis,
 quod genus est Veabus severis gratum, principatum-
 que obtinet in illis sacrificiis: solent immolare ante
 sacrificia arietem Hefychio Heroi sacrum, quem ita
 nominant boni omnis causa, cujus sacellum est juxta
 Cydonium extra novem portas. Et Titius Heros in-
 digena Cretenfium, ut Callistratus l. II. Heracleæ
 fensit, ob gentem auctam relatus est in numerum
 Heroum, & a familia cultus, ut Theophrantes & Pro-
 machidas in iis, quæ scripsit de Heraclea, refert:
 ἀπεθεώθη γὰρ ὁ Τίτιος ἀπὸ Μαρριανδυνῶν, δι-
 ὄν μάλιστα τὸ ἔθνος ἐκείνον ἠύξηται τε καὶ προήκ-
 ται πρὸς εὐδαιμονίαν, id est, Inter Deos relatus * est
 Titius a Marriandynis, quoniam per illum gens illa
 maxime aucta est, & ad felicitatem perducta. Et
 Stelæ seu rudes lapides a Græcis primitus in He-
 roum ἑpositi honorem colebantur. Pausanias in
 Achaicis: τὰ δὲ παλαιότερα καὶ τοῖς πάντιν Ἑλλη-
 σιν, τιμὰς θεῶν ἀντὶ ἀγαλμάτων εἶχον ἀργοὶ λίθοι,
 olim apud Græcos universos, rudes lapides pro simula-

Y y 2

cris

* De ritu ἀποθεώσεως s. Consecrationis veterum, lego,
 quos diligenter affert Cel. Fabricius in Bibliographiâ
 Antiq. p. 268. sq. Iis adde Jac. Ouzelium ad Minut. p.
 215. sq. Claud. Guichardum de funeribus apud Roma-
 nos, Græcos & alias gentes L. I. cap. 13 p. 164. & cap.
 14. p. 186. sq. Herbert de Cherbury de Relig. Gentil. p.
 145. sq. Philip. Bonarotam de Romuli Apothecoss in
 Veteri Diptycho expressâ, Giorn. d' Letter. d' Ital. T.
 XXVIII. p. 9. sqq. Bern. de Montfaucon dans l'anti-
 quité expliquée T. V. P. I. L. IV. Cap. 9. p. 151. &
 Cl. Keyserum in Antiq. Sept. & Celt. p. 97. sqq.

cris divinos honores obtinuerunt. Apud Germanos simili modo statuæ quædam in honorem prætorum Heroum erectæ. Et prima quidem posita conditoris gentis, Tuysconi nempe seu Diti apud Celtas. Tuyscon enim seu DIS Samothæ idem est, ut supra demonstratum. D. Cæsar. l. VI. comm. Bell. Gall. memoriæ prodidit: Gallos se omnes a Dite patre prognatos prædicare, idque a Druidibus proditum dicere. Quem defunctum, tanquam familiæ patrem utriusque populi Germani sub nomine Tuysconis, Galli sub nomine Ditis honorarunt, statuasque in lucis erexerunt.

CAP. II.

Hercules. Rex Bojorum. Alemannus alias. Nominis ἕρμιον. Plures Hercules. Duodecim labores. Mire vorax. Irrisus idcirco. Hercules Celticus.

FVisse apud Germanos & Herculem memorant, inquit Tacit. in l. de Mor. Germ. primumque omnium virorum fortium ituri in prælia canunt. Et hic postremus est Regum Germaniæ, ait Aventin. l. I. Ann. Boj. quos Berofus enumerat, Alemannus cognomento Hercules, * conditor primus Bojorum. Insigne ejus Leo fuit, causa cognominis: proinde alere Leones gentilitium est principibus nostris.

* De Hercule Alemannico *Aventin.* Annal. Boj. lib. 3. cap. I. *Begerus* in Thesaur. Palatino p. 16. sq. & *Cel. Keyslerus* l. c. p. 185.

stris. D. Hieronymus & Eusebius primum fuisse Herculem autumant. Argle, Atergle, acle & ærcle ferus est Leo, Latini inde Herculem fecerunt, cognomen Alemanni Regis parentis Bojorum, cujus insigne Leo fuit: quo etiam nunc Germaniæ principes variato clypeo fere utuntur. Quem majores nostri cælesti nomenclaturæ adscripserunt, belloque præfecerunt; & primum omnium fortium virorum ituri in prælia cecinerunt. Ejus æreum signum in Richavia cænobio Suevorum hæcenus servatum I. Stabius Historiographus jussu Imp. Maximiliani Cæsaris Augusti nostra ætate transtulit Tyrillios. Manent adhuc in Bojoaria vicus & arx Almoftain pagus & flumen Alemannus: cujus accolæ se vetustissimos Bojor. prædicant, quemadmodum & nostra diplomata ostendunt. Hæc ille. Plures autem a veteribus traduntur Hercules, quorum gesta uni Alcmææ filio tribuuntur. Celebrantur autem duodecim labores, ut Byzantius Philippus testatur:

Ὦλεσα τὸν Νεμείας Σῆρ' ἀπλεῖον, ὠλεσα δ' ὕδρην,
 καὶ ταῦρον. κάπερ δ' ἀμφίβιναξα γένυν.
 Ζῶς ἦρ' ἐλκύσσας, πάλης Διομήδεσσι εἶλον.
 Χρῦσσα μῆλα κλάσας, Γηρυόνην ἔλαβον.
 Αὐγείας ἐδάην. κειμῆς ἐ Φύγεν. ἔβανον ὄρνις.
 Κέρβερον ἠγαγόμην. αὐτὸς Ὀλυμπον ἔχω.
Perdidi Nemeæ feram inviolabilem, perdidi

Hydræ,

Et Taurum, apri inde cecidi malam.

Baltbeum solvens, equos Diomedis cepi.

Auræ mala rapiens, Geryonem cepi.

*Augeam domui, ceruam non aufugit, occisa
est auis.*

Cerberum adduxi, Sed nunc caelum teneo.

Quibus Cointus Smyrnaeus decimum tertium labo-
rem addit, sic canens:

Πρώτα μὲν ἐν Νεμῆϊ βειαρὸν κατέπεφνε λέοντα,
Δεύτερον, ἐν Λέρνῃ πογυαύχενον ἄλεσεν ὕδρην,
Τὸν τρίτον αὐτ' ἐπὶ τοῖς Ἐρυμάνθειον ἔκτανε κό-
προν,

Χρυσοκέρων δ' ἔλαφον μετὰ ταῦτ' ἠγρευσε τέ-
ταρτον,

Πέμπτον δ' ὄρνιθας Στυμφαλίδας ἐξεδίαξεν,
Ἑκτόν, Ἀμαζονίδος κόμισε ζωστῆρα Φαιών,
Ἑβδόμου, αὐγεία πολλὴν κόπρον ἐξεκάθηρεν,
Ὀγδοὸν ἐκ Κρήτης δὲ περιπίσσοι ἤλασε ταύρον,
Ἐνάτον, ἐκ Θρήνης Διομήδεος ἠγάγεν ἵππον,
Γηνόντα δέκατον βόας ἠγάγεν αἰίδαο,
Δωδέκατον δ' κόμισεν εἰς Ἑλλάδα χρύσεια μῆλα,
Τὸ τρίτον καὶ δέκατον, τῆϊον λυγρὸν ἔσχευ αἶθλον,
Μανουχὲ πειλήκοια ξυνελεξάτο κέρασις.

*Primo quidem in Nemea horribilem domuit
Leonem,*

*Secundo, in Lerna multorum capitum do-
muit Hydram,*

*Tertio rursus Erymantheum perculit aprum,
Cervam aureis cornibus postea quartum
caepit,*

Quinto aves Stymphalidas pepulit,

*Sexto, Amazonis rapuit illustrem Baltheum,
Septi-*

*Septimo, Augea multum laborem purgando ad-
bibuit,*

Οκτώτο, ex Creta ignivomum abduxit taurum,

Nono, ex Thracia Diomedis cepit equos,

Geryone decimo boves capit extincti,

*Duodecimo distraxit per Graciam aurea
poma,*

Tertius decimus labor, labor durissimus est,

Vna nocte quinquaginta stupravit puellas.

Fuisse autem Herculem miræ voracitatis Sofibius
hiscæ testatur :

Οὐδ' ἔκειναι παῖς παράπλας νόθῳ,

Μητρὸς δ' ὀπίστας ἢ τευῶσ' ἐπίστας,

Ἐΐθει μὲν ἄρως τρεῖς ὄλως κωνοθλίως,

Τῆς δὲ βροχίας ἡμέρας, πίνει δ' ἅμω

Καλὸν μελετητὴν τὸν δεκάμφορον πίθον.

Hic filius, qui natus ejus est notbus,

Cujus parentis illa scit que nunc edidit,

Vorat quidem panis totas tres cistas,

In parvo quidem die, ebibitque simul

Metretam vinum, seu magis decampborum.

Et hunc Epicharmus in Busiride talibus irridet :

Πρῶτον μὲν αἶκ' ἔδοντ' ἴδης ἀποθάσις,

Βρεῖμαι μὲν ὁ Φάρυγξ ἔνδοθ', ἀραβεῖ δ' ἠγναίῳ,

Ψεφεί δ' ὁ γόμφι, τέτριγ' ὁ κωνόδων,

Σίξαι δὲ ταῖς ῥίνεσι, κινεῖ δ' ἄλα,

Τῶν τετραπόδων μὲν ἔδεν ἤτλον.

Primum quidem si comedentem videris,

Strepit intus guttur, strepunt gena,

*Sonat maxilla, stridet dens caninus,
Sibilat vero naribus, movet vero aures,
Non minus sicut armenta solent.*

Cæterum Hercules ille Alemannus a plerisque Celticus dictus fuit. * Et hunc primitus non adorant; sed statuam ** duntaxat in ejus honorem posuerunt.

Cap.

* De Hercule Celtico Cel. *Keyserus* in *Antiq. Sel. Sept. & Celt.* p. 184.

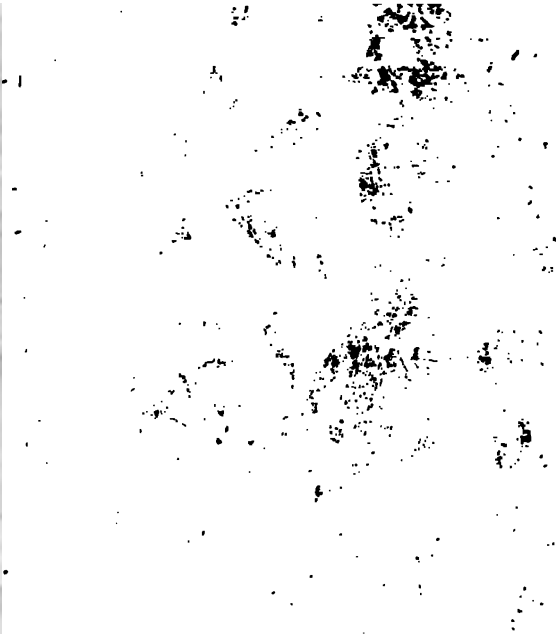
** *Tacitus* de *Mor. German.* Cap. 34. de Septentrionali Germaniæ parte agens scribit: *Superest adhuc Herculis columnas fama vulgavit, sive adit Hercules, seu quidquid ubique magnificum est, in claritatem ejus referre consuevit. Nec defuit audacia Druso Germanico, sed obtulit Oceanum in se simul atque in Herculem inquiri. Mox nemo tentavit; sanctiusque ac reverentius visum de actis Deorum credere quam scire.* Hic gravissimij Scriptoris locus ansam dedit nonnullis conjectandi, istas Herculis columnas non alias fuisse, quam moles saxæas in Frisia & Drenthia tractu exstantes, quarum aeneam delineationem exhibet laudatus *Keyserus* l. c. p. 7. vid. *Piccard. Antiq. Drenth. Dist. 5. & 19. Ant. Schænhobius* de origine & sedibus Francorum apud *Matthæum Analect. T. I. p. 36. Olav. Rudbeckius* Suecis in patriam suam illas Herculis columnas transfert. *Atlant. T. I. c. 7. §. 5. p. 232. sq.* Ab *Hadriano Junio* referuntur ad Scandinavia rupem excelsum, seu Promontorium, quod hodie *Col*, vel *Cullen* nuncupatur, eamque voculam *Col*, vel ab Hercule, vel a Columna mutilatam auguratur. Conf. *Jo. Birchærodii* *Dan. Gentil. p. 89.* Veterum posthabita Romana denominatione *Kollum* & *Koll* veteribus petram significasse vel ex sola *Gothrici* & *Rolfi* histo.

I

Irmensula

CAP. III.

Statua Irmensäul, Varium nominis etymon, Figura. Locus. Harminii statua. Harminius Rex Cheruscorum. Proceres conjurationis Romanos ad interuencionem cecidit. Romanorum terror. Mortuo trophaum erectum. Mos militarium virorum.

Celebre etiam est apud Germanos simulacrum quoddam, quod patria lingua Irmensäul * vocatur. Originem nominis varie deducunt. Quidam putant, dictam fuisse Hermes säul, Hermetis columnam. Hermes enim Græcis Mercurius dicitur. Quibusdam dicitur Marti in honorem positum fuisse cippum illum. Alii ab Jederman derivant, quod ab omnibus cultus fuerit. Erat autem armati,

Y y 5 toto.

historia cap. I. elucet & *Ara Multifciti Scheda* de Islandia cap. 3. p. 19. A. S. *Nicolai* nomine illam Syllabam, ut in alia insula Germanici maris exemplum habemus, pene fluctibus jam absorpta, posse esse superstitem, existimat nunquam sine laude dicendus mihi *Jo. Georg. Keyserus* l. c. p. 190.

- * De Irmensula lege *Henr. Meibomii* Dissert. Helmstad, 1612. 4. edit. & T. III. Rer. Germ. p. 3. sqq. recusam, & *Ernest. Casimiri Wafferbachii* Diss. de statua illustri Harminii, Liberatoris Germaniæ, vulgo Hermensul, Duisburg. 1686. 4. & Lemgov. 1698. 8. Conf. sis *Guil. Ern. Tenzelii* Dial. Menstr. 1689. p. 679. 1qq. Neocori Biblioth. Libror. Nov. 1698. p. 164. 1qq. & Cl. *Jo. Henr. a Seelen* Select. Litter. p. 336. 1qq.

toto corpore effigies, cujus in dextra signum militare, nostri vexillum vocant, præferens rosam; cujus ut breve momentum, & facilis ortus & interitus: ita eventus præliorum. In sinistra libram expandit, dubiam pugnantium sortem facile huc aut illuc inclinantem. Pectus inerme ursum præferebat, internum bellatorum animum insinuans. In clypeo Leo, qui bestiis imperitat, invictum ad fortia facta impetum monstrat. Floribus confito campo, in quo stabat: quod nihil jucundius solet videri fortibus, quam in acie virtutem ostendere Cranz. l. II. c. IX. Saxon. De loco etiam dubitatur. A Cranzio l. II. c. IX. Saxon. scribitur hoc idolum in Westphalia Heroburgi, seu in castro Hermopoli, ut appellat Gregor. Turonensis a Saxonibus cultum. Ditmarus vero l. II. f. 15. * Mersburgi ad Salam simulacrum cum inscriptione hac: DVX EGO GENTIS SAXONVM VICTORIAM CERTAM POLLICEOR ME VENERANTIBVS. Et recte quidem. Quippe in honorem Harminii columna hæc erecta fuit; Hermans sãul prius vocata; quod vocabulum postea corruptum, & ab ignaris hujus rei posteris Hermans sãul dicta. Hic enim Harminius, Dux Cheruscorum fuit, vir fortis bello & consilio promptus, qui Romanos gravi cæde affecit. Varus siquidem Quintilius, ut Vellej. Patereul. l. II. Hist. scribit, illustri magis quam nobili ortus familia, vir ingenio mitis, moribus

* Falso *Ditmarum* a se non inspectum laudat *Schedius*, ubi nil tale de Irmensula legitur.

bus quietus, ut corpore & animo immobilior, otio magis castrorum, quam bellicæ assuetus militiæ; pecuniæ quam non contemptor, Syria, cui præfuerat, declaravit; quam pauper divitem ingressus, dives pauperem reliquit: is cum exercitui, qui erat in Germania, præesset, concepit esse homines, qui nihil præter vocem, membraque haberent hominum, quique gladiis domari non poterant, posse jure mulceri. Quo proposito mediam ingressus Germaniam, velut inter viros pacis gaudentes dulcedine, jurisdictionibus, agendoque pro tribunali ordine, trahebat æstiva. At illi, quod, nisi expertus, vix credebat, in summa feritate versutissimi, natumque mendacio genus, simulantes fictas litium series, & nunc provocantes alter alterum injuria, nunc agentes gratias, quod eas Romana justitia finiret, feritasque sua, novitate incognitæ disciplinæ, mitesceret, & solita armis discerni jure terminarentur, in summam concordiam perduxere Quintiliam, usque eo, ut se prætorem urbanum in foro jus dicere, non in mediis Germaniæ finibus exercitui præesse crederet. Tum juvenis, genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Harminius, Sigimeri principis gentis ejus filius, ardorem animi vultu, oculisque præferens, assiduus militiæ nostræ prioris comes, & jam civitatis Romaniæ jus & equestrem consequutus gradum, segnitia ducis in occasionem sceleris usus est; haud imprudenter speculatus, neminem celerius opprimi, quam qui nihil timeret: & frequentissimum initium esse calamitatis Securitatem. Ea namque in Germania pax erat,

ut Flor. l. IV. c. XXII. refert, ut mutati homines, alia terra, cælum ipsum mitius, mollisque solito videretur. Denique non per adulationem, sed ex meritis, defuncto ibi fortissimo juvene, ipsi, quod nunquam alias Senatus, cognomen ex provincia dedit. Sed difficilior est provincias obtinere, quam facere. viribus parantur, jure retinentur. Igitur breve id gaudium. Quippe Germani victi magis, quam domiti erant: moresque nostros magis, quam arma sub Imperatore Druso susceperant: postquam vero ille defunctus Vari Quintilii libidinem ac superbiam haud secus, quam sævitiam, odisse cœperunt. Ausus ille agere conventum: & in castris se direxerat, quasi violentiam barbarorum & licitoris virgis, & præconis voce posset inhibere: at illi, qui jam pridem rubigine obritos enses, inertesque incererent equos, ut primum togas, & sæviora armis jura viderunt, duce Arminio arma corripunt. Primo igitur Harminius paucos, teste Vellej. Patercul. lib. II. Hist. mox plures in societatem consilii accepit, opprimi posse Romanos & dicit, & persuadet. Decretis facta jungit, tempus insidiarum constituit. Proceres autem hi fuerunt, ut Aventin. l. II. Ann. Bojor. eos recenset: Liber sacerdos Chattorum, Segimundus filius Segesti sacerdos Cheruscorum, Veromarus Chattus, Egimarus & filius Sosthacus Cherusci, Berthorites frater superioris Melonis cum filio Theodorico Sicambri, clanculum conjurant, authore Harminio filio Sigimari ex Cheruscis oriundo, qui inter Visurgin & Albin habitant, & communi nunc vocabulo Sazones dicuntur. Interim, teste Floro l. IV. c.

XII. erat Varo pacis fiducia, ut ne prædicta quidem & producta per Segestem unum Principum conjuratione commoveretur. Varo enim per virum ejus gentis fidelem, referente Vellej. l. II. Hist. clarique nominis Segestem indicatum : sed prævalebant jam fata consiliis, omnemque animi ejus aciem præstinxerant. Quippe ita se res habet, ut plerumque qui fortunam mutaturus est, consilia corrumpat : efficiatque, quod miserrimum est, ut, quod accidit, id etiam merito accidisse videatur, & casus in culpam transeat. Negat itaque se credere, spemque in se benevolentiae ex merito æstimare profitetur. Ipse Segestes conjurationem narrat a se delatam apud Tacit. l. I. Ann. *Ergo raptorem filie meæ, violatorem fœderis vestri Harminium apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci, dilatus segnicia Ducis, quia parum præsidii in legibus erat, ut me & Harminium, & conscios vinciret, flagitavi. Testis illa nox, mihi utinam potius novissima! Et quæ sequuta sunt deseri magis, quam defendi possunt. Nec diutius, ut Vell. Patere. l. II. hist. refert, post primum indicem, secundo relictus locus. Ordinem atrocissimæ calamitatis, qua nulla, post Crassi in Parthis damnum, in externis gentibus gravior Romanis fuit, justis voluminibus, ut alii, ita nos non conabimur exponere. Nunc summa defendenda est. Exercitus omnium fortissimus, disciplina, manu, experientiaque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, perfidia hostis, iniquitate fortunæ circumventus; cum ne pugnandi quidem egregie occasio, in quantum voluerant, data esset miseris, castigatis etiam quibus-*

dam gravi pœna, quia Romanis & armis, & animis
 usi fuissent, inclusus sylvis, paludibus, insidiis, ab eo
 hoste ad internecionem trucidatus est, quem ita sem-
 per more pecudum trucidaverat, ut vitam aut mor-
 tem ejus nunc, ira, nunc venia temperaret. Duci
 plus ad moriendum, quam ad pugnandum, animi
 fuit: quippe paterni avitque exempli successor, se
 ipse transfixit. Improvidum namque, auctore Flo-
 ro, l. IV. c. XII & nihil tale metuentem improvise
 adortu, cum ille (ô securitas!) ad tribunal citaret,
 undique invadunt, castra rapiunt: tres legiones op-
 primuntur. Varus perditas res eodem, quo Can-
 nensem diem Paulus, & fato est, & animo sequutus.
 Nihil illa cæde per paludes, perque sylvas cruentius,
 insultatione barbarorum intolerabilius, præcipue
 tamen in caesarum patronos. Aliis oculos, aliis
 manus amputabant: unius os futum, recisa prius
 lingua, quam in manu tenens barbarus, *Tandem*, in-
 quit, *Vipera sibilare desiste*. Ipsius quoque consulis
 corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effos-
 sum. Signa, & aquilas duas adhuc barbari possident.
 Tertiam signifer prius, quam in manus hostium ve-
 niret, avulsit,mersamque intra balthei sui latebras
 gerens, in cruenta palude sic latuit. Hac clade fa-
 ctum, ut imperium, quod in litore Oceani non stete-
 rat, in ripa Rheni fluminis staret. Vari corpus, ut
 Vellej. l. II. Hist. refert, semivivum hostilis lacerave-
 rat feritas, caput ejus abscissum latumque ad Maro-
 boduum, & ab eo missum ad Cæsarem, gentilitii tan-
 dem tumuli sepultura honestatum est. Luculentissi-
 me etiam hanc cladem Tacit. Annal. l. I. descripsit:

Prime

*Prima Vari castra, lato ambitu, & dimensus principiis, trium legionum manus ostentabant: dein semivuto vallo, humili fossa, accisa jam reliquia consecdisse intelligebantur. Medio campi albertia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta vel aggregata. Adjacebant fragmina telorum, equorumque artus, simul truncis arborum antefixa ora. Lucis propinquas barbare arae, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactaverant. Et cladis ejus superstites pugnam aut vincula elapsi, referebant, hic cecidisse legatos, illic raptas aquilas: primum ubi vulnus Varo adactum: ubi infelici dextera & suo ictu mortem inveniret: quo tribunali concionatus Harminius: quae patibula captivis, quae scrobes: utque signis & aquilis per superbiam illuserit. Caeterum tantus terror extitit apud Romanos, nunciata Variana clade pene exitiabili, tribus legionibus cum Duce, legatisque & auxiliis omnibus caesis, ut Augustus, referente Suetonio in ejus vita excubias per urbem indixerit, ne quis tumultus existeret, & praesidibus provinciarum propagavit Imperium, ne & a peritis & assuetis focii continerentur. Vovit & magnos ludos Iovi O. M. si Republicam in meliorem statum vertisset: quod factum Cimbrico Marficoque bello erat. Adeo namque consternatum ferunt, ut per continuos menses barba capilloque summissis caput interdum foribus illideret, vociferans: *Quinctili Vare, redde legiones*: diemque cladis quotannis maestum haberit ac lugubrem. Sed fortissimus hic Heros Harminius, abcedentibus Romanis, ut Tacit. l. II. Annal. tradit, & pulso Marobuduo, regnum adfectans, li-*

bertatem popularium adversam habuit: petitusque armis, cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit liberator haud dubie Germaniæ, & qui non primordia populi Rom. sicut alii Reges, Ducesque; sed florentissimum Imperium lacefferit; præliis ambiguus, bello non victus. Septem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ explevit: caniturque adhuc apud Barbaras gentes, Græcorum annualibus ignotus, qui sua tantum mirantur: Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi. Cæterum tantum a Sympatriotis suis Germanis dilectus fuit, ut in perpetuam hujus victoriæ sub ipso acceptæ memoriam stelam hanc posuerint; & quotannis cataphracti inimicorumque gladio cincti circumierint columnam certis vicibus, & singulis quidem genibus nixi venerati fuerint. Et hæc hujus columnæ origo, quæ Herimansfaule dicta fuit, & vera, uti retulimus, causa est.

CAP. IV.

Radagafius. Obotritarum Rex. Romam invastit. Astu Stiliconis & ope Vandalorum cecidit. Corsico ejus filius patris eadem ultus. Subditi desincto statuam erexerunt. Fluvius ejusdem nominis in patria ditione.

Ingens apud Obotritas statua magno illi Radagafio * erecta fuit; qui deinde apud Obotritas in Megapoli divinitatis honorem meruit. Pectus clypeus,

* De Radgosto seu Radagesto Slavorum simulacro vid. Ludovici

Radagasio

peus, cui nigrum bubali caput impressum erat, tegebatur. Manus securi militari armata, capiti avicula infidebat, ut Saxon. Chron. habet. Sic Helmold. lib. I. c. III. c. II. c. XXI. Aibert. Cranz. l. II. c. XXI. & l. III. c. IV. Vandal. Emser. c. XIX. in vita Benno- nis. Fuit autem his Radagafius Herulorum, Mega- polensium, & Wagriorum Rex, militiæ laude in- signis, ut M. Hieronym. Henninges in p. II. & III. Regni in IV. Monarch. p. 288. refert, & bellicis re- bus gestis clarus. Collectis 200000. militum copiis ex Gothis atque Henetis auxilio Aarici I. Regis Go- thorum Thraciam, Pannoniam, Noricum, & Illyri- cum vastavit. Italiam postea ingressus spondit in contemptum Christi, DIIS suis Romanorum san- guine litaturum, sed Apennino superato in Tusciam locis montosis a Stilicone Romanorum duce exerci- tu ejus concluso, fame potius, quam ferro consum- ptus est. Namque omnium antiquorum præsen- tiumque hostium P. Diacon. l. XIII. refert, longe immanissimus Radagafius Rex Gothorum, totam repentino impetu invadit Italiam: nam fuisse in ejus populo plusquam ducenta millia Gothorum ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinem, inde- mitamque virtutem Barbarus erat, & Scythæ: qui omnem Romani generis sanguinem, DIIS suis propinare devoverat. Invadit illico Roman pavor in- fi-

doctici de Idolis Slavorum Diss. 2. §. 17. fq. Masius Diss. Acad. p. 1066. fq. & Stredowsky in Sacra Moraviæ Hist. p. 37. fq. qui apud Moravos in monte, qui hodie dicitur Radhoff dicitur, celebratum contendit.

infinitus: fit omnium paganorum in urbe concu-
 sus: declamatur a cunctis, se hæc ideo perpeti
 quod neglecta fuerint magnorum sacra Deorum.
 Magnis querelis ubique agere: & continuo de repe-
 tendis sacris, celebrandisque tractatur: fere in tota
 urbe blasphemix ad nomen Christi, tanquam lues
 aliqua probris ingravantur. Conducuntur a Ro-
 manis adversus Radagasium duo pagani duces,
 Gothorum Sarus, & Viridinus Hunnorum. Sed non
 finit Deus rem suæ potentix, infidelium virtute tue-
 ri. Contritus namque divinitus Radagasius in aspe-
 ro Fesulani montis jugo, urgente undique timore
 concluditur. Agminaque quibus angusta dudum
 videbatur Italia, latendi spe in unum ac parvum tu-
 mulum montis truduntur: quo cum fame & siti
 conficerentur, Rex Radagasius solus spem fugæ su-
 mens, captus a Romanis in vincula conjicitur, ac
 paulisper retentus, vita privatur. Tanta vero mul-
 tudo captivorum Gothorum fuisse fertur, ut in vi-
 lissimarum pecudum modum singulis aureis passim
 greges hominum venderentur. Sed hic iterum, ut I.
 Magnus l. XV. c. VIII. scribit, cum historicis expo-
 stulandum. Si omnes Gothi cum suo Rege Rada-
 gasio supra ducenta millia penitus deleti fuissent,
 quomodo rursus postea vix elapsis quatuor annis,
 Alaricus aliis ducentis Gothorum millibus stipatus
 Romam & Italiam expugnasset? Sed Stilico ipsum
 usus singulari fortitudine Gothorum, qui adhuc
 Duce Saro imperio Romano militabant, devicit.
 Consule si placet Oros. l. VII. & Jornand. in l. de
 regn. success. Hujus tamen filius Corfaco, Herulo-
 rum,

sum, Megapolensium & Wagriorum Rex, uti Henningus ibidem refert, ulturus patris necem, auxiliis Gothorum, Vandalorumque per Galliam usque ad Pyrenæos montes hostilem exercitum ducens, Episcopos ac Sacerdotes, quotquot comprehendere potuit, trucidavit, templa vastavit, civitates evertit plurimas, nec ulli sexui pepercit, interficiens mares, fœminas, senes, juvenes & pueros. Sed hic Radagaisus ita dilectus a subditis fuit, ut Henningus refert, ut etiam post mortem ipsum cum Deum colerent, & adorarent. In cujus rei memoriâ templum erexerunt, fluvium qui Razeburgum alluit, Radagaisum dixere, ut Nicol. Marschaleus. in l. de Herulis, & alii referunt.

CAP. V.

Rugievithus. Porevithus. Porenütius. Rugianorum Heroës.

A Pud Rugianos, ut Saxo l. XIV. Dan. Hist. & Alb. Cranz. l. V. c. XII. & XIII. de Vand. reb. tradunt, urbs Carentia erat, trium Deorum privatorum ædificiis insignis. Majus sanum vestibuli sui medio continebatur, sed ambo parietum loco pura claudebantur, tecti fastigio solis dumtaxat columnis imposito. In templo ex quercu factum simulacrum erat, quod Rugievithum vocabant, deforme, in cujus capite septem humanæ similitudinis facies confedere, quæ omnes unius verticis superficie claudebantur. Totidem quoque veros gladios cum

vaginis uni cingulo appensos ejus lateri artifex conciliaverat. Octavum in dextera districtum tenebat. Hunc pugno inserto firmissimo nexu ferreus clavus astrinxerat, nec manui, nisi præcisâ, evelli poterat. Spissitudo illi super humani corporis habitum erat, longitudo viri staturam longe excedebat. Hoc numen perinde ac Martis viribus præditum, bello præesse credebant incolæ. In proxima æde Porevithum simulacrum colebatur, quinque capitibus instructum, sed armis carens. Tertia ædes Porenutii idolo conspicua fuit. Hæc statua quatuor facies repræsentans, quintum pectori insertum habebat, cujus frontem læva mentum dextra tegebant. Quinam fuerint, dubium est. Suspicio tamen fuisse Reges quosdam præfatos ex profapia Vandalorum Regum oriundos. Qui tamen fuerint, incerta omnia referuntur, nec qui fuerint in Scriptoribus occurrit. Conjicimus Saltem Porevithum fuisse forsitan Burvanum Regis Anthyrii I. Vandalorum & Obotritarum filium, Rugievithum vero Rugilandum alias dictum fratrem Anthyrii III. Regis, filium vero Alimeris Regis Obotritarum. Nos plura de his in medium proferre destituti fide Scriptorum certa superfedemus.

CAP. VI.

Zedutt vel Iodutte statua. Nominis ἔρουον. Origoe statuae. Trophaeum. Forma signum adjutorii.

Fuit

FVit & celebris statua, quæ corrupte *zedutt*, vel *Iodutte* * dicta fuit. Etymologici & hic varie se torquent. Quidam *zeduct* a citando deducunt, quasi rei cujusdam sceleris invocatione hujusce statuæ citarentur ad tribunal hujus: quæ vox sane celebris est apud Iureconsultos. Alii a voce *zeter* derivant, unde Germanicum *zeter geschrey*. Quibusdam vero deductum videtur, a voce *Gedaute* aut *Gedaute*, quasi signum, monumentum, aut significatio rei gestæ. R. Reineccius fol. 51. de *Mylor*. origin. putat *zedutte* esse Divum *S. Iodutte*, & adducit alium ejusdem nominis, qui in territorio *Dellbruch* cultus fuit, ubi Deo huic cantio quædam in vulgo canitur, cujus principium:

S. Jodutte war ein heyliger Man,

Wie der feindt kâhm, gieng er forn an, &c.

Sed vera origo hujus idoli talis est. Lotharius Saxonix dux cum ab Henrico V. bello peteretur, qui Electoralem dignitatem, qua ab Henrico III. investitus erat, ipsi eripere, & comiti Hojero Mansfeldix concedere volebat, victoria potitus in campo, qui *Lerchenfeldt* vocatur ad sylvam *Wesphes hols*, qua in pugna XLV. millia hominum ceciderunt, ad perpetuam victoriæ memoriam trophæum erexit, & ad rei illustriorem testationem sacellum juxta exstrui curavit, pro more tunc temporis omnibus frequen-

Z z 3

tato.

* De Joduta lege Disquisitionem *Histor. Gerhardi a Masfricht* insert. *Bibl. Brem. Clav. VII. Fasc. III. p. 510.* sq. & *Cel. Theodori Hefai de Jodutha παραλειπέμεν*, *ibid.* Fasc. V. p. 906, sqq.

tato. Satuae infiltebat armati viri effigies, cujus dextera manus caestum, acutis ferruminatum stigmatibus versabat; sinistram clypeus munibat, cui Saxoniae insignia, equus nempe niveus, rosco in scuto inhærebat. Hæc Cranz. l. V. c. XXXVI. Sax. item Metrop. l. VI. c. VII. Hanc statuam signum adjutorii dixit: quam sequentibus post annis rusticorum quidam in finitimis pagis, tanquam Dei cujusdam statuam venerati fuerunt, qui Saxonibus in acri illa pugna suppetias tulisset. Sed male intellecta voce Iodutte pro Adjutorio, postea labentibus annis ædutte dixerunt.

CAP. VII.

Flintz Vandalorum Idolum. Visilau Rex Obotritarum.

Vandalis etiam Lusatiam incolentibus erat Idolum, ut Saxon. Chron. German. habet, *Flintz* nomine; qua voce silicem appellant Saxones, silici prægrandi impositum; eam, qua mortis imago pingi solet, formam præ se ferens: sed longo pallio tectum, manu gestans baculum, cum tumente Suis vesica. At sinistro humero Leo infidebat; per quem tandem a mortuis se excitandos credebant barbari. Originem hujus nemo Historicorum reliquit. Suspicio saltem in honorem Visilai, vulgo *Biglaur*, erectum cippum illum; qui fuit Rex Herulorum, & Obotritarum, Senonasque Suevos ditioribus ejecit Anno Chr. XCI. totamque regionem illam,

illam, quæ nunc Marchia Brandenburgensis vocatur, occupavit, ut Chron. Holfat. & Nic. Marechal. referunt. Fuit autem Idolum hoc a Vandalis cultum, & *Wiglauto* Rex Vandalorum, quæ vox demum corrupta annis, ut ætas omnia mutat, nunc *Wlisauro*, inde *Wlins*, & a Scriptoribus ignaræ *Wlins* pronunciata fuit.

CAP. VIII.

Basantvoto. Basanus Francorum Rex. Deitatis cupidus. Concilio Procerum se eripuit. Pro Deo cultus a suis.

Mentionem etiam quidam Scriptores, sed nomine tantum ejusdam Dei faciunt, qui vocatur *Basantvoto*, vulgo *Basanus*. Hic etiam fuit illustris Heros, junior *Dioclis* Regis *Sicambrorum* filius, qui communi procerum consensu, ut *I. Tritheim*. in *Chron. Francor.* refert, sublimatus in regnum, regnavit annis *XXXVI*, vir in generatione sua prudentissimus, fortis, audax, nimiumque bellicosus. Scutum sibi præferri & gladium iussit in signum justitiæ manifestum. Anno regni sui *XXXIII*. ad gentes *Rheno superiores*, versus *Treviros* & *Moguntinos* exercitum duxit, & regulum *Thaborinum* occidit, omnemque regionem ejus suo dominio adjecit. Fuit autem *Thaborinus* *Angrivario- rum* Rex, a cujus nomine dicta arx *Thabor*, quam *Basanus* in memoriam hujus rei extrui fecit. Hic *Basanus* divinitatis appetentissimus subtraxit se tan-

dem collegio Procerum publico, translatusque in Deum confestim a Sicambris, cultus fuit sub nomine *Basamvov*.

CAP. IX.

Syeba. Forma. Cruore humano placata. Symbulla alias. Nupta Anthyrio magno. Anthyrius Alex. Magni Dux bellicus. Ab hoc Principes Vandalia. Ora. Alia Vandalia Dea. Orythia alias. Anara Regis uxor. Velleda. Alirona. Tacitus corrigendus.

A Pud Polabos gentem Herulorum culta fuit Syeba * Regina, ut Helmold. l. I. c. LIII, refert, altera manuum, quas tergo impositas gerebat aureum malum, altera uvas virenti pampino adherentes gestabat, coma vero ad luras usque dependebat. Hanc venerabantur summo honore, eique uti & Radagusa variis ritibus sacrificabant. Congregabantur enim tam viri, quam feminae una cum iuvenibus, & D I I S hisce immolabant boves & oves: Christianos etiam, quorum sanguine delectari statuas illas Hierophantae praedicabant. Mactatis hostiis sanguinem myrtae libabant, quo paratiores & habiliores essent ad vaticinandum. Sanguine enim maxime spiritus immundi delectantur. Finito sacrificio

* De Siwa s. Dziwa Slavorum Polaborumque Dea. Conf. Ludovici de Idolis Slavorum Diff. 3. §. 30. Masius Diff. Acad. p. 1065. sq. & Stredowsky in Sacra Moraviae Historia C. VIII, p. 52. sq.

IV

Siwa.

crificio populus ad comedendum & bibendum con-
 vertebatur. Syebam autem hanc puto corrupto vo-
 ce dictam fuisse, alias Symbullam. Argumento est
 quod a Polabis seu Herulis culta fuerit, & ipsa ma-
 ter totius Regiæ Prorsapiæ Illustris. Principum Van-
 dalæ & Megalispoleos, cui posteri tanquam Magnæ
 Matri gratificaturi in perpetuam memoriam stelam
 dedicarunt. Fuit autem filia Sitalcis Regis Gotho-
 rum, Anthyrio Magno nupta, qui paternam origi-
 nem ab Herulis in Wagria, maternam ab Amazoni-
 bus duxit, referentibus Nicol. Marschale. Sebast.
 Munster. l. III. Cosm. Henning. Cranz. Chron.
 Holf. aliis. Fertur hic militasse in Asia Alexandro
 M. Monarchæ potentissimo, atque post ipsius mor-
 tem per Venedum seu Balthicum mare domum re-
 versus ædificasse ad littus maris Stargard, lingua He-
 neta nuncupatam civitatem, quæ nobis est *Altens-*
burg, *μεγάπολις*, id est, magnam civitatem, a qua
 posteri nomen acceperunt, quam etiam incolæ
Mechsenburgh nominarunt, *Werlam*, seu *Herulam*,
 & alia castra. Cumque ob memoriam (ut *Lazius* in-
 quit) *Bucephalie* qui illius decantatissimi, quo *Alex-*
andrum usum fuisse in bello, taurino capite histo-
 riæ memorant, taurini capitis insigne, in velo navis
 tulisset; ac cum in prora aurei *Gryphonis* signum
 statuisset, factum esse annales referunt, ut omnes ab
 eo Principes descendentes, qui *Herulis*, *Winulis*, *Ru-*
gians, *Obotritis* (Comitibus suis a vario in vestibus
 colore, quo usi sunt nominatis, *Germ. der bunder*
Godt) impetrarunt: insignia taurini capitis, &
gryphonis aurei usurparent. Cæterum de hoc ube-

rum tractant nostra carmina, patrio conscripta idiomate. Sed & Oram Principem Vandalicam statuimus, de qua præter nudum nomen nihil ad nos pervenit. Suspicio tamen nos tangit, eam esse Orithyiam, vel Oritham, alias Orajam, pro qua corrupte Ora dicta est, stupiditate populi: filiam Regis Sarmatarum, nuptam Anaræ Regi Herulorum & Obotritarum, filio Anthyrri Magni. Quamobrem autem scemina Principes in numerum Divarum relatæ fuerint, refert Tacit. l. de Mor. Germ. Inesse enim sanctum quid & providum putant sceminis: nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus sub D. Vespasiano Velledam, * diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, ** & complures alias venerati sunt, non adulatione, nec tanquam facerent Deas. Cæterum corruptus videtur Taciti locus, & Alironiam legendum. Et hæc lectio proxime ad veritatem accedit. Alironiæ enim scemina dicebantur, quæ vaticinia procurabant, & de futurorum eventu prospiciebant: de quibus in priori Syngrammæ. c. XLIII. jamdum differuimus.

ELIAE

* De nomine & habitatione Velledæ lege Cel. Jo. Georg. *Keyslerum* in *Antiq. Sel. Sept. & Celt.* p. 472. sqq.

** Haut inconcinniter a voce *Rhin* (Cambro-Britannis, arcanum, secretum, mysterium, *Boxhorn.* Lex. Brit. p. 53. a) *Gesnerus* *Mithridat.* fol. 52. b. *Saubertus* de *facrif.* p. 181. sq. *Eggelingius* *Diss.* l. de *misc. Germ. antiq.* p. 19. nomen *Aurinæ*, nobilis in *Germania* *divinatricis*, *Tacito* memoratæ deducunt.

ELIAE SCHEDII
DE
DIIS GERMANIS
SYNGRAMMA QVARTVM.

CAP. I.

Alterum vetustiffimæ Theologiæ genus in Dæmoniorum cultu consistit. Satyri a salacitate. Sileni a conviciando dicti. Dæmones Heroum nomine vocati. A Romanis culti. In eorum honorem septem urbes in Germania extructæ. Nugæ. Germani nunquam a Romanis trans Albim cogniti, sed pene ignoti. Alia conjectura de translatione Romanorum Deorum ad Romanos. Dæmonum nomina.

ET hæc vera & antiqua Germanorum numina, cultus, & Heroum statux, qui illustres ob res bellicas victorias obtinuerunt, & ideo in Deorum numerum effectis statutis relati fuerunt. Cateri, qui sequuntur, Dæmones fuere. Quos ab his cultos fuisse quidam referunt. Alterum namque Deorum, quorum vetustiffima mentio apud authores occurrit, genus, Dæmones sunt. Levit. c. XVI. v. 7.
Nec

Maimon l. III. More Nebochim c. XLVII. scribit, quod in more erat Zabiis seu Chaldæis, Dæmoniis sub Hirci formam se ostendentibus immolare. Quidam de gente Zabiorum serviebant Dæmonibus, & credebant, quod apparebant hominibus in forma Hircorum. Et idcirco vocabant Dæmones hædos. Et ista opinio fuit diffusa tempore Moysis, sicut Scriptura dixit: *non immolabant de cætero victimas suas hædis aut hircis.* Et tales erant DI tam Romanorum, quam Græcorum, quos quidam & a Germanis cultos esse scribunt. Fabulantur D. Iul. Cæsarem ponte ad Coloniam Vbiorum trans Rhenum facto exercitum traduxisse, totamque Germaniam debellasse, Victoria obtenta in perpetuam rei egregie navatæ memoriam septem Vrbes in honorem septem Planetarum, extruxisse. Primam fuisse ferunt in Saturni honorem erectam, & vocatam Saterburgh, alteram Hamburg, in Iovis Hammonii, tertiam Marsburgh, in Martis, quartam in Solis Solwedel, quintam in Veneris honorem dictam Magdeburgh, sextam Mercurio dicatam Heresburgh, septimam Lunæ Luneburgh. Nugæ sunt hæ, nugaciores nugis quibusvis anilibus, ad focum ab ociosis sæminis excogitatæ. Quis enim tam perver-

sæ

---

stra dici possunt, hircina specie. Cl. *Baenage* in dissert. Historico-Theolog. p. 139. mavult intelligere hircos simpliciter, & cum eo *Anton van Dalen* in Dissert. de origine & progressu Idololatr. p. 96. Cui vide quæ opponat Cl. *Clericus* Bibl. Select. T. III. p. 160. sq. Adde quæ *Cel. Wolfius* de hæc voce dixit in *Manichæismo* ante Manichæos p. 36. sq.

sæ mentis est, ut credat, fidemque eorum gerris ad-
 habeat, nullo authorum dignorum fulcimine nixis ?
 Helleboro opus erat, ut tam *ἀσὸφωv* ne dicam Hi-
 storiorum, cerebellum purgaretur, qui viris melio-
 ris notæ otium sibi largientibus, inutilibus & male-
 feriatis scriptis illudere tentant, tricas suas somnio
 perceptas scriptis illinentes. An nesciunt magnifi-
 cum illum Scriptorem de se alias nimis sentientem,
 non ultra XVIII. dies ultra Rhenum commoratum
 fuisse, sed metu Suevorum regressum ? Sic enim l.
 IV. Comm. Bell. Gall. scribit : *Ab iis cognovit Sue-
 vos postquam per exploratores pontem fieri comperis-
 sent, more suo concilio habito, nuncios in omnes partes
 dimisisse, uti de oppidiis demigrarent : liberos, uxores,
 suaque omnia in sylvis deponerent : atque omnes, qui
 arma ferre possent, unum in locum convenirent : hunc
 esse delectum medium ferme regionum earum, quas
 Suevi obtinerent : hic Romanorum adventum expe-
 ctare, atque ibi decertare constituisse. Quod ubi Cæ-
 sar comperit, omnibus his rebus confectis, quarum re-
 rum causa exercitum traducere constituerat, ut Ger-
 manis metum injiceret, ut Sicambros ulcisceretur, ut
 Vbios obsidione liberaret, diebus omnino XVIII. trans
 Rhenum consumptis, satis & ad laudem & ad utilita-
 tem profectum arbitratus, se in Galliam recepit, pon-
 temque rescidit. Altera vero vice cum Rhenum
 transit, inopiam frumenti veritus, ut ipse l. VI.
 Com. Bell. Gall. scribit, constituit non progredi longi-
 us : sed ne omnino metum reditus sui barbaris
 tolleret, atque ut eorum auxilia tardaret, reducto
 exercitu, partem ultimam pontis quæ ripam Vbio-
 rum*

rum contingebat in longitudinem pedum ducentorum, rescindit, atque in extremo ponte turrim quatuor tabulorum constituit, præsidiumque cohortium duodecim pontis tuendi causa ponit, magnisque eum locum munitionibus firmat. Incredibile est, nec cum veritate consentit, intra octodecim dies septem has urbes tam longo & remoto spacio inter se dissidentes extructas. Nec a Druso: hic enim non diu particulam illam Germaniæ circa Rhenum tenuit: sed cum belligeraret, in fugam coniectus, dum præceleri equo aufertur, corruit; & crure fracto prope Bingium hostilem efflavit animam. Sic I. Aventin. I. II. Annal. Boj. Neq. Germanicus condidit: de extructione enim harum neque Tacitus, neque Florus, neque Paterculus, neque Strabo, neque Ptolomæus meminerunt. Nec ultra Albim unquam Romani exercitum perduxere. Strab. l. I. Illa vero plaga, quæ trans Albim spectat, nobis prorsus incognita. Nullus enim priorum ad Orientem usque ad Caspii maris ostium hanc peregrisse navi antiquorum accepimus: neque Romani trans Albim unquam transcenderunt. Tacit. in l. de Mor. Germ. *In Hermunduris Albis oritur flumen inclitum & notum olim, nunc tantum auditur.* Sed de hoc vide primum cap. primi nostri Syngrammatis. Merito igitur explodendi illi homines, qui non modo Musis oppugnantibus, sed etiam invita veritate gerras quaque viliores umbra obtrudere saragunt: & e Germaniâ extrudendi, qui septem illas urbes Germanicas a Romanis extructas fabulantur. Non inficias tamen eo Romanorum sacra ad Germanos transisse: sed alia longe

longe est ratio & origo illorum. Proceres siquidem Germani Segestes, & ejus filius Segimundus, qui teste Tacito l. I. Ann. sacerdos apud Aram Vbiorum fuerat, Flamius Arminii frater, Iul. Paulus, & Claud. Civilis regia stirpe, Italusque & alii Romana urbe donati, in Italia educti Romanis militarunt, & rerum sacris initiati fuerunt. Hi, si modo fides nostratibus adhiberi debet, haud dubie ad morem Romanum Patriæ Deos & sacra immutarunt. Tacit. l. XI. Ann. hoc ipsum testatur: Frustra Arminium præseribi: cujus si filius hostili in solo adultus in regnum venisset, posse extimesci infectum alimonia, fervitio, cultu omnibus externis. Nam subditorum animi leviores quadam stipula facile inflectuntur, & immutantur autoritate Principum. Cum enim Rex vel Princeps alicui se rei dicat, eique incumbit, videas & continuo hoc unum agere subditos. Quod, ut alia omnia, scite tangit Claudian. in VI. Conf. Honorii:

In commune jubes si quid, censesque tenendum,

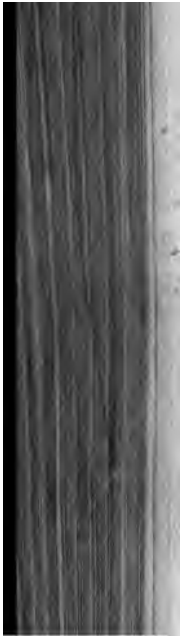
*Primus jussa subi. tunc observantior equi
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit
ipsum*

*Autorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis.*

Dæmones autem illi, quos cultos scribunt in Germania hi erant: Crodo, Ammon, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Castor & Pollux, Triglas, Prono, Suantovitus, Zernebug & Iuterbug: quos singulos seorsim percurremus.

Crodo.

CAP. II.

Crodo. Saturnus creditus. Forma Idoli. Locus. Nominis ἑρμῶν. Execrationis ritus apud Saxones hodiernos.

IN arce Hartesburg ad sylvam Hercyniam juxta montem Meliboci, civitatemque Goslarem Saxones coluere idolum Crodo; * Saturnum dixere Latini. Erat Senex, stabat in pisce, quem Persicum vocant, indusio amictus, nudis pedibus, & lineo vinculo cinctus: tenebat rotam & urnam, plenam frugibus & rosis, & pomis. Nuditas capitis designabat Deum colendum puro pectore, & nudo capite; lineo amiculo figurabant libertatem, pro cujus inviolato vigore, hostibus, tanquam Perca lupo marino, sese opponerent etiam cum periculo vitæ. Ea hoc præsignabat rota: unitum enim populum esse debere, & collectis viribus in hostem eundum esse. Castus ille lineus designabat amicitiam, quæ sine fuce & macula conservari debet. Vrna cum fructibus tempus notabat, quod fruges anni producit in hominum & totius naturæ usus. Chronicon Brandenburgensē civitatem Garleben somniat a Crodone descendere: quod ibi Crodo una cum Iside cultus fuerit.

* De Crodone vid. *Tollius* in Epistolis Itiner. p. 31. sqq. *Jo. Mich. Heimsecius* Dissert. de antiquissimo regionis Goslariam ambientis Statu, & Crodone Harzburgico. c. II. quæ Antiq. Goslar. subnexa est, & *Gnil. Ernest. Tentzelii* Dial. Menstr. 1689. p. 382.

fuerit. Sed hoc falsissimum. Civitas enim illa a Garde, quod nobis custodiam bellicam significat, dicta est, non a Crodone. Nomen vero Crodonis a Græco $\chi\rho\delta\acute{o}\nu\omega$ * vel $\kappa\rho\delta\acute{o}\nu\omega$ derivant, mutato n. in d. Sed horum autoritatem iis reliquimus defendendam, qui primitus somnium hoc exeogitarunt. Tandem a Carolo Magno eversum fuit Idolum. Remansit autem inter Saxones, ut Cranz. l. II. Saxon. c. XII. scribit, execrationis vocabulum, ut in detestationem rei pessimæ dicant, Crodo.

CAP. III.

Iuppiter Hammonius. *Forma. Arietis imagine cultus. Nominis ἔτυμον. Gambrivius Rex Germanorum. Hamme lucus.*

IOvi Hammonio dedicatum fuisse scribunt Hamburgum, quasi Iuppiter Hammonius Africam deseruisset, in Germaniam transmigraturus. Idolum folio subnixum læva manu sceptrum, dextra gladium coruscabat. A dextra oris parte exhibit fulmen, læva tonitru cum flammis: capiti infidebat aquila; pedibus culcabatur Draco. Circumcirca duodecim dii confidebant: Neptunus nempe, Pluto, Vulcanus, Mars, Mercurius, Apollo, Iuno, Ceres, Vesta, Pallas, Diana, Venus. Hæc Chron. Sax. fol. 43. Alb. Cranz. l. II. c. 33. M. Petr.

* Crodonem non a $\chi\rho\delta\acute{o}\nu\omega$, sed a $\iota\gamma\rho$ quod *lucere, micare* notat, ita dictum putat Cel. Theod. Haseus Biblioth. Brem. Class. VIII. p. 743.

Petr. Albinus Tom. II. fol. 153. & Tom. II. fol. 22. In Marchia etiam Enzelius D 3. Item B. 4. v. scribit templum fuisse ad pagum *Rögebro* dictum *Hammenklause*, in quo cultum Hammonem garric: Lucumque & fluvium in hujus honorem *Hammen* vocatos. Miror sane commentatores illos hujus fabulæ Iovi illi Hammonio affixisse cornua. Si enim Ammon, ubi cornua? Si sine cornibus, unde igitur Hammonem fuisse sciunt? Lucianus enim in sacrificiis, cum multorum Deorum formam describit, solem Iovem id præcipuum habere dicit, quod sit barbatus. * In concilio præterea Deorum cornua etiam illi jungit Arietis. ** Unde & Phæstus ille, qui res Macedonicas scripsit, inquit:

Ζεὺ Λιβύης Ἀμμων κεραιτηφόρος κέκλεσθαι μάλιστα.
Jupiter Libya Ammon cornute, audi vates.

Sed vera origo hujus nominis & civitatis hæc est. Gambrius Rex fuit Germaniæ præter, teste Aventino l. I. Ann. Boj. qui populos illos fundavit, qui Gambrii Romanis dicuntur. Illis tractum illum circa Albin, ubi Hamburgum jam est, habitandum concessit, quem de suo nomine Gambri-

A a 2 vium

- * Ita conspicitur apud *Begerum* in Thesouro Antiquit. Palatin, p. 2.
- ** Hujus Jovis Ammonis *κερακίματος* memoriam fervant adhuc nummi aliquot antiqui, quorum figuras vide apud Illustr. *Spanhemium* dissert. V. de Prælit. & Usu Numism. p. 350. *Tyonem Villomarum*, hoc est, *Jos. Scaligerum*, Animadvers. in Loc. Controvers. R. Titii L. VIII. cap. 24. & *Anton. Augustinum* dial. VI. de Numis.

vium dixere. Mutatis tandem incolis bellorum feritate, & annorum diutina serie corruptum fuit etiam nomen, uti & aliae regiones nomina sua antiqua posuere aliis assumptis: & ex toto illo tractu unicus locus vetus, quamvis corruptum, retinuit nomen; licet etiam aliae urbes ejusdem nominis reperiantur, ut Hamm Westphaliae, Hamm Frisorum, Hamm Batavorum, Hamm Flandriae. Et hic locus situs est circa Elystrum & Billam, nomine Hamme, qui demum a Senatu Hamburgensi emptus fuit. Quia vero Saxones ante Caroli Magni aetatem circa lucum hunc arcem exstruxerant, nomen illi a vicino luco indiderunt, & vocarunt Hammenburg. Pagi enim & oppida; teste Munst. l. III. Cosm. veterum Germanorum a vicinis fluviis, lucis & montibus dicebantur. Et τὸ Hamm * veteribus Germanis

* Hamm non solum notat pratium vel pascuum, fossis cinctum, sed etiam sylvam munitam sepibus, v. *De Caseneus* Orig. Ling. Gall. p. 62. b. *Besoldus* Thes. pract. p. 356. b. Ab hac utraque notione vocis Hamm, nomen Hamburg deduci solet. Priorem respexisse videtur *Schottelius* de L. Germ. p. 520. b. Hamburgum interpretans urbem inter pascua & saliceta, quanquam in terris Ducatus Bremensis Hammi non notet locum, ubi pascua inter arbores & saliceta sunt, ut *Schottelius* ibi vult, sed ἀπλῶς læta pascua, nullis etiam salicibus vel arboribus confita, fossis tamen, unde & origo vocis clausa. Inde Latino-Barbarum *hamma* vel *hamarium* proportione & modo agri, *Dufresne* Gl. H. p. 696. Posterior arrisit *Christoph. Sylvio* apud *Angelum* Chron. Holsat. II. 12. ut ex hoc illius versu constat: *Hamburgum, sylva cui notum nomen ab Hama.* Ita & *Schildius* de Cau-

manis sylvam significabat. Hinc Ditmarsii sylvas suas Suderhamm & Norderhamm vocant. Frisi autem & Holsati prata vocant Hamme, uti & agros, quibus semina committuntur. Reperitur etiam in antiquitatibus exciso luco pagum Hamme exstructum, cui nobilis quaedam familia von-Hamme praefuit; cujus ultimus pagum Hamme Senatui, Vrbi-que Hamburgensi vendidit. Et haec vera & certissima origo Hamburgensis civitatis.

CAP. IV.

Mersburgh. Marti dicatum oppidum. A Marso Rege Germanorum exstructum.

MArti scribunt exstructum oppidum Mersburgh. Quidam arcem Cresburgh in Westphalia dictam fuisse Mersburgh: quod ex Graeco descendere arbitrantur. *ἄρης* enim Mars est. Alii potius ab Hera seu Iunone derivandum esse statuunt: Ita de loco variant, & origine hujus Deastri:

A a a 3 quod

Caucis p. 116. Ham, inquit, *Germano lucum nemusque denotabat: Unde trans Albim opposita Caucis urbs Hamburgi coepta est appellatione donari: Et in ipsa Chauside Stolham, Esensham, Hamhufen peritura vestigia Socie adoranti representant.* Omnium vero maxime pro hoc etymo *Lambecius* Orig. Hamb. I. 4. pugnavit. Immo quoque flumina nonnulla, ideo quod muniunt & distinguunt terram, vocantur Hamme. Tale est nomen fluvii Ducatus Bremensis, Hamme, se in Wummam & postea in Visurgim exonerantis. Hammeg, fluvius in Marchia, cujus mentio in *Melchomii* Rex. Germ. T. III. p. 108.

quod nonnihil arguit ex ipsorum cerebello tantum effluxisse figmentum. Caterum *Marßburg* a *Marfo* priscorum Germanorum Rege conditum est, ut *I. Aventin. l. I. Ann. Boj. tradit*; Paruit deinde *Germania XLVI. an. Marfo*, ab augmentando ita cognominato *Mehrier*; ejus opus est *Merßburgum* oppidum *Misniae*. Progenies *Marfi* & *Marßingi* *Tacito* & *Strabone* terga *Marcomannorum Bojemiam* incolentium clauserunt. Quidam maris accolae interpretabantur, non longe ab *Albis ostiis*.

CAP. V.

Soltwedell. Marchiae oppidum. Solis imago. Nominis ἑτυμολ.

Cæterum civitatem *Soltwedell* in *Marchia* veteri quarto Planetarum, *Soli* erectam fuisse fingunt, & a *D. Julio* templum illud *Soli* scilicet dicitur. Forma idoli fuit hominis, qui ante pectus am-
 habus manibus flammantem rotam tenebat. Non inconueniens autem ipsis videtur idolum hoc *Soli* erectum fuisse: a *Wedell* enim nobis caudam significante, qualis leonum est, dicunt *Solem* ita dictum, a *radiatorum flammis*, in pectore circumfusis. Doctiores autem opinantur dicendum esse *Soltivell* hoc est, *Salis domum*. *Tò Will* enim & *Wedel* etiam *prisco Germanorum idiomate domum* notat,*
 &

* *Idem Christoph. Arnoldus von Alt: Sächsischen Götzen observat. C. I. p. 4. Nec aliter Meibomius T. III. Rer. Germ.*

& eam quidem, quæ ex limo constat. Vnde & exstrutores ædificiorum, & qui parietes calce inficiunt, *Weller* dicuntur, hoc est, in crustatores. Quibusdam tamen *Soltquell* legitur a *Salinis*, quod fontes hic salis uberrimi fuerint; cui sententiæ & nos acquiescimus, donec quis notiora & veritati proximiora adducat. Nam ab omnibus refertur, salinas olim hic plurimas fuisse: quæ uberrimo fonte colonos opulentissimos reddiderunt.

CAP. VI.

Magdenburgum. *Veneri sacrum. Nominis ratio ab Amazonibus.*

Scribunt etiam *Venerem* in arce *Magdeburg* cultam, ut *Chron. Saxon. Alb. Cranz. l. II. c. X. II. fol. 31. f. 1. M. Petr. Albinus tom. II. fol. 153.* referunt. Stabat in curru nuda fœmina, myrtea caput cincta corona, ardentem faculam gestans in petore, in dextra mundi figuram, in sinistra vero mala aurea tria præferebat. Post eam tres puellæ, *Charites Græci*, *Gratias Latini* dixere, nexis manibus nu-

A a 4 dæ

Germ. p. 57. Ita etiam non dubitaverim, inquit, a VELLA (ita veteres vocabant VILLAM quasi VEHILLAM, a condebendis frugibus, ut vult Varro Lib. I. de re rustica cap. II.) ortum esse vocabulum Welle, significans domum vel medicam domorum congeriem, ut Rot Welle in agro Mansfeldico, Cowelle, cujus mentio in literis monasterii Mariae Vallensis. Pleniori idem sono enunciatur Wedel, quo nomine est oppidulum in Holsatia &c. Langwedel, Soltwedel.

dæ poma gestabant averſis invicem vultibus dona porrigentes. Iugales quadrigæ erant, gemini cygni, totidemque columbæ. Venerem hæc imagine figurabat gentilitas. Quæ ſub illis intelligant Mythologica explanationes, vide in Chron. Saxonix, ad quod cupidus dimittitur Lector. Potius ſentiendum, Urbem dictam ab Amazonibus, bellicofis Germanorum fœminis, quas in Germania fuiſſe antea probavimus.

CAP. VII.

De Mercurii Urbe incerta omnia. Hermes leben.

DE Mercurio adeo incerta referuntur, ut nec locus, nec nomen conveniat: quidam *Hermes leben* dictam putant. Sed vera origo *Hermans lauben*, ab *Hermione* præſcorum Germanorum Rege. De quo conſule I. Aventin. l. I. Ann. Bojor. Mercurius ſane magno in honore apud Celtas & Germanos habitus fuit, ut paſſim authores memorant, cui & certis diebus humanis hoſtiis litare fas habebant: ſed quod Græco nomine fuerit appellatus *ερμης* a Germanis, non adducor, ut credam: eum ſuperius ſatis demonſtratum fuerit, *Theutam* a Romanis habitum.

CAP.

CAP. VIII.

Luneburgum. *Luna sacrum. Nominis verum
ἔτυμον.*

LVneburgum Lunæ * dedicatum scribunt, & columnam Lunæ erectam, cui insidebat imago viri oblongis auribus, auream Lunæ imaginem manibus tenens: quam demolitam fuisse a Carolo M. anno 800. scribunt. Sed urbs hæc nomen aliunde traxit. Dicta enim est a præterfluente fluvio Luna vel Elmoa: vel a divite lini copia, quod ibi crescebat: quod superioris Germaniæ idiomate dicitur *Leitt*, inferioris vero *Lynn*, Vrbs hæc Ptolomæo *Marionis* dicitur. De cuius situ consule *Cosmographos*; cum nostrum institutum non sit exacte hæc referre.

Aaa 5

CAP.

* *Quod aliqui de Luneburgo tradunt, inquit Jo. Schifferus Upsal. Antiq. p. 113. Velut illud sit a Luna, mihi quidem haud probari potest. Sane Luna nunquam Luna dicta Germanis, unde ergo Luneburgum vox ex lingua duplici composita? Neque valet, quod adfertur Schildio de Caucis L. II. c. 9. p. 106. id nimirum factum interpretatione quadam vominis a Romanis. Quare enim potius interpretationem Romanorum observassent Germani eamque sociassent vocabulo Germanico, quam appellationem suam? Dicat idem factum & in Mersburg & in Soltwedel, & in Isna & in aliis similibus. Respondebo, de his omnibus non magis, quam de Luneburgo, liquere, imo totum factum esse.*

CAP. IX.

Castor & Pollux. Apud Naharvalos culti. A Cygno Leda compressa. Castor a Lynceo interfectus. Lynceus perspicacissimus. In Deorum numerum relati. Navigantium D I I. Imagines Deorum in proris.

Castorem tamen & Pollucem apud Germanos cultos esse testatur Tacit. in l. de Mor. Germ. Apud Naharvalos, *inquit*, antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet Sacerdos muliebri ornatu, sed Deos interpretatione Romani Castorem Pollucemque memorant. Ejus numinis nomen Alces. Nulla simulacra, nullum peregrinæ superstitionis vestigium, ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. Unde origo peregrini sacri, non facile patet, cum & Tacitus, accuratissimus alias scriptor hæsitet, & silentio rem involvat. Geniti autem sunt Castor & Pollux e Leda, a Iove compressa, ut M. Manilius l. I. Astronom. refert:

*Proxima fors Cygni, quem cælo Iuppiter ipse
Imposuit formæ precium, quo cepit amantem,
Cum Deus in niveum descendit versus
olorem.*

Tandem cum filias Leucippi Phœben & Talayran desponsatas Lynceo & Idæ Amphiarei filias rapuisent, Castor a Lynceo interfectus est: Lynceus postea casus a Polluce; columna saxa occubuit. Et ipse Pollux ab Ida occisus fuisset, nisi Iupiter fulmine Idam percussisset. Nec profuit ipsis, quod uterque

que se intra ventosam quercum occultasset. Lynceus enim mortalium omnium perspicacissimus eos deprehendit, ut Stasinus in reb. Cypris scribit:

- - Λίψα δὲ λυγκεύς

Τηύγειον προσέβαινε ποσὶ ταχέεσι πεποιθώς,
 Ἀκρέτατον δ' ἀναβὰς, διεθέμετο νῆσον ἅπασαν
 Τανταλίδε Πέλοπ^ῶ. Τάχα δ' εἰσίδεν ὄβριμος
 ἦρώς

Δεινοῖς ὀφθαλμοῖσιν ἔσω θεῶς ἄμφω κοίλῃς,
 Κάστρα δ' ἰππόδαμον, καὶ ἀέθλοβρον Πολυ-
 δεύκτα.

- - Tunc vero Lynceus

Taygetum ascendit pedibus citis gradiens,
 Summumque culmen nactus, lustravit totam
 insulam

Tantalidae Pelopis. Cito vero vidit acutus
 Heros

Acutis oculis intra quercum ambos ventri-
 cosam,

Castora equorum domitorem, & fortem Pol-
 lucem.

Tandem Castor & Pollux ob res præclare gestas in Deorum numerum relati fuerunt; cum mortales essent, ut reliqui homines, ut Pausan. in Arcadic. refert. Fama est hos navigantium Deos, & omnibus navigantibus habitos salutare. Hæ flammæ cum geminæ apparent, verba sunt Nat. Com. l. VIII. Mythol. salutiferæ putantur navigantibus: at si una tantum, periculosa est navigiis, & eo magis si terribilis illa & dira pestis, quam nautæ

suo adventu geminas flammis fugaverit. Sed & nautæ navium proras effigiatis aut pictis Deorum, quibus se mancipabant, signis exornabant, quo familiariores Deos haberent. Lucian. Navig. τὴν ἐπιώρυπον τῆς ναὸς θεῶν ἔχουσα, τὴν ἰσθμ. Perf. Sa- tyr. VI.

- - *Iacet ipse in littore, & una*

Ingentes de puppe Dei.

Gloss. Navium tutelam dicit, quam in puppibus habent vel pingunt. * Stat. l. VIII. Theb.

- - *Solus stat puppe magister*

Pervigil, inscriptaque Deus qui navigat alvo.

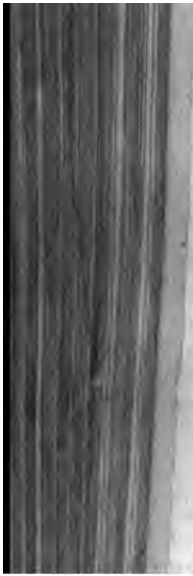
Lutacius: Tutelam navis intelligimus cum gubernatore navigare, habent enim pictos præsules, quorum nominibus nuncupantur & naves.

CAP.

* *Heinsius ad Silium Italicum* L. XIV. p. 484. Deorum imagines in puppe collocatas, tutelam, in proa vero positas signorum ἱ. παρασημων indices fuisse contendit. Idem sentiunt *Scaliger* ad *Euseb.* p. 39. *Bochartus* T. II. Opp. p. 712. *Turnebus* Adversar. XIX. 2. & alii. Sed sunt tamen veterum loca, quibus constat, tam proram quam puppim habuisse παρασημων, Deosque tutelares in proris etiam collocatos fuisse. Vide huc *Jo. Alberti* Obs. S. p. 290. sq. & magnum *Salmasium* in Exercit. Plinian. Tom. I. p. 403. qui observat, eandem rem sæpe & tutela, & παρασημῶν seu insignis loco, in nave fuisse. De omni illa τῶν παρασημων apud veteres conditione lege, quos diligenter affert *Rev. Jo. Christoph. Wolfius* in *Cur. Philolog. & Crit.* p. 1388. sq.

Friglas.

CAP. X.

Triglas. *Vandalorum Idolum. Triceps. Diana. Sacer equus nigri coloris.*

TRiglas fuit Vandalorum & Stetiniensium idolum: cui templum in monte Harlingorum dedicarunt, quod postmodum in monasterium Ordinis Præmonstratensis mutatum fuit. Pirnensis refert, suo adhuc tempore circa annum MDXXVI. Idolum illud existisse in abdito quodam loco, cui caput erat tribus imaginibus formatum, & Luna curvata in manibus. Sabinus in l. de Brandenburgo Marchiæ metropoli: Sed nihil proinde ornat utramque civitatem, ut illud templum Beatæ Virginis, quod Imperator Henricus Augeps extruxit. Eorum fanò stabat triceps Idolum Triglas dictum, quod olim Venedi summa cum veneratione coluerunt. Id Dianæ simulacrum. Sic enim Eustathius commemorat Dianam Triglam dictam; cui non leviter patrocinatur Luna appicta. Cur autem triceps picta fuerit hæc est ratio, quod triplicis sit potestatis, ut Servius refert. Diana in terra, Luna in cælo, Proserpina sub tetrīs. Nec hoc dissonat ab Historicis. Tacit. enim refert Isidem a Germanis cultam, quam Cæsar Lunam dixit. Et antea probatum, Isidem eandem cum Luna esse. Huic equus generosus sacer erat, ut Auctor Vitæ Othon. l. II. c. XX. & XXII. refert, nigri coloris, qui magno studio a quodam Sacerdotum curabatur, a quo in bellum ituri, rei eventum explorabant, certa quadam ratio-

ne.

ne. Sacerdos cui equi cura commissa erat, novem hastas, spacio unius cubiti ab invicem distantes, in terra disponebat; ac per transversum equum freno ter ducebat, reducebatque: ac si nullo pedum ad hastam offendisset, felicitis belli omen erat.

CAP. XI.

Prono. Idolum. Effigies. Sacerdos Niche dictus. Cranzius unde etymon deducat. Brennus forsitan. Quorum quatuor in Historiis memorantur.

PRono * Aldenburgensium Slavorum ** Idolum columnæ impositum stans, altera manu vomerem, quo innocentia probari solebat, rosei coloris

* De Perone Idolo Slavorum & Moravorum vid. *Ludwig* de Idolis Slavorum Diff. III. §. 31. *Masius* Diff. Acad. p. 1062. sq. & *Jo. Georg. Stredowsky* Sacr. Moraviae histor. C. V. p. 33. sq. qui apud Moravos in superiori Corte Regia, nunc Spielberg, laetentia veneratione cultum testatur.

** De Idolis Slavorum commentati sunt *Jo. Petr. Ludovici* Dissert. III. Witteb. 1691. 1692. 4. edit. & *Abraham. Francel*, Verbi divini Minister Schönaviae in Lusatia superiore, cujus Commentarius de Diis Soraborum aliorumque Slavorum una cum tribus illius de Idolis Slavorum dissertat, T. II, Script. Lusatiae. *Christiani Godofr. Hofmanni* insertus est. Conspectum libri V. operis, quod ineditum adhuc possidet Autor, mecum communicavit Vir Celeberrimus mihique Amicissimus *Jo. Georg. Keyserus*, qui ob nomina & numina partim incognita meretur ut hic loci inspergatur.

Prono.

ris albis discriminatum punctis, altera vero ha-
 um cum vexillo tenebat: tempora coronis redi-
 sta erant, aures prominentes, pedes ornatī, & sub
 altero

Liber V.

De Diis Slavorum & Soraborum in specie.

Sectio I. παρασκευασική

Cap. I. de religione veterum Slavorum & Soraborum
 in genere.

II. de πολυθεία & sacrificiis Slavorum Soraborum-
 ve, quam sint absurda & non ex naturæ præ-
 scripto.

III. πολυθεότητα & sacrificia gentilium esse ab
 Ecclesia Vet. Test.

Sect. II. επαγωγική

Cap. I. de Suantevito, Deo supremo Slavorum Sor-
 aborumque.

II. de Radegasto, s. Marte, secundo Slavorum So-
 raborumque supremo Deo.

III. de Vitho, seu Deo vindice aut vindictæ.

IV. de Porevitho, prædarum & bello oppresso-
 rum Deo.

V. de Provo, Deo sive præfide justitiæ ac fori.

VI. de Siwa, Dea vitæ.

VII. de Porenutio, Deo embryonis.

VIII. de Slota Baba, s. Dea obstetrice.

IX. de Ciza, Dea nutrice vel nutricum.

X. de Potrimpo, Deo sufficientiæ vel victus &
 amictus.

XI. de Occopirno, Deo fulminis.

XII. de Percuno, Deo tonitrus & fulguris.

XIII. de Perdoito, Deo venti.

XIV. de Jutrobogo, s. Deo auroræ.

XV. de Schwaixtixio s. Zuiczio, Deo lucis & ignis

XVI. de Vorskaito & Schweibato, Diis pe-
 corum.

altero tintinnabulum pendeat. Idoli hujus sacerdos *Miche* dicebatur; Geroldus Episcopus Altenburgensis idolum subvertit, luctum & nemus illi dicatum propria manu excidit & combussit. Cranzius etymon

XVII. de Antympo, Deo lacum, fluviorum & fontium.

XVIII. De Mevito, Deo divitiarum.

XIX. De Perglubio, Deo frugum ac Messis.

XX. De Gurefo, i. e. Dementi f. portionem suam cuilibet distribuite Deo.

XXI. De Hennilo, Excubitor Deo.

XXII. De Trigla, Deo poli, soli, salique.

XXIII. De Pusceto, Deo lucorum sacrorum.

XXIV. De Suitiboco f. Zuttibero, altero Slavorum Deo lucorum sacrorum.

XXV. De Pustufo, rituum ac religionis neglectæ Vindice Deo.

XXVI. De Aufschweito, Deo ægotantium & sanorum.

XXVII. De Marzava, Dea Morte, seu mortis.

XXVIII. De Flynniso, Deo mortuos excitante.

XXIX. De Czernebogo, f. Diabolo, i. e. atro Deo & Diabolo.

XXX. De Picollo, Deo inferorum.

XXXI. De Barstuccis & Marcopetis f. Dæmonibus ministratoriis.

XXXII. De Colfkis f. Kobalis.

XXXIII. De Dæmone meridiano.

XXXIV. De Deabus Lutitorum, Equo eorundem nec non Podaga Dea Plunensium: & statua Rostochiensium.

Appendix.

De veterum Slavorum & Soraborum religionē, fidei capitibus, ritibus ac Diis in genere.

Svätovitg.

etymon a Græco *πρόνοια* deducit, quod Dei providentia mundus regatur. Potius, prout conjicimus, Brennus erit, Rex antiquæ Germaniæ, cui posteri statuam erexere, & templum dicarunt in perpetuam memoriam; quam deinde ignara & stupida plebula pro Brenno Prono dixit. Hic enim eo in loco Vandalorum seu Germanorum Rex fuit, ut Aventin. l. I. Ann. Bojor. refert. Certe & alius Brennus eadem in regione vixit, natione Anglo-Germanus, a quo Angli illi Britanniam invadentes postmodum descendunt, de quo I. Aventin. ibid. consule. Hunc demum insequutus est Brennus ille, qui Romam vastavit; Ultimus Brennus fuit, qui templum Delphicum spoliavit; de quibus consule Livium, Flor. Patercul. Justin. Plutarch. Diod. Sic. Dion. Halicarn. alios.

CAP. XII.

Suantovitus. Colitur a Rugianis. Origo hujus sacri. Effigies. Sacerdos retento spiritu intrat templum. Sacer equus. Idolo spolia & præda querebantur. Statua succisa. Memoriam non depolunt Boëmi.

PRæ cæteris populis ad maris Balthici littus Rugiani Suantovitum * coluerunt: cujus fanum primarium, ipsaque statua in metropoli Arcona fuit.

Origi-

* De Suantovito s. Witslao Slavorum & Moravorum Deo consule Jo. Petr. Ludovici Diss. l. 8. §. 8. sq. Masum.

Originem tradunt Dubr. l. I. & Cranz. l. V. Vandalizæ, & Saxo Gram. l. XIV. hujusmodi: Victi a Carolo M. Rugiani Sclavi, & S. Vitum Corvegiensem Martyrem colere jussi, jugo demum abjecto, ut fidem datam, sic religionem acceptam mutarunt, & in contemptum Corvegiensium simulacro suo Suantoviti nomen indidere, & tributum Vito penditum solitum quotannis tribuere, usque ad Ericum Danorum Regem; qui expugnato oppido idolum sustulit. In Arcone civitate fanum ejus erat duplici septorum ordine clausum, unico ostio adeundum. E quibus exterior parietibus contextus puniceo culmine tegebatur. Interior vero quatuor subnixus postibus, parietum loco pensilibus aulæis nitebat, nec quicquam cum exteriori præter tectum, & pauca laquearia communicabat. Formam ejusmodi tradit Saxo Gramm. lib. XIV. Hist. Dan. Ingens in æde simulacrum, quatuor capitibus, totidemque cervicibus, e quibus duo pectus, totidemque tergum respicere videbantur. Cæterum tam ante quam retro collocatorum, unum dextrorsum, alterum levorsum aciem derigebat. Rasa barba, crines attonsi, Rugianorum ritu. In dextra cornu vario metalli genere excultum gestabat, quod sacerdos, annuatim mero perfundere consueverat: ex ipso liquoris habitu

Diff. Acad. p. 1058. sq. *Stredowsky* Sacr. Moraviz histor. C. VI. p. 43. sq. & *Gerb. Outhobium* Jud. Jehovæ Zebaoth. p. 336. qui Suantevitum, non ut vulgo putatur a *Santo Vito*, sed a *Swynso*, i. e. sole Slavorum deastro dictum conjicit.

bitu sequentis anni copias prospecturus. Læva arcum reflexo in latus brachio figurabat. Tunica ad tibias prominens, pedes humo contigui, eorum basi intra solum latente. Haud procul frenum, ac sella simulacri, compluraque divinitatis insignia. Quorum admirationem conspicuæ granditatis ensis augebat, cujus vaginam ac capulum, præter excellentem celaturæ decorem, exterior argenti species commendabat. Semel quotannis, ut Munster. l. III. Cosm. scribit, post lectas fruges mactatis ante ostium templi victimis, solemne gentis epulum erat. Ædem sacerdos versabat, spiritu oris compresso, quem quoties renovare opus erat, ad ostium decurrit, ne humano habitu numinis præsentia offenderetur. Primo mane excubante ante fores populo, sacerdos ingressus, cornu, quod priore anno impleverat, contemplatur, & si quidem ea plenitudinis mensura responderet, uberem pronunciat futuram messem: si qua parte minutum, diligentius jubet asservari fruges caristia imminente. Tum vetus merum delibans ad pedes simulacri profundit, repletumque haurit, atque in eandem formam mero plenum dextræ numinis restituit. Placentam quoque ea magnitudine adhibito mulso effingunt in formam rotundam, ut post eam homo latere possit. Huic sacer equus erat, quo in prælia ferri credebatur: de quo in II. Syngamm. Sed & pensiones & spolia huic idolo quærebantur. Namque nummus ab unoquoque, ut Saxo l. XIV. refert, annuatim in hujus simulacri cultum pendebatur, cum spoliis ac præ-

dæ parte tertia. Hoc idolum quoque trecentos equos, totidemque satellites in eis militantes habebat: quorum omne lucrum, seu terra, seu mari quaesitum, sacerdotis custodiæ subdebatur. Ille ex earum rerum manubiis diversi generis insignia, ac varia templorum ornamenta conflat, eaque obsecratis arearum claustris mandabat: in quibus præter abundantem pecuniam, multa purpura vetustate exesa congesta fuerat. Illic quoque publicorum munerum ac privatorum ingens copia viscebatur. Hanc statuam totius Sclaviæ pensionibus cultam, finitimi quoque Reges donis persequabantur. Tandem Waldemarus Danorum Rex, ut idem tradit & Helmold, l. II. c. XII. refert, expugnata Arcone Rugianorum urbe, Suantoviti statuam succisam dejecit. Frequens ædem purpura circumpendebat, situ tam putris, ut tactum ferre non posset. Nec sylvestrium bestiarum inusitata cornua defuere, non minus sua-pte natura, quam cultu miranda. Dæmon in furvi animalis figura penetralibus excedere visus, subito se circumstantium luminibus abstulit. Oppidani simulacro funes injicere jussi, cum id pristinae religionis metu exequi nollent; captivis exterisque quaestum in urbe perentibus, ut illud ejicerent imperabant. Quippe domestici numinis majestatem, quam tanto cultu prosequi consueverant, graves e vestigio pœnas a suis violatoribus exacturam putabant. Tum vero variæ incolarum voces exaudiebantur, aliis Dei sui injurias lamento, aliis risu prosequentibus. Vespera appetente omnes, qui culinis præerant,

erant, simulacrum attentatum securibus, in exigua frusta, aptosque foculo stipites redegerunt. Diu tamen supersticio ejusdem simulacri, ut *Dubrav. l. l.* scribit, inter Boëmos viguit, donec *Venceslaus* Princeps Boëmiæ, impetratis ab *Othone Cæsare D. Viti* reliquiis religionem mutavit. At ne sic quidem memoriam *Santoviti* delere ex mente Boëmorum quivit: quippe nunc quoque nullam magis solemnem Boëmi salutationem habent, quam eam, quæ fit sub *Viti* nomine: excepturi enim vel hospitem, vel amicum, vel inermem quemquam, peregre advenientem, *Witæus, Witæus* ingeminant; velut hospitati, a *Suantovito* concessæ, congratulantes. Quandoquidem ita evenit, ut peste inter vicinos increbescente, ipsi dumtaxat, qui *Suantovitum* colebant, a contagio integri & incolumes permanerint.

CAP. XIII.

Mos Vandalorum in conviviis. Beibuch, & Zernebuch. Deus bonus & malus.

VAndali * in conviviis & comotationibus suis pateram olim certis verbis consecrabant, auctore *Cranzio* ** *l. III. Vand. c. XXXVII.* sub nominibus *Deorum*, boni & mali: omnem prosperam fortunam a bono Deo, adversam a malo dirigi putantes. Malum Deum lingua sua *Zcernebuch*, bo-

B b b 3

num

* Vandalos cum Venedis male confundit *Schedius, Cran-*
zio suo domestico errore, ac peculiari.

** Verba hæc non *Cranzii* sed *Helmsoldi* sunt *L. l. c. 5*
p. 125. de *Slavorum* potandi ritu id afferentis.

num *Belbuch* vocantes teste Munst. l. III. Cosm. *Zcerne* autem apud Vandalos nigrum sonat; hinc *Zcernewitz* nigrum lumen, *Zcernebitz* niger fundus est. *Bel* vero albus est, & *Belbuch* Deus albus: *Zernebuch* vero Deus niger: * bonum & malum putabant genium, & Satanam quasi boni & mali auctorem juxta Manichæum errorem. Sed & *Belbuch* illum alii *Iuterbuch* vel *Iuterbock* vocant, & nescio quam fabulam de *Iutta* cujusdam capro subnectant: quas ineptias silentio præterimus, ne Lectorem diutius detineamus, & nosmet ipsos remoremur.

* *Erant pagani*, inquit Cl. *Sperlingius* Valer. Maxim. Dan. p. 6. *Dii quidam inter albos, alii inter nigros. Ut apud Pomeranos & Julinenses, alius Belbock, alius Zernebock dicebatur, quod est Deaster albus, & Damonater, quos olim colabant, qua ratione Gauka Thorus Christum inter albos Deos credidit esse.* Primum horum deorum eum fuisse *Bislem*, apud Thuringios ingenti superstitione cultum, putat *Phil. a Turro* Dissert. de *Beleno*. p. 273. sq. cujus idolum S. Bonifacius semel iterumque dejecit, uti refert *Jo. Letznerus*, qui ex veteri MS. vitam ejusdem Germanorum Apostoli scripsit, penes *Nic. Seravium* Moguntiac. rerum lib. 3. not. 21. p. 474. Alter *Zernebock*, ex nominis significatione, is potuit esse *Jopherniger*, alii legunt Jovem nigrum, de quo *Bollandus* in actis S. Julianæ 16. Februarii p. 875.

F I N I S.

DISSERTATIO
DE
CVLTV SOLIS,
FREJI ET OTHINI,

V. C.

JO. GEORG. KEYSLERI

SOCIETATIS REGIAE LONDINENSIS

SOCII

H A L A E,
APVD ERNEST. GOTTL. CRVGIVM
M DCC XXIX.

11

12

13

DE SOLE, FREJO ET OTHINO PRIMO.

CONSPECTVS.

- §. 1. Solis præstantia. §. 2. Ejus cultus apud omnes fere gentes. §. 3. Celtas etiam & septentrionales. §. 4. Simulacrum ejus ap. Germ. aut nullum aut ignotum. §. 5. Nomen solis apud Germanos imprimis. §. 6. De gentibus Septentrionalibus. §. 7. De festo Jolenfi. §. 8. Solis victima equi & verres. §. 9. Frejus idem qui Sol. §. 10. Dicitur etiam Vanagod. §. 11. Erejus diversus Freia Frigga & Ero. §. 12. Cur verres Soli immolatus. §. 13. De simulacro de conspersa farina & verve effecto. §. 14. Othinus etiam Sol. de ejus nomine. §. 15. Interpretatio nominis Othini; Gott Deus est. §. 16. De Othino, Sole plura.*

§. I.

Relicto veri Numinis cultu atque ad creaturas converso non poterat Solis miranda præstantia cecutientium mortalium oculos animumque adeo perstringere, ut nihil æque dignum putarent divinis honoribus, nem pulchrius nobis & coloris & figura

rae ornamentis exhiberet caelum, cogitatione vix consequi possumus: quid velocius, quodque tanta rapiditate immensa fere spatia conficeret, si veterum Astronomorum, plurimumque nostrae etiam aetatis placita sequamur. Accedit maxima ejus magnitudo, splendorisque ac radiorum tanta vis & copia, quantam oculus noster vix sustinere valet. Adde caloris hujus aetherei eam virtutem, quae aërem temperat, omniaque videtur generare, nata fovère ac conservare; ut nihil nunc dicam de temporum dimensione, quam diurno annuoque largitur motu, nihil de caelo, velut habitaculo, quod barbari aequè ac Graeci Deo tribuebant, manibus eo sublatis, si numina erant propitianda. a)

§. 2. Antiquissimum inde fuisse ejus cultum non mirabimur, memoratum etiam scriptorum omnium praestantissimo ac vetustissimo *Mosi, Deuter. c. 4. v. 19. Job. c. 31. v. 26. 27.* Gentes non enumerabimus, in quibus viguit Heliolatria; universum nominabimus Orbem terrarum, excepto populo, quem sibi velut peculiarem delegerat summum Numen, qui tamen nec ipse ab omni mali hujus contagio semper fuit immunis. Populos allegabimus hodieque Solis cultores Sinenses, (vid. *Ortel. p. 101.*) in Africa quotquot turpioribus Mahomedis figmentis nondum imbuti sunt, teste *Kircher. Tom. I. Oed. Æg. S. 5. c. 4. p. 416.* Insulas Javan Majorum, Formosam, Ceylanensem, Moluccas, Philippinas

a) Vid. *Aristot. l. 1. de caelo c. 3. Vossius Theolog. Gentil. l. 2. c. 2. Niedeck de adorationibus.*

nas &c. Solis cultui deditas teste *Mandeslo* l. 3. p. 223.
G. Psalmanaazaar Description de l' Isle de Formosa
 p. 34. Ve taceam Indiæ occidentalis incolæ tantum
 non omnes.

§. 3. De Celtis veteribus populisque Borealibus
 hoc loco disquirendum. Solis & venti mentionem
 faciunt *Annales Ultonienses* ad Annum Christi 458.
 in juramento Lægarii filii Melli Regis Hiberniæ. Sa-
 xonum Anglos *Wernerus Roleuinck de Antiqua Sa-*
xonica lib. I. c. 6. inducit Britonum Regi ita respon-
 dentes: *Si vero de religione queritur, noveris nos*
juxta morem paternum solem adorare. An vero reli-
 quis Germanis solis cultum credemus ignoratum,
 qui teste Cæsare l. 6. c. 21. *Deos colebant, quos cer-*
nebant, & quorum opibus aperte juvabantur? Non
 desunt, qui Soltwedeliæ denominationem a Sole de-
 ducunt; frivolam nominis rationem a voce Ger-
 manica *Wedel*, quæ caudam ejusque crines profu-
 sos notat, pluribus hoc loco non attingimus, neque
 enim illam convenientiam, quam sibi in radiis solia
 & ejusmodi cauda videntur invenisse, assequimur.
 conf. *Albin. Chron. Misn.* p. 153. Enzelius atque
 Andreas Angelus in *Chronicis Marchicis*, notante
 Sagittario *Hist. Marchiæ Soltwedelensis* §. 9. Qui-
 busdam Solis vallis dicitur, alii Salinarum ædes s.
Sals = Haus interpretantur, ex voce *Well* sive
Wedel, quod veteribus Germanis domum, vel tu-
 guriolum significabat; aliis tandem majori ratione
Soltquell, velut salis scaturigo arridet. *Albin.* l. c.
 Pariter *P. Ant. Ruteau Societ. Minimorum in Anna-*
libus Cambracensis provinciæ c. 3. p. 5. SOLEME

non ignobile illius agri oppidum ab ara Solis dictum putat. Potiori jure locum hic sibi vindicant, (nisi Romanis origines debuerint) Aquæ Solis, urbs Angliæ, Antonino ita dicta in Itinerario, thermis & aquis salubribus celeberrima, vulgo *Baths*. Solubrium Luxemburgensis Ducatus, *Cosvet*, & Solothurum Helvetiorum oppidum, hoc etiam honore defraudare nefas ducit *Job. Bertelius Abbas Epternacensis Hist. Luxemburgens.* p. 106. & *Descript. Deorum sacrificiorumque gentilium* p. 21. 22. illud delubrum, hoc turrim Solis explicans. a)

§. 4. Simulacrum Soli apud Germanos primitus nullum fuisse autumo. Neque enim recens illis enatum numen, sed antiquissimum fuit, & suo tempore memorat *Tacitus* populos hosce nullis simulacris fuisse usos. Procedente & inducta Romanorum Idololatria fabricatum, nullus veterum scriptorum prodit. Somniis igitur annumerandum, quod recentiores finxerunt Solis signum, *van Leeuwen descript. urbis Lugdun. Bat. Pars descript. Catwic van Royen Antiq. Belg. Belgici Scriptores, Nic. Chevalier Recherche curieuse d'Antiquites* p. 11. juvenem scilicet nudum, radiato capite, igneam rotam pectore præferentem, qualem fere a Romanis depictum tum ex aliis tum *Marone* imprimis *Lib. XII. Æneid.* elucet.

§. 5.

- a) Plane autem nugantur, qui Solem *Sneinum* olim dictum atque *Sneæ* cultum scribunt, huicque oppido nomen inde, uti dici Solis, *Snein* ap. *Frisios*, adhærisse perhibent, quod facit *Jac. Lydius Belg. Glorios.* p. 3. *Martinus Hamconius in Frisia* fol. 76.

§. 5. Dicitur autem Sol Germanis *die Sonne*, Anglis in Britannia *Sun*, quod eodem fere quo Germani sono pronunciant, Suecis *Sole*, & Danis *Sool* sive *Sol*. *Syn* vocatur in precibus S. Birgittæ *Fridsyni Syn*, sol pacis Gothis veteribus erat *Sunno*, quod *Ulphilas* docet Luc. 4. v. 40: *mith thanei sagu sunno*, cum Sol occidit. Marc. 4. v. 6. *Sunnin tharurinnanandin*, Sole oriente. a)

Germanicam vocem enatam credo ab obsoleto fere *Sühnen*, calefacere, apricari, quæ derivatio procul dubio majori nititur verisimilitudine, quam Rudbeckiana a *sehen, sien*; videre, *Atlant.* T. II. cap. 5. A sole inde prima hebdomadis dies denominata *Sonntag*, quam a voce *Sonen*, transigere, conciliare, judicare derivant alii, quod eo die in Patriâ cœlestis gratiam a Christo reducti simus. *Soinus* enim conciliatio in *LL. Henrici I. Reg. Angl.* c. 61. *Soenpening*, redemptionis pretium, *Sænige* Belgis osculum, amoris & benevolentiae pignus. *Ransun* etiam Suecorum (quod nobis *ranzion*) rei aut hominis capti redemptionem sive lytrum inde dedit

a) Fuit *Ulphilas* Gothorum qui minores vocantur in Mœsia Episcopus; vixit sub Valente Imperatore circa A. Ch. 380. Biblia sacra Novi Testamenti in linguam Gothicam convertit atque his literis descripsit, Quæ diu inter MStâ rariora & tricennalis belli spolia e Germania deportata in Bibliotheca Suecorum Regum deliquerunt, furto tandem eruditi viri ad Batavos delata primum a Francisco Junio Dordr. 1665. edita fuerunt postremo cum Parallelis versionibus Sueco-Gothicâ, Islandicâ & vulgata a Georgio Stiernhielmio Holmiæ 1671. 4.

cit *Loccenius Antiq. Sueo-Goth.* p. 27. a *Ran* scilicet raptu, & *sona* vel *sunā* placare. In Charta 28. ap. *Goldast. Tom. II. Antiq. Alam. P. I.* p. 46. *Placuit inter nos Chartam pacationis ex utraque parte allevari, quod Tuitisco Suonbuoch nominamus.* Symbolum Apostolicum a *Marqu. Freher.* editum: *Thana chuinfic ist sonca qhucke a)enti tote, i. e.* unde venturus est judicare vivos & mortuos. & *Marnier* versic. 4. apud *Joh. Is. Pontan. Orig. Francic.* p. 406. & *Hist. Dan.* p. 797. es nahet gegen der Suontage, das Gott will suonen alle Klage, h. e. appropinquat dies dominicus, quo judicaturus est Deus omnia. Solis tamen *εϋμμοv* in hac voce magis attendendum, reliquarum feriarum septimanæ nomina monent, a Romanis ad nostros homines succedente tempore translata, quod infra Lib. III. pluribus confirmabimus. Veteribus Germanis & Anglis imprimis mensis fuit a Sole denominatus, *Solmonath* quem nos Februarium appellamus. Quamvis enim *Beda de Temporum ratione* Tom. II. c. 13. p. m. 81. a placentis dictum scribat, quas in eo Diis suis offerebant, addenda tamen hoc capite commonebunt, id ipsum in honorem Solis imprimis factum. Illustrat nostram derivationem Danorum vocabulum *Blidemonath*, quo hodieque hunc men-

- a) *Qhucke* vel *Queechen* vivos notat, unde nobis *Quee-*
silber dicitur argentum vivum, *erquicken*, refocillare,
 & Anglis *te quake*, in motu esse, agitari, tremere, unde formatum *Quackerorum* nomen, fanaticorum fatis insignium. conf. *Eccard. Comment. ad Catechesin Theoticam* p. 136. seq.

mensem compellant, lætitiã suã indigitantes ob solis jubar plenius paulatim hoc tempore sese effe-
rentis. Unde enim Danis lætum achilare est, teste
Jo. Is. Pontano ver. Dan. p. 795. Cur fœminã fe-
cerint idioma suo Germani Solem, Lunã vero
marem, ideo fortasse factum, quod Sol pulchritudi-
ne sua pulchriori sexui annumerari mereatur, Luna
vero adpellatione sua Germanica *der Mond* vel *the*
Maen prope ad masculi denominationem accedat.

§. 6. Propius hac via ad Arctos gentes trans-
eundum, quæ plura suppeditabunt, unde major jam
dictis lux affulgeat. Viguit enim apud has etiã ab
antiquissimis inde temporibus divinus honor Soli
servatus, observante *Olo M. Archiepsc. Upsal. in*
Hist. Gentium septentrionalium l. 3. c. 2. p. m. 94.
seq. *Fanin* dixere Solare hoc numen (*Rudbeck. At-*
lant. T. II. c. 5.) quod Dominum significare infra
monstrabimus Cap. de *Tanfana*, quemadmodum
apud Græcos *Φαίνε* nomen Solis fuit teste *Macro-*
bio dissimili licet origine & significatione. Rationem
hujus cultus septentrionalibus peculiarem designat
Procopius Hist. Goth. l. 2. p. 260. qui postquam brũ-
mæ tenebras explicuit, quibus *Thule* insula premit-
tur, ita pergit: "Atque postquam triginti quin-
que dies continuis in tenebris exiere, more veteri"
in summa montium juga mittuntur speculaturi:
qui cum ab edito solem conspexere, nuntiant infra"
manentibus quintum intra diem solis jubar extitu-
rum. Illi vero læti nuntio, quanquam in tenebris,
conventus solennes celebrant: idque tempus *Thu-*
litis maxime festum est, credo quod ejus insulæ cives
sub-

subeat metus ex malo quanquam anniversario, ne Sol reverti ad ipsos negligat. a)

§. 7. Nihil inde relinquit intentatum *Rudbeck P. I. c. 5. §. 2.* ut festum Julium, celeberrimū septentrionalibus veteribus, a Solis conversione appellationem suam sortitum esse evincat. 1) Quia temporibus antiquissimis cum Solis conversione festum illud fuit conjunctum. 2) Quod *Beda* suffragatur, idoneus testis, qui Decembris & Januarii menses Julii dictos ait a conversione Solis in auctum diei, *de Temp. rat. l. c.* 3) Ob signum rotæ in compluribus fastis Runicis ad festum hoc indicandum, clarissime expressum. 4) Quia, si vox *Jul* a lætitia, quod Verelius autumat, descenderet, eadem denominatio omnibus festis conveniret ac sacris, quæ summa lætitia agebantur. Erunt hæc plenius discutienda, cum ad computum veterum septentrionalium devenerimus. Hoc loco non omittendum *Junleklubba*, Solaris cursus indiciū, nondum obsoletum, quo Julensia gaudia augebant, ut hoc simul experimento intelligat eruditus lector, quam ridiculæ & frigidæ sæpius *Rudbeckii* rationes sint, quibus male satis inter sese nexis, cuncta, quæ nimius patriæ amor suadet, superstruit. „Est autem clava quædam exigua, „(verbis utimur ipsius *Rudbeckii T. I. c. 5. §. 2.* „p. 95.) quæ tenui funiculo a summa tecti trabe suspen-

a) His contraria faciebant Atlantes de quibus *Pomponius Mela de Situ Orbis l. i. c. 8.* *Qui ultra desertâ esse memorantur, Atlantes, Solem execrantur, & dum oritur & dum occidit, ut ipsis agrisque pessiferum.* conf. *Plin. Hist. Nat. & Strabo lib. 17.*

suspendi atque ita demitti solet, ut ad sedentis sub-
 illa hominis frontem vel tempora pertingere
 queat. Ad hanc vero clavam, qui olim, gentis ritu,
 sive in memoriam Deorum ob beneficia ab eis ac-
 cepta, sive in venturæ cum anno novo majoris feli-
 citatis omen craterem hordeaceo potu repletum
 evacuaturus erat, accedebat & ad bibendum compo-
 situs unius impulsu manus clavam in aëre liquido
 pendentem ita concitabat, ut ambitu quam maxi-
 mo circa sedentis caput rotaretur, ipseque interim
 ab omni clavæ ictu aut verbere immunis craterem,
 sed sine magna mora, exsiccare posset. Si vero quis
 eam ita imperite circumegisset, ut ad aliquam capi-
 tis partem, cratere nondum exhausto, allideretur,
 ei duplum prioris bibendum fuerat. Hac clavæ ro-
 tatione, annum solis motum veteres repræsentare
 studuerunt. Nos quoque eundem bibendi morem,
 sed abjecta veterum superstitione adhuc retinemus,
 cui quoque homines peregrini, dum apud nos
 sunt animi causa persæpe nec illibenter indulgent.

§. 8. Cæterum istis festis & sacrificiis Jolensibus,
 solem non modo invocabant, sed animalia etiam illi
 sacra offerebant, ut equos more omnium pagano-
 rum, a) quo de negotio Olafs Saga b) cap. 107.
 dder word offrade Nööd c) och Hästar; ibi im-
 molata

a) Persarum imprimis juxta Ovidium:

Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum
 Ne detur celeri victima tarda Deo.

b) h. e. Olai Historia. Saga enim historiam notat, seriam
 ut plurimum, a voce sagen, dicere, narrare.

c) Nööd sive Noet lingua Suecorum bovem notat. Inde

molata armenta & equi. Quæ sacrificia aliis licet adaptata idolis, Othinus tamen posterior, qui omnem fere solis cultum in se transtulit, tanquam propria deposebat.

Verrem etiam Soli immolatum fuisse testatur Heidriks Saga, ut & Verelius in not. ad Gothriks Saga, quæ ita sacra ista describit: „ Rex sacrificavit „ Frejo verrem, quem sciebat se opportunissime daturum esse Frejio. Hunc dixerunt tam sanctum „ esse, ut super fetas ejus manus componerent, & in „ causis gravissimis jusjurandum ederent. Is verres „ (in sacro Sonis) Scheff. p. 301.) Soli macandus „ erat. Festo vespere adducendus erat (alia versio „ Scheff. Sonis) Solis verres in aulam ante conspectum Regis: ibi fetis ejus manus imponebant, & „ vota conceptis verbis nuncupabant.

§. 9. Frejus igitur idem qui Sol, quod confirmat *Edda a) Mythol. 22: Frej han råder för regn och Soolskein*, Frei pluvias & dies serenos sub potestate

in versione Sueonica Gen. 41. v. 18. Et ascendebant de flumine septem Noet, i. e. boves pingues carne & pulchræ forma.

a) EDDA nihil aliud est, quam Mythologia veterum septentrionalium. Autorem ejus & compilatorem nonnulli *Sæmundum Frode* faciunt, alii *Snorronem Sæmle*. Ille natus in Islandia Anno Dn. 1057. Saxone Grammatico centum fere annis antiquior, Pastor fuit Oddensis, ob singularem eruditionem ac prudentiam Frode cognomine maciatus, quod prudentem ac eruditum notat. Hic vero magni nominis Jureconsultus anno 1170. lucem aspexit, anno 1242. in civium tumultu occisus, cujus vitam luculento Commentario illu-

state sua habet. *Frei* pulcher est *Iselgarum* hodie, no etiam idiomate neque adeo a Sole alienum. Eadem *Edda Niordum* in *Noatuna* duos genuisse liberos memorat, ex quibus, pergit, *Freier inter Deos maxime beneficis: pluvia hic praesidet & serenitati ac ubertati annonae.* (*Freir eirn er agiatastr med gudum: han radr firi regn oc skini solar; han radr fridi oc fesalo manna*) *Ei secunda nuncupantur vota pro felici annonae & pace. Pacem namque in potestate sua habet, & secundam hominum fortunam.* Inde in lapide *Firstedensi*, quem *Ol. Wormius Monumenti. Dan. l. 4. p. 269.* correctius autem *Verelius in not. ad Hervarar Saga p. 48.* exhibet, sequens occurrit formula latine versa: *Frigi oculis dediti sunt omnes piratae.* Numen enim nautarum ac piratarum non poterat non esse *Freier er argod oc fegiasa god*, uti *Edda* loquitur, *Deus annonae & divitiarum, qui tempestatem, quam expetebant, mortalibus largiebatur & serenitatem a*). Quod ipsum
expri-

illustrare promisit *Torfaus*, *Daniae & Norweg. Historiographus.* Edita est *Edda Hafniae 1665.* cura *Jo. Reseni*, qui multa adjecit, varias quoque variorum Codicum lectiones se reperisse fatetur. Patet hinc, quid sentiendum de iis quae *Celeberr. quondam Bosius in Epist. ad Reinesf. 93. p. 361.* in hunc modum scribit: *Ex illustri Barone Boineburgio intellexi Francofurti nuperis nundinis profutisse veterem Evangeliorum versionem Gothicam Ulphila Episcopi, & Edda cujusdam Islandicae. Sed neuter liber ad nos perlatus. Scilicet interdum magnus dormitat Homerus.*

*) Illustrant hoc numen duae inscriptiones satis singulares, quas *Dominum de la Tour* in terris *Algeriae* non

exprimere videtur lapis Tirestadenſis memoratus quem Verelius tradit referre crumenam & faciem juvenilem inſculptas; addita inſcriptione: *Frige ſiod*, h. e. *crumena Dei Frig.* Tantum imperium cum ipſi adſignarent gentes, non mirandum, in veteri juramenti formula Freyum imprimis cum *Niordur* & *As* nominari velut potentiffimum perjurii vindicem, ap. *Arngrinum Jonam Islandum in Crymogea* lib. 1. c. 7. p. 61. Habet illa formula inter reliqua hæc *Hialpi mier Freyr og Niordur og Hinn almatke As*. Nec altius repetenda ratio, quare Throndenſibus ante alia numina fuerit cultus, referente *Oddone Monacho Islando in Oloff Trygglwazon Saga* c. 43. p. 161.

§. 10. In *Skaldikaparmakon* vocatur VANA-GOD, Deus Spei, quem Frejam explicat Ol. Wormius *Literaturæ Runicæ* c. 27. p. 164. *conf. Verel. not. ad Göthbreks Saga* p. 50. ſeq. Von enim ſpes eſt veteribus. Non me præterit, Verelium hanc ſuam ſen-

---

procul a monte Atlante, qua itur ad Conſtantinam, inveniffe & deſcripſiſſe perhibet *Jac. Sponius Recherche & Antiquités de Lyon*. Prima eſt: VINTIS (pro ventis) BONARVM TEMPESTATVM POTENTIBVS LEG. III. AVG. DEDICANTE Q. FABIO CALVITINO LEG. AVG. PR. PR. Altera: I. O. M. TEMPESTATIVM DIVINARVM POTENTIA LEG. III. AVG. DEDICANTE Q. FABIO CALVITINO LEG. AVG. PR. PR. Nullibi, niſi in hiſce monumentis Calvitini hujus mentio occurrit, qui adverſus ut videtur ventis detentus propitios ventos Jovemque claſſi ſuæ precatur. Autoritatem interim horum marmorum oculari inſpectione reſollere, arduum nimis foret.

sententiam retractare *in additam*, p. 104, ubi *Vanorum*, h. e. *Scytharum Deum* mavult reddere, quia *Vana nipur*, *Scythigena*, & *Vanur Schytæ Edde* dicuntur. Non tamen incongruum erit, hunc ipsum *Scytharum Deum* ad *Solem* sive *Frejum* referre, favente duplici vocis radice.

Ad ancipitem conjecturam hic locus nos deducit. Exhibet *Cambdenus Descript. Britann.* p. m. 38. nummum caput *Deæ* sistentem, aut juvenis, crispo capillo; altera parte porcum & inscriptas literas: *VANO. C.*

Venerem ipse explicat vel *Venutium*, de quo *Tacitus*. Me aut omnia fallunt, aut *Vanagoth* est, quem nummus præsentat. Confirmat me in hac sententia juvenile caput, porcus s. verres *Frejo* sacer, & adjecta denique inscriptio *VANO C.* *God* enim & *Cod*, *Deum*, scripsisse veteres, mox probabimus. (Dispiciemus tamen alibi, an non potius hic nummus ad *Tanfanam* sit referendus.)

§. II. De *Frejo* nunc antiquo monendum, diversum cum ac bene distinguendum esse a *Freir* s. *Frejo* illo, quem *Historia Norvagica* in principio natione *Scytham*, filium *Niordi* statuit, cum *Niorduro* aliisque obsidem a suis *Othino* datum, atque inter *Divos Asiaticos* ab hoc relatam. Huic *Frejo* *Upsalam*, inhabitationem assignasse *Othinum*. *Snorro Sturlesonius* l. c. p. 5. scribit, & tertium inter *Reges Sueoniæ* ab *Othino* ad *Ericum* numerat. *Liber vetus documentorum Ecclesie Upsalensis* p. 276. quem citat *Verelius not. ad Hervarar Saga* p. 39. Errant etiam *Brynolfus ap. Stephanium not. ad Sax.*

Gramm. p. 54. *Et ipse Stephan.* p. 92. cum Fro, Deorum Satrapam, quem furvis hostiis placabant eundem cum Frejo nostro, aëris tempestatumque præfide, faciunt. In eo vero omnes fere, quotquot evolyi, hallucinantur, quod nunina diversissima Frejum, Frejam, & Friggam inter se commiscent, & huic imprimis tribuunt, non nisi Frejo & Soli propria. Fidem faciat *Hervara Saga* cap. 14. p. m. 138. de Heidricho rege: Magnum obtulit sacrificium Friggæ, eamque præ omnibus Diis suis maxime coluit. Mos autem obtinuit, ut verres omnium maximus deligeretur saginandus & Friggæ pro felici rerum successu ut & uberiori annonæ proventu immolandus in principio mensis Februarii. Tum enim pro prospero rerum eventu sacrificandum erat. Hunc verrem Rex tam sanctum esse dicebat, ut perpetrato ejus sacrificio de causis omnibus gravissimis recte judicari posset. Vespere autem Juliorum in conspectum Regis verres adductus fuit, ubi manus suas fetis ejus imposuerunt, & vota conceperunt. Quis Solis & Freji sacra non agnoscit, Friggæ perperam adscripta?

§. 12. De verre autem dubitatio suboriri potest, qui Soli sacrum esse queat animal terrestre tamque abjectum? Respondet pro nobis *Edda*; nempe, ut Solis currum equis trahi aliis gentibus persuasum erat, ita Septentrionales verrem currum ejus junxisse, nomine *Gullinbuste*, hoc est, setarum aurearum, qui ex pelle suilla in fornace per pigmeum esset fabricatus. Pergit *Edda*: *Freyo verrem donavit per aëra, & aquam nocteque dieque velocius*

locus longiusque equo cursurum, nec tantas unquam noctis tenebras, ut eo presente non collisferentur circumjecta. Tantis setarum fulgor erat. Aliam rationem eadem Edda suppeditat, Othinum scilicet sive Solem confecto annuo cursu in antro lassum requievisse. Hunc verrem accessisse arreptoque Othino ac graviter fauciato meliorem sanguinis partem effluxisse, reliquo ex cruore in terram destillante abietes primasque veris herbas enatas. conf. *Rudbeck. Atlant. P. II. c. 5.* Illa ratione in honorem Solis fuit mactatus, hac vero vulnerati Numinis iustas poenas perfolvit.

§. 13. Verrem hunc Frejo immolandum *Jolagalt* vocabant farciminaque inde confecta in summis deliciis habebant. Teste *Rudbeck. l. c.* Suspicitur autem *Verelius not. ad Hervar. Saga p. 130.* præter verum illum verrem, aliam etiam fictum fuisse adhibitum. Rustici enim hodieque in *Parascheve Jolia* panem figura verris (nomine *Julagalt*) conficere, eumque per totum Juliorum tempus, quo mensas pane, perna aliisque ferculis instruunt, majorum more omnisque causa usque ad *Canuti* diem (13. Jan.) in mensa exponere solent. Sintne hæc moris antiqui an superstitionis reliquæ non defini-
mus. Neque enim ad omnes pertinet, quod *Verelius l. c.* subjungit; *Plures verrem istum fictum* siccant, & ad veris tempus cum semina sulcis sunt credenda, servant: tum partem ejus comminutam in vas vel corbem, ex quo semina sunt dispergenda, immittunt, hordeoque permixtam equis aratori-
bus, alteram servis stiyam tenentibus comedendam

Gramm. p. 54. *Et ipse Stephan.* p. 92. cum Fro, Deorum Satrapam, quem furvis hostiis placabant eundem cum Frejo nostro, aëris tempestatumque præfide, faciunt. In eo vero omnes fere, quotquot evolvunt, hallucinantur, quod numina diversissima Frejum, Frejam, & Friggam inter se commiscunt, & huic imprimis tribuunt, non nisi Frejo & Soli propria. Fidem faciat *Hervara Saga* cap. 14. p. m. 138. de Heidricho rege: Magnum obrulit sacrificium Friggæ, eamque præ omnibus Diis suis maxime coluit. Mos autem obtinuit, ut verres omnium maximus deligeretur saginandus & Friggæ pro felici rerum successu ut & uberiori annonæ proventu immolandus in principio mensis Februarii. Tum enim pro prospero rerum eventu sacrificandum erat. Hunc verrem Rex tam sanctum esse dicebat, ut perpetrato ejus sacrificio de causis omnibus gravissimis recte judicari posset. Vespere autem Juliorum in conspectum Regis verres adductus fuit, ubi manus suas fetis ejus imposuerunt, & vota conceperunt. Quis Solis & Freji sacra non agnoscit, Friggæ perperam adscripta?

§. 12. De verre autem dubitatio suboriri potest, qui Soli sacrum esse queat animal terrestre tanque abjectum? Respondet pro nobis *Edda*; nempe, ut Solis currum equis trahi aliis gentibus persuasum erat, ita Septentrionales verrem currui ejus junxisse, nomine *Gullinbursti*, hoc est, setarum atrearum, qui ex pelle suilla in fornace per pigmeum esset fabrefactus. Pergit *Edda*: *Freyo verrem donavit per aëra, & aquam nocteque dieque velocius*

locius longiusque equo cursurum, nec tantas unquam noctis tenebras, ut eo presente non collisrentur circumjecta. Tantus setarum fulgor erat. Aliam rationem eadem Edda suppeditat, Othinum scilicet sive Solem confecto annuo cursu in antro lassum requievisse. Hunc verrem accessisse arreptoque Othino ac graviter sauciato meliorem sanguinis partem exfluxisse, reliquo ex cruore in terram destillante abietes primasque veris herbas enatas. conf. *Rudbeck. Atlant. P. II. c. 5.* Illa ratione in honorem Solis fuit mactatus, hac vero vulnerati Numinis justas pœnas persolvit.

§. 13. Verrem hunc Frejo immolandum *Jolagalt* vocabant farciminaque inde confecta in luminis deliciis habebant. Teste *Rudbeck. l. c.* Suspiciatur autem *Verelius not. ad Hervar. Saga p. 130.* præter verum illum verrem, aliam etiam fictum fuisse adhibitum. Rustici enim hodieque in Parafcheve Jolia panem figura verris (nomine *Julagalt*) conficere, eumque per totum Juliorum tempus, quo mensas pane, perna aliisque ferculis instruunt, majorum more ominisque causa usque ad Canuti diem (13. Jan.) in mensa exponere solent. Sintne hæc moris antiqui an superstitionis reliquæ non definimus. Neque enim ad omnes pertinet, quod *Verelius l. c.* subjungit: *Plures verrem istum fictum siccant, & ad veris tempus cum semina sulcis sunt credenda, servant: tum partem ejus comminutam in vas vel corbem, ex quo semina sunt dispergenda, immittunt, hordeoque permixtam equis aratoribus, alteram servis stivam tenentibus comedendam*

„relinquunt: tpe forte uberioris messis percipiendae.
 „Conf. Rudbeck. l. c. Videor jam mihi intelligere,
 quam superstitionem prohibeat *indiculus superstitionum & paganiarum Synodo Liptinensi* anno 743.
habita subiectus, §. 26. DE SIMVLACRO DE
 CONSPARSA FARINA ap. Baluz., T. I. Capit. p.
 151. & quare Februarium mensem a placentis Sol-
 monath dictum autumet venerabilis *Beda*. Simile
 quidpiam attingit *Juvenalis*; *Scilicet est tenui popa-
 no corruptus Osyris*. Erat enim popanum lata pla-
 centa Diis offerri solita. vid. *Balthasar Bonifacius*
Hist. Ludicæ l. 9. c. 11. Observat etiam *Loecenius*
in Antiq. Sueso-Goth. agrestium uxores in Suecia,
 ubi a puerperio templum ingrediuntur, placentas
 ex si milaginea farina, pro sacerdotibus loco dono-
 rum aris imponere. Repetit hunc morem a prisco
 Cereris cultu, cui & sacerdotibus ejus apud Romanos
 ejusmodi placentas oblatas legimus. Ego hujus rei
 originem potius crediderim ingenitam sacrificulo-
 rum avaritiam, cui lucri bonus odor e quacunque re,
 quamque Christianorum etiam nonnulli antistites
 fovere non obliviscebantur, ut indicant *Caroli M. &*
*Ludovici Pii Capitula ab Ansegiso Abbate & Benedi-
 cto Levita ante 800. & quod excurrit annos collecta*
 lib. 6. cap. 194. offerunt: Ut sacerdotes admoneant
 „viros & mulieres, ut ad Basilicas luminaria & incen-
 „sum & buccellas & primitias offerant. ap. *Baluz.*
 T. I. p. 956. Cæterum notat *Hermannus Adolphus*
*Meinders in notis ad hunc titulum Indiculi supersti-
 tionum (de Statu relig. & Reip. sub Carolo M. &*
Lud. Pio p. 209) Pontificiis etiamnum solenne esse,
 ut

ut certis Divorum Divarumque festis, simulacra quædam ex farina & placentis sanctis offerant, quibus ritu solenni *consecratis*, divini quidpiam singularemque medendi vim inesse arbitrantur.

§. 14. Ad OTHINVM tandem deveniamus, quem Solem etiam dictum verba Historiæ Gothrici supra adducta indicarunt. Mirum fane principem hunc Deorum Septentrionalium ne leviter quidem attigisse Eliam Schedium in suis de Diis Germanorum Syngrammatibus. Plures autem Othinos fuisse alibi explicabimus. De antiquissimo nunc nobis sermo erit instituendus. Scribunt ejus nomen non uno eodemque modo Autores, apud quos legitur ODEN, ODHEN, OTHINVS, ODINVS, HODEN, WODEN, WODAN, VODEN, VODAN, GODAN, GHODAN, GVODAN, GVODEN, GVODE, GOTE: *In Codice Cæsariano Epitom. Fredegarii Scholastici* c. 65. p. 573. WISODANVS. In sermone Anglice scripto de temporibus Antichristi, quem Whelocus refert in Notis ad Bedæ Hist. Eccl. p. 495. & ex hoc Thomas Marescallus Observat. in versionem Anglo-Saxonicam 4. Evangeliorum p. 514. allegat, EOWTHEN dicitur, verbis: *Thor eac and Eowthen the bathene men heriath swithe*, h. e. Thor quoque & Woden, quos pagani summis laudibus prosequuntur. *Oderico Vitali Uticensi Monacho Ecclesiastica Hist.* l. 4. GVODEVEN est: *Guodeven & Thurum Freamque colebant*, ap. Andr. du Chesne Hist. Normannor. Script. Ant. p. 513. Scilicet pro dialectorum varietate facile permutantur literæ affines, adduntur

aliz: Inde varie Autoribus scribitur *Wilhelmus, Guilielmus, Gilelmus; Gascones, Guascones, Vascones; Guerra, Werra, bellum* (unde *werrire, seditionem excitare, Capit. Caroli Calvi Tit. 32. §. 8. ap. Sirmond. Opp. T. III. p. 190. it. Tit. 23. c. 13. & Tit. 43. c. 18.*) *Galli, Walli; Uuido, Guido; Uuenilo, Guenilo, Archiepiscopus Senonensis ap. Baron. Annal. Eccles. T. X. p. m. 24. seq. ad a. 845. Uuenilo, qui & Gueniolo Rothomagensis Metropolitanus apud eund. ad a. 859. p. m. 169. seq. & sapius. Gastus, Wastus, sapiens der Waisteste; Walterus, Gualterus, Getha Vita appellata Venerabili Bedæ. Verso Bibliorum Danica Psal. 39. v. 2. Ieg vil vare mine veye, hoc est inferiorum Saxonum dialecto: ick schall bewaren myne wege. ibid. v. 6. Dan. at jeg kand vide, huat jeg haffuer at lessue i. e. dat ick kan weten, wat ick hebbe tho leven. Islandi lupum dicunt Olff, Germani Wolff, Dani verbum Ord, Belgæ Woord Germani Wort, quemadmodum aspiratione veteres rarissime usi etiam ante vocales. Inde est *Obr, auris, a voce Horen, Ubr pro hora, Eul Ulula a voce Heulen, Ammon pro Hammon, Anno pro Hannon, Uldericus pro Hulderico.* Gothan Odinus dicitur Paulo Diacono de gest. Longob. l. I. c. 20. & Gorfrid. Viterb. Chron. P. XVII. p. 44.*

§. 15. GOTT vero, quod varie, ut diximus, scripserunt, nostra etiam lingua pristinam significationem servans, DEVS fuit Antiquissimis Celtis gentibusque Arctoïis. *Godar* inde dicti sacerdotes five ministri Dei, quod prolixius libro III. exsequimur, & Principes in regno viri veteribus Suecis *Giödingar,*
velut

velut Gothini aut Dii terræ. Pertinet huc quod de Rollone, Normannorum duce, habet *Chronicon a Pipino usque ad Ludov. VII.* (usque ad a. 1137) Hic Carolus (stultus) dedit Normanniam Rolloni cum filia sua Gisla. Hic non est dignatus pedem⁴ Caroli osculari, nisi ad os suum levaret. Cumque⁴ sui comites illum admonerent, ut pedem regis in⁴ acceptione tanti muneris oscularetur, lingua An-⁴glica respondit: NE SE BIGOTH, quod inter-⁴pretabatur, NON PER DEVM. Rex vero & sui⁴ illum deridentes, & sermonem ejus corrupte refe-⁴rentes, illum vocaverunt Bigoth. Unde Normanni⁴ adhuc Bigothi dicuntur. Apud *DuChemicum Hist. Franc. T. III. p. 359. seq.* Nempe gentiis erat Rol-
lo, anno demum 913. a Francone Archiepiscopo
facto lavacro initiatus secundum Chronica S. Ste-
phani Cadomensis ap. du Chesne Scriptorum Hi-
storiz Normannorum p. 1016. aut anno 912. quod
habet Baronius Ann. Eccl. ad h. a. T. X. p. m. 666.
& *Gemmeticensis monachus Hist. Normann. l. 2. c.*
18. qui l. c. cap. 17. p. 231. addit, Rollonem hunc
Carolo honorem exhiberi jussisse per militem quen-
dam suorum. Equidem Carolus Rolloni filiam con-
cessit & maritimam regionem ea conditione, ut
Christianus fieret, ordo tamen & series narrationum,
quibus gesta hujus principis scriptores complectun-
tur, fati declarant, non ante sed postea demum eam
conditionem fuisse adimpletam, qua de re legi potest
*Wilb. Gemetic. l. c. Dudo de moribus & actis Norman-
nor. l. 2. p. 84. a)* Persis,

a) Aliunde Gallorum *Bigot* derivat Stuckius d4

Perfis, Scytharum progeniei, hodieque DEVS dicitur CODA, vel CHODA, *vid. Lips. Epist. ad Belg. Cent. III. Ep. 44. Opp. Vesalia edit. T. II. p. 990. & edit. Epist. Colon. Allobrogum p. 789.* quemadmodum apud Germanos veteres KOD pro Deo ac Bono sæpius occurrit in vocabulario Allemannico *Goldasti*. COTISON etiam vel GOTISON Getarum Rex apud *Suetonium in Augusto c. 62.* bonum filium, Gothorum filium, aut Deorum, a quibus genus deducere perquam honorificum erat, sobolem notat, Gothiam Codanoniam in sinu Codano appellat *Mela lib. 3. c. 6.* Crediderim etiam ipsum Odini cognomen GAVTR *Gaute*, quod illi tribuit Edda & Snorro in sua ad Skulerum Norvegiæ Ducem responsione non aliud esse, quam dialectorum discrepantia contortum GOTT unde non Othini solum, sed omnium etiam idolorum & Deorum cognomen fuisse censendum est. Non opus igitur erit a voce Gothica gauta, gata, h. e. docta fabula vel ænigmatè arcessere, ac ænigmatum rerumque abstrusarum aut futurarum interpretem explicare, aut Deum ipsum ideo Gaut & Gud appellatum putare, quod facit Rudbeck. *T. I. c. 16. §. I. p. 497.* An autem Dei adpellatio Gott a voce gut, quæ bonum notat, (quia solus Deus est bonus *Matth. 19. v. 17.*) descendat, an hæc ab illa, non satis liquido adparet. Gods, Goda, enim bonus est veteri Germanorum lingua. Docet hoc, ut alios mittamus,

Autor

---

crificiis que gentilium sol. 7. quod superstitioni homines simulant, se Deo esse propinquos, Germ. bey Gott.

Aut. MS. de bello Caroli M. Hispanico apud Jo. Schibiterum not. ad Konigsbosi Chron. Alsat. p. 525:

*Sie zeslugen ros unde man
Mit ire scharfen spiezen
Thie Gote a) mosen an theme plöte binnen
vliezen
Ther sūe was under goten Kneghten b)
Sie kunden wole uechten.*

h. e.

- a) Loquitur hic de idolis hostiam ad Christiana sacra nondum perductorum, atque innuit, ni fallor, morem simulacra sanguine occisorum & immolatorum, conspergendi, de quo Lib. III.
- b) *Gote Knechte* erunt optimi milites sive nobiles, quemadmodum Saxonibus etiam eques sive nobilis *Gudemann* dicebatur, vid. *Meibom. ad Nordbo. Orig. Marcban.* p. 419. Erudita autem est *Morbofi de lingua Germ.* P. I. c. 6. p. 105. conjectura. nescio an vera, qua vocem Germanicam *gut*, ex Græco *γυθός* per *Aphæresin* & *Apocopen* desumptam putat. Græcam & Germanicam linguam pluribus inter sese convenire, mirum non est, cum communem utraq; agnoscant matrem Scythicam. GOTHORVM etiam nomen nonnulli a voce *Gothe*, *Vodenus*, aut *Gaute* derivant, ut *Snorro in Skaldskaparmalum*, ap. *Ferel. not. ad Herbar. Saga* p. 116. *Widekindus* lib. I. rer. Sax. p. 8 ap. *Meibom. Rudbeck. Atlant.* T. I. c. 7. §. 5. n. 58. p. 226. & c. 16. §. 1. p. 497. Alii Gothos velut bonos & hospitales dictos malunt, die *guten*, quos inter agmen ducit Magnus ille *Grotius Prolegom. ad Historiam Gothorum, Vandatorum, Longobardorum* p. 14. qui velut inhumanas gentes dictas autumat *Quados, VViltos, Thaisalos*. Verum cum de universis Germanis illam hospitalitatis laudem prædicent scriptores, quare unicæ genti nec adeo magnæ nomen inde adhaesisse,

h. e.

*Occiderunt equos & viros**Acutis suis hastis**Deos (idola) oportuit sanguine fluere (occisorum)**Hic mos erat inter nobiles milites**Poterant optime pugnare.*

§. 16. Ad Odinum redeundum. Hunc solem fuisse supra audivimus & multis colligit *Rudbeck. Atlant. P. II. c. 5.* Tredecim enim Eddæ fabulæ, quas eo loco nimia sane diligentia ingenioque explicat, Odinum maxime respiciunt, antiquissimum scilicet & Solem adumbrantem. Probant hoc præter alia clavis computi Runicæ verba apud *Verel. not. ad Göthreks Saga p. 42. Odin veter hesta fina i (Φ)*
belg-

fisse, credendum sit, nondum capio. Ut taceam a peregrinis nomen genti non fuisse impositum, sed ipsos Gothos hac adpellatione ab aliis sese distinxisse. Alii a *Gothlandia*, i. e. pingui & fertili terra, quam nos dicemus *gut Land*, incolas nomen sortitos arbitrantur, vid. *Snorro Sturluson Hist. Regum & Regnor. Septentrionalium.* Nostro iudicio Gothorum Getarumque eadem gens, in qua sententia etiam *Loccenius est Antiqq. Suedo-Goth. I. I. c. I. p. seq. Boxhorn, Hist. Univers. ad a. 201.* An autem a nomine *Osbini* sive Dei, tanquam Dei proles, dicti; an a *Gete, Gote, Gut*, quod puerum, juvenem, militem significat teste *Stiernhielmio ap. Verel. Herbar. Saga p. 118. an* a magnitudine corporis (*jet* enim & *Geat* gigantem notasse contendit *Arngrimus*) definire non audemus. A Geta Rege inter divos relato nuncupatos, negare non veremur, hunc enim inter fictitia numina referendum neque unquam extitisse, infra planum faciemus.

belghunden. Quorum verborum hic fere sensus: Sol absoluto cursu novemdecim annorum, equos suos pabulo reficit: novum scilicet cursum iterum cursurus. Quibus verbis lucem quandam affundere videtur *Diodorus Siculus* l. 2. p. m. 130. Inter Antiquitatum Scriptores Hecataeus & nonnulli alii, tradunt contra Galliam in Oceano insulam esse non minorem Sicilia, Arctis subiectam, quam Hyperborei incolant, sic vocitati, quod Borea vento sint remotiores &c. Bis in anno messem fieri. Latonam hic natam fabulantur, ideoque Apollini præ Diis aliis cultum deferri; & quia Deum hunc quotidie perpetua laudum decantatione celebrent, & summis prosequantur honoribus, homines illos velut sacerdotes Apollinis esse perhibent. Cujus locus ibi magnificus; & templum insigne rotunda forma donariisque multis exornatum; urbs quoque Deo huic sacra; civium plerique citharistæ, qui citharas in fano pulsantes, sacres Deo hymnos cantant, quibus gesta ejus honorifice prædicentur. Lingua Hyperboreis propria. Et singulari Græcis benevolentia ex antiquis inde temporibus confirmata, additi sunt &c. Hoc insuper memorant, Lunam ex hac insula ita conspici, ut parum a terra distet, & terrestres quosdam tumulos in facie præsentet. Deumque Apollinem undeviginti annis semel insulam adire, quo spatio astrorum in prima loca revolutiones perficiantur; ideoque XIX. annorum circuitum magnum a Græcis annum vocari. In hac Deum apparitione cithara psallere noctu, & choreas agitare continue ab æquinoctio

verna

verno ad pleiadum usque exortum, suorum se laudibus successuum oblectantem. Omnes fere nervos intendit *Rudbeck* P. I. c. 9. §. 2. p. 419. seq. ut Sueciam faciat hanc Hyperboreorum insulam, quare nec citharæ (*Sotcharpan, Långharpan & Nyckelgigan*) notitiam Suecorum suorum reticet, hosque multis tripudiis, cantu ac saltationibus vigiliis S. Johannis Bapt. celebrare. Quæ vel sola *Jo. Molleri* *judicium comprobant, Chersonesi Cimbr. Isag.* P. I. c. 5. 46. 47. Cum id unum agat, ut quidquid de aliis Gentibus, Europæis imprimis, ap. Scriptores veteres honorificum occurrit ac plausibile, iis ereptum Catholici cujusd. prædonis instar, Succis suis vindicet, argumentis uti nonnunquam satis speciosis, ita sæpius absone atque ridiculis &c. De Hibernia *Diodorus* loqui videtur, cujus incolæ hodieque genio ad Musicas artes valde propenso citharam & chelidonem maxime exercent. Reliqua Græcorum figmentis annumeranda, sua peregrinis miscentes, aliena addentes. Quid enim Apollo ad Celtas, qui historice vel secundum fabulas sumtus a Sole quoque plane diversus est. Ille enim animalis Deus, hic naturalis, idem tantum Græcis ac Romanis creditus eum physiologice numina considerabant. Hinc est, quod multæ etiam lapidum inscriptiones Solem ab Apolline distinguunt, vid. *Phil. a Turre Diss. de Beveno, in Monumentis veteris Antii Romæ 1700. editis* p. 280. Othinum primum Solem fuisse ex iis porro liquet, quæ de Othino secundo fabulatur *Edæ* autor, deque illusione, qua Gylvoni Sueconia Regi persuaserit, se unicum mortalibus numen adorandum,

dum, nomine & personis trinum. In sublimi namque palatio specie trium regum, subordinatis ad invicem sellis insidentium Regi huic conspiciebatur, triplicique nomine majestatem suam ostentabat. Dicitur enim fuit HARh. e. excelsus, & JAFNHAR, h. e. æque excelsus, & PRIDI, h. e. Tertius. Schema Eddicum exhibet *Verelius not. ad Gotbr. Sag. p. 43.* & *Reenhielm not. ad Olof. Tryggwason Saga p. 76.* Quæ de præstigiis Odini hic memorantur, nugæ sunt fabulosæ antiquitati a teneris creditæ: Quæ de Trinitate Odini non nisi hoc loco leguntur, autorem agnoscant Snorronem Sturlæ, aut quemcunque Islandicæ hujus Eddæ autorem. Mihi non alii videntur Dii hoc schemate expressi, quam qui in templo Upsalensi primarii colebantur, Thor, Odinus & Frigga; & hæc quidem vultu ac ornatu feminino semetipsam prodit. Illud modo notamus, ad tergum Othini in hac figura Solis imaginem coronatam conspici adpictam, simulacrum dubio procul prioris Odini, quo secundus ad flectendos simplicium animos abutebatur. Equos immolabant Othino veteres (quod Soli etiam factum diximus) eorumque imprimis carnibus tempore Othino sacro vescabantur. Solis velocitatem notare potest Odini equus *Sleipner*, quem decem fuisse pedibus Eddica fabula narrat. Itinerum Dux merito etiam Sol habetur, quem Mercurium interpretatur Cæsar de Bello Gall. l. 6. c. 17. Gallis cultum. Odinus hic est, tempestatum potens, cui adversis ventis Rex immolatur in *Gautreks Saga c. 7.* Hic porro Scall-

dorū five Boëtarū præles, qui (quod de Apolline Græci ac Romani credebant) ingenia suscitavit, acuit, fovet, unde Poësis *Odini mulsum & mare* appellatur in Epinicio Egilli Scalagrini Islandi, in laudem Regis Erici Blodoxe decantato Classis II. Stropha 1. & 2. ap. *Ol. Worm. Liter. Run.* p. 228. Inde est, quod Othinus Starcatherum inusitata prius granditate conspicuum, non solum animi fortitudine, sed etiam condendorum carminum peritia illustrasse dicitur ap. *Saxon. Gramm.* l. 6. p. 103. cujus *Commentator Stephanus* ad lib. 5. p. 90. sequentibus familia refert: *Tradunt insuper monumenta Islandica, evocatum aliquando fuisse ab Heidrico Gestiblundum (qui ambo Sueciæ reguli erant) ut logogriphis & ænigmatibus secum contenderet. Cum vero huic se certamini longe impari agnosceret Gestiblundus, Odino sacrificat, ipsumque in subsidium advocat. a)* Inde etiam Othi-

- a) Extant ejusmodi ænigmata in Hervara Saga cap. 15. p. 143. non multo fale conspersa, quod vel unicum illud edocet, *qua ratione decem pedes habeat Odinus, tres oculos & unam caudam.* Solutionem ænigmatis habes, si cogitas unoculum Odinum equo insidentem, cui 8. vel 10. pedes tribuebant. Prædunt hæc satis ignorantiam & barbariem illorum seculorum, ut pauciora ærusticis moribus addam, quos Saxo Gramm. de Septentrionalibus suis passim memorat. Frequenter enim ac nullo fere negotio concubitus reginarum auro paratio conciliatur. Heroës principibus virginibus vi stuprum inferunt, hæc vagabunda Veneri indulgent, Starcatherus, bellifacioribus nobilissimus, in campo athle

Othino ipsi literarum inventionem tribuebant, quod inter recentiores Verelius de Odino posteriore affirmare non dubitat in Runographia c. 4.

Othinus porro dictus *Alfadir*, h. e. Pater omnium. *Edda Islander. Mytholog. 18. Odium beiter all Fader thui banner fader allra guda*, i. e. Odinus Allfædur, Pantopater, vocatur, quia pater est omnium Deorum. Convenit hic titulus nulli magis quam Soli, antiquissimo Deorum, quique velut pater communis calore ac lumine omnia sustentat. Eodem recidit ATTINI nomen (nisi idem est quod Ottini) quod tribuunt Othino. Notat enim Patrem. *Ulphil. Luc. c. 1. v. 59. Jab haihaitun ina asar namin attins is Zakarian*, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam *Matth. 6. v. 9. Attasas Pater noster. Aithei Mater*, *Math. 10. v. 35. 37. c. 27. v. 56. Marc. 6. v. 24.* Finno-*rum lingua acit*, Lapponice *aitea*. Inde aettin, genus, familia, & aettlegger, consanguinei ap. Joh. Loccen. Lexic. Juris Sueo-Gothic. Romanorum etiam *Tata*, Pater,

D d d 2 mar-

athlethas provocatos expectans, demendis pulicibus operam dat, vid. *Saxo Gr. l. 6. p. III.* Ingellum Regem clamant eum conjugo Teutoniæ mores inauditos, luxumque civibus intolerandum ascivisse, adeo. *ut excolæ aquis opulas deliciosa satietatis studio, rursum igni horrendas praberet*, ap. eundem *l. 6. p. 114. 115. 117.* Gotvara regis filia in altercandi & æninmatum certamine Ericum alloquitur, iis verbis, quæ in medium adducere pudet. vide *Saxonem. l. 5.*

marmoribus perquam familiare, ex eodem fonte derivandum.

Maxime huc traho, quod unoculum faciunt Othinum, quo veterem sive Solem sine dubio indigitant fabulæ. Biarco apud *Saxonem Gramm.* l. 2. p. 37. opem implorans regi ferendam, ita fatur :

*Et nunc ille ubi sit, qui vulgo dicitur Othin
Armipotens uno contentus semper ocello?*

Dicitur etiam ut plurimum hac forma apparuisse l. 7. p. 138. *Oloff Tryggwazon Saga* c. 39. p. 142. sq. De unico hoc Odini oculo sic *Edda*: Mimir fons ubi sapientia & prudentia custoditæ sunt. Mimer enim dicitur qui fontem possidet, is prudentiam habet: bibit quia quolibet die de fonte ex cornu Giallar ditto: Tunc etiam venit Omnipater (Alfadur) unum haustum de fonte expetens, pro quo oculum suum oppignoravit, ut dicitur in vaticinio Volæ.

Omnino novi Odine

Ubi oculum amisisti,

In magno illo Mimeri fonte

Potas mulsam Mimeri

Mane quolibet.

Recondita fabulæ, si vel maxime fuerint, non disquiram anxie. A Scytharum peritia sagittandi unoculum hoc numen deducit *Rudbeck*, T. I. c. 9. §. 2. p.

407. quia usu receptum ac prope necessarium est altero oculo clauso ad scopum arcum collineare. Nostram de Sole conjecturam illustrat schema, quod Vincentius Cartari opere de Diis Antiquorum Italice scripto exhibet. Apollo visitur quadrimanus cum cithara & capite radiis cincto, clauso uno oculo, cui ad sinistrum latus alter oculus in sceptro regali super aram collocato. Atque hæc de Othino primo hoc loco fuere disquirenda, cujus cultus una cum omni fere prisca septentrionalium Theologia posterioris Odini Asiatici adventu in hæc borealia, non obscuratus tantum & proprio cultui immixtus, sed in totum pene extinctus fuit.

INDEX RERVM

INDEX
RERVM MAXIME ME-
MORABILIVM.

A.

A Bel, Iustus	258
Abrzham Tharam patrem ab Idolorum cultu dehortatur 73 in qua gente natus	ibid.
Abraxas Deus 143. 144 nominis Etymon examinatur. 145 Sol est 146 numerum dierum communis anni continet	ibid.
Abul-Pharaius (Gregor.) notatur	27
Abydenus Noam Sysithrim vocat	277
Academix & Gymnasia in Germania	49
De Aehadidole	142
Achor Deus, Jupiter <i>Ἀπόμυϋ</i> 582 <i>θεὸς μύμια</i>	ibid.
Acinaces suspensus in luco 511 ratio	ibid.
Acitani Hispana gens simulacrum Martis radiis ornatum colunt	168
Adad nomen familix regix apud Syros	143
Adam sciebat mysterium S. S. Triados 274 Christianissimi characterem exhibuit	ibid.
Adam Syris terra rubra	257
Adonis Dominus 105 <i>Κῦρις</i> .	ibid.
Adonis quis? 107 quibusdam frumentum fatum Rectius Sol 108 qui & Atys.	109
Adramelech & Anamelech, iidem cum Molocho	597
<i>Ἀδριατικός</i> festum.	106
	Aegy.

MAXIME MEMORABILIVM.

Aegyptſi duodecim ſigna cœleſtia obſervarunt.	75
Aegyptus Regio Aeria 134 Nili nomen	ibid.
Aëris pulſu Lunam adjuvari præcis opinio erat 249	ejus
ufus creber admodum in rebus divinis	250
Aefar	157
De Aefculapii cultu apud Pergamenos &c.	79
Agathyrfus & Gelonus Herculis ex Hylea filii	5
Agrorum luſtratio	498
Albus color maxime ſimplex 407 primus ex primitis coloribus ſecundum Phyſicos	ibid.
Alemannia.	29
Alironiæ	645. 730
Altaria primus Noë fecit. 524 memoriæ cauſa extracta	ibid.
525 vetuſtima cornibus inſtructa	ibid.
אלה Ebræis quid 500 idem quod אלהים 501 quod & ſtatuum notat.	ibid.
Amazones 649 ſecundum Strabonem nunquam exiſterunt.	8
Amazones Germanæ decem ab Aureliano. captæ & triumphatæ	8
Amazonum origo unde 77 earum fortia geſta recentior ætas pro meris fabulis accipit	8
Ambitio lethifera eſt	67
Αμύγυια Veneris	205
Anaitis Perſarum Dea, quæ	239
Αναſtaſis Deus & Dea	343
Angeli ſeductores. 275 ex his gigantes geniti	ibid.
Angelus Domini in convivio Belſazeris quæ ſcriptura uſus	267
Anima ſi integra apud Deum manſiſſet, peccato obnoxii facti non eſſemus. 68 quam diu integra maneat. ibid.	ibid.
ineptiæ amatoriæ de anima	319. 320
Animæ immortales. 671 ideo ad ſepulchra conveniebant.	ibid.
Animæ immortalitatem ſaniores gentiles credebant.	448. ſeqq.
Αν in oculis	394

INDEX RERVM

Annulorum aureorum jus quid ?	403
Annulorum usus Iliacis temporibus nullus 400 sed ex facris literis refellitur. ib. Romanis diu incognitus ibid. non ornatus causa adhibitus	401
Annus aureus ingenuorum hominum erat. 401 signatorius	402
Annulus in minimo digito	399
<i>Διόσκουρος</i> apud Celtas in usu	593
Anthyrus Alex. Magni Dux bellicus; 729 ab hoc principis Vandalia	ibid.
Antoninus Caracalla cum Iulia noverca nuptias incestas celebravit. 416 quæ causa	ibid.
Anubis	197
Apis taurus	138
Apollinis Ismenii divinatio	626
Apollo fabulose sumptus alius a Sole. 94 Physiologicè idem ac Sol	i bid.
Apollo Pythius Trinitatem docuit	328
Apollo unde dictus. 95 Delius quare. 96 <i>Δελφός</i>	504
Apollonius Thyaneus avium omnium voces intellexit. 626. de eo mirabile quid	ibid.
Apotheosis	707
Apparitores qui ?	661
Aquæ aspersio veteribus tollere incestum credebatur. 536 eadem	ibid.
Ara a Druydis Virgini paritura erecta	346
Ara Athenis ignoto Deo erecta	318, 319
Ara sublimis Argonautarum Apollini dicata	503
Ara veterum Germanorum. 526 Gentilium	528
Aram Mercurio Cæsar in Galliis erexit	158
Archigallus se ipsum in sacrificiis incidit	586
Ara Beleno dicata inscriptiones	165
Ara ex cespitibus constabant; 528 unde is mos	ibid.
Ara unde dicta. 525 in lucis. 526 sub quercu. ibid. triangulares	ibid.
Arati locus a D. Paulo citatus	338

MAXIME MEMORABILIVM.

A Jupiter. 168 Baalsamen Phœnicum. 169 Bel. 170.	
ibid. qui Sol	ibid.
Ariovistus in Galliam non sua sponte transit	22
Armilla aurea pedibus adhibita	413
Armillarum & monilium uti & annulorum vetustissimus usus	397, 398
Asa Rex Maacham matrem ex Augusto imperio deposuit.	
120 quare	ibid.
Ascenaz in sacris Tuyscon	281
Asina , quid	266
De Asini cultu per calumniam impacto Judæis & Christianis	153
Aspēdii Citharistæ instrumenta	629
Astaroth unde, 224 eadem cum Ostera Saxonum idolo	
ibid.	ibid.
Astare Venus. 182. 225 Afrorum Vrania. ib. Io.	225
Astra antiquis dī.	96
Astroarche Luna	238
Ater color lugentium	664
Atergatis Dæi nomen unde?	230
Athenienses cicadas in crinibus gerebant	387, 388
Atheniensium quidam cicuta petiebantur, ut genitalia debilitarentur	521
Augurum mos. 551 ad orientem conversi. ibid. Judæorum mos contrarius	554
Augustæ Vindelicorum insignia	227
B.	
B. sæpiissime transit in V.	179
Baalitarum invocatio.	89
Babia Syrorum numen. 210 cur sic dicta	ibid.
Babylonica texta	409
Babylonicæ mulieres. 116 superiores	498
Bacchi sacra apud Romanos	126
Bal Punicum	167
Batylia , quæ	595
Batro Lapis	594
Balis Lybiæ civitas. 168 Punicæ ab hac vocabuta	ibid.
D d d s	Bapini

MVI INDEX RERVM

- Banniti non sunt membra Imperii. 431 amittunt priuilegia
 ibid.
- Bannum. 430 ejus vis ibid.
- Barbæ primitiæ nls oblatæ 694
- Barbari dicti omnes qui non Græci. 36 Latini. ib. Judæi.
 ib. Christiani, ib. Autores, qui de hac voce commentati
 sunt ibid.
- der Bardenreich 633
- Bardi sacerdotes. 628 Instrumenta eorum. 429 animant
 pugnantes carminibus suis 633
- De Barritu Germanorum 632, 633
- Baruchi locus explicatus 117
- Basantoro, vulgo Basanus 727 Francorum Rex. ib. Dei-
 tatis cupidus, ib. concilio Procerum se eripuit. 728 pro
 Deo cultus a suis. ibid.
- Batavi. 20 Chattorum quondam populus. ib. Fratres &
 amici Romani Imperii 21
- Baubo Cererem hospitio accipit. 124, 125 potum porri-
 git, ib. Deæ pudenda sua ostendit ibid.
- Beatitude, vera ratio perveniendi ad eam 57, 58
- Beelzebub unde? 582, 583
- Bel Assyriorum 167
- Belatucadrus Deus Britannorum. 166 nullus nisi Belenus
 ib. aræ ipsi dicatæ ibid.
- Belenus. 163 idem qui Apollo. 164 Noricorum & Gal-
 lorum Deus. ibid.
- Belgæ orti a Germanis. 19 Gallos expulerunt ibid.
- Bellovaci ibid.
- Benjamini Tudelenfis error explosus de Samaritanis. 265
- Bilivaria herba 166
- Eno. Venus 179
- Bodinus rejectus 17
- Boemæ Amazones nobiles adolescentes amoris specie cir-
 cumventos trucidant 168
- Boji incolæ Hercyniæ Sylvæ 11
- Bonum hominis summum. 51 descriptio ib. non in volu-
 ptate ib. non in honore. 52 non in divitiis. 54 nec in
 virtute. 56 sed in solo Deo ibid.
- Be-

MAXIME MEMORABILIVM.

Borystheni equo ab Adriano Cæsare sepulcrum, columna- naque cum Epigrammate erecta	678
Bosporus Cimbricus unde dictus	15
Bovos sæminæ cur in sacris Opis adhibetæ?	222
Boves operatores non sacrificabantur.	223
Braçtam, lapis qui Mecæ est, quem osculari solent Ma- hommedani, num in eo Venerem adorent	505
Brenni quatuor in Historiis memorantur	753
Brennus, Gallorum Regulus, Gallus non fuit. 13 quibul- dam Pransus dictus	ibid.
Britannia a Germanis habitata	24
Britanni non polluerunt mari	16
Britannis sui Druydæ fuere	374
C.	
Cabala quid	375
Cabar Veneris cognomen	203
Cabiri Dii Samothracici	203, 204
Cadmus Græcarum literarum author	446
Caduseus Mercurii	622
C. Cæsar inani gloriatus est titulo. 40. correctus. 13, 14. Causa, 14 corrigendus. 371 nihil trans Rhenum infi- gne momoratu egit	34
Cæsari electo vi solius electionis competit iurisdicção	46
Cain, possessio	257
Calcei Græcarum mulierum	413
Canis cultus ab Ægyptiis	82
Canum inscriptiones in Italia passim videntur	678
Capillos nemini licebat abradere in navi, nisi cum ven- tus mari irasceretur 694 unde origo hæc.	695
Caput opertum in luctu	664
Caracalla vindicatus a Germanis.	29
Cardani historia mirabilis de capite Diabolico	572. 573
Carmina Barditus	632. 633
Carminibus magicis cælo Luna detrahi credita	248
Castor a Lynseo interfectus	746
Castor & Pollux apud Naharvalos culti 746 e Leda, a Jö- ve, in cygnum verso, compressa, geniti ibid. in Deo- rum	

INDEX RERVM

rum numerum relati	747	Navigantium di	ibid.
imagines eorum in proris			748
Catilina sanguine fœdus iniit			606
Celtæ Græcis literis usi	444	ornatui maxime studebant.	
397 quotuplices	10	solem colebant	763
Celtarum nomen unde?			9
Cerastia Cyprus dicta			231
Ceres facibus geminis filiam quærit	124	viridis dicta	
230 terra hæc ibid. uti & Isis			ibid.
Chaldæorum Deus vetustissimus Ignis.			542
Chaldæorum & Hebræorum characteres diversi	264.		265
Chauci Germaniæ Populi			386
Chinensium idolum			346
Christianorum templa ad Orientem			554
de Christo nascituro, morituro, & resurrecturo		Sibyllæ &	
aliorum Ethnicorum testimonia	358.	seqq.	
Cimbri Gallo-Græci appellati	15	Germani.	12
Cimbricarum sæminarum castitas			416
Civitates in Germ. liberæ quot?			49
Claudii funus			681
Claudius Germaniam nunquam vidit			40
de clavibus veterum cum annulis.			402
Cluere antiquis pugnare			194
Cnei Pompeii humilitas.			638
Cælicolæ in Codice			152. 153
Cælum pro Deo			152
Collis Ifidis			227
Color ater lugentium			664
Columbæ Veneri dicatæ	205	currum trahunt	ibid.
Columbi stratagema			247. 248
Columnæ, statuæ, cippi sepulchrales, velut numina culti.			702
Columnæ Punicæ Phœnicum Josuam fugientium			260
de Comæ vario ornatu			378
Comestiones sacrae			592
Commodus pacem auro a Germanis emit,	45	nihil pe-	
tentibus denegavit			46
			Con-

MAXIME MEMORABILIVM.

Conchæ Cytheriacæ unde dictæ ?	186
Conversio in sacris 551 in lævum Celtæ,	ibid.
Coria humana domibus affixa 586 idem mos apud Orientales	569
Corona turrata in nummis urbium illustrium infigne	220
	221
Coronæ quercæ in Cerealibus 546 Laureæ in Apollinis Sacris 547 Populeæ in Herculis ibid. Myrtæ in Dionysiacis	ibid.
Coronandi ordo in sacris fuit triplex	548
Corymbion flavum sceminæ adhibebant, quo nigram comam absconderent	381
Covum veteribus cælum	238
Crestone Thraciæ civitas	91
Crisis in luctu positus. 691 interdum in rogam projectus una cremabatur 692 mos apud Judæos ibid. radi in agone mortis a Proserpina credebatur ibid. plis in juventute facer. 693 fluminibus etiam	694
Crinium sectione inferias faciebant	692
Crodo 737 Saturnus creditus ibid. forma idoli. ibid. locus. ibid. nominis <i>Κροδο</i> 738 a Carolo Magno eversum idolum ibid. execrationis vocabulum apud Saxones hodiernos	ibid.
Cruor effusus a Druydis excipiebatur 501 eo adolebant aras ibid. sacrificium hoc plis gratum putabant.	ibid.
Culina epularum funebriura locus,	678
Cunobelinus Rex Britannorum 166 numerum anni continet	ibid.
Cupido ex chææ profiliit 198 ovo genitus	209
Cybele Leone vesta	214
- - Turrata	220
Cymbalorum usus	213. 214
Cytheriacæ conchæ unde dictæ?	186

D.

Dæmon, qui terras devastavit, serpentis habitum induit

66

Δαί-
μόν

INDEX RERVM

<i>Δαίμονες & Δαίμονια</i> , Dii Gentilium	243
Dæmones Hircorum nomine vocati 733 a Romanis culti ibid. in eorum honorem septem urbes a Cæsare in Germania extructæ ibid. Nugæ	ibid.
Dæmoniorum lusus	703
Dæmonum, quos Germania coluit, nomina	736
Dagon Syrorum vestitus pelle cetacea 589 forma	ejus. ibid.
Dai-usar Arabibus Sol	157
Daniel literis & lingua Chaldæorum instruitur	266
Danis & Normannis homines in victimis fuere	559
Danorum fœderis sancienti ritus	605
Davidis anima transmigravit in Mesiam	467
Dearum omnium numina ad unam referuntur Lunam, ut Deorum ad Solem	252.253
Debitor, qui solvendo non erat, vivus a creditoribus dividebatur, juxta legem XII. tab.	565
Dei nomina, mutata lingua, propria manserunt	280 285.286
<i>Δελεφάα</i> Veneris cognomen	186
Delubra	123
Deorum variz formæ	342
in Deorum nominibus indagandis interdum non accurate servatæ analogiz	272
in Deos quænam res relatæ	81. 83. 84
Deum unum faniore gentium Theologi, poetæ & philosophi unum. Deum mystice denotarunt omnium rerum moderatorem	253.291-317
Deus T. O. M. Judæis Baal 167 unus 61 non author peccati 63 in quem finem hominem condiderit 64 priscais Celtis Thau dictus 291 unde Thauta, Thautes, & Theutates 291 ignis comburens	540
Diabolus Angelus per superbiam separatus a Deo	65
Diale fulmen quid	431
Diana Taurica placabatur cæso hospite	563
Diana primis Romanis Jana 236 apud Græcos <i>Λυσιμένη</i> dicta 118 quare ibid. Templum Ephesinum. ibid.	Anai-

MAXIMÈ MEMORABILIVM.

Anaitis 239	Sylvarum custos. ibid.	parturientium	
Dea ibid.	Lucina 241.	Etymon ibid.	ειλειθυια
ibid.	parientibus adversum numen ibid.	Etymon	
huius nominis 242	Arabum Halilath ibid.	Noctilu-	
ca ibid.	Lilith Judæorum	ibid.	
Dies Mercurii, ~~Wodentag~~			160
Dii gentilium utriusque erant naturæ			195
Dii ipsi homicidæ			565
Dii plures unde nati 86. 87	Sententia de iis 317	tot	
Romanis, quot cives; in urbe			83
Diluvium			276. 277
Diodorus Siculus contradicit Cæsari			24
Dionysus χοιροφαγής 125	ad inferos ire cupit, sed viam		
ignorat 130	cum Bacchis suis devicit hostes		469
Divinationes quæ relinquendæ			628
Divitiacus Galliæ Rex potentissimus			22
Domitianus equo suo colossum crexiti 678	fallum ex		
Germania triumphum duxit			41
Domus æternæ vocabantur sepulera			668. 669
Drusus a Germanis in fugam coniectus, dum præceleri			
equo aufertur, corrui, & crure fracto prope Bingham			
hostilem animam efflavit			738
Druidæ apud Celtas in summo honore 369	Officium		
371 oratoriæ studiosi 374	Durcerglii aliis, Hispanis		
Turduli ibid.	quidam a Rege Druyde ibid.	verior	
sententia ibid.	justissimi 425	religione diversi a Ro-	
manis 426	de controversiis publicis statuunt. 427		
concilium eorum in finibus Carnutum ibid.	vincula		
injiciunt & animadvertunt ibid.	silentium per eos in		
concilio imperatur ibid.	causa reverentiæ 428	Pæ-	
narum genera 428. 429.	amiciebantur vestibus can-		
dididis 407	facris interdicebant 429	apud Græcos	
idem mos 430	bella inhihent 433	non maturabant	
discipulos suos 442	Causa ibid.	in temporis obser-	
vatione a Romanis diversi 490	erant etiam Physici		
471	conditum mundum statuerunt 472. 473	noctes	
numerant ibid.	sacrificia curabant 493	divinæ naturæ	
		con-	

INDEX RERVM

conscii <i>ibid.</i> in lucis victimas suas mactabant	495
sine imagine sculptili Deorum <i>ibid.</i> non in quouis luco, sed querceo	509
nihil sacratius robore habebant	510
Druydis singularis forma calceorum	411
de Druydarum origine variant auctores	373
Analogia varia 376. 377 a tributis & militia liberi <i>ibid.</i> hinc multi eorum doctrinam sectantur	424
discipuli 435 ab his iuramentum exigi solitum <i>ibid.</i> non aderant parentibus 436 versus ediscebant	441
doctrina in versibus constabat 448 Animas im- mortales statuebant	<i>ibid.</i>
Dryades 514 unde dictæ	516
Ducatus titulo quæ regiones gaudeant	48
Duelli usus 658 apud Longobardos	659
Duellum Impp.	661
E.	
Ecclesiastica bona non potest princeps secularis abaliena- re 425 nec permittitur in iis successio	<i>ibid.</i>
Ἐγγασγίμβοι quinam	674
Eisenkraut, unde hujus herbæ nomen	228
Electores septem, Archiepiscopi tres, Principes quatuor, Regna IV. in Imperio	48
Elephanto vehi, apud Indos regium	191
Elxai ob quam causam hæreticus	556
Enos quid significet	70
Ἐξω γλαυκῆ	242
Ἐπίκριον Ζεύς 503 unde sic dictus	<i>ibid.</i>
Equina caro olim in deliciis	567
Equorum præfagia 657 Ritus	657. 658
Equorum usus in auspiciis, sacrificiis aliisque superstitio- nibus	601
Equus albus apud Rugianos	657
Ἐστία Vesta unde Dea	539
Eumolpidæ apud Athenienses Cereris sacris soli præ- rant 493 quare	<i>ibid.</i>
Evocatio Deorum quid? & quomodo facta?	574
	Ex.

MAXIME MEMORABILIVM.

Excommunicati non sunt membra Ecclesiæ	430
Ezechielis locus explicatur	111. 121
Ενεφεος-Venus	204

F.

Familiæ conditoribus suis sacrificabant 706 Hefychidæ.	ibid.
Fanin, quid notet?	767
Fascinum	654
Flammeo cur sponsæ obnuptæ	392
Flammeum quid?	ibid.
Flinſ Vandalorum idolum 726 forma	ibid.
Florus explicatus	12
Fluvii tauriformes dicti	140
Fœi 529 cœlestibus vls erecti	ibid.
Fœminæ heno ratæ apud Germanos 644 vaticidæ	645
Alirontæ dictæ ibid. proceræ	647
Fortuna a Romanis culta 99 περιγινια 100 incerta	101
Franci, an sint Gothi, Romani, aut Longobardi?	25. 26
de iis scriptores	27. 28
Francia vel Franconia, Germaniæ regio	25
Frejus idem qui sol. 770. dicitur etiam Vanajod.	773
Frondes quernæ in Germanorum sacrificiis 544 idem	545
mos apud Græcos	545
Frotho III, Danorum Rex de quavis controversia ferro	ferro
decerni sanxit	660

G.

Galatæ excepta Græca, Germana usi lingua 18 ad hos D.	
Paulus Epistolam scripsit.	ibid.
Galatis, provincia Asiæ, unde dicta	ibid.
Galeri mulierum	382
Gallia subiecta Romano Imperio	17
Galliæ reges Germanis Helvetiis in corporis custodes	
utuntur	29
Galliæ regnum cum Germania olim unum	21
Galli Romane rite loqui nequeunt 19 ex transrhenanis	
21 a candore dicti 24 Cisalpini 25 Transalpini ib.	

INDEX RERVM

in medio digito annulos gerebant	398	sacerdotes genitalia sibi amputabant	531	quare ibid. Marti suo torquem vovere	601
Galleularius cerdo	412	Gallorum ambitionem nulla gens superat	16	plerique a Germanis orti	19
		priscorum lingua diversa a Germana	18	ex variis linguis confuta	19
Gambrius Rex priscorum Germanorum	739	Gethæ Germani	6	eorum terra Germaniæ copulatur.	ibid.
Genius uniuscujusque loci	519	Germanæ castæ	416	Præliis interfunt	648
Germanarum sceminarum dos	648	Germani antiquissimi	3	Theotisei, die Teutschen &c. dicti	282
		Britanniæ Domini	22	ingentis stature	23
		nunquam reculant, si laessantur, armis contendere	43	pro Imperio & dignitate decertavere	44
		pecuniæ avidi	45	fidei tenaces	28 sq.
		foli corporis custodes apud Cæsares	28	κατ' ἰξοχὴν dicti barbari	45
		juxta Romanos sydera adorarunt & elementa	86	ante novam Lunam non pugnant	245
		semper armati	421	in concilio, convivis, templis	423
		justissimi	426	Theologos suos & Philosophos maxime venerantur	427
		hostium capita custodiebant	568	sanguinis amicitiam saneiebant	604
		ritus ibid. in convivis consultabant	606	vinosi	607
		auspicia ac sortes maxime observant	650	in funeribus vestem mutant	664
		ignicorpora comburebant	665	epistolas propinquis inscriptas in rogam conjiciebant	ibid.
		nunquam a Romanis trans Albim cogniti, sed pene ignoti	735	eis solis jus est eligendi Romanum Imperatorem	46
		unde acquisitum	ibid.	eorum virtus Bellica	23
		encomium	28. seqq.	inventa	49. 50
		eorum proprie	51	quinque	89
		eorum Thaut, vel Dieth, vel Duth,	158	habitus	378
		rutili crines	ibid.	non tantum natura, sed & arte	ibid.
		color maxime gratus apud cæteras gentes	380	facies candida	389
		Petronio incre-	bata		

MAXIME MEMORABILIVM.

tata 390 oculi cœrulei 394 terribiles ibid. vestitus	
404 stricte vestis, in lacris, eaque candida 405 as-	
senfus genus 421 genus armorum	ibid.
Germania serius Romanis cognita 3 cauf	ibid. <i>πελαγον-</i>
μῶ 2 terrarum Europæ maxima 3 maxima Gælatia	
dicta 10 Gallia comata nuncupata 1 nunquam in	
provinciam reducta	39
Germaniæ nomen latissime diffusum 2 Te mini	3
vocabulum recens & nuper auditum	4
Germanica lingua plures habet voces Hebræas	280
Gladiatores qui	661
Gladii nudi & deaurati regibus & principibus	543
M. Glycæ opinio refellitur	580
Γλῦσσα τύχη	242
Gotth Ceitæ dicti	14
Gott, unde hæc vox 160 Deus est	778
Græcarum mulierum calcei ex subere 413 aurei qui-	
busdam,	ibid.
Græci non pugnant <i>ἢ πικρολήνη</i> 245 in Bacchanalibus	
fœcibus ora inungebant 393 larvati etiam	ibid.
virginem cæsam igni imponebant	594
Græcorum <i>Γαβ, Γαδ, & Γενύ</i> 338 Mos in lavacro sacro	
fufcipiendo	556
Gramen Herbar species	589

H.

Hæmorrhoides aureæ Palæstinorum	131
Hæresibus caruit primum seculum	219
Hamburgensis civitatis vera origo	740. 741
Hamme Lucus	740
Harminii statua <i>Hermanus</i> sicut præcis vocata	714
Harminius Rex Cheruscorum 714 Romanos ad inter-	
ceptionem cæcidit 718 Romanorum terret 719 <i>met-</i>	
ro trophæum erectum 720 mos militarium viror	

INDEX RERVM

Haran primus ante patrem mortuus	282
Haska Landgraviatus titulo gaudet	48
Hebræa lingua omnium prima 255. unde sic dicta	256
quam late olim patuerit 258 quo pacto in varias Dia-	
lectos migraverit 259 in sola Abrahami gente incor-	
rupta mansit 257. 263 sine punctis subsistere non	
potest	269
Hecate maleficarum Venus 232 Luna alias ibid. Luci-	
fera, <i>Νυκτιδρον</i> 234 Diana, Proserpina 235 quer-	
eu coronata	545
Heraclius ignem exstinxisse fertur	541
Hercules 708 Rex Bojorum ibid. Alemannus alias ib.	
nominis <i>Ἡρακλῆς</i> 709 ejus æreum signum in Richavia	
ænobio Suevorum hætenus servatum ibid. plures	
fuerunt ibid. duodecim labores ibid. alius tredecim	
numeravit 710 mire vorax 711 idcirco irrisus	
ibid. Celticus	712
Herculis columnæ in Septentrione	ibid.
Hermopolis, oppidum a Mercurio conditum	159
Herodotus & Thucydides nullam Romanorum civitatis	
mentionem fecere	3
Heroës crepidis usi, alias cothurnis	412
Herthus	221
Hesus Mars e Germanis 161 Etymon in Hebræo	ibid.
Bello præsidet ibid. Aezizus Orientalibus 162 alias	
Esmunus ibid. Genitalia sibi amputavit	ibid.
Historiæ legendæ 641 quia utiles	ibid.
Hodierna virago <i>Μάστ</i> , & per <i>κατάχρησι</i> meretrix nun-	
cupata	9
Homines in Ludis Circensibus feris objecti 565 victimæ	
558 a Druydis mactati ibid. nec Celtæ soli, sed etiam	
ceteræ nationes hoc ritu delectabantur 559 Cartha-	
ginenses, Phœnices 560 Græci 562 vivi mactati	
	679
Homo prius quatuor Virtutibus amictus 62 quamnam	
illæ Virtutes ibid. quare in Paradiso positus	63
Monos magis in honorante est quam honorato	53
	Hor

MAXIME MEMORABILIVM.

Horti, locus sepulturae	685	unde is mos	685, 686
Hygia Salutis Dea			319
Hylea ab Hercule compressa	4	quae causa	ibid.

I

Iadoa animal			674
Iaribolus fontium fluviorumque Deus			581
Idola tempore Noe	71	subversa procellis	72
Idoli <i>ἱεῖμα</i>			706
Idololatria Enochi tempore incepit			69
Idololatriæ origo refertur ad Serushum			281
Idolorum nomina ex Alcorano			71.
Idolum ventri loquum			674
Iehova, nomen Dei Noe cognitum			281
יהוה vox quoties varietur			332
Jephtha filiam non immolavit	578	sed caelebs mansit	
ibid. ejus votum examinatur	576	quod duorum	
membrorum est			577
Jesaja locus illustratus			106
Jesu nomine sanatus, qui venenum hauserat			354
Per ignem pueros sine ulla læsione traductos falso perhibetur			596, 597
Ignis Chaldaeorum Deus vetustissimus			542
Ignis facer apud Persas			540
Ignis facer Hierosolymitanus quando extinctus			542
Ignis facer Roman. Imperatoribus præferebatur	542	ut	
& Persarum regibus			ibid.
Ignis & aqua ad sacra adhibebantur	539	unde is mos ortus	540
Iudeoni quid			674
Imperatores Germanici unde dicti			33
Imperatorum Romanorum nullus fuit olim illiteratus			f
Imperium a solo Deo descendit	47	an a Papa dependit	
Indorum ritus consulendo Sacerdotes de eventu terr.			il
627 Tamarika & Maraka	628	Reges auream Mitr.	

INDEX RERVM

pro ornatu habent, & tympanorum sonitu delectantur	543
Insula sacrificantium	530
Initiandorum ritus $\tau\theta$ Ob	674
Io, Isis etiam dicitur 226 a Germanis culta	ibid.
Jemenuscul statua 713 varium nominis etymon.	ibid.
figura 714 idolum hoc in Westphalia a Saxonibus cultum	ibid.
Jfenberg	227
Isidi cornua addunt, quasi Luna foret	230
Isidis sacra in Germania culta	227. 228
Isis 345 Regina Aegypti 226 Ejus inventa ibid. Numen Orientis 228 Hordei inventrix ibid. Ceres alias 229 causa ibid. ex Hebræo 345 in hac voce nomen Dei 346 Cæsari Luna	749
Isis Dea Syria Leonibus inuenta fuit 214 terra est 217 Germanis Erthus 221 ritus sacrorum	222
Isis Myrionyma 253 Eius Etymum	345
Islebia unde dicta	228
Ithypallicum, carminis genus unde	129
Judei secundum gentes nullis imaginibus dediti 151 infignisin eos contumelia 153. 154 Samaritanorum hostes 266 error de anima 467 vitulus aureus 139 eorum vetustas non descripta 3 quæ causa	ibid.
Judaicarum mulierum ob formam superbia	191
de Judicio extremo testimonia veterum	485
Juliani Apostatae factum	639
Juno Novella 237 Pronuba dicta ibid. Pœnorum numen ibid. Astarte alias ibid. Regina omnium 238	ibid.
Covella	ibid.
Jupiter cælum est 149 Elicius 38 $\epsilon\upsilon\delta\lambda\iota\sigma$ 168 qui & Mars ibid. Sabazius a Jehova Sabaoth	340
$\text{כַּעֲלֵי־הַמַּעֲבֹדִים}$ 504 Hammonius 738 Forma ibid. Arietis imagine cultus 739 Tonans, Fulgerator, Barbatulus, unde 527 Barbatus 739 Cornutus.	ibid.
Ius aureorum annorum quid 403 famulis non erat	401
Iusticia hominibus necessaria	425
	Ka-

MAXIME MEMORABILIVM.

K.

Κατάδουσι	114
Καταγλώτισμα osculi genus	468. 469
Κίλλο, Afinus	153
Καματήρια Aegyptiorum	342

L.

Lacedaemonii puerorum plagis Dianam placabant.	583.
584 sacris præerat Sacerdos fœmina	585 certus numerus plagarum
Lampades in nuptiis prælatæ	492
de Larvis	393
Lascivorum habitus	126
Latinus sermo ex Hebræo	257
Lectisternia Deorum	98
Legionum nomina Romæ in antiquo lapide exstantia	37
Lellus quid 700 unde origo hujus lamentationis	701
Libamenta Planetarum	97
Libido in sacris	128. 129
Lineis Germanæ amictæ	408
Lingua primo unica	255
Lingua sacra spreta ab Ethnicis	268
Linguarum corruptio quando extiterit	278 earum confusio in festo Pentecostes sanctificata
Literæ æternæ	447
Literarum nomen	331 Rabbitorum de hac re sententia
Literarum præscarum formæ	331. 332
Literarum authores	445
Λόφοι Ἐρμῆος	507
Longobardi unde dicantur	ibid
Longobardorum in judiciis probatio	401
Lotio manuum antequam sacra fiant	523 innocentie signum
537 corporis	535
de Lucis sacris	495
Luci excisi	624
Luctus fœminis semper honestus fuit	701
Luddus reprehensus	16

Ecc 4

Ludi

INDEX RERVM

Ludi peractis sacrificiis, instituti	592
Luna a Germanis culta 174 cum Venere unum numen est 232 eadem cum Dea nocte 234 Gothis Mena vocata, Græcis Μηνῆ, Persis Mah, Tartaris Mine, Germanis Mond &c. 244 πολυάνυμῳ ibid. Germanorum Dea ib. ejus cognomina 233 sq. terror antiquorum ob ejus defectum 246 carminibus magicis cælo detrahi credita 248	
Lunenburgum 745 Lunæ sacrum ibid. verum Ἰσημιον ibid.	
Lunulæ corniculantes fastigiis ædium a Mahumedanis imponi solitæ 399 unde is mos ibid. in Romanorum calceis 411	
Lunus & Luna	196
Lustratio ante sacrificia	531. 532
Luxuria mulierum reprehenditur	122
Lyncæus a Polluce cæsus 746 perspicacissimus 747	
M.	
Macrobij locus corruptus innuitur	143
Madyes Scytharum Rex Asiam depopulatur	375
Magdeburgum 743 Veneri sacrum ibid. nominis ratio ab Amazonibus 744	
Magi apud Septentrionales	373
Magi Cappadocum ignem servabant	541
Magi per lignum Myricæ vaticinabantur	652
De Diis Manibus	688
Manuum lotio antequam sacra fiant	533
Marcómerus Francorum Rex consultat Alironiam de expeditione sua 646	
Marmor Isidis	226
Mars nullus alius quam Sol 168 Cæsari Vulcanus 90	
Ignis quibusdam ibid. Deorum faber ibid. Armorum inventor ibid. Gethicus 91 Thracum Deus ibid.	
Germanorum præcipuus fuit Deus 92 eum humano cruore placarunt ibid. ejus gladius apud Scythas re- pertus ibid.	
Masyus Semnonum Rex 12	
Mathematicorum genus quondam triplex apud Septentrional es 372	
Ma-	

MAXIME MEMORABILIVM.

Matronarum capillitium nigrum 384 quod flavis muta-	
bant 385 graviter idcirco a Patribus reprehense	ibid.
Matthæi, Evangelistæ, locus de Pilati manuum ablutione	537. 538
Maurorum Iuba unde	338
Maximiliani Cæsaris iudicium de Cæsaris Comment.	34
Mazalthob quid	97
Mazzen, huius vocis significatio	9
Memnonis statua canora	571
Meni quid	97
Mensa sacra 97 Isiaca	98
Mercurii inventa 159 nomen proprium ob reverentiam	
pronunciare non licebat ibid. de ejus urbe incerta	
omnia 744 vera origo ibid. maxime hic a Germanis	
cultus 90, 155 Theutates dictus 155. & 160 Lon-	
gobardorum Deus, God vocatus 160 ἰσίδου	
unde sic dictus	ibid.
Merseburgh 741 Marti dicatum oppidum ibid. a Mar-	
so Rege Germanorum extractum	742
Μεταμορφωσις Deorum, varia monetæ forma	191
Metellus (Jo.) corrigendus	375. 376
Μεταψύχωσις statuit Pythagoras 461 etiam Judæi &	
Gentiles	466
Minerva & Vesta Veneris cognomina	202
Minerva Orpheo ἀρσενόθλος 198 etiam Venus ibid. cau-	
sa ibid. utraque armata 200 sine cupidine est 198	
lanificio præposita 199 Phœnicia Dea	200
Miphlezeth alias Beelphegor 120 nominis etymon ib.	
Hecaten designare videtur 113. Idolum turpi-	
tudinis 121 Zelotypiæ ibid. cur sic dictum ibid.	
Sacrorum ritus ibid. causa	122
Mithra Sol 146 quid significet ibid. Persarum Deus	
ibid. Herodoto Venus ibid. in eo numerus anni con-	
tinetur	148
Mithras Rex Aegypti	149
Mithridates	ibid.

INDEX RERVM

Mithridax, lapis	148
Mnevis taurus 138 ab Heliopolit. pro Deo habetur	139
Moabitarum Rex filium immolat	574
Molochus ipfiffimi Solis imago 143 Sol feu Mithra	598
ejus descriptio 597 tympana in ejus facris	598, 599
quare 599 ejus cultus in quo confiterit	596, 597
Monomachia 658 ad quem finem instituta 659 vetustis- simus Germanorum mos	658
Monumentum grave antiqui optabant, cui male vol. bant	689
Moses literarum Hebraicarum inventor	446
Mossolani Judæi augurium	649
Mulieres exsequiis aderant 697. criabibus solutis ib. præ- ficæ 698. nudo pectore plangebant ib. faciem unguibus lacerabant ib. causa 699. romanæ faciem lavabant lacte asinæ 390. incrustabant etiam ib. reprehenduntur id- circo a Patribus	391
De mundo igni perituro, testimonia veterum	481, 482
Muscæ gentium sacra infestabant 582. veri Dei minime ib.	
Musica instrumenta apud Romanos in sacris adhibebantur 599. causa	600
Mus in lustrationibus adhibebatur	131
Mylitta, Veneris cognomen apud Assyrios	211
Myrica coronati in Jovis sacris 618. Veneri sacra ib. ob quam causam 619. Baccho dicata ib. Apollini sacra 652	
Myrrha Theusur dicta 157. Ausaritis ibid. ut & Dusaritis ibid.	ibid.
Myrtus consecrata Veneri 208. aliisque Diis	ib.
Myli captivorum carnibus vescerantur 601. eorum ante aciem votum	ibid
N.	
Nafirzi	580
Natio Dea	243
Natura corrupta	61
Navium <i>παρασημα</i> f. insignis	748
<i>Νεκροπορεία</i>	672
	Ne-

MAXIME MEMORABILIVM,

Nehalennia Dea	517, 518
Nemetes	20
Nereides	517, 518
Nero nullam contra Germanos expeditionem suscepit	41
Nervii ambitiosi	20
Nicias cæsus	247
Nili nomen numerum anni continet 138. incrementa	137
Nilus Ægyptiis Syris 134 Judeis Schichor ib. nominis etymon ib. nigra aqua velut ib. A Rege Nilio Nilus dictus 135. etiam Melo nominatus 136. Ægyptiis Deus 137. mystica Ægyptiorum doctrina Osiris est 138. fingitur Memphim Regis Ogdoi filiam sub imagine tauri compressisse	140
Nimbrothus author turris Babylonice	280
Noa iustissimus inter depravatos homines 276. de eo Sibyllæ testimonium	ibid.
Per Noctes numerabant majores nostri	490
Noctu nuptiæ celebratæ	491
Noë, requies	258
Noë Dionytus & Osiris dictus 90. filios in vera religione instituit	278
Nomen Dei apud Gentes mysticum	336
Norici & Carni eadem gentes	165
Nox fuit prior die	490
Nuptiæ noctu celebrari solitæ	491
Nymphæ Deæ, earumque varia genera 517. pro Dæmonibus & malis spiritibus habitæ	520
O.	
Ob Dæmon 672. Ventriloquus	672
Odacon 590. etymon	ibid.
Oleum in sacrificiis Plutonis	550
Olea, Phœnicum Minerva	20
Onychitis, imago	1
Oracula ubique sub adventum Christi exarere	3
Ora Vandalicæ Dea 730. Orithya alias ibid. Anaræ Ræ Herulorum uxor	

INDEX RERVM

Orientales filios filiasque Deo Moloch cremabant	595.
ejus sacra ib. Forma	596, inter sacrificandum seiplos
incidebant	586
Ornatrices ancillæ	383
Orosius explicatus	12
Orphei versus de Christo ex Judæa profapia nascituro	346
Osiris idem cum Dionysio	133. qui Sol 132. 133. alias
Sirius 134. Sarapis dictus	141. etiam Omphis 142. &
Typhone fratre trucidatus	110. ejus festum ib. ejus ad
Nicocreonem responsum	141
Ossa humana tertia die lecta	682. vino irrigata ib. urna re-
condita ib. in trivio inventa non aspergere levi pulve-	re, inhumanum erat 684. iis monumenta superimpo-
sita	ibid.
Othinus dicitur sol. 777 de. ejus nomine ib. plura de eo	782. lqq.
Ovum serpentis	620. mes accipiendi 621. affectus seu vi-
res	622

P.

Pædagogi, Rhetores, Sophistæ, Oratores, Scholastici apud	Romanos dicti	442
Palladia cælo delapsa	587	
Palladium Trojanum ex ossibus humanis	589	
Pandemi cultum Theseus tradidit	180	
Panis rogo impositus	678	
Panhæa tria Romæ fuisse feruntur	318	
Paradisus, varix de eo sententiæ	61, 62. quamobrem ho-	
mo primus in eo positus	63	
Pater nomen Divum commune	340. Jovis	ib.
Pavo vestis	409	
Pegafus Eleutheriensis Bacchi cultum primus instituit	129	
Penthesilea interfecta	8	
Periscelides quid	415	
Persæ per Mithram jurare solebant	147. illi equum in sa-	
cris macabant ibid. cælo in montibus sacrificabant	151.	

MAXIME MEMORABILIVM.

151. nullis imaginibus dedidi ibid. deriserunt eos quæ imagines faciebant & adorabant 501. illis Soli, Lunæ, Telluri, Igni, Aquæ & Ventis olim sacrificare, mos fuit	76
Perfius Cæsarem falso triumphantem irridet	40
Petronii locus restitutus	153. 386
Phaleg aut Eber ædificationis turris Babel non fuisse par- ticipes	279
Phallorum cultus	111
Phallus a Miphlezeth 129. quid	130
Pherecydis pellis Minervæ ægis	587
Philastrii error	255
Philæmon laudatur	602
Philippi ad Aristotelem Epistola	637
Philosophari in bello, ineptum est	376
Philosophi Ethnici Deum summum bonum statuunt	56.
sq. sideribus divinitatibus tribuentes 73, 74. olim Re- gibus cari	635
Phœnicia Veneri sacra	200
Phœnicum Minerva Onca	ibid.
Phœnix sacra	81
Piaculum quando committitur in sacris	530
Pinarii & Potitii sacrificia curabant apud Romanos	493
iiii Græcorum	290
Pisces Syri venerantur 183. sq. ii afflicti, qui pisces come- derant	184
Placentarum libamenta	97
Planctus super Ofride	110
Plangendi ritus	107
Plato didicit philosophiam ex columnis Mercurii in Æ- gypto	160
Plinius correctus	564
Plumarii qui	409
Poculorum varia genera	611
Poetæ prima ætate legendi	441
Poetica ars præstantissima	634

INDEX RERVM

Πολυλογία apud D. Matthæum 89. Turcis etiamnum in usu	ib.
Πολυανυμία Deorum apud Gentes in usu fuit 87, 89. 175.	87
exoptatissima	512
Polonorum mos in sacris	677
Pompa funebris 675. Magni Ducis Megapolensis ib. corpus lapidi impositum	417
Pontifex Druydis erat	ib.
Pontifex Romanus 419, subjectus Cæsari 420, qui Pontificatum abrogare potest	417
Pontificem Romanum quis primus creaverit	421.
Pontifici mortuus suffragiis alius secedit 420. plures ob principatum depugnant 421. vetustissimus hic mos ib.	81
Porrum olim violare nefas	610
Potiones tres veterum quænam	698
Præfixæ Romanorum	ib.
Priapus 113. Judæis Miphlezeth ibid. unde apud Hebræos deductum.	577
Primogenitos mactare Deus vetuit	424.
Princeps secularis, a quibus collectam exigere nequeat	425
424. non potest bona ecclesiastica abalienare	ib.
Professores in summa necessitate tributum pendunt 424. his Romæ concessæ immunitates	750.
Prono Aldenbürgensium Sclavorum idolum 750. effigies ib. sacerdos ejus Miche dictus 752. Cranzius unde etymon deducat 752-753. Brennus forsitan 753. quorum quatuor in historiis memorantur	120
Prostitutio in sacris literis prohibetur	130.
Prosymnus Dionysio viam ad inferos monstrat 130, quid mercedis inde consecutus	439.
Pueri Alexandrini 439. etiam ætate grandiores ibid. calamistrati 440. faces nubentibus præferebant	492
Pugnantes pulvere adspergebantur 661. quare	269
Punctorum nomina Chaldaica	260
Punica lingua ex Hebræa	405.
Purpureus color cælestibus Diis facer 405. Imperatoribus dicatus	ib.
	Py-

MAXIME MEMORABILIVM.

Pyraetha Perfarum	541. 542
Pyris res carioreſ immittebant	677
Pythagoræ & aliorum de anima opinio	461. <i>reservatus</i>
	335
Pythagoras circumciſus	335. Iudæus origine
	336
Pythagoras didicit Philoſophiam ex columnis Mercurii in Ægypto	160
Q.	
Quercus vocales	546
Quercus Celtis Jupiter. ſanctiva arbor	509 Jovi dicata
514 in ſanctuario apud Judæos	525
Quercuum crebra in ſacris mentio	520. ſeqq.
R.	
Rabbinorum de nativitate Chriſti ſententiæ	348. 349
<i>Paſdouarrelæ</i> 651 mos ibid. Rugianis in uſu ibid. Friſiis quoque ibid. ut & Orientalibus	652. 653
Rabſac notum tetragrammaton	337 uti & Sibyllæ
	ibid.
Radagaſius 720 Obotritarum Rex ibid. ejus arma	721
Italiam ingreſſus ibid. A Stilicone victus ibid. Corſico ejus filius patris cædem ultus	722. 723 ſubditi deſuncto templum erexerunt
	723 fluvius ejuſdem nominis
	ibid.
Radi, apud quosdam ignominioſum	696
Reges ſacerdotia olim obibant	418. 419 mortui in quercubus ſuſpenſi
	513
Rei promiſſis capillis	697
Religio a Romanis ad Britannos & Gallos translata	24
una 61. ad eam excitandam adhibenda ſeveritas	429
Religionis veræ notæ	61
Reliquiæ in bello Marti ſacratae	601
Reſpublica nulla ſalva ubi doctorum virorum egeſtas.	639
Reſurrectionem veteres credebant	484
Rex Manium Proſerpinam rapit	124
Rex ſacrificulus apud Romanos erat	419
Rheni incolæ indomiti	37
	Rhe-

INDEX RERVM

Rheno & Istro terminatum fuit Romanum Imperium	35
Rhenus & Danubius Germanicarum incurfionum obiiices	36
Rhombus Veneris	232
Ῥόμβος Ἀφροδίτη	206
Roma a Suevis Senonibus feu Gallis incensa fuit	193
Romani a Germanis grandi vi auri pacem emerunt	44
licet omnibus terrori, Germanos timere	43
in Galliam contra Germanos vocati	21. 22
quinam Dii ipfis fuerint	82
Germanos quomodo devicerint	245
pueros alebant adminiftratores	438
puellæ quoque miniftrabant	440
a media nocte diem ducebant	491
in fylvis facrificabant	497, 498
multis annis nullam Deorum iconem habuere	502
Dryidarum doctrinam fecundum fuam religionem metiebantur	343
fed tempus multa immutavit	344
& feductor fpiritus ibid. <i>επινοήτας</i> ftudiofi	564
Romanorum difcipuli arête in Gymnafio fervabantur	438
secures	543
Rofa Veneri facra	206
una cum Venere nata	207
Rugianorum mos confultandi	656
Rugievithius, Porevithus, Porenutius, Rugianorum Heroës	723, 724
Runicæ literæ	446. 447

S.

Sacerdotes apud alias gentes virili amictu, apud Orientales fœmineo utebantur	410
varii apud varias gentes	368, 369
eorum auctoritas apud Romanos	433
liftor præcedebat ibid. fella curulis, lectica, galerus, carpentum, eorum infignia propria ibid. Sacerdotes fœminæ	585
Sacrificia in fublimibus locis facta	502
coronati in facrificiis	548
Sacrificia Orientalium	679
De facrorum ad verum Dei cultum institutione	341
Σαλαμβά Veneris cognomen	185. 186
Sa-	

MAXIME MEMORABILIVM.

Samaël nomen Diaboli qui primos parentes nostros seduxit	65
Samuëlis defuncti imago Sauli a femina representata	673
Samothei sacerdotes 634 eorum continentia 635 unde dicti	ibid.
Samothæ idem cum Tuicone	281
Samsonis Nazaræi fortitudo in crinibus	389
Sanctuarium quid	523
Sapientiæ primus gradus quis?	254
Sapo, medicamentum, quo Germani crines rutilabant	379
Satyri a falacitate dicti	732
Saxum Braebtham colebant Saraceni 505 unde is mos	ibid.
Scelerosi his immortalibus gratiores	594
Schemhamphorasch nomen non est datum omni homini	289
Rabbinorum sententiæ	ibi d.
<i>Sxonia</i>	117
Scytharum feminarum virtutes 7. 8 gentes celeberrimæ 5 varia eorum nomina ibid. nomen quousque transferit	ibid.
Scythæ ad hæno usque ætatem phialas in baltheis ferunt 5 quod solum Regis Scythæ mater excogitavit ibid. amicitiam sanguine faciebant 604 non legibus, sed bonis moribus vivunt 426 nulli alii nisi Germani	5
Scythia eadem cum Germania 4 remotissima 5 Sarmatiz nomen obtinuit	5. 6
Scythiæ nomen unde	4
Selago herba 616 sacra apud Gallos ibid. mos legendi	ibid.
Semiramis in columbam versa 209 quid significet	210
Setones Germani II Sub Duce Brenno Romam devastarunt	ibid.
Septentio & Oceani partes a Scythiis incoluntur	5
Struis vel iuxta vias strui solita	683
Fff	88-

INDEX RERVM

sepulti in horto 685 unde is mos	685. 686
sepultura antiquitus impiis denegata 431 & usurariis	ibid.
432 Judæis excommunicatis, <i>αυτοεξεροισ</i>	ibid.
de Serapidis cultu	141
Serapis statua	706
Serpentes Lituanorum & Samogitharum bl	622
Serpentum occurfus ominofus 623 ortus ibid. de cultu	622
serpentum divino apud Paganos	622
Sub Serug cepit idololatria	281
Serugi & Thara ætate Idololatria reftaurata 72. 73.	281
Servi femirafi	696
Servus a Latronibus captus, fervus Latronum non est	35
Sexus in numinibus confufi	165
Sheringham notatur	27
Sibyllæ carmen de fubverfione Babel 72 verfus de crea-	66
tionie hominis	66
Sicca Venerea colonia Afrorum	179
Signatorius annulus Romanis in ufu 402 cur ?	ibid.
Sileni a conviciando fic appellati	732
Silentii fors apud Magos, in crinibus	388
Silentium circa Myfteria	242
Sirenes Lyrae inventores 629 earum cantus celeberrimus & dulciffimus 631 earum forma	629. 630
Siticines	682
Soleæ Gallicæ	412
Sol & Luna maximi Deorum	73
Sol indefeffus 76 <i>Α' θανάτου καλλίσιος</i> 77 a Perfis cultus	77. 147. 148
Philosophorum Deus habitus ibid.	ibid.
Apollo 93 ejus parentes ibid. alias Orus ibid. Vates 93. 94 Loxias 96 quare ibid. Amanus	239
Adad vocatus	142
Soli & Lunæ folis Lybiæ pöpuli facrificant	77
Solis equi 148 præftantia 761. 762 ejus cultus apud omnes fere gentes 762. 763 fimulacrumejus apud Germ. aut nullum, aut ignotum 764 nomen folis apud Germanos imprimis 765 ejus victima	769
	So

MAXIME MEMORABILIVM.

Solis imago aurea	102
Sollstwedell, Marchiæ oppidum 742	Soli dicatum ibid.
Nominis <i>crucis</i>	ibid. & 743
Sonne, origo hujus vocis	765, 766
Sphæra Persica, Symbolum.nativitatis Jesu	347.348
Statuæ humanæ pelle oblectæ	587
Stelæ Græcorum	707
Stibii vis 395 eo scæminæ oculos pingebant	ibid.
Stigmata Britannorum	587
Strophalus Hecaticus	232
Strophe & Antistrophe	608
Suantovitus colitur a Rugianis 753	Origo hujus sacri
754 effigies ibid. Sacerdos retento spiritu intrat	templum 755 facer equus ibid. idolo spolia &
prædæ quærebantur 756 statua a Waldemaro Danorum	Rege fuccisa ibid. memoria non deponunt Bœ-
mi	757
Suessiones	19
<i>Suvidos</i>	114
Supercilia fuligine tingebant scæminæ	395
Superiora ab inferioribus non trahuntur	68
Supplicantium olea 549 apud solos Athenienses	550
Syeba Herulorum Regina 728 forma ibid. cuore hu-	mano placata ibid. Symbulla alias dicta 729 Anthyrio
magno nupta	ibid.
Sylvani sylvarum Dii	514
Sylvarum cura penes Consules	499
Symachi locus correctus	136
Syra lingua mixta	264
Syri stolam pro regio ornata habent	543
Syria Dea	213. 214
Sylvester II. caput fudisse scribitur, quod responsa daret	572 alias Gerebertus dictus. ibid.
T.	
Tabulæ legis quo caractere scriptæ	268
Tacitus corrigendus	221. 730
Tarabosteci, Philosophi	372
Fff 2	Tau.

INDEX RERVM

Taurinum caput Veneris insigne	224
Tauri sacri	138
de Telluris Deæ cultu	78
Templa Christianorum ad Orientem	554
Templa nihil nisi sepulcra	672. 705
Templum Veneris in Cnido	204
Ter in sinum despuebant pro amovendo fascino	654
morbo 655 cæde	ibid.
Teraphim quid sint	569
Ternarius numerus mysticus	526. seqq.
Terra gravis sepultis optata	684
Terræ superius Hæmisphærium Proserpina Physicis	109
<i>Τετραγώνιστος</i> præstantissimum 286 origo ibid. sanctum apud præcos habitum. ibid. alia nomina substituerunt 287 Gentibus notum	335
Teutonia	27
Texta Babylonica 409 ex plumis avium	ibid.
Thautes Phœnicum 156. 291 alias Baal 156 nominis etymon	ibid.
Thaborinus Angrivariorum Rex 727. a quo Thabor arx dicta	ibid.
Thammuz Adonis dictus 103. cur 104. Tekupha Thammuz ibid. Orientalium Deus ibid. a Judæis cultus ib. Macedonibus Mars dictus	151
Tharamis a Celtis Deus habitus 171. ab exteris Jupiter creditus	ibid.
Thara Abrahamæ pater 73. Aatuarius	ib. & 282
Themosis Pharao	105
Theodo Rex Bojorum Hereuli lucum dedicavit	510
Theodoretus refellit	257. 258
Theologiæ vetustissimæ alterum genus in Dæmoniorum cultu consistit	731
Theudas Magus	158
Thot & Bau in Phœnicum. sanctuarii	158
Thracæ Gethæ	91
Tiberii spurcities	127
Tibiarum usus in funeribus	681
Ti-	

MAXIME MEMORABILIVM.

Tibicines	68r
Titius Heros	707
Treviri ambitiosi	20
Tribocci	ibid.
Tringlas Vandalorum & Stetinenſium idolum 749. triceps ib. Diana ib. huic ſacer equus nigri coloris ib. ſacerdos, cui equi cura commiſſa erat	750
S.S. Trinitatis myſterium gentibus cognitum 321. obſcu- re quidem ib. teſtimonia 321-330. Judæos etiam non latuit	331
Tripodes	366
Tungri, olim nunc Germani vocati 4. primo Rhenum transgreſſi Gallos expulerunt	ibid.
Tutelares Dii portis urbium ſunt impoſiti 574. Moſevo- candi Numina Tutelaria	ib.
Tutuli 381. in galeri formam aut turris	382
Tuyſcon primus Germanorum pater 254. filius Noæ 278 cauſa longævitatſ 283 ejus memoria celebratur a Germanis literas apud Celtas invenit 444 idem qui Diis Samothes, Celtarum pater, a ſuis primum cultus 708	708
Tympana in ſacris	598. 599
Typhon ventus	72
Tyria purpura	405

V.

V. literam Graci non habent	177
Vandalorum moſ in conviviiſ 757. Belbuch & Zcherneſ- buch, Deus bonus & malus	757. 758
Vangiones	29
Variana clades	719
Vates Sacerdotum genus 625. officium	ib.
Vbii	27
Velleda ſub D. Veſpaſiano diu Numinis loco habitæ	730
Veneres tres ſunt	180
Veneris Uranix origo 176. ſacrum <i>νεφέλαι</i> 177. etymon varium ib. loca ſacra 205. delubrum in monte Liba- no	121

INDEX RERVM

Venetorum Duci argentea tuba 543. reliqua ejus insignia ipsa Pontifice concessa	ib.
Venus nulla est sine Cupidine 175. incognita sub Regibus apud Romanos 178. Orientale Numen ib. a Benoth dicta 179. Pandemus nominata 180. Apostrophia ib. Græcorum Ἀφροδίτη ib. unde sic dicta ib. Orientalium Aderdaga 182. Derceto quibusdam 183. causa ibid. a spuma orta 180. 186. vesta in concha 186 Διώνη etiam dicta 187. amoribus perfecta ib. Migonitis 188. Callipygus Syracusarum 189. Melænis ib. Colias ib. Aurea ib. speculatricis nomine a Græcis culta 192. Deus 195 Calva Romanorum 193. Armata Lacedæmoniorum ib. Area ib. Cluacina 194. a cluere ib. a Cloacis ib. equestris 195. Mascula ib. Barbata ib. Ἀερὸν θηλος 196. Ἀφροδίτη 195. testudini infidere fingitur 200. texens ib. Ἐως γυμνασία Græcis 205. Erycina ib. ipsa columba 206. ignis 203. Cnidia 205. ex ovo edita 209. generatrix 211. Mater Deum 212. Dea Syria 214. Oloribus invehitur	210
Verbenæ 617. descriptio ib. fortiuntur his Galli ib. mos & tempus legendi ib. in sacris apud Romanos	618
Verenda apud Orientales sacra	111
Vetres cur soli immolatus	744
Verticordia Romanorum	192
Verus Imperator volucris eqno tumulum in vaticano fieri curavit	678
Vespasianus cum Germanis bis tricies conflixit 22. Britanniam armis acquisivit	ib.
Vestaliū dignitas	434
Vesta Minervæ cognomen 201. causa 202. utraque domus extructionem invenit	ib.
Vesta, terra est 170. sola in atrio Deorum immota consistit ib. igais.	202. 203
Vestes Coæ 128. quis eas invenerit	127
Vestes mulierum pellucidæ 127. earum promiscuus usus utriusque sexus prohibitus 410. luctus tempore scisse	700
	Vet.

MAXIME MEMORABILIVM.

Vettii Valentis inediti juramentum	80
Victimæ lavabantur 538. auribus infundebant aquam ib. coronatæ 347. vasa etiam	549
Vinum non adhibebatur in sacris Veneris	177
Virgata saga	404
Ex virgine nasciturum Deum gentes credebant	346
Virgo in primo Decano sphaeræ Persicæ	347
Virgæ dicti Celtarum ansuli	398
Viscum ex quercu sublectum, oblatum. 612. in idus & tempus legendi 613. unde is mos 614. conjectura ib.	
Vitellio ab omnibus relicto Germani soli ad finem usque fideles mansere	29
Ulphilas, Gothorum Episcopus	765
Vocatio Gentium	357
Voluntas libera homini inest	67
Votum murmure quomodo faciebant	601
Vræmia Venus 175. Cœlestis ib. Pœnarum Dea. 176. Baa- Ieth Schamaim ib. Βήλθης. ib. alias Vranus	198
Vræ sepulcrales	688
Urdalt Arabibus sol dictus	157
Vulcanus inventor ignis & artificiorum 90. Deorum fa- ner ib, idem qui Thubalcain	92
Z.	
Zebutt vel Jodutte statua 725. nomina etymon ib. vera origo idoli ibid. trophæum ib. forma signum adjutorii	726
Zephyrus καὶ εὐρέως apud Alexandrinos & Byblienſes	106
Zeus, unde dictus 272. ἱερικὸν λίθον lapis circularis	504
Zilla peperit Thubalcainum	92
Zonam solvere	119

F I N I S.